Žorž Sand

KONSUELA · II

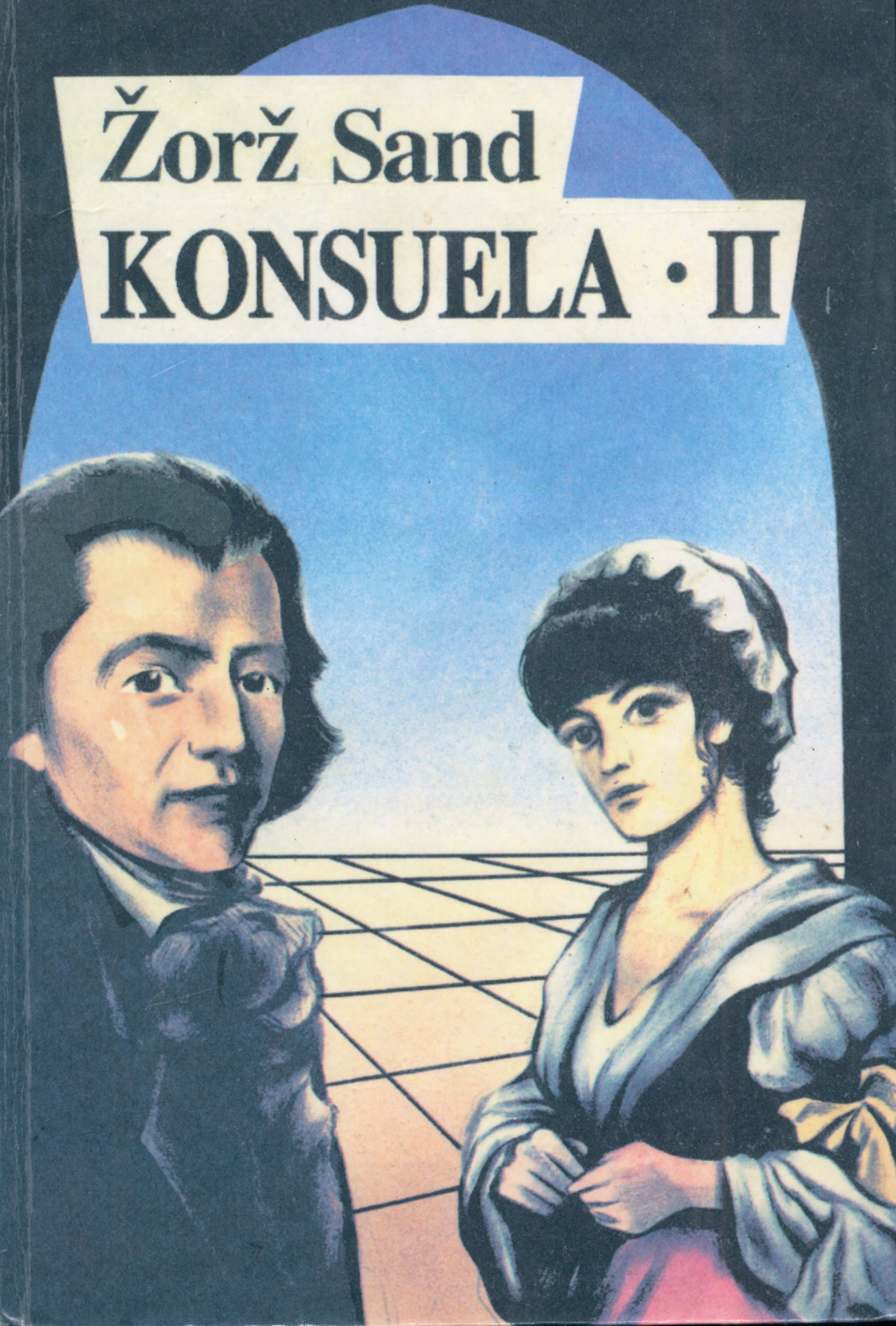

Žorž Sand
KONSUELA

II

VILNIUS 1993

UDK 840-3
Sa-164

Vertė T. Juškaitė
Viršelio dailininkas D. Sruogis

© „Vilties" spaustuvė, 1993

LXI

Vos tik pasitaikius progai, Konsuela išėjo iš svetainės ir nusileido į sodą. Saulė leidosi, ir blyškios ankstyvosios žvaigždės taikiai švietė danguje, dar rausvame vakaruose ir jau tamsiame rytuose.

Jauna artistė panoro įkvėpti tyro vėsaus pirmųjų rudens vakarų oro. Aistringas ilgesys spaudė jai krūtinę, kartu žadindamas sąžinės graužatį, ir valiai sustiprinti ji šaukėsi visų savo sielos galių. Ji galėtų paklausti savęs: „Nejaugi nežinau, myliu ar neapkenčiu?" Konsuela virpėjo, tarsi nujausdama, kad tvirtybė apleidžia ją pavojingiausią gyvenimo minutę; ir pirmą kartą ji suabejojo savo jausmo užuomazga, tuo šventu tikėjimu savo ketinimų skaistumu, kas visuose išbandymuose teikdavo jai jėgų. Ji išėjo iš svetainės, kad pabėgtų nuo Andzoleto kerų, ir sykiu miglotai geidė, kad jis pasektų paskui ją. Lapai jau buvo pradėję kristi; kai suknelės užkliudyti jie šlamėjo iš paskos, jai vaidenosi kažkieno žingsniai. Pasirengusi bėgti, bijodama atsisukti, ji sustodavo, tarsi prikaustyta vietoje stebuklingos jėgos.

Paskui ją iš tiesų kažkas ėjo, bet nedrįsdamas ir nenorėdamas išsiduoti. Tai buvo Albertas. Nepripažįstantis tuščio veidmainiškumo, vadinamo padorumu, dėl savo didelės meilės jausdamasis aukščiau bet kokios tariamos gėdos, jis po minutės išėjo įkandin jos, nusprendęs paslapčia ją saugoti ir neleisti gundytojui prieiti. Andzoletas pastebėjo tą naivų skubotumą, bet ne kažkiek tesusijaudino: pernelyg aiškiai matė Konsuelos sumišimą ir jautė savo pergalę užtikrintai; jo savimana, lengvų pergalių sukelta, buvo tokia didelė, kad jis nutarė nespartinti įvykių, daugiau neerzinti savo mylimosios, nesukelti šeimai nerimo. „Dabar nėra reikalo skubėti,— kalbėjo jis sau.— Mano nerimas tik suteiktų jai jėgos, o mano liūdnas, prislėgtas veidas sunaikins jos pykčio likučius. Jos protas išdidus — pasikliausim jos jausmais. Ji, be abejonės, nebe tokia rūsti kaip Venecijoje, čia jos charakteris sušvelnėjo. Nieko tokio, jei varžovui nukris kokia laimės dienelė — rytoj ji bus mano, o galbūt dar šiąnakt! Pamatysim! Negąsdinsim jos, nes dar sugalvos ką nors beviltiško. Ji manęs neišdavė. Iš gailesčio ar iš baimės seniams ji pristatė mane savo broliu, ir jie, nepaisant visų mano išsišokimų, ryžosi mane pa-

kęsti iš meilės jai. Taigi pakeisime taktiką. Pasieksiu savo greičiau negu tikėjausi; galima ir atsikvėpti".

Ir grafas Kristianas, ir kanauninkė, ir kapelionas buvo be galo nustebinti pamatę, kaip staiga į gera pasikeitė Andzoleto manieros, koks kuklus tapo jo tonas, kaip ramiai ir paslaugiai ėmė jis elgtis. Andzoletas gana mikliai pašnibždom pasiskundė kapelionui itin stipriu galvos skausmu pridurdamas, kad apskritai vyną vartoja saikingai, o čia per pietus išgėrė vengriškojo, neturėdamas supratimo, ar jis stiprus, ir šis trenkė jam į galvą. Po minutės šis prisipažinimas buvo persakytas vokiškai kanauninkei ir grafui, priėmusiam jaunuolio bandymą pasiteisinti su didžiadvasišku palankumu. Venceslava iš pradžių buvo mažiau nuolaidi, bet komedianto pastangos jai patikti, aukštuomenės garbstymai, susižavėjimas pilyje viešpatavusia tvarka — visa tai netruko nuginkluoti jos geranorišką, nepiktą prigimtį. Iš pradžių ji klausėsi jo iš neturėjimo ką veikti, bet ilgainiui ėmė gyvai dalyvauti pokalbyje ir sutiko su broliu, kad Andzoletas puikus, žavingas jaunuolis.

Konsuela iš pasivaikščiojimo sugrįžo po valandos, ir šis laikas Andzoletui nepraėjo tuščiai. Jis suspėjo palenkti savo pusėn visą šeimą ir buvo įsitikinęs, kad galės pasilikti pilyje tiek dienų, kiek jam prireiks pasiekti savo tikslą. Jis nesuprato, ką vokiškai kalbėjo senasis grafas Konsuelai, bet iš žvilgsnių, nukreiptų į jį, ir iš nustebusios ir sutrikusios jaunos merginos išvaizdos atspėjo, kad senasis grafas pažėrė jo adresu pagyrų ir netgi mažumą pabarė ją už nepakankamą dėmesį tokiam mielam broliui.

— Paklausykite, sinjora,— kreipėsi į ją kanauninkė, kuri, kad ir kaip nemėgo Porporinos, visgi linkėjo jai gero, o, be to, tai laikė dievobaimingo žmogaus pareiga,— per pietus jūs pykote ant savo brolio, ir, tiesą sakant, tuomet jis buvo to nusipelnęs; bet jis geresnis, negu pasirodė mums iš pradžių. Jis švelniai jus myli ir ką tik daug apie jus kalbėjo su giliu jausmu, netgi su pagarba. Nebūkite jam griežtesnė už mus. Jeigu padaugino išgerti per pietus, tai, aš įsitikinusi, yra labai dėl to susikrimtęs, ypač dėl jūsų. Pakalbėkite su juo, nebūkite šalta žmogui, su kuriuo jus sieja tokie artimi kraujo ryšiai. O dėl manęs, tai nors mano brolis, baronas Frydrichas, jaunystėje ir mėgo mane paerzinti ir netgi dažnai labai pykdė, aš niekuomet nė valandos negalėjau išbūti su juo susipykusi.

Konsuela, nedrįsdama nei paprieštarauti gerajai senutei, nei pritarti jos paklydimui, buvo nugalėta tos naujos sumanios Andzoleto atakos, kurios reikšmė jai buvo aiški.

— Jūs nesupratote, ką pasakė mano sesuo? — paklausė Kristianas jaunuolio.— Tuoj išversiu viską dviem žodžiais: ji priekaištauja Konsuelai už tai, kad yra jums per daug motiniškai griežta. O aš įsitikinęs, kad pati Konsuela trokšta susitaikyti. Na, pasibučiuokite, vaikai mano! Na, mielas jaunuoli, ženkite pirmą

žingsnį, ir jeigu praeityje ir buvote jai kuo nors nusikaltęs, paprašykite, kad ji jums atleistų.

Andzoletas nevertė kartoti to antrą kartą. Sugriebęs drebančią Konsuelos ranką, kurios ji nesiryžo ištraukti, tarė:

— Taip, aš buvau labai kaltas prieš ją ir taip smarkiai gailiuosi, kad visos mano pastangos užsimiršti tik dar labiau drasko mano širdį. Ji puikiai tą žino ir, jei neturėtų geležinės valios, jei taip nesididžiuotų savo stiprybe ir negailestingu dorybingumu, suprastų, kad mane jau ir taip pakankamai nubaudė sąžinės priekaištai. Atleisk man, sesuo, ir sugrąžink man savo meilę, nes kitaip aš tuoj pat išvažiuosiu ir klajosiu po platųjį pasaulį nevilties apimtas, vienišas ir besiilgintis. Visur svetimas, be paramos, be patarimo, be prieraišumo, aš nebegalėsiu daugiau tikėti Dievu, ir mano paklydimai kris ant tavo galvos.

Ši atgailos kalba ypatingai sujaudino grafą ir pravirkdė gerąją kanonisę.

— Girdite, Porporina! — sušuko ji.— Tai, ką jis kalba,— puiku ir teisinga. Pone kapelione, jūs privalote, vardan mūsų religijos, įsakyti sinjorai susitaikyti su broliu.

Kapelionas jau norėjo įsikišti, bet Andzoletas, nesulaukęs jo pamokslo, sugriebė ir apkabino Konsuelą ir, nepaisydamas jos priešinimosi ir išgąsčio, aistringai pabučiavo prieš pat kapeliono nosį ir visų dalyvaujančių pamokymui.

Konsuela, apimta siaubo dėl tokios įžūlios apgaulės, nebegalėjo toliau jos tęsti.

— Gana! — ištarė ji.— Pone grafe, išklausykite mane.

Ji jau norėjo viską papasakoti, bet įėjo Albertas. Ir tuoj pat mintis apie Zdenką siaubu sukaustė pasirengusią atsiverti jos sielą. Nepermaldaujamas Konsuelos globėjas mokėjo be triukšmo ir be nereikalingų žodžių išvaduoti ją nuo priešo, jeigu ji būtų jį parodžiusi.

Ji išblyško, su karčiu priekaištu žvilgtelėjo į Andzoletą, ir žodžiai sustingo jos lūpose.

Lygiai septintą valandą vakaro visi vėl susėdo už stalo — vakarieniauti. Jeigu tokių dažnų valgymų aprašinėjimas gali atimti apetitą mano nuostabiosioms skaitytojoms, aš esu priverstas joms pasakyti, kad mada susilaikyti nuo valgio tais laikais ir toje šalyje nebuvo gerbiama. Atrodo, jau užsiminiau apie tai, kad Milžinų pilyje valgė lėtai, sočiai ir dažnai — vos ne pusė dienos praeidavo prie pietų stalo; ir, prisipažinsiu, Konsuelai, nuo vaikystės priverstai per dieną tenkintis keliais šaukštais virtų ryžių, ta Lukulo puota atrodė mirtinai ilga. Beje, šį kartą ji nepastebėjo, kiek laiko truko vakarienė — valandą, akimirksnį ar šimtmetį. Ji taip pat menkai tesuvokė, kad egzistuoja, kaip ir Albertas, kai būdavo vienas savo oloje. Jai atrodė, kad yra girta,— taip smarkiai gėda, meilė ir siaubas trikdė visą jos esybę. Ji nieko nevalgė, nieko negirdėjo ir nematė aplink save. Sukrėsta, tarsi žmogus, lekiąs bedugnėn ir matantis, kaip viena po kitos

lūžta silpnos šakelės, už kurių bando nusitverti, ji žvelgė į prarajos dugną, ir jos galva sukosi, ausyse gaudė. Andzoletas sėdėjo šalia jos, lietė jos suknelę, netikėtai priglusdavo alkūne prie jos alkūnės, koja — prie jos kojos. Norėdamas jai patarnauti jis paliesdavo jos rankas ir akimirksnį sulaikydavo savosiose, bet tame akimirksnyje, tame deginančiame paspaudime glūdėjo ištisas palaimos pasaulis... Paslapčia jis šnibždėjo jai žodžius, kurie užimdavo kvapą, rijo ją akimis... Nutaikydamas akimirksnį, trumpą, kaip žaibas, jis mainėsi su ja stiklinėmis ir glaudė lūpas prie krištolo, kurį ką tik lietė jos lūpos. Jam pavykdavo būti jai liepsna ir atrodyti šaltam, kaip marmuras, visiems kitiems. Jis kuo maloniausiai elgėsi, pagarbiai šnekučiavosi, buvo nepaprastai atidus kanonisei, kupinas pagarbos kapelionui, siūlė jam geriausius mėsos kąsnelius ir pats juos pjaustė su gracingu miklumu žmogaus, pripratusio prie gerų valgių. Jis pastebėjo, kad dievobaimingasis tėvas buvo smalžius, bet iš kuklumo maldė savo rajumą. Kapelionui labai patiko jaunuolio paslaugumas, ir jis netgi palinkėjo, kad šis naujasis taurininkas iki savo dienų pabaigos prabūtų Milžinų pilyje.

Visi pastebėjo, kad Andzoletas gėrė tik vandenį, ir kai kapelionas, tarsi atsidėkodamas už jo paslaugumą, pasiūlė jam vyno, atsakė taip garsiai, kad visi galėjo išgirsti:

— Tūkstantį kartų dėkoju, bet daugiau jau nebepakliūsiu. Jūsų puikusis vynas klastingas: neseniai mėginau rasti jame užsimiršimą, bet dabar mano nelaimės praėjo, ir aš grįžtu prie vandens, savo įprasto gėrimo ir ištikimo draugo.

Vakaras užsitęsė šiek tiek ilgiau nei paprastai. Andzoletas vėl dainavo, ir šį kartą — Konsuelai. Jis rinkosi jos mėgstamų senovės kompozitorių kūrinius, kurių pati jį mokė, ir atliko juos taip stropiai, su tokiu nepriekaištingu skoniu ir subtiliu supratimu, kurių ji visuomet iš jo reikalavo. Tai buvo naujas priminimas pačių brangiausių, pačių skaisčiausių jos meilės ir susižavėjimo menu minučių.

Kai ėmė skirstytis, Andzoletas, nutaikęs tinkamą momentą, sušnibždėjo:

— Aš žinau, kur tavo kambarys: mane įkurdino tame pačiame koridoriuje. Vidurnaktį atsiklaupsiu ant kelių prie tavo durų ir taip praklūpėsiu iki ryto. Neatsisakyk išklausyti mane nors vieną akimirksnį. Aš nesiveržiu iš naujo užkariauti tavo meilę — esu jos nevertas. Žinau, kad negali manęs mylėti, žinau, kad kitam suteikei laimę ir kad man reikia išvažiuoti. Aš išvažiuosiu su nužudyta siela, ir paskutinės mano dienas valdys furijos. Bet nevyk manęs, neištarusi užuojautos žodžio, neištarusi „atleisk"! Jeigu to nepadarysi, auštant apleisiu pilį ir tuomet visiems laikams pražūsiu.

— Nekalbėkite taip, Andzoletai. Mes turime su jumis išsiskirti dabar, atsisveikinti amžinai. Aš jums atleidžiu ir linkiu...

— Gero kelio,— ironiškai užbaigė jis, bet, tuoj pat sugrįžęs prie savo veidmainiško tono, tęsė: — Tu negailestinga, Konsuela. Tu nori, kad aš galutinai pražūčiau, kad manyje nebeliktų nė vieno gero jausmo, nė vieno gero prisiminimo. Ko tu bijai? Ar neįrodinėjau tau tūkstantį kartų savo pagarbos, savo meilės skaistumo? Kai beprotiškai myli, argi netampi vergu? Nejaugi tu nežinai, kad užtenka vieno tavo žodžio, kad sutramdytum, pavergtum mane? Vardan dangaus, jeigu tik nesi to žmogaus, už kurio išteki, meilužė, jeigu jis ne šeimininkas tavo kambaryje ir nesidalina su tavimi visas tavo naktis...

— Jis ne mano meilužis ir niekuomet juo nebuvo,— pertraukė jį Konsuela įžeistos nekaltybės tonu.

Jai derėjo sutramdyti šį išdidų protrūkį, natūralų, bet dabar pernelyg atvirą. Andzoletas nebuvo bailys, bet mylėjo gyvenimą, ir jeigu būtų žinojęs, kad Konsuelos kambaryje ras narsų sargą, tai kuo ramiausiai būtų likęs savo kambaryje. Nuoširdumas, nuskambėjęs jaunos merginos atsakyme, galutinai suteikė jam drąsos.

— Vadinasi, aš nepražudysiu tavo ateities,— tarė jis,— aš būsiu toks atsargus, toks vikrus, įeisiu taip tyliai ir kalbėsiu taip tyliai, kad nesutepsiu tavo reputacijos. O be to, argi aš ne tavo brolis? Kas čia keisto, kad prieš išvykdamas auštant, aš atėjau pas tave atsisveikinti.

— Ne, ne, neateikite! — su siaubu ištarė Konsuela.— Grafo Alberto kambariai yra šalia, galbūt jis jau viską numano. Andzoletai, jeigu jūs ateisite... aš nelaiduoju už jūsų gyvybę. Sakau jums rimtai: mano gyslose kraujas stingsta iš siaubo!..

Ir ši tiesų, Andzoletas, laikęs jos ranką savojoje, pajuto, kaip ji tapo šaltesnė už marmurą.

— Jeigu priversi mane stovėti prie tavo durų ir su tavimi ginčytis, tai iš tikrųjų pastatysi mane į pavojų,— šypsodamasis pertraukė ją,— bet jeigu tavo durys bus atidarytos, o mūsų bučiniai nebylūs, mums nėra ko bijotis. Prisimink, kaip mes per naktis sėdėjome pas tave Korte Minelyje, nesutrukdę niekam iš tavo gausybės kaimynų. O dėl manęs, jeigu nėra kitos kliūties, be grafo pavydo, ir kito pavojaus, išskyrus mirtį...

Tą minutę Konsuela pamatė, kaip grafo Alberto žvilgsnis, paprastai apsiblausęs, nukreiptas į Andzoletą, staiga tapo aiškus ir gilus. Jų žodžių girdėti jis negalėjo, bet atrodė — jis klauso akimis. Konsuela išlaisvino savo ranką iš Andzoleto rankos ir prislėgtu balsu tarė:

— Ach! Jeigu tu mane myli, neerzink to baisaus žmogaus.

— Tu bijai dėl savęs? — greitai paklausė Andzoletas.

— Ne, bet dėl visų tų, kas susiję su manimi ir grasina man.

— Ir dėl tų, kurie tave dievina, žinoma? Na ką gi, tegu taip! Numirti tavo akyse, numirti prie tavo kojų! O, aš šito ir tenoriu! Ateisiu pas tave vidurnaktį; pamėgink neįleisti manęs, tik pagreitinsi mano pražūtį.

— Kaip! Jūs rytoj išvažiuojate ir su niekuo neatsisveikinate? — paklausė Konsuela pamačiusi, kad jis, nusilenkęs grafui ir kanauninkei, nieko jiems nepasakė apie savo išvykimą.

— Ne,— atsakė jis,— mane norėtų sulaikyti, o aš matydamas, kad aplinkui visi tarsi susimokė prailginti mano kančias, ko gero, prieš savo valią nusileisčiau. Tu perduosi visiems mano atsiprašymą ir atsisveikinimą. Aš įsakiau palydovui pabalnoti arklius ketvirtai valandai ryto.

Tai buvo gryna tiesa. Keisti žvilgsniai, kuriuos Albertas laidė į jį štai jau keletas valandų, nepraslydo pro Andzoletą. Jis nutarė ryžtis viskam, bet buvo pasirengęs ir bėgti. Dėl visa ko jo arkliai arklidėje stovėjo pabalnoti, ir palydovas gavo įsakymą nesigulti.

Kai Konsuela sugrįžo į savo kambarį, ją apėmė tikras siaubas. Ji nenorėjo Andzoleto matyti pas save ir kartu bijojo, kad kas nors nesutrukdytų jam ateiti. Dvejopas, apgaulingas neįveikiamas jausmas nenustojo jos kankinęs ir vertė jos širdį plakti ne į taktą su sąžine. Dar niekuomet ji neatrodė sau tokia nelaiminga, apleista, tokia vieniša.

„O! Mano mokytojau Porpora, kur jūs? — sušuko ji širdyje.— Jūs vienas galėtumėt mane išgelbėti, jums vienam žinoma mano negalia ir man gresiantys pavojai. Tik jūs, griežtas, nepatiklus, koks turi būti tėvas ir draugas, galėtumėt sulaikyti mane ir neleisti nugarmėti bedugnėn, kurion lekiu. Bet nejaugi aplink mane nėra draugų? Nejaugi grafas Kristianas nepasiruošęs tapti man tėvu? Argi netaptų man motina kanauninkė, jei turėčiau tvirtybės, nebijodama jos prietarų, atverti jai savo širdį? O Albertas, argi jis ne mano ramstis, ne brolis, ne vyras, jei tik sutikčiau ištarti vieną žodį? Taip! Jis gali būti mano išgelbėtojas, o aš jo bijau, atstumiu!.. Reikia eiti pas juos, pas visus tris,— pridūrė ji stodamasi ir susijaudinusi pradėjo vaikščioti po kambarį,— aš turiu sujungti savo likimą su jais, ieškoti pas juos apgynimo, pasislėpti po šių angelų sargų sparnais. Šalia jų — ramybė, orumas, garbė; pažeminimas ir neviltis laukia manęs šalia Andzoleto. O taip! Reikia eiti pas juos, atgailauti dėl to, kas atsitiko aną baisią dieną, papasakoti, kas man darosi, kad jie galėtų sulaikyti, apginti mane nuo manęs pačios. Reikia jiems duoti priesaiką, reikia ištarti tą baisųjį „taip", kuris pastatys neįveikiamą užtvarą tarp manęs ir mano kankintojo. Tuojau einu. Einu pas juos!.."

Bet, užuot ėjusi, ji netekusi jėgų susmuko kėdėje ir nevilties apimta ėmė raudoti dėl prarastos ramybės, dėl savo palaužtos stiprybės.

„Bet kaip,— kalbėjo ji sau,— kaip eiti pas juos su nauju melu, kaip pasisiūlyti, kai savo širdyje aš paklydusi mergelė, neištikima žmona, ir ant mano lūpų, kurios ištartų amžinos ištikimybės pasižadėjimą sąžiningiausiam iš žmonių, dar tebedega kito bučinys, o mano širdis spurda iš nuodėmingo džiaugsmo vien tik jį prisiminus! Ach! Pati mano meilė niekingajam Andzoletui pa-

sikeitė, kaip ir jis pats. Tai jau nebe ramus, šventas prieraišumas tų dienų, kai aš, laiminga, miegojau, apglėbta motinos sparnų, ištiestų virš manęs dangaus aukštybėse. Ši aistra — tokia pat audringa ir žema, kaip ir tas žmogus, kuris ją pažadino. Mano sieloje nebeliko nieko didingo, nieko teisingo. Nuo šio ryto aš meluoju pati sau, taip pat kaip meluoju kitiems. Nejaugi dabar aš jiems meluosiu nuolat, kiekvieną savo gyvenimo valandą? Čia ar toli — Andzoletas visada stovės prieš mane. Mane kankina vien tik mintis apie rytdienos išsiskyrimą, ir ant kito krūtinės aš svajosiu vien apie jį. Ką daryti, kaip pasielgti?"

O laikas ėjo — ir baisiai greitai, ir baisiai lėtai.

„Mes susitiksime,— kalbėjo ji sau,— aš jam pasakysiu, kad neapkenčiu, niekinu jį, kad nenoriu daugiau jo matyti. Bet ne, ir vėl meluoju: aš jam to neištarsiu, o jeigu ir užteks pasiryžimo, tuoj pat atsisakysiu savo žodžių. Aš netgi nežinau, ar išsaugosiu skaistybę,— Andzoletas jau ja nebetiki ir manęs nepasigailės. Bet ir pati nebetikiu savimi, nebetikiu niekuo, aš jam nusileisiu greičiau iš baimės negu iš silpnumo. O! Geriau numirti, negu pulti taip žemai, leisti gudrumui ir ištvirkimui nugalėti brangius siekius ir kilnias mintis, Dievo man duotas!"

Ji priėjo prie lango ir iš tiesų pagalvojo, ar nešokti jai žemyn, kad mirtis išgelbėtų nuo nešlovės, kuri, atrodė, jau ją sutepė. Kovodama su šia niūria pagunda, ji mintyse ieškojo tų išsigelbėjimo kelių, kiek jų bebuvo likę. Tiesą sakant, jų netrūko, bet jai atrodė, kad juose slypi kiti pavojai. Pirmiausia ji užsklendė duris, pro kurias galėjo įeiti Andzoletas. Bet ji tik pusiau tepažino šį šaltą egoistą ir, daug kartų regėjusi jo fizinę narsą, neįtarė, kad jis visai neturi tos dvasinės drąsos, kai žmogus, norėdamas patenkinti savo aistrą, pasirengęs mirti. Ji manė, kad jis išdrįs ateiti pas ją, sieks pasiaiškinimo, pakels triukšmą, o juk pakaktų menkiausio šlamesio, kad būtų atkreiptas Alberto dėmesys. Gretimo kambario sienoje, kaip beveik visose pilies patalpose, buvo slapti laiptai, kurie vedė į apatinį aukštą, tiesiai į kanauninkės kambarius. Tai buvo vienintelė slėptuvė, kur Konsuela galėtų pasislėpti nuo beprotiško Andzoleto įžūlumo. Bet, kad kanauninkė ją įsileistų, jei tektų atlikti atgailą ir netgi padaryti tai iš anksto, kad neduotų preteksto sumaišičiai, kurią iš išgąsčio lengvai galėtų sukelti geroji Venceslava. Dar buvo sodas, bet Andzoletas — o jis, matyt, jau gerai išžvalgė visą pilį — galėjo ateiti ir ten, ir tai reikštų pulti tiesiai į pražūtį.

Visa tai apmąstydama, Konsuela pro savo langą, išeinantį į užpakalinį kiemą, pamatė arklidėje šviesą; įžiūrėjo ten ir žmogų: jis, nežadindamas kitų tarnų, tai įeidavo, tai išeidavo pro duris ir, matyt, ruošėsi kelionei. Iš drabužių ji pažino, kad tai Andzoleto palydovas, balnojęs jo įsakymu arklius. Pamatė ji šviesą taipogi ir pas pakeliamojo tilto sargą ir ne be pagrindo pagalvojo, kad šis buvo palydovo įspėtas apie išvykimą, kurio tikslus laikas dar nebuvo paskirtas. Kol Konsuela stebėjo visa, kas vyko prie ark-

lidės, perkratinėdama mintyse tūkstančius prielaidų ir projektų, į galvą atėjo gana keistas ir labai drąsus planas. Bet kadangi jis buvo tarytum išeitis tarp dviejų kraštutinių, ją gąsdinusių sprendimų ir sykiu vėrė jai naujus kelius į gyvenimą, jis jai pasirodė tikras apreiškimas iš aukščiau. Nebuvo kada apgalvoti nei jo įgyvendinimo būdų, nei jo pasekmių. Būdus, atrodė, siuntė jai pati apvaizda, o pasekmių ji vylėsi išvengsianti. Ir Konsuela ėmė rašyti žemiau pateikiamą laišką, baisiai skubėdama — tai nesunkiai galima įsivaizduoti, nes pilies laikrodis jau išmušė vienuoliktą:

„Albertai! Aš priversta išvažiuoti. Esu atsidavusi jums visa siela — jūs tai žinote. Bet manyje gyvena prieštaravimai, kankinantys, maištingi jausmai, kurių nepajėgiu paaiškinti nei jums, nei sau pačiai. Jei būtumėt su manimi šią minutę, pasakyčiau, kad atiduodu save jums, patikiu jums savo likimą, sutinku būti jūsų žmona, galbūt netgi pasakyčiau, kad šito noriu. Tačiau jus apgaučiau arba duočiau neprotingą pasižadėjimą, nes mano širdis dar nepakankamai atsikratė ankstesnės meilės, kad be baimės priklausytų jums dabar ir priimtų jūsų meilę be sąžinės priekaištų. Todėl aš bėgu. Aš išvykstu į Vieną, kad susitikčiau su Porpora arba sulaukčiau jo,— sprendžiant iš laiško, kurį atsiuntė jūsų tėveliui, jis jau turėtų ten būti arba atvažiuos po keleto dienų. Prisiekiu, važiuoju pas jį, kad užmirščiau neapkenčiamą praeitį ir gyvenčiau viltimi ateities, kurios nepajudinamu ramsčiu jūs man esate. Nesekite paskui mane, aš jums tą draudžiu vardan mūsų ateities; jūsų nekantravimas galėtų tik sugadinti ją, o galbūt ir sugriauti. Laukite manęs ir būkite ištikimas priesaikai, kurią man davėte — neiti be manęs į ... Jūs suprantate, apie ką aš kalbu! Pasikliaukite manimi, aš jums tai įsakau, nes išvykstu turėdama šventą viltį greitai sugrįžti arba jus pasikviesti pas save. Dabar tarsi sapnuoju baisų sapną ir man atrodo, kad, pasilikusi viena, aš nubusiu verta jūsų. Nenoriu, kad brolis vyktų paskui mane. Aš jį apgausiu, nukreipdama klaidingu keliu. Vardan visko, kas jums brangiausia, netrukdykite mano sumanymui ir tikėkitę mano nuoširdumu. Tuomet pamatysiu, kad jūs tikrai mane mylite ir kad aš galiu nerausdama padovanoti jūsų turtui savo skurdą, jūsų titului — savo kuklią kilmę, jūsų išsimokslinimui — savo neišmanėliškumą. Likite sveiki! Ne, iki pasimatymo, Albertai! Kad įrodyčiau jums, jog išvažiuoju ne visam, pavedu jums palenkti jūsų gerbiamą ir brangią tetulę prielankiai pažiūrėti į mūsų sąjungą ir išsaugoti jūsų tėvo, geriausio ir garbingiausio žmogaus, gerą nuomonę apie mane. Atvirai papasakokite jam apie viską. Aš parašysiu jums iš Vienos".

Viltis, kad tokiu laišku galima įtikinti ir nuraminti žmogų, taip apsėstą aistros kaip Albertas, buvo, be abejo, labai drąsi, bet ne be pagrindo. Rašydama Konsuela jautė, kaip jai grįžta ir valios jėga, ir jai būdingas atvirumas. Ji rašė tai, ką galvojo. Buvo pasirengusi įvykdyti viską, ką žadėjo. Ji tikėjo giliu Alber-

įžvalgumu, vos ne aiškiaregyste, žinojo, kad nemokėtų jo apgauti, buvo įsitikinusi, kad jis ja patikės ir, dėl savo charakterio, neprieštaraudamas jos paklausys. Šį akimirksnį apie gyvenimą ir grafą Albertą ji sprendė taip pat pakylėtai kaip ir jis pats.

Sulanksčiusi laišką, bet jo neužklijavusi, ji užsisiautė kelionės apsiaustą, užsigobė galvą tankiu juodu šydu, apsiavė grubiais batais, pasiėmė turimą nedidelę pinigų sumą, šiek tiek baltinių ir ant pirštų galų, be galo atsargiai nulipusi laiptais, per apatinio aukšto kambarius nuėjo iki grafo Kristiano kambarių ir įsmuko į jo maldyklą, kur, kaip jai buvo žinoma, jis visuomet įžengdavo lygiai šeštą valandą ryto. Ji padėjo laišką ant pagalvėlės, ant kurios grafas prieš atsiklaupdamas paprastai pasidėdavo savo maldaknygę, po to, išėjusi į kiemą ir nieko neprižadinusi, pasuko tiesiai į arklides.

Palydovas, gilią naktį jautęsis ne itin ramiai didelėje pilyje, kur visi miegojo kaip užmušti, iš pradžių persigando, išvydęs juodą moterį, artėjusią prie jo nelyginant vaiduoklis. Jis atsitraukė į arklidės gilumą, nedrįsdamas jai nei šūktelti, nei paklausti. Būtent to ir reikėjo Konsuelai. Vos tik įsitikino, kad jos niekas negali nei pamatyti, nei išgirsti (ji žinojo, kad Alberto ir Andzoleto langai į šį kiemą neišeina), tarė palydovui:

— Aš sesuo jaunuolio, kurį atvežei čia šį rytą. Jis mane pavogs. Mes tai ką tik nusprendėme. Greičiau pakeisk balną ant jo arklio moterišku — jų čia keletas — ir jok paskui mane iki Tustos, netardamas nė žodžio, nežengdamas nė žingsnio, kuris galėtų išduoti pilies tarnams mano pabėgimą. Tau bus užmokėta dvigubai. Tu stebiesi? Na, vikriau! Kai tik pasieksiu miestą, tuoj pat, su tais pačiais arkliais sugrįši čia brolio!

Palydovas papurtė galvą.

— Tau bus užmokėta trigubai.

Palydovas galvos linktelėjimu parodė sutinkąs.

— Ir tu kiek įkerti atveši jį į Tustą, kur aš jūsų lauksiu.

Palydovas vėl papurtė galvą.

— Tu už antrąją kelionę gausi keturgubai daugiau negu už pirmąją.

Palydovas pakluso. Akimirksniu jis perbalnojo arklį, su kuriuo turėjo joti Konsuela.

— Tai dar ne viskas,— ištarė Konsuela, užšokusi ant arklio, kai šis dar nebuvo pažabotas,— duok man savo skrybėlę ir užmesk savo apsiaustą ant manojo. Trumpam.

— Suprantu,— tarė palydovas,— reikia apgauti sargus. Na, tai nesunku! Aš ne pirmą sykį grobiu kilmingas merginas! Tikiuosi, jūsų mylimasis gerai užmokės, nors jūs ir jo sesuo,— juokdamasis pridūrė jis.

— Visų pirma, aš pati tau gerai užmokėsiu. Na, patylėk! Tu pasiruošęs?

— Aš balne.

— Jok pirmas ir liepk nuleisti tiltą.

Per tiltą jie prajojo žingine, padarė lanką, kad nereiktų joti palei pilies sienas, ir po ketvirčio valandos buvo jau plačiame, žvyru pabarstytame kelyje. Konsuela iki šiol nė karto gyvenime nebuvo jojusi. Laimė, jos arklys, nors ir stiprus, buvo ramaus būdo. Palydovas jį ragino, pliaukšėdamas liežuviu, ir jis, bėgdamas lygiu nepertraukiamu galopu miškais ir viržynais, po dviejų valandų pristatė amazonę į jos paskirties vietą.

Prieš įjodama į miestą, Konsuela sustabdė arklį ir nušoko žemėn.

— Aš nenoriu, kad mane čia pamatytų,— tarė ji palydovui, duodama jam sutartą užmokestį už save ir už Andzoletą.— Per miestą eisiu pėsčia, čia pas pažįstamus žmones gausiu ekipažą ir vyksiu Prahos keliu. Aš važiuosiu greitai, kad iki aušros kuo toliau nuvažiuočiau nuo tų vietų, kur mane pažįsta iš veido. Išaušus apsistosiu ir lauksiu brolio.

— O kurioje vietoje?

— Dar nežinau. Pasakyk jam, kad vienoje iš pašto stočių. Tik tegu nieko neklausinėja, kol nenuvažiuos nuo čia dešimt mylių. Tuomet tegu teiraujasi ponios Volf — tai pirmas man į galvą atėjęs vardas. Žiūrėk neužmiršk jo. Sakyk, ar į Prahą veda tik vienas kelias?

— Vienas iki...

— Na gerai! Sustok priemiestyje ir leisk arkliams atsikvėpti. Pasistenk, kad nepastebėtų moteriško balno, užmesk ant jo savo apsiaustą. Neatsakinėk į jokius klausimus ir keliauk atgal. Palauk, dar vienas žodis: perduok broliui, tegu jis nesvyruoja, tenegaišta ir teišjoja niekieno nepastebėtas. Pilyje jam gresia mirtis.

— Dievas su jumis, gražuole,— atsakė palydovas, jau suspėjęs pačiupinėti gautas monetas.— Jei net nudvėstų mano vargšai arkleliai, vis tiek džiaugiuosi jums pasitarnavęs.

„Visgi apmaudu,— pagalvojo jis, kai mergina pradingo tamsoje,— nepasisekė pamatyti nė jos nosies galiuko. Norėčiau žinoti, ar ji tokia graži, kad vertėjo ją pagrobti. Iš pradžių ji išgąsdino mane savo juoda skraiste ir ryžtinga eisena,— na ko tik man neprikalbėjo ten, šeimyninėje, jau nebeišmaniau, ką ir galvoti. Kokie prietaringi ir tamsūs tie žmonės su savo vaiduokliais ir su juoduoju žmogumi prie Šrekenšteino ąžuolo! Ech! Daugiau kaip šimtą kartų esu ten buvęs ir niekuomet jo neregėjau. Tiesa, jodamas pro kalno papėdę visuomet stengiausi nuleisti galvą ir žiūrėti žemyn, į įklonį".

Užsiėmęs tokiais negudriais samprotavimais, palydovas padavė arkliams avižų, o pats, kad nuvytų miegą, gerai pasistiprino gretimoje smuklėje medaus putojančio gėrimo pinta ir iškeliavo atgal į Milžinų pilį, toli gražu neskubėdamas, kaip ir vylėsi bei numatė Konsuela, prisakydama jam paskubėti. Vis labiau nuo jos toldamas, gerasis žmogelis painiojosi spėlionėse apie roman-

tišką nuotykį, kurio tarpininku buvo. Pamažėle, padedant nakties miglai, o tikriausiai ir stipraus gėrimo garams, šis nuotykis ėmė rodytis jam vis nepaprastesnis. „O įdomu,— lindo jam į galvą mintis,— jeigu šita juoda moteris būtų pasirodžiusi besanti vyras, o vyras — pilies vaiduoklis, niūrioji Šrekenšteino šmėkla! Juk kalba, kad ji piktai pasijuokia iš naktinių keliauninkų, o senasis Hansas man netgi prisiekė esą matęs jį kokius dešimt kartų arklidėje, kai prieš aušrą šėrė senojo barono Frydricho arklius. Velniai griebtų! Ne per labiausiai malonu! Susitikti ir pabūti su tokiais padarais visuomet prieš nelaimę! Jeigu mano vargšas Serkas šią naktį nešė ant nugaros šėtoną, jis tikriausiai padvės. Man regis, kad iš jo nasrų jau veržiasi liepsna. Kad tik jis nepasibaidytų! Ech! Greičiau pasiekti pilį ir pažiūrėti, ar mano kišenėje ne sudžiūvę lapai vietoj tos velniūkštės pinigų. O jei man staiga pasakys, kad sinjora Porporina, užuot šuoliavusi keliu į Prahą, kuo ramiausiai ilsisi savo lovelėje? Kas tada pasiliks kvailio vietoje — velnias ar aš? Kas teisybė, tai teisybė, ji išties skriejo kaip vėjas, o kai mes su ja išsiskyrėm, dingo taip greitai, tarytum prasmego kiaurai žemės".

LXII

Andzoletas nieku būdu nepamiršo vidurnaktį atsikelti, pasiimti savo stiletą, pasikvėpinti ir užgesinti žvakę. Bet tą minutę, kai rengėsi tylutėliai atrakinti duris (o jis jau anksčiau nužiūrėjo, kad jų užraktas atsirakina švelniai ir tyliai), be galo nustebo, kad raktas nesisuka. Su juo besikrapštydamas, jis nusidaužė visus pirštus ir mirtinai nusikamavo, o be to, bijojo, per stipriai stumdamas duris, ką nors prižadinti. Bet viskas buvo veltui. Kitų durų iš jos kambario nebuvo. Langas išėjo į sodą penkių-dešimties pėdų aukštyje nuo žemės; siena buvo visiškai lygi ir neįveikiama, ir vien tik nuo minties ja nulipti sukosi galva.

„Tai ne atsitiktinumas,— tarė sau Andzoletas, dar kartą bergždžiai pamėginęs atidaryti duris.— Ar tai Konsuela (o tai geras ženklas: jos baimė kalbėtų apie jos silpnumą), ar tai grafas Albertas, vis tiek — jie abu nuo manęs atsiims!"

Jau buvo nutaręs vėl migti, bet trukdė apmaudas, o galbūt kažkokia nerimastis, panaši į baimę. Jeigu tokio atsargumo griebėsi Albertas, vadinasi, jis vienas visame name neklydo dėl „brolišku" Andzoleto ir Konsuelos santykių. O ji atrodė labai jau išsigandusi, kai perspėjo saugotis „šito baisaus žmogaus". Kad ir kaip įtikinėjo save Andzoletas, kad jaunasis grafas, būdamas pamišęs, vargu ar gali elgtis nuosekliai ir, be to, priklausydamas garsiai giminei ir paklusdamas savo laiko prietarams, jis nepanorės kautis dvikovėje su komediantu, visgi šios prielaidos menkai teramino. Albertas jam padarė įspūdį žmogaus, nors ir pamišusio, bet tylaus ir visiškai susitvardančio; o dėl prietarų, tai, matyt, jie nebuvo pernelyg dideli, jeigu jau ketino vesti aktorę.

Todėl Andzoletas ne juokais ėmė baimintis, kad, siekdamas savo tikslo, neišvengs, ko gero, susidūrimo su jaunuoju grafu ir visiškai be reikalo prisidarys sau galybę nemalonumų. Tokia atomazga ne tiek gąsdino jį, kiek atrodė gėdinga. Jis išmoko valdyti špagą ir puoselėjo viltį, kad nesitrauks prieš priešininką, kad ir koks vikrus jis būtų. Vis dėlto nusiraminti negalėjo ir taip visą naktį nė nesumerkė akių.

Apie penktą valandą ryto jam pasigirdo žingsniai koridoriuje, ir greitai lengvai ir be triukšmo atsidarė durys. Dar buvo ne visai išaušę, ir todėl, pamatęs žmogų, taip be ceremonijų įeinantį į jo kambarį, Andzoletas pamanė, kad atėjo lemiamoji minutė. Jis šoko prie savo stileto ir, nelyginant bulius, metėsi į priekį. Bet tuoj pat priešaušrio migloje jis pažino savo palydovą, kuris rodė jam ženklus kalbėti tyliau ir netriukšmauti.

— Ką reiškia tavo grimasos ir ko tau reikia, kvaily? — suirzęs paklausė Andzoletas. Kaip tu įsigudrinai čia prasmukti?

— O kaipgi kitaip, jei ne pro duris, mano gerasis sinjore.

— Durys buvo užrakintos.

— Bet raktas paliktas iš lauko.

— Negali būti! Štai jis čia, ant stalo.

— Tik pamanyk, kas per stebuklas — ten, vadinasi, kitas.

— Kas gi taip su manimi pajuokavo — užrakino mane? Vakar vakare buvo tik vienas raktas; ar tik ne tu tai padarei, atėjęs mano lagaminų?

— Prisiekiu, ne aš, ir kito rakto nemačiau.

— Na, vadinasi, velnias! Bet koks susirūpinęs ir paslaptingas tavo veidas ir ko tu čia atsiradai? Aš tavęs nekviečiau.

— Jūs neleidžiate man žodžio ištarti. Beje, jūs mane matote ir tikriausiai pats suprantate, ko man reikia. Sinjora sėkmingai nujojo į Tustą, ir štai aš, jos įsakymu, sugrįžau su arkliais jūsų.

Prireikė kelių akimirkų, kol Andzoletas suvokė, kas per reikalas: tačiau jis viską suprato gana greitai, kad palydovas, kurio prietaringos baimės išsisklaidė kartu su nakties šešėliais, vėl neįtartų šėtono išdaigų. Sukčius visų pirma apžiūrėjo pinigus, kuriuos jam davė Konsuela, patikrino, kaip jie skamba ant grįstų arklidės grindų, ir liko patenkintas savo sandėriu su pragaru. Andzoletas viską suprato iš pusės žodžio ir pagalvojo, kad bėglė, būdama, kaip ir jis, budriai stebima, negalėjo perspėti jo apie savo sumanymą. Galbūt, privesta iki kraštutinumo savo pavyduolio grasinimų, ji pasinaudojo patogia minute, kad sužlugdytų visas jo užmačias, pabėgtų ir ištrūktų laisvėn.

„Kaip ten bebūtų,— tarė jis sau,— nėra ko abejoti ir svarstyti. Nurodymai, kuriuos ji atsiuntė su žmogumi, nulydėjusiu ją iki Prahos kelio aiškūs ir tikslūs. Pergalė! Kad tik ištrūkčiau įkandin jos iš čia, nesukryžiavęs su niekuo špagų!"

Jis apsiginklavo iki dantų ir, skubiai ruošdamasis, pasiuntė palydovą iššniukštinėti, ar laisvas kelias. Kai šis pranešė, kad, matyt, name visi miega, išskyrus sargą prie pakeliamojo tilto,

ką tik jį įleidusį, Andzoletas tyliai nulipo žemyn, užšoko ant arklio ir sutikęs kieme tik vieną arklių šėriką, pasišaukė jį ir davė arbatpinigių, kad jo išvykimas neatrodytų kaip pabėgimas.

— Prisiekiu šventuoju Venceslavu,— tarė šis palydovui,— koks keistas dalykas! Arkliai iš arklidės išėjo vienoje plūdėje, tarsi būtų šuoliavę kiaurą naktį.

— Matyt, jūsų juodasis velnias buvo atėjęs jų valyti,— atsakė palydovas.

— Štai kas! — pasigavo arklių šėrikas.— Štai kodėl aš visą naktį girdėjau baisų triukšmą toje pusėje, bet bijojau išeiti pasižiūrėti; bet štai kaip jus matau prieš save, taip girdėjau girgždant grotas ir leidžiantis pakeliamąjį tiltą. Aš netgi nutariau, kad tai jūs išvykstate, ir jau nemaniau sutikti jūsų šį rytą.

Sargas prie pakeliamojo tilto pasakė kitokią pastabą.

— Jūsų malonybė turbūt teikiasi dvejintis? — paklausė jis, trindamasis akis.— Aš mačiau, kaip jūs išjojote vidurnaktį, o jūs vėl čia.

— Tai tau prisisapnavo, mielasis,— tarė Andzoletas, taip pat duodamas jam arbatpinigių,— aš juk nebūčiau išjojęs, nepaprašęs tavęs išgerti į mano sveikatą.

— Jūsų malonybė man daro per didelę garbę,— atsakė sargas laužyta italų kalba.— Kaip ten bebūtų,— pridūrė jis palydovui čekiškai,— o aš mačiau šią naktį antrininką.

— Žiūrėk, kad ateinančią naktį nepamatytum keturių,— atsakė šis, pasileidęs paskui Andzoletą per tiltą.— Juodasis velnias mėgsta krėsti juokus su tokiais miegaliais kaip tu.

Taigi Andzoletas, vadovaudamasis savo palydovo patarimais ir nurodymais, pasiekė Tustą, arba Tausą, nes, atrodo, tai vienas ir tas pats miestas.

Paleidęs palydovą ir paėmęs pašto arklius, jis nujojo toliau, susilaikydamas nuo bet kokių klausinėjimų pirmųjų dešimties mylių atstumu, o jas nujojęs sustojo papusryčiauti, nes mirė iš alkio, ir pasiteiravo apie ponią Volf, kuri turėjo čia jo laukti su karieta. Suprantama, niekas negalėjo suteikti apie ją jokių žinių.

Tiesa, miestelyje buvo viena ponia Volf, bet ji čia gyveno jau penkiasdešimt metų ir laikė galanterijos krautuvėlę. Andzoletas, nusibaigęs, išvargęs, nusprendė, kad Konsuela, matyt, neturėjo galimybės apsistoti šioje vietoje. Jis norėjo pasisamdyti nuomojamą karietą, bet tokios neatsirado. Ir nori nenori jam teko vėl lipti ant arklio ir lėkti kiek išgali toliau. Jis nė kiek neabejojo, kad tuoj tuoj sutiks laukiamą karietą, kurion įpuls ir tuoj pat bus atlygintas už visus sunkumus ir nerimastį. Bet keliauninkų sutikdavo labai mažai, ir nė vienoje karietoje nesimatė Konsuelos. Galiausiai visai išsekęs, niekur nerasdamas samdomos karietos, mirtinai suirzęs Andzoletas nusprendė sustoti nedidelėje gyvenvietėje prie kelio ir palaukti Konsuelos — jam jau atrodė, kad jis ją aplenkė. Visą likusią dieną ir visą naktį jis turėjo

pakankamai laiko prakeikti moteris, užvažiuojamuosius kiemus, pavyduolius ir kelius. Kitą dieną jam pasisekė gauti vietą pravažiuojančiame diližane, ir jis toliau keliavo į Prahą, bet ne su kažin kokiu pasisekimu. Leisim jam, pašėlusiam ir nekantraujančiam, bet su viltimi stumtis į šiaurę, o patys sugrįšime minutei į pilį ir pažiūrėsim, kokį įspūdį Konsuelos išvykimas padarė jos gyventojams.

Lengvai galima įsivaizduoti, kad grafas Albertas miegojo nė kiek ne stipriau, negu du kiti šio netikėto nuotykio dalyviai. Pasirūpinęs antruoju raktu nuo Andzoleto kambario, jis užrakino duris iš lauko ir nustojo jaudintis dėl savo priešininko kėslų, puikiai žinodamas, kad niekas neis jo vaduoti, jeigu neįsikiš pati Konsuela. Albertas purtėsi vien nuo minties apie tokią galimybę, bet su jam būdingu subtiliu delikatumu nenorėjo jokių neatsargių demaskavimų.

„Jeigu Konsuela taip jį myli,— galvojo grafas,— man nėra ko kovoti, tegu išsipildo mano lemtis! O aš tai sužinosiu netrukus, nes Konsuela teisinga ir rytoj pat atvirai atsisakys mano rankos, pasiūlytos šiandien. Jeigu šis pavojingas žmogus tik persekioja ją ir jai grasina, tai ji nors šiąnakt bus apsaugota nuo jo pretenzijų. Kad ir koks dabar pasigirstų paslaptingas šlamesys, aš nepajudėsiu — nepadarysiu šlykštybės, neįstumsiu vargšelės į gėdos kančias, atėjęs pas ją nepašauktas. Ne! Aš nevaidinsiu niekingo šnipo, įtaraus pavyduolio, nes iki šiol jos atsisakymas ir svyravimai nedavė man į ją jokių teisių. Viena tiktai ramina mano garbę, nors ir gąsdina mano meilę — tai suvokimas, kad nebūsiu apgautas. O, mano mylimosios širdie! Tu vienu metu esi tobuliausios iš moterų krūtinėje ir amžinojo Dievo krūtinėje. Jeigu pro žmogaus minties paslaptis ir šešėlius tu gali šią minutę skaityti mano širdyje, vidinis jausmas tau turi pasakyti, kad myliu tave per daug stipriai, kad netikėčiau tavo žodžiu!"

Ištvermingasis Albertas šventai įvykdė prisiimtą įsipareigojimą, ir nors Konsuelos pabėgimo metu jam ir pasirodė tarsi apatiniame aukšte girdi jos žingsnius, o paskui kažkokį nelabai suprantamą bildesį nuo pakeliamųjų grotų pusės, jis viską iškentė, meldėsi ir pamaldžiai sudėtomis rankomis tramdė krūtinėje spurdėjusią širdį.

Kai ėmė aušti, jis išgirdo žingsnius ir atsidarančių durų bildesį Andzoleto kambaryje.

„Niekšas,— pagalvojo jis,— palieka ją pačiu begėdiškiausiu būdu ir be jokio atsargumo! Jis tarsi nori išstatyti parodai savo pergalę. Ach, palaikyčiau niekingu blogį, kurį jis daro man, jeigu savo meile jis neišniekintų kitos sielos, vertesnės ir brangesnės man, negu mano paties".

Tą valandą, kai grafas Kristianas paprastai keldavosi, Albertas nuėjo pas jį — ne tam, kad perspėtų jį apie tai kas vyksta, o kad paprašytų dar kartą pakalbėti su Konsuela. Jis buvo įsi-

tikinęs, kad ji nesumeluos. Jam atrodė, kad ji pati turėtų trokšti šito pasiaiškinimo, ir buvo pasirengęs palengvinti jos skausmą, nuraminti ją ir apsimesti paklusniu likimui, kad sušvelnintų jų išsiskyrimo kartėlį. Jis jautė, kad arba jo protas, arba gyvybė nepakels tokio smūgio, bet nesibaimino kančių, viršijančių jo jėgas.

Jis sutiko tėvą tuo momentu, kai senis žengė į maldyklą. Laiškas, padėtas ant pagalvėlės, vienu metu krito į akis abiems. Jie kartu pagriebė jį, kartu perskaitė. Senasis grafas buvo pakirstas, jis išsigando, kad sūnus nepakels smūgio, o Albertas, pasirengęs didesnei nelaimei, buvo ramus, kupinas nuolankumo ir nepajudinamo tikėjimo.

— Ji skaisti,— ištarė jis,— ir nori mylėti mane. Ji jaučia, kad mano meilė jai tikra ir pasitikėjimas nesugriaunamas. Viešpats apsaugos ją nuo pavojaus! Pasikliausim tuo, mano tėve, ir būsim ramūs. Nebijokite dėl manęs, aš mokėsiu įveikti savo skausmą ir nugalėti abejones, jeigu jos mane apims.

— Sūnau mano,— tarė susijaudinęs senis,— mes stovim su tavim prieš Dievo paveikslą; tai tavo protėvių Dievas. Tu perėjai į kitą tikėjimą, ir kad ir kaip aš širdyje kentėjau, tu žinai, kad nė karto tau nepapriekaištavau. Aš pulsiu į kojas prieš tą patį Nukryžiuotąjį, prieš kurį praėjusią naktį daviau tau priesaiką padaryti viską, kas nuo manęs priklauso, kad tavo meilė būtų išgirsta ir pašventinta pagarbos verta sąjunga. Aš išlaikiau savo pažadą ir dabar jį atnaujinu. Aš vėl melsiu Aukščiausiąjį, kad jis išpildytų tavo norus, ir mano jausmai bus santarvėje su mano malda. Ar neprisidėsi ir tu prie mano maldos šią iškilmingą valandą, kada galbūt danguje sprendžiasi tavo žemiškos meilės likimas? O! Mano kilnusis sūnau, kuriame nuo amžių amžinųjų Esantysis išsaugojo visas dorybes, nepaisant išbandymų, atsiųstų tavo ankstesnio tikėjimo! Aš mačiau, kaip tu, būdamas vaikas, suklupęs šalia manęs prie savo motinos kapo, tarsi jaunas angelas, dar nepatyręs abejonių, meldeisi Aukščiausiajam Valdovui! Nejaugi tu ir šiandien neparodysi jam savo balso, kad manasis neskambėtų tuščiai?

— Tėve,— atsakė Albertas, apkabindamas senolį,— nors mūsų tikėjimo apeigos ir dogmos skirtingos, bet mūsų sielos visada sutampa viename ir tame pačiame amžinajame dieviškajame pradmenyje. Jūs tarnaujate išmintingam, gailestingam Dievui, tobulybės, pažinimo ir gėrio idealui,— jam aš niekuomet nenustojau lenktis. O Jėzau Kristau, nukryžiuotas už mus! — ištarė jis, klaupdamasis greta tėvo prieš Išganytojo atvaizdą,— tu, kurį žmonės šlovina kaip Dievą ir kurį aš garbinu kaip patį kilniausią ir tyriausią visaapimančios meilės pasireiškimą tarp mūsų! Išgirsk mano maldą, tu, kurio mintis amžinai gyvena Dievuje ir mumyse! Palaimink teisingus potroškius ir garbingus ketinimus! Pasigailėk ydos, kuri triumfuoja, ir palaikyk nekaltybę, kuri kovoja.

Atiduodu savo laimę į Viešpaties rankas. O gailestingasis Dieve! Tegu tavo valia pamoko ir įkvepia širdis, nepažįstančias kitos jėgos ir kitos paguodos, be tavo buvimo ir tavo darbų žemėje!

LXIII

Andzoletas visiškai tuščiai toliau keliavo į Prahą, nes Konsuela, davusi palydovui klaidingus nurodymus, būtinus, jos manymu, numatyto plano sėkmei, pasuko kairėn pažįstamu keliu — ji du kartus važiavo su baroniene Amalija į pilį, esančią mažo miestelio Tauso kaimynystėje. Ši pilis buvo pats tolimiausias punktas, kur jai teko lankytis per savo retas išvykas iš Milžinų pilies. Suprantama, kad ši vietovė ir per ją einantys keliai iškilo jai atmintyje, vos tik ji sumanė ir skubiai įgyvendino savo drąsų pabėgimą. Ji prisiminė, kad pilies šeimininkė, vaikštinėdama su ja terasoje ir rodydama į plačiai prieš akis nusidriekusį peizažą, pasakė:

— Šis gražus, medžiais apsodintas kelias, kuris pranyksta, kaip matote, horizonte, veda link Pietų trakto — juo mes važiuojame į Vieną.

Taigi Konsuela, gerai prisimindama šį nurodymą, buvo tikra, kad nepasiklys ir po kurio laiko pateks į kelią, kuriuo atvyko į Čekiją. Ji pasiekė gerai jai pažįstamą Bjelo pilį, perėjo išilgai parko, nepaisydama tamsos, nesunkiai surado tą medžiais apsodintą kelią ir dar iki aušros atsidūrė beveik trys mylios, skaičiuojant tiesiai, nuo tos vietos, kurią ji taip norėjo palikti. Jauna, stipri, nuo vaikystės pripratusi prie ilgų kelionių pėsčiomis, be to dar akinama ryžtingos valios, jį aušrą pasitiko nejausdama ypatingo nuovargio. Dangus buvo skaidrus, eiti sausu, gana puriu smėliu buvo malonu. Konsuelai neįprastas jojimas arkliu šiek tiek ją nuvargino, bet žinoma, kad ėjimas tokiu atveju geriau negu poilsis, o stiprius, energingus žmones vienas nuovargis priverčia užmiršti kitą.

Tačiau, kai žvaigždės ėmė blankti, o prieblanda sklaidytis, Konsuela išsigando savo vienatvės. Tamsoje ji jautėsi tokia rami; visą laiką laikydamasi atsargiai, ji buvo įsitikinusi, kad jeigu imtų vytis, spės laiku pasislėpti. Bet dienos šviesoje, priversta eiti atvira vietove, ji nedrįso eiti važiuojamuoju keliu, tuo labiau, kad greitai tolyje pasirodė žmonių grupės, išsibarsčiusios tarsi juodi taškai tarp dar tamsių laukų baltuojančiose trakto juostose. Taip arti nuo Milžinų pilies ją galėjo atpažinti pirmas sutiktasis, ir todėl ji nusprendė pasukti į takelį, kuris, stačiu kampu kirsdamas kalvą juosiantį kelią, atrodė, jį trumpino. Šituo takeliu ji žingsniavo, nieko nesutikusi, dar apie valandą ir atsidūrė miškingoje vietovėje, kur vylėsi lengvai pasislėpti nuo žmonių žvilgsnių.

„Jeigu man pavyktų,— mąstė ji,— niekieno nepastebėtai nueiti aštuonias — dešimt mylių, galėčiau ramiai išeiti į didįjį traktą ir, pasitaikius pirmai patogiai progai, nusisamdyti ekipažą ir arklius".

Ši mintis ją privertė įkišti ranką į kišenę ir išsitraukti kapšelį, kad suskaičiuotų, kiek jai dar liko pinigų būsimai ilgai ir sunkiai kelionei po to, kai dosniai apdovanojo palydovą, išgabenusį ją iš Milžinų pilies. Kol kas ji dar neturėjo laiko apie tai pagalvoti, o ir iš viso vargu ar būtų ryžusis tokiam drąsiam pabėgimui, jei būtų apgalvojusi viską su būtinu atsargumu. Bet kaip nustebo ir nusigando, kai kapšelis pasirodė kur kas lengvesnis, negu ji manė. Skubėdama ji, matyt, pasiėmė ne daugiau pusės turėtų pinigų arba patamsyje palydovui davė vietoj sidabrinių, auksines monetas, o galbūt, atrišusi kapšelį jam sumokėti, išbėrė dalį savo turto ant dulkėto kelio,— kaip ten bebuvę, bet, ne kartą ir ne du perskaičiavusi savo menkas atsargas, ji daugiau nebegalėjo apsigaudinėti ir suprato, kad visą kelią iki Vienos jai teks įveikti pėsčiomis.

Šis atradimas šiek tiek sutrikdė Konsuelą — ne dėl nuovargio (ji nė kiek jo nesibaidė), o dėl pavojų, tykančių jauną moterį per tokią ilgą kelionę pėsčiomis. Baimė, kurią ji iki šiol įveikė, manydama, kad tuoj tuoj galės sėstis į karietą ir išvengti didelės kelionės atsitiktinumų, dabar, kai jos susijaudinimas nuslūgo, sukilo daug stipriau, negu galėjo įsivaizduoti. Ir štai, rodos, pirmą kartą gyvenime nusigandusi savo neturto ir silpnumo, ji greitai nužingsniavo pirmyn, rinkdamasi tankiausias tarpumiškes, kad kam nors užpuolus ten pasislėptų.

Greitai — ir tai dar labiau sukėlė jai nerimą — ji pastebėjo, kad eina jau nebe pramintu takeliu, o skverbiasi akiplotu per mišką, vis tankesnį ir laukinį. Jeigu šis niūrus vienišumas tam tikru aspektu ją ir ramino, tai, kita vertus, ji visai nebuvo tikra einanti reikalinga kryptimi ir baiminosi, ar tik negrįžta atgal ir neartėja, pati nežinodama, prie Milžinų pilies. Andzoletas galbūt dar tebebuvo ten: koks nors įtarimas, koks nors atsitiktinumas, troškimas atkeršyti Albertui galėjo sulaikyti jį pilyje. O ir paties Alberto ar nereikėjo baimintis pirmosiomis jo sukrėtimo ir nevilties minutėmis? Konsuela buvo įsitikinusi, kad jis paklus jos sprendimui, bet jeigu ji pasirodytų pilies apylinkėse ir jaunajam grafui praneštų, kad ją galima pavyti ir sugrąžinti atgal, argi jis neatlėktų, kad savo maldavimais ir ašaromis priprašytų sugrįžti? O argi jos nepasisekęs pabėgimas nepastatytų į juokingą ir nepatogią padėtį ir kilnų jaunuolį, ir jo šeimą, ir pačią Konsuelą? Be to, po kelių dienų Andzoletas galėtų sugrįžti, o tai atnaujintų tuos neįveikiamus sunkumus ir pavojus, kuriuos ji taip drąsiai pašalino savo narsiu, kilniu poelgiu. Ne, geriau buvo viską iškęsti, patirti bet kokius pavojus, negu sugrįžti į Milžinų pilį.

Taigi ji nusprendė kas bebūtų rasti kelią į Vieną ir juo eiti, o kol kas apsistojo nuošalioje, paslaptingoje vietovėje, kur tarp

uolų, senų medžių paunksnėje tryško upelis. Aplinkui matėsi smulkūs kažkokių gyvulių pėdsakai. Ar tai buvo aplinkinės bandos ar miško žvėrys, ateinantys atsigerti vandens prie šaltinio, pasislėpusio tankmėje, Konsuela nežinojo. Ji priėjo prie upelio, atsiklaupė ant drėgnų akmenų ir atsigėrė ledinio tyro vandens, taip apgavusį jau ėmusį jaustis alkį; po to, vis dar tebeklūpėdama, susimąstė apie savo padėtį.

„Būčiau kvaila ir tuščia moteris, jeigu nepajėgčiau įvykdyti tai, ką sumaniau,— tarė ji sau.— Kaip! Ar gali būti, kad mano motinos duktė taip išlepo nuo nerūpestingo gyvenimo, kad nebegali pakelti saulės kaitros, alkio, nuovargio, pavojaus? Aš taip svajojau apie neturtą ir laisvę taip mane slėgusioje gerovėje, taip troškau jos nusikratyti! Ir štai pasibaisiu žengusi pirmąjį žingsnį! Argi ne mano įgimtas pašaukimas — „veržtis pirmyn, kentėti, drąsiai veikti"? Kas manyje pasikeitė nuo tada, kai mes su mano vargše motinėle dar iki aušros dažnokai žingsniuodavome nevalgiusios, pasistiprindamos vandeniu mažuose pakelių šaltiniuose? Gera čigonė, jeigu tegali dainuoti teatruose, miegoti ant pūkų ir keliauti karietose! O ko mums su motina reikėjo bijoti? Ar ji man nesakė, susitikus įtartinus žmones: „Nieko nebijok — tiems, kas nieko neturi, niekas negresia, vargšai tarp savęs nekariauja". Tuomet ji dar buvo jauna ir graži, o ar teko man kada nors matyti, kad ją įžeidinėtų praeiviai? Pikčiausi žmonės, ir tie pasigaili beginklių. O kaipgi gyvena neturtingos merginos, elgetos, klajojančios po miestus, neturėdamos kito globėjo, tik Dievą? Nejaugi aš kaip tos panelės, kurios nedrįsta nė žingsnio žengti iš namų, neįsivaizdavusios, kad visas pasaulis, apsvaigęs nuo jų grožybių, puls persekioti? Argi, kai viena eini per visiems bendrą žemę, tai reiškia, kad būsi išniekinta ir prarasi garbę, nes neturi iš ko apsupti savęs sargais? Beje, mano motina buvo stipri, kaip vyras; ji būtų gynusis kaip liūtė. O aš irgi negaliu būti tokia pat narsi ir stipri? Juk mano gyslomis teka vien tik geras plebėjiškas kraujas! Argi negalima nusižudyti, jeigu gresia netekti kažko vertingesnio? Taip, ir, be to, aš einu kol kas per ramią šalį, kur gyventojai romūs ir mielaširdingi, o kai pateksiu į nežinomus kraštus, tai nejaugi man taip nepasiseks, kad pavojaus minutę nesutiksiu nė vienos iš tų paprastų, kilnių būtybių, kurias Viešpats pasiunčia visur, kad jie padėtų silpniems ir engiamiems! Na, būkim narsūs! Šiandien, greičiausiai, man teks kovoti tik su alkiu. Aš neužeisiu nusipirkti duonos nė į vieną lūšnelę iki pat vakaro, kol visai nesutems ir kol nebūsiu toli toli... Alkis man pažįstamas ir aš moku jį pakelti, nepaisant nepabaigiamų puotų, prie kurių norėjo mane pripratinti Milžinų pilyje. Juk diena praeina greitai. Kai prasidės karštis, o mano kojos pavargs, aš prisiminsiu filosofinę tiesą, taip dažnai girdėtą vaikystėje: „Kas miega — tas pietauja", pasislėpsiu kur nors uolos dauboje, ir tu pamatysi, brangioji motule, šią minutę nematoma einanti šalia manęs ir mane sauganti, kad moku ilsėtis be sofų ir pagalvių".

Šitaip kalbėdamasi pati su savimi, vargšė mergina pamažėle užmiršo savo širdies kančias. Didelės pergalės, pasiektos prieš save, suvokimas sumažino jos baimę prieš Andzoletą. Jai netgi atrodė, kad nuo tos minutės, kai jai pavyko suardyti suvedžiotojo planą, jos siela išsilaisvino nuo pražūtingo prisirišimo prie jo, ir savo romantiškos kelionės sunkumuose matė kažkokį liūdną džiaugsmą, vis sau kartodama: „Mano kūnas kenčia, užtat išgelbėta siela. Paukštis, neturėdamas jėgų apsiginti, turi sparnus, kad nuskristų ir, atsidūręs erdvėje, juokiasi iš pinklių ir spąstų".

Prisimindama Albertą, įsivaizduodama jo siaubą ir kančią, jautė kitokius jausmus, bet visomis jėgomis kovojo su ją apėmusia užuojauta. Ji tvirtai nusprendė nustumti jo paveikslą iki tol, kol pasijus apsaugota nuo pernelyg skubios atgailos ir neatsargaus švelnumo.

„Brangusis Albertas, kilnusis draugas,— galvojo ji,— aš negaliu nedūsauti, įsivaizduodama tavo kančias. Bet tik Vienoje pasiryšiu pasidalinti jomis su tavimi, pagailėti tavęs. Tik Vienoje leisiu savo širdžiai prisipažinti, kaip ji tave gerbia ir tavęs ilgisi!"

„O dabar pirmyn!" — tarė sau Konsuela, mėgindama atsistoti. Bet veltui du ar tris kartus ji mėgino atsikelti, kad nueitų nuo šio laukinio, gražaus šaltinio, kurio saldus čiurlenimas, atrodė, viliojo ją pratęsti poilsio minutes. Miegas, kurį ji norėjo atidėti iki pusiaudienio, merkė blakstienas, o alkis — ji nemanė, kad taip nuo jo atprato — kėlė neįveikiamą silpnumą. Tuščiai stengėsi apgauti save. Išvakarėse ji beveik nelietė maisto — per daug turėjo nerimasčio ir jaudinimosi. Kažkoks rūkas apvilko akis; šaltas, sekinantis prakaitas nukamavo kūną. Ji nesąmoningai pasidavė nuovargiui ir tą minutę, kai jau buvo tvirtai nusprendusi atsistoti ir keliauti toliau, sunkiai susmuko ant žolės, galva nulinko ant kelionės ryšulėlio, ir ji stipriai užmigo. Saulė, raudona ir karšta, kokia ji kartais būna trumpą čekišką vasarą, linksmai kilo aukštyn. Šaltinis čiurleno per akmenėlius, tarsi norėdamas savo monotonišku dainavimu užliūliuoti keliauninkę, o paukščiai skraidė virš jos galvos, ulbaudami savo nepabaigiamas daineles.

LXIV

Konsuela išmiegojo apie tris valandas, kai staiga triukšmas, nepanašus nei į upelio čiurlenimą, nei į paukščių čiulbėjimą, prikėlė ją iš užsimiršimo. Neturėdama jėgų atsikelti ir dar nesuvokdama, kur esanti, mergina pramerkė akis ir per du žingsnius nuo savęs išvydo žmogų, pasilenkusį virš akmens ir geriantį šaltinio vandenį lygiai taip pat, kaip gėrė ji pati,— paprasčiausiai pakišęs burną po srove. Iš pradžių Konsuela išsigando, bet, dar sykį pažvelgusi į atėjūną, atsiradusį jos slėptuvėje, nusiramino, nes jis, atrodė, beveik nekreipė į ją dėmesio — ar todėl, kad jau iki

valiai prisižiūrėjo į keliauninkę, kol ji miegojo, ar todėl, kad apskritai ne itin domėjosi tokiu susitikimu. Be to, tai buvo greičiau berniukas negu vyras. Iš pažiūros jam buvo ne daugiau penkiolikos šešiolikos metų; jis buvo nedidelio ūgio, liesas ir labai įdegęs. Jo veidas — nei gražus, nei bjaurus — šią minutę nerodė nieko, be taikaus nerūpestingumo.

Konsuela instinktyviai nuleido ant veido šydą, bet nepakeitė pozos, manydama, kad jeigu keliauninkas ir toliau teskirs tiek mažai dėmesio, kaip iki šiol, tai geriau apsimesti miegančiai ir tuo pačiu išvengti nepatogių jai klausinėjimų. Tačiau pro šydą nenustojo sekusi kiekvieną nepažįstamojo žingsnį, laukdama, kad tas pasiimtų savo kelionmaišį ir lazdą, gulėjusius žolėje, ir eitų savo keliu.

Bet greitai ji pamatė, kad jaunuolis irgi nutarė pailsėti ir netgi papusryčiauti, nes praskleidė savo kelionės krepšį ir, iš ten išėmęs didelį kampą juodos duonos, ėmė neskubėdamas ją pjaustyti ir kimšti už abiejų žandų, retsykiais droviai pažvilgčiodamas į miegančiąją ir stengdamasis kiek galint atsargiau darbuotis su savo sulankstomu, su spyruokle, peiliu, tarsi bijodamas netikėtai ją pažadinti. Šis dėmesio ženklas visiškai nuramino Konsuelą, o duoną, kurią jaunasis keliauninkas šveitė su tokiu aiškiu malonumu, pažadino joje alkio kančias. Įsitikinusi pagal jaunuolio sunešiotus drabužius ir jo apdulkėjusį apavą, kad jis neturtingas ir atėjęs iš toli, ji nutarė, kad apvaizda siunčia nelauktą pagalbą, kuria dera pasinaudoti. Duonos kampas buvo didžiulis, ir nepažįstamasis be didelio nuostolio savo apetitui galėjo duoti ir jai gabalėlį. Konsuela atsistojo, apsimesdama, kad trinasi akis tarsi ką tik atsibudusi, ir ramiai pažvelgė į jaunuolį, kad įteigtų jam pagarbą tuo atveju, jeigu jis staiga prarastų iki šiol rodytą pagarbumą.

Bet toks atsargumas buvo nereikalingas. Kai tik jaunuolis pamatė ją atsistojusią, jis mažumą sumišo, nuleido akis, keletą kartų pamėgino jas pakelti ir pagaliau paakintas Konsuelos veido išraiškos — nepaprastai geros ir malonios, nepaisant jos pastangų suteikti sau griežtą išvaizdą,— prašneko tokiu mielu, švelniu balsu, kad jaunoji muzikantė iškart pajuto jam palankumą.

— Na štai, panele, pagaliau jūs nubudote,— ištarė jis šypsodamasis,— jūs čia taip puikiai miegojote, kad jei nebūčiau bijojęs pasielgti nemandagiai, būčiau pasekęs jūsų pavyzdžiu.

— Jeigu jūs toks pat malonus kaip kad mandagus, padarykite man mažą paslaugą,— tarė Konsuela globėjišku vyresniosios tonu.

— Viską, ko pageidaujate,— atsakė jaunasis keliauninkas, kuriam jos balsas taip pat pasirodė malonus ir nuoširdus.

— Tuomet parduokite man dalį savo pusryčių,— tarė Konsuela,— jeigu, žinoma, tai jūsų nenuskurdins.

— Parduoti?! — sušuko rausdamas apstulbintas jaunuolis.— O! Jei turėčiau tikrus pusryčius, aš jums jų neparduočiau! Argi aš smuklininkas? Aš su malonumu pasiūlyčiau juos jums!

— Na tai pasidalinkite su manimi, o aš mainais duosiu jums už ką nusipirkti geresnius pusryčius.

— Ne! Ne! — paprieštaravo jis.— Jūs turbūt juokiatės iš manęs? Nejaugi jūs tokia išdidi, kad negalite priimti nuo manęs menko duonos gabalo? Deja! Kaip matote, daugiau jums nieko negaliu pasiūlyti.

— Gerai! Priimsiu jūsų duoną,— tarė Konsuela, tiesdama ranką.— Jūs toks geras, kad didžiuotis man būtų gėda.

— Imkite! Imkite, mieloji panele! — džiugiai sušuko jaunuolis.— Štai jums duona, štai peilis, pjaukitės pati! Ir nesiceremonykite! Valgytojas aš nedidelis, o čia pasirūpinta visai dienai.

— Bet ar jūs galėsite nusipirkti dar duonos šiai dienai?

— Juk jos visur galima gauti. Na valgykite, jei norite suteikti man malonumą.

Konsuela daugiau nesiprašydino, jausdama, kad būtų tikras nedėkingumas broliškai ją vaišinusio jaunuolio atžvilgiu atsisakyti su juo papusryčiauti. Ir, netoli jo atsisėdusi, ėmė šveisti duoną, palyginti su kuria visi išrankūs patiekalai, kada nors jos ragauti prie turtuolių stalo, jai pasirodė beskoniai ir grubūs.

— Koks puikus jūsų apetitas,— tarė nepažįstamasis,— tiesiog malonu žiūrėti. Na ir pasisekė man, kad jus sutikau, aš labai patenkintas! Žinot ką? Suvalgykime visą duoną: kad ir kaip čia tuščia, užklysime juk mes šiandien į kokį nors būstą.

— Vadinasi, ši vietovė jums nepažįstama? — abejingu tonu paklausė Konsuela.

— Aš čia pirmą kartą, bet kelias, ką tik nueitas nuo Vienos iki Pilzeno, man pažįstamas, ir dabar grįžtu atgal tuo pačiu keliu.

— Kur atgal? Į Vieną?

— Taip, į Vieną. O jūs irgi ten vykstate?

Konsuela nežinodama, ar imti jaunuolį į palydovus, ar vengti jo kompanijos, apsimetė neišgirdusi, kad nereiktų tuoj pat atsakyti.

— Bet ką aš kalbu,— tęsė jis,— negi tokia gražuolė keliaus į Vieną viena? O visgi, matyt, keliaujate: jūsų toks pat ryšulėlis kaip ir mano, ir jūs einate pėsčia kaip aš.

Konsuela, nusprendusi vengti jaunuolio klausimų, kol neįsitikins, kiek juo galima pasitikėti, panoro atsakyti klausimu į klausimą.

— Jūs iš Pilzeno? — paklausė ji.

— Ne,— atsakė jaunuolis neturėjęs nei noro, nei pretėksto nepasitikėti,— aš iš Rorau, iš Vengrijos; mano tėvas — račius.

— O kaipgi jūs iškeliavote taip toli nuo namų? Argi jūs nesiverčiate tuo pačiu amatu kaip ir tėvas?

— Ir taip, ir ne. Mano tėvas račius, o aš ne. Bet jis dar ir muzikantas, o aš aistringai trokštu juo tapti.

— Muzikantu? Bravo! Tai nuostabi profesija.

— Galbūt ji ir jūsų?

— Tačiau juk ne muzikos mokytis išvykote jūs į Pilzeną? Sako, tai labai nuobodus karinis miestas.

— O ne! Aš turėjau ten pavedimą, o dabar grįžtu į Vieną, kad, susiradęs kokį nors uždarbį, kartu tęsčiau muzikos pamokas.

— Ką gi jūs pasirinkote? Groti kokiu nors instrumentu ar dainuoti?

— Kol kas ir viena, ir kita. Mano balsas gana geras o štai čia mano smuikelis — nors ir nekoks, bet mėginu išreikšti juo tai, ką jaučiu. Tačiau aš garbėtroška ir norėčiau pasiekti daugiau.

— Galbūt kurti?

— Atspėjote. Man neišeina iš galvos ta prakeikta kūryba. Tuojau parodysiu jums, koks puikus palydovas mano kelionės krepšyje — stora knyga; aš ją suplėšiau į gabalus, kad galėčiau atskirus pluoštus pasiimti į kelią. Kai pavargstu, atsisėdu kokiame nors kampelyje, truputį pasimokau — ir nuovargį kaip ranka nuima.

— Gana pagirtina. Kertu lažybų, kad tai Fukso „Gradus ad Parnassum" [1]!

— Būtent! Matau, kad jūs gerai išmanot muziką, dabar įsitikinęs, kad jūs taipogi muzikantė. Dabar, kai miegojote, aš, žiūrėdamas į jūs, kalbėjau sau: „Visai nepanaši į vokietę, iš veido — tikra pietietė, visiškai įmanoma, kad italė, ir, be abejo, artistė". Todėl jūs ir suteikėt man tokį malonumą paprašiusi manęs duonos; o dabar matau, kad nors kuo puikiausiai kalbate vokiškai, tartis jūsų visgi užsienietiška.

— O kas, jeigu klystate? Jūs irgi menkai panašus į vokietį, ir veidas jūsų tamsus, kaip italo, o be to...

— O! Jūs per daug maloni, panele! Mano veidas kaip afrikiečio, ir mano draugai iš švento Stepono katedros choro praminė mane mauru. Bet grįžkime prie mūsų pokalbio. Aš buvau gerokai nustebintas pamatęs, kad jūs miegate miške visai viena, ir ėmiau kurti tūkstančius įvairiausių spėlionių. Galbūt, maniau, mano laiminga žvaigždė atvedė mane čia, kad sutikčiau gerą širdį, kuri man padės. Vienu žodžiu, ar nepasakyti jums visko?

— Kalbėkite, nebijokit.

— Man pasirodė, kad jūs per gerai apsirengusi ir per daug balto veido, kad būtumėt vargšė keliauninkė, o pamatęs jūsų kelionės maišelį, aš įsivaizdavau, kad tarnaujate pas kokią nors moterį, užsienietę ir... artistę! O! Pas tą didžiąją artistę, kurią trokštu pamatyti ir kurios globa būtų man išsigelbėjimas ir laimė. Na, madmuazele, prisipažinkit: jūs iš kokios nors kaimyninės pilies ir ėjote kur nors su pavedimu arba grįžtate namo? Ir jūs, žinoma, žinote... O taip! Jūs privalote žinoti Milžinų pilį?

[1] „Žingsnis į Parnasą" *(lot.)*.

— Milžinų pilį? Jūs einate į Milžinų pilį?

— Bent jau mėginu ten patekti. Nepaisant visų nurodymų, duotų man Klatau, aš taip pasiklydau šitame prakeiktame miške, kad neįsivaizduoju, kaip iš čia išeiti. Laimė, jūs žinote Milžinų pilį ir būsite tokia gera pasakyti man, ar dar toli iki jos?

— Bet ko gi jums reikia Milžinų pilyje?

— Noriu pasimatyti su Porporina.

— Iš tiesų?

Bet čia Konsuela, bijodama išsiduoti keleiviui, kuris galėjo užsiminti apie ją Milžinų pilyje, susigriebė ir abejingai paklausė:

— O prašom pasakyti, kas tokia ta Porporina?

— Kaip, jūs nežinote? Deja! Matau, jūs visai svetima šiuose kraštuose. Bet jeigu jūs muzikantė ir žinote Fuksą, tai, žinoma, pažįstate ir Porporos vardą.

— O jūs pažįstamas su Porpora?

— Dar ne, bet būtent norėdamas su juo susipažinti, aš ir ieškau jo mylimos mokinės garsiosios sinjoros Porporinos užtarimo.

— Bet papasakokite man, kaip jums tai atėjo į galvą? Galbūt surasiu būdą padėti jums patekti į šią pilį ir pas tą Porporiną.

— Tuojau papasakosiu jums viską. Kaip jau sakiau, esu doro račiaus sūnus, kilęs iš mažo miestelio Austrijos ir Vengrijos pasienyje. Mano tėvas — bažnyčios zakristijonas ir mūsų kaimo vargonininkas. Mano motinos, anksčiau tarnavusios virėja pas mūsų apylinkių valdytoją, nuostabus balsas, ir tėvas vakarais, ilsėdamasis po darbo, akompanuodavo jai arfa. Šitaip aš, savaime aišku, pamilau muziką, ir, atsimenu, nuo ankstyvos vaikystės neturėjau didesnio malonumo, kaip dalyvauti mūsų šeimyniniuose koncertuose. Laikydamas rankose medžio gabalą, brūžinau į jį lentelės nuolaužas, įsivaizduodamas, kad tai smuikas su smičiumi ir kad aš juo išgaunu stebuklingus garsus. Taip, taip! Man ir dabar dar atrodo, kad mano mielosios skiedros nebuvo nebylios ir nuostabus balsas, kitiems negirdimas, kilo iš po mano smičiaus ir svaigino mane nežemiškomis melodijomis.

Kartą mūsų giminaitis Frankas, mokyklos mokytojas Haimburge, užėjo pas mus, kai grojau savo įsivaizduojamu smuiku, ir jį priblokšė mane apėmusi ekstazė. Jis pareiškė, kad tai rodo nepaprastą talentą, ir išsivežė mane į Haimburgą, kur trejus metus kuo griežčiausiai, drįstu jus užtikrinti, mokė mane muzikos. Kokius nuostabius pasažus su ruliadomis ir fioritūromis išgrodavo jis lazdele taktui mušti ant mano pirštų ir ausų! Tačiau aš nenusiminiau. Mokiausi skaityti ir rašyti, turėjau tikrą smuiką, mokiausi su juo paprasčiausių grojimo pratimų, taipogi pagrindinių dainavimo taisyklių ir lotynų kalbos. Aš stūmiausi į priekį taip sparčiai, kiek tai buvo įmanoma su tokiu nekantriu dėstytoju, kaip mano giminaitis Frankas.

Man buvo apie aštuonerius metus, kai atsitiktinumas, arba, teisingiau, apvaizda, kuria aš, kaip geras krikščionis, visada tikėjau, atvedė į mūsų namus poną Reiterį, Vienos katedros kapelmeisterį. Mane jam pristatė kaip berniuką-stebuklą, ir kai aš laisvai uždainavau iš lapo pjesę, tai taip jam patikau, kad išsivežė mane į Vieną, kur įtaisė į berniukų chorą švento Stepono katedroje.

Ten mes mokėmės tik dvi valandas per dieną, o likusį laiką, palikti patys sau, galėjome veikti, ką norėjome. Bet meilė muzikai slopino manyje ir vaikišką tingulį, ir vaikišką judrumą. Būdavo, vos tik išgirstu, žaisdamas aikštėje su draugais, vargonų garsus, tuoj viską mesdavau ir grįždavau į bažnyčią, kur svaigindavausi dainavimu ir muzika. Vakarais aš valandų valandas prastovėdavau gatvėje po langais, pro kuriuos sklisdavo koncerto nuotrupos ar paprasčiausiai girdėjosi malonus balsas. Buvau smalsus, troškau sužinoti, suprasti viską, kas kliudė mano klausą. Bet ypač mane traukė kurti. Trylikos metų, nežinodamas nė vienos taisyklės, ryžausi sukurti mišias ir parodžiau partitūrą mūsų mokytojui Reiteriui. Jis pasijuokė iš manęs ir patarė bent kiek pasimokyti prieš imantis kurti. Lengva jam buvo taip kalbėti. O aš neturėjau galimybės mokėti mokytojui, nes mano tėvai per daug neturtingi, kad siųstų pinigus ir mano išlaikymui, ir mokymuisi. Galų gale gavau kartą nuo jų šešis florinus, už kuriuos nusipirkau štai šią knygą ir dar Matezono knygą. Su užsidegimu ėmiausi jas studijuoti ir patyriau didžiulį malonumą. Mano balsas sustiprėjo ir buvo laikomas geriausiu chore. Nepaisant abejonių ir neaiškumo, kylančių iš mano nemokšiškumo, kurį stengiausi įveikti, aš visgi jutau, kad tobulėju ir mano galvoje kyla muzikinių minčių. Bet baisėdamasis mačiau, kad artėju prie to amžiaus, kai, pagal kapelos taisykles, man teks apleisti vaikų giedojimo mokyklą. Neturėdamas nei pajamų, nei globėjų, nei mokytojų, aš klausiau savęs: nejaugi aštuoneri mokymosi metai katedroje — tai paskutinieji mano mokslo metai ir privalėsiu grįžti į tėvų namus mokytis račiaus amato? Negana to, ėmiau pastebėti, kad maestro Reiteris, užuot mane užjautęs, ėmė elgtis su manimi gana rūsčiai ir galvojo vien apie tai, kaip priartinus mano pašalinimo iš mokyklos valandą. Aš nesupratau tokios neužtarnautos nemalonės priežasties. Kai kurie iš mano bičiulių lengvabūdiškai mane įtikinėjo, kad jis man pavydi, mano kūrybiniuose bandymuose įžvelgdamas genijaus apraišką, kad jis apskritai neapkenčia ir atima viltį jaunuoliams, kuriuose aptinka didesnį nei jo paties talentą. Aš anaiptol neglostau savo savimeilės šitaip aiškindamasis jo priešiškumą man, bet visgi manau, kad nereikėjo jam rodyti savo kūrybinių bandymų. Jis palaikė mane besmegeniu garbėtroška ir savimi pasitikinčiu akiplėša.

— Be to,— pertraukė pasakotoją Konsuela,— senasis mokytojas apskritai nemėgsta mokinių, kurie žymiai pralenkia kitus, suvokdami dėstomus dalykus. Bet kuo jūs vardu, mano vaike?

— Jozefas.
— Jozefas... o toliau?
— Jozefas Haidnas.
— Būtinai įsidėmėsiu jūsų vardą, kad kada nors, jeigu iš jūsų kas nors išeis, suprasčiau, kodėl jūsų mokytojas taip priešiškai elgėsi su jumis ir kodėl mane taip sudomino jūsų pasakojimas. Pasakokit toliau.

Jaunasis Haidnas vėl ėmė pasakoti, o Konsuela, sukrėsta jų likimo panašumo — dviejų beturčių ir artistų likimai, atidžiai stebėjo jaunojo giedoriaus bruožus. Jo liesutis, gelstelėjęs veidas nepaprastai pagyvėjo pasakojimo įkarštyje, žydros akys spinduliavo protą, šelmišką ir geraširdišką sykiu, o visa tai kartu su manieromis ir kalbėjimo būdu bylojo apie neeilinę asmenybę.

LXV

— Kad ir kokios būtų buvusios maestro Reiterio priešiško elgesio su manimi priežastys,— tęsė savo pasakojimą Jozefas,— jis tai įrodė man gana žiauriai ir visiškai nereikšmingo poelgio pretekstu. Aš turėjau naujas žirkles, ir, kaip tikras mokinys, ženklinau jomis, kas tik pakliūdavo po ranka. Atsitiko taip, kad prieš mane sėdėjęs berniukas giedotojas, labai didžiavęsis savo ilga kasele, kur buvęs kur nebuvęs, vis nutrindavo ja tai, ką aš užrašydavau kreida ant grifelinės lentos. Ir štai man galvoje šmėkštelėjo netikėta lemtingoji mintis. Vienas mirksnis — ir... krak! Mano žirklės išsižiojo, ir kaselė atsidūrė ant žemės! Mokytojas savo vanagišku žvilgsniu sekė kiekvieną mano judesį. Kol mano vargšas bičiulis pamatė savo karčią netektį, mane spėjo išbarti, apkaltinti niekšiškumu ir be didelių ceremonijų išvijo lauk.

Iš vaikų giedojimo mokyklos išėjau praėjusių metų lapkritį septintą valandą vakaro ir atsidūriau aikštėje be skatiko kišenėje ir neturėdamas kitų drabužių be skurdžių drapanų, kuriomis vilkėjau. Čia mane apėmė neviltis. Mane taip piktai išbarė ir taip skandalingai išvijo, kad įsivaizdavau tarsi iš tiesų būčiau padaręs didelį nusikaltimą. Aš karčiai apraudojau plaukų kuokštą ir juostos galą, kritusius nuo mano nelemtų žirklių. Bičiulis, kurio galvą taip išniekinau, praėjo pro šalį, irgi verkdamas. Dar niekuomet nebuvo išlieta tiek ašarų, patirta tiek apgailestavimo ir sąžinės graužaties dėl kažkokios prūsiškos kaselės! Aš norėjau pulti savo bičiuliui ant kaklo, atsiklaupti prieš jį, bet neišdrįsau ir susigėdęs pasislėpiau tamsiame kampe. O galbūt vargšas berniukas apraudojo mano nemalonę dar labiau negu savo plaukus.

Naktį praleidau gatvėje; o rytą, kai dūsaudamas mąsčiau apie tai, kaip man reikalingi ir sykiu nepasiekiami dabar pusryčiai, prie manęs priėjo Keleris, švento Stepono giedojimo mokyklos

kirpėjas. Jis ką tik buvo sušukavęs maestro Reiterį, ir šis, vis dar tebeširsdamas ant manęs, negalėjo apie nieką kitą kalbėti kaip apie siaubingą įvykį su nukirptąja kasele. Todėl pokštininkas Keleris, pastebėjęs mano apgailėtiną figūrą, pratrūko juokais ir ėmė laidyti į mane kandžias patyčias. „Štai jis, kirpėjų rykštė! — sušuko jis dar iš tolo, išvydęs mane.— Štai jis, visko ir visų priešas, kuris, kaip aš, rūpinasi ševeliūrų grožiu! Ach! Mano jaunasis plaukų genėtojas! Mielasis mano kaselių naikintojas! Malonėkite čionai, leiskite apkirpti jūsų puikiąsias juodas garbanas, kad pridaryčiau iš jų kaselių vietoj tų, kurios nukris nuo jūsų žirklių!" Aš buvau apimtas nevilties, įniršęs. Užsidengęs veidą rankomis, laikydamas save visuotinės neapykantos objektu, buvau nepasileidžiąs bėgti, bet geraširdis Keleris mane sustabdė. „Kur tu, vargšeli? — paklausė jis švelniau.— Kur tu dingsi be duonos, be drabužių, be draugų ir dar su tokiu nusikaltimu ant sąžinės? Na štai kas, man tavęs gaila, ypač dėl tavo gražaus balso, kuriuo ne sykį gėrėjausi katedroje. Eime pas mane. Mes su žmona ir vaikais teturime tik vieną kambarį šeštame aukšte. Bet ir to mums per daug, taip kad mansarda, kurią nuomoju septintame, tuščia. Gyvenk joje ir maitinkis pas mus tol, kol susirasi darbą. Bet šiukštu! Su mano klientų plaukais elkis pagarbiai ir mano perukų žirklėmis neliesk!"

Ir aš nuėjau paskui didžiadvasį Kelerį, mano išgelbėtoją, mano tėvą! Jis buvo toks geras, šis neturtingas duonpelnys, kad, be buto ir valgio, davė man šiek tiek pinigų, kad galėčiau tęsti mokslą. Išsinuomojau prastutėlį klavesiną, visą išvarpytą medgraužių, ir, nulindęs palėpėn su savo Fuksu ir Matezonu, visas atsidaviau kūrybos aistrai. Nuo tos minutės galiu laikyti, kad apvaizda ėmė mane globoti. Visą žiemą aš su malonumu studijavau pirmąsias šešias Emanuelio Bacho sonatas ir, kaip man atrodo, gerai jas supratau. Tuo pat metu dangus, tarsi atlygindamas už mano stropumą ir atkaklumą, pasiuntė man nedidelį darbą, suteikusį man galimybę gyventi ir atsiskaityti su mano brangiuoju šeimininku. Sekmadieniais aš vargonuodavau grafo Haugvico namų bažnyčioje, o prieš tai rytais grodavau pirmojo smuiko partiją Šventųjų tėvų gailestingumo bažnyčioje. Be to, atsirado du globėjai. Vienas iš jų — abatas, kuris sukūrė daugybę eilėraščių itališkai, kaip kalbama, labai puikių. Jis didelėje jo didenybės ir karalienės-imperatorės malonėje! Jo vardas ponas Metastazijus; jis gyvena viename name su Keleriu ir su manimi, ir aš duodu pamokas jaunai panelei kuri laikoma jo dukterėčia. Kitas mano globėjas — jo ekscelencija Venecijos pasiuntinys.

— Sinjoras Korneras? — gyvai paklausė Konsuela.

— Ach! Jūs jį pažįstate? — sušuko Haidnas.— Ponas abatas Metastazijus įvedė mane į jo namus. Mano kuklus talentas jam patiko, ir jo ekscelencija pažadėjo įtaisyti mane mokiniu pas maestro Porporą, kuris dabar kartu su ponia Vilhelmina, jo ekscelencijos žmona ar mylimąja, yra Manensdorfo gydomuosiuose

vandenyse. Šis pažadas baisiai mane nudžiugino. Tik pamanykit — tapti tokio didaus mokytojo, geriausio pasaulyje dainavimo dėstytojo auklėtiniu! Išstudijuoti kompoziciją, teisingus, tikrus italų meno pagrindus! Aš jau maniau išsigelbėjęs iš visų negandų, laiminau savo laimingą žvaigždę ir įsivaizdavau didžiu muzikantu. Bet deja! Nepaisant gerų pono Kornero ketinimų, jam ne taip lengvai sekėsi įvykdyti savo pažadą, kaip aš maniau, ir jeigu nesurasiu solidesnės rekomendacijos, bijau, kad negalėsiu net arti prie Porporos prieiti. Kalbama, garsusis maestro — didelis keistuolis, ir koks gali būti atsidavęs, atidus ir kilniadvasis kai kurių savo mokinių atžvilgiu, toks būna kaprizingas ir žiaurus su kitais. Matyt, maestro Reiteris — niekas palyginti su Porpora, ir aš drebu vien tik nuo minties jį pamatyti. Tačiau, nors jis iš pradžių griežtai ir atsakė jo ekscelencijai, savo atsisakymą aiškindamas nenoru imti naujų mokinių, bet žinau, kad ponas pasiuntinys dar prašys, ir todėl neprarandu vilties. Aš nutariau kantriai pakęsti pačius žiauriausius Porporos įžeidinėjimus, kad tik jis bardamas mane ko nors išmokytų.

— Jūs gerai nusprendėte,— pastebėjo Konsuela.— Pasakojimas apie didžiojo muzikanto griežtumą ir jo rūstų elgesį neišgalvotas. Bet jūs galite tikėtis, nes jei esate kantrus, sugebate aklai paklusti ir turite tikrą muzikinį talentą,— o man regis, kad taip,— jeigu nepamesite galvos užgriuvus pirmajam uraganui ir jums pavyks parodyti maestro savo supratingumą ir greitą nuovoką, tai, patikėkit manim, po trijų keturių pamokų jis taps jums pačiu atidžiausiu ir uoliausiu mokytoju. O jeigu jūs toks pat geras kaip ir protingas, kuo esu beveik tikra, tai Porpora taps ištikimu jūsų draugu, teisingu, gera linkinčiu tėvu.

— O! Jūs be galo mane džiuginate. Aš matau, kad jūs jį pažįstate ir turite taip pat pažinoti jo garsiąją mokinę, naująją grafienę Rudolštadt... Porporiną...

— Bet kur gi jūs girdėjote apie tą Porporiną ir ko nuo jos norite?

— Aš noriu nuo jos laiško Porporai ir jos aktyvios paramos, kai ji bus Vienoje; juk ji, žinoma, važiuos ten po savo sutuoktuvių su turtingu sinjoru, Milžinų pilies savininku.

— O iš kur jūs žinote apie tas sutuoktuves?

— Didžiausio atsitiktinumo pasaulyje dėka. Reikia jums pasakyti, kad mano draugas Keleris prieš mėnesį sužinojo, kad Pilzene mirė jo giminaitis, palikęs jam nedidelį turtą. Keleris neturėjo nei laiko, nei lėšų tokiai kelionei ir vis nesiryžo vykti, bijodamas, kad palikimas nepadengs kelionės išlaidų ir sugaišto laiko. Kaip tik prieš tai aš gavau šiek tiek pinigų už savo darbą ir pasisiūliau jam nuvažiuoti į Pilzeną kaip jo patikėtinis. Štai ir iškeliavau į tą miestą ir per vieną savaitę, dideliam savo pasitenkinimui, sutvarkiau Kelerio palikimo reikalą. Žinoma, jis ne Dievažin koks didelis, bet ir trupučio jis negali niekinti. Aš vežu jam nedidelės sodybos nuosavybės dokumentus, ir dabar jis savo

nuožiūra galės ją arba parduoti, arba naudotis jos pajamomis. Grįždamas iš Pilzeno, vakar atsidūriau Klatau miestelyje, kur ir apsinakvojau. Buvo turgaus diena, ir užvažiuojamasis kiemas buvo grūste prisigrūdęs žmonių. Aš sėdėjau prie stalo, kur užkandžiavo storulis, kurį vadino daktaru Vecelijusu; gyvenime nesu sutikęs didesnio rajūno ir plepio. „Ar žinote naujieną? — paklausė jis kaimynų.— Grafas Albertas Rudolštadtas, pamišėlis, didelis pamišėlis, beveik pasiųstęs, veda mokytoją, mokiusią muzikos jos pusseserę. Ta avantiūristė, elgeta, šneka, buvo aktorė Italijoje, ir senis muzikantas Porpora ją pagrobė, bet ji greitai jam atsipyko, ir jis išsiuntė ją į Milžinų pilį. Šis įvykis buvo laikomas didžiausioje paslaptyje, ir iš pradžių nieko neišmanydamas apie merginos, kuri buvo laikoma visiškai dora, ligą ir traukulius, Rudolštadtas pakvietė mane gydyti piktybiškos karštinės. Bet vos tik aš spėjau paliesti ligonės pulsą, kaip grafas Albertas, matyt, žinojęs kai ką apie jos dorybingumą, puolė ant manęs kaip pašėlęs, nustūmė ir daugiau nebeįleido į kambarį. Viskas buvo apsupta didžiausia paslaptimi. Senutė kanauninkė, man regis, buvo už pribuvėją. Niekuomet gerbiamai damai neteko išgyventi tokio konfūzo. Vaikas pradingo. Bet visų nuostabiausia, kad jaunasis grafas, neturintis, kaip jūs žinote, nuovokos apie laiką ir kuris mėnesius laiko metais, įsivaizdavo esąs vaiko tėvu ir taip energingai pasišnekėjo su savo šeimynėle, kad ši, baimindamasi, jog jis vėl neišprotėtų, sutiko su ta puikia santuoka".

— O, koks siaubas! Kokia šlykštybė! — sušuko Konsuela nesitverdama piktumu.— Tai baisus, kvailas, bjaurus šmeižtas! Visas šmeižtų voratinklis!

— Tik nemanykite, kad aš nors sekundę tuo patikėjau,— paprieštaravo Jozefas Haidnas.— Senojo daktaro fizionomija tokia pat kvaila kaip ir pikta ir dar iki to, kol buvo išaiškinta jį meluojant, aš neabejojau, kad jis apkalbinėja ir mala niekus. Bet vos tik jis spėjo baigti savo pramaną, kai penki ar šeši jį apsupę jaunuoliai ėmė užtarti merginą, ir taip sužinojau tiesą. Visi vienas per kitą aukštino Porporinos grožį, žavesį, kuklumą, protą ir neprilygstamą talentą. Visiems jiems buvo suprantama grafo Alberto meilė jai, visi pavydėjo jo laimei ir žavėjosi senuoju grafu, pritarusiu jų santuokai. Daktarą Vecelijusą apšaukė melagiu ir bepročiu. Kadangi be to dar buvo užsiminta apie maestro Porporos didelę pagarbą jo jaunajai auklėtinei, kuriai jis panoro duoti netgi savo vardą, tai man kilo mintis keliauti į Milžinų pilį, pulti po kojų būsimajai arba galbūt jau esamai grafienei (kalbama, esą vestuvės jau įvyko, bet kol kas tai laikoma paslaptyje, bijantis sukelti imperatoriaus rūmų nepasitenkinimą), papasakoti Porporinai savo istoriją ir paprašyti jos, kad padėtų man tapti jos garsiojo mokytojo mokiniu.

Keletą minučių Konsuela tylėjo: paskutinieji Jozefo žodžiai apie imperatoriaus rūmus sukrėtė ją, bet greitai vėl kreipėsi į jį.

— Mano vaike,— ištarė ji,— neikite į Milžinų pilį, ten nerasite Porporinos. Ji neištekėjo už grafo Rudolštadto, ir nežinia, ar šitos vestuvės apskritai įvyks. Tiesa, apie tai buvo kalbama, ir, man atrodo, jaunikis ir nuotaka verti vienas kito. Bet Porporina, nepaisant savo atsidavimo ir draugiško nusiteikimo grafo Alberto atžvilgiu, nepaisant didžios pagarbos ir begalinio pagarbumo jam, nemanė esant leistina pažiūrėti skubotai į tokį rimtą reikalą. Ji pasvėrė, iš vienos pusės, kokią žalą padarytų šiai kilmingai šeimai, atėmusi iš jų imperatorės palankumą ir galbūt netgi globą, taip pat kitų kilmingų didikų ir viso krašto gyventojų pagarbą. Iš kitos pusės — kaip ji pakenktų sau, atsisakiusi tarnauti nuostabiam menui, kurį su meile studijavo ir kuriam drąsiai nusprendė pasišvęsti. Ji pasakė sau, kad auka būtų didelė ir iš vienos, ir iš kitos pusės, ir prieš galvotrūkčiais puolus aukotis, ji privalo pasitarti su Porpora, o jaunajam grafui duoti laiko įsitikinti savo jausmo tvirtumu. Ir štai ji ėmė ir iškeliavo į Vieną pėsčiomis, be palydovo ir beveik be pinigų, išsinešdama iš visų jai pasiūlytų turtų vien gryną sąžinę ir pasididžiavimą būti artiste. Išėjo turėdama viltį sugrąžinti ramybę ir protą tam, kuris ją myli.

— O, tuomet tai tikra artistė! Kokia ji protinga ir kokia kilni jos siela, jeigu taip pasielgė! — sušuko Jozefas, žvelgdamas į Konsuelą spindinčiomis akimis.— Ir, jeigu neklystu, su ja aš ir kalbu, prieš ją puolu ant kelių!

— Bet ji pati tiesia jums ranką ir siūlo savo draugystę, patarimus ir paramą pas Porporą. Mes, aš matau, kartu tęsime kelionę ir, jei Dievas padės, kaip iki šiol jis mums abiems padėjo ir kaip padeda visiems, kurie vien juo kliaujasi, greitai pasieksime Vieną ir ten mokysimės pas vieną ir tą patį mokytoją.

— Garbė Dievui! — su laimės ašaromis, džiūgaudamas keldamas rankas į dangų, sušuko Haidnas.— Štai kodėl aš pajutau, žvelgdamas į jus, kai miegojote, kad jumyse esama kažko nepaprasta ir kad mano gyvenimas, mano ateitis jūsų rankose!..

LXVI

Po to, kai jaunuoliai susipažino arčiau, draugiškai aptarę savo padėties smulkmenas, jie ėmė galvoti, kaip jiems geriau pasiekti Vieną ir kokių atsargumo priemonių reikia imtis. Pirmiausia jie išsitraukė kapšelius ir suskaičiavo savo pinigus. Konsuela visgi pasirodė turtingesnė už savo palydovą. Bet jų bendro kapitalo užteko vien tam, kad be didesnio stygiaus įveiktų kelią pėsčiomis, nekęsdami alkio ir nenakvodami po atviru dangumi. Apie nieką daugiau nebuvo ko ir svajoti, ir Konsuela su tuo susitaikė. Tačiau, nepaisant filosofiško merginos linksmumo, Jozefas buvo susirūpinęs ir susimąstęs.

— Kas jums? — paklausė ji. Jūs galbūt baiminatės, kad tapsiu jums kelionėje našta? O aš pasirengusi eiti lažybų, kad vaikštau geriau už jus.

— Jūs, žinoma, viską darote geriau už mane,— atsakė jis,— bet mane neramina visai ne tai. Mane liūdina ir gąsdina mintis, kad jūs jauna ir graži, kad sutiktųjų žvilgsniai godžiai smigs į jus, o aš mažo ūgio ir silpnas, ir, kad ir kaip trokščiau atiduoti už jus savo gyvybę, galbūt nepajėgsiu jūsų apginti.

— Būta apie ką galvoti, mano vargšas berniuk! Jeigu ir būčiau tokia graži, kad traukčiau praeivių žvilgsnius, manau, kad save gerbianti moteris visada gali įkvėpti pagarbą, jeigu moka elgtis.

— Ar jūs būtumėt bjauri ar graži, jauna ir sena, įžūli ar kukli — jūs nesate saugi šiuose keliuose, užtvindytuose kareivių ir įvairaus plauko dykaduonių. Nuo to laiko, kai sudaryta taika, šalis pilna kareivių, grįžtančių į savo įgulas, ypač volontierių — nuotykių mėgėjų, kurie, netekę užsiėmimo ir nežinodami, kur dabar pasipelnyti, plėšia praeivius, ima rinkliavas iš valstiečių ir apskritai elgiasi kaip užkariautoje šalyje. Mūsų elgetystė tam tikra prasme mus gina, bet gana, kad jūs moteris, kad pažadintumėt jų žvėriškus instinktus. Aš rimtai galvoju apie mūsų maršruto pakeitimą. Užuot ėjus link Piseko ir Budveiso — įtvirtintus miestus, per kuriuos nuolat traukia išformuota kariuomenė ir kitokios padugnės,— mes pasielgsime išmintingiau, nusileidę Vltavos kryptimi, kalnuotomis, daugiau ar mažiau negyvenamomis tarpukalnėmis, kur niekas nežadina šių ponų godulio ir nėra ką apiplėšinėti. Mes nueisime palei upę iki Reichenau ir į Austriją įžengsime per Freištadtą. O atsidūrę imperijos žemėje, mes būsime policijos, ne tokios bejėgės kaip čekų, apsaugoje.

— Jūs, vadinasi, pažįstate šį kelią?

— Aš netgi nežinau ar jis yra, bet kišenėje turiu mažą žemėlapį. Palikdamas Pilzeną, aš ketinau — įvairovės dėlei — grįžti per kalnus ir pakeliauti...

— Ką gi, tebūnie taip. Jūsų sumanymas man patinka,— tarė Konsuela, žiūrinėdama Jozefo išskleistą žemėlapį.— Visur yra takelių pėstiesiems ir lūšnelių, pasirengusių priglausti kuklius žmones su liesa kišene. Taip, aš matau kalnų virtinę; ji eina link Vltavos ištakų, o paskui tęsiasi palei upę.

— Tai pagrindinė Bohemijos Miško kalnų grandinė. Ten išsidėstę patys aukščiausi jos kalnagūbriai — jie atstoja sieną tarp Bavarijos ir Čekijos. Laikydamiesi šių aukštumų, mes nesunkiai ją pasieksime. Jos rodo, kad dešinėje ir kairėje plyti slėniai, besileidžiantys link abiejų provincijų. Kadangi dabar, garbė Dievui, niekas manęs netraukia į tą Milžinų pilį, kurios niekaip nesurasi, neabejoju, kad sugebėsiu jus išvesti teisingu ir trumpiausiu keliu.

— Tad kelionėn! — tarė Konsuela.— Aš visiškai pailsėjau. Miegas ir jūsų puiki duona grąžino man jėgas, ir manau, kad šiandien pajėgsiu nueiti dar geras dvi mylias. Be to, man norisi kiek galint greičiau nutolti nuo šių vietų, kur vis bijau sutikti ką nors, kas mane pažįsta.

— Palaukit,— tarė Jozefas,— man šmėkštelėjo įdomi mintis!

— Pažiūrėsim, kokia!

— Jeigu jums nebjauru persirengti vyriškiu, jūsų inkognito bus užtikrintas, ir mūsų pakvynių metu išvengsite visų blogų ketinimų, galinčių kilti merginos, keliaujančios dviese su jaunuoliu, atžvilgiu.

— Mintis neprasta, bet jūs užmirštate, kad mes ne tokie turtingi, kad ką nors pirktumėm. Be to, kur rasti mano ūgio drabužius?

— Matote, ši mintis, ko gero, nebūtų atėjusi man į galvą, jei neturėčiau čia visko, ko reikia jai įkūnyti. Mudu vienodo ūgio — tai daro didesnę garbę jums negu man,— o mano maišelyje yra naujas, ką tik pasiūtas kostiumas, kuris visiškai pakeis jūsų išore. Štai šio kostiumo istorija: jį man atsiuntė mano geroji motinėlė. Manydama padovanosianti man naudingą dovaną ir trokšdama, kad būčiau padoriai apsirengęs, kai eisiu į pasiuntinybę duoti pamokų panelėms, ji nusprendė užsakyti man savo kaime puikiausią kostiumą pagal tenykštę madą. Tiesa, kostiumas išvaizdus ir medžiaga gera, pamatysit. Bet įsivaizduojate, kokį padaryčiau įspūdį pasiuntinybėje ir kokiu juoko pliūpsniu pasitiktų mane pono Metastazijaus dukterėčia, jeigu pasirodyčiau su kaimietišku kazakinu ir plačiausiomis rauktomis kelnėmis! Aš padėkojau savo vargšei motinėlei už gerus ketinimus, o pats nutariau parduoti kostiumą kokiam nors valstiečiui ar keliaujančiam aktoriui. Štai kodėl ir pasiėmiau jį, bet, laimė, nepasitaikė progos parduoti. Čionykščiai gyventojai tvirtina, kad kostiumas senamadiškas, ir klausinėja, ar jis lenkiškas ar turkiškas.

— O štai ir pasitaikė proga! — juokdamasi sušuko Konsuela.— Jūsų mintis puiki, ir keliaujanti aktorė visiškai pasitenkins jūsų turkiškomis kelnėmis, kurios, beje, labai panašios į sijoną. Perku nuo jūsų kostiumą, tiesa, skolon, o dar geriau — su sąlyga, kad jūs nuo šiol tampate mūsų „dėžutės" kasininku, kaip sako Prūsijos karalius, kalbėdamas apie savo iždą, ir mokėsite už mano kelionės išlaidas iki Vienos.

— Bus matyti,— tarė Jozefas ir įsidėjo kapšelį į kišenę, tvirtai nusprendęs neimti už kostiumą pinigų.— Dabar bereikia sužinoti, ar tiks jums kostiumas. Aš nueisiu štai į tą girią, o jūs — už tų uolų: ten rasite erdvų ir patikimą persirengimo kambarį.

— Tokiu atveju eikite į sceną,— atsakė Konsuela, rodydama į giraitę,— o aš pasišalinu už kulisų.

Ir tuo metu, kai jos pagarbusis palydovas sąžiningai ėjo tolyn į girią, ji, pasislėpusi už uolos, ėmėsi persirengineti. Kai Konsuela pasirodė iš savo slėptuvės ir pažvelgė į šaltinio vandenį,

atstojusį jai veidrodį, ji ne be tam tikro pasitenkinimo išvydo jame žavingiausią valstietį berniuką, kokį kada nors pagimdė slavų rasė. Jos ploną ir lanksčią, kaip nendrė, taliją juosė platus raudonas diržas, o grakšti, tarsi gemzės, kojelė kukliai kyšojo iš po plačių šarovarų klosčių, vos siekiančių jai kulkšnis. Juodi plaukai, kurių ji niekuomet nepudravo, buvo nukirpti jai sergant ir dabar sruogomis vyniojosi apie kaktą. Ji sutaršė juos ranka, suteikusi šukuosenai nerūpestingą išvaizdą, pritinkančią jaunam piemenėliui. Mokėdama, kaip artistė, dėvėti bet kokį kostiumą, netgi mokėdama mimikos talento dėka žaibiškai suteikti savo veidui naivią ir patiklią išraišką, ji pasijuto taip pasikeitusi, kad jai iškart sugrįžo narsumas ir ramybė. Kaip atsitinka aktoriams, užsivilkusiems teatrinius drabužius, ji ne tik įsijautė į vaidmenį, bet taip persikūnijo į vaizduojamą personažą, kad nejučia pajuto nekalto bastymosi nerūpestingumą ir žavesį, berniūkščio, išsiveržusio laisvėn, įkarštį, jėgą ir žvitrumą.

Jai teko triskart sušvilpti, kol Haidnas, nuklydęs giraitės gilumon toliau, negu reikėjo, nei tai iš pagarbumo, nei tai baimindamasis pagundos žvilgtelti pro uolos plyšį, sugrįžo pas ją. Išvydęs pasikeitusią merginą, jis šūktelėjo iš nuostabos ir susižavėjimo; nors ir tikėjosi rasti ją pasikeitusią, tačiau pirmąją akimirką vos patikėjo savo akimis. Šis pasikeitimas nepaprastai puošė Konsuelą, ir jaunajam muzikantui ji pasirodė visai kitokia.

Prie malonumo, kurį patiria jaunuolis, žavėdamasis moterišku grožiu, visada prisideda šiek tiek baimės, ir drabužiai, teikiantys moteriai netgi patyrusių žmonių akyse tam tikro paslaptingumo ir mįslingumo, turi nemenkos reikšmės jo nerimui ir susijaudinimui. Jozefas, tyros sielos, kad ir ką kalbėtų kai kurie jo biografai, buvo skaistus ir drovus jaunuolis. Jis buvo apakintas, kai išvydo Konsuelą, miegančią prie šaltinio, išraudusią nuo ją nutvieskusių saulės spindulių, sustingusią, nelyginant nuostabi statula. Su ja kalbėdamasis ir jos klausydamasis, jis pajuto iki tol nepatirtą širdies jaudulį, kurį priskyrė susižavėjimui ir džiaugsmui dėl tokio laimingo susitikimo. Ir jo širdis tankiai plakė visą tą ketvirtį valandos, kurį jis praleido toli nuo jos giraitėje, jos paslaptingo persirenginėjimo metu. Dabar pirmykštis susijaudinimas vėl jį apėmė, ir, eidamas prie Konsuelos, jis kiek išgali stengėsi paslėpti po nerūpestingumo ir linksmumo kauke nežmonišką nerimą, prabudusį jo sieloje.

Toks sėkmingas drabužių pakeitimas, tarsi iš tiesų merginą pavertęs jaunuoliu, netikėtai pakeitė taipogi ir dvasinę Jozefo būseną. Dabar jis jai pajuto vien stipriausios broliškos draugystės, nelauktai atsiradusios tarp jo ir mielojo pakeleivio, protrūkį. Tas pats ryžtas lėkti pirmyn, matyti naujas vietas, ta pati panieka kelionės pavojams, tas pats užkrečiantis linksmumas — visa, kas įkvėpė šią minutę Konsuelą, apėmė ir jį, ir jie lengvai kaip du paukščiai klajūnai, leidosi į kelionę miškais ir slėniais.

Tačiau, žengęs keletą žingsnių ir matydamas, kaip ji ant peties neša prie lazdos pririštą ryšulėlį su daiktais, prie kurių prisidėjo ką tik nusivilkta moteriška suknelė, Jozefas užmiršo, kad turi ją laikyti berniuku. Tarp jų šia dingstimi įsiliepsnojo ginčas: Konsuela įrodinėjo, kad jis ir taip pernelyg apkrautas savo kelioninio krepšio, smuiko ir sąsiuvinio „Gradus ad Parnassum"; o Jozefas griežtai pareiškė, kad Konsuelos ryšulėlį įdės į savo krepšį, o ji neneš nieko. Jai teko nusileisti, bet kad atrodytų tikroviškiau ir išlaikytų tarp jų tariamą lygybę, jis sutiko, jog Konsuela neštų ant perpetės jo smuiką.

— Žinote,— kalbėjo ji jam, siekdama šios nuolaidos,— būtina, kad aš atrodyčiau kaip jūsų tarnas arba mažų mažiausiai palydovas, nes aš valstietis, tai aišku, o jūs miestietis.

— Koks ten miestietis,— juokdamasis atsakė Haidnas,— nei pridėti, nei atimti kirpėjo Kelerio pameistrys!

Šaunusis jaunuolis buvo mažumą nusiminęs, kad negali Konsuelai pasirodyti puikesniu apdaru negu jo nuo saulės išblukęs ir šiek tiek kelionėje susilamdęs kostiumas.

— Ne,— tarė Konsuela, norėdama jį paguosti,— jūs atrodote kaip jaunuolis iš pasiturinčios šeimos, kuris prašvilpė pinigėlius ir dabar grįžta į tėvų namus su sodininko padėjėju, jo nuotykių bendru.

— Man regis, mums geriau pasirinkti vaidmenis, labiausiai tinkančius mūsų padėčiai,— paprieštaravo Jozefas.— Mes abu, o ypač jūs, galime atrodyti tik tuo, kuo esame šią minutę,— tai yra neturtingais keliaujančiais aktoriais. O kadangi paprastai tokie žmonės rengiasi kaip gali, tuo, kas pasitaiko arba ką išgali kišenė, tai neretai gali sutikti trubadūrus kaip mes, kurie klajoja keliais kokio nors markizo ar kareivio palaikiais drabužiais. Štai ir mes galim dėvėti: aš — juodą nutrintą kuklaus mokytojo kostiumą, o jūs — neįprastą šiuose kraštuose vengrų valstiečio drabužį. Gerai netgi klausinėjamiems sakyti, kad mes neseniai po tas vietas keliavom. Aš galiu su žinovo išraiška pasakoti apie garsųjį kaimą Rorau, niekam nežinomą, ir apie nuostabų miestą Haimburgą, kuris niekam nerūpi. Na, o jus visuomet išduos jūsų miela itališka tartis, ir gerai padarysite, jei neneigsite, kad esate italas ir iš profesijos dainininkas.

— Beje, mums reikia susigalvoti pravardes, toks paprotys. Jūsų jau yra: kadangi aš italas, vadinsiu jus Bepu, tai mažybinis Jozefo vardas.

— Vadinkite kaip norit. Turiu tokį privalumą, kad nesu žinomas jokiu vardu. Jūs — kas kita: jums būtinai reikia pravardės. Kokią pasirinksite?

— Ogi pirmą pasitaikiusį mažybinį venecijietišką vardą, kad ir Nelas, Mazas, Rencas, Dzotas... O ne, tik ne šitą! — sušuko ji, kai senu papratimu jai ištrūko mažybinis Andzoleto vardas.

— Kodėl gi ne šitas? — paklausė Jozefas, pajutęs, kaip aistringai ji ištarė šiuos žodžius.

— Jis atneš man nelaimę. Sako, yra tokių vardų.

— Na tai kaip mes jus pakrikštysim?

— Bertoniu. Tai paplitęs itališkas vardas ir kažkas panašaus į Alberto mažybinį vardą.

— Sinjoras Bertonis! Gerai skamba,— tarė Jozefas, stengdamasis nusišypsoti. Bet tai, kad Konsuela prisiminė savo kilmingąjį jaunikį, tarsi durklas įsmigo į jo širdį. Ir žiūrėdamas, kaip ji eina priekyje lengva, nevaržoma eisena, jis guosdamasis tarė: „O aš vos neužmiršau, kad ji berniukas!"

LXVII

Greitai jie išėjo į miško laukymę ir pasuko pietryčių link. Konsuela ėjo be galvos apdangalo, o Jozefas, matydamas, kaip saulė svilina jos baltą, švelnų veidą, nesiryžo jai išsakyti dėl to savo nusiminimo. Jo skrybėlė buvo toli gražu nenauja, jis negalėjo jos pasiūlyti merginai ir jausdamas, kad niekuo negali padėti, nenorėjo priminti savo bergždžio nerimo; jis tik pasikišo skrybėlę po pažastim tokiu staigiu judesiu, kad jį pastebėjo jo palydovė.

— Tai keista fantazija! — pastebėjo ji.— Jums turbūt oras atrodo apsiniaukęs, o lyguma šešėlyje? Tai man primena, kad mano pačios galva nepridengta. O kadangi aš ne visuomet buvau išlepinta gyvenimo gėrybių, tai žinau daugybę būdų, kaip jų pasiekti be didesnių kaštų.— Tai sakydama ji nulaužė laukinės vynuogės šakelę ir, susukusi ją į grįžtę, pasidarė sau skrybėlę iš žalumynų.

„Štai dabar ji panaši į mūzą,— pagalvojo Jozefas,— ir vėl nustojo buvusi berniuku".

Jie ėjo per kaimą; pastebėjęs krautuvėlę, kur pardavinėjamos visokios smulkmenos, Jozefas skubiai į ją įėjo ir, kol Konsuela spėjo atspėti jo sumanymą, atsirado rankoje laikydamas paprastutę šiaudinę skrybėlę su plačiais, šonuose šiek tiek pakeltais kraštais, kokiais nešioja padunojės lygumų valstiečiai.

— Jeigu jūs pradėsite taip išlaidauti,— tarė ji, dėdamasi naują galvos apdangalą,— tai mūsų kelionės pabaigoje mes, ko gero, liksime be duonos.

— Jums likti be duonos! — gyvai sušuko Jozefas.— Jau aš geriau imsiu prašyti praeivių išmaldos, už variokus šokinėsiu aikštėse... ir nežinau, ką dar! Ne! Ne! Su manimi jums nieko netrūks! Ir matydamas, kad jo įkarštis šiek tiek stebina Konsuelą, pridūrė, stengdamasis prislopinti savo karštus jausmus: — Tik pagalvokite, sinjore Bertoni, juk visa mano ateitis priklauso nuo jūsų, mano likimas jūsų rankose, ir aš suinteresuotas pristatyti jus gyvą ir sveiką pas maestro Porporą.

Mintis, kad jos palydovas gali staiga ją įsimylėti, Konsuelai netgi nekilo; tyroms ir naivioms moterims retai ateina į galvą to-

kios prielaidos, užtat kylančios koketėms per kiekvieną naują susitikimą,— galbūt todėl, kad šios pačios siekia sukelti tokius jausmus. Be to, labai jauna moteris į savo amžiaus vyriškį paprastai žiūri kaip į berniuką. Konsuela buvo dviem metais vyresnė už Haidną, o jis buvo toks mažas ir smulkus, kad jam vargiai buvo galima duoti penkiolika. Ji puikiai žinojo, kad iš tiesų jis vyresnis, bet jai ir į galvą neatėjo, kad jo vaizduotė ir jausmai jau pabudę meilei. Tačiau, sustojusi atsipūsti ir pasigėrėti nuostabiu vaizdu, kokie šioje kalnuotoje vietovėje sutinkami kiekviename žingsnyje, ji pastebėjo, kad Jozefas žiūri į ją apimtas kažkokios ekstazės.

— Kas jums, drauge Bepai? — naiviai paklausė ji.— Jūs tarytum kažko susijaudinęs, ir aš negaliu nusikratyti minties, kad jus varžau.

— Nekalbėkite taip! — karčiai sušuko jis.— Nejaugi jūs taip blogai apie mane galvojate ir atsisakote mano pasitikėjimo ir draugystės, už kuriuos aš noriai atiduočiau gyvybę.

— Tokiu atveju neliūdėkite, jeigu tik neturite kitos liūdesio priežasties, kuria Jūs nepasidalinote su manimi.

Jozefas nugrimzdo niūriame tylėjime; jie ėjo, o jis vis neturėjo jėgų prašnekti. Ir kuo ilgiau truko tas tylėjimas, tuo jaunuolis vis labiau ir labiau ėmė drovėtis: bijojo, kad jo paslaptis bus atspėta, bet niekaip negalėjo rasti temos atnaujinti pokalbiui. Pagaliau, begalinėmis pastangomis, jis prašneko:

— Žinote, apie ką aš rimtai galvoju?

— Ne, nenumanau,— atsakė Konsuela; visą tą laiką ji buvo panirusi į savo mintis ir jai visai neatrodė keistas jo tylėjimas.

— Aš ėjau ir galvojau: kaip būtų gerai pasimokyti su jumis italų kalbos, jeigu tik tai jūsų neapsunkins. Praėjusią žiemą aš pradėjau mokytis šios kalbos iš knygų, bet kadangi niekas manęs nemokė tarimo, tai aš nedrįstu šalia jūsų ištarti nė žodžio. Bet visgi suprantu viską, ką skaitau, ir jeigu mūsų kelionės metu jūs būtumėt tokia gera ir priverstumėt nusikratyti mane nereikalingos gėdos, taisydama kiekvieną mano žodį, man rodos, kad su mano muzikine klausa jūsų triūsas nebūtų bergždžias.

— O! Su didžiausiu malonumu! — sušuko Konsuela.— Man patinka, kai žmonės nešvaisto gyvenime nė vienos minutės, kad ko nors išmoktų, o kadangi mokydamas mokaisi, tai mums abiems bus labai naudinga pasimokyti šios be galo muzikalios kalbos tarimo. Jūs mane laikote itale, bet iš tiesų taip nėra, nors ir kalbu itališkai beveik be akcento. Iš tiesų mano tarimas geras tik dainuojant. Ir kai panorėsiu atskleisti jums visą itališkų garsų harmoniją, dainuosiu sunkius žodžius. Įsitikinusi, kad blogai taria tik tie, kas neturi klausos. Jeigu jūsų ausis tobulai jaučia atspalvius, tai jums bereikės vien tik juos įsiminti, kad teisingai ištartumėt.

— Vadinasi, tai sykiu bus ir italų kalbos, ir dainavimo pamoka! — sušuko Jozefas.

„Ir pamoka, kuri truks visas penkiasdešimt ljė! — susižavėjęs pagalvojo jis.— Jeigu taip — tegyvuoja menas, nepavojingiausias ir mažiausiai nedėkingas iš visų aistrų!"

Pamoka prasidėjo tuoj pat, ir Konsuela, kuri pradžioje sunkiai susilaikydavo nesijuokusi kaskart, kai Jozefas ištardavo ką nors itališkai, greitai ėmė žavėtis, kaip lengvai ir stropiai jis taisė savo klaidas. Tuo tarpu jaunasis muzikantas, aistringai trokšdamas išgirsti garsiosios dainininkės balsą ir matydamas, kad vis neatsiranda tam dingsties, pasitelkė mažą gudrybę. Apsimetęs, esą jam nesiseka itališkai „a" suteikti reikalingą aiškumą ir tikslumą, jis sudainavo Leo melodiją, kur žodis „felicità" [1] kartojasi keletą kartų. Konsuela tuoj pat, nesustodama ir kvėpuodama visiškai taip pat ramiai, tarsi sėdėtų prie klavesino savo kambaryje, sudainavo šią frazę keletą kartų iš eilės. Skambant jos balsui, tokiam stipriam, tokiam įsiskverbiančiam sielon, kuriam negalėjo prilygti nė vienas tų laikų balsas, Jozefo kūną nukrėtė drebulys, ir jis su pasigėrėjimo šūksniu mėšlungiškai suspaudė rankas.

„— Dabar jūsų eilė, pamėginkite! — tarė Konsuela, nepastebėdama jo susijaudinimo.

Haidnas sudainavo frazę, ir taip puikiai, kad jo jaunasis profesorius suplojo delnais.

— Nuostabu! — tarė jam Konsuela nuoširdžiu, maloniu balsu.— Jūs greitai išmokstate, ir jūsų balsas nuostabus.

— Galite sakyti apie mane ką norite, bet aš pats niekuomet negalėsiu ištarti apie jus nė žodžio.

— Bet kodėl gi? — paklausė Konsuela.

Čia, atsisukusi į jį, ji pastebėjo, kad jo akys pilnos ašarų ir jis vis dar gniaužia rankas, traškindamas sąnarius, kaip išdykęs vaikas arba aistros apimtas vyriškis.

— Baikime dainuoti,— tarė ji,— štai priešais mus joja raiteliai.

— Ach, Dieve mano! Taip, taip! Tylėkite! — sušuko išsigandęs Jozefas.— Kad tik jie neišgirstų jūsų, nes tuojau nušoks nuo žirgų ir puls jums į kojas!

— Na, šitų aistringų muzikos mėgėjų aš nebijau — tai mėsininkai, kurie vežasi veršelių skerdieną.

— Ach! Užsismaukite žemiau skrybėlę, nusisukite! — pavydžiai šūktelėjo Jozefas, priėjęs dar arčiau jos.— Tegu jie nemato jūsų, tegu jie negirdi jūsų! Tegu niekas, be manęs, nemato ir negirdi jūsų!

Likusi diena praėjo tai rimtai besimokant, tai vaikiškai plepantis. Svaiginantis džiaugsmas plūdo į susijaudinusią Jozefo sielą, ir jis niekaip negalėjo nuspręsti, kas gi jis yra — ar pats droviausias grožio garbintojas, ar pats karščiausias mano bičiulis. Konsuela, atrodžiusi jam tai spinduliuojančiu dievaičiu, tai nuostabiu bičiuliu, pripildė visą jo gyvenimą, keitė visą jo esybę. Vakarop jis pastebėjo, kad ji vos pavelka kojas ir kad nuo-

[1] Laimė *(it.)*.

vargis nugalėjo jos linksmą būdą. Nepaisant dažnų sustojimų pakelės medžių pavėsyje, štai ji jau kelios valandos jautėsi visiškai išsekusi. Bet ji būtent šito ir siekė, ir netgi jei jai nebūtų reikėję kaip galint greičiau palikti šį kraštą, ir tuomet būtų siekusi sparčiu žingsniu, apsimestu linksmumu atitrūkti nuo savo dvasinių kančių. Pirmieji vakaro šešėliai, gaubdami liūdesiu gamtą, iš naujo pažadino Konsuelos sieloje sopulingus jausmus, su kuriais ji taip didvyriškai kovojo. Jai vaidenosi niūrus vakaras Milžinų pilyje ir būsimoji naktis, galbūt siaubinga Albertui. Tokių minčių prislėgta, ji nejučia sustojo didelio medinio kryžiaus papėdėje, plynos kalvos viršūnėje ženklinusio vietą kokio nors stebuklo ar piktadarystės, kurių prisiminimai išliko padavime.

— Deja! Jūs pavargote kur kas labiau, negu norite prisipažinti,— tarė jai Jozefas.— Bet mūsų kelias artėja prie pabaigos: aš jau regiu ten, tarpeklio gilumoje, kažkokio kaimelio žiburėlius. Jūs tikriausiai manote, kad man neužteks jėgų jus nešti, o visgi, jeigu tik jūs panorėtumėt...

— Mano vaike,— šypsodamasi atsakė ji,— jūs labai jau didžuojatės tuo, kad esate vyras. Prašau, nemenkinkite taip smarkiai mano lyties ir patikėkite — dabar turiu jėgų daugiau, negu beliko jums pačiam savųjų. Aš uždusau kopdama šiuo takeliu, štai ir viskas, o jeigu sustojau, tai tik todėl, kad panorau uždainuoti.

— Dėkui Dievui! — sušuko Jozefas.— Dainuokite čia, kryžiaus papėdėje, o aš atsiklaupsiu... Na o jei dainavimas jus dar labiau nuvargins?..

— Tai truks neilgai,— tarė Konsuela,— man kilo fantazija sudainuoti čia vieną strofą iš himno, kurį giedojau su motina rytą ir vakarą, kai mums kelyje pasitaikydavo koplyčia arba kryžius, įkastas, kaip štai šitas, keturių kelių kryžkelėje.

Tačiau tikroji priežastis, paakinusi Konsuelą, uždainuoti, buvo dar romantiškesnė. Galvodama apie Albertą, ji prisiminė jo beveik antgamtišką sugebėjimą matyti ir girdėti per nuotolį. Ji gyvai įsivaizdavo, kad šią minutę jis mąsto apie ją, o galbūt netgi ją mato. Ir manydama galėsianti palengvinti jo kančią, bendraudama su juo per erdvę ir naktį, mylimosios dainos žodžiais, Konsuela užsilipo ant akmenų, atstojusių kryžiui pamatą, ir, pasisukusi ton pusėn, kur turėtų būti Milžinų pilis, aukštu balsu uždainavo eilutę iš ispanų bažnytinio himno: „O, consuelo de mi alma..."

„Dieve mano, Dieve mano! — tarė sau Haidnas, kai ji nutilo.— Iki šiol aš negirdėjau dainuojant, nežinojau, ką reiškia dainuoti! Nejaugi esama kitų žmonių balsų, panašių į šį? Ar išgirsiu kada nors kas prilygtų tam, kas atsiskleidė man šiandien? O muzika! Šventa muzika! O meno genijau! Kaip tu mane uždegi ir kaip gąsdini!"

Konsulela nulipo nuo akmens, ant kurio ji, tarsi madona, stovėjo, išsiskirdama grakščiu siluetu skaidrioje nakties mėlynėje.

Įkvėpimo pagauta ji, savo ruožtu, kaip Albertas įsivaizdavo, kad pro miškus, kalnus ir slėnius mato jį sėdintį ant Siaubo uolos, ramų, nuolankų, kupiną šventos vilties. „Jis mane girdėjo,— pagalvojo ji,— pažino mano balsą ir savo mėgstamąją dainą: jis mane suprato ir dabar sugrįš pilin, pabučiuos tėvą ir galbūt ramiai užmigs".

— Viskas gerai,— tarė ji Jozefai, nepastebėdama jo baisiausio susižavėjimo.

Paskui nusisukusi, ji lūpomis palietė šiurkštų kryžiaus medį. Galbūt tą pačią akimirką Albertas, dėl keisto, nesuprantamo sutapimo, pajuto tarsi elektros srovės smūgį, nuėmusį jo niūrios valios įtampą ir atnešusį į pačias slaptingiausias jo sielos gelmes dievišką nusiraminimą. Galbūt, kad kaip tik tuo momentu jis paniro į tą gilų, palaimingą miegą,— tokį išvydo jį, savo dideliam džiaugsmui, susijaudinęs tėvas kitos dienos rytą.

Gyvenvietė, kurios žiburėlius mūsų keliauninkai pastebėjo tamsoje, iš tiesų pasirodė besanti didelė ferma, kur jie buvo svetingai sutikti. Geraširdžių žemdirbių šeima vakarieniavo po atviru dangumi, prie savo namo slenksčio, už grubaus medinio stalo, kur juos pasodino su ramiu džiugesiu. Jų nieko neklausinėjo, vos tepažvelgė. Tie puikūs žmonės, išvarginti ilgos ir karštos darbo dienos, valgė tylėdami, mėgaudamiesi paprastu, gausiu valgiu. Konsuelai vakarienė pasirodė puiki, o Jozefas užmiršdavo valgį, žvelgdamas į blyškų, kilnų Konsuelos veidą, išsiskiriantį iš stambių, įdegusių valstiečių veidų, tokių pat romių ir bukų, kaip snukiai bulių, kurie ganėsi žolėje aplink juos ir, lėtai gromuliuodami, dirbo žandikauliais su nemažesniu triukšmu negu jų šeimininkai.

Kiekvienas iš valgytojų, pasisotinęs ir persižegnojęs, ėjo miegoti, ištvermingesniems palikę atsiduoti užstalės džiaugsmams, kiek jiems patiks. Kai tik vyrai pakilo nuo stalo, vakarieniauti sėdo jiems patarnavusios moterys kartu su vaikais. Gyvesnės ir smalsesnės, jos užlaikė jaunuosius keliautojus ir apibėrė juos klausimais. Jozefas sau užsikrovė naštą papasakoti iš anksto tokiam atvejui pramanytas istorijas, kurios iš esmės buvo ne per toliausiai nuo tiesos: save ir savo bičiulį jis pristatė kaip neturtingus keliaujančius muzikantus.

— Kaip gaila, kad šiandien ne sekmadienis,— pasakė viena pačių jauniausių merginų,— mes pašoktume pagal jūsų muziką.

Moterys neatitraukė akių nuo Konsuelos, laikydamos ją gražuoliu jaunikaičiu, o ši, kad geriau suvaidintų savo vaidmenį, svaidė į jas drąsius iššaukiančius žvilgsnius. Pradžioje ji buvo beatsidūstanti, įsivaizdavusi visą žavesį šių patriarchalinių papročių, taip tolimų nuo jos neramaus klajoklio gyvenimo. Bet išvydusi, kaip vargšės moterys, stovėdamos už vyrų, pagarbiai jiems patarnauja, o paskui linksmai valgo kas likę, vienos — krūtimi maitindamos mažylius, kitos, nelyginant apsigimusios vergės, pa-

taikaudamos savo sūnams berniūkščiams, rūpindamosi pirmiausia jais, o paskui jau dukromis ir savimi, ji suprato, kad šie geri žemdirbiai tėra alkio ir skurdo vergai: patinai — prirakinti prie žemės, plūgo ir gyvulių kumečiai, o patelės — prirakintos prie šeimininko, tai yra prie vyro, atsiskyrėlės, amžinos tarnaitės, pasmerktos dirbti be atilsio nepritekliuje ir motinystės kančiose. Iš vienos pusės, virš jų stovi žemvaldys, engiantis arba plėšiantis darbininką, nepalikdamas jam netgi paties būtiniausio iš jo sunkaus darbo vaisių; iš kitos — šykštumas ir baimė, persiduodantys nuo šeimininko nuomininkui, pasmerkiantys pastarąjį rūsčiai ir šykščiai elgtis su savo žeme ir savo paties poreikiais. Ir čia ši tariama gerovė ėmė Konsuelai atrodyti vien atbukimo nuo negandų arba sustingimo iš nuovargio pasekmė; ir ji tarė sau, kad geriau būti artistu arba valkata negu šeimininku arba valstiečiu, kadangi turėti žemės ar rugių gniūžtę reiškia arba neteisingą tironiją, arba niūrų viską slopinantį godulį.

— Viva la libertà![1] — tarė ji Jozefui itališkai tuo metu, kai moterys triukšmingai plovė ir nuiminėjo indus, o paliegusi senė vienodai, kaip mašina, suko verpstės ratą.

Savo nuostabai, Jozefas išgirdo, kad kai kurios valstietės šiaip taip plepa vokiškai. Jis iš jų sužinojo, kad šeimos galva, kurį jis matė su artojo drabužiais, kilęs iš bajorų, kad jaunystėje turėjo nedidelį turtą ir gavo šiokį tokį išsilavinimą, bet Austrijos įpėdinystės karas jį visiškai sužlugdė, ir, nematydamas kitos išeities pastatyti ant kojų savo gausią šeimyną, jis tapo gretimos abatijos fermeriu. Ši abatija jį baisiai plėšė, jis ką tik sumokėjo rinkliavą už mirtą — tai yra mokestį, imperijos iždo imamą nuo religinių bendrijų kiekvieną kartą keičiantis vyskupui. Faktiškai šį mokestį mokėdavo lenininkai ir bažnytinių valdų nuomininkai šalia prievolių ir smulkių rinkliavų. Darbininkai, dirbę fermoje, buvo baudžiauninkai, bet toli gražu nelaikė savęs nelaimingesniais negu jų šeimininkas. Valstybinių mokesčių atpirkėjas buvo žydas. Iš abatijos, kurią jis kankino, jį išsiuntė pas artojus, kuriuos jis kankino dar labiau, ir kaip tik tą rytą jis pareikalavo ir gavo nuo fermerio sumą, kelerių metų pastarojo santaupas. Engiamas ir katalikų šventikų, ir lupikautojų žydų, vargšas nebeišmanė, kurių labiau nekęsti ir bijoti.

— Matote, Jozefai,— tarė Konsuela savo bičiuliui,— ar aš nebuvau teisi, sakydama, kad mes vieni su jumis turtingi šiame pasaulyje? Mes nemokame mokesčių už savo balsus ir dirbame tik tuomet, kai užsimanome.

Atėjo metas miegoti. Konsuela buvo taip išvargusi, kad užsnūdo ant suolelio prie įėjimo. Jozefas pasinaudojo šia minute ir paprašė šeimininkės duoti jiems lovas.

— Lovas, mano mielas? — sušuko ji šypsodamasi.— Gerai, jeigu mes galėsime jums duoti bent vieną, o jūs jau kaip nors įsitaisykite joje dviese.

[1] Tegyvuoja laisvė! *(it.)*.

Šis atsakymas privertė vargšą Jozefą parausti. Jis pažvelgė į Konsuelą, bet pamatęs, kad ji nieko negirdėjo, įveikė savo sumišimą.

— Mano bičiulis labai pavargo, ir jeigu jūs galėsite užleisti jam nors kokią lovą, mes už ją užmokėsime, kiek panorėsite. O man pakaks kampo kluone arba karvidėje.

— Na, jeigu tas berniukas nesveikuoja, tai mes dėl savo gerumo duosime jam lovą bendrame kambaryje — trys mūsų dukros suguls vienoje. Tik pasakykite savo bičiuliui, kad jis elgtųsi ramiai ir padoriai, nes mano vyras ir žentas miega tame pačiame kambaryje ir mokės jį greitai atvesti į protą.

— Aš atsakau už mano bičiulio kuklumą ir padorumą, tik reikia sužinoti, ar jis norėtų geriau miegoti ant šieno negu kambaryje, kur tiek daug žmonių.

Vargšui Jozefui nori nenori teko prižadinti sinjorą Bertonį, kad praneštų jam šeimininkės pasiūlymą. Priešingai, negu jis tikėjosi, Konsuela visai neišsigando. Ji pagalvojo, kad jeigu merginos miega viename kambaryje su tėvu ir žentu, tai jai ten bus saugiau negu kur nors kitoje vietoje, ir palinkėjusi Jozefui labos nakties, užlindo už keturių rudų vilnonių užuolaidų, slėpusių jai parodytą lovą, o ten, vos spėjusi nusirengti, užmigo kaip užmušta.

LXVIII

Keletą valandų numigusi sunkiame stingulyje, Konsuela nubudo nuo kažkokio nenutrūkstamo triukšmo. Iš vienos pusės sena bobutė, kurios lova beveik lietė jos lovą, galavosi nuo šaižaus, krūtinę draskančio kosulio; iš kitos — jauna moteris krūtimi maitino kūdikį ir dainuodama jį migdė; vyrų knarkimas panešėjo į žvėrių maurojimą: mažas berniukas verkė, bardamasis su trimis savo broliais, gulėjusiais vienoje lovoje su juo; moterys atsikėlė jų nuraminti ir savo įkalbinėjimais bei grasinimais sukėlė dar didesnį triukšmą. Šis nesibaigiantis bruzdėjimas, vaikų šūksniai, nešvara, smarvė, slogus oras, pritvinkęs tirštų, dvokiančių garų, Konsuelai sukėlė tokį šleikštulį, kad ilgiau kentėti nebeturėjo jėgų. Tylutėliai apsirengusi, ji pasinaudojo minute, kai visi nusiramino, išslinko iš namo ir ėmė ieškotis kampelio, kur galėtų pamiegoti iki ryto: jai atrodė, kad geriau užmigs gryname ore. Visą praėjusią naktį ji žingsniavo keliais ir todėl nejuto šalčio; be to, dabar ji buvo prislėgta vietoj to pakilumo, kurio apimta bėgo iš pilies, o ir pats šio kalnuoto krašto klimatas buvo kur kas atšiauresnis negu Milžinų pilies apylinkėse. Konsuela pajuto krečiant šaltį ir baisią negalią. Su siaubu ėmė galvoti apie tai, kad jeigu pačioje pradžioje jai taip bloga, tai ko gero, nepajėgs pakelti jos laukiančių žygių pėsčiomis ir nemigo naktį. Nors ji ir priekaištavo sau, kad virto „princese", pripratusi prie nerūpestin-

go gyvenimo pilyje, bet šią akimirką už valandą stipraus miego buvo pasiryžusi atiduoti likusį gyvenimą.

Nedrįsdama sugrįžti į vidų iš baimės pažadinti ir sutrikdyti šeimininkus, ji ėmė ieškoti įėjimo į kokią nors daržinę, atsitrenkė į pusiau praviras karvidės duris ir apgraibomis nuėjo į ją. Ten viešpatavo giliausia tyla. Manydama patalpą esant tuščią, Konsuela išsitiesė ėdžiose, prikrautose šiaudų, kurių šiluma ir sveikas kvapas pasirodė jai nuostabūs.

Jau buvo beužminganti, kai staiga ant kaktos pajuto kažkieno karštą, drėgną alsavimą, paskui jis dingo, po to pasigirdo garsus šnarpštimas ir kažkoks slopus niurzgimas. Praėjus pirmajam išgąsčiui, Konsuela priešaušrio brėkšmoje įžiūrėjo ilgą figūrą su dviem didžiuliais ragais virš galvos — tai buvo gražuolė karvė, kuri įkišo snukį į ėdžias, nustebusi apuostė merginą ir išsigandusi atšoko. Konsuela įsispraudė toliau į kampą, kad netrukdytų gyvuliui, ir kuo ramiausiai užmigo. Jos ausis greitai priprato prie visų karvidės garsų: prie grandinių, besidaužančių į žiedus, žvangėjimo, prie karvių mykimo, prie ragų trynimosi į ėdžių pertvaras. Ji neprabudo netgi, kai darbininkės atėjo ginti karvių į kiemą, kad lauke jas pamelžtų. Karvidės ištuštėjo. Kampe, į kurį įsispraudė Konsuela, buvo taip tamsu, kad jos nepastebėjo, ir saulė jau buvo patekėjusi, kai ji atsimerkė. Skęsdama šiauduose, Konsuela dar keletą minučių mėgavosi palaiminga ramybe ir džiaugėsi, jausdamasi pailsėjusi ir sustiprėjusi, pasirengusi vėl lengvai ir nerūpestingai leistis į kelią.

Pirmiausia, ką ji pamatė, iššokusi iš ėdžių, kad suieškotų Jozefą, buvo jis pats, sėdintis ant ėdžių krašto priešais.

— Jūs pridarėte man nemažai nerimo, mielas sinjore Bertoni,— tarė jis.— Kai merginos man pranešė, kad kambaryje jūsų nėra ir kad jos nežino, kur dingote, puoliau visur jūsų ieškoti ir tik nevilties apimtas sugrįžęs čia, kur nakvojau, aš, didelei savo nuostabai, išvydau jus. Aš iš čia išlindau priešaušrio migloje ir neįsivaizdavau, kad rasiu jus čia, tiesiai priešais mane, šiaudų krūvoje, po nosimi šių gyvulių, kurie galėjo jus sužeisti. Iš tiesų, sinjora, jūs per daug narsi ir visai negalvojate apie pavojus, į kuriuos save statote.

— Kokie pavojai, mielas mano Bepai? — su šypsena paklausė Konsuela, tiesdama jam ranką.— Šios puikios karvės ne tokie jau nirtūs gyvuliai, ir aš juos labiau išgąsdinau, negu jie galėjo man padaryti blogo.

— Bet, sinjora,— pritildęs balsą paprieštaravo Jozefas,— jūs viduryje nakties lendate į pirmą pasitaikiusią patalpą. Šioje karvidėje galėjo būti, be manęs, kitų žmonių — koks nors grubus bernas arba valkata, ne toks pagarbus kaip jūsų ištikimas ir atsidavęs Bepas. Kas, jeigu vietoj tų ėdžių, kur jūs miegojote, būtumėt patekusi į gretimas ir jose vietoj manęs būtumėt pažadinusi kokį nors kareivį arba storžievį.

Konsuela nuraudo nuo minties, kad miegojo taip arti Jozefo ir visiškai viena su juo tamsoje, bet šis sumišimas tik sustiprino jos pasitikėjimą ir draugystę šauniajam jaunuoliui.

— Matote, Jozefai,— pratarė ji,— dangus neapleidžia manęs ir mano beprotybėje, jeigu atvede mane pas jus. Tai jis vakar rytą atsiuntė man susitikimą su jumis prie šaltinio, kai pasiūlėte man savo duoną, savo pasitikėjimą ir savo draugystę. Jis šią naktį atidavė jūsų broliškai globai mano nerūpestingą miegą.

Čia ji juokdamasi jam papasakojo, kaip bjauriai praleido naktį bendrame kambaryje su triukšminga fermerio šeima ir kaip puikiai ir ramiai jautėsi tarp karvių.

— Vadinasi, tiesa,— pastebėjo Jozefas,— kad gyvulių ir būstas geresnis, ir papročiai švelnesni negu žmogaus, kuris juos prižiūri.

— Taip galvojau ir aš, užmigdama ėdžiose. Šie gyvuliai nepažadino manyje nei baimės, nei pasibjaurėjimo, ir aš priekaištavau sau dėl to, kad pripratau prie prabangos ir dabar draugija tokių kaip aš ir prisilietimas prie vargo tapo man nepakeliami. Kodėl, Jozefai? Tas, kas gimęs neturte, neturėtų, vėl su juo susidūręs, jausti to paniekinamo pasibjaurėjimo, kuriam aš pasidaviau. Juk mana širdis neištvirko turtų apsuptyje, iš kurgi tas lepumas, kuris paskatino mane šiąnakt pabėgti nuo smarvės ir karščio, nuo to pasigailėtino žmogiškojo prieauglio bruzdesio ir erzelynės.

— O todėl, kad švara, grynas oras ir tvarka namuose — teisėtas ir būtinas visų išskirtinių natūrų poreikis,— atsakė Jozefas.— Kas gimęs artistu, tam būdinga grožio, gėrio pojūtis ir priešiškas nusistatymas visam kam šiurkščiam, bjauriam. O skurdas bjaurus. Aš irgi valstietis, ir tėvai man gyvybę davė po šiaudiniu stogu, bet jie buvo iš prigimties artistai. Mūsų kukliame namelyje viešpatavo švara ir tvarka. Tiesa, mūsų neturtas buvo netoli pasiturėjimo, kai tuo tarpu visiškas skurdas galbūt užmuša visa, netgi patį norą siekti kažko geresnio.

— Nelaimingi žmonės! — ištarė Konsuela.— Jei būčiau turtinga, tuoj pat pastatyčiau jiems namą, o jeigu būčiau karalienė, tai išvaduočiau jus nuo visų mokesčių, visų vienuolių ir visų žydų, kurie juos plėšia.

— Jeigu jūs būtumėt turtinga, apie tai nė nesusimąstytumėt, o jei gimtumėt karaliene, šito nepanorėtumėt. Taip jau sutvarkytas pasaulis.

— Vadinasi, pasaulis sutvarkytas labai blogai.

— Deja, taip! Ir be muzikos, nukeliančios sielą į tobulybės pasaulį, žmogui, suvokiančiam žemiškosios ašarų pakalnės menkystą, tektų nusižudyti.

— Nusižudyti lengva, bet tai bus naudinga tik savižudžiui. Ne, Jozefai, ir turtuoliui reikia išlikti žmogiškam.

— O kadangi tai, matyt, neįmanoma, tai mažų mažiausia visiems vargšams reiktų tapti artistais.

— Visai neprasta mintis, Jozefai! Jeigu visi nelaimingieji suprastų ir mėgtų meną tiek, kad pajėgtų supoetinti kančias ir pagražinti skurdą, tai savaime išnyktų purvas, neviltis, žeminimasis, ir turtuoliai neleistų sau taip trypti ir niekinti vargšus. Juk artistams visuomet jaučia tam tikrą pagarbą.

— Ach! Jūs pirmą kartą verčiate mane apie tai susimąstyti! — sušuko Haidnas.— Vadinasi, menas gali turėti labai rimtus, labai svarbius žmonijai tikslus?..

— O jūs iki šiol manėte, kad jis tik pramoga?

— Ne, aš maniau, kad tai liga, aistra, audra, siautėjanti širdyje, liepsna, įsižiebianti mumyse ir persimetanti nuo mūsų kitiems... Jeigu jūs žinote, kas yra menas, pasakykite man...

— Pasakysiu, kai man pačiai paaiškės. Bet galit neabejoti, Jozefai: menas — kažkas didinga. O dabar eime. Ir žiūrėkit, kad neužmirštumėt smuiko: jis vienintelis jūsų turtas, drauge Bepai, jūsų būsimųjų turtų šaltinis.

Jie pradėjo nuo to, kad pasirūpino maisto kukliems pusryčiams, nutarę pasimėgauti jais ant žolytės kokiame nors romantiškame kampelyje. Bet kai Jozefas išsitraukė kapšelį apsimokėti, šeimininkė nusišypsojo ir santūriai, bet griežtai atsisakė pinigų. Kaip ją beįkalbinėjo Konsuela, ji buvo nepalenkiama ir netgi sekė, kad jos svečiai neįbruktų paslapčiomis vaikams kokios nors monetos.

— Nepamirškite,— tarė ji pagaliau su tam tikru išdidumu Jozefui, vis tebesiūlančiam pinigus,— kad mano vyras bajoriškos kilmės ir, patikėkite, nelaimė jo tiek nenužemino, kad imtų pinigus už parodytą vaišingumą.

— Toks išdidumas man atrodo šiek tiek per didelis,— pastebėjo Jozefas savo palydovei, kai jie išėjo į kelią,— tie žmonės, ko gero, turi daugiau puikybės negu gerumo.

— O aš matau vien jų gerumą,— atsakė Konsuela,— ir man labai liūdna ir gėda pagalvojus, kad aš, matote, negalėjau susitaikyti su namo nepatogumais, kur nepabijojo apsisunkinti ir nusižeminti tokio valkatos, kaip aš, draugija. Ach, tas prakeiktas išrankumas! Kvailas gyvenimo lepūnėlės išgverimas! Tu liga, kadangi duodi sveikatą vieniems kitų sąskaita!

— Jūs pernelyg didelė artistė, kad taip imtumėt širdin visa, kas žemiška,— ištarė Jozefas.— Man rodos, kad artistas turi šaltakraujiškiau ir abejingiau žiūrėti į viską, kas nesusiję su jo menu. Smuklėje Klatau, kur aš išgirdau apie jus ir apie Milžinų pilį, kalbėjo, kad grafas Albertas Rudolštadtas, kad ir koks keistuolis, didelis filosofas. Jūs pajutote, sinjora, kad negalima vienu metu būti artistu ir filosofu — štai dėl ko ir pabėgote. Neimkite gi taip širdin žmonių kančių ir grįžkime prie mūsų vakarykščių užsiėmimų.

— Mielai, Bepai, bet prieš pradedant, žinokite, kad grafas Albertas, nors ir filosofas, bet dar didesnis artistas negu mes su jumis.

— Tiesa? Vadinasi, jis turi viską, kad būtų mylimas? — atsiduseš tarė Jozefas.

— Viską, mano akimis, išskyrus neturtą ir žemą kilmę,— atsakė Konsuelą.

Pati nepajutusi, Jozefo dėmesio paakinta, jo naivių klausimų, kuriuos jis uždavinėjo virpančiu balsu, skatinama, ji įsijautė ir su malonumu ilgai pasakojo apie savo jaunikį. Kiekvienas jos atsakymas neišvengiamai reikalavo paaiškinimo, ir taip nuo vienos smulkmenos pereidama prie kitos, ji pamažėle atskleidė jam visas Alberto jai sužadinto jausmo ypatybes. Galbūt toks visiškas atvirumas jaunuoliui, su kuriuo ji tik vakar susipažino, būtų buvęs netinkamas esant bet kokiai kitai situacijai, ir tik toks keistas aplinkybių supuolimas galėjo inspiruoti šį pasitikėjimą. Kaip ten bebuvę, Konsuela pasidavė neįveikiamam poreikiui prisiminti visas savo jaunikio dorybes ir patikėti jas draugiškai sielai. Ir pasakodama ji su tokiu pat džiaugsmu, tarsi mėgintų savo jėgas po sunkios ligos, pajuto, kad myli Albertą labiau negu manė, žadėdama jam iš visų jėgų stengtis mylėti tik jį vieną. Vis labiau toldama nuo Alberto, Konsuela galėjo be baimės duoti valią savo vaizduotei, ir dabar, kai jos nebegąsdino būtinybė pernelyg greitai negrįžtamai apsispręsti, visa, kas Alberto charakteryje buvo puikaus, kilnaus, oraus, nušvito jai ryškesne šviesa. Konsuelos išdidumas nebekentėjo daugiau nuo minties, kad ją gali apkaltinti garbėtroška. Jeigu ji pabėgo, tuo pačiu tarsi atsisakė žemiškųjų gėrybių, susijusių su šia santuoka, ji galėjo, nesivaržydama ir nerausdama atsiduoti jausmui, užvaldžiusiam jos sielą. Andzoleto vardas nė sykio neištrūko jai nuo liežuvio, ir ji džiaugdamasi pastebėjo, kad net į galvą neatėjo apie jį užsiminti, pasakojant Jozefui apie savo buvimą Čekijoje.

Šie atsivėrimai, galbūt ne vietoje ir neprotingi, pasirodė besą itin naudingi. Jozefas suprato, kaip rimtai Konsuela savo širdimi atsidavusi kitam, ir miglotos mintys, nejučia jam kilusios, išsisklaidė kaip sapnai,— jaunuolis pasistengė nuslopinti savyje net jų prisiminimą. Po vienos ar dviejų valandų tylos, stojusios po gyvo pokalbio, Jozefas tvirtai nutarė ateityje nematyti Konsueloje nei žavios sirenos, nei pavojingo, mįslingo bičiulio, o vien didžią artistę ir kilnią moterį, kurios draugystė ir patarimai galėjo labai vaisingai paveikti visą jo gyvenimą.

Trokšdamas atvirumu atsakyti į atvirumą, taip pat stengdamasis pastatyti dvigubą užtvarą savo paties liepsningiems jausmams, jis atvėrė jai savo sielą ir papasakojo, kad irgi esąs nelaisvas ir netgi, galima sakyti, jaunikis. Haidno romanas nebuvo toks poetiškas kaip Konsuelos, bet tam, kas žino jo baigtį, aišku, kad jis buvo nemažiau skaistus ir nemažiau kilnus. Jaunuolis jautė draugiškus jausmus savo kilnaus šeimininko, kirpėjo Kelerio dukrai, ir šis, matydamas nekaltą jų prieraišumą prie vienas kito, kartą jam pasakė:

— Jozefai, aš tavimi pasitikiu. Tu, atrodo, myli mano dukterį, ir ji, matau, tau neabejinga. Jeigu tu toks pat garbingas, kaip darbštus ir dėkingas, tai, atsistojęs ant kojų, būsi mano žentas.

Kupinas karšto dėkingumo, Jozefas davė žodį, prisiekė būti ištikimas ir, nors nė kiek nebuvo įsimylėjęs savo nuotakos, laikė susirišęs visam gyvenimui.

Apie tai jis pasakojo su liūdesiu, kurio nepajėgė įveikti, lygindamas savo tikrąją padėtį su svaiginančiomis svajonėmis, kurių jam teko atsisakyti. O Konsuela šiame liūdesyje regėjo jo gilios, nenugalimos meilės Kelerio dukrai ženklą. Haidnas neišdrįso šito paneigti Konsuelai, o jos pagarba, jos pasitikėjimas Bepo padorumu ir tyrumu po jo išpažinties tik padidėjo.

Taigi jų kelionė nebuvo aptemdyta nė vieno iš tų pavojingų protrūkių, kurių galima laukti, kai jaunuolis ir mergina, mieli, protingi ir jaučiantys vienas kitam simpatiją, išvyksta į dviejų savaičių kelionę ir atsiduria visiškoje laisvėje. Nors Jozefas ir nemylėjo Kelerio dukters, jis nepuolė šito neigti Konsuelai, kuri jo ištikimybę duotam žodžiui laikė mylinčios širdies ištikimybe, ir nors kartais jo krūtinėje šėlo audra, jis taip puikiai mokėjo susitvardyti, kad jo išmintinga palydovė, ilsėdamasi miško laukymėje viržių guolyje, kai jis saugojo jos miegą, nelyginant ištikimas šuo, arba žingsniuodama greta jo negyvenama vietove, toli nuo žmogaus žvilgsnio, ne sykį nakvodama su juo tai kluone, tai oloje, nė karto neįtarė nei jo vidinės kovos, nei jo pergalės didingumo, įveikiant save. Kai senatvėje Haidnas perskaitė pirmąsias Žano Žako Ruso „Išpažinties" knygas, pro ašaras nusišypsojo, prisiminęs savo kelionę su Konsuela per Bohemijos Mišką, kur jų palydovais buvo drovi meilė ir pamaldi išmintis.

Bet sykį jaunojo muzikanto dora visgi patyrė sunkų išbandymą. Kai oras buvo geras, kelias lengvas ir aiškiai švietė mėnulis, jie eidavo naktį, rinkdamiesi šį geriausią ir patikimiausią kelionės pėsčiomis būdą, leidusį išvengti prastos nakvynės; o dieną apsistodavo kokioje nors nuošalioje vietelėje, kur ir praleisdavo laiką miegodami, pietaudami, plepėdami ir muzikuodami. Kai tik atėjus vakarui imdavo šalnoti, jie, pavakarieniavę ir susirinkę daiktus, leisdavosi kelionėn ir eidavo iki aušros. Šitaip išvengdavo varginančios kelionės karštyje, smalsių žvilgsnių, užeigos kiemų nešvaros ir išlaidų. Bet kai lietus, padažnėjęs Bohemijos Miško aukštutinėje dalyje, kur išteka Vltava, versdavo juos ieškoti prieglobsčio, jie slėpdavosi kur galėjo — tai valstiečio lūšnoje, tai kokios nors sodybos daržinėje. Jie stropiai lenkėsi karčemų, nors ten lengviau būtų galėję rasti prieglobstį, vengdami nemalonių susitikimų, šiurkščių užuominų ir skandalų.

Ir štai sykį vakare, slėpdamiesi nuo audros, jie užėjo į lūšną pas ožkų piemenį, kurio visas svetingumas pasireiškė tuo, kad jis, žiovaudamas ir rodydamas į avidę, tarė:

— Eikit ant šieno.

Konsuela, kaip paprastai, nuslinko į patį tamsiausią kampą, o Jozefas rengėsi įsitaisyti atokiau, kitame kampe, kai staiga užlipo ant kojos miegojusiam žmogui, kuris pratrūko piktai bartis. Kaip atsakymas į jo plūdimąsi pasigirdo kiti keiksmai, ir Jozefas, išgąsdintas tokios kompanijos, prisislinko prie Konsuelos ir sugriebė ją už rankos, bijodamas, kad kas nors neatsigultų tarp jų. Iš pradžių jie norėjo nedelsiant išeiti, bet lietus pylė kaip iš kibiro, barbendamas į lentinį daržinės stogą, o, be to, visi vėl užmigo.

— Palaukime, kol nustos lyti,— sušnibždėjo Jozefas.— Galite miegoti ramiai: aš nesudėsiu bluosto ir būsiu šalia. Niekam nešaus į galvą, kad čia moteris. Bet vos tik oras bent kiek pasitaisys, aš jus pažadinsiu, ir mes iš čia iškeliausime.

Konsuela toli gražu nenusiramino, bet išeiti dabar buvo, ko gero, dar pavojingiau, negu likti. Piemuo ir jo svečiai galėjo atkreipti dėmesį, kad jaunuoliai bijo su jais nakvoti. Tai sukeltų įtarimą dėl mūsų keliauninkų lyties arba turint juos didelę sumą pinigų, ir, jeigu tai būtų piktadariai, jie pasektų paskui mūsų keliauninkus ir juos užpultų. Tai supratusi, Konsuela pritilo, bet visiškai suprantamos baimės paveikta, pakišo ranką po Jozefo ranka visiškai pasitikėdama jo nenuilstamu rūpestingumu.

Abu nemiegojo ir, nustojus lyti, jau susiruošė išeiti, kai staiga išgirdo, kad jų nepažįstamieji svečiai sukruto, atsikėlė ir pradėjo tyliai tartis kažkokia nesuprantama tarme. Pakėlę ir užsivertę ant pečių sunkų nešulį, jie išėjo, persimetę keletu žodžių su piemeniu vokiškai, iš kurių Jozefas nusprendė, kad jie verčiasi kontrabanda ir šeimininkui jų darbai ne paslaptis. Galėjo būti apie vidurnaktį, tekėjo mėnulis, ir Konsuela jo šviesoje, įstrižai kritusioje pro pusiau praviras duris, įžvelgė ginklų žvilgesį tuo momentu, kai nepažįstamieji slėpė juos po apsiaustais. Po to daržinė ištuštėjo, piemuo paliko ją dviese su Haidnu — išėjo kartu su kontrabandininkais palydėti juos kalnų takeliais ir parodyti praėjimą per sieną, anot jo, jam vienam težinomą.

— Nesumanyk mūsų apgauti! Vos tik kils įtarimas, paleisiu tau kulką į kaktą,— tarė jam vienas iš jų, energingo, rūstaus veido žmogus.

Tai buvo paskutinieji žodžiai, išgirsti Konsuelos. Žvyras dar keletą minučių gurgždėjo po vienodais kontrabandininkų žingsniais, paskui nuo liūties patvinusio gretimo upelio šniokštimą užgožė tolstantis kojų trepsėjimas.

— Mes be reikalo jų bijojome,— ištarė Jozefas, nepaleisdamas Konsuelos rankos, kurią tebespaudė prie krūtinės,— šie žmonės labiau už mus vengia žmonių akių.

— Štai todėl mums ir grėsė pavojus,— atsakė Konsuela.— Jūs gerai padarėte, kad, tamsoje ant jų užlipęs, neatsiliepėte į jų plūdimąsi; jie palaikė jus vienu iš saviškių. Antraip, ko gero, būtų palaikę mus šnipais ir būtų susidoroję su mumis. Bet dabar, ačiū Dievui, bijotis nėra ko, pagaliau mes vieni.

— Miegokite,— tarė Jozefas, su apgailestavimu jusdamas, kad Konsuela paleido jo ranką.— Aš neužmigsiu, ir švintant mes iš čia išeisime.

Konsuela pavargo labiau iš baimės, negu nuo ėjimo; ji taip priprato miegoti saugoma savo draugo, kad tuoj pat užmigo. Bet Jozefas, taipogi pripratęs po įvairių pavojų užmigti šalia jos, šį kartą nepajėgė nė minutės užsimiršti. Konsuelos ranka, visas dvi valandas drebėjusi jo rankoje, susijaudinimas, sukeltas baimės ir pavydo ir vėl pažadinęs visą jo meilės stiprumą, paskutinieji žodžiai, kuriuos užmigdama sumurmėjo Konsuela: „Pagaliau mes vieni",— visa tai įžiebė jam karštą aistrą. Užuot, kaip paprastai, iš pagarbos Konsuelai nuėjęs į daržinės gilumą, jis, matydamas, kad ji pati neketina nuo jo nueiti, paliko besėdįs šalia jos; jo širdis taip garsiai daužėsi, kad, jei Konsuela nebūtų užmigusi, girdėtų jos smūgius. Viskas jaudino Jozefą: vienodas upelio marmėjimas, vėjo ūžesys eglėse, mėnulio šviesa, krintanti pro stogo plyšius ir silpnai apšviečianti blyškų, juodų garbanų įrėmintą Konsuelos veidą, ir, pagaliau, kažkas baisaus ir grėsmingo, kas prasiskverbia žmogaus sielon iš išorinio pasaulio, kai jį supa laukinė gamta. Jozefas buvo bepradedąs nusiraminti ir užmigti, kai staiga ant savo krūtinės pajuto tarytum kažkieno rankų prisilietimą. Jis pašoko ir atsitrenkė į mažytį ožiuką, kuris glaudėsi prie jo, kad sušiltų. Jozefas jį paglostė ir, pats nežinodamas kodėl, ėmė jį bučiuoti, laistydamas ašaromis. Pagaliau išaušo ir aiškiau pamatęs kilnią kaktą ir rimtus, ramius Konsuelos bruožus, jaunuolis susigėdo savo kančių. Jis išėjo atsigaivinti lediniame upelio vandenyje veidą ir galvą. Jam tarytum norėjosi nusiplauti nuodėmingas mintis, aptemdžiusias jo protą.

Konsuela greitai prisidėjo prie jo ir ėmė praustis taip pat linksmai, kaip tą darydavo kasdien, stengdamasi nusimesti miego sunkumą ir narsiai priprasti prie rytmetinio šalčio. Ją nustebino nusiminusi ir liūdna Haidno išvaizda.

— O! Šį kartą, drauge Bepai, jūs prasčiau už mane įveikiate nuovargį ir susijaudinimą: išblyškęs kaip šitos gėlytės, kurios tarsi verkia, palinkusios virš vandens.

— Užtat jūs gaivi kaip šios nuostabios laukinės rožės, kurios tarsi juokiasi upelio pakrantėje,— atsakė Jozefas.— Su nuovargiu aš moku kovoti, nors ir atrodau silpnas, o štai susijaudinimo, sinjora, iš tiesų nemoku pakelti.

Visą rytą jis buvo liūdnas. O kai jie sustojo pailsėti, laukinių vynuogių pavėsyje pasistiprinti duona ir riešutais, Konsuela, norėdama sužinoti jo niūraus nusiteikimo priežastį, apibėrė jį tokia daugybe naivių klausimų, kad jis negalėjo susilaikyti nuo pagundos papasakoti apie didelį nepasitenkinimą savimi ir savo likimu.

— Na, jeigu jau taip norite žinoti, prašau: aš galvoju apie tai, kad esu labai nelaimingas, nes kas diena pamažėle artėju prie Vienos, kur gyvena mano sužadėtinė, su kuria aš įžadu susirišau

visam gyvenimui, o mano širdis nelinksta prie jos. Aš nemyliu ir jaučiu, kad niekuomet jos nepamilsiu. Tačiau daviau žodį ir jį išlaikysiu.

— Bet ar gali taip būti? — priblokšta sušuko Konsuela.— Tokiu atveju, mano nelaimingas Bepai, mūsų likimai, daug kuo man atrodę tokie panašūs, iš tiesų visiškai skirtingi: jūs bėgate pas sužadėtinę, kurios nemylite, o aš bėgu nuo sužadėtinio, kurį myliu. Keistas likimas: vieniems jis duoda tai, kas juos gąsdina, o iš kitų atima tai, kas jiems brangu!

Taip kalbėdama, ji draugiškai paspaudė jam ranką, ir Jozefas puikiai suprato, kad šiuos žodžius jai įkvėpė visai ne kilę įtarimai dėl jo neišmintingumo arba noras jį pamokyti. Kaip tik todėl pamoka pasirodė itin naudinga. Konsuela užjautė dėl jo nelaimės, liūdėjo kartu su juo ir sykiu nuoširdžiu šūksniu, išsiveržusiu iš pačių jos širdies gelmių, parodė, kad myli kitą atsidavusiai ir tvirtai.

Tai buvo paskutinis Jozefo aistros prasiveržimas. Jis pagriebė smuiką ir smarkiai perbraukęs jį smičiumi, pasistengė užmiršti tą audringą naktį.

Kai jie vėl leidosi į kelią, jis jau buvo galutinai atsisakęs savo neįgyvendinamos meilės ir vėlesnių įvykių metu jaunajai merginai, jautė vien pačią stipriausią, pačią ištikimiausią draugystę.

Kai Konsuela, matydama Jozefą paniurusį, mėgino jį paguosti švelniais žodžiais, jis jai kalbėjo:

— Nesirūpinkite manimi. Nors aš ir pasmerktas nemylėti savo žmonos, mažų mažiausiai jausiu jai draugiškumą, o draugystė visgi paguoda, kai nėra meilės, aš suprantu tai geriau, negu jūs manote.

LXIX

Vėliau Haidnui niekuomet neteko gailėtis šios kelionės ir tų sielos kančių, su kuriomis jam teko kovoti, nes niekuomet per visą savo gyvenimą jis daugiau nebegavo tokių nuostabių italų kalbos pamokų ir tokio tobulo muzikos pajautimo. Ilgomis atokvėpio valandomis, esant geram orui, po vėsia negyvenamo Bohemijos Miško lapija mūsų jaunieji artistai atrado vienas kitame visą savo protą, visą savo talentą. Nors Jozefas Haidnas turėjo žavų balsą ir jis, kaip giedotojas, mokėjo puikiai jį valdyti, nors jis gražiai grojo smuiku ir dar keletu instrumentų, tuo labiau, klausydamasis Konsuelos dainavimo, jis greitai suprato, kad ji daug meistriškesnė už jį, suprato, kad ir be Porporos pagalbos ji galėtų iš jo padaryti gerą dainininką. Bet Haidno garbėtroška ir gabumai nesiribojo šia meno rūšimi, ir Konsuela, pastebėjusi, kad jis, būdamas menkas dainininkas, taip teisingai ir giliai suvokia teoriją, šypsodamasi kartą jam tarė:

— Nežinau, ar gerai elgiuosi, mokydama jus dainuoti, juk jeigu susižavėsite dainininko profesija, tai, ko gero, pražudysite

savyje aukštesnį talentą. Nagi pažiūrėkime jūsų kūrinį! Nepaisant ilgų ir rimtų kontrapunkto pamokų pas tokį garsų mokytoją kaip Porpora, aš teišmokau gerai suprasti didžius kūrinius, o pati, netgi sukaupusi drąsą, nemokėčiau sukurti rimto dalyko. O jūs — kas kita, ir jeigu turite talentą kurti, privalote eiti būtent šiuo keliu, o į dainavimą ir grojimą instrumentais žiūrėti kaip į pagalbines priemones.

Iš tiesų, nuo to laiko, kai Haidnas sutiko Konsuelą, jis svajojo vien tapti dainininku. Sekti paskui ją, gyventi šalia jos, visur su ja susitikinėti jos klajokliame gyvenime — štai kas tapo jo ugningа tų dienų svajone. Todėl jis nenorėjo jai rodyti savo paskutiniojo kūrinio, nors užbaigė jį prieš išvykdamas į Pilzeną ir pasiėmė su savimi. Jozefas vienodai bijojo ir pasirodyti jai vidutinybe, ir parodyti talentą, nes tuomet ji pasipriešintų jo siekimui tapti dainininku. Galiausiai iš dalies norėdamas, iš dalies prieš valią jis nusileido ir davė išplėšti iš savo rankų paslaptingąjį sąsiuvinį. Tai buvo nedidelė fortepijoninė sonata, skirta jo jauniesiems mokiniams. Konsuela pradėjo nuo to, kad paniūniavo melodiją pusbalsiu, ir Jozefas nustebęs pamatė, kad ji supranta ją taip pat gerai, tarsi girdėtų grojant. Paskui Konsuela privertė jį sugroti kai kuriuos pasažus smuiku ir pati išdainavo tuos, kurie buvo prieinami jos balsui. Nežinau, ar šiame niekutyje ji įžvelgė Haidną, būsimąjį „Pasaulio sutvėrimo" ir šitiekos kitų stambių kūrinių autorių, bet aiškiai pajuto esant jį didelį muzikantą ir, grąžindama jam natas, tarė:

— Būk tvirtas, Bepai,— tu didelis artistas ir gali tapti didžiu kompozitoriumi, jeigu dirbsi. Tu, be abejonės, turi kūrybinių užmojų. O su užmojais ir žiniomis galima toli nueiti. Semkis žinių, ir pasistengsime įveikti sunkų Porporos charakterį,— jis kaip tik tas mokytojas, kuris tau reikalingas. O sceną užmiršk — tavo vieta ne ten. Tavo ginklas — plunksna. Tu privalai ne pasiduoti, o įsakinėti. Kai gali būti kūrinio siela, kam pavirsti viena iš jo priemonių? Štai taip, būsimasis maestro! Nustokite mankštinti savo balsą trelėmis ir kadencijomis. Jums reikia išmanyti, kur jas padėti, o ne kaip atlikti. Tą jau palikite man, jūsų nuolankiai ir atsidavusiai tarnaitei, kuri pretenduoja į pirmąjį moters vaidmenį, kurį teiksitės parašyti mecosopranui.

— O, Consuelo de mi alma! — susižavėjęs sušuko vilčių pagautas Jozefas.— Kurti jums! Būti jūsų suprastam, interpretuotam jūsų dainavimo! Kokį šlovės ir garbėtroškiškų svajonių kelią jūs atveriate man! Bet ne! Tai svajonės! Tai beprotystė! Mokykite mane dainuoti. Aš verčiau pasistengsiu perteikti svetimas mintis taip, kaip jas jaučiate ir suprantate jūs, negu į jūsų dieviškas lūpas įdėsiu garsus, nevertus jūsų!

— Na, na, gana ceremonijų,— tarė Konsuela,— pamėginkite paimprovizuoti ką nors smuiku arba balsu taip, kad siela virpėtų lūpose ir pirštų galiukuose, ir aš pamatysiu, ar yra jumyse Dievo

kibirkštis, ar jūs tik mitrus mokinys, nesąmoningai mėgdžiojantis svetima.

Haidnas pakluso. Konsuela džiaugsmingai įsitikino, kad jo muzikinis išsilavinimas ne toks jau didelis ir kad jo paties idėjose daug jaunystės, paprastumo ir gaivumo. Ji vis labiau ir labiau jį skatino ir nuo to laiko nusprendė dainavimo mokytis su juo tik tam, kad galėtų juo pasinaudoti savo darbe.

Paskui jie ėmė mėgautis nedideliais itališkais duetais, kurių ji išmokė jį ir kuriuos jis greitai įsiminė.

— Jeigu iki kelionės pabaigos mums neužteks pinigų, teks dainuoti gatvėse,— tarė ji.— O ir policija galbūt panorės patikrinti mūsų talentus, palaikiusi mus valkatomis, kišenvagiais, o kiek jų, nelaimingųjų, darančių gėdą mūsų amatui! Tad būkime pasirengę viskam. Mano balsas žemomis, kontraltinėmis natomis gali atstoti berniukišką. O jums reikia išmokti smuikuoti akompanimentą kelioms mano dainelėms. Jūs pamatysite, kad tai visai neprasta mankšta. Tokiuose humoristiniuose liaudies kupletuose daug ugnies ir savito jausmo, o mano senoviniai ispaniški romansai — tikro genijaus kūriniai, nenugludinti deimantai. Maestro, pasinaudokite jais! Iš senų idėjų gimsta naujos!

Šios pamokos Haidnui buvo pilnos žavesio. Galbūt jau tuomet jam įsižiebė mintis sukurti nuostabias pjeseles vaikams, kurias vėliau parašė mažųjų princų Esterhazių marionečių teatrui. Konsuela savo pamokoms suteikdavo tiek linksmumo, grakštumo, gyvumo ir šmaikštumo, kad mielajam jaunuoliui grįžo vaikiškas žvitrumas ir nerūpestinga vaikystės laimė. Užmiršęs meilės svajones, neturtą ir nerimą, jis troško vieno — kad šios kelionės pamokos niekuomet nesibaigtų.

Mes nesirengiame čia pateikti Konsuelos ir Haidno visos kelionės tikslų maršrutą. Menkai pažindami Bohemijos Miško takelius, mes galėtume, kliaudamiesi vien savo miglotais prisiminimais, duoti neteisingas žinias. Gana pasakyti, kad pirmoji kelio pusė apskritai buvo malonesnė negu kad sunki iki to momento, kai nutiko įvykis, kurio nutylėti negalime.

Nuo pat Vltavos ištakų pradžios mūsų keliauninkai visą laiką laikėsi šiaurinio upės kranto, nes jis jiems atrodė ne toks žmoningas ir vaizdingesnis. Visą dieną jie ėjo giliu tarpekliu, nuotakiai besileidžiančiu ta pačia kryptimi kaip Dunojaus tėkmė, bet, priėję iki Šenau, pastebėjo, kad kalvagūbris žemėja, pereidamas į plokštikalnę, ir pasigailėjo, kad nėjo priešingu krantu palei kitą kalnagūbrį, kuris, pamažu kildamas, nusidriekia Bavarijos pusėn. Šie miškingi kalnai buvo gausesni natūralių slėptuvių ir poetiškų kampelių negu Čekijos slėniai. Savo dienos poilsio metu miške Haidnas ir Konsuela smaginosi gaudydami paukščius raizgais ir su sakais. Ir kai po pusiaudienio miego jie rasdavo kilpose smulkių laukinių paukščių, tai čia pat, po atviru dangumi, kepdavo juos ant laužo, ir šis valgis jiems atrodė nuostabus. Gyvybę

dovanodavo vien tik lakštingaloms dėl to, kad šie giesmininkai — jų giminaičiai.

Mūsų mieli keliauninkai suskato ieškoti brastos, bet niekaip negalėjo jos surasti: upė buvo greita, suspausta stačių krantų, gili ir be to dar patvinusi nuo pastarosiomis dienomis praėjusių liūčių. Pagaliau jie užėjo perkėlą, kur prie prieplaukos stovėjo nedidelė paauglio prižiūrima valtis. Kurį laiką jie svyravo nesiryždami prieiti, nes matė, kad keletas žmonių jau juos aplenkė ir derasi, kad perkeltų. Šie žmonės atsisveikinę išsiskyrė: trejetas susiruošė eiti palei šiaurinį Vltavos krantą, o kiti du įlipo į valtį. Ši aplinkybė privertė Konsuelą apsispręsti.

— Ar mes eisime dešinėn ar kairėn, vis vien neišvengsime susitikimo,— tarė ji Jozefui,— tad jau geriau persikelti į aną krantą, kaip kad norėjome.

Haidnas vis dar abejojo, įtikinėdamas, kad šie žmonės atrodo įtartinai, atžaraus balso ir grubių manierų, bet čia vienas iš jų, tarsi norėdamas paneigti tokią nepalankią nuomonę, sustabdė valtininką ir, pamojęs Konsuelai geraširdišku juokingu gestu, kreipėsi į ją vokiškai:

— Ei, berniuk, eikite čion, valtis nelabai prikrauta, ir, jeigu norite, galite perplaukti su mumis.

— Labai jums dėkingas, pone,— atsakė Haidnas,— mes pasinaudosime jūsų kvietimu.

— Na, mano vaikai, šokite! — tęsė šis, kuris pirmasis kreipėsi į Konsuelą,— polydovas jį vadino ponu Mejeriu.

Jozefas, vos tik įsėdęs į valtį, pastebėjo, kad abu nepažįstamieji labai įdėmiai ir susidomėję žvilgčioja tai į Konsuelą, tai į jį. Bet pono Mejerio veidas dvelkė gerumu ir linksmybe, jo balsas buvo malonus, manieros pagarbios, o žilstantys plaukai ir tėviška išvaizda kėlė Konsuelai pasitikėjimą.

— Jūs muzikantas, mano vaike? — po kurio laiko paklausė jos ponas Mejeris.

— Jūsų paslaugoms, pone,— atsakė Konsuela.

— Jūs irgi? — paklausė ponas Mejeris Jozefo ir, rodydamas į Konsuelą, pridūrė: — Tai, žinoma, jūsų brolis?

— Ne, pone, mano draugas,— tarė Jozefas.— Mes su juo netgi ne vienos tautybės, ir jis blogai supranta vokiškai.

— Iš kokios gi jis šalies? — toliau klausinėjo ponas Mejeris, vis žvilgčiodamas į Konsuelą.

— Iš Italijos, pone,— vėl atsakė Haidnas.

— Kas gi jis — venecijietis, genujietis, romėnas, neapolietis ir kalabrijietis? — smalsavo ponas Mejeris, nepaprastai lengvai tardamas kiekvieną šį pavadinimą atitinkamu dialektu.

— O pone, jūs, matau, galite susikalbėti su kiekvienu italu,— atsakė pagaliau Konsuela, bijodama atkakliu tylėjimu atkreipti į save dėmesį,— aš iš Venecijos.

— A! Stebuklingas kraštas! — tęsė Mejeris, tuoj pat perėjęs į gimtąją Konsuelos tarmę.— Jūs seniai iš ten?

— Pusmetis.

— Ir keliaujate po pasaulį, grodamas smuiku?

— Ne, jis man akompanuoja smuiku,— atsakė Konsuela, rodydama į Jozefą,— o aš dainuoju.

— Ir jūs negrojate jokiu instrumentu? Nei obojumi, nei fleita, nei tamburinu?

— Ne, man šito nereikia.

— Bet jeigu jūs muzikantas, lengvai išmoktumėt jais groti, ar ne tiesa?

— Žinoma, jei to prireiktų.

— O jūs apie tai negalvojate?

— Ne, man geriau dainuoti.

— Ir jūs teisus, tačiau jums teks imtis instrumento arba bent kuriam laikui pakeisti profesiją.

— Kodėl gi, pone?

— O todėl, kad jūsų balsas jeigu jau nepradėjo, tai greit pradės keistis: kiek jums metų — keturiolika, penkiolika, nedaugiau?

— Taip, maždaug.

— Na, tai nepraeis nė metų, kai jūs užkvarksite kaip varlė ir dar nežinia, ar atvirsite vėl lakštingala. Berniukui visada pavojingas perėjimas iš vaikystės į jaunystę. Kartais būna taip: prasikala barzda, o balsas dingsta. Jumis dėtas, mokyčiausi groti fleita, su ja visuomet užsidirbsi duonos kąsnį.

— Bus matyti.

— O jūs, mielasis, grojate tik smuiku? — kreipėsi ponas Mejeris į Jozefą vokiškai.

— Atleiskite, pone,— atsakė Jozefas, kuris matydamas, kad gerasis Mejeris nė kiek Konsuelos netrikdo, savo ruožtu pajuto jam pasitikėjimą,— aš po truputį groju keliais instrumentais.

— Pavyzdžiui, kokiais?

— Klavesinu, arfa, fleita — truputį visais, kai yra proga pasimokyti.

— Su tokiu talentu jūs visiškai be reikalo klajojate vieškeliais — tai sunkus verslas. Jūsų bičiuliui, kuris už jus jaunesnis ir silpnesnis, tai visiškai nepakeliama, jis jau šlubuoja.

— Jūs pastebėjote? — tarė Jozefas, taipogi puikiai tai matęs, nors jo palydovė ir nenorėjo prisipažinti, kad jos kojos sutino ir skauda.

— Aš gerai mačiau, kaip sunkiai jis atkėblino iki valties,— tarė Mejeris.

— Ką padarysi, pone! — tarė Haidnas, po filosofiniu abejingumu slėpdamas savo kartėlį.— Juk gimsti ne vien džaugsmams, ir kai tenka kentėti — kenti!

— O argi negalima gyventi ir laimingiau, ir padoriau, įsikūrus vienoje vietoje? Man liūdna, kad tokie protingi ir kuklūs jaunuoliai, kokie man atrodote, valkatauja. Patikėkite geru žmogumi, kuris pats turi vaikų ir kuris greičiausiai daugiau niekuomet su

jumis nebesusitiks, mano draugužiai. Toks gyvenimas, pilnas nuotykių, užmuša ir ištvirkina žmogų. Atsiminkite mano žodžius.

— Dėkui už gerą patarimą, pone,— draugiškai šypsodamasi tarė Konsuela,— galbūt mes juo pasinaudosime.

— Teišgirsta jus Viešpats, mano mažasis gondolininke,— tarė ponas Mejeris Konsuelai, kuri mašinaliai, venecijietišku papročiu, sugriebė irklą ir pradėjo irkluoti.

Valtis, gana toli nunešta greitos srovės, galų gale priplaukė prie kranto. Ponas Mejeris draugiškai atsisveikino su jaunaisiais muzikantais, palinkėjęs jiems gero kelio, o jo tylusis bičiulis neleido jiems užmokėti perkėlėjui. Mandagiai padėkoję savo palydovams, Konsuela ir Jozefas ėmė lipti aukštyn takeliu, vedančiu į kalnus, kai tuo tarpu abu nepažįstamieji nuėjo ta pačia kryptimi, bet žemuoju upės krantu.

— Šitas ponas Mejeris, atrodo, geras žmogus,— tarė Konsuela, paskutinį kartą pažvelgusi į jį iš viršaus, kai šis jau dingo iš akių.— Aš įsitikinusi, kad jis puikus šeimos tėvas.

— Jis smalsus ir plepus,— pastebėjo Jozefas,— ir aš labai džiaugiuosi, kad atsikratėte jo klausinėjimų.

— Jis šnekus, kaip visi daug keliaujantys žmonės. Spręndžiant pagal tai, kaip lengvai jis kalba įvairiomis kalbomis, šis Mejeris — tikras kosmopolitas. Iš kur jis galėtų būti kilęs?

— Jo tartis saksoniška, nors ir žemutinės Austrijos tarme jis šneka labai gerai. Man rodos, jis iš Šiaurės Vokietijos, tikriausiai — prūsas.

— Tuo blogiau jam — nemėgstu prūsų, o karalių Frydrichą, po visko, ką aš apie jį girdėjau Milžinų pilyje, dar mažiau negu jo liaudį.

— Tokiu atveju jūs gerai jausitės Vienoje: šis karingas karalius filosofas ten neturi šalininkų nei rūmuose, nei tarp žmonių.

Šitaip šnekučiuodamiesi, jie pasiekė miško tankumyną ir nuėjo takeliais, kurie tai pradingdavo tarp pušų, tai vinguriavo po išraižytą kalnų amfiteatrą. Konsuelai šie hercininiai Karpatai atrodė greičiau gražūs negu didingi. Ji daug kartų keliavo po Alpes ir todėl aplinka jai nekėlė tokio susižavėjimo kaip Jozefui, pirmą kartą išvydusiam tokias išdidžias viršūnes. Ir jeigu jaunuoliui viskas kėlė susižavėjimą, tai jo palydovė buvo labiau palinkusi į susimąstymą. Be to, Konsuela tą dieną jautė didelį nuovargį ir labai stengėsi jį paslėpti, bijodama nuliūdinti Jozefą, ir taip jau pernelyg ja besirūpinantį.

Jie keletą valandų numigo, o paskui, užkandę ir pamuzikavę, leidžiantis saulei vėl leidosi į kelią. Ir nors Konsuela, nelyginant idiliška piemenaitė, ilgai skalaudavo savo grakščias kojeles krištolinėje šaltinių srovėje, greitai buvo priversta prisipažinti, kad jos kojos sužalotos akmenų ir nakties žygis ne jos jėgoms. Nelaimė, vietovė šioje Vltavos pusėje pasirodė besanti visai negyvenama — nei lūšnelės, nei vienuolyno, nei palapinės. Jozefas

puolė į nevilтį. Buvo per šalta nakvoti po atviru dangumi. Pagaliau pro siaurą perėją tarp dviejų kalvų jie išvydo slėnį ir priešingame jo šlaite — žiburėlius. Šis slėnis, į kurį jie pradėjo leistis, jau buvo Bavarijoje, bet pasimatęs miestas pasirodė esąs kur kas toliau, negu jie manė, ir vargšui Jozefui vaidenosi, kad kas žingsnis šis miestas vis labiau nuo jų traukiasi. Negana to, dar debesys aptraukė visą dangų, ir greitai ėmė merkti smulkus šaltas lietus. Lietaus marška greitai paslėpė žiburėlius nuo mūsų keliautojų akių, taip kad ne be vargo ir rizikos pasiekę kalno papėdę, jie nežinojo, kurion pusėn eiti. Beje, kelias pasirodė gana lygus, ir jie, visą laiką leisdamiesi žemyn, toliau juo slinko, kai staiga išgirdo priešais atvažiuojančios karietos bildesį. Jozefas, nesvyruodamas pašaukė pravažiuojančius, kad sužinotų, kas čia per vietovė ir kur čia galima rasti užuobėgą.

— Kas ten? — pasigirdo grubus balsas vietoj atsakymo ir įkandin spragtelėjo atlaužiamas gaidukas,— šalin! Arba šaunu!

— Mūsų nėra ko bijotis,— nesutrikęs atsakė Jozefas,— pažiūrėkite patys: mes du vaikai ir teprašome parodyti mums kelią.

— Ehe! — šūktelėjo kitas balsas, kuriame Konsuela tuoj pat pažino maloniojo pono Mejerio balsą.— Juk tai mano rytmetiniai nutrūktgalviai. Pažįstu vyresniojo tartį. Ir jūs taip pat čia, gondolininke? — pridūrė jis venecijietiškai, kreipdamasis į Konsuelą.

— Taip,— atsakė ji ta pačia tarme.— Mes pasiklydome ir prašome jūsų, gerasis pone, parodyti mums, jei žinote, kokią nors prieglaudą, vis tiek —rūmus ar arklidę, kur mes galėtume pasislėpti.

— Ech, vargšai mano vaikai,— atsakė Mejeris,— jūs mažų mažiausiai per kokias dvi mylias nuo kokio nors būsto. Šiuose kalnuose jūs nerasite nė šuns būdos. Bet man jūsų gaila, sėskitės pas mane į karietą. Aš galiu, savęs nevaržydamas, duoti jums dvi vietas. Na, nesiceremonykite, lipkite!

— Jūs iš tiesų per daug geras, pone,— tarė Konsuela, sujaudinta šio gero žmogaus širdingumo,— bet jūs važiuojate į šiaurę, o mums reikia į Austriją.

— Ne, aš važiuoju į vakarus. Ne ilgiau kaip po valandos nuvešiu jus iki Bibereko. Ten jūs pernakvosite, o rytoj galėsite pasiekti Austriją. Tai netgi sutrumpins jums kelią. Na, ryžkitės, jei nenorite mirkti lietuje ir mus užlaikyti.

— Drąsiau, nėra ko svyruoti! — sušnibždėjo Konsuela Jozefui, ir jie įlipo į karietą.

Ten jie išvydo tris žmones: du sėdėjo priekyje, vienas iš jų važnyčiojo, o trečiasis, ponas Mejeris, užėmė galinę vietą. Konsuela įsispraudė į kampelį, Jozefas atsisėdo viduryje. Karieta buvo šešiavietė, erdvi, tvirta. Arklys, stambus ir stiprus, energingos rankos paraginamas, vėl pasileido ristele, nekantriai purtydamas galvą ir skimbčiodamas pakinktų varpeliais.

— Ką aš jums sakiau! — sušuko ponas Mejeris, atnaujindamas rytą nutrauktus postringavimus.— Na ar gali būti sunkesnis ir nemalonesnis amatas už jūsų? Kai šviečia saulė, viskas tarsi ir puiku, bet juk ji šviečia ne visuomet, ir jūsų dalia tokia pat permainingа kaip ir orai.

— O kieno dalia nepermainingа ir nepavojinga? — tarė Konsuela.— Kai dangus nemielastingas, Apvaizda mūsų kelyje atsiunčia mums gerų žmonių, taip kad šią minutę mums nėra ko jau skųstis.

— Jūsų gera galva, mano drauguži,— atsakė Mejeris,— jūs iš tos stebuklingos šalies, kur visi protingi; bet, patikėkite manimi, nei jūsų protas, nei nuostabus balsas nesutrukdys jums pražūti iš bado nykioje Austrijos provincijoje. Jūsų vietoje ieškočiau laimės turtingoje, civilizuotoje šalyje, didžio valdovo globojamas.

— Kokio gi? — paklausė Konsuela, nustebinta tokios užuominos.

— Išties nežinau; jų nemažai.

— Bet nejaugi Vengrijos karalienė ne didi monarchė? — įsiterpė į pokalbį Haidnas.— Nejaugi jos valdose negalima rasti prieglobsčio?

— Na, žinoma,— atsakė Mejeris, bet jūs nežinote, kad jos didenybė Marija Teresė neapkenčia muzikos, o valkatų — dar labiau, ir jeigu pasirodysite kaip trubadūrai Vienos gatvėse, tai būsite nedelsiant išvyti.

Tuo momentu Konsuela vėl pamatė netoliese, tamsiame įklonyje šalia kelio, žiburėlius, kurie jau ir anksčiau šmėkščiojo prieš juos, ir pasakė apie tai Jozefui, o šis tuoj pat ponui Mejeriui išreiškė norą išlipti ir pasiekti šį būstą, artimesnį negu Biberekas.

— Kaip! Jūs tai laikote žiburėliais? Tai, žinoma, iš tikro žiburiai, tik jie apšviečia ne namus, o pavojingas pelkes, kur pasiklydo ir žuvo daug keliautojų. Ar jums teko kada nors regėti klaidžiojančias pelkių ugneles?

— Taip, daug kartų Venecijos įlankose ir dažnai ant mažų Čekijos ežerų,— atsakė Konsuela.

— Tai štai, mano vaikai, tai, ką jūs matote ten tolumoje,— tokios pat klaidžiojančios ugnys.

Ponas Mejeris dar ilgai įtikinėjo jaunuolius būtinybe kur nors tvirtai įsikurti, kalbėjo apie tai, kiek mažai jie teturės galimybių įsitaisyti Vienoje, nenurodydamas tačiau vietos, kur jis patartų jiems vykti. Iš pradžių Jozefas, nustebintas jo atkaklumo, išsigando, ar tik jų palydovas nenumano, kad Konsuela — moteris. Bet jo nuoširdus elgesys su ja kaip su berniuku, kad net jai patarinėjo suaugus stoti į karo tarnybą užuot blaškiusis keliais, jį nuramino, ir jis nutarė, kad gerasis Mejeris — vienas iš tų ribotų

žmonių su įkyriomis idėjomis, kurie visą dieną kartoja kurią nors vieną, iš ryto šovusią jiems į galvą, mintį. O Konsuela jį laikė ne tai mokyklos mokytoju, ne tai liuteronų pastoriumi, kurio galvoje tėra viena — auklėjimas, dorybingumas ir artimųjų atvertimas į tiesos kelią.

Po valandos, visiškoje tamsoje, jie atvyko į Bibereką. Karieta įvažiavo į užeigos kiemą, kur tuoj pat kažkokie du žmonės, pašaukę Mejerį į šoną, ėmė su juo kalbėtis. Kai po to jie įėjo į virtuvę, kur Konsuela su Jozefu šildėsi prie židinio ir džiovinosi drabužius, jaunuolis pažino tuos pačius du subjektus, kurie atsisveikino su Mejeriu prie perkėlos, kai šis persikėlinėjo per upę, palikęs juos kairiajame Vltavos krante. Vienas iš jų buvo vienakis, o kitas, nors ir turėjo abi akis, veidas nuo to toli gražu neatrodė patrauklus. Tas, kuris persikėlė sykiu su Mejeriu ir važiavo su jaunuoliais karietoje, taipogi prisidėjo prie jų, o ketvirtasis nesirodė. Jie tarėsi tarme, nesuprantama netgi Konsuelai, mokėjusiai šitiek kalbų. Ponas Mejeris, regis, turėjo tarp jų autoritetą ir bet kokiu atveju turėjo įtakos jų sprendimams, nes po gana gyvo pasitarimo pusbalsiu jis, matyt, jiems kažką įsakė, ir visi pasišalino, išskyrus vieną, kurį Konsuela, kalbėdamasi su Jozefu, pavadino „Tyleniu",— tą patį, kuris nesiskyrė su Mejeriu.

Haidnas rengėsi kukliai pavakarieniauti su savo palydove ant virtuvės stalo krašto, kai ponas Mejeris, priėjęs prie jų, pakvietė paragauti jo valgio ir taip geraširdiškai įkalbinėjo, kad jie nesiryžo atsisakyti.

Jis nusivedė juos į valgomąjį, kur jie pateko į tikrą puotą,— bent jau taip pasirodė neturtingiems jaunuoliams, neturintiems tokių skanumynų savo penkiadienės, toli gražu ne lengvos kelionės metu. Tačiau Konsuela per vakarienę buvo labai santūri: prabangus Mejerio stalas, pataikaujamas tarnų elgesys, daug vyno, kurį gėrė ir jis, ir jo nebylusis palydovas,— visa tai ėmė keisti merginos nuomonę apie pastoriškas jų amfitriono dorybes. Ypač nemaloniai ją nustebino Mejerio pastangos versti Jozefą ir ją gerti daugiau, negu reikalavo troškulys, ir tas grubus linksmumas, su kuriuo jis neleido jiems atskiesti vyno vandeniu. Dar labiau sunerimusi, ji pastebėjo, kad Jozefas, iš išsiblaškymo ar iš tiesų trokšdamas atstatyti jėgas, gėrė daugiau, negu derėjo, ir tapo šnekesnis ir gyvesnis, negu ji norėjo. Galiausiai nusiminusi, kad Jozefas, kad ir kaip ji kumši jį alkūne, kad sulaikytų nuo besaikio gėrimo, nekreipia į ją jokio dėmesio, atėmė iš jo stiklinę tuo momentu, kai ponas Mejeris ketino vėl ją pripilti.

— Ne, pone, ne! — tarė ji.— Leiskite nesekti jumis. Mums tai visai nedera.

— Keisti jūs muzikantai! — sušuko Mejeris, tebesijuokdamas vis ta pačia nuoširdžia ir nerūpestinga išraiška.— Muzikantai — ir negeria! Pirmus tokius sutinku!

— O jūs, pone, irgi muzikantas? — kreipėsi į jį Jozefas.— Garantuoju, kad taip! Velnias mane tegriebia, jeigu jūs ne kapelmeisteris kokio nors Saksonijos princo dvare!

— Galbūt,— šypsodamasis atsakė Mejeris.— Štai kodėl, mano vaikai, aš ir jaučiu jums simpatiją.

— Jeigu ponas — didelis muzikantas, tai skirtumas tarp jo talento ir vargšų gatvės dainininkų talento per daug didelis, kad jie galėtų ypatingai jį dominti,— paprieštaravo Konsuela.

— Tarp vargšų gatvės dainininkų pasitaiko daugiau talentų, negu manoma,— atsakė į tai Mejeris,— ir yra daug garsių muzikantų, netgi kapelmeisterių aukščiausių pasaulio valdovų rūmuose, kurie pradėjo nuo to, kad dainavo gatvėse. O jeigu jums pasakysiu, kad ne vėliau kaip šį rytą, tarp devintos ir dešimtos valandos, aš girdėjau du žavius balsus, dainavusius kairiajame Vltavos krante gražų itališką duetą, puikiai ir labai vykusiai akompanuojant smuikui? Tai įvyko tuo metu, kai aš su draugais pusryčiavau ant kalvos. O kai nuo kalno ėmė leistis mane sužavėję muzikantai, buvau priblokštas, išvydęs du vargšus vaikus, vieną — berniuką valstiečio drabužiais, kitą... labai mielą, paprastą, bet nelabai panašų iš išvaizdos į... Nesidrovėkite ir nesistebėkite, jaunieji mano draugai, ta simpatija, kurią aš jums rodau, ir įrodykite man savąją, išgerdami su manimi už mūzas, bendras mūsų dieviškąsias globėjas.

— O maestro! — džiugiai sušuko visiškai nugalėtas Jozefas.— Aš noriu išgerti į jūsų sveikatą. Taip, jūs tikras muzikantas, jeigu susižavėjote... sinjoro Bertonio, mano draugo, talentu.

— Ne, daugiau jūs negersite! — pasakė išvesta iš kantrybės Konsuela, plėšdama jam iš rankų stiklinę.— Ir aš taipogi,— pridėjo ji, apvertusi savąją dugnu į viršų,— mes gyvename tik iš mūsų balsų, ponas profesoriau, o vynas balsą gadina. Vadinasi, jūs turite skatinti mūsų blaivumą, o ne girdyti mus.

— Na ką gi, jūs blaiviai samprotaujate,— tarė Mejeris, vėl statydamas stalo viduryje grafiną su vandeniu, kurį jis buvo padėjęs už nugaros.— Taip, saugosime balsą. Puikiai pasakyta! Jūs išmintingas ne pagal metus, drauge Bertoni, ir aš džiaugiuosi, kad jus išbandęs, įsitikinau dideliu jūsų dorybingumu. Jūs toli nueisite! Tai byloja ir jūsų išmintis, ir jūsų talentas. Taip, jūs toli nueisite, ir aš noriu turėti garbės ir nusipelnyti jums padėti.

Čia tariamas profesorius, nusikratęs bet kokio varžymosi ir kalbėdamas nepaprastai nuoširdžiu ir maloniu balsu, pasisiūlė nuvežti juos į Drezdeną, žadėdamas išsirūpinti ten jiems pamokų pas garsųjį Hasę ir pelnyti jiems Lenkijos karalienės, Saksonijos kurfiurstienės ypatingą globą.

Ši princesė, Augusto III, Lenkijos karaliaus žmona, buvo, kaip mes jau žinome, Porporos mokinė. Būtent šis varžymasis tarp Porporos ir Sassone [1] dėl valdovės-muzikantės palankumo ir buvo

[1] Taip italai praminė Johaną Adolfą Hasę, kilusį iš Saksonijos *(Aut. pastaba)*.

jų gilaus priešiškumo pradinė priežastis. Jeigu Konsuela net būtų norėjusi ieškoti laimės Šiaurės Vokietijoje, tai ji nebūtų pasirinkusi savo debiutui tų rūmų, kur būtų susidūrusi su mokykla ir partija, nugalėjusiomis jos mokytoją. Pakankamai jai apie tai kalbėjo Porpora nuoskaudos ir kartėlio minutėmis, kad ji, kad ir kaip pakryptų reikalai, galėtų pasiduoti pagundai ir pasinaudoti profesoriaus Mejerio patarimais.

Visiškai kitaip buvo nusiteikęs Jozefas. Pagyvėjęs nuo išgerto vyno ir vakarienės, jis įsivaizdavo, kad sutiko galingą globėją ir savo likimo lėmėją. Jis nemanė palikti Konsuelą ir sekti paskui šį naująjį draugą, bet, būdamas truputį kaušteléjęs, tikėjosi kada nors vėl su juo susitikti. Jis tikėjo Mejerio geranoriškumu ir karštai jam dėkojo. Apsvaigęs iš džiaugsmo, jis sugriebė smuiką ir nevykusiai juo užgrojo. Tačiau tai nesutrukdė Mejeriui triukšmingai ploti jaunuoliui — ar dėl to, kad nenorėjo jo įžeisti, atkreipdamas dėmesį į klaidingas vietas, ar todėl, mąstė Konsuela, kad pats buvo gana vidutiniškas muzikantas. Jo nuoširdus klydimas dėl Konsuelos lyties, nors jis girdėjo, kaip ji dainavo, subtilios, išlavintos klausos neturėjimas, liudijo, kad jis nebuvo dėstytojas, kadangi leidosi būti apgautas, nelyginant koks nors kaimo grojikas serpentu arba mokytojas dūdorius.

Tuo tarpu Mejeris tebeįkalbinėjo jaunuosius muzikantus važiuoti su juo į Drezdeną. Atsisakinėdamas Jozefas visgi klausėsi jo pasiūlymų tokiu švytinčiu veidu ir taip karštai žadėjo atsirasti pas jį artimiausioje ateityje, kad Konsuelai pasirodė reikalinga atverti Mejeriui akis šitokio pažado nerealumu.

— Šiuo metu apie tai nėra ko nė galvoti,— tarė ji ryžtingu tonu.— Jūs puikiai žinote, Jozefai, kad tai neįmanoma, juk mūsų planai visai kiti.

Mejeris atnaujino savo gundančius pasiūlymus, bet buvo nustebintas ne tik Konsuelos tvirtumo, bet ir Jozefo, kuris, vos tik į pokalbį įsiterpė sinjoras Bertonis, vėl tapo išmintingas.

Čia tylusis keliautojas, trumpai pasirodęs per vakarienę, pašaukė poną Mejerį, ir jie abu išėjo.

Konsuela pasinaudojo šia minute, kad pabartų Jozefą ir už lengvatikystę, su kuria jis priėmė džiugius pirmo sutiktojo pažadus, ir už susižavėjimą puikiu vynu.

— Nejaugi aš pasakiau ką nors nereikalinga? — išsigandęs paklausė Jozefas.

— Ne,— paprieštaravo ji,— bet taip ilgai būti nepažįstamų žmonių kompanijoje — jau savaime neatsargu. Žiūrint į mane, galų gale galima pastebėti ar bent jau įtarti, kad aš ne berniukas. Kad ir kaip stengiausi pieštuku išteplioti rankas ir laikyti jas kiek įmanoma po stalu, vargu ar galima buvo nepastebėti, kad jos priklauso moteriai. Laimė, šie ponai užsiėmę vienas — savo buteliu, kitas — savo plepalais. Dabar mums užvis protingiausia būtų pasislėpti ir keliauti nakvynės į kitus užeigos namus. Man

kažkaip nejauku su tais naujaisiais pažįstamais, kurie tarsi seka mūsų pėdomis.

— Ką jūs! — sušuko Jozefas.— Išeiti patylomis, netgi neatsisveikinus ir nepadėkojus tokiam geram žmogui ir galbūt garsiam profesoriui? Kas žino, ar mes nesišnekučiavome su pačiu didžiuoju Hase!

— Garantuoju, kad ne, ir jei jūsų galva būtų blaivi, pastebėtumėt, kiek daug banalių, bendrų samprotavimų išsakė jis apie muziką. Dideli meistrai taip nesamprotauja. Ne, tai koks nors antraeilis muzikantas iš orkestro, geras vyrukas, plepys ir neblogas girtuoklis. Nežinau kodėl, bet iš jo fizionomijos man atrodo, kad jis tiek ir tebeveikė, kad pūtė į varinius instrumentus, o jo žvairas žvilgsnis tarsi ieško kapelmeisterio.

— Tegu jis valtornistas arba antrasis klarnetistas, o visgi malonus pašnekovas! — raičiodamasis iš juoko, sušuko Jozefas.

— Užtat apie jus šito niekaip nepasakysi,— šiek tiek suirzusi tarė Konsuela.— Na, išblaivėkite gi, atsisveikinsime su jais ir keliausime toliau.

— Lietus pila kaip iš kibiro. Girdite, kaip barbena į langus?

— Tikiuosi, jūs neketinate užmigti prie šio stalo? — tarė Konsuela, purtydama Jozefą, kad jį išjudintu.

Tuo momentu grįžo ponas Mejeris.

— Tai bent istorija! — linksmai sušuko jis.— Aš tikėjausi čia pernakvoti ir rytoj išvažiuoti į Šambą, o draugai verčia mane grįžti atgal, tikindami, esą aš jiems reikalingas kažkokiam svarbiam reikalui Pasau. Teks nusileisti. Ir jeigu man reikia atsisakyti malonumo nuvežti jus į Drezdeną, tai leiskite, mano vaikai, duoti jums gerą patarimą: pasinaudokite proga. Aš kaip ir anksčiau galėsiu paskirti jums dvi vietas savo karietoje, kadangi šie ponai važiuos kitoje. Rytoj rytą mes būsime Pasau — tai iš viso šešios mylios nuo čia. Ten aš jums palinkėsiu gero kelio. Jūs būsite prie Austrijos sienos ir galėsite be jokio vargo už nedidelį mokestį nuplaukti laivu Dunojumi iki Vienos.

Jozefui pasiūlymas pasirodė puikus, nes tai būtų leidę pailsėti sužalotoms Konsuelos kojoms. Proga išties atrodė palanki, o kelionė Dunojumi buvo priemonė, dar neatėjusi jiems į galvą. Konsuela irgi sutiko, nes matė, kad Jozefas šį syk nepajėgus pasirūpinti patikima nakvyne. Patamsyje, įsispraudusi į karietos kampą, ji galėjo nesibaiminti savo palydovų žvilgsnių, o ponas Mejeris tvirtino, kad į Pasau jie atvažiuos iki išauštant. Jozefas buvo susižavėjęs jos sprendimu. Tačiau Konsuela visgi buvo kaip nesava, o Mejerio draugai patiko jai vis mažiau ir mažiau. Ji paklausė, ar jo palydovai ne muzikantai.

— Visi — šiek tiek,— lakoniškai atsakė šis.

Karietos buvo pakinkytos, vežikai — savo vietose, o smuklės tarnai, labai patenkinti pono Mejerio dosnumu, sukosi apie jį, stengdamiesi iki paskutinės minutės jam pasitarnauti. Kai visame tame šurmulyje stojo tylos minutė, Konsuelai pasigirdo aimana,

sklidusi, atrodė, kažkur iš kiemo vidurio. Ji pasisuko į Jozefą, bet šis nieko negirdėjo. Aimana pasikartojo, ir drebulys nupurtė jos kūną. Tačiau niekas, matyt, nieko nepastebėjo, ir ji nusprendė, kad tai turbūt suinkštė šuo, besidaužantis ant grandinės. Bet kad ir kaip mėgino Konsuela užsimiršti, kažkoks kraupus jausmas neapleido jos. Prislopinta dejonė, nuaidėjusi pro miglą, vėją ir lietų susirūpinusių arba abejingų žmonių būryje,— ji netgi negalėtų pasakyti, ar tai buvo žmogaus balsas ar jos vaizduotės žaismas,— ją baisiai išgąsdino ir ėmė mausti širdį. Ji tuojau prisiminė Albertą ir, tarsi persiėmusi jo paslaptingos aiškiaregystės dovaną, nusigando kažkokio pavojaus, pakibusio virš jos sužadėtinio ar virš jos pačios galvos.

O karieta jau lėkė. Naujas arklys, dar stipresnis už pirmąjį, greitai ją vežė. Kita karieta, važiavusi taip pat greitai, tai atsilikdavo, tai juos aplenkdavo. Jozefas vėl plepėjo su ponu Mejeriu, o Konsuela mėgino užmigti, apsimesdama snaudžianti, kad pateisintų savo tylėjimą.

Nuovargis galų gale įveikė jos liūdesį ir nerimą, ir ji giliai užmigo. Kai prabudo, Jozefas irgi miegojo, o ponas Mejeris pagaliau tylėjo. Lietus nustojo, dangus išsigiedrijo, ir ėmė švisti. Vietovė Konsuelai buvo visiškai nepažįstama. Tik kartkartėmis horizonte pasimatydavo kalnų grandinės, panašios į Bohemijos Miško, viršūnės.

Kuo labiau kratėsi snaudulio, juo su vis didesniu nusistebėjimu matė, kad kalnai, kuriems derėjo būti nuo jos kairėje, yra dešinėje. Žvaigždės jau užgeso, bet saulė, kuri, kaip ji manė, turėjo patekėti priekyje, dar nepasirodė. Ji nusprendė, kad kalnai prieš jos akis — ne Bohemijos Miškas, o kažkokie kiti. Ponas Mejeris knarkė, o su vežiku, vieninteliu, kuris tą minutę nemiegojo, ji nesiryžo prašnekti.

Arklys, kopdamas į gana stačią atkalnę, ėmė eiti žingine, ir tekiniai, grimzdami į drėgną provėžų smėlį, ėmė dardėti tyliau. Čia Konsuela aiškiai išgirdo tą pačią duslią, skausmingą dejonę, kurią girdėjo jau užeigos kieme Bibereke. Balsas, atrodė, sklido kažkur iš užkariečio. Mašinaliai ji atsisuko, bet pamatė tik odinį karietos atlošą, į kurį ji rėmėsi. Konsuela pamanė esanti haliucinacijų auka, ir kadangi jos mintys nuolat grįždavo prie Alberto, ji su siaubu pagalvojo, kad šią akimirką jis tikriausiai miršta ir kad to keisto žmogaus meilė tokia nenugalima, kad iki jos atsklinda jo beisūs, širdį draskantys priešmirtiniai atodūsiai. Ši fantastiška mintis taip ją užvaldė, kad jai pasidarė bloga. Bijodama visai netekti sąmonės, ji kreipėsi į vežėją, kai šis sustojo įkalnės pusiaukelėje, leisdamas atsikvėpti arkliams, ir paprašė jo norinti užlipti į kalną pėsčiomis. Jis sutiko ir, nušokęs pats švilpaudamas nuėjo šalia arklio.

Šis žmogus kaip paprastas vežikas buvo per gerai apsirengęs. Kažkokio įtudesio metu Konsuelai pasirodė, kad už jo juostos užkišti pistoletai. Toks atsargumas negyvenamame krašte, kokiu

jie važiavo, buvo labiau negu natūralus; be to, karietos forma, kurią Konsuela, eidama prie rato, gerai apžiūrėjo, bylojo, kad ji skirta prekėms. Kėbulas buvo toks gilus, kad už sėdynės atlošo, matyt, buvo dėžė, panaši į tas, kuriose veža brangenybes ir depešas. Šį kartą karieta, matyt, buvo ne per labiausiai prikrauta, jeigu ją lengvai traukė vienas arklys. Bet daug labiau Konsuelą nustebino tai, kad priešais ją staiga iškilo jos šešėlis, ir atsisukusi ji pamatė, kad saulė jau patekėjo virš horizonto, bet ne ten, kur ji būtų patekėjusi, jeigu jie būtų vykę į Pasau, o visiškai priešingoje pusėje.

— Kurgi mes važiuojame? — paklausė ji vežėjo, skubiai eidama prie jo.— Mes pasisukome į Austriją nugara.

— Taip, pusvalandžiui,— gana ramiai atsakė šis,— mes grįžtame atgal, nes tiltas per upę, per kurį mums reikia važiuoti, sugriautas ir reikia daryti pusės mylios lankstą, kad patektume ant kito.

Truputį nusiraminusi, Konsuela įsėdo į karietą ir persimetė keletu nereikšmingų žodžių su ponu Mejeriu, kuris buvo nubudęs, bet iškart vėl užmigo. (O Jozefas miegojo visą laiką neprabusdamas.) Taip jie pasiekė kalvos viršūnę, o Konsuela išvydo prieš save ilgą, statų ir vingiuotą kelią, o tarpeklio gilumoje pasirodė upė, apie kurią jai kalbėjo vežėjas. Bet, kiek užmatė akis, nebuvo jokio tilto, o jie tuo tarpu toliau judėjo į šiaurę. Sunerimusi ir nustebusi, Konsuela daugiau nebegalėjo užmigti. Greitai prasidėjo naujas pakilimas; arklys, matyt, labai pavargo. Visi keliautojai išlipo iš karietos, išskyrus Konsuelą, kuriai vis dar skaudėjo kojas. Ir štai čia ji vėl išgirdo aimaną. Ji pasikartojo keletą kartų ir taip aiškiai, kad mergina jau niekaip nebegalėjo priskirti jos savo jausmų apgaulei: ji sklido, be jokios abejonės, iš slaptos dėžės. Konsuela atidžiai apžiūrėjo karietą ir aptiko tame kampe, kur visą laiką sėdėjo Mejeris, tarytum nedidelę angelę, vedančią į dėžę ir pridengtą odine sąvara. Konsuela pamėgino ją atidaryti, bet negalėjo, nes sąvara pasirodė esanti užrakinta, o raktas buvo tikriausiai tariamojo profesoriaus kišenėje.

Konsuela, ryžtinga ir narsi tokių atsitikimų metu, išsitraukė iš kišenės peilį aštriais ašmenimis: ji pasiėmė jį, paklusdama galbūt išminties balsui ir neaiškiai nuojautai pavojų, nuo kurių savižudybė visuomet gali išvaduoti drąsią moterį. Pasinaudojusi momentu, kai visi keliautojai nuėjo priekin, taip pat ir vežėjas, nebesibaiminęs daugiau, kad arklys parodys savo nartų būdą, Konsuela greitu, pasitikinčiu judesiu praplatino siaurą plyšį tarp sąvaros ir karietos atlošo tiek, kad galėtų pažvelgti paslaptingosios saugyklos vidun. Ir koks buvo jos nustebimas ir siaubas, kai ji ankštoje ir tamsioje dėžėje, kurion oras ir šviesa pateko tik pro viršuje padarytą plyšį, išvydo didžiulio ūgio vyrą, sukruvintą, su užkimšta burna ir stipriai surištomis rankomis ir kojomis; jis gulėjo susirietęs dvilinkai, baisiai nepatogioje, skausmingoje padėtyje. Jo veidas, kiek galima buvo įžiūrėti, buvo mirtinai išblyškęs ir, atrodė, iškreiptas priešmirtinio mėšlungio.

LXXI

Pašiurpusi iš siaubo, Konsuela iššoko iš karietos, pasivijo Jozefą ir paslapčia suspaudė jam ranką, duodama suprasti, kad jis paėjėtų su ja toliau nuo kitų.

Kai jie aplenkė kitus keletu žingsnių, ji vos girdimai sušnibždėjo:

— Mes pražuvę, jei šią pat minutę nepabėgsime: šie žmonės — plėšikai ir žmogžudžiai. Aš ką tik tuo įsitikinau. Paspartinkim žingsnį ir bėkim nuo jų kur akys mato. Jiems kažin kam reikia mus apgaudinėti.

Jozefas pamanė, kad baisus sapnas paveikė jo palydovės vaizduotę. Jis vos suprato, ką ji kalba. Pats jis jautė kažkokį neįprastą vangumą, o skausmas skrandyje rodė, kad į vakar išgertą vyną smuklės šeimininkas buvo įmaišęs kažkokių kenksmingų ir svaiginančių medžiagų. Jozefas žinojo, kad gėrė nelabai daugiau kaip paprastai, kad jaustųsi toks mieguistas ir nusilpęs.

— Brangioji sinjorina,— atsakė jis,— jūs paveikta kažkokio košmaro, ir kai jūsų klausausi, atrodo, ir pats jam pasiduodu. Bet netgi jeigu šie šaunūs žmonės būtų banditai kaip jūs prasimanėte, pasakykit, kokio didelio grobio jie gali tikėtis, mus pagrobę?

— Nežinau, bet man baisu. Štai jeigu jūs, kaip aš, savo akimis būtumėt matęs užmuštą žmogų toje pačioje karietoje, kurioje mes važiuojame...

Čia Jozefas negalėjo nenusijuokti — taip šis Konsuelos tvirtinimas iš tiesų panėšėjo į haliucinaciją.

— Ach! Bet nejaugi jūs nepastebite ir to, kad jie mus apgaudinėja ir veža šiaurės pusėn, ir Pasau, ir Dunojų palikdami užnugary? — užsidegusi tęsė ji.— Pažiūrėkite, kur saulė, ir atkreipkite dėmesį, kokia dykyne mes važiuojame užuot artėję prie didelio miesto!

Šių pastabų teisingumas galų gale pritrenkė Jozefą, ir jis ėmė vaduotis iš tos, galima sakyti, letargiškos ramybės, į kurią buvo paniręs pradžioje.

— Na ką gi, eime,— tarė jis,— o jeigu jie prieš valią panorės mus sulaikyti, mes iškart suprasime jų užmačias.

— O jeigu mums nepavyks pasprukti dabar, tai nepameskite šaltakraujiškumo, Jozefai, girdite? Reikės pergudrauti juos ir nutaikyti kitą momentą.

Čia ji patraukė jį už rankos ir apsimesdama šlubuojanti dar smarkiau, negu vertė jos skaudamos kojos, metėsi priekin. Nespėjo jie nužengti nė dešimties žingsnių, kai juos pašaukė ponas Mejeris, iš pradžių draugišku balsu, po to griežčiau, o kadangi jie nekreipė į jį dėmesio, įkandin jų nuskriejo grubūs kitų keliauninkų keiksmai. Jozefas atsigręžė ir su siaubu pamatė pistoletą, nukreiptą į juos paskui bėgančio vežėjo.

— Jie mus užmuš,— tarė jis, lėtindamas žingsnį.

— O argi mes dar per šūvio nuotolį? — šaltakraujiškai paklausė Konsuela, tempdama jį priekin ir pasileisdama bėgti.

— Nežinau,— atsakė Jozefas, stengdamasis ją sustabdyti,— patikėkite manimi, reikalingas momentas dar neatėjo. Jie į jus išsaus.

— Sustokit, arba aš nudėsiu jus vietoje! — sušuko vežėjas, vijęsis juos su pistoletu ištiestoje rankoje.

— Dabar reikia griebtis drąsos,— tarė Konsuela sustodama,— darykite ir kalbėkite, Jozefai, tą patį, ką ir aš.

— Ech, velnias griebtų,— garsiai sušuko ji, atsisukdama ir juokdamasi su geros artistės aplombu,— jeigu skaudamos kojos netrukdytų man bėgti toliau, aš jums parodyčiau, kad iš mūsų pasijuokti nepavyks.

Žvelgdama į mirtinai išblyškusį Jozefą, ji apsimestinai garsiai nusikvatojo ir, rodydama prie jų artėjantiems kitiems palydovams į jo išgąsdintą fizionomiją, sušuko su puikiai suvaidintu linksmumu:

— Jis patikėjo! Mano vargšas bičiulis patikėjo! Ach, Bepai! Aš nelaikiau tavęs tokiu bailiu. Na, pone profesoriau, pažvelkite į Bepą, jis iš tiesų įsivaizdavo, kad į jį nori paleisti kulką.

Konsuela tyčia kalbėjo venecijietiškai, kad linksmu tonu sulaikytų vaikino su pistoletu, nė žodžio nesuprantančio šia tarme, įkarštį. Ponas Mejeris irgi apsimesdamas nusijuokė. Po to, pasisukęs į vežėją, pamirkčiodamas jam, ką puikiai pastebėjo Konsuela, tarė:

— Koks kvailas pokštas! Kam gąsdinti vargšus vaikus?

— Aš norėjau sužinoti, kiek jie drąsūs,— atsakė šis, užsikišdamas pistoletą už diržo.

— Deja! Ponai apie tave bus nekokios nuomonės, drauge Jozefai,— valiūkiškai tarė Konsuela.— O štai aš neišsigandau, pripažinkite tai, sinjore Pistolete!

— Jūs šaunuolis! — atsakė Mejeris.— Iš jūsų išeitų puikus būgnininkas, ir jūs nemirktelėjęs muštumėt būgną eidamas atakon ir žygiuodamas pulko priekyje po kartečės kruša.

— O! Dar nežinia,— paprieštaravo ji,— galbūt ir būčiau išsigandęs, jei būčiau patikėjęs, kad šis ponas iš tiesų nori mus užmušti. Bet mums, venecijiečiams, žinomi visokie triukai, ir ne taip lengva mus apdumti.

— Vis tiek tai prasto tono pokštas,— paprieštaravo Mejeris ir, atsisukęs į vežėją, apsimetė jį išbaręs.

Bet ne taip lengva buvo apgauti Konsuelą, ir iš savo palydovų tono ji suprato, kad jie aptarinėja įvykį ir padarė išvadą, kad apsiriko, įtarę ją norint pasprukti.

Atsisėdusi vėl kartu su visais į karietą, Konsuela juokdamasi kreipėsi į poną Mejerį:

— Sutikite, kad jūsų vežėjas su pistoletu — keistuolis. Aš dabar jį vadinsiu sinjoru Pistoletu. Tačiau, ponas profesoriau, prisipažinkite, kad jo išdaiga ne tokia jau nauja.

— Mielas vokiškas pokštas,— pastebėjo Mejeris.— Venecijoje linksminasi šmaikščiau, ar ne tiesa?

— O žinote, ką jūsų vietoje, norėdami iš mūsų pasišaipyti, iškrėstų italai? Jie užveštų karietą už pirmo pasitaikiusio pakelės krūmo, o patys pasislėptų. Ir štai mes, atsisukę ir nieko nepamatę, nuspręstume, kad jus nunešė pats šėtonas! Kas tuomet liktų kvailio vietoje? Pirmiausia aš, vos pavelkantis kojas, taip pat ir Jozefas,— jis baikštus kaip karvė, kuri ganosi Bohemijos Miške, jis pamanytų, kad jį pametė šioje dykynėje!

Ponas Mejeris, juokdamasis iš jos vaikiškų pramanų, viską vertė sinjorui Pistoletui, kuris ne mažiau kaip jis pats mėgavosi gondolininko naivumu.

— O, jūs per daug gudrūs, mes daugiau nerizikuosime jums regzti pinklių.

Konsuela, pajutusi stiprią ironiją, galų gale prasiveržusią pro linksmą, tėvišką tariamo geraširdžio toną, vis tiek toliau vaidino prastuolį, laikantį save gudruoliu,— metodas vartojamas visose melodramose.

Bet jų nuotykis buvo rimtas spektaklis, ir Konsuela, mikliai vaidindama savo vaidmenį, jautė, kad ji tarsi karštligės apimta. Laimė, esant tokiai sujaudintai būsenai, veikiama, o prislėgtai — pražūnama.

Dabar ji buvo tokia pat linksma, kaip iki šiol santūri, ir Jozefas, jau atsipeikėjęs, sėkmingai jai pritarė. Apsimetę, kad jie nė kiek neabejoja tuo, jog iš tiesų artėja prie Pasau, jaunuoliai ėmė įdėmiai klausytis pasiūlymo vykti į Drezdeną, kurio ponas Mejeris nepamiršo atnaujinti. Šitaip jie užkariavo visišką jo pasitikėjimą ir davė jam galimybę surasti pretekstą garbingai prisipažinti, kad jis be jų sutikimo veža juos į Drezdeną. Ir pretekstas greitai atsirado. Ponas Mejeris nebuvo tokių pagrobimų naujokas. Įvyko gyvas pokalbis nežinoma kalba tarp trijų asmenų — pono Mejerio, sinjoro Pistoleto ir Tylenio. Po to jie staiga prašneko vokiškai, tarsi tęsdami pradėtą pokalbį:

— Juk aš jums sakiau, kad mes išklydome iš kelio! — sušuko ponas Mejeris.— Mūsų palydovai pradingo! Jau daugiau dviejų valandų, kai jie nuo mūsų atsiliko, ir kiek aš nesidairiau nuo atšlaitės, nieko nepamačiau.

— Ir aš jų nematau,— patvirtino vežėjas, išlindęs iš karietos ir su niūria išraiška vėl sėsdamasis į vietą.

Konsuela dar prie pirmojo pakilimo puikiai pastebėjo kitos karietos, su kuria jie vienu metu išvyko iš Bibereko, dingimą.

— Aš taip ir žinojau, kad mes pasiklydome,— tarė Jozefas,— bet nenorėjau apie tai kalbėti.

— O kodėl gi, velnias griebtų, jūs to nepasakėte? — įsiterpė Tylenis, apsimesdamas esąs be galo suerzintas tokio atradimo.

— O todėl, kad tai mane linksmino,— tarė Jozefas, įkvėptas nekaltos Konsuelos klastos.— Tai juokinga — paklysti karietoje! Aš maniau pasiklysti galima tik pėsčiomis.

— Na ką gi, tai iš tiesų smagu,— pridūrė Konsuela.— O dabar aš netgi norėčiau, kad mes atsidurtume ant Drezdeno kelio!

— Jei žinočiau, kur mes,— paprieštaravo ponas Mejeris,— irgi pasidžiaugčiau kartu su jumis, mano vaikai. Prisipažįstu, man nelabai patiko važiuoti į Pasau vien mano draugų malonumui, ir jeigu mes iš tikro išklydome iš kelio, tai džiaugsiuos pasinaudoti šiuo pretekstu, kad neberodytume daugiau jiems mūsų paslaugumo.

— Išties, ponas profesoriau,— prašneko Jozefas,— elkitės kaip išmanote, tai jau jūsų reikalas. Jeigu mes jūsų neapsunkiname ir jūs kaip anksčiau nieko prieš pasiimti mus į Drezdeną, mes pasirengę sekti paskui jus nors į pasaulio kraštą. O tu, Bertoni, ką į tai pasakysi?

— Pasakysiu tą patį,— atsakė Konsuela.— Buvę nebuvę!

— Šaunūs jūs vaikinai! — atsakė Mejeris, slėpdamas savo pasitenkinimą po apsimestu susirūpinimu.— Bet visgi norėčiau žinoti, kur mes esame.

— Kur bebūtume, bet reikia sustoti! — pareiškė vežėjas.— Arklys visai neteko jėgų. Juk nuo vakar vakaro jis nieko neėdė, o vežė visą naktį. Bet ir mes visi džiaugsimės gavę pasistiprinti. Štai kaip tik miškelis. Šiek tiek maisto mums dar liko. Stok!

Įvažiavo į mišką, iškinkė arklį. Jozefas ir Konsuela ryžtingai pasiūlė savo paslaugas, kas buvo priimta gana palankiai. Karietos ienas nulėido ant žemės, ir kadangi dėl to paslėpto kalinio padėtis tapo turbūt dar skausmingesnė, Konsuelos ausis vėl pasiekė dejonė. Mejeris taip pat ją išgirdo ir įdėmiai pažiūrėjo į Konsuelą, norėdamas įsitikinti, ar ji ką nors pastebėjo. Bet mergina mokėjo apsimesti kurčia ir abejinga, nors gailestis ir draskė jos širdį. Mejeris apėjo apie karietą, ir į šoną pasitraukusi Konsuela matė, kaip jis atrakino iš užpakalio mažas dureles, pažvelgė slaptos dėžės vidun, po to užrakino jas ir vėl įsidėjo raktą į kišenę.

— Ką, prekė nesugadinta? — šūktelėjo Mejeriui Tylenis.

— Viskas tvarkoje,— atsakė šis su žiauriu abejingumu ir liepė ruošti pusryčius.

— Dabar,— greitai tarė Konsuela, eidama pro Jozefą,— daryk kaip aš ir sek kiekvieną mano žvilgsnį.

Ji padėjo išdėlioti ant žolės maistą ir atkimšti butelius. Jozefas mėgdžiojo ją, apsimesdamas labai linksmas. Ponas Mejeris patenkintas žiūrėjo, kaip uoliai patarnauja jam šie savanoriški tarnai. Jis mėgo gyvenimo malonumus ir ėmė valgyti ir gerti, taip pat kaip ir jo bičiulis, dar godžiau ir grubesnėmis manieromis negu išvakarėse. Jis kas minutę tiesė stiklinę savo naujai iškeptiems pažams, o šie kas minutę tai stojosi, tai sėdosi, tai bėgte bėgo ton ar kiton pusėn, tykodami momento, kai bus galima pabėgti visai, bet lūkuriuodami, kad vynas ir valgis nuslopintų jų pavojingų sargų budrumą. Pagaliau — ponas Mejeris, išsitiesęs žolėje, atsisagstė striukę ir atkišo saulėn savo plačią krūtinę, papuoštą pistoletais. Vežėjas nuėjo pažiūrėti, ar gerai ėda arklys,

o Tylenis dumblinu krantu nuėjo ieškoti tinkamos vietos prie upelio, kur jie buvo apsistoję, kad galėtų atsigerti. Tai buvo signalas bėgti. Konsuela apsimetė esą irgi ieško vietos atsigerti. Jozefas nuėjo su ja gilyn į krūmus, ir vos tik jie pajuto, kad juos paslėpė tanki lapija, abu kaip du kiškiai leidosi bėgti mišku. Paunksnėje jiems jau nebereikėjo baimintis kulkų. Ir kai išgirdo juos šaukiant, tai jau buvo toli ir nusprendė, kad be baimės gali bėgti pirmyn.

— O visgi geriau atsiliepti,— sustodama tarė Konsuela,— tai išsklaidys jų įtarimus ir duos mums laiko nubėgti toliau.

Ir Jozefas atsiliepė:

— Čionai, čionai! Čia vanduo!

— Šaltinis, šaltinis! — šaukė Konsuela.

Ir čia, pasukę stačiu kampu, kad suklaidintų priešą, jie pasileido kaip vėjas. Konsuela jau nebegalvojo apie savo skaudamas sutinusias kojas, Jozefas įveikė narkotiko, išvakarėse Mejerio įdėto į jo vyną, poveikį. Baimė suteikė jiems sparnus.

Taip jie lėkė apie dešimt minučių, kryptimi, priešinga tai, kuria jie bėgo pradžioje, net nesiklausydami balsų, šaukusių juos iš dviejų pusių, ir staiga išlėkė į miško laukymę. Prieš juos buvo stati įkalnė, apaugusi tankia žole ir besileidžianti link važiuojamo kelio, o toliau — viržynai su šen bei ten išsibarsčiusiais medžiais.

— Iš miško neliskime,— pasiūlė Jozefas,— jie čia atbėgs ir nuo šios aukštumos pamatys mus, kurion pusėn mes bekeliautume.

Minutę Konsuela abejojo, bet greitu žvilgsniu apžvelgusi vietovę, tarė Jozefui:

— Miškas per mažas, ilgai mes jame nepasislėpsime. O priekyje kelias ir viltis ką nors sutikti.

— Juk tai tas pats kelias, kuriuo mes ką tik važiavome! — sušuko Jozefas.— Žiūrėkit, jis apsuka kalvą ir iš dešinės kyla link tos vietos, iš kur mes pabėgome. Gana vienam iš trijų sėsti ant arklio, ir jis pasieks mus anksčiau, negu mes spėsime nusileisti žemyn.

— Dar nežinia — tarė Konsuela.— Pakalnėn bėgti juk lengva! O štai ten kelyje kažkas važiuoja mūsų pusėn. Svarbu, kad pasivytume jį pirmiau, negu pasivys mus. Bėgam!

Nebuvo kada gaišti laiko svarstymams, ir Jozefas pasikliovė Konsuelos intuicija. Jie akimirksniu nusileido nuo kalvos ir vos spėjo pasiekti pirmąją tarpumiškę, kai pamiškėje išgirdo savo persekiotojų balsus. Šį kartą jie jau nebeatsiliepė, o vėl nudūmė priekin pridengti medžių ir krūmų, kol neatsidūrė priešais upelį stačiais krantais, kurio nebuvo pro tuos pačius medžius matyti. Ilga lenta per jį atstojo tiltą. Bėgliai juo perbėgo, o paskui numetė į vandenį.

Atsidūrę kitame krante, jie pasileido palei upelį, visą laiką po vešlios augmenijos skraiste. Negirdėdami daugiau balsų, jie nusprendė, kad priešai arba pametė jų pėdsakus, arba, daugiau ne-

abejodami jų ketinimais, galvoja, kaip čia juos užklupus iš nejučių. Bet greitai pakrantės brūzgynai baigėsi, ir keliauninkai sustojo, bijodami, kad bus pamatyti. Jozefas atsargiai iškišo galvą iš paskutiniųjų krūmų ir pamatė vieną iš plėšikų, budintį prie pamiškės, o kitą (tikriausiai tai buvo sinjoras Pistoletas, jo kojų greitumu jie jau spėjo įsitikinti) kalvos papėdėje, netoli upelio. Tuo metu, kai Jozefas tyrinėjo priešo išsidėstymą, Konsuela nuėjo link kelio, bet beveik tuoj pat grįžo pas savo palydovą.

— Karieta,— tarė ji,— mes išgelbėti! Reikia nubėgti prie jos anksčiau, negu mūsų priešams pavyks persikelti per upelį.

Jau nebesisaugodami, jie pasileido tiesiai į kelią, atvira vietove. Karieta visu greičiu lėkė jiems priešais.

— O Dieve! — sušuko Jozefas.— Kas, jeigu tai antroji karieta, ta, kurioje važiuoja bendrai?

— Ne,— atsakė Konsuela,— tai šešiakinkė karieta, su dviem foreiteriais ir dviem vežikais. Sakau tau, mes išgelbėti, dar truputį stiprybės!

Negalima buvo gaišti laiko: sinjoras Pistoletas aptiko jų pėdsakus smėlyje prie upelio. Jis buvo greitas ir stiprus kaip šernas. Greitai jis surado vietą, kur pėdsakai dingo ir matėsi atramos, ant kurių anksčiau gulėjo lenta. Jis atspėjo bėglių gudrybę, perplaukė upelį, kitame krante surado jų kojų įspaudus ir jais sekdamas jau pasirodė iš už krūmų. Čia jis išvvdo Konsuelą su Jozefu, bėgančius per viržyną... bet išvydo ir karietą. Jis suprato jų sumanymą, bet, negalėdamas sutrukdyti, sugrįžo į krūmus ir ėmė laukti.

Dviejų jaunuolių, iš pradžių palaikytų elgetomis, šūksmai karietos nesustabdė. Keliauninkai numetė jiems keletą smulkių monetų, o foreiteriai, matydami, kad mūsų bėgliai, užuot jas pakėlę, kažką šaukdami bėga palei karietos duris, pasileido šuoliais, stengdamiesi išvaduoti savo ponus nuo tokio įkyrumo. Konsuela, uždususi ir netekdama paskutinių jėgų (kaip paprastai būna siekiant tikslo), jau nebeįstengė ištarti nė garso, o tik vijosi raitelius, maldaujamai tiesdama į juos rankas, o Jozefas tuo tarpu įsikibęs į karietos duris, rizikuodamas nukristi ir būti sutraiškytas, trūkčiojančiu balsu šaukė:

— Padėkite! Padėkite! Mus vejasi! Plėšikai! Žmogžudžiai!

Vienam iš dviejų keliautojų, sėdėjusių karietoje, galų gale pasisekė suprasti šiuos paskirus žodžius. Jis davė ženklą foreiteriui, ir šis sustabdė vežikus. Čia Konsuela paleido kito foreiterio pavadį, ant kurio pasikabino, nepaisydama, kad arklys stojo piestu, o raitelis grasino jai rimbu, ir prisijungė prie Jozefo. Jos veidas, pagyvėjęs nuo bėgimo, nustebino keliautojus, ir jie ėmė kalbėtis.

— Ką tai reiškia? — paklausė vienas iš jų.— Naujas būdas prašyti išmaldos? Jums jau davė, ko gi jūs dar norite? Kodėl neatsakote?

Konsuela, atrodo, buvo pasirengusi išleisti dvasią. Jozefas dusdamas tepajėgė ištarti:

— Gelbėkite mus! Gelbėkite! — ir parodė į mišką ir į kalvą, nebeturėdamas jėgų išspausti nė žodžio.

— Jie panašūs į dvi medžioklėje užvaikytas lapes,— pastebėjo kitas keliautojas,— palaukime, kol jie atgaus kalbos dovaną.

Ir abu prabangiai apsirengę didikai pažvelgė į juos ramiai šypsodamiesi, kas sudarė visišką priešingybę suaudrintai bėglių būsenai.

Pagaliau Jozefui pasisekė dar kartą ištarti: „Plėšikai, žmogžudžiai". Tuoj pat kilmingi keliautojai įsakė atidaryti karietos duris ir, nulipę ant pakojos, ėmė į visas puses dairytis, stebėdamiesi, kad nemato nieko, kas paaiškintų tokią nerimastį. Plėšikai pasislėpė, ir aplinkui buvo tuščia ir tylu.

Čia Konsuela atsipeikėjusi prašneko, stabtelėdama po kiekvienos frazės, kad atsikvėptų.

— Mes neturtingi keliaujantys muzikantai,— pradėjo ji.— Mus pagrobė nepažįstami žmonės, kurie, atseit norėdami mums padėti, pasiūlė sėstis į jų karietą ir vežė mus visą naktį. Auštant pastebėjome, kad mus apgaudinėja ir važiuoja į šiaurę, užuot vykus į Vieną. Mes norėjome bėgti, bet jie pagrasino mums pistoletu. Pagaliau jie sustojo pailsėti štai tame miške. Čia mes nuo jų pabėgome ir puolėme priešais jūsų karietą. Dabar, jeigu jūs mus paliksite, mes pražuvę: jie už dviejų žingsnių nuo kelio, vienas čia, krūmuose, kiti miške.

— Kiek gi jų? — paklausė foreiteris.

— Mano drauge,— prancūziškai atsakė jam tas iš keleivių, į kurį kreipėsi Konsuela, nes stovėjo arčiausiai jos ant pakojo,— žinokite, kad jūsų visiškai neliečia, kiek jų! Keistas klausimas! Jūsų pareiga — kautis, kai aš jums įsakysiu, o skaičiuoti priešus jums visai neliepiu.

— Jūs iš tikro norite pramogos dėlei padaryti vieną kitą išpuolį? — prancūziškai paklausė antrasis didikas.— Bet atminkite, barone, tam reikia laiko.

— Laiko reikia nedaug, o kojas mes pamankštinsime. Ar norite prie mūsų prisidėti, grafe?

— Ko gero, jeigu jus tai linksmina.— Ir grafas su iškilniu nerūpestingumu paėmė į vieną ranką špagą, o į kitą du pistoletus, nusagstytus brangakmeniais.

— O, jūs elgiatės kilniai, ponai — sušuko Konsuela, įkarščio pagauta užmiršusi minutei savo kuklų vaidmenį ir abiem rankomis spausdama grafo ranką.

Grafas, nustebintas tokio familiarumo kažkokio pasigailėtino berniūkščio, su pasidygėjimu šypsodamasis pažiūrėjo į savo rankovę, ją papurtė ir su panieka lėtai atkreipė akis į Konsuelą, o ši negalėjo nenusišypsoti prisiminusi, kaip karštai grafas Dzustinjanis ir kiti garsūs venecijiečiai senais laikais siekė malonės pabučiuoti tą pačią ranką, kurios paspaudimas dabar pasirodė toks

įžūlus. Ar šią minutę Konsuelos veide atsispindėjo ramus, kuklus išdidumas, taip neatitinkantis jos varganos išvaizdos, ar lengvumas, kai ji šnekėjosi kalba, kuri vokiškosiose šalyse buvo laikoma priklausomybės aukštuomenei požymiui, privertė įtarti joje persirengusį jauną bajorą, arba pagaliau instinktyviai pasijuto jos lyties žavesys, bet grafo veido išraiška staiga pasikeitė ir jis nusišypsojo jai jau ne paniekinamai, o meiliai. Grafas buvo dar jaunas, gražus, ir jo išorė būtų galėjusi pasirodyti pritrenkianti, jeigu baronas nebūtų buvęs už jį jaunesnis, taisyklingesnių bruožų ir grakštesnės figūros. Abu buvo gražiausi savo laiko vyrai, nors galbūt tą patį sakė ir apie daugelį kitų.

Konsuela, matydama, kad išraiškingos jaunojo barono akys taipogi sutrikusios, nustebusios ir susidomėjusios įsmeigtos į ją, nukreipė abiejų didikų dėmesį nuo savo asmenybės tarusi:

— Eikite, ponai, ar, teisingiau, eime, mes būsime jūsų palydovai. Tų banditų karietos kėbule kaip belangėje paslėptas kažkoks nelaimingasis. Jis guli surištomis rankomis ir kojomis, prie mirties, sukruvintas, su kamščiu burnoje. Išlaisvinkite jį! Toks darbas vertas jūsų kilnių širdžių!

— Prisiekiu, tai žavus berniukas! — sušuko baronas.— Aš matau, brangusis grafe, kad mes nepraradome laiko veltui, išklausydami jį. Galbūt išplėšime iš tų banditų rankų kokį nors garbingą bajorą.

— Jūs sakote — jis ten? — paklausė grafas, rodydamas į mišką.

— Taip,— atsakė Jozefas,— bet jie išsilakstė, ir jeigu jūsų šviesybės pageidautų sužinoti mano kuklią nuomonę, tai mums puolant reiktų pasiskirstyti: reikia kuo greičiausiai užvažiuoti su karieta šia atšlaite ir, apsukus kalvą, pasiekti jos viršūnę. Pačioje pamiškėje rasite karietą su kaliniu. O aš tuo metu nuvesiu ponus raitelius tiesiai. Banditų iš viso trys. Jie gerai apsiginklavę, bet pamatę, kad apsupti iš dviejų pusių, nesipriešins.

— Patarimas neblogas,— ištarė baronas.— Grafe, likite karietoje, ir tevažiuoja su jumis jūsų tarnas — aš imu jo arklį. Vienas iš berniukų mus palydės ir parodys, kur sustoti. O aš veduosi štai šitą ir savo jėgerį. Paskubėkime, nes plėšikai tikriausiai budrūs ir gali mus aplenkti.

— Jų karieta nuo jūsų nepaspruks,— pastebėjo Konsuela,— arklys vos gyvas iš nuovargio.

Baronas užšoko ant grafo tarno žirgo, o šis įsitaisė užkarietyje.

— Sėskitės,— tarė grafas Konsuelai, praleisdamas ją priekin ir pats kaip reikiant nesuvokdamas šio pagarbaus gesto. Tačiau jis atsisėdo visgi ant užpakalinės sėdynės, jai palikęs priekinę. Vežikai paleido arklius šuoliais, o grafas, persisvėręs pro langą, nenuleido akių nuo savo palydovo, kuris raitas jojo per upelį lydimas tarno, kuris persikeliant pasisodino Jozefą prie savęs ant arklio. Konsuela toli gražu nebuvo rami dėl savo vargšo bi-

čiulio, rizikavusio gauti pirmąją kulką, bet užsidegimas, su kuriuo jis ėmėsi šio pavojingo reikalo, kėlė jos pagarbą ir pritarimą. Ji matė, kaip jis kyla atšlaite, o paskui jį seka raiteliai, energingai pentinais ragindami žirgus. Paskui visi dingo miške. Staiga pasigirdo du šūviai, po to dar vienas. Karieta tuo metu darė lankstą apie kalvą. Konsuela, nežinodama, kuo viskas baigėsi, ėmė karštai melstis. Grafas, jautęs tokį pat nerimą dėl savo kilnaus palydovo, piktai sušuko vežikams:

— Varykite gi, bjaurybės! Šuoliais!

LXXII

Sinjoras Pistoletas — mes negalime šio žmogaus vadinti kitaip, negu jį pakrikštijo Konsuela, nes jis nėra toks įdomus, kad pateiktume apie jį smulkesnių žinių,— iš savo slėptuvės matė, kaip karieta, šūkaujant bėgliams, sustojo. Kitas nežinomasis, Konsuelos pavadintas Tyleniu, stovėdamas kalvos viršūnėje, pamatė tą patį ir padarė tas pačias išvadas. Todėl jis nubėgo pas Mejerį, ir jie kartu ėmė tartis, kaip išsigelbėti. Kol baronas persikėlė per upelį, sinjoras Pistoletas suspėjo užbėgti į priekį ir pasislėpti miško tankmėje. Jis leido raiteliams pravažiuoti, o paskui paleido įkandin jų dvi kulkas: viena pramušė barono skrybėlę, o kita nesmarkiai kliudė tarno arklį. Baronas staigiai pasuko arklį, pamatė banditą, nujojo tiesiai į jį ir vienu šūviu nutrenkė žemėn. Po to, leidęs sužeistajam su prakeiksmais ritinėtis dygliažolėse, pats nusekė paskui Jozefą, atskubėjusio prie Mejerio karietos beveik sykiu su grafo karieta. Grafas jau spėjo nušokti žemėn. Mejeris ir Tylenis dingo kartu su arkliu, negaišdami laiko paslėpti savo karietą. Pirmiausia nugalėtojams reikėjo išlaužti dėžės, kur buvo kalinys, užraktą. Konsuela su įkarščiu padėjo nupjauti virves ir ištraukti iš nelaimingojo burnos kamštį, o šis, vos pasijuto laisvas, puolė savo išvaduotojams į kojas ir ėmė dėkoti Dievui. Bet vos tik pažvelgęs į baroną, nusprendė, kad nuo vilko bėgdamas pataikė ant meškos.

— Ak! Juk tai ponas baronas fon Trenkas! — sušuko jis.— Nepražudykite manęs, neišduokite! Pasigailėkite, pasigailėkite nelaimingo dezertyro, šeimos tėvo! Juk aš ne didesnis prūsas negu jūs pats, pone barone, juk aš, kaip ir jūs, Austrijos pavaldinys; maldauju jūsų, neareštuokite manęs. Ak, pasigailėkite manęs!

— Atleiskite jam, pone barone fon Trenkai! — sušuko Konsuela, nežinodama nei su kuo ji kalba, nei apie ką eina kalba.

— Aš tau dovanoju,— atsakė baronas,— bet su sąlyga, kad tu pačia baisiausia priesaika prisieksi niekuomet nekalbėti, kam privalai būti dėkingas už gyvybę ir laisvę.

Tuos žodžius tardamas, baronas išsitraukė iš kišenės nosinę ir rūpestingai užsidengė ja veidą, palikdamas neuždengtą tik vieną akį.

— Jūs sužeistas? — paklausė grafas.

— Ne,— atsakė jis, užtraukdamas skrybėlę kiek galint žemiau ant kaktos,— bet jei mums pakliūtų šie tariami plėšikai, aš nelabai norėčiau, kad mane pažintų. Mano maloningasis monarchas ir taip ne per geriausios nuomonės apie mane. Tik šito man ir betrūko!

— Suprantu,— pastebėjo grafas,— bet būkit ramus; aš viską prisiimu.

— Tai gali išgelbėti dezertyrą nuo rykščių ir kartuvių, bet neišgelbės manęs nuo nemalonės. Bet vis tiek, iš kur žinoti, kas gali atsitikti,— reikia, viskuo rizikuojant, padėti artimam. Na, vargdieni; ar gali pastovėti? Kažko nelabai, kaip matyti. Tu sužeistas?

— Tiesa, mane baisiai mušė, bet dabar nieko nejaučiu.

— Trumpai tariant, tu pajėgus pasprukti?

— O taip, pone adjutante!

— Nevadink manęs taip, avigalvi! Tylėk ir nešdinkis! O ir mums, mielas grafe, ne pro šalį padaryti tą patį. Aš nekantrauju greičiau dingti iš šio miško. Aš užmušiau verbuotoją, ir jeigu tik tai pasiektų karalių, man neišeitų į sveikatą! Nors galų gale visa tai niekai! — pridūrė jis, gūžtelėjęs pečiais.

— Deja! — tarė Konsuela, tuo metu kai Jozefas tiesė savo gertuvę dezertyrui.— Jeigu jūs paliksite jį čia, jį tuoj pat vėl pagrobs. Jo kojos sutino nuo virvių, rankas vos judina. Pažiūrėkite, koks jis išblyškęs ir išsekęs.

— Mes jo nepaliksime,— pareiškė grafas, nenuleisdamas akių nuo Konsuelos.— Nulipk nuo arklio, Francai,— įsakė jis savo tarnui ir, kreipdamasis į dezertyrą, tarė: — Sėskis ant to arklio, aš jį tau dovanoju. O štai dar pridedu,— pridūrė jis, mesdamas jam kapšelį.— O ar užteks tau jėgų pasiekti Austriją?

— Taip, taip, jūsų šviesybe!

— Nori vykti į Vieną?

— Taip, jūsų šviesybe!

— Ir vėl stoti į tarnybą?

— Taip, jūsų šviesybe, tik ne Prūsijoje.

— Tai vykite pas jos didenybę karalienę-imperatorę — ji visus priima savaitėje kartą,— pasakyk jai, kad grafas Godicas siunčia jai dovanų gražuolį grenadierių, tobulai išdresiruotą prūsiška maniera.

— Skrendu, jūsų šviesybe!

— Bet žiūrėk, nedrįsk užsiminti apie poną baroną, nes liepsiu savo žmonėms sučiupti tave ir išsiųsti atgal į Prūsiją.

— Jau geriau vietoje numirsiu! Ak! Jeigu niekšai nebūtų surišę man rankų, aš būčiau nusišovęs, kai jie mane vėl pagrobė!

— Pradink!

— Klausau, jūsų šviesybe!

Jis švariai ištuštino gertuvę, grąžino ją Jozefui, apkabino jį, neįtardamas, kad šis jam yra pasitarnavęs daug labiau, ir puolė

į kojas grafui ir baronui, bet, pusiau žodžio sustabdytas nekantriu pastarojo gestu, karštai persižegnojo, pabučiavo žemę ir tarnų padedamas užlipo ant arklio, nes vos judino kojas. Tačiau, atsidūręs balne, jis iš karto pažvalėjo, pajuto jėgų antplūdį, sukirto pentinais arkliui ir nudūmė keliu, vedančiu į pietus.

— Jei kada nors paaiškės, kad aš nesulaikiau jūsų nuo šio poelgio,— tarė baronas grafui,— tai mano dainelė sudainuota. O beje, tas pats,— pridūrė jis prapliupdamas juoktis.— Idėja padovanoti Marijai Teresei Frydricho grenadierių tiesiog nuostabi. Šis šelmis, kuris šaudė į imperatorės ulonus, dabar šaudys į Prūsijos karaliaus kadetus! Nieko nepasakysi, ištikimi kareiviai! Puikūs kariai!

— Valdovai dėl to blogiau negyvena,— mestelėjo grafas.— O ką gi mums daryti su šitais berniūkščiais? — pridūrė jis.

— Mes galime tik pakartoti tai, ką pasakėme apie grenadierių,— atsakė Konsuela.— Jeigu jūs mus čia paliksite, mes prapuolę!

— Man rodos, iki šiol nedavėme jums dingsties abejoti mūsų humaniškumu,— pasakė grafas, kiekvieną žodį ištaręs su kažkokiu riterišku manieringumu.— Mes nuvešime jus iki vietos, kur jums nebus ko bijotis. Mano tarnas, likęs be arklio, atsisės ant pasostės,— tarė jis baronui ir, pritildęs balsą, pridėjo: — Argi jums ne mielesnė šių berniukų draugija už draugiją tarno, kurį mums tektų priimti į karietą, kas mus daug labiau suvaržytų?

— Taip, žinoma,— atsakė baronas,— artistai, kad ir kokie neturtingi būtų, visur laukiami svečiai. Kas žino, ar štai šis muzikantėlis, suradęs savo smuiką krūmuose ir taip džiaugsmingai jį pagriebęs, ne būsimasis Tartinis? Na, trubadūre,— tarė jis Jozefui, ką tik iš tiesų susirinkusiam mūšio lauke savo kuprinę, smuiką ir rankraštį,— važiuojam su mumis, ir pačioje pirmojoje poilsio vietoje jūs mums apdainuosite šį garbingą mūšį, kur nebuvo su kuo kautis.

— Galite kiek tinkamas šaipytis iš manęs,— ištarė grafas, kai abu patogiai įsitaisė ant galinės, o berniukai — ant priekinės sėdynės ir karieta greitai nuriedėjo Austrijos pusėn,— juk jūs, o ne aš pašovėte tą niekšą.

— Tas ir yra, kad aš nesu tikras, ar aš jį užmušiau mirtinai ar ne, ir bijau kada nors sutikti jį prie Frydricho kabineto durų. Noriai perleisčiau jums šio žygdarbio garbę.

— O aš, nors man nepasisekė netgi pamatyti priešą, nuoširdžiai jums pavydžiu,— paprieštaravo grafas.— Aš jau buvau bepajuntąs nuotykio skonį ir su džiaugsmu būčiau nubaudęs niekšus, kaip jie to nusipelnę. Tik pagalvokit! Gaudyti dezertyrus ir rinkti rekrūtus pačioje Bavarijoje, ištikimoje Marijos Teresės sąjungininkėje! Negirdėtas įžūlumas!

— Štai jums ir pertekstas karui, jei nebūtumėm nuvarginti mūšių ir negyventume tokiu taikiu metu. Taigi, aš būsiu labai dėkingas, grafe, jeigu neimsite garsinti šio nuotykio ne tik dėl

mano valdovo, kuris būtų be galo nepatenkintas, sužinojęs apie mano vaidmenį šioje istorijoje, bet ir dėl pavedimų, patikėtų man jūsų imperatorei. Ji priimtų mane gana neprielankiai, jei pasirodyčiau pas ją tuoj pat po akiplėšiško poelgio, įvykdyto mano vyriausybės.

— Galite būti visiškai ramus,— atsakė grafas,— jūs žinote, kad aš ne itin uolus pavaldinys, juoba kad neturiu bajoriškos savimeilės.

— Bet kokius dar savimeiliškus jausmus jūs galėtumėt turėti, brangusis grafe? Ir meilė, ir turtai apvainikavo visus jūsų troškimus. O štai aš... Kokie skirtingi iki šiol mūsų likimai, nepaisant iš pirmo žvilgsnio įsivaizduojamo panašumo!

Tai sakydamas, baronas išsiėmė ant krūtinės paslėptą portretą, nusagstytą deimantais, ir ėmė švelniai žiūrėti į jį, kartu sunkiai dūsaudamas, kas Konsuelai pasirodė bent kiek juokinga. Jai atrodė, kad toks atviras jausmų pasireiškimas toli gražu nerodo gero tono, ir širdies gilumoje pasijuokė iš kilmingojo didiko manierų.

— Mielas barone,— ištarė grafas, pritildęs balsą (Konsuela apsimetė nieko negirdinti ir net nuoširdžiai stengėsi nesiklausyti),— maldauju jus, nerodykite niekam tokio pasitikėjimo, kokiu pagerbėte mane, o svarbiausia — niekam, išskyrus mane, nerodykite portreto. Įdėkite jį atgal į futliarą ir neužmirškite, kad šitas berniukas prancūziškai supranta taip pat gerai, kaip ir mudu.

— Beje,— sušuko baronas, slėpdamas portretą, į kurį Konsuela stengėsi nė nežvilgterėti,— ką, velniai griebtų, su tais berniūkščiais ketino daryti mūsų verbuotojai? Sakykite, ką jie jums siūlė, įkalbinėdami važiuoti su jais?

— Iš tiesų,— tarė grafas,— aš kažkaip apie tai nepagalvojau, o ir dabar negaliu suprasti šio poelgio: kam žmonėms, verbuojantiems tik suaugusius ir milžiniško sudėjimo vyrus, prireikė dviejų vaikų?

Jozefas papasakojo, kad tariamas Mejeris sakėsi esąs muzikantas ir be perstojo šnekėjo apie Drezdeną ir apie angažementą kurfiursto kapeloje.

— A! Dabar suprantu! — tarė baronas.— Galiu lažintis, kad žinau tą Mejerį. Tai turbūt toks H***, buvęs karinio orkestro kapelmeisteris, o dabar muzikantų verbuotojas į prūsų pulkus. Mūsų tėvynainiai bukoki, jie groja prastai ir ne į taktą; o jo didenybės klausa jautresnė negu jo tėvelio, velionio karaliaus, ir todėl jis savo dūdorius, fleitistus ir trimitininkus verbuoja Čekijoje ir Vengrijoje. Mielasis barškinimo ir žvanginimo profesorius sumanė įteikti savo valdovui gerą dovaną — atvežti jam, be dezertyro, pagauto jūsų žemėje, dar du muzikantus su supratingais snukučiais. O gundyti jus Drezdenu ir rūmų grožybėmis, pradžiai buvo visai neprastai sumanyta. Bet jūs būtumėt Drezdeno nė akyse neregėję, mano vaikai, ir nori nenori iki gyvenimo pabaigos būtumėt buvę įtraukti į kokį nors pėstininkų pulko orkestrą.

— Dabar aš aiškiai įsivaizduoju mūsų laukusį likimą,— atsakė Konsuela.— Girdėjau pasakojimų apie tos karinės rikiuotės baisybes, apie klastingą ir žiaurų rekrūtų grobimą. Iš to, kaip niekšai pasielgė su nelaiminguoju grenadieriumi, matau, kad tie pasakojimai teisingi. O, didysis Frydriche...

— Tebūnie jums žinoma, jaunuoli,— tarė baronas su tam tikru ironišku pasipūtimu,— kad jo didenybei nežinomos tikslo pasiekimo priemonės, jis težino jų rezultatus.

— Kuriais ir naudojasi, nesirūpindamas kitkuo,— tęsė Konsuela, apimta nesulaikomo pasipiktinimo.— O! Aš puikiai žinau, pone barone, karaliai niekuomet nebūna kalti, jie nepakaltinami už visą tą blogį, kuris daromas, tenkinant jų norus!

— O šelmis ne toks kvailas! — juokdamasis sušuko grafas.— Bet būkit atsargus, mano mielas mažasis būgnininke, ir neužmirškite, kad kalbate su vyresniuoju pulko karininku, kur jūs privalėjote, matyt, patekti.

— Mokėdamas tylėti, pone grafe, aš niekada neabejojau kitų kuklumu.

— Girdite, barone! Jis žada jums savo tylėjimą, ko jūs nė nemanėte jo prašyti. Na išties žavus berniukas!

— Ir aš visiškai pasikliauju juo,— tarė baronas.— Grafe,— tęsė jis,— jums derėtų jį užverbuoti ir pasiūlyti jos didenybei į pažus.

— Kad ir dabar, jei jis sutinka,— juokdamasis tarė grafas.— Ar norite užimti šias pareigas, kur kas patrauklesnes negu tarnyba Prūsijoje? Taip, mano vaike, čia neteks nei pūsti varinių dūdų, nei mušti kėlimo signalą dar neišaušus, nei gauti vytinės smūgių, nei valgyti grūstų plytų duonos, o tik prilaikyti šleifą ir nešioti gražiausios ir žavingiausios damos vėduoklę, gyventi stebuklingoje pilyje, pramogauti, juoktis ir groti koncertuose, nenusileidžiančiuose didžiojo Frydricho koncertams. Ką? Jūsų tai nėgundo? Ar tik nelaikote manęs antruoju Mejeriu?

— O kas ta didenybė? Kas ta spindinti ir žavinga dama? — šypsodamasi paklausė Konsuela.

— Našlaujanti Baireito grafienė, Kulmbacho princesė, o dabar mano garbingoji žmona ir Rosvaldo pilies Moravijoje savininkė,— atsakė grafas Godicas.

Šimtus kartų girdėjo Konsuela kanauninkės Venceslavos fon Rudolštadt pasakojimus apie kunigaikščių ir bajorų giminių genealogiją ir vedybinius ryšius, taip pat anekdotišką jų, didelių ir mažų, kroniką, ir Vokietijoje, ir kaimyninėse šalyse. Kai kurios biografijos Konsuelą nustebino, ir tarp jų grafo Godico — Rosvaldo, turtingiausio Moravijos didiko, biografija. Išvytas ir atstumtas tėvo, pasipiktinusio jo ištvirkimu, šis avantiūristas buvo žinomas visiems Europos dvarams; vėliau jis tapo oberštalmeisteriu ir našlaujančios Baireito grafienės meilužiu, paskui slapta su ja susituokė ir išsivežė ją iš pradžių į Vieną, o po to į Moraviją, kur, paveldėjęs tėvo turtą, padarė savo žmoną didžiulių turtų savi-

ninke. Kanauninkė dažnai prisimindavo tą istoriją, laikydama ją gana skandalinga, nes markgrafienė buvo valdančioji princesė, o grafas — paprastas bajoras; kanauninkei tai buvo dar vienas pretekstas užsipulti nelygias vedybas ir vedybas iš meilės. Konsuela, siekdama suprasti ir sužinoti aristokratiškosios kastos prietarus, darė savas išvadas iš šių istorijų ir jų neužmiršo. Kai grafas Godicas pirmą kartą pasisakė kas esąs, jai iš karto iškilo kažkokie migloti prisiminimai: o dabar visiškai išryškėjo visos to garsaus avantiūristo gyvenimo ir romantiškų vedybų aplinkybės. O kai dėl barono fon Trenko — jam tuomet tik prasidėjo jo atmintina nemalonė, ir jam nereikėjo spėlioti dėl savo baisios ateities,— tai apie jį anksčiau ji nieko negirdėjo. Taigi, ji klausėsi grafo, ne be pagyrūniškumo piešusio savo neseniai gautų turtų paveikslą, pasakojimų. Išjuoktas ir niekinamas mažuose pasipūtusiuose Vokietijos dvaruose, Godicas ne kartą raudo, jausdamas, kad į jį žiūri kaip į elgetą, praturtėjusį žmonos dėka. Paveldėjęs didžiulius dvarus ir demonstruodamas savo Moravijos grafystės karališką prabangą, jis nuo šiol laikė savo garbę atstatytą ir mėgo pabrėžti savo naujus pranašumus kaip pamoką arba smulkių, toli gražu ne tokių turtingų savininkų pavydui. Rodydamas subtilų dėmesį ir švelnų rūpestingumą markgrafienei, jis visgi nemanė esant būtina būti ištikimam moteriai, daug už jį vyresnei. O princesė — ar todėl, kad turėjo blaivų protą ir taktą, būdingus jos epochai ir vertusius užmerkti akis prieš daug ką, ar todėl, kad laikė neįmanoma, jog jos išaukštintas vyras kada nors galėtų pastebėti vystant jos grožį,— netrukdė jo nuotykiams.

Už kelių ljė privažiavo arklių pakaitą, kur iš anksto buvo viskas paruošta priimti garbingus keliautojus. Konsuela ir Jozefas norėjo čia išlipti ir atsisveikinti su savo išvaduotojais, bet šie pasipriešino, sakydami, kad šioje vietovėje šmirinėjantys verbuotojai gali į juos vėl pasikėsinti.

— Jūs nežinote,— tarė jiems Trenkas (ir jis nė kiek neperdėjo),— kokie tai miklūs ir baisūs žmonės. Kokioje kultūringosios Europos vietoje jūs beatsidurtumėte, jeigu esate neturtingi ir bejėgiai, bet fiziškai stiprūs arba turite kokių nors gabumų, tai nesvarbu gudrumu ar prievarta, bet jie jau pamėgins jus pagrobti. Jie žino visus praėjimus per sieną, visus kalnų takelius, visus kaimo kelius, visas įtartinas lindynes, jie pažįsta visus sukčius, kurių parama ir pagalba esant reikalui jie gali pasikliauti. Jie moka visas kalbas, visas tarmes, nes pabuvojo visose šalyse ir išbandė visas profesijas. Jie puikiai jodinėja, bėgioja, plaukioja, peršoka per prarajas kaip tikri banditai. Jie beveik visi iki vieno drąsūs, ištvermingi, melagiai, vikrūs, begėdžiai, kerštingi, mokantys išsirinkti ir žiaurūs. Tai žmonių giminės padugnės, ir iš tokių štai padugnių velionio karaliaus Vilhelmo Storojo kariniai vadeivos ir surinko pačius vertingiausius savo galybės saugotojus, geriausius savo disciplinos ramsčius. Jie užklups dezertyrą Sibiro tankmėse, suieškos jį po priešo kariuomenės kulkomis —

vien dėl malonumo pristatyti jį atgal į Prūsiją, kad jį ten pakartų kitiems pamokyti. Jie išvilko iš altoriaus šventiką, laikiusį mišias vien todėl, kad jis buvo penkių pėdų ir dešimties colių ūgio; išvogė didžiojo kurfiursto žmonos gydytoją; dešimtis kartų įsiutino senąjį Baireito markgrafą, nusivarydami jo kariuomenę, susidedančią iš dvidešimties-trisdešimties žmonių, o jis nedrįso netgi atvirai pareikšti savo protestą; vieną prancūzų bajorą, važiavusį į Strasburgo apylinkes pasimatyti su žmona ir vaikais, jie paverte kareiviu iki gyvos galvos. Jie gaudė rusus pas carienę Jelizavetą, ulonus — pas Saksonijos maršalą, pandurus — pas Mariją Teresę, vengrų magnatus, lenkų didikus, italų dainininkus ir galiausiai visų tautybių moteris — naująsias sabinietes, kurias jie prievarta ištekindavo už kareivių. Jie griebia viską, kas papuola; be atlyginimo ir dosniai apmokamų kelionės išlaidų, jie gauna premiją už kiekvieną galvą, bet ne, ką aš sakau — už kiekvieną ūgio diuimą, už kiekvieną diuimo dešimtąją.

— Taip,— prabilo Konsuela,— jie tiekia žmonių mėsą po tiek tai už uncijį! Ach, jūsų didysis karalius — tikras pabaisa! Bet būkite ramus, pone barone, galite kalbėti nesivaržydamas: jūs atlikote gerą darbą, išvadavęs vargšą dezertyrą, ir aš geriau iškęsiu kankinimus, skirtus jam, negu ištarsiu žodį, galintį jums pakenkti.

Trenkas, karštos prigimties žmogus, nepripažino atsargumo, tuo metu jis jau buvo įpykęs dėl nesuprantamo Frydricho griežtumo ir neteisybės jo atžvilgiu ir jautė kartų malonumą, demaskuodamas grafo Godico akyse tos pačios valstybinės santvarkos savivalę, kurios nusikaltimų liudininku ir dalyviu jis buvo savo klestėjimo dienomis, kai jo pažiūros nebuvo dar tokios teisingos ir griežtos. O dabar, slapta persekiojamas, nors iš pažiūros turintis karaliaus pasitikėjimą ir gavęs svarbų diplomatinį pavedimą Marijai Teresei, jis ėmė neapkęsti savo valdovo ir pernelyg atvirai demonstravo savo jausmus. Jis apsakė grafui kančias, vergovę ir neviltį gausios prūsų armijos, neįkainojamos mūšio lauke, bet tokios pavojingos taikiu metu, kad jai sutramdyti teko imtis dar neregėto teroro ir žiaurumo. Papasakojo ir apie savižudybių epidemiją, siautėjančią armijoje, ir apie nusikaltimus, daromus kareivių, netgi sąžiningų ir dievobaimingų, kurių vienintelis tikslas — gauti mirties nuosprendį ir šitokiu būdu išsivaduoti iš gyvenimo, kuriam juos pasmerkė, baisybių.

— Ar patikėsite,— kalbėjo jis,— kad jie ypač stengiasi patekti į vadinamųjų sekamųjų eiles. Reikia jums pasakyti, kad šitie sekamieji papildomi rekrūtais užsieniečiais (dažniausiai pagrobtais) arba prūsų jaunuoliais. Savo karinės veiklos pradžioje, kuri pasibaigia jiems kartu su gyvybe, visi jie nugrimzta į neišmatuojamą nevilį. Juos išrikiuoja, ir — nesvarbu taika ar karas — verčia marširuoti nuolankesnių arba ryžtingesnių kareivių eilės priekyje, gavusių įsakymą šauti į kiekvieną prieš jį einantį, esant menkiausiam bandymui pabėgti arba nepaklusti. Jeigu ta

eilė neįvykdys įsakymo, tai esanti už jos, sudaryta iš dar nejautresnių ir žiauresnių žmonių (o tokių pasitaiko tarp senų, surambėjusių kareivių ir savanorių, beveik ištisai niekšų), privalo šauti į abi priekines; jeigu užsižiopsos ir trečioji, tai — esanti už jos, ir taip toliau. Tokiu būdu kiekvienas kareivis mūšio metu turi priešais save priešą ir priešą už savęs, bet sau lygių — bičiulių ar ginklo brolių — niekur. Visur prievarta, mirtis ir siaubas. Tik šitaip, sako didysis Frydrichas, išugdomi nenugalimi kariai. Tai štai kaip tik į pirmąsias eiles ir siekia patekti prūsų rekrūtas, o patekęs ir praradęs bet kokią viltį išsigelbėti, jis meta ginklą ir bėga, kad prisiviliotų savo draugų kulką. Šis desperatiškas poelgis kai kuriuos išgelbsti; kraštutinės rizikos ir neįtikėtino pavojaus kaina jiems kartais pasiseka pabėgti, o kartais ir pereiti pas priešą. Karalius puikiai žino, su kokiu pasibaisėjimu armijoje žiūrima į jo geležinį jungą. Ir jums galbūt žinomas sąmojis, kurį jis pasakė savo sūnėnui, Braunšveigo hercogui, dalyvavusiam viename iš jo pagarsėjusių paradų ir be perstojo besižavinčiam puikia kariuomenės laikysena ir puikiais manevrais.

„Jus stebina,— kreipėsi į jį Frydrichas,— tiekos žaliūkų susibūrimas ir jų vieningumas, o mane kur kas labiau stebina visai kas kita".

„Kas gi?" — paklausė jaunasis hercogas.

„Ogi tai, kad mudu esame jų apsuptyje visiškai saugūs",— atsakė hercogas.

— Barone, brangusis barone! — paprieštaravo grafas Godicas.— Tai antroji medalio pusė. Žmonių visuomenėje stebuklų nebūna. Kaip Frydrichas galėtų būti didžiausiu savo laiko karvedžiu, jei būtų romus, kaip karvelis?.. Žinot ką? Nekalbėkite daugiau apie jį. O tai ko gero jūs priversite mane, aišku Frydricho priešą, užstoti jį prieš jus, jo adjutantą ir numylėtinį!

— Pagal tai, kaip jis elgiasi su savo numylėtiniais tomis minutėmis, kai jį užpuola kaprizas, galima spręsti apie tai, kaip jis elgiasi su savo vergais. Bet jūs teisus: nebekalbėsime apie jį, nes man kyla šėtoniškas noras sugrįžti į mišką ir savo rankomis pasmaugti jo uoliuosius žmogienos tiekėjus, kurių aš pasigailėjau iš kvailo ir bailaus atsargumo.

Didžiadvasiškas barono užsidegimas patiko Konsuelai. Ji susidomėjusi klausėsi jo gyvų pasakojimų apie karinį Prūsijos gyvenimą ir nežinodama, kad prie barono drąsaus pasipiktinimo šiek tiek prisideda ir asmeninio kartėlio, regėjo jame reto kilnumo žmogų. Trenkas iš tiesų turėjo kilnią sielą. Išdidus jaunas gražuolis nebuvo gimęs keliaklupsčiauti. Tuo jis ryškiai skyrėsi nuo savo atsitiktinio kelionės bičiulio, pasipūtusio turčiaus Godico. Pastarasis, vaikystėje kėlęs siaubą ir neviltį savo auklėtojams, galiausiai buvo paliktas pats sau, ir nors dabar jau buvo išaugęs iš siautulingų išdaigų amžiaus, visgi jo manierose ir kalbose buvo išlikę kažkas vaikėziška, nesiderinančio su jo milžiniška figūra ir gražiu veidu, šiek tiek nublankusiu per keturiasdešimt metų nuo-

latinio jaudinimosi ir nesaikingumo. Paviršutiniškų žinių, kuriomis kartais mėgdavo pasigirti, jis buvo prisirankiojęs vien tik romanuose, madinguose filosofiniuose rašiniuose ir teatruose. Jis save laikė meno žinovu, bet ir čia, kaip ir visame kame, jam stigo subtilumo ir gilaus supratimo. Tačiau jo didinga išvaizda, tobulas paslaugumas ir linksmi sąmojai kerėjo jaunojo Haidno vaizduotę, ir grafas jam patiko daug labiau negu baronas galbūt dar ir todėl, kad į pastarąjį su aiškiu susidomėjimu žiūrėjo Konsuela.

Baronas, priešingai, buvo gavęs gerą išsilavinimą. Ir nors rūmų gyvenimo spindesys ir kunkuliuojanti jaunystė dažnai priversdavo jį užmiršti tikrąsias žmogiškosios didybės vertybes, širdies gilumoje jis išlaikė tą jausmų nepriklausomybę ir įsitikinimų tvirtumą, kurie įgyjami rimtomis studijomis ir kilnių pradų ugdymu. Jo išdidi prigimtis galėjo surambėti dėl meilikavimų ir pataikavimų, kylančių iš valdžios turėjimo, bet nesumenko tiek, kad, esant menkiausiai neteisybei, neprabiltų karštai ir su neapykanta. Gražuolis Frydricho pažas suvilgė lūpas nuodų taurėje, bet meilė — meilė bekraštė, drąsi, entuziastinga vėl pažadino jame narsą ir tvirtybę. Sužeistas į pačią širdį, jis pakėlė galvą ir metė iššūkį tironui, troškusiam jį parklupdyti.

Tuo laiku, apie kurį mes pasakojame, iš pažiūros jam buvo ne daugiau dvidešimties metų. Tankūs tamsūs plaukai, kurių jis nenorėjo aukoti dėl absurdiškų Frydricho potvarkių, gaubė jo aukštą kaktą. Nuostabiai sudėtas, spinduliuojančiomis akimis, juodais, lyg smala, ūsiukais ir baltomis, kaip alebastras, bet stipriomis, kaip atleto, rankomis, jis turėjo nė kiek ne mažiau jaunatvišką ir vyrišką, kaip jo veidas, mintys ir meilės lūkesčiai, balsą.

Konsuela vis galvojo apie tą paslaptingą meilę, apie kurią jis vis nenustojo kalbėjęs, bet tas jausmas jau nebeatrodė jai juokingas nuo tos minutės, kai ji barono atsivėrimuose ir nutylėjimuose pastebėjo įgimto aistringumo ir, deja, visiškai pagrįsto nepasitikėjimo mišinį, tai jį vertė nuolat kovoti su pačiu savimi ir su savo lemtimi. Konsuela prieš savo valią smalsiai klausė savęs, kas gi yra jaunojo gražuolio minčių valdovė, ir pastebėjo, kad kuo nuoširdžiausiai linki sėkmės dviems romantiškiems įsimylėjėliams. Diena jai pasirodė ne tokia ilga, kaip ji tikėjosi, baimindamasi slegiančio buvimo akis į akį su dviem nepažįstamaisiais iš jai svetimos aplinkos. Venecijoje ji pamatė, o Milžinų pilyje išmoko mandagaus elgesio, kuklių manierų ir subtilios kalbos — visa tai buvo maloni ypatybė tos draugijos, kurią tais laikais buvo priimta vadinti rinktine. Neužmiršdama atsargumo ir neįsitraukdama į pokalbį, kol į ją nesikreipia, ji ramiai mąstė laisva apie viską, ką jai teko girdėti. Nei baronas, nei grafas, matyt, nepastebėjo, kad ji persirengusi. Pirmasis nekreipė jokio dėmesio nei į ją, nei į Jozefą: jeigu jis ir mesteldavo jiems keletą žodžiu, tai darė tą tarp kitko, tęsdamas pradėtą pokalbį su grafu;

bet greitai, įsijautęs, jis užmiršdavo netgi ir jį, šnekėdamasis, atrodė, su savo paties mintimis, kaip žmogus, kurio protas minta vidine ugnimi. O grafas tai buvo orus, kaip monarchas, tai agnus, kaip prancūzų markizė. Išsitraukęs iš kišenės dramblio kaulo lenteles vis kažką ant jų rašė susikaupęs kaip mąstytojas ar diplomatas; po to niūniuodamas skaitinėjo ką parašęs, ir Konsuela matė, kad tai prancūziški salstelėję meilės posmeliai. Tarpais jis deklamuodavo juos baronui, kuris nesiklausydamas sakė, kad jie nuostabūs. Retkarčiais grafas globėjišku tonu kreipdavosi į Konsuelą, klausdavo jos su dirbtiniu kuklumu:

— Kaip jums atrodo tos eilės, mano jaunasis drauge? Juk jūs prancūziškai suprantate, ar ne tiesa?

Konsuelai įkyrėjo apsimestinis, matyt, norėjusio ją nustebinti Godico maloningumas; ji nesusivaldė ir nurodė jam dvi tris klaidas jo ketureilyje „Grožiui". Motina ją išmokė taisyklingos frazuotės ir tarties tomis užsienio kalbomis, kuriomis pati dainavo lengvai ir netgi su tam tikru grakštumu. Konsuela, darbšti ir muzikali, ir todėl visur ieškojusi harmonijos, saiko ir aiškumo, ilgainiui suspėjo iš knygų giliau išmokti įvairių kalbų taisykles ir pagrindus. Ypač uoliai ji išstudijavo prozodiją — praktikavosi versdama lyrinius eilėraščius ir pritaikydama užsienietiškus žodžius liaudies melodijoms, kad geriau suvoktų ritmą ir kirčius. Šitokiu būdu ji gerai išmoko kai kurių kalbų eilėdaros ypatumus ir todėl jai nebuvo sunku Moravijos poetui nurodyti jo klaidas.

Susižavėjęs Konsuelos žiniomis, bet neįstengdamas suabejoti savosiomis, Godicas kreipėsi į baroną, ir šis pasirodė taip gerai išmanąs šį dalyką, kad pritarė mažojo muzikanto nuomonei. Nuo tos minutės grafas užsiėmė vien tik Konsuela, neįtardamas, matyt, nei jos tikrojo amžiaus, nei lyties. Jis tepaklausė, kur jis gavo išsilavinimą, kad taip gerai išmokęs Parnaso dėsnius.

— Nemokamoje giedotojų mokykloje Venecijoje,— trumpai atsakė Konsuela.

— Matyt, toje šalyje dėstoma geriau negu Vokietijoje. O kur mokėsi jūsų draugai?

— Mokykloje prie Vienos katedros,— atsakė Jozefas.

— Mano vaikai,— tęsė grafas,— jūs abu man atrodote ir protingi, ir gabūs. Pirmojoje stotyje aš išegzaminuosiu jus iš muzikos, ir jeigu pasitvirtins tai, ką žada jūsų veidai ir jūsų manieros, kviečiu jus į savo orkestrą arba teatrą Rosvalde. Aš iš tiesų noriu rekomenduoti jus markgrafienei. Ką jūs apie tai pasakysite? A? Tai būtų didelė sėkmė tokiems berniūkščiams kaip jūs.

Konsuela vos susivaldė nesusijuokusi, išgirdusi, kad grafas ketina egzaminuoti iš muzikos ją ir Haidną. Ji tik pagarbiai nusilenkė, dėdama nežmoniškas pastangas, kad išliktų rimta. O Jozefas, jausdamas, kad naujieji globėjai jam gali būti labai naudingi, padėkojo ir neatsisakė. Grafas vėl įniko į savo lenteles ir perskaitė Konsuelai pusę trumpo, stebėtinai bjauraus ir pilno šiurkščių klaidų itališkos operos libreto, kuriam jis pats rengėsi

sukurti muziką; tą operą jis norėjo pastatyti žmonos vardinių dieną savo paties teatre, su savo aktoriais, savo pilyje, tiksliau — savo „rezidencijoje", nes santuokos su markgrafiene dėka jis laikė save princu ir kitaip nekalbėdavo.

Konsuela protarpiais pabaksnodavo Jozefą alkūne, norėdama atkreipti jo dėmesį į grafo riktus, ir mirdama iš nuobodulio sakė sau, kad jeigu garsioji gražuolė, paveldėtinės Baireito markgrafystės ir Kulmbacho kunigaikštystės valdytoja, leidosi sužavima šitokiais madrigalais, tai, nepaisant savo titulų, meilės nuotykių ir metų, ji turbūt itin lengvabūdiška persona.

Skaitydamas ir deklamuodamas grafas valgė saldainius, kad suminkštintų gerklę, ir vis vaišino jais savo jaunuosius palydovus, o šie, nuo vakardienos neturėję burnoje nė kruopelės ir mirdami iš alkio, šlamštė, nesant geresnio, ir šį maistą, galintį greičiau apgauti alkį, negu jį numalšinti, ir kalbėjo sau, kad grafo ir ledinukai, ir eilės gana beskoniai.

Pagaliau, jau vakarėjant, horizonte pasirodė įtvirtinimai ir bokštai to paties Pasau, kur, kaip dar rytą galvojo Konsuela, jai niekuomet nenukakti. Po patirtų pavojų ir baisumų ji apsidžiaugė tuo miestu beveik taip pat, kaip kitu metu apsidžiaugtų Venecija. Kai jie kėlėsi per Dunojų, ji nesusilaikė ir džiaugsmingai paspaudė ranką Jozefui.

— Jis jūsų brolis? — paklausė grafas; iki šiol jam neatėjo į galvą užduotį tokį klausimą.

— Taip, jūsų šviesybe,— nesusimąstydama atsakė Konsuela, kad kaip nors atsikratytų smalsaus grafo kamantinėjimų.

— Tačiau jūs visai nepanašūs į vienas kitą,— pastebėjo jis.

— O kiek vaikų nepanašūs į savo tėvus! — linksmai atrėmė Jozefas.

— Vadinasi, jūs buvote auklėjami ne kartu?

— Ne, jūsų šviesybe. Gyvenant klajoklį gyvenimą, kaip kad mes, esi auklėjamas kur papuola ir kaip papuola.

— Nežinau kodėl, bet man atrodo,— pritildęs balsą, tarė grafas Konsuelai,— kad jūs ne *prastos kilmės*. Viskas jumyse ir jūsų kalboje byloja apie įgimtą kilnumą.

— Aš visai nežinau savo kilmės, jūsų šviesybe,— juokdamasi atsakė Konsuela,— bet turbūt mano protėviai buvo muzikantai, nes už viską labiau mėgstu muziką.

— Kodėl jūs apsirengęs Moravijos valstiečiu?

— Ogi todėl, kad keliaujant mano drabužis susidėvėjo, ir aš vietinėje mugėje nusipirkau tai, ką matote ant manęs.

— Tai jūs buvote Moravijoje? Ko gero, dar ir Rosvalde?

— Taip, jūsų šviesybe, jo apylinkėse,— šelmiškai atsakė Konsuela,— mačiau iš tolo, neišdrįsęs prieiti artyn, jūsų prabangų dvarą, jūsų statulas, jūsų kaskadas, jūsų sodus, jūsų kalnus ir dar Dievai žino ką! Tikri stebuklai, stebuklingi rūmai!

— Jūs visa tai matėte? — sušuko grafas stebėdamasis, kad nežinojo šito anksčiau, ir neįtardamas, kad Konsuela po to, kai jis

dvi valandas ištisai vaizdavo savo rezidencijos grožybes, ramia sąžine galėjo pakartoti paskui jį viską, ką girdėjo.— O! Tokiu atveju jūs privalote aistringai trokšti ten sugrįžti,— tarė jis.

— Tiesiog degu iš nekantrumo — ypač dabar, kai turėjau laimės pažinti jus,— atsakė Konsuela, kuriai norėjosi pasišaipyti iš grafo, atsikeršijant jam už jo libreto skaitymą.

Čia ji lengvai iššoko iš valties, kuria keliautojai kėlėsi per upę, ir sušuko su nenatūraliu vokišku akcentu:

— O Pasau! Sveikinu tave!

Karieta atvežė juos prie turtingo didiko, grafo draugo, namo. Jis pats buvo išvykęs, bet viskas buvo paruošta svečiams laikinai apsistoti. Jų laukė, ir tarnai rūpinosi vakariene, kuri greitai buvo patiekta. Grafas, jautęs ypatingą malonumą kalbėdamasis su savo mažuoju muzikantu (taip jis vadino Konsuelą), būtų noriai pasodinęs jį prie savo stalo, bet pabijojo, kad šitoks padorumo nepaisymas gali nepatikti baronui. O Konsuela ir Jozefas buvo labai patenkinti, kad pavakarieniaus šeimyninėje, ir noriai atsisėdo greta liokajų. Haidnui apskritai iki šiol nebuvo rodoma didelės pagarbos pas didikus, įsileidusius jį į savo šventes. Ir nors menas ir padarė jį tokį jautrų, kad jis puikiai suprato, koks įžeidžiantis toks elgesys, jis be apsimestinės gėdos visada atsiminė, kad jo motina kažkada buvo virėja pas grafą Garachą, jų kaimo valdytoją. Ir vėliau, kai jo talentas išsiskleidė ir visa Europa vertino jį kaip kompozitorių, jo globėjai elgesį su juo nė kiek ne geriau. Jis ištarnavo dvidešimt penkerius metus pas kunigaikštį Esterhazį, ir sakydami „ištarnavo" mes turime galvoje ne vien jo, kaip muzikanto, tarnybą. Paeras matė jį su servetėle po pažastimi ir su špaga: jis stovėjo pagal to meto ir tos šalies paprotį už savo šeimininko kėdės ir vykdė mažordomo, tai yra, paprastai tariant, vyresniojo liokajaus pareigas.

Konsuelai nuo tų laikų, kai ji būdama vaikas klajojo su motina čigone, neteko valgyti šeimyninėje. Ją labai linksmino orūs kilmingų namų tarnai: jausdamiesi pažeminti dviejų jaunų komedijantų draugijos, jie pasodino juos atskirai, stalo gale, ir apdalino pačiais blogiausiais kąsniais; tačiau dėl gero apetito ir įpročio būti saikingiems jaunuoliams viskas atrodė puiku. Savo linksmumu jie pavergė pasipūtusias tarnų sielas, ir tie per desertą paprašė jų palinksminti „ponus liokajus" muzika. Jozefas, atsimokėdamas už jų panieką, labai stropiai sugrojo smuiku, o Konsuela, beveik atsigavusi nuo savo rytinių nerimasčių ir kančių, buvo bepradedanti dainuoti, kai staiga įėjo pasakyti, kad grafas ir baronas reikalauja ateiti muzikantus palinksminti jų.

Atsisakyti buvo neįmanoma. Po pagalbos, kurią jiems suteikė didikai, Konsuela bet kokį atsikalbinėjimą būtų palaikiusi nedėkingumu, o pasiteisinti nuovargiu ar užkimusiu balsu nebuvo galima, nes šeimininkai jau girdėjo jos dainavimą, sklidusį iš šeimyninės.

Ji nuėjo paskui Jozefą, kuris, taip pat kaip ir ji, buvo pasirengęs geraširdiškai priimti visas jų kelionės peripetijas. Įeidami į prabangią salę, kur dvidešimties žvakių šviesoje abu didikai, pasirėmę alkūnėmis, baigė tuštinti paskutinį butelį vengriško vyno, Konsuela ir Jozefas sustojo, kaip kad dera kukliems muzikantams, prie durų ir pasiruošė atlikti nedidelius itališkus duetus, kuriuos jie išmoko kalnuose.

— Palauk! — vylingai tarė Konsuela Jozefui.— Prisimink, kad ponas grafas rengiasi mudu egzaminuoti iš muzikos. Pasistenkime nesuklupti!

Grafas buvo labai pamalonintas šios pastabos. Baronas pasidėjo ant apverstos lėkštės savo paslaptingosios Dulsinėjos portretą ir, atrodė, visai nebuvo nusiteikęs klausytis.

Konsuela stengėsi neparodyti nei savo balso, nei savo mokėjimo dainuoti. Jos apsimestinė lytis negalėjo turėti aksominių tembro atspalvių, o tokio amžiaus, kurį jai buvo galima duoti su berniukišku apdaru, ji negalėjo turėti užbaigto muzikinio išsilavinimo. Konsuela dainavo vaikišku balsu, šiek tiek šaižiu ir tarsi per anksti sugadintu dėl dažno dainavimo lauke. Jai atrodė įdomu mėgdžioti naivią, nemokšišką manierą ir drąsias trumpas gatvės berniūkščių, kuriuos ji taip dažnai girdėjo Venecijoje, fioritūras. Tačiau kad ir kaip puikiai ji vaidino tą muzikinę parodiją, jos jumoristiniame dainavime buvo tiek įgimto skonio, duetas buvo atliktas taip ugningai ir taip darniai, o liaudies daina buvo tokia gaivi ir originali, kad baronas, puikus muzikantas ir subtilus vertintojas, paslėpė portretą ant krūtinės, pakėlė galvą ir galų gale ramiai nebenusėdėdamas, garsiai suplojo delnais, sušukdamas, kad niekada dar nebuvo girdėjęs tokios tikros, išjaustos muzikos. O grafui Godicui, prikimštam Fukso, Ramo ir kitų klasikinių autorių kūrinių, daug mažiau patiko ir pats dainos žanras, ir atlikimas. Jam pasirodė, kad baronas — šiaurės barbaras, o abu jo globojami berniukai — gana sumanūs mokiniai, bet jam per savo pamokas teks traukti juos iš nemokšiškumo miglos. Jis turėjo manią pats mokyti savo artistus, ir primygtiniu tonu, linguodamas galvą, ištarė:

— Neblogai, bet teks daug ką mokytis iš naujo. Na nieko! Ne bėda! Visa tai mes pataisysim!

Grafas jau įsivaizdavo, kad Konsuela ir Jozefas — jo nuosavybė ir įeina į jo kapelos sudėtį. Jis paprašė Haidno sugroti smuiku, ir kadangi šis neturėjo jokio pagrindo slėpti savo gabumų, nuostabiai atliko neilgą, bet labai talentingą savo paties kūrinį. Šį kartą grafas buvo visiškai patenkintas.

— Na, tau vieta jau yra,— tarė jis,— būsi pas mane pirmuoju smuiku, tu man visai tinki. Bet tau taipogi teks groti meilės violončele. Tai mano mėgstamas instrumentas, ir aš pats išmokysiu tave juo groti.

— Ponas baronas patenkintas mano bičiuliu? — paklausė Konsuela Trenko, vėl nugrimzdusio į susimąstymą.

— Taip patenkintas,— atsakė baronas,— kad jeigu kada nors man teks gyventi Vienoje, aš nepanorėsiu turėti kito mokytojo, tik jį.

— Aš pats mokysiu jus groti meilės arfa,— pasiūlė grafas,— neatsakykite man pirmenybės.

— Aš pirmenybę teikiu smuikui ir štai šitam mokytojui,— atsakė baronas, parodęs, nepaisant savo susirūpinimo, neregėtą atvirumą.

Jis paėmė smuiką ir iš atminties labai švariai ir išraiškingai sugrojo keletą pasažų iš ką tik Jozefo atliktos pjesės; paskui, grąžindamas instrumentą, su neapsimestu kuklumu tarė:

— Norėjau parodyti, kad tinku jums tik į mokinius, bet galiu mokytis uoliai ir atidžiai.

Konsuela paprašė jo sugroti dar ką nors, ir jis be jokio maivymosi sutiko. Jis turėjo ir talentą, ir skonį, ir nuovoką. Godicas perdėtomis pagyromis apibėrė patį kūrinį.

— Jis nelabai geras,— atsakė Trenkas,— nes tai mano paties kūrinys. Bet aš visgi jį myliu, kadangi jis patiko *mano princesei.*

Grafas susuko siaubingą grimasą, tarsi norėdamas pasakyti, kad baronas privalo apgalvoti savo žodžius. Bet Trenkas neatkreipė į tai jokio dėmesio ir, giliai susimąstęs, keletą minučių braukė smičiumi per stygas, paskui, numetęs smuiką ant stalo, atsistojo ir ėmė žingsniuoti po kambarį, trindamas ranka kaktą. Pagaliau jis priėjo prie Godico ir tarė:

— Linkiu jums labos nakties, mielasis grafe. Aš turiu išvykti dar prieš aušrą, kadangi užsakytoji karieta atvažiuos manęs trečią valandą. Jeigu jūs ketinate čia praleisti visą rytą, mes tikriausiai pasimatysime tik Vienoje. Būsiu laimingas vėl su jumis susitikti ir dar kartą padėkoti už man suteiktą galimybę maloniai keliauti jūsų draugijoje. Visa širdimi atsidavęs jums visą gyvenimą.

Jie keletą kartų paspaudė vienas kitam rankas; baronas, išeidamas iš kambario, priėjo prie Jozefo ir, tiesdamas jam keletą auksinių, tarė:

— Tai avansas už pamokas, kurias aš paprašysiu man duoti Vienoje. Jūs mane rasite Prūsijos pasiuntinybėje.

Po to, nežymiai linktelėjęs Konsuelai, pridūrė:

— O tu, jei kada nors tapsi būgninink arba trimitininku mano pulke, tai mes kartu su tavimi pabėgsim, girdi?

Ir, dar sykį nusilenkęs grafui, jis išėjo.

LXXIII

Kai tik grafas Godicas pasiliko su savo muzikantais, jis pasijuto laisviau ir tapo labai šnekus. Pati didžiausia jo aistra buvo neštis kapelmeisteriu ir vaidinti impresarijaus vaidmenį; o paskui jis panoro nedelsiant užsiimti Konsuelos mokymu.

— Eik šen ir sėskis,— tarė jai.— Mes čia vieni, o atidžiai klausytis neįmanoma, kai esi per lįė vienas nuo kito. Sėskitės ir jūs,— kreipėsi jis į Jozefą,— ir semkitės naudos iš pamokos.

— Tu nemoki dainuoti nė vienos trelės,— tęsė jis, vėl kreipdamasis į garsiąją dainininkę.— Klausykitės abu atidžiai, štai kaip tai daroma.

Ir jis sudainavo paprastutę frazę, kuo vulgariausiai pridūręs prie jos keletą trelių.

Konsuela linksmindamasi pakartojo frazę, specialiai sutreliavusi visai ne taip, kaip jis parodė.

— Ne taip! — sušuko grafas griausmingu balsu, suduodamas delnu į stalą.— Jūs neklausėte!

Jis vėl sudainavo frazę, o Konsuela dar prasčiau ir beviltiškai blogai užbaigė trelę, išlikdama rimta ir apsimesdama besistengianti iš visų jėgų. Jozefas duso nuo mėšlungiško juoko ir tyčia kosėjo, kad jį paslėptų.

— Lia, lia lia tralia tra lia,— dainavo grafas, mėgdžiodamas savo nemokšą mokinį ir šokinėdamas ant kėdės tarsi būtų baisiai įširdęs, o iš tiesų jis visai nejuto pykčio, bet manė esant būtina taip pademonstruoti savo stiprų charakterį ir pedagoginį uolumą. Konsuela šaipėsi iš jo gerą ketvirtį valandos, o paskui staiga sudainavo trelę visiškai švariai, kaip tik sugebėjo.

— Bravo! Bravisimo! — sušuko grafas, atsilošdamas į kėdės atramą.— Pagaliau! Nuostabu! Aš žinojau, kad priversiu jus tai atlikti. Duokite man pirmą pasitaikiusį juodnugarį, ir per vieną dieną taip pastatysiu jo balsą, taip jį išmokysiu, kaip kitiems, ko gero, nepavyks ir per metus! Na, dar sykį tą frazę ir nutęsk visas natas, bet lengvai, tarsi jų nepaliestum... A, štai taip dar geriau! Nuostabu! Bet mes iš tavęs kai ką padarysim!

Ir grafas nusišluostė kaktą, nors ant jos nebuvo nė lašelio prakaito.

— O dabar,— tarė jis,— pereisim prie trelės vienu atsikvėpimu.— Ir jis sudainavo ją su tuo šabloniška lengvumu, kurį įgyja stropūs choristai, visą laiką besiklausantys geriausių atlikėjų; žavėdamiesi vien jų techniniais triukais ir juos mėgdžiodami, jie pradeda save laikyti ne mažiau talentingais dainininkais.

Konsuela dar sykį pasilinksmino, iššaukusi grafui dirbtinio įniršio protrūkį, mat jis manė, kad privalo jį rodyti, kai imasi savo pamėgto darbo, o užbaigė tokia tobula ir ilga trele, kad Godicas buvo priverstas sušukti:

— Gana! Gana! Išėjo! Pagaliau tu supratai! Aš buvau tikras, kad atskleisiu tau, kur čia paslaptis. Na, dabar imsimės ruliados. Tu viską išmoksti neregėtai lengvai, norėčiau visada turėti tokius mokinius.

Konsuela, kurią jau pradėjo imti miegas ir nuovargis, gerokai sutrumpino pamoką. Ji nuolankiai atliko visas ruliadas, kurias liepė jai didysis pedagogas, kad ir kokio prasto skonio jos buvo, ir netgi leido suskambėti balsui natūraliai, nebebijodama išsiduoti,

jei jau grafas buvo linkęs prisiskirti sau visus jos nuopelnus, neišskiriant nė netikėtai atsiradusio jos balso stiprumo ir angeliško tyrumo.

— Kaip skaidrėja tonas, kai rodau, kaip reikia išsižioti ir išgauti garsą! — iškilmingai sušuko grafas, kreipdamasis į Jozefą.— Dėstymo tikslumas, atkaklumas ir pavyzdys — štai trys sąlygos, kurių laikantis galima per trumpą laiką išugdyti solistą ir deklamatorių. Rytoj vėl mokysimės, nes reikia dešimties pamokų, kol išmoksite dainuoti. Teks atlikti daug sudėtingų vokalo pratimų. O dabar eikite ilsėtis, liepiau paruošti jums kambarius rūmuose. Aš čia su reikalais užtruksiu iki vidurdienio. Jūs papusryčiausite ir važiuosite su manimi į Vieną. Nuo šiol laikykite, kad tarnaujate pas mane. Pradžiai, Jozefai, nueikite ir pasakykite mano kamerdineriui, kad ateitų man pašviesti iki mano kambario. O tu,— kreipėsi jis į Konsuelą,— pasilik ir pakartok paskutiniąją ruliadą. Aš ne visai ja patenkintas.

Nespėjo Jozefas išeiti, kai grafas, paėmęs abi Konsuelos rankas į savąsias ir labai išraiškingai į ją žvelgdamas, pamėgino prisitraukti ją prie savęs. Nutraukusi ruliadą, Konsuela pažiūrėjo į grafą labai nustebusi, manydama, kad jis nori priversti ją mušti taktą, bet išvydusi jo sužibusias akis ir gašlią šypseną, staigiu judesiu ištraukė rankas ir pasitraukė į stalo galą.

— Štai kaip! Jūs norite vaidinti skaistuolę! — tarė grafas, grįždamas prie savo nerūpestingai išdidaus tono.— Vadinasi, meilute, mes turime širdies draugužį?! Vargšelis, jis labai neišvaizdus, ir aš tikiuosi, kad nuo šios dienos jūs jo atsisakysite. Jūsų likimas bus aprūpintas, jeigu neimsite svyruoti, nes aš nemėgstu delsti. Jūs žavi mergaitė, protinga, kukli ir labai man patinkate — iš pirmo žvilgsnio pamačiau, kad jūs nesukurta tam, kad blaškytumėtės keliais su tuo viliūgu. Juo aš visgi pasirūpinsiu. Nusiųsiu į Rosvaldą ir ten sutvarkysiu jam gyvenimą. O jūs pasiliksite Vienoje, apgyvendinsiu jus žaviame butelyje, ir, jeigu būsite išmintinga ir kukli, net pristatysiu jus aukštuomenei. Išmokusi muzikos, jūs tapsite mano teatro primadona, ir, kai nuvešiu jus į savo rezidenciją, vėl pasimatysite su savo atsitiktiniu draugužiu. Na kaip, nuspręsta?

— Taip, pone grafe,— atsakė Konsuela labai rimtu tonu, mandagiai nusilenkdama,— žinoma, nuspręsta!

Tuo momentu Jozefas grįžo su kamerdineriu, nešinu dviem žvakidėmis, ir grafas išėjo, švelniai paplekšnojęs Jozefui per skruostą ir reikšmingai nusišypsojęs Konsuelai.

— Koks jis juokingas! — tarė Jozefas savo palydovei, kai tik pasiliko vienudu.

— Net juokingesnis, negu tu manai,— susimąsčiusi atsiliepė Konsuela.

— Bet visa tai ne taip svarbu,— tęsė Jozefas,— o žmogus jis kuo nuostabiausias ir Vienoje bus man labai naudingas.

— Taip, Vienoje kiek tik tau patiks, Bepai, bet Pasau to nebus, perspėju tave. Kur mūsų daiktai, Jozefai?

— Virtuvėje. Tuojau jų nueisiu ir nunešiu į mums paskirtus kambarius — man sakė, kad jie puikūs. Pagaliau galėsite pailsėti!

— Koks tu geras, Jozefai,— tarė Konsuela, gūžteldama pečiais.— O dabar,— pridūrė ji,— eik greičiau daiktų ir atsisveikink su gražiuoju kambariu ir gera lova, kur tu ketinai taip šauniai išsimiegoti. Mes tuoj pat išeiname iš šių namų, girdi? Skubėk, nes tikriausiai greit užrakins duris.

Jozefui visa tai atrodė kaip sapnas.

— Štai tau! — sušuko jis.— Nejaugi tie kilmingi didikai irgi verbuotojai?

— Godico aš bijau dar labiau negu Mejerio,— nekantriai atsakė Konsuela.— Na, bėk nesvarstydamas, antraip tave paliksiu ir išeisiu viena.

Konsuelos tone ir veido išraiškoje buvo tiek ryžtingumo ir energijos, kad sutrikęs ir susijaudinęs Haidnas nedelsdamas pakluso. Po trijų minučių grįžo su kelionmaišiu, kur buvo jo sąsiuviniai ir manta, o dar po trijų minučių jie, niekieno nepastebėti, išėjo iš rūmų ir jau žingsniavo keliu į priemiestį.

Čia jie užėjo į kažkokį varganą užvažiuojamąjį kiemą ir užsisakė du mažus kambarėlius, iš anksto už juos susimokėję, kad galėtų be jokios gaišaties išeiti rytą kaip galima anksčiau.

— Ar nepasakysite jūs man bent priežastį to naujo nerimo? — paklausė Haidnas Konsuelos, linkėdamas jai labos nakties ant jos kambario slenksčio.

— Miegok ramiai,— atsakė ji,— pasakysiu tau dviem žodžiais, kad dabar mums nėra ko labai bijoti. Ponas grafas savo erelišku žvilgsniu pamatė, kad aš moteris, ir suteikė man garbę savo prisipažinimu, nuostabiai paglosčiusiu mano savimeilę. Geros nakties, drauge Bepai. Spruksim iki išaušiant. Aš pabelsiu į tavo duris.

Kitą dieną tekanti saulė apšvietė mūsų jaunuosius keliauninkus, kai jie jau plaukė Dunojumi, greitai leisdamiesi žemyn palei srovę, apimti tokio pat tyro džiaugsmo ir su tokia pat ramia širdžia, kaip tos gražuolės upės vandenys. Juos už užmokestį priėmė į savo laiviūkštį senas valtininkas, vežąs prekes į Lincą. Šaunus senis jiems labai patiko ir netrukdė jiems kalbėtis. Jis nesuprato nė žodžio itališkai, o kadangi jo valtis buvo smarkiai prikrauta, tai jis nepaėmė kitų keleivių, ir todėl Konsuela ir Haidnas pasijuto galų gale saugūs ir ilsėjosi kūnu ir siela, ko jiems labai reikėjo, kad iš tiesų pasigrožėtų nuostabiais vaizdais, nuolat šmėkščiojusiais prieš akis. Oras buvo nuostabus. Valtyje buvo mažas, labai švarus triumas, kur Konsuela galėjo nulipti, kad duotų pailsėti akims nuo akinančio vandens spindesio. Bet per pastarąsias dienas ji taip priprato būti po atviru dangumi ir saulės kaitroje, kad mieliau pasirinko beveik visą laiką gulėti ant pundų su

prekėmis ir žiūrėti į pakrančių uolas ir medžius, tarsi bėgančius nuo jos atgal. Niekas netrukdė jiems su Haidnu muzikuoti, o smagus prisiminimas apie melomaną Godicą — Jozefas vadino jį „maestromanu" — teikė daug linksmybės jų nerūpestingam plepėjimui. Jozefas nuostabiai mėgdžiojo grafą ir piktdžiugiškai galvojo apie jo nusivylimą. Jų juokas ir dainos linksmino ir žavėjo senąjį valtininką, kuris, kaip kiekvienas vokiečių prasčiokas, aistringai mėgo muziką. Jis taip pat padainavo jiems savo dainų, jos tarsi dvelkė upės platybėmis, ir Konsuela tuoj pat išmoko jų žodžius ir melodiją. O galutinai senio širdį jie užkariavo, dosniai pavaišinę jau pirmojoje prieplaukoje, kur pripirko maisto visai dienai. Ta diena buvo taikiausia ir maloniausia per visą jų kelionę.

— Kas per žavumas baronas fon Trenkas! — sušuko Jozefas, keisdamas vieną iš blizgančių auksinių, gautų nuo didžponio.— Aš jam skolingas, kad pagaliau galiu dieviškąją Porporiną išvaduoti nuo nuovargio, pavojų — žodžiu, nuo visų blogybių, kurios kyla iš skurdo. O juk man iš pradžių nepatiko šis kilnus, gera linkintis baronas!

— Taip, — tarė Konsuela,— jūs geriau pasirinkote grafą. Aš džiaugiuosi, kad jis pasitenkino vien pažadais ir nesutepė mūsų rankų savo geradarystėmis.

— Galų gale mes jam visai nieko neskolingi,— tęsė Jozefas.— Kam pirmajam atėjo į galvą susigrumti su verbuotojais ir kas tam ryžosi? Baronas. Grafui buvo visai tas pats, ir jis baronu pasekė vien iš palankumo jam ir iš savimeilės. Kas rizikavo gyvybe ir kam kulka prakirto skrybėlę prie pat kiaušo. Vėlgi baronui. Kas sužeidė, o gal ir užmušė niekingąjį Pistoletą? Baronas. Kas išgelbėjo dezertyrą, galbūt savo nenaudai ir užsitraukiant baisaus valdovo neapykantą? Pagaliau kas pažiūrėjo į mus pagarbiai ir apsimetė nenumanąs, kad jūs moteris? Kas suprato jūsų itališkų arijų grožį ir jūsų dainavimo žavesį?

— O taip pat maestro Jozefo Haidno talentą? — pridėjo šypsodamasi Konsuela.— Baronas! Vis tas pats baronas!

— Žinoma! — tęsė Haidnas, norėdamas atsilyginti merginai už jos šelmišką užuominą.— Ir galbūt didelei laimei kažkokio brangaus nesančiojo, kuris kažkam brangus ir apie kurį aš kažką girdėjau, dieviškajai Porporinai meilėje prisipažino komiškasis grafas, o ne narsus, kerintis baronas!

— Bepai! — liūdnai šypsodamasi atsakė Konsuela.— Nesančiuosius užmiršta tik nedėkingos, niekingos širdies žmonės. Štai kodėl kilniam, nuoširdžiam baronui, įsimylėjusiam paslaptingąją gražuolę, negalėjo kilti minties man meilintis. Paklauskite savęs: ar taip lengvai paaukotumėt meilę savo sužadėtinei ir ištikimybę jai dėl pirmo atsitiktinio susižavėjimo?

Bepas sunkiai atsiduso.

— Jūs niekam negalite būti „pirmu atsitiktiniu susižavėji-

mu",— tarė jis,— ir būtų visai atleistina baronui, jus pamačius, pamiršti visas savo ir buvusias, ir esamas meiles.

— Jūs darotės, Bepai, kažko pernelyg galantiškas ir saldus! Matyt, pono grafo draugija nepraėjo jums be pėdsakų, bet linkiu jums niekuomet nevesti markgrafienės ir niekada nesužinoti, kuo pavirsta meilė, kai tuokiamasi su pinigais!

Vakarop pasiekę Lincą, jaunieji keliauninkai pagaliau užmigo nesibaimindami ir nesirūpindami rytdiena. Vos tik nubudęs, Jozefas nubėgo nupirkti apavo, baltinių ir šiokių tokių dailių vyriško tualeto smulkmenų sau ir svarbiausia Konsuelai, kad ji, pasivertusi „jaunuoliu" ir „gražuoliu", kaip juokais save vadino, galėtų apžiūrėti miestą ir apylinkes. Senis valtininkas žadėjo, jeigu ras krovinį į Melką, vėl juos priimti ir nuplukdyti Dunojumi dar apie dvidešimt ljė. Jie praleido dieną Lince, kopė į kalvą, apžiūrinėjo pilių įtvirtinimus jos papėdėje ir kitos — viršūnėje, iš kur galėjo apžvelgti didingos upės kilpas derlingose Austrijos lygumose. Iš čia jie pamatė kažką labai juos pralinksminusio — grafo Godico karietą, iškilmingai įvažiuojančią į miestą. Jie pažino karietą ir tarnų livrėją ir, kadangi grafas dėl didelio nuotolio negalėjo jų pastebėti, pramogavo pašaipiai lankstydamiesi jam iki žemės. Pagaliau vakare, nusileidę pakrantėn, jie rado savo valtį pakrautą prekėmis, kurias reikėjo pristatyti į Melką, ir su džiaugsmu susitarė su senuoju vairininku dėl kelionės. Iš Linco jie išplaukė prieš aušrą; ryškios žvaigždės žibėjo virš jų galvų ir atsispindėdamos vilnijančiame upės paviršiuje sklido jame sidabrinėmis gijomis. Ši diena buvo ne mažiau maloni už praėjusią. Tik viena liūdino Haidną — mintis, kad jie artėja prie Vienos ir kad kelionė, kurios vargus ir pavojus jis spėjo pamiršti, atsimindamas vien nuostabiąsias minutes, turėjo greitai pasibaigti.

Melke jiems ne be apgailestavimo teko atsisveikinti su savo šauniuoju vairininku. Kituose laivuose, kuriais jie būtų galėję pasinaudoti, nebuvo nei tokios vienatvės, nei tokio saugumo. Konsuela jautėsi pailsėjusi, gaivi, pasirengusi bet kokiems netikėtumams, ir todėl pasiūlė Jozefui tęsti kelionę pėsčiomis, kol vėl pasitaikys nauja gera proga. Iki Vienos jiems dar buvo likę apie dvidešimt ljė, ir šitoks keliavimo būdas buvo ne iš greitųjų. Reikalas tas, kad nors Konsuela ir tikino save trokštanti vėl apsivilkti moterišką suknią ir sugrįžti prie gyvenimo patogumų, susijusių su jos padėtimi, reikia prisipažinti, kad giliai širdyje ji, kaip ir Jozefas, visai nesiveržė taip greitai pabaigti savo kelionę. Ji buvo per daug artistiškos prigimties, kad nemylėtų laisvės, atsitiktinumų, narsumo ir vikrumo, gamtos vaizdų, nuolat besikeičiančių ir iš tikro atsiskleidžiančių tik pėsčiajam, ir pagaliau visos audringos romantikos, būdingos klajokliškam ir atsiskyrėliškam gyvenimui.

Aš vadinu tą gyvenimą atsiskyrėlišku, skaitytojau, siekdama išreikšti tą šventą ir paslaptingą jausmą, kurį, ko gero, jums lengviau pajusti, negu man išaiškinti. Man atrodo, kad išreikšti

šią sielos būseną mūsų kalboje neatsiras žodžių, bet jūs ją suprasite, jeigu yra tekę pėsčiomis keliauti kur nors toli, vienam, arba su savo antruoju „aš", arba galiausiai kaip Konsuelai, su mielu bičiuliu, linksmu, paslaugiu ir mąstančiu taip kaip jūs. Tykiomis minutėmis, jeigu jūsų sielos neslėgė koks nors neatidėliotinas rūpestis arba nerimas, jūs, be abejonės, patyrėte keistą, galbūt net bent kiek egoistišką džiaugsmą, kalbėdamas sau: štai šią valandą niekas manimi nesirūpina, ir aš niekuo nesirūpinu! Niekas nežino, kur aš! Tie, kurie valdo mano gyvenimą, puls uoliai manęs ieškoti — jie neras manęs šiame niekam nežinomame, man pačiam naujame žemės kampelyje, kur radau prieglobstį. Tie, kuriuos mano gyvenimas liečia ir jaudina, ilsisi nuo manęs, kaip ir aš nuo jų. Aš visiškai priklausau sau — ir kaip valdovas, ir kaip vergas. Nes nėra tarp mūsų, o skaitytojau, nė vieno žmogaus, kuris kai kurių žmonių atžvilgiu nebūtų pakaitomis ir tuo pat metu šiek tiek vergu ir šiek tiek valdovu, nori nenori šito nesuvokdamas ir šito nesiekdamas!

Niekas nežino, kur aš! Toks vienatvės pojūtis, be abejo, turi savotiško žavesio, nenusakomo žavesio, žiauraus iš pirmo žvilgsnio, o iš tikro teisėto ir saldaus. Mes gimę bendrauti. Pareigos kelias ilgas ir rūstus, jo horizonte — mirtis, kuri, gali taip atsitikti, trumpesnė už vienos nakties atilsį. Taigi, į kelią! Pirmyn, netausojant kojų! Bet jeigu pasitaikys viena tų retų sėkmingų progų, kai poilsis gali būti nekaltas, o pasitraukimas vienatvėn nekelia sąžinės priekaištų, ir prieš mus išnirs žalumoje skendintis takelis — pasinaudokime keliomis vienatvės ir susimąstymo valandomis! Tokios atvangos valandos būtinos veikliam ir atkakliam žmogui atgauti jėgas. Ir aš tvirtinu, kad kuo sąžiningiau jūsų širdis veržiasi tarnauti Dievo namams (tai yra žmonijai), tuo labiau jūs pajėgūs įvertinti retas vienatvės minutes, kai visiškai priklausote sau. Egoistas visada ir visur vienišas. Jo siela niekuomet nebūna išsekinta meilės, kančių, pastovumo; ji negyva ir šalta ir miego ir ramybės reikalauja ne daugiau už numirėlį. O tas, kuris moka mylėti, retai būna vienišas, o jeigu būna, tai tuo džiaugiasi. Jo siela gali mėgautis veiklos pauze, ir ši pauzė prilygs sveiko organizmo stipriam miegui. Toks miegas — iškalbingas praėjusių vargų liudininkas ir naujų išbandymų pranašas. Aš netikiu nei nuoširdžiu liūdesiu tų, kurie nesiekia jo išsklaidyti, bei bekraščiu pasiaukojimu tų, kuriems niekuomet neprireikia poilsio. Arba jų liūdesys — tai dvasios nuopuolis, rodantis, kad jie palūžę, išsekę ir jau nebeturi jėgų mylėti to, ką prarado; arba po neblėstančiu ir neišsenkančiu pasiaukojimu slėpiasi kokie nors gėdingi potroškiai arba egoistiškas ir nusikalstamas išskaičiavimas.

Šie samprotavimai, galbūt pernelyg ilgi, nėra ne vietoje pasakojant apie Konsuelos, turinčios reto veiklumo ir pasiaukojimo sielą, gyvenimą, nors žmonės, nemokėję jos suprasti, ir būtų galėję kartais apkaltinti ją egoizmu ir lengvabūdiškumu.

LXXIV

Pirmąją savo naujosios kelionės dieną mūsų keliautojai, eidami per medinį upės tiltą, pamatė suvargusią moterį su mažute mergaite ant rankų. Moteris sėdėjo prie turėklų ir drugio krečiama prašė išmaldos. Vaikas buvo išblyškęs ir matėsi, kad serga. Konsuela sustojo, apimta gilaus gailesčio ir užuojautos nelaimingiesiems, priminusiems jai motiną ir jos pačios vaikystę.

— Štai tokioje padėtyje mes buvome ne kartą,— tarė ji Jozefui, supratusiam ją iš pusės žodžio ir sustojusiam kartu su ja pažvelgti į elgetą ir ją pašnekinti.

— Deja,— pradėjo ji savo pasakojimą,— dar neseniai aš buvau tokia laiminga! Aš valstietė iš Charmanico apylinkių Čekijoje. Prieš penkerius metus ištekėjau už savo gražaus ir augaloto pusbrolio, jis buvo geriausias darbininkas apskrityje ir geriausias iš vyrų. Praėjus metams po vestuvių, mano vargšas Karlas išėjo į kalnus malkų ir staiga dingo, ir niekas taip ir nesužinojo, kas jam atsitiko. Aš likau viena varge ir skurde. Vis galvojau, kad vyras arba nukrito bedugnėn, arba jį papjovė vilkai. Galėjau vėl ištekėti, bet nė minties tokios neturėjau — juk mylėjau vyrą ir nežinojau, kas jam nutiko. Ir kaip man buvo atlyginta, mano vaikeliai! Kartą vakare, pernai, kažkas pasibeldė į duris. Aš atidariau ir čia pat parklupau: prieš mane stovėjo vyras, bet gailestingasis Dieve, kaip atrodė! Nelyginant vaiduoklis: visas išdžiūvęs, geltonas, akys klaidžioja, plaukai suledėję, kojos kruvinos, jo vargšės basos kojos, kurios nuėjo jau nė nebežinau kiek šimtų mylių pačiais baisiausiais keliais ir per pačią žiauriausią žiemą! Bet jis buvo toks laimingas, kad sugrįžo pas žmoną ir pas vargšę mažą dukrelę, kad greitai atgavo ryžtą, pasitaisė, ėmė dirbti ir vėl tapo toks, kaip anksčiau. Jis man papasakojo, kad jį sugavo plėšikai ir nuvežė toli toli, prie jūros, o ten pardavė į kareivystę Prūsijos karaliui. Jis pragyveno trejus metus pačioje nykiausioje šalyje, labai sunkiai ten tarnavo ir nuo ryto iki vakaro buvo mušamas. Pagaliau, mano mieli vaikai, jam pavyko pabėgti, dezertyruoti. Jis kaip pasiutęs gynėsi nuo savo persekiotojų, vieną užmušė, o kitam akmeniu išmušė akį. Paskui jis ėjo daug dienų ir daug naktų, slapstėsi, nelyginant laukinis žvėris, pelkėse ir miškuose. Taip jis parkeliavo į namus per Saksoniją ir Čekiją. Jis išsigelbėjo! Jis sugrįžo pas mane! Ach, kokie mes buvome laimingi, nepaisant skurdo ir šalčio! Viena mus kankino: kad vėl neatsirastų mūsų kraštuose tie plėšrūs paukščiai, mūsų visų negandų šaltinis. Mes norėjome išvykti į Vieną, pulti imperatorei į kojas, papasakoti jai apie mūsų nelaimę, paprašyti jos užtarimo, karinės tarnybos vyrui ir kokios nors paramos man ir vaikui. Bet aš sunegalavau — labai jau mane sukrėtė mano Karlo sugrįžimas, ir mums teko visą žiemą ir visą vasarą praleisti kalnuose, laukiant, kol aš galėsiu leistis kelionėn. Visą tą laiką mes buvome budrūs, net naktį miegojome kaip zuikiai. Pagaliau atėjo lai-

mingoji minutė! Aš pasijutau gana sustiprėjusi kelionei, o mūsų dukrelę, irgi sergančią, nešė ant rankų tėvas. Bet piktadarė lemtis tykojo mūsų, kai mes leidomės nuo kalnų. Mes ramiai ėjome nuošalaus kelio pakraščiu, nekreipdami dėmesio į karietą, kuri jau apie ketvirtį valandos lėtai važiavo paskui mus. Staiga ta karieta sustojo ir iš jos išlipo trejetas vyrų.

„Tai tikrai jis?" — sušuko vienas iš jų.

„Taip,— atsakė kitas, vienakis.— Jis! Jis! Čiupkit jį!"

Vyras sulig tais žodžiais pasisuko ir tarė man:

„Oi! Tai tie patys prūsai! Štai vienakis, kuriam aš išmušiau akį, aš jį pažįstu!"

„Bėk gi! Bėk! Gelbėkis!" — sušnibždėjau aš.

Jis pasileido bėgti, bet čia vienas iš tų baisių žmonių puolė prie manęs, parvertė ant žemės ir pridėjo pistoletą prie mano ir mano vaiko galvos. Jei nebūtų jam į galvą šovusi ši šėtoniška mintis, vyras būtų buvęs išgelbėtas, nes jis bėgo greičiau už banditus, o ir buvo priekyje jų. Bet man ištrūko aimana, Karlas atsisuko, pamatė savo dukrą po pistoleto vamzdžiu ir, garsiai šaukdamas, kad nešautų, nubėgo atgal. Kai išgama, primynęs mane koja, pamatė vyrą tokiame nuotolyje, kad šis galėjo jį išgirsti, sušuko:

— Pasiduok, arba aš jas nušausiu! Ženk tik vieną žingsnį atgal, ir aš šaunu!

— Pasiduodu! Pasiduodu! Štai aš! — atsiliepė vargšas mano vyras ir atlėkė pas juos greičiau, negu nubėgo, nepaisydamas mano maldavimų ir ženklų, kad leistų mums mirti.

Kai tie žvėrys pagriebė pagaliau Karlą, ėmė jį mušti ir mušė iki kraujo. Aš buvau bepuolanti ginti vyro, bet jie sumušė ir mane. Matydama, kad jie riša jo kojas ir rankas, aš ėmiau raudoti ir garsiai rypuoti. Piktadariai pareiškė, kad, jeigu tučtuojau nenutilsiu, jie pribaigs vaiką, ir jau išplėšė jį iš manęs. Tuomet Karlas man tarė:

„Nutilk, žmona, įsakau tau! Pagalvok apie mūsų mergytę!"

Aš paklausiau; bet kai pamačiau, kaip šie pabaisos riša vyrą, kemša jam į burną kamštį, sakydami: „Taip, taip, verk! Daugiau tų jo nepamatysi, mes vežame jį į kartuves!", mano širdis apsivertė ir aš kaip negyva parkritau ant kelio.

Nežinau, kiek laiko išgulėjau dulkėse. Kai atsimerkiau, jau buvo naktis. Vargšė mergytė, prisiglaudusi prie manęs, drebėjo, spingdama nuo verksmo. Ant kelio nebebuvo nieko, be kruvinos dėmės ir mano vyrą nuvežusios karietos tekinių pėdsakų. Aš pasėdėjau ten dar vieną kitą valandą, stengdamasi nuraminti ir sušildyti Mariją, sušalusią ir mirtinai išgąsdintą. Pagaliau susikaupusi nusprendžiau, kad neprotinga bėgti paskui grobikus — juos pavyti neturėjau jėgų, o geriau viską pranešti policijai artimiausiame mieste, Vizenbache. Taip ir padariau, o paskui nutariau toliau keliauti į Vieną, pulti imperatorei į kojas ir melsti jos, kad neleistų Prūsijos karaliui įvykdyti mirties bausmę mano vy-

rui. O jeigu nepavys verbuotojų, jos didenybė galėtų pareikalauti jį išduoti, kaip savo pavaldinį. Ir štai iš išmaldos, surinktos Pasau vyskupo valdose, kur aš pasakojau apie savo nelaimę, atvažiavau su vežimu iki Dunojaus, o iš ten valtimi nusileidau upe žemyn iki Melko. Bet dabar mano pinigai pasibaigė. Žmonės, kuriems pasakoju apie tai, kas atsitiko, mane tikriausiai laiko apgavike, netiki manimi ir duoda taip mažai, kad tegaliu eiti pėsčia. Gerai, jei per penkias šešias dienas pasieksiu Vieną ir nenumirsiu iš nuovargio, nes liga ir sielvartas atėmė man paskutines jėgas. O dabar, mano mieli vaikai, jeigu jūs galite man ką nors duoti, duokit greičiau; nebegaliu ilgiau ilsėtis, turiu eiti ir eiti, kaip „amžinas žydas", kol nerasiu teisybės.

— O mano mieloji, o vargšele! — sušuko Konsuela, apkabindama elgetą ir verkdama iš džiaugsmo ir užuojautos.— Stiprybės! Stiprybės! Tikėkitės! Nusiraminkit! Jūsų vyras išvaduotas. Jis dabar joja geru žirgu į Vieną su kietai prikimštu kapšeliu kišenėje.

— Ką jūs sakote! — sušuko dezertyro žmona, ir jos akys sužibo, o lūpos mėšlungiškai sutrūkčiojo.— Jūs tą žinote? Jūs jį matėte? O Viešpatie! Didysis Dieve! Dieve gailestingasis!

— Ką jūs darote? — sustabdė Jozefas savo draugę.— O jeigu tas džiaugsmas apgaulingas, jeigu dezertyras, kuriam jūs padėjote išsigelbėti, ne jos vyras?

— Tai jis, Jozefai! Sakau tau, tai jis! Prisimink vienakį, prisimink sinjoro Pistoleto elgesį! Prisimink, kaip dezertyras kalbėjo, kad jis šeimos žmogus ir Austrijos pavaldinys! Beje, tuo labai lengva įsitikinti. Kaip atrodė jūsų vyras?

— Rudaplaukis, žaliomis akimis, plačiaveidis, kakta žema,— žodžiu, gražuolis vyras!

— Taip, viskas teisinga! — šypsodamasi tarė Konsuela.— O kaip jis buvo apsirengęs?

— Menkutis žalias kelionės apsiaustas, rudos kelnės, pilkos kojinės.

— Ir tai panašu! O į verbuotojus ar jūs atkreipėte dėmesį?

— Ar aš atkreipiau dėmesį į verbuotojus! Švenčiausioji Mergele! Juk jų baisūs veidai visada stovės man prieš akis!

Čia vargšė moteris labai tiksliai pavaizdavo sinjorą Pistoletą, vienakį ir Tylenį.

— Ten dar buvo ketvirtas,— pridėjo ji,— jis pasiliko prie arklio ir į nieką nesikišo. Jis buvo riebaus abejingo veido, kuris man pasirodė netgi žiauresnis negu kitų. Kai aš verkiau, o vyrą daužė ir rišo virvėmis, tarsi kokį žmogžudį, šis storulis kuo ramiausiai dainavo ir grojo lūpomis kaip su triūba brum brum brum. Ach! Kas per akmeninė širdis!

— Na, tai Mejeris! — sušuko Konsuela, kreipdamasi į Jozefą.— Nejaugi tu ir dabar dar abejoji? Juk tai jo mielas papratimas visą laiką dainuoti, imituojant triūbą!

— Tiesa,— sutiko Jozefas.— Vadinasi, prie mūsų iš tiesų išlaisvino Karlą! Ačiū Dievui!

— Taip, taip! Pirmiausia reikia padėkoti Dievui! — sušuko vargšė moteris, parklupdama ant kelių.— O tu, Marija,— kreipėsi ji į savo mergytę,— pabučiuok žemę kartu su manimi, dėkok angelams sargams ir Švenčiausiajai Mergelei: atsirado tavo tėvas, ir mes greit jį pamatysim!

— Pasakykit man, mieloji,— paklausė Konsuela,— ar Karlas irgi turi įprotį, kuo nors apsidžiaugęs, bučiuoti žemę?

— Taip, mano vaike, jis visada taip daro. Kai grįžo po savo pabėgimo, tai neįžengė vidun, nepabučiavęs slenksčio.

— Kas tai, jūsų šalies paprotys?

— Ne, tai jo įpratimas. Jis ir mus išmokė to paties, ir mums tas visuomet atneša laimę.

— Na, vadinasi, būtent jį mes ir matėme,— tarė Konsuela,— mūsų akyse padėkojęs savo gelbėtojams, jis pabučiavo žemę. Juk tu matei, Bepai?

— Žinoma, mačiau! Taip, tai jis! Dabar negali būti jokių abejonių!

— Leiskite priglausti jus prie širdies, angelėliai mano,— sušuko Karlo žmona,— kokią žinią jūs man atnešėte! Bet kaipgi tai atsitiko?

Jozefas papasakojo viską kaip buvo. Kai vargšė moteris išliejo visą savo džiaugsmą, visą dėkingumą dangui ir Jozefui su Konsuela, kuriuos teisingai laikė pagrindiniais vyro gelbėtojais, ji paklausė, kaipgi jai dabar jį surasti.

— Manau,— tarė Konsuela,— kad jums užvis geriausia tęsti savo kelionę. Jūs rasite vyrą Vienoje, jeigu nesusitiksite su juo dar kelyje. Be abejo, pirmasis jo rūpestis, atvykus į Vieną, bus apie viską pranešti imperatorei, o paskui miesto valdžios prašyti, kad visoje šalyje paskelbtų jūsų žymes. Žinoma, jis nepamiršo to prašyti kiekviename bent kiek svarbesniame mieste, pro kurį jojo, ir klausinėjo kelyje, ar kas nematė jūsų. Jeigu jūs pasieksite Vieną pirma jo — žiūrėkite tučtuojau duokite žinią apie save miesto valdžiai, kad Karlui, kai jis atsiras mieste, nedelsiant tai perduotų.

— Bet kas tai per valdžia? Kur jie įsikūrę? Aš čia visai nieko neišmanau. Toks didelis miestas! Aš, neturtinga valstietė, visai ten prapulsiu!

— Žinote,— tarė Jozefas,— mes patys neturėjome tokių reikalų ir taipogi nieko apie juos neišmanome, bet jūs paprašykite pirmojo sutiktojo parodyti jums, kur yra Prūsijos atstovybė, o ten pasiteirausite pono barono fon...

— Atsargiai, Bepai,— sušnibždėjo Konsuela, primindama Jozefui, kad nereikia kompromituoti barono, įtraukiant jį į šitą istoriją.

— Na, o grafas Godicas?

— Taip, į grafą galima kreiptis. Jis iš savimylos padarys tai, ką jo palydovas padarytų iš gerumo. Susiieškokite Baireito markgrafienės rūmus,— tarė Konsuela moteriai,— ir perduokit jos vyrui raštelį, kurį aš tuoj parašysiu.

Ji išplėšė lapelį iš Jozefo užrašų knygelės ir pieštuku parašė: „Konsuela Porporina, San Samuelio teatro Venecijoje primadona, ji taip pat buvęs sinjoras Bertonis, į Pasau keliaujantis dainininkas, paveda kilniai grafo Godico-Rosvaldo širdžiai Karlo, dezertyro, kurį jūsų šviesybė išplėšė iš verbuotojų rankų ir apibėrė savo malonėmis, žmoną. Porporina guodžia save viltimi atsidėkoti ponui grafui už jo protekciją markgrafienei, jeigu ponas grafas suteiks dainininkei garbę, leisdamas jai koncertuoti mažuosiuose jos didenybės apartamentuose".

Konsuela kruopščiai suraitė savo parašą ir pažvelgė į Jozefą. Jis ją suprato ir išsiėmė kapšelį. Tyliu susitarimu ir bendro kilnumo protrūkio pagauti, jie atidavė vargšei moteriai paskutinius du aksinius, likusius iš Trenko dovanos, kad ji galėtų nuvažiuoti į Vieną, ir, nuvedę ją iki artimiausio kaimo, padėjo nusisamdyti nedidelį vežimą. Po to ją pamaitino, aprūpino šiokia tokia manta, išleidę tam savo kuklaus turto likučius, ir palydėjo į kelią laimingiausią sutvėrimą, ką tik sugrąžintą gyvenimui.

Čia Konsuela juokdamasi paklausė, ar jiems kas nors liko kapšelyje. Jozefas, purtydamas smuiką virš ausies, atsakė:

— Tik garsai!

Konsuela pabandė balsą ir, nuostabia ruliada suskardinusi apylinkę, sušuko:

— Ir dar kiek garsų! — paskui linksmai ištiesė ranką savo bičiuliui ir, karštai paspaudusi jam ranką, tarė: — Tu šaunuolis, Bepai!

— Ir tu! — atsakė Jozefas, nubraukdamas išriedėjusią ašarą ir kartu garsiai juokdamasis.

LXXV

Ne taip jau baisu likti be pinigų baigiantis kelionei, bet nors mūsų jaunieji muzikantai būtų buvę ir toli nuo tikslo, jie ir tuomet būtų buvę ne mažiau linksmi negu tą minutę, kai atsidūrė tuščiomis kišenėmis. Reikia pačiam pabuvoti tokioje padėtyje, patirti bepinigę svetimoje šalyje (o Jozefas čia, toli nuo Vienos, jautėsi beveik toks pat svetimas kaip ir Konsuela), kad suprastum, koks nuostabus nerūpestingumas, koks išradingumas ir veiklumas, tarytum mostelėjus stebuklinga lazdele, apima artistą, išleidusį paskutinę monetą. Iki tol jis liūdi, nuolat bijo nesėkmių, jį kamuoja niūrios įvairiausių nemalonumų, sunkumų, pažeminimų nuojautos, bet visa tai pranyksta vos tik atidavus paskutinį grašį. Čia poetiškoms sieloms atsiveria naujas pasaulis, atsiranda šventas tikėjimas artimo mielaširdyste, įvairiausios kerinčios iliuzijos, veiklos troškulys ir nuoširdumas, padedantys lengvai įveik-

ti pirmąsias kliūtis. Konsuela, šiame sugrįžime į savo vaikystės neturtą atradusi kažkokį romantišką malonumą, ir laiminga, kad padarė gerą darbą, atidavusi visą savo turtą, tuoj pat surado būdą, kaip gauti sau ir bendrakeleiviui vakarienę ir nakvynę.

— Šiandien sekmadienis,— tarė ji Jozefui,— pačiame pirmajame kaime, kuris mums pasitaikys kelyje, pradėk groti šokių melodijas. Nepraeisime nė dviejų gatvių, kai atsiras žmonių, norinčių pašokti, o mudu pavaizduosim kaimo orkestrą. Ar gali padaryti dūdelę? Aš tuoj pat išmoksiu ja groti. Ir užtenka man išgauti iš jos keletą garsų — akompanimentas tau užtikrintas.

— Ar aš galiu padaryti dūdelę? — sušuko Jozefas.— Tuoj pamatysit!

Greitai upės pakrantėje jie surado puikų nendrės stiebą, Jozefas meistriškai jį pragręžė — ir jis nuostabiai suskambo. Dūdelė tuoj buvo suderinta, po to sekė repeticija, ir mūsų herojai kuo ramiausiai pasuko į kaimelį, esantį už trijų lję. Jie į jį įžengė lydimi savo instrumentų garsų, šūkčiodami prie kiekvienų durų: „Kas nori pašokti, kas nori pašokinėti? Štai muzika! Balius prasideda!"

Kai jie priėjo nedidelę aikštę, apsodintą gražiais medžiais, paskui juos jau lėkė šūkaliodami ir pliaukšėdami delnais koks pusšimtis vaikų. Greitai pasirodė linksmos porelės ir, sukėlusios pirmąsias dulkes, pradėjo šokius. Nespėjo jie nė žemės sutrypti, kai aikštėje susirinko jau visi kaimo gyventojai, ratu apsupę netikėtai ir nerūpestingai kilusį kaimo balių. Sugrojęs keletą valsų, Jozefas pasikišo smuiką po pažasčia, o Konsuela, pasilypėjusi ant kėdės, pasakė atėjusiems kalbą, kurioje įrodinėjo, kad alkanų muzikantų ir pirštai silpni, ir kvapo trūksta. Nepraėjo nė penkių minučių, kai jie jau iki valiai turėjo ir duonos, ir sūrio, ir alaus, ir saldžių pyragaičių. O dėl piniginio atlyginimo, tai dėl šito greitai sutarė: buvo nutarta padaryti rinkliavą, ir kiekvienas duos kek norės.

Užkandę Konsuela ir Jozefas pasilipo ant statinės, kurią tam reikalui iškilmingai atrideno į aikštės vidurį, ir šokiai vėl prasidėjo. Bet po dviejų valandų jie buvo nutraukti žinios, kuri sujaudino visus ir, eidama iš lūpų į lūpas, pasiekė ir mūsų keliautojus. Pasirodė, kad vietinis kurpius, skubėdamas užbaigti batelius vienai reikliai užsakovei, įsidūrė į didįjį pirštą yla.

— Tai baisi nelaimė! — tarė kažkoks senis, atsirėmęs į statinę, atstojusią muzikantams pjedestalą.— Juk kurpius Gotlybas — mūsų kaimo vargonininkas, o rytoj pas mus bažnytinė šventė. Taip, didelė šventė, nuostabi šventė! Tokios nebūna per dešimt lję aplink! Ypač puikios pas mus pamaldos, jų iš toli ateina paklausyti. Mūsų Gotlybas — tikras kapelmeisteris: jis ir vargonuoja, ir vadovauja vaikų chorui, ir pats dainuoja, ir ko tik nedaro, ypač tą dieną! Tiesiog iš visų jėgų stengiasi! Dabar, be jo, viskas prapuolė! O ką pasakys švento Stepono katedros ponas kanauninkas! Per šią šventę jis atvažiuoja ir pats laiko iškilmingas

mišias ir visuomet būna toks patenkintas mūsų muzika! Gerasis kanauninkas dėl muzikos iš galvos kraustosi! Mums didelė garbė matyti jį prieš mūsų altorių,— juk jis niekuomet neišvyksta iš savo beneficijos ir nemėgsta vargintis dėl niekų.

— Na ką gi,— tarė Konsuela,— tai lengva sutvarkyti: mes su bičiuliu atsakysim ir už vargonus, ir už vaikų chorą,— žodžiu, už visas mišias, o jeigu ponas kanauninkas liks nepatenkintas... na ką gi, jūs mums nieko nemokėsite už darbą.

— Taip, taip! Lengva pasakyti, jaunuoli! — sušuko senis.— Mūsų mišių nelaiko su smuiku ir fleita, taip! Tai rimtas reikalas, o jūs nemokate net mūsų partitūrų.

— Mes pradėsime jas mokytis šį pat vakarą,— tarė Jozefas su atlaidaus pranašumo išraiška, kuri padarė didelį įspūdį aplink susirinkusiems klausytojams.

— Tai štai,— tarė Konsuela,— veskite mus į bažnyčią, tegu kas nors pučia dumples, ir jeigu mūsų grojimas jums nepatiks — galėsite atsisakyti mūsų paslaugų.

— O kaipgi su ta partitūra, kurią taip meistriškai sukūrė Gotlybas?

— Mes nueisime pas jį, ir jeigu jis mumis bus nepatenkintas, atsisakysime savo planų. Be to, sužeistas pirštas nesutrukdys jam vadovauti chorui ir net pačiam atlikti savo partiją.

Kaimo seniai, susirinkę apie mūsų keliauninkus, pasitarė ir nusprendė juos išbandyti. Balių atšaukė — juk kanauninko mišios rimtesnis reikalas negu kažkokie šokiai!

Po to kai Haidnas ir Konsuela paeiliui pavargonavo, o paskui kartu ir skyrium padainavo, juos, neturėdami nieko geresnio, pripažino gana pakenčiamais atlikėjais. Kai kas iš amatininkų išdrįso netgi tvirtinti, kad jie groja ir dainuoja geriau už Gotlybą ir kad jų atliktos ištraukos iš Skarlačio, Pergolezio ir Bacho mažų mažiausiai tokios pat puikios, kaip Holcbauerio muzika, toliau kurios Gotlybas niekaip nenorėjo eiti. O parapijos klebonas, atbėgęs jų paklausyti, ėmė netgi tvirtinti, esą kanauninkui daug labiau patiks šis grojimas už tą, kuriuo jį paprastai vaišindavo. Zakristijonas, nepritaręs tai nuomonei, liūdnai palingavo galva, ir klebonas, nenorėdamas sukelti savo parapijiečių nepasitenkinimo, sutiko, kad talentingieji atlikėjai, atsiųsti pačios Apvaizdos, susitartų, jei įmanoma, su Gotlybu dėl mišių.

Visi būriu nuėjo prie kurpiaus namo, ir tam teko kiekvienam parodyti savo sutinusią ranką, kad jį atleistų nuo vargonininko pareigų. Taip, be abejo, groti jis visai negalėjo. Gotlybas buvo šiek tiek muzikalus ir gana padoriai vargonavo, bet, išlepintas kaimo pagyrų ir mažumą pašaipaus kanauninko pritarimo, su liguista savimyla žiūrėjo į vadovavimą ir atlikimą. Štai kodėl jis gana priešiškai sutiko pasiūlymą pakeisti jį dviem atsitiktiniais artistais — manė, kad geriau tebūnie šventė sugadinta ir iškilmingos mišios lieka visai be muzikos, kad tik nereiktų su niekuo dalintis savo šlove. Bet visgi jam teko nusileisti. Jis ilgai apsimeti-

nėjo negalįs rasti partitūros ir surado ją tada, kai klebonas pagrasino paliksiąs jaunųjų artistų nuožiūrai visos muzikinės programos sudarymą ir atlikimą. Konsuela ir Haidnas privalėjo parodyti savo išmanymą, padainuodami iš natų pačius sunkiausius pasažus tos iš dvidešimt šešių Holcbauerio mišių, kurią buvo numatyta atlikti rytojaus dieną. Ta muzika, ne talentinga ir ne originali, visgi buvo sukurta gerai, lengva ir suprantama, ypač Konsuelai, pripratusiai nugalėti nepalyginti didesnius sunkumus. Klausytojai buvo sužavėti, o Gotlybas, vis labiau susikrimtęs ir rūškanas, pareiškė, kad jį krečia drugys ir jis nedelsiant guls į lovą, o, be kita ko, labai džiaugiasi, kad visi liko patenkinti.

Giedotojai ir muzikantai tuoj pat susirinko bažnyčioje, ir du mūsų jaunieji suimprovizuoti regentai pradėjo repeticiją. Viskas vyko puikiai. Aludaris, audėjas, mokyklos mokytojas ir kepėjas grojo smuikais; vaikai su tėvais sudarė chorus. Visi jie buvo puikūs valstiečiai ir amatininkai, flegmatiški, atidūs ir sąžiningi žmonės. Jozefui jau buvo tekę girdėti Holcbauerio muziką Vienoje, kur ji tuo metu buvo vertinama, ir jis lengvai su ja susidorojo. O Konsuela, dalyvaudama paeiliui visuose giedotojų koncertuose, taip gerai vedė chorus, kad jie pranoko patys save. Du solo turėjo atlikti Gotlybo sūnus ir dukterėčia, jo mylimiausi mokiniai ir geriausi parapijos dainininkai, bet abu korifėjai repeticijoje nepasirodė, pasiteisinę, kad jie ir taip pasitiki savo jėgomis.

Jozefas ir Konsuela vakarieniauti nuėjo į klebono namus, kur jiems buvo paruošta nakvynė. Gerasis senis tiesiog švytėjo; buvo matyti, kad jis labai brangino savo mišių puošnumą, norėdamas kuo geriau įtikti ponui kanauninkui.

Kitą dieną visas kaimas dar iki išaušiant buvo ant kojų. Skambino varpais, keliais iš aplinkinių kaimų driekėsi tikinčiųjų minios dalyvauti iškilmingose mišiose. Kanauninko karieta artėjo didingai neskubėdama. Bažnyčia buvo papuošta pačiais geriausiais papuošalais. Reikšmingumas, kurį kiekvienas skyrė savo vaidmeniui, labai linksmino Konsuelą. Čia viešpatavo beveik toks pat tuščiagarbiškumas ir lenktyniavimas kaip teatro kulisuose. Tik jie reiškėsi naiviau ir greičiau juokino, negu kėlė pasipiktinimą.

Pusvalandis iki mišių pradžios atėjo sutrikęs zakristijonas ir pareiškė apie baisų suokalbį, kurį surezgė pavydus ir bedievis Gotlybas. Sužinojęs, kad repeticija praėjo puikiai ir visi joje dalyvavę parapijiečiai sužavėti atėjūnų, jis apsimetė sunkiai sergąs, uždraudė dukterėčiai ir sūnui, dviem svarbiausiems korifėjams, pasitraukti nuo jo lovos, ir tokiu būdu šventinės mišios liko ne tik be paties Gotlybo, kurio dalyvavimas buvo laikomas būtinu, kad vadovautų visam renginiui, bet ir be dviejų solinių partijų, geriausių mišių numerių. Visi choristai prarado ūpą, ir labai sunkiai stropiam ir energingam zakristijonui pasisekė suvadinti juos į pasitarimą bažnyčioje.

Konsuela ir Jozefas irgi ten nubėgo, privertė dainininkus pakartoti sunkiausias vietas, palaikydami savo balsais silpnesnius, ir sugrąžino jiems pasitikėjimą bei drąsą. O dėl solinių partijų, tai jie greitai susitarė atlikti jas patys. Konsuela, pasiraususi atmintyje, prisiminė vieną religinę Porporos giesmę, tonu ir žodžiais tinkančią šiam atvejui. Ji čia pat užrašė ją, pasidėjusi skiautę popieriaus ant kelio, ir parepetavo su Haidnu, kad jis galėtų jai akompanuoti. Konsuela ir jam surado žinomą ištrauką iš Sebastiano Bacho kūrinio, ir jie gana sėkmingai aranžavo ją šiai progai.

Jau paskambino mišioms, o jie vis dar repetavo ir derino balsus, nepaisydami garsaus didelio varpo gaudesio. Kai ponas kanauninkas su šventiškais drabužiais atsistojo prieš altorių, chorai jau giedojo iš visų jėgų ir su daug žadančia drąsa įveikdami vokiečių kompozitoriaus fugas. Konsuela su pasitenkinimu žiūrėjo į rimtus gerų vokiečių prastuolių veidus ir klausėsi jų ištikimų balsų, skambėjusių metodiškai sutartinai ir su niekuomet nenusilpstančiu, nes visuomet santūriu, įkvėpimu.

— Štai tinkami tokios muzikos atlikėjai,— tarė ji Jozefui per pertrauką,— jei jie turėtų ugnies, kurios truko kompozitoriui, viskas būtų sugadinta, bet jie jos neturi, ir muzika, sukurta mechaniškai, atkuriama irgi mechaniškų atlikėjų. Gaila, kad čia nėra garsiojo maestro Godico-Rosvaldo, kad valdytų tas mašinas,— jis stengtųsi iš visų jėgų, nieko nepasiektų, bet liktų nepaprastai patenkintas savimi.

Solo vyriškam balsui neramino daugelį, bet Jozefas puikiai su juo susidorojo. O kai atėjo Konsuelos eilė, tai jos itališka maniera iš pradžių visus nustebino, netgi šiek tiek sutrikdė, bet galų gale visgi sužavėjo. Dainininkė stengėsi dainuoti taip gerai, kaip tik galėjo, ir jos stebuklingo iškilmingo giedojimo išraiškingumas sukėlė Jozefui nenusakomą susižavėjimą.

— Nepatikėsiu,— tarė jis,— kad jūs galėtumėt kada nors giedoti geriau, negu giedojote dabar per niekingas kaimo mišias.

— Bet kokiu atveju aš niekuomet negiedojau taip pakiliai ir su tokiu malonumu,— atsakė ji.— Ši publika man patinka labiau negu teatro salės publika. Na, o dabar leisk man pažiūrėti iš čia, iš viršaus, ar patenkintas ponas kanauninkas. Taip! Garbingojo kanauninko išvaizda visiškai palaiminga, ir, sprendžiant iš to, kaip jo veido išraiškoje viskas ieško atpildo už savo pastangas, matau, kad viena, apie ką čia niekas negalvoja,— tai Dievas.

— Išskyrus jus, Konsuela! Tik tikėjimas ir Dievo meilė gali įkvėpti taip giedoti!

Kai abu solistai po mišių išėjo iš bažnyčios, parapijiečiai vos nepuolė su triumfu nešti jų ant rankų į klebono namus, kur jų laukė geri pusryčiai. Šeimininkas pristatė muzikantus ponui kanauninkui, ir šis, apibėręs juos pagyromis, išreiškė norą dar sykį, „desertui", pasiklausyti Porporos solo. Bet Konsuela, ne be pagrindo stebėjusis, kad niekas nepažino jos moteriško balso, ir bai-

minusis kanauninko įžvalgumo, atsisakė giedoti pasiaiškinusi, kad repeticija ir giedojimas visose partijose ją nuvargino. Tačiau į atsikalbinėjimą nebuvo atkreipta dėmesio, ir abiem teko eiti pusryčių pas kanauninką.

Ponas kanauninkas buvo apie penkiasdešimties metų žmogus, gero ir gražaus veido, puikiai sudėtas, nors bent kiek aptukęs. Jo manieros buvo dailios ir netgi, galima pasakyti, kilnios. Jis visiems kaip paslaptį sakė, kad jo gyslose teka karališkas kraujas, nes esąs vienas iš keturių šimtų nesantuokinių Augusto Antrojo, Saksonijos kurfiursto ir Lenkijos karaliaus, sūnų.

Jis buvo mielas ir paslaugus, kiek priklauso būti galantiškam žmogui ir aukštam dvasininkui. Jozefas pastebėjo šalia jo kažkokį pasaulietį, su kuriuo jis elgėsi sykiu ir pagarbiai, ir familiariai. Jozefui atrodė, kad tą žmogų jau yra matęs kažkur Vienoje, bet vardo atsiminti negalėjo.

— Taigi, mieli mano vaikai,— tarė kanauninkas,— jūs atimate man malonumą dar kartą išgirsti Porporos kūrinį? O štai mano draugas, didelis muzikantas ir už mane šimtą kartų geresnis teisėjas šiame reikale, buvo nustebintas, kaip jūs atlikote tą ištrauką. Bet jei jūs pavargę,— pridūrė jis, kreipdamasis į Jozefą,— aš daugiau jūsų nekankinsiu, bet jūs būsite toks malonus ir pasakysite mums savo vardą ir kur mokėtės muzikos.

Jozefas suprato, kad jam priskiria solo, kurį sudainavo Konsuela, ir ši išraiškingu žvilgsniu įsakė jam neišsklaidyti kanauninko suklydimo.

— Mano vardas Jozefas,— atsakė jis trumpai,— o mokiausi švento Stepono vaikų giedojimo mokykloje.

— Aš taip pat,— pastebėjo nepažįstamasis,— mokiausi toje mokykloje pas Reiterį tėvą; o jūs, žinoma,— pas Reiterį sūnų?

— Taip, pone.

— Bet vėliau jūs tikriausiai dar pas ką nors mokėtės? Jūs mokėtės Italijoje?

— Ne, pone.

— Ar tai jūs vargonavote?

— Ir aš, ir mano bičiulis.

— O kuris iš jūsų giedojo?

— Mes abu.

— Puiku! Bet Porporos temą atlikote ne jūs? — tarė nepažįstamasis, šnairuodamas į Konsuelą.

— Bet kokiu atveju ne šitas berniukas,— tarė kanauninkas, taip pat pažvelgęs į Konsuelą,— jis per jaunas, kad taip meistriškai giedotų.

— Taip, tai ne aš, tai jis,— greitai atsakė Konsuela, rodydama į Jozefą.

Ji norėjo kuo greičiau nusikratyti šito kamantinėjimo ir nekantraudama žvilgčiojo į duris.

— Kodėl jūs sakote netiesą, mano vaike? — naiviai paklausė klebonas.— Juk aš vakar girdėjau ir mačiau, kaip jūs giedojote,

ir puikiai pažinau jūsų bičiulio Jozefo balsą, kai jis atliko solo Bachą.

— Matyt, jūs apsirikot, pone klebone,— su vylinga šypsena pastebėjo nepažįstamasis,— arba šis jaunuolis nepaprastai kuklus. Kaip ten bebuvę, pagyrų vertas ir vienas, ir kitas.

Paskui, pasivėdėjęs kleboną į šoną, nepažįstamasis tarė:

— Ausis jūsų gera, bet akis neįžvalgi — tai daro garbę jūsų minčių tyrumui. Ir vis dėlto privalau atverti jums akis: tas jaunas vengrų valstietis — gana talentinga italų dainininkė.

— Persirengusi moteris! — sušuko priblokštas klebonas.

Jis įdėmiai pažiūrėjo į Konsuelą tuo metu, kai ši atsakinėjo į geraširdiškus kanauninko klausimus, ir ar tai iš malonumo, ar tai iš pasipiktinimo, bet gerasis bažnyčios tarnas tirštai nuraudo nuo apykaklės iki pat šlikės.

— Užtikrinu, kad tikrai taip,— tęsė nepažįstamasis.— Bergždžiai bandau ištirti, kas tokia galėtų ji būti. O dėl jos persirengimo ir tos dviprasmiškos padėties, kurioje ji dabar atsidūrė, tai čia tikra beprotybė. Viskas dėl meilės, pone klebone! Bet mūsų tai neliečia.

— Dėl meilės! Gera jums kalbėti! — sušuko susijaudinęs klebonas.— Pagrobimas, nusikalstamas ryšys su tuo jaunikliu! Bet juk tai bjauru! O kaip aš papuoliau! Įkurdinau juos savo namuose! Dar, laimė, daviau jiems atskirus kambarius, taip kad, tikiuosi, po mano stogu neįvyko nuodėmės. Ach! Koks nutikimas! Įsivaizduoju, kaip mano parapijos laisvamaniai (o tokių esama, pone, ir daugelį net pažįstu) patrauktų mane per dantį, jei sužinotų šią istoriją.

— Jeigu jūsų parapijiečiai nepažino moteriško balso, tai tikriausiai neįžiūrėjo nei veido bruožų, nei eisenos. O tarp kitko pažvelkite, kas per gražios rankutės, kokie šilkiniai plaukai, kokia mažutė kojelė, nors apavas ir grubus!

— Nieko nenoriu matyti! — sušuko savitvardos netekęs klebonas.— Kokia šlykštybė — persirengti vyrišku kostiumu! Šventajame Rašte yra eilutė, pasmerkianti mirčiai kiekvieną, vyrą ar moterį, kuris atsisako savo lyties drabužių. Mirčiai — girdite, pone?! Tai užtektinai pasako apie nuodėmės sunkumą. Ir ji dar išdrįso įlįsti į Dievo namus ir begėdiškai giedoti Viešpaties garbei, tuo metu kai jos siela ir kūnas sutepti tokio nusikaltimo!

— Ir giedojo tai garbei dieviškai! Aš buvau sujaudintas iki ašarų, niekuomet nesiklausiau nieko panašaus! Paslaptingas atsitikimas! Kas ta moteris? Visos, kurias galėčiau įtarti, už ją daug vyresnės.

— Juk tai vaikas, visai jaunutė mergina,— tęsė klebonas, kuris negalėjo susilaikyti nepažiūrėjęs į Konsuelą su susidomėjimu, kovojusiu jo širdyje su jo įsitikinimų griežtumu.— Kokia gyvatėlė! Tik pažiūrėkit, kaip romiai ir kukliai ji atsakinėja ponui kanauninkui. Ach! Jei kas nors atspės šį prietykį, aš žuvęs žmogus! Teks man tuomet iš čia išvykti!

— Kaipgi jūs pats ir niekas iš jūsų parapijiečių neatpažino moteriško balso? Na ir prastuoliai jūs, pasakysiu jums!

— Ką padarysi! Mes, tiesa, įžvelgėme kažką nepaprasto jos giedojime, bet Gotlybas sakė, kad tai itališka maniera, jis jau buvo tokį giedojimą girdėjęs: tai Siksto koplyčios balsas. Nežinau, ką jis tuo norėjo pasakyti, juk aš nieko neišmanau muzikoje, išeinančioje už mano apeigyno ribų, man ir į galvą negalėjo ateiti... Kaip pasielgti, pone? Kaip pasielgti?

— Jeigu niekas nieko neįtaria, aš jums patariu — apie viską tylėti. Išlydėkite tuos jaunuolius kuo greičiau. Jei norite, aš apsiimsiu išvaduoti jus nuo jų.

— O taip! Jūs man be galo pasitarnausite! Palaukit, palaukit, aš jiems duosiu pinigų. Kiek jiems sumokėti?

— Tai manęs neliečia. Mes tai dosniai mokame artistams... Bet jūsų parapija neturtinga, ir bažnyčia neprivalo sekti teatro pavyzdžiu.

— Aš nešykštausiu, duosiu jiems šešis florinus! Tuoj pat einu... Bet ką pasakys ponas kanauninkas? Jis, matyt, nieko nepastebi. Štai jis šnekasi su ja visai tėviškai... Šventas žmogus!

— O kaip jūs manote, jis labai pasipiktintų?

— Kaipgi! Beje, aš ne tiek bijau jo priekaištų, kiek pašaipos. Juk jūs žinote, kaip jis mėgsta šaipytis, jis toks šmaikštus. Och! Kaip jis tyčiosis iš mano naivumo!..

— Bet kadangi jis, matyt, tebeklysta kaip ir jūs... tai neturės teisės šaipytis iš jūsų. Na, eime prie jų. Apsimeskite lyg nieko neatsitiko ir pasinaudokite pirmu patogiu momentu išlydėti jūsų muzikantus.

Jie pasitraukė nuo lango, kur šnekėjosi, ir klebonas, priėjęs prie Jozefo, kuris, atrodė, kur kas mažiau domino kanauninką negu sinjoras Bertonis, įbruko jam į ranką šešis florinus. Gavęs šią kuklią sumą, Jozefas davė ženklą Konsuelai, kad ji greičiau atsikratytų kanauninko ir išeitų paskui jį iš namo. Bet kanauninkas pasišaukė prie savęs Jozefą ir iš jo atsakymų neabejodamas, kad moteriškasis balsas priklausė jam, paklausė:

— Pasakykit man, kodėl pasirinkote šią Porporos ištrauką, užuot atlikęs pono Holcbauerio solo?

— Mes jo neturėjome, ir mes jo nemokėjome,— atsakė Jozefas,— aš sudainavau vienintelį iš mano išmoktų dalykų, kurį gerai atsiminiau.

Čia klebonas paskubėjo papasakoti apie mažą Gotlybo gudrybę, ir šis užkulisinis pavydas labai prajuokino kanauninką.

— Na ką gi,— pastebėjo nepažįstamasis,— jūsų mielas kurpius padarė mums didžiulę paslaugą: vietoj blogo solo mes pasigėrėjome didžio meistro šedevru. Jūs įrodėte savo skonį,— pridūrė jis, kreipdamasis į Konsuelą.

— Nemanau,— paprieštaravo Jozefas,— kad Holcbauerio solo buvo toks prastas. Tie jo kūriniai, kuriuos mes atlikome, turėjo savo teigiamų pusių.

— Teigiamybės — tai dar ne talentas,— atsakė nepažįstamasis; dūsaudamas ir atkakliai kreipdamasis į Konsuelą, jis pridūrė: o kokia jūsų nuomonė, drauguži? Ar jūs manote, kad tai vienas ir tas pats?

— Ne, pone, aš taip nemanau,— atsakė ji trumpai ir šaltai, nes to žmogaus žvilgsniai vis labiau ją trikdė ir slėgė.

— Tačiau jums visgi buvo malonu sugiedoti Holcbauerio mišias? — įsiterpė kanauninkas.— Juk tai nuostabus dalykas, ar ne tiesa?

— Man nebuvo nei malonu, nei nemalonu,— atsakė Konsuela, nes nekantravimas jai sukėlė neįveikiamą norą pasisakyti atvirai.

— Jūs norite pasakyti, kad šis kūrinys nei geras, nei blogas? — juokdamasis sušuko nepažįstamasis.— Na, mano vaike, jūs puikiai atsakėte, ir aš visai sutinku su jūsų nuomone.

Kanauninkas garsiai nusikvatojo, klebonas atrodė labai sutrikęs, o Konsuela, nė kiek nesidomėdama tuo muzikiniu disputu, dingo įkandin Jozefo.

— Na, pone kanauninke, kaip jums tie vaikai? — vylingai paklausė nepažįstamasis, vos tik jie išėjo.

— Žavingi! Nuostabūs! Jūs jau man atleiskite, kad aš tai sakau po įžūlaus atsakymo, kuriuo jus apdovanojo berniūkštis.

— Na ką jūs! Man tas berniukas atrodo tiesiog žavus! Toks jaunas ir toks talentingas! Nuostabu! Kas per stiprios ir anksti subrėstančios natūros tie italai!

— Apie jaunesniojo talentą aš nieko negaliu pasakyti,— paprieštaravo kanauninkas pačiu natūraliausiu balsu,— jame nepamačiau nieko ypatingo. Bet jo vyresnysis draugas — nuostabus jaunuolis, ir jis mudviejų tėvynainis, teneįsižeidžia jūsų „italomanija".

— Ach, štai kas! — tarė nepažįstamasis, mirkčiodamas klebonui.— Vadinasi, Porporą atliko vyresnysis?

— Manau, kad taip,— atsakė klebonas, visai susidrovėjęs dėl to, kad jį verčia meluoti.

— Aš tuo visai tikras: jis pats man sakė,— pastebėjo kanauninkas.

— O antrąjį solo, vadinasi, atliko kas nors iš jūsų parapijiečių? — toliau klausinėjo nepažįstamasis.

— Tikriausiai,— atsakė klebonas, dėdamas pastangas, kad palaikytų tą melą.

Abu pažiūrėjo į kanauninką, norėdami įsitikinti, ar jiems pavyko jį apgauti, ar jis tyčiojasi iš jų, bet jis, matyt, nė nemanė juoktis. Jo ramumas kleboną nuramino. Prašneko apie ką kita. Tačiau po ketvirčio valandos kanauninkas vėl grįžo prie muzikos ir panoro matyti Jozefą ir Konsuelą — tam, pareiškė jis, kad parsivežtų juos pas save ir ten ilsėdamasis dar kartą gerai jų pasiklausytų. Persigandęs klebonas suvapėjo kažkokį menkai įtikėtiną atsikalbinėjimą. Kanauninkas juokdamasis paklausė, ar

tik neliepęs jis savo mažųjų muzikantų įmesti į katilą kaip priedą pusryčiams, kurie ir taip jam atrodo nuostabūs? Klebonas tiesiog kankinosi. Jam į pagalbą atėjo nepažįstamasis.

— Tuojau juos atvesiu,— tarė jis kanauninkui.

Ir išėjo, ženklu parodęs geraširdžiam klebonui, kad sumanys kokią nors gudrybę. Bet galvoti nieko nebereikėjo. Iš tarnaitės jis sužinojo, kad jaunieji muzikantai spėjo dingti, dosniai apdovanoję ją vienu florinu iš ką tik gautų šešių.

— Kaip? Išėjo?! — sušuko nusivylęs kanauninkas.— Reikia juos pavyti! Aš noriu juos matyti ir girdėti, noriu ir viskas!

Apsimetė, kad vykdo jo pageidavimą, bet niekam nė į galvą neatėjo vytis jaunuosius artistus. Bet tai nebūtų nieko padėję, nes jie, baimindamiesi jiems gresiančio smalsumo, nuskrido kaip paukščiai. Kanauninkas buvo labai nusiminęs ir netgi šiek tiek supykęs.

— Ačiū Dievui, jis nieko neįtaria,— tarė klebonas nepažįstamajam.

— O jūs, pone klebone,— atsakė šis,— prisiminkite istoriją su vyskupu, kuris sykį penktadienį per neapsižiūrėjimą valgė nepasninkiškai, ir jam tai priminė jo vikaras. „Beširdi,— sušuko vyskupas,— nejaugi negalėjai patylėti iki pietų pabaigos!" Galbūt ir mums reikia kanauninkui leisti apsigaudinėti kiek jam patinka.

LXXVI

Buvo tyli ir šviesi naktis. Pilnatis švietė dangaus erdvėje, seno vienuolyno bokšto laikrodis garsiai ir iškilmingai išmušė devynias, kai Jozefas ir Konsuela, tuščiai ieškoję prie aptvaro varpelio, ėmė eiti aplink nebylų namą, vildamiesi, kad juos išgirs svetingas šeimininkas. Bet jų viltys nepasiteisino: visos durys buvo užrakintos, nė vienas šuo nelojo, nė viename niūraus pastato lange nebuvo matyti net menkos šviesos.

— Tai tylos rūmai,— juokdamasis tarė Haidnas,— ir jeigu laikrodis du kartus nebūtų išmušęs tyliai ir iškilmingai keturis ketvirčius do ir si ir devynis dūžius sol, manyčiau, kad šis būstas paliktas pelėdoms ir vaiduokliams.

Vietovė aplinkui buvo labai nyki. Konsuela pavargo, be to, šis paslaptingas vienuolynas masino jos poetišką vaizduotę.

— Net jei mums teks miegoti kokioje nors koplyčioje,— tarė ji,— vis tiek noriu čia pernakvoti. Visgi pamėginkim patekti vidun. Blogiausiu atveju perlipsim per sieną — tai ne taip jau sunku.

— Gerai,— tarė Jozefas,— aš jums pakišiu nugarą, o kai atsidursite viršuje, greitai peršoksiu į aną pusę ir padėsiu jums nulipti.

Pasakyta — padaryta. Siena buvo visai neaukšta. Po dviejų minučių jaunieji nedorėliai su ryžtinga ramybe jau vaikštinėjo

švento aptvaro viduje. Jie atsidūrė puikiame sode, kuris buvo labai prižiūrimas. Vaismedžiai, susodinti alėjomis, tiesė į juos savo ilgas šakas, apsunkusias nuo rausvų obuolių ir auksinių kriaušių. Vynuogienojai, koketiškai sulenkti arkų forma, panėšėjo į aukštas žvakides, apkabinėtas stambiomis sultingų vynuogių kekėmis. Didžiulės daržovių lysvės taipogi atrodė savotiškai žavios. Grakštūs šparagų stiebai su šilkinėmis garbanomis, blizgančiomis nuo vakaro rasos, priminė žemaūgių eglių, apgaubtų sidabro rūku, giraitę. Žirniai besvorėmis girliandomis vijosi apie aukštus kuolus, sudarančius ilgas pavėsines, siaurus ir paslaptingus takus, kur tyliai čirpsėjo apsnūdusios mažytės liepsnelės. Amerikietiški moliūgai, išdidūs tos žalumynų jūros leviatanai, pūpsojo išvertę didžiulius morkinius pilvus, voliodamiesi ant plačių tamsių lapų. Jauni artišokai, nelyginant mažutės karūnuotos galvelės, grūdosi apie savo vadą, imperatoriškąjį stiebą gimdytoją. Melionai tupėjo po stiklo gaubtuvais kaip nerangūs mandarinai po palankinais, ir iš kiekvieno krištolinio kupolo mėnulis išskobė didžiulį žydrą deimantą, į kurį plazdėdami sparnais, atsimušdavo lengvabūdžiai naktiniai drugiai.

Rožių špaleriai skyrė daržą nuo gėlyno, besišliejančio prie pastatų ir juosiančio juos gėlių juosta. Šis slaptas sodas atrodė tarytum rojus. Kuplių dekoratyvinių krūmų ūksmėje glaudėsi reti augalai, skleidžiantys nuostabų aromatą. Smėlis po kojomis buvo minkštas, kaip kilimas. Veja atrodė sušukuota žolelė prie žolelės, tokia lygi ir glotni ji buvo. Gėlės augo tokios vešlios, kad visai nesimatė žemės, ir kiekviena lysvė priminė didžiulę gėlių pintinę.

Nuostabus daiktų poveikis žmogaus dvasinei ir fizinei savijautai! Nespėjo Konsuela įkvėpti šio palaimingo oro, pažvelgti į tą nerūpestingos gerovės šventovę, kai pasijuto pailsėjusi, tarytum po gilaus miego.

— Kaip keista! — tarė ji Bepui.— Aš žvelgiu į šį sodą ir jau užmiršau kelio akmenis ir savo skaudamas kojas. Man atrodo, kad, matydama šį grožį, ilsiuosi. Anksčiau niekuomet nemėgau tvarkingų, išpuoselėtų sodų ir apskritai aptvertų vietų, o štai šis sodas, po tiekos kelionės dienų dulkėtu keliu, po ilgo ėjimo kieta, suminta žeme, man atrodo rojus. Ką tik miriau iš troškulio, o dabar, kai matau šiuos nuostabius augalus, besiskleidžiančius nuo vakaro rasos, man atrodo, kad geriu kartu su jais ir jau numalšinau savo troškulį. Pažiūrėk, Jozefai, ar yra kas žavingesnio už gėles, besiskleidžiančias šviečiant mėnuliui? Pažvelk į tą baltą žvaigždžių puokštę kaip tik pievelės viduryje ir nesijuok iš manęs. Aš nežinau jų pavadinimo, regis, nakties gražuolės, bet kaip vykusiai jos pavadintos! Jos gražios ir skaisčios, kaip žvaigždės danguje. Vos dvelkteli menkiausias vėjelis — ir jos visos drauge tai palinksta, tai atsitiesia; atrodo, tarsi jos juokiasi ir išdykauja, nelyginant baltai apsirengusios mergaitės. Jos man primena mano draugės iš giedotojų mokyklos, kai sekmadieniais, ap-

rengtos vienuolėmis, lakstydavo palei aukštas bažnyčios sienas. O dabar gėlės sustingo tykiame ore, atsukusios galveles į mėnulį, tarytum žiūri į jį ir grožisi. Ir atrodo, kad mėnulis irgi meiliai žvelgia į jas ir sklendžia virš jų, nelyginant didelis nakties paukštis. Ar tu manai, Bepai, kad augalai nieko nejaučia? O man atrodo, kad graži gėlelė ne vien beprasmiškai auga, bet ir patiria nuostabių pojūčių. Aš nekalbu apie nelaimingą, pasigailėtiną dagį šalia pakelės griovių, kur jis skursta dulkėse ir kiekviena praeinanti banda graužia jo ūglius. Tai vargdienis elgeta, svajojantis apie lašą jam neprieinamo vandens. Suskeldėjusi ir trokštanti žemė godžiai sugeria visą drėgmę, nieko nepalikdama jo šaknims. Bet sodo gėlės, kurias taip rūpestingai prižiūri, laimingos ir išdidžios, kaip karalienės. Jos leidžia laiką koketiškai siūbuodamos ant stiebų, o kai danguje pateka jų mielasis draugas mėnulis, jos išsiskleidžia pasitikdamos jį ir taip stovi pusiausnūdos, atsidavusios saldžioms svajonėms. Galbūt jos klausia savęs, ar auga mėnulyje gėlės, kaip kad mes klausiame savęs, ar gyvena ten žmonės. Aš matau, Jozefai, kad tu juokiesi iš manęs, o tuo tarpu malonumas, kurį patiriu, grožėdamasi tomis baltomis žvaigždėmis, visai ne jausmų apgaulė. Ore, išgrynintame ir atgaivintame jų aromato, yra kažko kilnaus, ir jaučiu, kad mano gyvenimas tarytum susijęs su gyvenimu viso, kas mane supa.

— Kaip galėčiau šaipytis iš jūsų,— atsakė atsidusdamas Jozefas,— kai visi jūsų įspūdžiai tuoj pat persiduoda man, kai kiekvienas jūsų žodis virpa mano sieloje, kaip garsas instrumento stygomis. Bet pažiūrėkite, Konsuela, į šitą pastatą ir paaiškinkite, kodėl jis man kelia tokį saldų ir gilų liūdesį.

Konsuela pažvelgė į vienuolyną. Tai buvo nedidelis XII amžiaus statinys, kažkada sutvirtintas dantytais parapetais, kurie vėliau buvo pakeisti pilkšvų šiferinių plokščių aštriabriauniais stogais. Bokšteliai, užsibaigiantys pakeliamųjų šaudymo angų galerijomis, buvo palikti kaip papuošimai ir panėšėjo į dideles pintines. Gražūs gebenės brūzgynai ardė sienų monotoniją, o ant neapaugusio fasado, užlieto mėnulio šviesos, nakties vėjas siūbavo lengvą skaidrų jaunų topolių šešėlį. Ilgos vynuogienojų ir jazmino girliandos supo duris ir vijosi apie langus.

— Šis būstas dvelkia tyla ir liūdesiu,— atsakė Konsuela,— bet jis man nekelia tokios simpatijos kaip sodas. Augalai sutverti tam, kad augtų vienoje vietoje, o žmonės — kad keliautų ir bendrautų vieni su kitais. Jei būčiau gėlė, norėčiau augti šiame gėlyne — čia gera, bet aš moteris ir nenorėčiau gyventi celėje, užrakinta akmens krūvoje. O tu ar norėtum būti vienuolis, Bepai?

— Na, ne! Apsaugok Dievel Bet man būtų smagu dirbti nesirūpinant stogu virš galvos ir duona kasdienine; norėčiau gyventi ramiai, tyliai, nuošaliai, šiek tiek pasiturinčiai, be rūpesčių, kamuojančių vargšus. Žodžiu, norėčiau gyventi pasyvų nuosaikų gyvenimą, netgi šiek tiek nuo ko nors priklausant, kad tik lais-

vas būtų mano protas, kad tik neturėčiau kitų išgyvenimų, kitų rūpesčių, kitos pareigos, kaip vien tik kurti muziką.

— Na ką gi, mano drauge, ramiai kurdamas, tu ir muziką kurtum ramią.

— O kuo ji bloga? Kas gali būti geriau už ramybę? Padangė rami, mėnulis ramus, šitos gėlės, kurių romi išvaizda taip jus žavi...

— Jų nejudrumas man patinka tik todėl, kad jis pakeitė vilnijimą, sukeltą vėjo gūsio. Dangaus giedra mus žavi tik todėl, kad ne kartą matėme, kaip jį varstė žaibai. O mėnulis niekuomet nebūna toks didingas kaip tuomet, kai šviečia tarp jį supančių tamsių debesų. Argi poilsis gali būti iš tiesų saldus be nuovargio? Nuolatinis sustingimas — jau nebe poilsis. Tai nebūtis, tai mirtis. Ach! Jei būtum gyvenęs, kaip aš, ištisus mėnesius Milžinų pilyje, tai žinotum, kad ramybė — ne gyvenimas!

— Bet ką jūs vadinate ramia muzika?

— Muziką pernelyg taisyklingą, pernelyg šaltą. Žiūrėk, kad neprikurtum tokios muzikos, vengdamas nuovargio ir pasaulietiškų jausmų!

Šitaip šnekučiuodamiesi, jie priėjo prie pat pastato. Krištolinė vandens srovė veržėsi iš marmurinio kamuolio su paauksuotu kryžiumi viršuje ir persiliedama iš taurės į taurę, krito į didelę granito kriauklę, kur nardė daugybė mažyčių auksinių žuvelių, su kuriomis taip mėgsta žaisti vaikai — Konsuela ir Bepas, tiesą sakant, irgi dar vaikai, kuo rimčiausiai ėmė mėtyti joms smilteles, kad suerzintų jų rajumą ir pasigrožėtų greitais žuvyčių judesiais, kai staiga pamatė tiesiai į juos einančią aukštą baltą figūrą su ąsočiu; ji artėjo prie baseino ir visiškai galėjo būti palaikyta „naktine skalbėja", viena iš tų pasakiškų būtybių, apie kurias legendos pasklidusios beveik visose į prietarus linkusiose šalyse. Susikaupimas ir abejingumas, kai ji ėmė semti į ąsotį vandenį, neparodydama nei nusistebėjimo, nei baimės pamačiusi nepažįstamuosius, iš tiesų turėjo savyje kažką iškilmingo ir keisto. Bet greitai garsus šauksmas, jai išmetus savo indą į baseino dugną, parodė, kad joje nebuvo nieko antgamtiško. Paprasčiausiai, einant metams, gerajai senutei nusilpo akys, bet vos tik ji pastebėjo svetimus, tuoj baisiai persigando ir puolė bėgti link namo šaukdamasi Švenčiausiosios Mergelės Marijos ir visų šventųjų.

— Kas atsitiko, tetule Brigita,— pasigirdo viduje vyriškas balsas.— Ar tik nesutikote nelabojo?

— Du velniai arba, greičiau, du vagys, stovi ten prie baseino,— atsakė tetulė Brigita, bėgdama prie žmogaus, pasirodžiusio tarpduryje ir kurį laiką neryžtingai ir nepatikliai stabtelėjusio ant slenksčio.

— Jums vėl pasivaideno kažkas baisaus? Argi tokiu laiku prasmuks pas mus vagys?

— Prisiekiu savo amžinuoju išganymu, kad ten stovi dvi juodos figūros, sustingusios kaip statulos! Bet argi jūs pats nematote jų iš čia? Žiūrėkit, jos vis dar ten tebestovi nejudėdamos. Švenčiausioji Mergele! Bėgu, pasislėpsiu rūsyje.

— Iš tiesų, kažką matau,— tarė vyras, stengdamasis kalbėti šiurkščiu balsu.— Tuoj paskambinsiu sodininkui, ir su dviem jo padėjėjais mes lengvai įveiksime tuos niekšus. Jie čia galėjo patekti tik per sieną, nes aš pats užrakinau visus vartus.

— Iš pradžių uždarykim duris,— pastebėjo senė,— o paskui jau kelkim aliarmą.

Durys užsitrenkė, o du mūsų jaunuoliai suglumę tebestovėjo, nežinodami, ką daryti. Bėgti — reiškė patvirtinti apie juos susidarytą nuomonę, o pasilikti — reiškė būti šiurkščiai užpultiems. Tą momentą jie išvydo silpną šviesos spindulį, sklidusį pro antrojo aukšto langines. Spindulys paplatėjo, ir avietinė šilkinė užuolaida, pro kurią liejosi švelni lempos šviesa, ėmė lėtai kilti. Ranka, ryškioje mėnulio šviesoje atrodžiusi balta ir putli, pasirodė prie užuolaidos krašto, atsargiai prilaikydama jos kutą, o tuo metu kažkieno nematoma akis tikriausiai stebėjo, kas vyko lauke.

— Pradėkime dainuoti,— tarė savo bičiuliui Konsuela.— Tai vienintelė išeitis. Aš pradėsiu, o tu man pritark. Arba ne, imk smuiką ir sugrok bet kokią riturnelę bet kokiu tonu.

Jozefas pakluso, ir Konsuela garsiai uždainavo, improvizuodama muziką ir žodžius, kažką panašaus į ritmišką rečitatyvą vokiečių kalba:

— „Mes du neturtingi penkiolikmečiai vaikai; mes tokie maž__i__ — ne stipresni ir ne baisesni už lakštingalėles, kurių saldžias giesmes mėgdžiojame".

— Na, Jozefai,— sušnibždėjo ji,— dar akordas, kad paryškintum rečitatyvą.

Po to ji tęsė toliau:

— „Iškankinti nuovargio, nuliūdę niūrioje nakties vienatvėje, mes išvydome iš tolo šį namą, jis mums pasirodė negyvenamas, ir mes perkėlėme per sieną vieną koją, o po to kitą".

— Jozefai, dar la minor akordą!

— „Mes atsidūrėme užburtame sode, tarp vaisių, vertų pažadėtosios žemės. Mes mirėme iš troškulio, mirėme iš alkio, ir visgi, jei trūks nors vieno raudono obuolėlio ant špalerio, jei mes nuskynėme nors vieną uogelę nuo vynuogienojo, tegu mus išveja ir nubaudžia kaip piktadarius".

— Dabar, Jozefai, moduliuok, kad sugrįžtum į do mažor.

— „O mus kažkuo įtarinėja, mums grasina, bet mes nenorim bėgti, nenorim slėptis, nes nepadarėme nieko blogo... nebent tai, kad į Dievo namus įlipome per sieną. Bet kai rūpi patekti į rojų, tai geri visi keliai, o trumpiausi užvis geriausi".

Konsuela savo rečitatyvą užbaigė vienu iš tų puikių choralų viduramžių lotynų kalba, kuri Venecijoje žinoma kaip „latino

di frate"[1], ją žmonės gieda vakarais priešais madonos statulas. Kai ji baigė, dvi baltos rankos, pamažu išlindusios iš už užuolaidos, ėmė audringai ploti, ir balsas, pasirodęs jai tarytum pažįstamas, pro langą sušuko:

— Sveiki atvykę, mūzų auklėtiniai! Įeikite, įeikite! Čia jūsų laukia svetingas sutikimas.

Jaunieji žmonės priėjo, o po minutės liokajus su raudonai violetine livrėja mandagiai atvėrė jiems duris.

— Aš palaikiau jus sukčiais. Prašau atleisti, mano bičiuliai,— juokdamasis pasakė jis,— bet jūs patys kalti, kad neuždainavote anksčiau. Su tokiu pasu kaip balsas ir smuikas, galite tikėtis, kad būsite mano šeimininko sutikti kuo širdingiausiai. Prašom įeiti. Panašu, kad jis jau pažįsta jus.

Sulig tais žodžiais prielankus tarnas palipo pirma jų dvylika nuožulnių laiptelių, iškilotų nuostabiu turkišku kilimu. Jozefas nespėjo nė paklausti šeimininko vardo, o liokajus jau atidarė duris, tučtuojau be triukšmo užsivėrusias už jų, ir pravedęs juos pro jaukų prieškambarį, įvedė į valgomąjį, kur malonusis šio laimingo būsto šeimininkas, sėdėdamas prieš keptą fazaną ir du butelius seno auksinio vyno, ėmė virškinti pirmąjį patiekalą mielaširdiškai ir sykiu didingai pradėdamas antrąjį. Sugrįžęs iš vakarinio pasivaikščiojimo, jis įsakė aptvarkyti jį ir atgaivinti veidą, ką ir padarė jo kamerdineris. Jis buvo nupudruotas ir nuskustas, žilstančios garbanos, lengvai pabarstytos nuostabiai kvepiančia irisų pudra, švelniai raitėsi apie jo garbingą galvą. Gražios rankos ilsėjosi ant kelių, aptemptų trumpais juodais šilkiniais pantalonais su sidabro sagtimis. Gražios kojos, kuriomis jis šiek tiek didžiavosi, tampriai aptemptos permatomomis violetinėmis šilkinėmis kojinėmis, ilsėjosi ant aksominės pagalvėlės. Jo stotingas, įsiganęs kūnas, apsuptas prabangiu, vata dygsniuotu chalatu iš tamsiai raudono šilko, skendo dideliame minkštame fotelyje, kur alkūnei niekur negrėsė atsitrenkti į kampą, taip gerai šis fotelis buvo apmuštas ir aptakus. Tetulė Brigita, ekonomė, sėdėdama prie liepsnojančio ir spragsinčio židinio už šeimininko fotelio, tarytum laikydama kokias apeigas, virė kavą. Antrasis liokajus, toks pat valyvas ir malonus kaip pirmasis, stovėdamas prie stalo atsargiai atpjovė laukinio paukščio sparnelį, kurio ramiai ir kantriai laukė dievobaimingasis tėvas. Jozefas ir Konsuela žemai nusilenkė, mielajame šeimininke pažinę švento Stepono katedros vyriausiąjį kanauninką, tą patį, kuriam dalyvaujant jie šį rytą giedojo mišias.

LXXVII

Nebuvo pasaulyje žmogaus, kurio gyvenimas būtų susiklostęs taip ramiai ir patogiai kaip pono kanauninko. Daugybės globėjų iš karališkųjų namų dėka jis jau septynerių metų buvo paskelb-

[1] Vienuolių lotynų kalba *(it.)*.

tas pilnamečiu pagal bažnyčios kanonus, leidžiančius, kad tokio amžiaus žmogus, nors dar ir nėra brandaus proto, tačiau pakankamai išmintingas, kad gautų ir disponuotų beneficijos teikiamomis pajamomis. Po to mūsų jaunuolį įšventino vienuoliu ir paskyrė kanauninku, nors jis ir buvo nesantuokinis karaliaus sūnus. Tai buvo padaryta pagal bažnytinius nuostatus, pagal prezumpciją pripažįstančius vaiką gimus teisėtai, jeigu jis pristatytas gauti beneficiją ir globojamas karūnuotųjų asmenų, nors tie patys nuostatai reikalavo, kad kiekvienas pretendentas į bažnytinį turtą būtų kilęs iš neginčijamos ir teisėtos santuokos, kitaip jį galėjo paskelbti „neteisniu", tai yra „nevertu" ir netgi, jei prireiktų, „netekusiu garbės". Bet yra tiek būdų susitarti su dangumi! Todėl kai kuriais atvejais kanoninė teisė numatė, kad pamestinukas gali būti laikomas gimusiu teisėtai, remiantis tuo, beje, visiškai krikščionišku pagrindu, kad neaiškios kilmės atveju dera greičiau įtarti gera negu bloga. Taigi, mažasis kanauninkas kaip vyriausiasis kanauninkas ėmė gauti puikų pelną nuo bažnytinio turto, o sulaukęs penkiasdešimties metų ir turėdamas už savo pečių keturiasdešimt metų atseit tikrosios tarnybos kapituloje, buvo pripažintas „jubiliejiniu" kanauninku, tai yra kanauninku pensijoje, turinčiu teisę gyventi kur tik panorės, nevykdyti jokių pareigų kapituloje ir tuo pat metu naudotis visomis kanauninkato malonėmis, pajamomis ir privilegijomis. Tiesa, garbingasis kanauninkas nuo jaunų metų teikė kapitulai labai didelių paslaugų. Jis pasiskelbė „nedalyvaujančiu", kas kanoniškos teisės kalba reiškia leidimą daugiau ar mažiau padoriu pretekstu gyventi toli nuo kapitulos, neprarandant pajamų beneficijos, susijusių su faktišku pareigų vykdymu. Užteko vieno maro atvejo jo rezidencijoje, kad tai pasitarnautų „nedalyvavimo" priežastimi. „Nedalyvavimo" priežastimi galėjo būti silpna ar pašlijusi sveikata. Bet patikimiausias ir gerbtiniausias pretekstas buvo mokslinė veikla. Tuo tikslu būdavo paskelbiama, kad rašomas koks nors solidus veikalas moralės tema apie bažnyčios tėvus, apie savo kapitulos paslaptis arba, dar geriau, struktūrą, apie jos organizacijos principus, apie su ja susijusią materialinę naudą, apie pretenzijas, kurios galėtų būti pateiktos kitoms kapituloms, apie bylą, kuri vyksta arba kurią galima iškelti rungtyniaujančiai bendruomenei dėl žemės sklypo, labdaros teisės arba pagal beneficiją priklausančio namo. Ir tokios rūšies bylinėjimosi ir finansinės vingrybės daug labiau domino dvasiškių luomą negu pagrindinių religijos tiesų komentarai ir dogmų aiškinimai, kad vos kuriam nors garsiam kapitulos nariui pažadėjus užsiimti tokios rūšies paieškomis, pradėjus raustis senuose pergamentuose ir kurpti teismo raštus, skundus ir netgi paskvilius apie turtingus priešininkus, tuoj jam suteikdavo naudingą ir malonią teisę grįžti į privatų gyvenimą ir pravalginėti savo pajamas arba keliaujant, arba sėdint namuose savo beneficijoje, prie savo židinėlio. Būtent taip ir pasielgė mūsų kanauninkas.

Žmogus protingas, apdovanotas iškalba ir bailiu stiliumi, jis buvo pasižadėjęs, toliau tebežadėjo ir ketino žadėti visą gyvenimą, kad parašys knygą apie savo kapitulos teises, lengvatas ir privilegijas. Apsuptas apdulkėjusių foliantų, kurių jis nė karto neatskleidė, savo paties folianto jis neparašė, nerašė ir jam nebuvo nė lemta jį parašyti. Du sekretoriai, kuriuos jis pasikvietė kapitulos sąskaita, užsiėmė tuo, kad purškė jo personą kvepalais ir gamino valgius. O apie išgarsintąją knygą buvo daug šnekų; jos laukė, remdamiesi jos argumentais statė tūkstančius oro pilių, svajodami apie garbę, kerštą ir auksą. Ši neegzistuojanti knyga jau sukūrė savo autoriui išsilavinusio, atkaklaus darbininko ir iškalbingo žmogaus reputaciją, ko jis visiškai neskubėjo patvirtinti įrodymais. Ir ne todėl, kad būtų nesugebėjęs pateisinti aukštą savo kolegų nuomonę, bet todėl, kad gyvenimas trumpas, prie pietų ir vakarienės užsisėdi ilgai, rūpintis savo išvaizda privalu, o far niente [1] toks nuostabus. Be to, mūsų kanauninkas turėjo dvi nekaltas, bet nenumaldomas aistras: jis dievino sodininkystę ir muziką. Kaipgi jis galėjo, turėdamas tiek reikalų ir būdamas toks užsiėmęs, rasti laiko rašyti knygą? Pagaliau taip malonu kalbėti apie knygą, kurios nerašai, ir, priešingai, taip nemalonu klausytis kalbų apie veikalą, kuris jau parašytas!

Šios šventos personos beneficija buvo gana pelningas dvaras, priskirtas buvusiam vienuolynui, kur kanauninkas praleisdavo aštuonis devynis mėnesius per metus, augindamas gėles ir tenkindamas savo pilvą. Namas buvo erdvus ir gana romantiškas. Kanauninkas apstatė jį ne tik komfortiškai, bet netgi prabangiai. Palikęs lėtai irti korpusą, kur anksčiau gyveno vienuoliai, jis rūpestingai prižiūrėjo ir skoningai puošė tą pastato dalį, kuri labiausiai atitiko jo sibaritinius įpročius. Nauji pertvarkymai senovinį vienuolyną pavertė tikra maža pilaite, kur kanauninkas gyveno kaip dvarininkas. Jis buvo maloniausias dvasiškis: pakantus, sąmojingas, kai to reikėjo, ortodoksalus ir iškalbus su savo luomo žmonėmis, paslaugus, linksmas aukštuomenėje, malonus, nuoširdus ir dosnus artistams. Kanauninko tarnai, gyvendami su juo malonų gyvenimą, kurį jis mokėjo susikurti, padėjo jam visomis išgalėmis. Ekonomė buvo truputį bambeklė, bet virė tokias skanias uogienes, mokėjo taip puikiai išlaikyti vaisius, kad jis kentė jos bjaurų charakterį ir ramiai atlaikydavo audras sakydamas, kad žmogus privalo susitaikyti su svetimais trūkumais, bet negali apsieiti be puikaus deserto ir nuostabios kavos.

Mūsų jaunuosius muzikantus jis sutiko kuo nuoširdžiausiai.

— Jūs protingi ir išradingi vaikai,— tarė jis jiems,— ir aš pamilau jus visa širdimi. Be to, jūs labai talentingi, o vieno iš jūsų — jau nežinau dabar, kurio — balsas pats švelniausias, pats maloniausias, labiausiai jaudinantis iš visų, kokius kada nors esu girdėjęs. Šis balsas — stebuklas, lobis. Ir aš šiandien labai nusi-

[1] Nieko neveikimas *(it.)*.

miniau, kai jūs taip netikėtai palikote klebono namus. Jau maniau, kad turbūt daugiau niekada nebesusitiksiu su jumis, niekada jūsų nebeišgirsiu. Iš tiesų, aš netgi netekau apetito, paniurau, susikrimtau... Nuostabus balsas ir nuostabi muzika nėjo man iš galvos, vis skambėjo ausyse. Bet apvaizda, man palanki, o galbūt ir jūsų gera širdis, mano vaikai, vėl atvedė jus pas mane, nes tikriausiai atspėjote, kad aš mokėjau jus suprasti ir įvertinti.

— Turime prisipažinti, pone kanauninke,— atsakė Jozefas,— kad tik atsitiktinumas mus čia atvedė, ir mes nė nesvajojome apie tokią sėkmę.

— Tai mano sėkmė,— maloniai prieštaravo kanauninkas,— ir jūs man padainuosite... Bet ne, tai būtų per daug egoistiška iš mano pusės — jūs pavargote, galbūt alkani... Pirma jūs pavakarieniausite, gerai išsimiegosite mano name, o rytoj užsiimsime muzika. Taip, visą dieną vien tik muzika! Andreasai, tuoj pat palydėkite jaunuolius į bufetinę ir kuo geriausiai jais pasirūpinkite... Beje, ne, padėkite jiems du įrankių komplektus stalo gale — jie vakarieniaus su manimi.

Andreasas įvykdė įsakymą paslaugiai ir netgi su tam tikru palankiu malonumu. Bet Brigita į tai pažiūrėjo visai kitaip: ji palingavo galvą, gūžtelėjo pečiais ir pro dantis suburbėjo:

— Nieko nepasakysi, tinkami svečiai! Keista draugija jūsų luomo žmogui!

— Nutilkite, Brigita! — ramiai atsakė kanauninkas.— Jūs niekada ir niekuo nebūnate patenkinta, o kai tik pamatote, kad kažkas kažkuo džiaugiasi, tuoj pat įnirštate.

— Jūs jau neišmanote, ką ir beišsigalvoti, kaip praleisti laiką,— pridūrė ji, nekreipdama nė menkiausio dėmesio į pasakytą pastabą.— Meilikavimu, visokiomis pasakomis ir dainelėmis jus galima apgauti kaip mažą vaiką.

— Nutilkite! — tarė kanauninkas griežtesniu tonu, bet nenustodamas linksmai šypsotis.— Jūsų balsas griausmingas, kaip tarškynė, ir jeigu nesiliausite bambėti, tai visai neteksite galvos ir sugadinsite man kavą.

— Pamanyk, begalinis džiaugsmas ir didelė garbė,— atsakė senė,— virti kavą tokiems svečiams!

— O! Aš žinau, jums reikalingos orios personos. Jūs mėgstate aukštus titulus. Jūs norėtumėt turėti reikalą tik su vyskupais, kunigaikščiais ir kanonisėmis su šešiolikos kartų genealogija. O man visa tai neatstoja gerai sudainuotos dainos.

Konsuela nustebusi klausėsi, kaip žmogus, atrodęs toks kilnus, galėjo su kažkokiu naiviu pasitenkinimu kivirčytis su savo ekonome; o ir per visą vakarienę ją glumino jo interesų vaikiškumas. Jis plepėjo visokiausius niekus — tiesiog apie viską, paprasčiausiai kad prastumtų laiką ir palaikytų sau gerą nuotaiką. Kas minutė jis kreipėsi į tarnus, tai rimtai aptarinėdamas žuvies padažo klausimą, tai rūpindamasis kažkokiais jo užsakytais baldais, čia

pat davinėjo prieštaringus įsakymus, klausinėjo liokajų pačių nereikšmingiausių savo ūkio smulkmenų, aptarinėjo tas smulkmenas su iškilmingumu, vertu rimtesnės temos, klausėsi vieno, stabdė kitą, ginčijosi su tetule Brigita, priešgyniavusia jam kiekviename žingsnyje, ir visa tai darė perpindamas klausimus ir atsakymus įvairiausiais pokštais. Buvo galima pamanyti, kad priverstas, dėl savo atsiskyrėliško ir neveiklaus gyvenimo, tenkintis savo tarnų draugija, jis, norėdamas duoti darbo smegenims, o iš kitos pusės — padėti virškinimui, higienos dėlei užsiėmė minčių mankšta — ne per sunkia ir ne per lengva.

Vakarienė buvo puiki ir nepaprastai gausi. Po karšto patiekalo ponas kanauninkas iškvietė virėją, geraširdiškai pagyrė jį už kai kurių patiekalų pagaminimą, trumpai ir įsakmiai pabarė už kitus, nepasiekusius tobulumo. Mūsų keliauninkai, tarytum nukritę iš dangaus, žvilgčiojo vienas į kitą, manydami, kad jie sapnuoja smagų sapną, tokios nesuvokiamos jiems atrodė visos tos subtilybės.

— Na, na! Ne taip jau blogai,— tarė geraširdis kanauninkas, paleisdamas savo kulinarą meistrą, aš išmokysiu tave šio to, jeigu stengsies ir su meile atliksi savo pareigą.

„Galima įsivaizduoti,— pamanė Konsuela,— kad kalbama apie tėviškus patarimus arba religinius pamokymus".

Per desertą, išsakęs taip pat ir ekonomei jos pagyrų ir pastabų dalį, kanauninkas pagaliau užmiršo tuos svarbius klausimus ir perėjo prie muzikos, kur pasirodė savo jauniesiems svečiams visai kitoje šviesoje. Jis turėjo puikų muzikinį išsilavinimą, rimtą patyrimą, teisingą supratimą ir išlavintą skonį. Jis gana gerai vargonavo. Atsisėdęs po pietų prie klavesino, jis sugrojo keletą ištraukų iš senovinių vokiečių kompozitorių kūrinių, atlikdamas juos labai švariai ir pagal puikias praeities tradicijas. Ne be susidomėjimo klausėsi Konsuela jo grojimo. Radusi ant klavesino storą gaidų sąsiuvinį su senovinėmis pjesėmis, ji pradėjo jį vartyti ir, užmiršusi nuovargį, ėmė prašyti kanauninką sugroti savo gražia, tikslia ir ramia maniera kai kurias pjeses, ypač jai patikusias. Kanauninkas buvo nepaprastai pamalonintas, kad jo klausosi su tokiu malonumu. Muzika, kurią jis išmanė, jau išėjo iš mados, ir todėl jis nedažnai rasdavo mėgėjų, gebančių įvertinti tai, kas buvo miela jo širdžiai. Todėl jis pajuto nepaprasto švelnumo antplūdį Konsuelai — tuomet kai Jozefas, iškankintas nuovargio, užsnūdo dideliame, išdavikiškai patogiame fotelyje.

— Bravo! — sušuko kanauninkas, pagautas susižavėjimo.— Tu nepaprastai talentingas, mano vaike, ir protingas ne pagal metus. Tavęs laukia nepaprasta ateitis. Pirmą kartą gailiuosi, kad negaliu tuoktis pagal mano luomo reikalavimą.

Šis komplimentas privertė Konsuelą nurausti ir suneramino: ji pamanė, kad kanauninkas pažino joje moterį. Bet greit ji nusiramino, nes jis naiviai pridūrė:

— Taip, man gaila, kad neturiu vaikų, nes dangus galbūt pasiųstų man tokį sūnų kaip tu, o tai būtų mano gyvenimo laimė... nors ir pati Brigita būtų jo motina! Bet pasakyk man, mano drauge, ką manai apie Sebastianą Bachą? Jo kūriniai veda iš proto dabartinius mokslininkus. Tu irgi laikai jį tokiu nepaprastu genijumi? Pas mane ten guli stora jo kūrinių knyga; aš juos surinkau ir daviau įrišti, nes viską reikia turėti namuose... O beje, gali atsitikti, jie iš tikro geri... Bet juos išnagrinėti labai sunku ir, prisipažįstu, po pirmojo nesėkmingo bandymo aš patingėjau vėl jų imtis... Be to, man mažai lieka laiko pačiam sau. Juk aš muzikuoju retomis minutėmis, nutrauktomis nuo rimtesnių dalykų. Tu matei, koks aš užimtas mano mažo ūkio priežiūra, bet iš to nedera spręsti, kad aš žmogus laisvas ir laimingas. Priešingai, aš didžiulio, baisaus, savanoriškai užsikrauto darbo vergas. Rašau knygą ir dirbu prie jos štai jau trisdešimt metų, bet kitas ir per šešiasdešimt jos neparašytų. Šis darbas reikalauja begalinių tyrinėjimų, nemigo naktų, nepajudinamos kantrybės ir pačių giliausių apmąstymų. Užtat, man atrodo, knyga privers apie save kalbėti.

— O ar greit ji bus užbaigta? — paklausė Konsuela.

— Ne taip greit, ne taip greit...— atsakė kanauninkas, stengdamasis pats nuo savęs nuslėpti, kad jis dar nepradėjo rašyti.— Taigi, mes kalbėjome apie šito Bacho muziką... Ji baisiai sunki ir, be to, man atrodo labai keista.

— O aš manau, jei jūs įveiktumėt savo išankstinę nuomonę, įsitikintumėt, kad Bachas — genijus; jis aprėpia, sujungia ir įkvepia visus praeities ir dabarties pasiekimus.

— Na gerai,— sutiko kanauninkas.— Jeigu taip, tai rytoj mes trise pamėginsime išsiaiškinti ką nors iš jo kūrinių. O dabar jums metas miegoti, o man — pasinerti į darbą. Bet rytdieną jūs praleisite pas mane, ar ne tiesa, tai nuspręsta?

— Visą dieną — ko gero, daug, pone: mums reikia skubėti į Vieną. Bet visą rytą mes būsim jūsų paslaugoms.

Kanauninkas užprotestavo, ėmė primygtinai prašyti, ir Konsuela apsimetė pasiduodanti, nutarusi pagreitinti lėtą didingojo Bacho tempą, kad išeitų ne vėliau vienuoliktos ar dvyliktos valandos.

Kai iškilo nakvynės klausimas, karštas ginčas įsiliepsnojo ant laiptų tarp Brigitos ir vyriausiojo kamerdinerio. Uolusis kamerdineris, stengdamasis įtikti savo šeimininkui, paruošė jauniesiems muzikantams dvi puikutes celiukes neseniai suremontuotame pastate, kurį užėmė kanauninkas ir jo svita. O Brigita, priešingai, atkakliai reikalavo apnakvindinti juos senojo vienuolyno apleistose celėse, nes toji pastato dalis nuo naujosios buvo atskirta tvirtomis durimis ir stipriais skląsčiais.

— Kaip! — šaukė ji savo spigiu balsu ant aidžių laiptų.— Jūs ruošiatės įkurdinti tuos valkatas mūsų pašonėje? Bet argi nematote iš jų veidų, iš jų drabužių, iš jų amato, kad tai čigonai,

valkatos, maži plėšikai, kurie paspruks iš čia iki išauštant, pasigrobę mūsų sidabro indus! Ir dar nežinia, ar neužmuš jie mūsų pačių.

— Užmuš! Šitie vaikai! — juokdamasis sušuko kamerdineris.— Jūs išsikraustėte iš proto, Brigita. Nors jūs sena ir sukriošusi, bet, ko gero, pati priversite juos pabėgti, vos tik parodžiusi jiems dantis.

— Jūs pats senas ir sukriošęs, girdite! — įniršusi šaukė senė.— Sakau jums, jie čia nenakvos, aš to nenoriu! Juk su jais visą naktį akių nesumerksi!

— Ir visai be reikalo: aš tvirtai įsitikinęs, kad tie vaikai ne daugiau už mane nori trukdyti jūsų gerbiamą miegą. Bet gana! Ponas kanauninkas įsakė man gerai pasirūpinti jo svečiais, ir aš neįkišiu jų į pilną žiurkių pirkią, kur košia vėjas. Galbūt jūs norite juos paguldyti ten ant plikų grindų?

— Aš liepiau sodininkui pastatyti jiems dvi sulankstomas lovas. O jūs manote, kad tie plikšiai pripratę prie patalų?

— Ir vis tiek šią naktį jie miegos ant patalų, kaip nori šeimininkas. O aš, ponia Brigita, pripažįstu tik jo įsakymus. Leiskite man vykdyti mano pareigas ir atsiminkite, kad jūsų pareiga, taip pat kaip ir mano, paklusti, o ne įsakinėti.

— Teisingai, Josifai! — juokdamasis tarė kanauninkas, pro praviras prieškambario duris girdėjęs visą tą ginčą.— O jūs, Brigita, eikite, paruoškite man batus ir palikite mus ramybėje. Iki pasimatymo, mano jaunieji draugai. Eikite paskui Josifą ir gerai miegokite. Tegyvuoja muzika! Tegyvuoja puiki rytdiena!

Dar ilgai po to, kai mūsų keliauninkai įsitaisė savo puikiose celiukėse, jiems girdėjosi ekonomės burbėjimas, tarytum žiemos vėjas kaukė koridoriuose. O kai triukšmas, lydėjęs iškilmingą kanauninko ėjimą miegoti, visiškai nutilo, Brigita ant pirštų galų priėjo prie jaunųjų svečių durų ir jas užrakino, greitai pasukusi kiekvienos spynos raktą. Jozefas, niekada gyvenime nesiilsėjęs tokioje nuostabioje lovoje, jau stipriai miegojo. Konsuela irgi pasekė jo pavyzdžiu, gerokai pasijuokusi širdyje iš Brigitos baimės. Tai ji, per savo kelionę drebėjusi iš baimės beveik visas naktis, dabar, savo ruožtu, vertė drebėti kitus. Ji galėjo sau pritaikyti pasakėčią apie kiškį ir varles, bet aš nesiimu tvirtinti, kad ji žinojo Lafonteno pasakėčias. Tais laikais jų vertę ginčijo didžiausi pasaulio protai: Volteras iš jų šaipėsi, o Frydrichas Didysis, mėgdžiodamas, kaip beždžionė, savo filosofą, taipogi žiūrėjo į jas su giliausia panieka.

LXXVIII

Ankstų rytą Konsuela, išvydusi patekančią saulę ir išgirdusi linksmą daugybės paukščių, jau puotaujančių sode, klegesį, pabandė išeiti iš savo kambario, bet „areštas" dar nebuvo atšauktas: ponia Brigita tebelaikė savo belaisvius užrakintus. Konsuela

pamanė, kad tai, ko gero, gudrus kanauninko pramanas: trokšdamas visą dieną mėgautis muzika, jis visų pirma manė esant reikalinga pasirūpinti muzikantais. Jauna mergina, jausdamasi guvi ir drąsi vyrišku kostiumu, pažvelgė pro langą ir įsitikino, jog išlįsti pro jį nėra taip sunku, tuo labiau kad palei visą sieną ant tvirtų špalerių vijosi didelis vynuogienojas. Ir štai, lėtai ir atsargiai nulipusi, idant nesugadintų nuostabaus vienuolyno vynuogyno, ji pasijuto ant žemės ir nuėjo gilyn į sodą, sielos gilumoje juokdamasi iš Brigitos nuostabos ir nusivylimo, kai ji suvoks, kad visi jos apsidraudimai pasirodė beprasmiai.

Konsuela vėl pamatė, dabar jau kitaip apšviestas, nuostabias gėles ir puošnius vaisius, kuriais vakar žavėjosi mėnulio šviesoje. Ryto dvelksmas ir aštrūs rožiniai besišypsančios saulės spinduliai suteikė šiems puikiems žemės kūriniams naujo žavesio. Vaisių paviršius atrodė atlasinis aksominis, krištoliniais lašais ant visų šakų kabojo rasa, nuo sidabrinių vejų kilo lengvas garas, lyg aistringas kvėpavimas žemės, geidžiančios pasiekti dangų ir susilieti su juo švelniame meilės polėkyje. Bet niekas šį slėpiningos aušros metą negalėjo lygintis su gėlių gaivumu ir grožiu, kai jos, dar drėgnos nuo nakties rasos, prasivėrė tarsi tam, kad aptiktų savo pačių nekaltybės lobius, išleistų subtiliausius savo aromatus. Tik pats pirmasis ir švarus saulės spindulys buvo vertas žvilgterėti į jas, akimirksniui apturėti jas. Kanauninko gėlynas suteiktų tikrą pasitenkinimą sodininkui mėgėjui, bet Konsuelai jis buvo per daug simetriškas, per daug tvarkingas. O vis dėlto penkiasdešimties rūšių rožės, reti ir žavūs hibiskusai, purpirinis šalavijas, įvairiarūšės pelargonijos, malonų kvapą skleidžiančios daturos su giliomis taurelėmis, pripildytomis dievų ambrozijos, gracingais klemaliais (jų rafinuotame nuode vabzdys, apsvaigęs iš palaimos, randa mirtį), didingi kaktusai, ant gumburiuotų, įnoringai išlinkusių stiebų demonstruojantys savo ryškius vainikėlius, ir dar tūkstančiai retų, stebuklingų, niekada Konsuelos nematytų augalų, kurių pavadinimų ir tėvynės ji nežinojo, ilgam prikaustė jos dėmesį.

Stebėdama jų skirtingas savybes ir stengdamasi suvokti tuos įausmus, kuriuos, rodėsi, išreiškia kiekvieno povyza, ji ėmė ieškoti ryšio tarp muzikos ir gėlių, siekdama suprasti kaip šie du pomėgiai dera kanauninko sieloje. Jai jau ir anksčiau ateidavo į galvą mintis, kad garsų harmonija kažkokiu būdu atliepia spalvų harmonijai. O pačia aukščiausia harmonija jai dingojosi aromatas. Tą minutę, paskendusi miglotose saldžiose svajonėse, Konsuela tarsi girdėjo balsus, kylančius iš kiekvieno žavaus vainikėlio, balsus, pasakojančius apie poezijos paslaptis jai iki šiol nežinoma kalba. Rožė kalbėjo apie aistringą meilę, lelija — apie dangišką skaistumą, prašmatni magnolija — apie tyrus nekalto išdidumo malonumus, o smulkutė našlaitė šnabždėjo apie paprasto, kuklaus gyvenimo džiaugsmus. Kai kurios gėlės garsiai ir valdingai skelbė: „Aš graži ir viešpatauju". Kitos šlamėjo vos suprantamai, bet

tokiu švelniu, į sielą besiskverbiančiu balsu: „Aš maža ir mylima", ir visos kartu lingavo į taktą ryto vėjeliui, sudarydamos neregimą chorą, kuris pamažu tilo tarp nuolankių žolių ir lapijos, trokštančios suvokti paslaptingą vyksmo prasmę.

Ir staiga šią idealią harmoniją, šią žavią kontempliaciją sutrikdė veriantys, baisūs, skausmingi žmonių riksmai, ataidintys iš už medžių guoto, slepiančio vienuolyno aptvarą. Įkandin kaimo tyloje nutykstančių riksmų pasigirdo karietos dardėjimas, po to karieta, matyt, sustojo ir kažkas ėmė bilsnoti į ketinių pinučių vartus, esančius šioje sodo pusėje. Bet arba namuose dar visi miegojo, arba niekas nenorėjo atsiliepti, tik atvykėliai ilgai tuščiai beldė, o veriantys moteriški riksmai, pertraukiami energingų vyro, besišaukiančio pagalbos, keiksmų, dužo į bejausmes akmenines sienas, iššaukdami jose ne didesnį atbalsį nei už jų gyvenančių žmonių širdyse. Visi fasado langai buvo taip gerai užkamšyti, idant saugotų kanauninko miegą, kad nė vienas garsas negalėjo prasiskverbti pro ištisines ąžuolo langines, apkaltas ašutų šikšna. Tarnai, užsiėmę vidiniame kieme anapus namo, negirdėjo riksmų, o šunų sodyboje nebuvo: kanauninkas nemėgo šių įkyrių sargų, kurie, apsaugos nuo vagių pretekstu, drumsčia šeimininkų ramybę. Konsuela pabandė patekti į namą, kad praneštų apie atvykėlius, atsidūrusius, matyt, vargingoje padėtyje, bet visa buvo taip stipriai uždaryta, kad ji šios minties atsisakė ir jaudindamasi puolė prie pinučių vartų, nuo kurių sklido triukšmas.

Kelioninė karieta, iki viršaus prikrauta bagažo ir papilkėjusi nuo ilgos kelionės dulkių, stovėjo prieš pagrindinę sodo alėją. Foreiteriai, nulipę nuo arklių, stengėsi išjudinti nesvetingus vartus, o iš karietos vis sklido dejonės ir skundai.

— Atidarykit, jei jūs krikščionys! — sušuko pribėgusiai Konsuelai.— Čia miršta dama!

— Atidarykit! — suriko, persisvėrusi per karietos langą, moteris, kurios veidas Konsuelai nebuvo pažįstamas, bet kurios venecijietiška tartis priblokšė ją.— Mano ponia mirs, jeigu jai tučtuojau nesuteiks prieglaudos. Atidarykit, jei jūs nesate žvėrys!

Konsuela, negalvodama apie savo protrūkio pasekmes, puolėsi atidaryti vartų, bet ant jų kabojo didžiulė spyna, kurios raktas tikriausiai buvo tetulės Brigitos kišenėje. Skambutis, šifrinės spyruoklės sustabdytas, taip pat neveikė. Šioje ramioje ir padorioje šalyje tokios atsargumo priemonės buvo ne nuo vagių, o nuo triukšmo ir neramumų, sukeliamų per vėlyvų arba per ankstyvų lankytojų. Nepaisant didelio troškimo padėti, Konsuela buvo bejėgė ką nors padaryti ir su kartėliu klausėsi kambarinės plūdimosi, kuri, kreipdamasi į savo šeimininkę, nekantriai šūkčiojo venecijietiškai:

— Kvailys! Nevykęs berniūkštis! Vartų atidaryti negali!

Vokiečiai foreiteriai, kantresni ir ramesni, stengėsi padėti Konsuelai, bet taip pat nesėkmingai. O čia serganti dama, persisvėrusi per karietos langą, laužyta vokiečių kalba garsiai sušuko:

— Ach! Velnias tave griebtų! Na bėk gi pas ką nors, kad atidarytų, niekingas gyvuly!

Toks energingas damos kreipinys nuramino Konsuelą dėl galimos greitos jos mirties. „Jeigu ji ir yra arti mirties, tai tik prievartinės",— pagalvojo mergina ir venecijietiškai kreipėsi į keliauninkę, nes tai, kad dama, kaip ir jos kambarinė, buvo venecijietės, nekėlė jokios abejonės:

— Aš nesu iš šio namo, mane čia priglaudė tik nakčiai. Pasistengsiu pažadinti šeimininkus, nors to taip greitai ir lengvai nepadarysi. Nejaugi, ponia, jūs esate tokiame pavojuje, kad negalite bent kiek palaukti?

— Aš gimdau, kvaily! — sukliegė keliauninkė.— Aš negaliu laukti! Bėk, šauk, viską laužk, bet atvesk žmonių ir padėk man įeiti į šį namą. Tau gerai sumokės...

Ji vėl ėmė klykti, o Konsuelai suvirpėjo keliai: šitas veidas, šis balsas, jai buvo pažįstami.

— Koks jūsų šeimininkės vardas? — paklausė ji kambarinės.

— O koks tavo reikalas? Bėk gi, netikėli! — ištarė galvos netekusi tarnaitė.— Jeigu delsi, nieko iš mūsų negausi!

— Man iš jūsų nieko ir nereikia,— su įkarščiu atrėžė Konsuela,— aš tik noriu žinoti, kas jūs. Jeigu jūsų ponia muzikantė, ją priims čia be jokių kalbų, o ji, jeigu neklystu, garsi dainininkė!

— Eik, berniuk,— tarė gimdyvė, akimirkomis tarp sąrėmių randanti jėgų būti šaltakrauje ir energinga.— Tu neapsirikai. Eik, pasakyk šio namo gyventojams, kad garsioji Korila gali numirti, jeigu kokia nors krikščioniška siela arba menininko siela nepagailės jos tokioje padėtyje. Aš sumokėsiu... pasakyk, kad dosniai sumokėsiu. Sofija,— kreipėsi ji į kambarinę,— liepk paguldyti mane ant žemės; aš kankinsiuos mažiau, gulėdama ant kelio negu šioje pragaro karietoje.

Konsuela jau dūmė prie namo, tvirtai nusiteikusi pakelti baisų triukšmą ir kas bebūtų prasiveržti pas kanauninką. Ji jau nemanė stebėtis arba jaudintis dėl keisto atsitiktinumo, atvedusio čionai jos varžovę, visų jos nelaimių kaltininkę. Ji tenorėjo vieno — padėti jai. Belstis Konsuelai nebeprireikė, ji sutiko Brigitą — kanauninko namų ekonomę, išgirdusi šūksmus, ji išėjo iš namo lydima sodininko ir kamerdinerio.

— Nieko sau istorija, nėra ką sakyti! — rūsčiai ištarė senutė, kai Konsuela išdėstė jai reikalo esmę.— Neikite ten, Andreasai, nesijudinkit iš vietos ir jūs, pone sodininke. Argi jūs nematote, kad viskas tų banditų yra tyčia sumanyta, kad mus apiplėštų ir užmuštų? Aš šito laukiau. Šis aliarmas — gudrybė! Piktadarių gauja šmirinėja aplink namą, o tuo metu tie, kuriuos mes priglaudėme, po kilnumo priedanga mėgina įvesti juos pas mus. Bėkite ginklų, ponai, ir būkite pasiruošę pribaigti šią apsimetusią ūsuotą ir kelnėtą gimdyvę. Na gerai! Tegu tai netgi gimdyvė. Sakykim! Ji mano mūsų namą esant ligonine, ar ką? Mes neturime čia

pribuvėjos, aš pati nieko neišmanau tokiuose reikaluose, o ponas kanauninkas nemėgsta naujagimių klyksmo. Kaipgi dama galėjo leistis į kelionę, žinodama, kad jai laikas gimdyti? O jei jau taip padarė, tai kas kaltas? Ar mes galime padėti jai atsikratyti skausmų? Tegul gimdo savo karietoje: ten jai bus ne blogiau negu pas mus, kur niekas nėra pritaikyta tokiai nelauktai dovanai.

Šiuos žodžius, pradėtus Konsuelai, Brigita niurnėdama tęsė, kol jie ėjo alėja, ir baigė prie vartų — jau Korilos kambarinei.

Tuo metu kai keliauninkės po bergždžių derybų su nenuolankia namų valdytoja ėmė priekaištauti, burnoti ir netgi keiktis, Konsuela, kliaudamasi kanauninko gerumu ir jo meile muzikai, įsmuko į namą. Veltui ieškojo ji šeimininko kambario — tik paklydo didžiuliame pastate su nežinomais perėjimais. Pagaliau sutiko Haidną, kuris ieškojo jos, ir šis pasakė matęs, kaip kanauninkas nuėjo link oranžerijos. Jie abu pasuko tenai ir netrukus pamatė skliautuotoje jazminų alėjoje garbingąjį šeimininką: jis ėjo priešais giedru ir linksmu, kaip šios puikios rudens dienos rytas, veidu. Pažvelgusi į gerai nusiteikusį kanauninką, vaikštinėjantį su savo jaukiu dygsniuotu vatiniu chalatu takeliais, kur jo švelni koja, mindama smulkų, grėbliu išlygintą smėlį, negalėjo užkliūti nė už vieno akmenėlio, Konsuela visiškai įsitikino tuo, kad toks laimingas žmogus, žmogus su švaria sąžine, patenkinęs visus savo norus, patirs palaimą, galėdamas atlikti gerą darbą. Bet vos ji prašneko, mėgindama persakyti vargšės Korilos prašymą, pasirodė Brigita ir ją pertraukė.

— Ten prie vartų,— pradėjo senė,— valkata, teatro dainininkė. Ji apsimeta garsenybe, o išvaizda jos ir šnekėjimas pasileidusios mergos. Ji įtikinėja, kad tuoj pat gimdys, o pati šaukia ir barasi, lyg trisdešimt velnių, kartu paėmus. Nori gimdyti mūsų namuose. Pagalvokit, ar tai jums tinkamas reikalas?

Kanauninko pasidygėjimo gestas reiškė atsisakymą.

— Pone kanauninke,— kreipėsi į jį Konsuela,— kas bebūtų, ši moteris kenčia, jos gyvybė, galimas dalykas, pavojuje, taip pat kaip ir nekalto sutvėrimo, kurį Dievas kviečia į šį pasaulį, gyvybė, ir religija įpareigoja jus priimti jį krikščioniškai ir tėviškai. Juk tiesa, jūs nepaliksite nelaimingosios, neleisite, kad ji pražūtų, dejuodama prie jūsų durų?

— O ką, ar ji ištekėjusi? — šaltai paklausė kanauninkas, po minutės apmąstymų.

— To aš nežinau, galbūt ir ištekėjusi. Bet kas iš to? Dievas siunčia jai laimę būti motina. Jis vienintelis turi teisę ją teisti...

— Ji pasakė savo vardą, pone kanauninke,— energingai įsiterpė Brigita,— jūs turėtumėt ją pažinoti, jūs bičiuliaujatės su visais Vienos komediantais. Ją vadina Korila.

— Korila! — sušuko kanauninkas.— Ji lankydavosi Vienoje, ir aš esu daug apie ją girdėjęs. Kalbama, kad ji turi nuostabų balsą.

— Tai štai, vardan jos nuostabaus balso įsakykite atidaryti

vartus! Ji guli ant žemės, tiesiog ant kelio,— reikalavo Konsuela.

— Bet juk tai laisvo elgesio moteris,— prieštaravo kanauninkas.— Prieš dvejus metus Vienoje ji turėjo skandalingą istoriją.

— Daugelis ir taip pavydi jūsų beneficijai, pone kanauninke,— tęsė Brigita.— Jeigu puolusi moteris pagimdys jūsų namuose... patikėkit, niekas neįžiūrės tame atsitiktinumo, o dar mažiau — kilniadvasiškumo. Jūs žinote, kad kanauninkas Herbertas pretenduoja į jubiliejinio kanauninko vardą ir jau yra atėmęs iš vieno jauno šventiko valdas tuo pretekstu, jog tas atseit praleidęs bažnytines apeigas dėl vienos damos, kuri visados tuo laiku eidavo pas jį išpažinties. Pone kanauninke, tokią beneficiją, kaip jūsų, lengva prarasti, bet sunku įsigyti.

Šie žodžiai padarė kanauninkui netikėtą ir lemtingą poveikį. Jis juos gerai įsidėjo į galvą, nors ir dėjosi beveik neišgirdęs jų.

— Už dviejų šimtų žingsnių nuo čia yra užvažiuojamieji nakvynės namai,— tarė jis,— tegul šią damą nuveža tenai. Ji ten ras viską, ko jai reikia, ir ten jai bus daug patogiau ir padoriau negu viengungio namuose. Eikite, pasakykite jai tai, Brigita, ir, prašau jūsų, padarykite tai mandagiai, kaip galima mandagiau. Parodykite foreiteriams, kur yra užvažiuojamasis kiemas. O jūs, mano vaikai,— kreipėsi jis į Konsuelą ir Jozefą,— eime su manimi nagrinėti Bacho fugos, kol mums paruoš pusryčius.

— Pone kanauninke,— jausmingai pradėjo Konsuela,— nejaugi jūs apleisite...

— Ach! — sušuko nusivylęs kanauninkas.— Sunyko pati gražiausia iš mano volkamerijų! Juk sakiau sodininkui, kad jis per mažai ją laisto. Pats rečiausias, pats įstabiausias mano sodo augalas! Kažkas lemtingo tame yra! Įsižiūrėkite, Brigita! Pakvieskite sodininką, aš jį išbarsiu.

— Pirmiausia aš nuvarysiu nuo mūsų vartų garsiąją Korilą,— atsakė nueidama Brigita.

— Ir jūs su tuo sutinkate? Jūs taip liepiate, pone kanauninke? — sušuko pasipiktinusi Konsuela.

— Aš negaliu kitaip pasielgti,— atsakė jis trumpai,— bet balse pasigirdo nepalaužiamas tvirtumas,— ir prašau daugiau nebekalbėkime apie tai. Eime, aš jūsų laukiu, pradėsime muzikuoti!

— Jokios muzikos mums čia nebegali būti! — atsiliepė susijaudinusi Konsuela.— Jūs bejausmis žmogus ir ne jums suprasti Bachą. Težūnie jūsų gėlės ir jūsų vaisiai! Tegul sunyksta nuo šalčio jazminas ir jūsų gražiausi medžiai! Ši derlinga žemė, duodanti jums visko taip gausiai, teneišaugina daugiau nieko, nebent dygliakrūmius, nes jūs beširdis, jūs pasisavinate dangaus gėrybes ir nemokate jų panaudoti svetingumo labui!

Konsuelai kalbant, palaužtas kanauninkas dairėsi aplinkui, tarsi bijodamas, kad dangaus prakeiksmas, kurio šaukėsi ši liepsninga siela, nekrįstų ant jo brangių volkamerijų ir mylimų plukių. Viską išsakiusi, Konsuela puolė prie vartų — jie kaip ir anks-

čiau buvo užrakinti,— pralindo pro juos ir nuėjo paskui Korilos karietą, patraukusia žingine link vargingos smuklės, kurią kanauninkas visai nepagrįstai pavadino užvažiuojamais nakvynės namais.

LXXIX

Jozefas Haidnas jau priprato paklusti netikėtiems savo draugės sprendimams, bet, apdairesnis ir ramesnis už Konsuelą, jis ją pasivijo tik po to, kai sulakstė į namą kelionmaišio, natų, o svarbiausia — smuiko, egzistavimo šaltinio, ramintojo ir linksmo jų kelionės palydovo. Korilą paguldė ant vokiečių smuklėse įprastos bjaurios lovos, tokios trumpos, kad arba galva, arba kojos turėjo stirksoti išsikišusios. Nelaimė, toje varganoje pirkelėje nebuvo moterų: šeimininkė išėjo lankyti šventų vietų už šešių lįė, o tarnaitė išginė karvę į ganyklą; namuose tebuvo senis ir berniukas. Greičiau nusigandę negu apsidžiaugę, atvykus tokiai turtingai keliauninkei, jie atvykėlių žinion atidavė visus savo namus, negalvodami apie atlyginimą, kurį už tai galėjo gauti. Senis buvo kurčias; vaikui teko eiti pribuvėjos į gretimą kaimą, esančio beveik už viso lįė; foreiteriai labiau rūpinosi savo arkliais, kurių nebuvo kuo pašerti, negu keleive, ir pastaroji, palikta priežiūrai kambarinės, galutinai netekusios galvos ir šaukusios beveik taip pat garsiai kaip jos ponia, skardino orą dejonėmis, panašiomis greičiau į liūtės riaumojimą negu moters aimanas.

Konsuela, apimta siaubo ir užuojautos, nusprendė nepalikti nelaimingosios.

— Jozefai,— tarė ji savo bičiuliui,— grįžk pas kanauninką, nors ir blogai tas tave sutiktų: nedera būti išdidžiam, kai prašai dėl kitų. Pasakyk jam, kad čia reikia atsiųsti baltinių, stipraus vyno, čiužinių, antklodžių — žodžiu, visko, kas reikalinga ligoniui. Pakalbėk su juo švelniai, bet ryžtingai, ir pažadėk, jei prireiks, kad mes ateisime pas jį groti ir dainuoti, kad tik jis padėtų tai moteriai.

Jozefas iškeliavo atgal, o vargšei Konsuelai ne savo valia teko būti bjaurios scenos liudininke, kai moteris be tikėjimo ir širdies, piktžodžiaudama ir laidydama prakeiksmus, kenčia šventas motinystės kančias. Išmintinga ir devobaiminga mergina drebėjo, regėdama kančias, kurių niekas negalėjo sumažinti, nes vietoj švento džiaugsmo ir pamaldaus lūkesio Korilos širdis buvo kupina pykčio ir kartėlio. Ji be perstojo keikė savo likimą, kelionę, kanauninką su jo ekonome ir netgi kūdikį, kurį rengėsi pagimdyti. Ji buvo tokia grubi savo kambarinei, kad tai viskas krito iš rankų. Pagaliau, visai netekusi savitvardos, Korila jai sušuko:

— Na, palauk, aš irgi taip pat tavimi rūpinsiuos, kai ateis tavo eilė! Juk puikiai žinau, kad tu irgi nėščia, ir nusiųsiu gimdyti tave į ligoninę. Dink man iš akių! Tu tik trukdai man ir erzini.

Sofija, įniršusi ir apimta nevilties, verkdama išbėgo iš kambario, o Konsuela, pasilikusi viena su Andzoleto ir Dzustinjanio mylimąja, pabandė ją nuraminti ir palengvinti jos kančias. Nirštanti ir kenčianti pragaro kančias, Korila visgi išlaikė kažkokią žvėrišką drąsą, laukinę jėgą, kurioje matėsi visas jos ugningos, sveikos prigimties nuodėmingumas. Kai skausmai minutėlei atlėgdavo, ji vėl tapdavo žvali ir netgi linksma.

— Velnias griebtų! — staiga kreipėsi ji į Konsuela, visai jos nepažindama, nes anksčiau ją matė tik iš tolo arba scenoje su kostiumais, visai nepanašiais į tą, kuriuo vilkėjo dabar — tai bent nuotykis! O juk daugelis manimi nepatikės, kai papasakosiu, kad pagimdžiau smuklėje su tokiu daktaru kaip tu. Tu panašus į čigoniuką su savo tamsiu snukučiu ir didžiulėmis juodomis akimis. Kas tu? Iš kur atsiradai? Kaip čia atsidūrei? Ir kodėl mane slaugai? Ach, ne, neatsakyk man, aš vis tiek neišgirsiu, per daug kenčiu! Ach, misera, me![1] Kad tik nenumirčiau! O ne, aš nenumirsiu! Nenoriu mirti. Čigoniuk, juk tu nepaliksi manęs? Neišeik! Neišeik! Neleisk man numirti! Girdi?

Ir vėl atsinaujindavo skausmai, pertraukinėjami naujų piktžodžiavimų.

— Prakeiktas kūdikis! — šaukė ji.— Taip ir išplėščiau tave iš įsčių ir nusviesčiau kuo toliau!

— Och, ne! Nekalbėkite taip,— sušuko Konsuela, pašiurpusi iš siaubo.— Jūs būsite motina, būsite laiminga ir, kai pamatysite savo kūdikį, nesigailėsite kentėjusi.

— Aš? — su cinišku šaltakraujiškumu ištarė Korila.— Tu įsivaizduoji, kad aš mylėsiu šitą kūdikį? Ach! Kaip tu klysti! Didelė laimė būti motina, nieko nepasakysi! Tarsi nežinočiau, ką tai reiškia: kankintis gimdant, dirbti, kad pamaitintum tuos nelaiminguosius, kurių nepripažįsta tėvai, matyti, kaip jie patys kenčia, nežinoti, ką su jais daryti, kentėti, juos pametus... juk galų gale visgi juos myli... Bet šito aš nemylėsiu. Prisiekiu Dievu! Aš jo neapkęsiu, kaip neapkenčiu jo tėvo!..

Bet išorinis kartus Korilos abejingumas neišlaikė vis smarkesnių kančių, ir ji, apimta įniršio, sukelto žiaurių skausmų, suriko:

— Ach! Prakeiktasis! Lai būna jis triskart prakeiktas, to kūdikio tėvas!

Ji duso ir, švokšdama nesuprantamus garsus, suplėšė į gabalėlius skarelę, kuri dengė jos putlią krūtinę, kunkuliuojančią nuo kančių ir pykčio. Sugriebusi Konsuelą už rankos ir iš skausmo mėšlungiškai suleidusi į ją nagus, ji ne išrėkė, o greičiau suriaumojo:

— Lai būna jis prakeiktas! Prakeiktas! Prakeiktas! Niekšingas, nedoras Andzoletas!

Tuo momentu grįžo Sofija ir po ketvirčio valandos, įsigudrinusi priimti savo ponios kūdikį, metė Konsuelai ant kelių pirmą pasitaikiusį teatrinio garderobo skudurą, ištrauktą iš greitosiomis

[1] Ach, aš nelaiminga! *(it.)*

atidarytos skrynios. Tai buvo butaforinis apsiaustas iš išblukusio atlaso, apsiūtas paauksuota juostele. Į tuos improvizuotus vystyklus kilni, išmintinga Alberto sužadėtinė suvystė Andzoleto ir Korilos vaiką.

— Na, sinjora, nusiraminkite,— nuoširdžiai tarė vargšė kambarinė,— pagimdėte sėkmingai ir turite puikią mažą dukrelę.

— Mergaitė ar berniukas — man vis tiek, bet aš nebesikankinu,— atsakė Korila, keldamasi pasiremdama alkūne ir netgi nežiūrėdama į kūdikį.— Paduok man didelę stiklinę vyno!

Jozefas kaip tik atnešė nuo kanauninko vyno, ir dargi patiės geriausio. Kanauninkas kilniai įvykdė Konsuelos prašymą ir greitai ligonė su kaupu turėjo visko, ko tokiais atvejais reikia. Korila tvirta ranka pakėlė jai paduotą sidabro taurę ir ištuštino ją, tarytum užkietėjusi markitantė; paskui, atsilošusi į minkštas kanauninko pagalves, nerūpestingai užsnūdo, kas būdinga geležiniam organizmui ir ledinei širdžiai. Kol ji miegojo, kūdikį kaip reikiant suvystė, o Konsuela nuėjo į gretimą pievą avies, kuri ir tapo pirmąja naujagimės žindyve. Kai motina atsibudo, liepė Sofijai padėti jai pasikelti ir, išgėrusi dar stiklinę vyno, minutę susimąstė. Konsuela, laikydama ant rankų vaiką, laukė prabundant motiniško švelnumo, bet Korila galvojo visai apie ką kita. Paėmusi do, ji rimtu veidu išdainavo do mažor gamą dviem oktavomis ir suplojo delnais.

— Bravo, Korila! — sušuko ji.— Tavo balsas nė kiek nenukentėjo, gali gimdyti, kiek tik užsimanysi!

Paskui nusikvatojo, pabučiavo Sofiją ir, nusimovusi nuo savo rankos deimantinį žiedą, užmovė jai ant piršto.

— Tai atlyginimas už keiksmus, kuriais apipyliau tave,— tarė ji.— O kur mano mažoji beždžioniukė? Ach! Dieve mano! — sušuko ji, pažvelgusi į kūdikį.— Ji blondinė, ji panaši į jį! Na, tuo blogiau jai! Vargas jai! Nekraustyk tiek skrynių, Sofija! Ką tu galvoji? Nejaugi pamanei, kad aš čia pasiliksiu? Kur gi ne! Tu kvailė ir nežinai, kas yra gyvenimas. Aš pasirengusi ryt pat leistis kelionėn. Ach, čigoniuk, tu laikai kūdikį visai kaip moteris. Kiek tau duoti už rūpinimąsi manimi ir vargus? Žinai, Sofija, man niekuomet geriau netarnavo, niekuomet taip gerai manęs neslaugė. Vadinasi, tu iš Venecijos, drauguži? Ar tau teko girdėti mane dainuojant?

Konsuela nieko neatsakė, o, beje, jos vis tiek nebūtų klausęsi. Korila jai sukėlė pasibjaurėjimą. Ji padavė kūdikį ką tik sugrįžusiai smuklės tarnaitei, kuri atrodė gera moteris, po to pašaukė Jozefą, ir jie kartu grįžo į vienuolyno sodybą.

Aš neprižadėjau kanauninkui atvesti jus pas jį,— tarė Jozefas einant.— Atrodo, jis susigėdęs savo elgesio, nors stengėsi būti malonus ir netgi linksmas; kad ir koks egoistiškas, jis nėra piktas žmogus ir parodė nuoširdų džiaugsmą, siųsdamas Korilai visa, ko jai galėjo prireikti.

Pasaulyje tiek rambių ir bjaurių žmonių,— atsakė Konsuela,— kad silpnos dvasios žmonės turi kelti greičiau gailestį negu pasibjaurėjimą. Aš noriu užglostyti savo įžūlius žodžius vargšui kanauninkui, ir kadangi Korila nenusiminė ir, kaip sakoma, motina ir vaikas jaučiasi gerai, o mūsų kanauninkas tam pagelbėjo kiek galėjo, nepastatydamas į pavojų savo brangiosios beneficijos, aš noriu jam atsidėkoti. Be to, turiu savų priežasčių pasilikti čia iki Korilos išvykimo. Jas aš tau pasakysiu rytoj.

Pasirodė, kad Brigita išėjusi į kaimyninę fermą, ir Konsuela, pasirengusi drąsiai stoti prieš šį cerberį, labai apsidžiaugė, kad juos pasitiko geras, paslaugus Andreasas.

— Prašome, prašome užeiti, mano bičiuliai! — sušuko jis, lydėdamas juos į savo šeimininko kambarius.— Ponas kanauninkas apimtas baisios melancholijos. Jis beveik nieko nevalgė per pusryčius ir tris kartus buvo nubudęs ilsėdamasis po pietų. Šiandien jis turėjo du didelius nusivylimus: žuvo jo geriausioji volkamerija ir neteko vilties pasiklausyti muzikos. Laimė, jūs sugrįžote ir, vadinasi, vienu nusivylimu sumažėjo.

— Iš ko jis šaiposi — iš mūsų ar iš savo šeimininko? — paklausė Konsuela Jozefo.

— Ir iš jo, ir iš mūsų! — atsakė Haidnas.— Kad tik kanauninkas ant mūsų nepyktų, ir mes tuomet maloniai praleisime laiką.

Kanauninkas ne tik ant jų nepyko, bet, priešingai, sutiko juos išskėstomis rankomis, išreikalavo, kad jie papusryčiautų, ir paskui kartu su jais atsisėdo prie klavesino. Konsuela išmokė jį suprasti ir įvertinti nuostabius didžiojo Bacho preliudus, o kad galutinai sugrąžintų jam gerą nusiteikimą, sudainavo geriausius savo repertuaro dalykus, nekeisdama balso ir nelabai jaudindamasi, kad kanauninkas gali atspėti jos lytį ir amžių. Jis, matyt, buvo linkęs nieko neatspėti ir su pasimėgavimu svaiginosi tuo, ką girdėjo. Jis iš tiesų aistringai mėgo muziką, ir jo susižavėjime buvo tiek tikro nuoširdumo, kad Konsuela nenorom pasijuto sujaudinta.

— Ach! Brangus vaike! Kilnusis vaike! Laimingasis vaike! — šūkčiojo gerulis su ašaromis akyse.— Tu šią dieną pavertei laimingiausia mano gyvenimo diena! Bet kas bus man dabar? Ne! Aš neturėsiu jėgų pakelti tokios laimės netektį ir nudžiūsiu iš ilgesio. Daugiau nebegalėsiu muzikuoti: mano sieloje pasiliks idealas, ir aš visą laiką jo ilgėsiuos. Ir man niekas nebebus miela, netgi mano gėlės...

— Ir visiškai be reikalo, pone kanauninke,— atsakė Konsuela,— jūsų gėlės dainuoja geriau už mane.

— Ką tu sakai? Mano gėlės dainuoja? Aš niekada negirdėjau.

— O todėl, kad jūs niekuomet jų nesiklausėte. O aš šį rytą klausiausi jų, suvokiau jų paslaptį, pajutau jų melodiją.

— Keistas tu vaikas! Nepaprastas! — sušuko kanauninkas, su tėviška išmintimi glostydamas tamsias Konsuelos garbanas.— Tu

apsirengęs kaip vargšas, o vertas visokiausios pagarbos. Bet pasakyk man, kas tu? Kur išmokai to, ką žinai?

— Atsitiktinumas, gamta, pone kanauninke.

— Och! Tu mane apgaudinėji,— šelmiškai tarė kanauninkas, kuris visuomet turėjo atsargoje šmaikštų žodelį.— Tu tikriausiai kokio nors Kafarelio arba Farinelio sūnus! Bet paklausykit, mano vaikai,— staiga pagyvėjęs, kuo rimčiausiai pridūrė jis,— aš nenoriu su jumis skirtis. Aš apsiimu jumis rūpintis, pasilikite su manimi. Turiu turto, pasidalinsiu juo su jumis. Aš jums tapsiu tuo, kuo Gravina buvo Metastazijui. Tai bus mano laimė, mano garbė. Susiekite savo likimą su manuoju, tam jums tereikia tapti jaunesniaisiais vienuoliais. Aš išsirūpinsiu jums geras beneficijas, o po mano mirties jums kaip palikimas atiteks neprastos santaupos, kurių aš visai neketinu palikti tai pikčiurnai Brigitai.

Tuo metu, kai kanauninkas kalbėjo, staiga įėjo Brigita ir išgirdo paskutinius jo žodžius.

— O aš neketinu ilgiau jums tarnauti,— spigiai sušuko ji, verkdama iš įtūžio,— gana aukojau savo jaunystę ir savo reputaciją nedėkingam šeimininkui!

— Savo reputaciją? Savo jaunystę? — pašaipiai pertraukė ją kanauninkas, nė kiek nesumišęs.— Na, tu sau pataikauji, mieloji sesute, tavo „jaunystė" saugo tavo reputaciją!

— Taip, taip, tyčiokitės,— papriešta ravo ji.— Bet pasiruoškite atsisveikinti su manimi. Aš šią pat minutę paliksiu namus, kur negaliu įvesti jokios tvarkos, jokio padorumo. Aš norėjau jums sutrukdyti kvailioti, švaistyti jūsų turtą, žeminti jūsų luomą, bet matau, kad visa tai nereikalinga. Jūsų charakterio neturėjimas ir nelaiminga žvaigždė veda jus į pražūtį, ir pirmieji jums po ranka pasitaikę komediantai taip mikliai suka jums galvą, kad tik žiūrėk kaip apiplėš jus. Senų seniausiai kanauninkas Herbertas kviečiasi tarnauti pas jį ir siūlo kur kas geresnes sąlygas negu jūsų. Aš pavargau nuo visko, ką čia matau. Atsiskaitykite su manimi! Daugiau nė vienos nakties nepraleisiu po jūsų pastoge.

— Tai štai iki ko priėjome,— ramiai tarė kanauninkas.— Na gerai, Brigita, tu padarysi man didelį malonumą, jei tik nepersigalvosi! Aš niekuomet nieko nevariau, ir man atrodo, jei pats velnias pas mane tarnautų, aš jo neišprašyčiau už durų, toks esu geraširdis. Bet jei velnias panorėtų su manimi išsiskirti, palinkėčiau jam gero kelio ir atlaikyčiau mišias jam išėjus. Tad eiki, dėkis savo daiktus, Brigita; o dėl atsiskaitymo, tai, mano mieloji, pati tą padaryk. Imk viską, ko panorėsi, ką aš valdau, tik greičiau nešdinkis iš čia!

— Ach, pone kanauninke,— tarė Haidnas, sujaudintas tos namų scenos,— jūs dar pasigailėsite senos tarnaitės, juk ji, kaip matyti, labai prie jūsų prisirišusi...

— Ji prisirišusi prie mano beneficijos,— atsakė kanauninkas,— o aš gailėsiuos tik jos kavos.

— Jūs priprasite apsieiti be skanios kavos, pone kanauninke,— tvirtai pareiškė griežtoji Konsuela,— ir gerai padarysite. O tu, Jozefai, tylėk ir nieko nesakyk jai apginti. Aš jai viską į akis pasakysiu, todėl kad viskas tiesa. Ji pikta ir kenkia savo šeimininkui. Pats jis geras žmogus, gamta sukūrė jį kilnų ir didžiadvasį, o ši moteris daro jį egoistišką. Ji slopina gerus jo dvasios polėkius, ir jeigu jis ją pasiliks, tai taps toks pat rambus, toks pat nežmoniškas kaip ji. Atleiskite, pone kanauninke, kad taip su jumis kalbu. Jūs tiek privertėte mane dainuoti ir savo susižavėjimu mane taip sujaudinote, kad aš galbūt ne visai valdausi, ir jeigu dabar jaučiuosi nelyginant apsvaigusi, tai jūsų kaltė. Bet žinokite, žmogus, apimtas tokio įkvėpimo, visada sako tiesą, nes įkvėpimas — tai kilnu ir žadina mūsų geriausius jausmus. Tokiomis minutėmis tas, kas širdyje, tas ir lūpose, ir dabar su jumis kalbasi mano širdis. O kai nusiraminsiu, tai tapsiu pagarbesnis, bet ne toks nuoširdus. Patikėkite, aš nesivaikau jūsų turto, aš jo visai netrokštu, man jo nereikia! Kai panorėsiu, turėsiu daugiau už jus, o artisto gyvenimo tyko tiek atsitiktinumų, kad, ko gero, jūs dar mane pergyvensite, ir galbūt aš įrašysiu jus į savo testamentą atsidėkodama, kad jūs norėjote surašyti savąjį mano naudai. Rytoj mes išeiname ir, gali atsitikti, daugiau niekuomet su jumis nebepasimatysime, bet mes išeisime su širdimi, kupina džiaugsmo, pagarbos, godonės ir dėkingumo jums, jeigu atleisite ponią Brigitą, kurios aš atsiprašau už mano mintis.

Konsuela kalbėjo taip karštai, nuoširdumas ir tiesumas taip ryškiai atsispindėjo jos veide, kad jos žodžiai pervėrė kanauninką nelyginant žaibas.

— Išeik, Brigita! — tarė jis ekonomei rimtai ir ryžtingai.— Tiesa byloja kūdikių lūpomis, o šito kūdikio siela pilna kilnumo. Išeik, nes šįryt tu privertei mane blogai pasielgti ir stumtum mane taip elgtis ir toliau,— juk aš silpnas ir dažnai bailus. Išeik, nes tu darai mane nelaimingą, o tai nepasitarnaus tavo išganymui. Išeik,— pridūrė jis šypsodamasis,— nes tu pradėjai pervirinti mano kavą, o grietinėlė, į kurią kaišioji savo nosį, surūgsta.

Pastarasis priekaištas Brigitai pasirodė už visus jautriausias,— sužeista į pačią skaudžiausią vietą, savimyla senė neteko amo. Ji išsitiesė, metė į kanauninką pilną užuojautos, beveik paniekos, žvilgsnį, ir pasišalino su teatro karalienės povyza. Po dviejų valandų ši nuversta karalienė paliko sodybą, prieš tai šiek tiek ją apiplėšusi. Kanauninkas apsimetė nieko nepastebėjęs, ir iš jo palaimingo veido Haidnas suprato, kad Konsuela jam padarė tikrą paslaugą. Kad kanauninkas nepajustų nė menkiausio gailesčio, jaunoji artistė pati išvirė jam po pietų kavos venecijietišku būdu — kaip žinoma, geriausiu pasaulyje. Andreasas tuoj pat ėmė jos vadovaujamas mokytis šio meno, o kanauninkas pareiškė, kad savo gyvenime neragavęs skanesnės kavos. Po pietų vėl muzikavo, pasiuntęs prieš tai pasiteirauti apie Korilos sveikatą, kuri, kaip pranešė, jau sėdėjo fotelyje, jai atsiųstame kanauninko.

Nuostabų vakarą šviečiant mėnuliui jie vaikštinėjo po sodą. Kanauninkas, remdamasis į Konsuelos ranką, nenustojo jos įkalbinėjęs stoti į vienuolius ir tapti jo įsūniu.

— Saugokitės! — tarė jai Jozefas, kai jie grįžo į savo kambarius,— šis geras kanauninkas ne juokais jumis susižavėjo.

— Kelyje nereikia drovėtis,— atsakė ji.— Aš taip pat netapsiu abatu, kaip netapau trimitininku. Ponas Mejeris, grafas Godicas ir kanauninkas — visi jie apsiriko.

LXXX

Konsuela palinkėjo Jozefui ramios nakties ir nuėjo į savo kambarį, nepasakiusi jam, nors jis ir laukė, kad jie turi išeiti rytui brėkštant. Ji turėjo savų priežasčių neskubėti, ir Haidnas tikėjosi, jog ji jas atskleis; pats jis džiaugėsi galimybe praleisti su ja dar keletą valandų šiuose gražiuose namuose ir pagyventi šalia kanauninko, kurio jauki būtis jam buvo prie širdies. Konsuela kitą rytą leido sau pamiegoti ilgiau, negu buvo įpratusi, ir atėjo tik antrų pusryčių. Kanauninkas buvo įpratęs keltis anksti ir po lengvo ir gardaus užkandžio vaikštinėjo su apeigynu rankose po savo sodus ir oranžerijas, apžiūrinėdamas augalus, o po to nuėjo mažumėlę nusnausti prieš gausesnius pusryčius.

— Mūsų keliauninkė jaučiasi gerai,— pranešė kanauninkas savo jauniesiems svečiams, vos tik jiems pasirodžius.— Aš pasiunčiau Andreasą paruošti jai pusryčius. Ji išreiškė didelį dėkingumą už mūsų dėmesį ir kadangi dar šiandien rengiasi važiuoti į Vieną (tiesą sakant, tai prieštarauja sveikam protui), tad prašosi jūsų aplankoma, nes norėtų atsilyginti už jūsų nuoširdų rūpestį. Taigi, vaikai mano, greičiau pusryčiaukite ir vykite tenai. Tikriausiai ji ruošia jums kokią nors gerą dovaną.

— Mes pusryčiausime tiek laiko, kiek jūs panorėsite, pone kanauninke,— atsakė Konsuela, bet pas ligonę neisime: mes jai daugiau nesame reikalingi, o jos dovanų mums nereikia.

— Nuostabus vaike! — tarė susižavėjęs kanauninkas.— Tavo romantiškas nesavanaudiškumas, tavo žavingas kilniadvasiškumas taip užvaldė mano širdį, kad jau niekada, atrodo, neturėsiu jėgų išsiskirti su tavimi!

Konsuela nusišypsojo, ir jie susėdo už stalo. Pusryčiai buvo puikūs ir truko dvi geras valandas. Bet desertas pranoko bet kokius kanauninko lūkesčius.

— Dvasiškasis tėve,— pranešė tarpduryje pasirodęs Andreasas,— atėjo tetulė Berta iš kaimyninės smuklės ir atnešė nuo gimdyvės jums didelį krepšį.

— Tai sidabras, kurį aš jai siunčiau. Priimkite jį, Andreasai, tai jūsų rūpestis. Vadinasi, dama yra ryžtingai nusiteikusi išvažiuoti?

— Ji jau išvažiavo, dvasiškasis tėve.

— Jau! Bet juk ji pamišėlė. Ši padūkėlė nori save pražudyti!

— Ne, pone kanauninke,— tarė Konsuela,— ji to nenori ir savęs neprażudys.

— Na, Andreasai, ko gi jūs taip iškilmingai stovite? — kreipėsi į liokajų kanauninkas.

— Reikalas tas, dvasiškasis tėve, kad tetulė Berta neduoda man krepšio. Ji sako, kad atiduos jį tik jums; ji turinti kažką jums pasakyti.

— Tai smulkmeniškumas arba per didelės pastangos vykdant pavedimą. Įleiskite ją, ir pabaigsime su tuo.

Įvedė senutę. Keletą kartų susilenkusi iki žemės, ji pastatė ant stalo didelį krepšį, pridengtą muslinu. Kanauninkas pasisuko į Bertą, o Konsuela nekantriai ištiesė ranką į krepšį. Kiek pakėlusi musliną, ji skubiai nuleido jį ir tyliai ištarė Jozefui:

— Štai ko aš laukiau, štai dėl ko aš pasilikau! Na taip! Aš buvau tikra: Korila turėjo taip pasielgti!

Jozefas, dar nespėjęs ištirti, kas yra krepšyje, nustebęs žiūrėjo į savo pakeleivę.

— Taigi, tetule Berta, jūs man atnešėte daiktus, kuriuos aš paskolinau jūsų gyventojai? Puiku! Puiku! Aš jais ir nesirūpinau, tad nėra reikalo jų tikrinti.

— Dvasiškasis tėve,— atsakė senutė,— mano tarnaitė viską atnešė, viską perdavė jūsų tarnams, ir viskas iš tiesų tvarkoje; dėl to esu visiškai rami. Bet mane privertė prisiekti, kad šį krepšį perduosiu tiesiai jums į rankas, o kas jame yra, jūs žinote ne blogiau už mane.

— Tegul mane pakaria, jeigu aš tai žinau,— ištarė kanauninkas, nevykusiai tiesdamas į krepšį ranką, bet jo ranka sustingo lyg paralyžuota, o burna taip ir liko prasižiojusi iš nuostabos, kai apklotas tarsi savaime sujudėjo ir iš po jo pasirodė smulkutė rožinė vaikiška rankutė, instinktyviai siekianti sugriebti kanauninko pirštą.

— Taip, dvasiškasis tėve,— patikliai, su pasitenkinimu prakalbo senutė,— štai ji — sveika ir nepaliesta, tokia gražutė, linksmutė ir taip nori gyventi!

Priblokštas kanauninkas visai neteko žado. Senutė tęsė:

— Na kaipgi, dvasiškasis tėve, betgi jūs pats prašėte motinos leidimo įdukrinti ir auklėti naujagimį! Vargšei damai ne taip lengva buvo su tuo sutikti, bet mes pasakėme jai, kad vaikutis patenka į geras rankas, ir ji, patikėjusi jį apvaizdai, paprašė mūsų nunešti jį jums. „Pasakykite, prašau, garbingam kanauninkui, šiam šventam žmogui,— sakė ji, sėsdamasi į karietą,— kad aš ilgai nepiktnaudžiausiu jo labdaringa globa. Aš greitai atvyksiu savo dukrelės ir atsilyginsiu jam už viską, ką jis dėl jos išleis. Kad jau jis pats taip labai panoro surasti jai gerą maitintoją, perduokite jam nuo manęs šią piniginę su pinigais: aš prašau padalinti juos žindyvei ir mažajam muzikantui, kuris taip nuostabiai rūpinosi manimi vakar, jeigu, suprantama, jis dar ne-

išėjo". Na o man ji gerai sumokėjo, dvasiškasis tėve, aš nieko daugiau neprašau ir esu visiškai patenkinta.

— Ach, jūs patenkinta! — tragikomišku tonu sukliko kanauninkas.— Na ką gi, aš labai džiaugiuosi, bet malonėkite išsinešti atgal ir piniginę, ir šitą beždžionėlę. Leiskite pinigus, auklėkite kūdikį — tai manęs visiškai neliečia.

— Auklėti kūdikį? Tai jau ne! Aš per sena, dvasiškasis tėve, kad galėčiau užsikrauti tokį rūpestį. Ji rėkia ištisas naktis. Ir mano vargšui senukui, nors jis ir kurčias, nelabai patiktų tokia kaimynystė.

— O man? Anot jūsų, aš turiu su tuo taikytis? Nuolankiausiai dėkoju! Nejaugi jūs to tikėjotės?

— Na bet jei jau dvasiškasis tėvas pats prašėte motinos atiduoti kūdikį.

— Aš? Prašiau? Iš kur, velnias griebtų, jūs tai ištraukėte?

— Na bet jei jau dvasiškasis tėvas šiandien rytą parašėte...

— Parašiau? Kurgi mano laiškas? Prašau, tegul man jį parodo!

— Na aš, žinoma, nemačiau jūsų laiško. O, be to, pas mus niekas ir skaityti nemoka. Bet ponas Andreas buvo atėjęs nuo jūsų nusilenkti gimdyvei ir jis mums pasakė, kad jis perdavęs jai laišką. O mes, prastuoliai, ir patikėjome. O kas gi galėtų nepatikėti?!

— Tai niekingas melas! Tiktai begėdė gali ryžtis tokioms šunybėms! — sušuko kanauninkas.— O jūs esate šios raganos bendrininkai. Ne! Ne! Pasiimkite kūdikį, grąžinkite jį motinai, pasilikite sau, darykit kaip norit, o aš nusiplaunu rankas. Jeigu jūs norite išlupti iš manęs pinigų, aš pasiryžęs jų duoti. Nieko neatsisakau sušelpti, netgi intrigantų ir sukčių — tai vienintelis būdas atsikratyti jų. Bet paimti į savo namus kūdikį — nuolankiausiai dėkoju! Nešdinkitės jūs visi po velnių!

— Na jau — ryžtingai pasipriešino senutė,— aš irgi jo neimsiu, nerūstaukit, šventasis tėve. Aš nesutikau prižiūrėti kūdikį. Gerai žinau, kaip baigiasi tokios istorijos. Pradžiai duos keletą blizgančių auksinių monetų ir prižadės tris pintines, o tada — gaudyk vėją laukuose, o kūdikis liks ant jūsų sprando. Ir niekados iš tokių vaikų nieko doro neišeina: jie tinginiai ir pasipūtėliai iš prigimties. Nežinai, ką su jais beveikti. Jeigu tai berniūkščiai, išauga plėšikai, o mergaitėms baigiasi dar blogiau. Oi ne, ne! Nei aš, nei mano senis nenorime imti šio vaiko. Mums pasakė, kad šventasis tėvas prašė atiduoti jį šventajam tėvui,— mes patikėjome, ir štai jums kūdikis. Malonėkite priimti pinigus, ir mes atsiskaitę. O kad mes šios damos bendrininkai, tai jau atleiskite, šventasis tėve, mes tokiais pokštais neužsiimame. Jūs, žinoma, juokaujate, priekaištaudamas mums, esą mes norim jus apgauti. Nuolanki šventojo tėvo tarnaitė! Išeinu namo. Pas mus dabar maldininkai, kurie vaikščiojo pagal įžadus, ir jie, kaip Dievą myliu, miršta iš troškulio.

Senutė kelis kartus nusilenkė ir jau buvo beeinanti link durų, bet atsigrįžo ir tarė:

— Būčiau visai pamiršusi: kūdikis turėtų būti pavadintas lyg tai Andžela, bet tik itališkai. Ach, garbės žodis, dabar neprisimenu, kaip jie tai man pasakė.

— Andžolina, Andzoleta? — paklausė Konsuela.

— Va va, kaip tik taip,— patvirtino senutė ir, dar kartą nusilenkusi kanauninkui, tykiai pasišalino.

— Na kaip jums patinka šis išsišokimas? — pratarė išsekintas kanauninkas, kreipdamasis į savo svečius.

— Aš manau, kad jis vertas tos, kuri jį sugalvojo,— atsakė Konsuela, imdama iš krepšio kūdikį, jau pradėjusį spurdėti, ir atsargiai versdama jį nuryti keletą šaukštelių šilto pieno, likusio nuo pusryčių kanauninko japoniškame puodelyje.

— Kas per velnias ta Korila? — paklausė kanauninkas.— Ar anksčiau jūs ją pažinojote?

— Tik iš kalbų, bet dabar aš ją pažįstu puikiai, kaip ir jūs, pone kanauninke.

— Pažintis, be kurios aš mielai apsieičiau. Bet ką mums daryti su tuo nelaimingu pamestu kūdikiu? — pridūrė jis, su užuojauta žvelgdamas į mažylį.

— Nunešiu jį jūsų sodininkei,— tarė Konsuela.— Vakar mačiau, kaip ji maitino krūtimi nuostabų penkių šešių mėnesių mažylį.

— Na, eikite,— tarė kanauninkas,— arba geriau paskambinkite, kad ji ateitų čionai. Ji mums nurodys ir žindyvę iš kokios nors kaimyninės fermos... tik ne iš itin artimos kaimynystės. Juk vienas Dievas težino, kokią negandą dvasiškiui gali atnešti dėmesys kūdikiui, štai taip nukritusiam iš dangaus į jo namus.

— Jūsų vietoje, pone kanauninke, aš būčiau aukščiau tokių niekų. Aš nei negalvočiau apie galimas nevykusias šmeižikiškas užuominas, nei klausyčiausi jų. Gyvenčiau tarp kvailų apkalbų taip, lyg jų ir nebūtų, ir elgčiausi taip, tarsi jos apskritai neįmanomos. Kur glūdi tada išmintingo, garbingo gyvenimo prasmė, jeigu jis nesuteikia sąžinės ramumo ir laisvės daryti gerus darbus? Pagalvokite, pone kanauninke, jums patikėjo kūdikį. Jeigu toli nuo jūsų jį blogai prižiūrės, jeigu jis sunyks, numirs, jūs to niekada sau neatleisite!

— Ką tu ten kalbi, tarsi man patikėjo kūdikį! Tai argi aš sutikčiau su tuo? Argi kitų kaprizas ar suktybė gali mums uždėti panašius įpareigojimus? Tu įsiįauti, vaikeli mano, ir kalbi niekus.

— Ne, brangus pone kanauninke,— ėmė prieštarauti Konsuela, vis labiau ir labiau atsigaudama,— tai ne niekai. Pikta motina, pametusi savo kūdikį, neturi į jį jokių teisių ir negali jums nieko primesti. Jums įsakinėti turi teisę tik tas, kieno valioje yra gimstančio vaiko likimas, tas, prieš kurį jūs amžinai būsite atsakingas, o tai yra Dievas. Taip Dievas pajuto ypatingą gailestingu-

mą nekaltam mažutėliui sutvėrimui, įteigdamas jo motinai drąsią mintį — patikėti jį jums. Tai Dievas keistai susiklosčiusių aplinkybių keliu atvedė jį į jūsų namą, prieš jūsų norą, ir stumia jį į jūsų glėbį, nepaisant jūsų atsargumo. Ach, pone kanauninke! Prisiminkite šventąjį Vincentą, rankiojusį nuo namų laiptelių nelaimingus, apleistus našlaičius, ir neatstumkite našlaitėlės, kurią jums siunčia Apvaizda. Man atrodo, kad, pasielgdamas kitaip, jūs užsitrauksite nelaimę. Ir visuomenė, netgi savo rūstybėje instinktyviai jaučianti teisingumą, ko gero, pasakytų — ir tai būtų panašu į tiesą,— kad jūs turėjote priežasčių išsiųsti vaiką. Tuo tarpu jeigu jūs paliksite jį prie savęs, niekas negalės matyti jokių kitų priežasčių, tiktai tikrąsias: jūsų mielaširdystės ir meilės artimui.

— Tu nežinai, kas yra visuomenė,— tarė, atsileisdamas ir ėmęs dvejoti kanauninkas.— Tu mažas laukinukas pagal savo tiesumą ir dorybingumą. Ir tu visai nežinai, kas tai yra dvasininkija, o Brigita, piktoji Brigita, puikiai žinojo, kai vakar kalbėjo, kad kai kas pavydi mano padėties ir nori, kad aš jos netekčiau. Už savo pajamas aš dėkingas velioniui imperatoriui Karlui, kuris malonėjo suteikti jas man. Imperatorė Marija Teresė savo globa taip pat prisidėjo prie to, kad mane pripažino pensininku anksčiau laiko. Bet tai, ką mes laikome bažnyčios mums duota, niekada nebūna besąlygiškas mūsų aprūpinimas. Virš mūsų, virš monarchų, prielankių mums, visados yra dar vienas valdovas — bažnyčia. Ji savo noru paskelbia mus „teisniais" netgi tada, kai mes dar niekam nesame pajėgūs, ir ji pati, kai jai tai reikalinga, pripažįsta mus „neteisniais", netgi jei mes esame jai didžiai nusipelnę. Vyskupijos vadovas, tai yra turintis teisminę valdžią vyskupas su savo taryba, reikia tik supykinti jį ir nuteikti prieš save, gali apkaltinti mus, patraukti savo teisman, teisti ir atimti viską, pasirėmus tuo, kad mes esame pasileidę, abejotinos moralės arba tuo, kad esame nuodėmės pavyzdžiu,— ir visa tai turint tikslą atimti iš mūsų tas gėrybes, kurios mums buvo duotos anksčiau, ir įteikti jas naujiems numylėtiniams. Dangus tebus liudininkas, kad mano gyvenimas toks pat švarus, kaip ir gyvenimas šio, vakar gimusio, kūdikio! Jei nebūčiau buvęs visais požiūriais ypatingai atsargus su žmonėmis, vien mano dorybingumas negalėtų apsaugoti manęs nuo tūžmingų apkalbų. Aš nelabai moku meilikauti prelatams: mano nerūpestingumas, o galbūt tam tikra prasme įgimtas išdidumas visados tam trukdė. Turiu pavyduolių ir kapituloje.

— Bet juk jūsų pusėje kilniaširdė Marija Teresė, tauri moteris, švelni motina,— prieštaravo Konsuela.— Būtų ji jūsų teisėja, jūs ateitumėte ir pasakytumėte su įsitikinimu, būdingu sakančiam tik tiesą: „Karaliene, aš svyravau vieną akimirką tarp baimės įduoti ginklą priešui į rankas ir poreikio parodyti patį didžiausią mano pašaukimo dorybingumą — artimo meilę; iš vienos pusės, aš mačiau šmeižtą, intrigas, galinčias pražudyti mane, iš kitos —

nelaimingą, dangaus ir žmonių apleistą mažutėlį sutvėrimą, kuris tegalėjo rasti užuovėją mano užjaučiančioje širdyje ir kurio ateitis priklausė vien nuo mano rūpestingumo. Aš bevelijau rizikuoti savo reputacija, savo ramybe ir savo padėtimi tikėjimo ir gailestingumo vardan". O! Aš neabejoju, kad jeigu jūs pasakytumėte visa tai Marijai Teresei, visagalė karalienė vietoj šios sodybos duotų rūmus ir iš kanauninko padarytų jus vyskupu. Argi neapipylė ji abato Metastazijaus pagerbtuvėmis ir turtais už jo eilėraščius? Ko gi ji nepadarytų vardan dorybės, jei šitaip atsilygina talentui? Ne, pone kanauninke, pasilikite savo namuose šią bėdulėlę Andželiną. Jūsų sodininkė išmaitins ją, o jūs vėliau išauklėsite ją tikėjimo ir doros dvasia. Motina išaugintų iš jos velnią pragarui, o jūs sukursite angelą rojui!

— Tu darai su manimi ką tik panori,— ištarė susijaudinęs ir susigraudinęs kanauninkas, nuolankiai priimdamas kūdikį, kurį jo numylėtinė paguldė jam ant kelių.— Na gerai, rytoj iš ryto mes pakrikštysim Andželą, tu būsi jos krikštamote. Nebūtų išėjusi iš čia Brigita, mes būtume privertę ją būti tavo kūma ir pasijuoktume iš jos piktumo. Paskambink, lai atveda žindyvę, ir tebūnie viskas Dievo valioje. Kai dėl Korilos paliktos piniginės (oho! penkiasdešimt venecijietiškų cechinų), mums ji nereikalinga. Aš prisiimu visas dabartines išlaidas ir visus rūpesčius dėl kūdikio ateities, jeigu jo nepareikalaus atsiimti. Paimk šiuos auksinius: tu pilnai juos užsitarnavai už savo nuostabų gerumą ir kilniadvasiškumą.

— Auksas už kilniadvasiškumą ir gerą širdį! — sušuko Konsuela, su pasidygėjimu atstumdama piniginę.— O dar Korilos auksas, įgytas melo ir galbūt pasileidimo kaina! Ach, pone kanauninke, jau vien jo vaizdas man šlykštus! Išdalinkite jį vargšams — tai atneš laimę mūsų bėdulėlei Andželai.

LXXXI

Galbūt pirmą kartą gyvenime kanauninkas naktį miegojo blogai. Jis buvo keistai sunerimęs ir susijaudinęs. Jo galvoje buvo galybė akordų, melodijų ir moduliacijų, tuoj pat nutrūkstančių, kai tik jis prisnūsdavo. Nubusdamas jis kiekvieną kartą prieš valią ir netgi su kažkokiu kartėliu stengėsi vėl sugauti tuos garsus, vėl juos susieti, bet jam tas nepavykdavo. Jis įsiminė ryškiausias frazes, sudainuotas Konsuelos, jos skambėjo jam galvoje, atsimušė diafragmoje, ir staiga pačioje gražiausioje vietoje muzikos siūlas nutrūkdavo — šimtą kartų jis mintyse vėl ją pradėdavo, bet negalėjo atsiminti toliau nė vienos gaidos. Išvargintas tos įsivaizduojamo dainavimo, jis bergždžiai stengėsi juo nusikratyti, bet jis vėl skambėjo jam ausyse, ir vaidenosi tarytum į taktą švytuoja liepsnos atšvaitas ant purpurinės užuolaidos atlaso. Lengvas degančių malkų spragsėjimas irgi tarytum veržėsi

kartoti tas prakeiktas frazes, bet jų pabaiga vis tebebuvo neįžvelgiama paslaptis išvargintam kanauninko protui. Jam vis atrodė, kad jei prisimintų nors vieną ištrauką ištisai, išsivaduotų nuo tų įkyrių prisiminimų. Bet tokia jau muzikinė atmintis: jis mus kankina ir vargina, kol nepasotinsim jos tuo, ko ji trokšta.

Niekuomet dar muzika kanauninkui nebuvo sukėlusi tokio stipraus įspūdžio, nors visą savo gyvenimą jis aistringai ją mėgo. Niekuomet nė vienas žmogaus balsas nejaudino jo taip giliai, kaip Konsuelos balsas. Niekuomet žmogaus išorė, kalba ir manieros nežavėjo jo sielos taip, kaip pastarąsias trisdešimt šešias valandas jį žavėjo Konsuelos bruožai, manieros ir kalbos. Ar nujautė kanauninkas, kad tariamas Bertonis yra moteris? Ir taip, ir ne. Kaip jums tai paaiškinti? Reikia pasakyti, kad penkiasdešimtmečio kanauninko mintys buvo tokios pat tyros kaip jo moralė, o moralė — išmintinga, kaip jaunos mergaitės. Šiuo požiūriu mūsų kanauninkas buvo šventas žmogus. Toks jis buvo visada, ir nuostabiausia tai, kad, būdamas labiausiai ištvirkusio iš visų istorijai žinomų karalių pavainikių sūnumi, jis beveik be vargo laikėsi skaistybės įžado. Flegmatiškas iš prigimties — dabar mes tokius asmenis vadiname apatiškais,— jis buvo išauklėtas taip, kaip pritinka būsimam abatui, ir taip dievino gerovę ir ramybę, taip menkai buvo prisitaikęs slaptai kovai, į kurią šiurkščios aistros ir tuštybė stumia dvasiškius,— trumpai tariant, taip troško taikos ir laimės, kad svarbiausia ir vienintelė jo taisyklė buvo dėl ramaus naudojimosi beneficija paaukoti viską: meilę, draugystę, garbėtrošką, entuziazmą, o jei prireiks, tai ir dorybingumą. Iš jaunumės jis pratinosi slopinti visus jausmus be pastangų ir beveik be apgailestavimo. Nepaisant tokios baisios egoizmo teorijos, jis liko širdingas, humaniškas, švelnus ir daug kuo susižavintis, nes iš prigimties buvo geras, o slopinti savo geriausių instinktų jam beveik niekuomet neteko. Nepriklausoma padėtis visada jam leido turėti draugų, nuolaidžiai žiūrėti į žmones, domėtis menu. Meilė jam buvo uždrausta, ir jis užmušė meilę savyje, kaip patį pavojingiausią ramybės ir gerovės priešą. Bet kadangi meilė savo prigimtimi dieviška ir turbūt nemirtinga, tai kai mums atrodo, kad ją užmušėme, iš tiesų tik palaidojome gyvą savo širdyje. Ji gali ten snūduriuoti tyloje ilgus metus iki tos dienos, kai jai šaus į galvą nubusti. Konsuela atsirado kanauninko gyvenimo rudenį, ir jo ilgą sielos abejingumą pakeitė ilgesys, švelnus, gilus ir kur kas tvirtesnis, negu buvo galima nuspėti. Apatiška kanauninko širdis nemokėjo plakti ir spurdėti dėl mylimo žmogaus, bet ji galėjo tirpti, kaip ledas prieš saulę, būti ištikima, nuolanki, pamiršti save, pažinti tą kantrų savęs atsižadėjimą, kurį mes kartais nustebę atrandame pas egoistą, kai meilė paima jo tvirtovę šturmu.

Taigi, mūsų vargšas kanauninkas mylėjo. Penkiasdešimties metų jis pirmą kartą mylėjo tą, kuri niekada negalėjo pamilti jo. Jis pernelyg gerai tą žinojo ir todėl norėjo įtikinti save, kad

ir taip tai buvo akivaizdu, kad jo jausmas nebuvo meilė, kadangi jį sukėlė ne moteris.

Čia jis visiškai klydo ir dėl savo širdies naivumo Konsuelą laikė jaunuoliu. Būdamas kanauninku Vienos katedroje, jis vaikų choro kapeloje buvo matęs daug gražuolių berniukų. Jis girdėjo jų skardžius, sidabrinius balsus, beveik moteriškus savo grynumu ir lankstumu. Bertonio balsas buvo tūkstantį kartų grynesnis ir lankstesnis. „Bet juk tai itališkas balsas,— mąstė kanauninkas,— ir, be to, juk Bertonis išskirtinė asmenybė, jis vienas iš tų anksti subręstančių vaikų, kurie savo gabumais, talentu ir darbštumu — tikras stebuklas". Ir štai, baisiai didžiuodamasis ir žavėdamasis tuo, kad ant vieškelio surado tokį lobį, kanauninkas jau svajojo, kaip jis įves jaunuolį į aukštuomenę, kurs jam vardą, padės pasiekti sėkmės ir šlovės. Jis buvo apimtas tėviško švelnumo ir palankaus išdidumo. Ir tai visiškai netrikdė jo sąžinės, nes jam nė minties nekilo apie nuodėmingą, ištvirkusią meilę, kaip buvo manoma apie Gravinos meilę Metastazijui. Kanauninkas neturėjo supratimo apie tokią meilę, niekada apie ją negalvojo, netgi netikėjo tokią esant; jo tyram ir blaiviam protui visa tai atrodė šlykščiu, bjauriu piktžodžiautojų prasimanymu.

Niekas nebūtų patikėjęs, kad tokio šmaikštaus proto žmogus, didelis pokštininkas, toks įžvalgus ir netgi subtilus visame kame, kas susiję su žmonių santykiais, galėjo būti toks vaikiškai tyros sielos. O tuo tarpu ištisas idėjų, potraukių ir jausmų pasaulis jam buvo visiškai nepažįstamas. Jis užmigo su džiaugsminga širdimi, kurdamas tūkstančius planų apie savo jaunąjį numylėtinį, svajodamas nuo šiol gyventi tarp šventų muzikos malonumų ir graudinosi mąstydamas apie tai, kaip jis ugdys, truputį jas tramdydamas, dorybes, spinduliuojančias toje kilnioje aistringoje sieloje. Bet kas minutę nubusdamas kažkaip keistai susijaudinęs, persekiojamas nuostabaus jaunuolio paveikslo, tai jaudindamasis ir baimindamasis, kad šis nepanorėtų pasprukti nuo jo jau bent kiek pavydaus švelnumo, tai nekantriai laukdamas ryto, kad rimtai pakartotų pasiūlymus, pažadus ir maldavimus, kurių berniukas, atrodė, klausėsi juokdamasis, kanauninkas nustebęs dėl to, kas jam darosi, kūrė tūkstančius prielaidų, be vienintelės tikrosios.

— Matyt, pačios prigimties man buvo skirta turėti daug vaikų ir aistringai juos mylėti,— kalbėjo jis sau naiviai,— jei vien tik mintis apie kūdikio įsisūnijimą taip mane jaudina. Pirmą kartą gyvenime mano širdyje prabudo šitokie jausmai ir per dieną aš susižaviu vienu, pajuntu simpatiją kitam ir gailestį trečiam. Bertoni! Bepo! Andželina! Štai ir tapau netikėtai šeimos tėvu, o juk visada gailėdavausi tėvų, priverstų rūpintis vaikais, ir dėkojau Dievui už tai, kad mano luomas pasmerkia mane vienatvės ramybei. Ar tik ne nuostabi muzika, kuria šiandien taip ilgai mėgavausi, sukėlė man iki šiol nepatirtą susijaudinimą? Ne, greičiau tai nuostabi venecijietiškai išvirta kava, kurios iš besotystės

išgėriau du puodelius vietoj vieno... Visa tai taip man susuko galvą, kad per visą dieną beveik neprisiminiau savo volkamerijos, nudžiūvusios dėl Peterio kaltės!

Il mio cuore si divide! [1]

Na štai, vėl ta nelemta frazė persekioja mane! Velnias griebtų mano atmintį!.. Ką daryti, kad užmigčiau?.. Ketvirta valanda ryto, negirdėtas dalykas!.. Tiesiog susirgti galima!..

Nuostabi mintis atėjo geraširdžiui kanauninkui į pagalbą. Jis atsikėlė, pasiėmė rašymo reikmenis ir nusprendė padirbėti prie savo garsiosios knygos, taip seniai sumanytos ir vis dar nepradėtos. Tačiau nepervertė nė dviejų puslapių, kai jo mintys ėmė painiotis, akys merktis, knyga tyliai nuslinko nuo patalų ant kilimo, žvakė užgeso nuo palaimingo mieguisto atodūsio, ištrūkusio iš galingos dievobaiminingo tėvo krūtinės, ir jis pagaliau užmigo teisuolio miegu ir išmiegojo iki dešimtos valandos ryto.

Bet, deja! Koks kartus buvo jo prabudimas, kai dar nutirpusia nuo miego ranka jis atsainiai išskleidė tokį raštelį, Andreas padėtą ant naktinio stalelio, greta puodelio su šokoladu.

„Mes išeiname, didžiai gerbiamas pone kanauninke,— rašė Bertonis,— neįveikiama pareiga kviečia mus į Vieną, o mes bijojome, kad nepajėgsim atsispirti jūsų kilniems prašymams. Mes bėgame, bet nepalaikykite mūsų nedėkingais — niekuomet nepamiršime nei jūsų vaišingumo, nei begalinio jūsų gailesčio pamestam kūdikiui. Mes greit sugrįšime ir atsidėkosime jums už visa tai. Nepraeis nė savaitė, kai vėl mus išvysite. Teikitės iki to laiko atidėti Andželos krikštynas ir tikėkite pagarbiu ir švelniu nuolankių vaikų, pagerbtų jūsų globa, atsidavimu.

Bertonis, Bepas"

Kanauninkas išblyško, atsiduso ir paskambino.

— Jie išėjo? — paklausė jis Andreaso.

— Prieš aušrą, dvasiškasis tėve.

— O ką pasakė išeidami? Ar bent papusryčiavo? Ar pasakė, būtent kurią dieną sugrįš?

— Niekas jų nematė, kai jie išėjo, dvasiškasis tėve. Išėjo kaip ir atėjo — per tvorą. Atsibudęs radau jų kambarius tuščius. Raštelis, kurį laikote rankose, gulėjo ant stalo, o visos durys ir vartai, kaip vakar vakare juos užrakinau, taip užrakinti ir tebėra. Bet nė adatos jie neišsinešė, nė vieno vaisiaus nepalietė, vargšeliai...

— Dar ko! — sušuko kanauninkas, ir jo akys paplūdo ašaromis.

Kad išblaškytų jo liūdesį, Andreasas pasiūlė jam sudaryti pietų meniu.

— Duok man ką nori, Andreasai,— atsakė gailiu balsu kanauninkas ir dejuodamas vėl nukrito ant pagalvės.

[1] Mano širdis plyšta *(it.)*.

Tos pačios dienos vakarą Konsuela ir Jozefas tamsos pridengti įžengė į Vieną. Dorasis kirpėjas Keleris, kuriam jie atskleidė paslaptį, išskėstomis rankomis priėmė juos ir priglaudė pas save kilniąją keliauninkę, suteikęs jai viską, ką galėjo. Konsuela buvo labai meili su Jozefo sužadėtine, giliai širdyje apgailestaudama, kad mergina pasirodė esanti ir nemaloni, ir negraži. Kitą rytą Keleris sušukavo išsidraikusias Konsuelos garbanas, o jo duktė padėjo jai persirengti moteriškais drabužiais ir palydėjo iki namo, kur gyveno Porpora.

LXXXII

Konsuelos džiaugsmas, kai ji pagaliau apkabino savo mokytoją ir geradarį, peraugo į slegiantį jausmą, kurį nuslėpti jai nebuvo lengva. Dar nė metų nepraėjo nuo to laiko, kai ji išsiskyrė su Porpora, tačiau šie metai, pilni netikrumo, nerimo ir nusivylimų, paliko susirūpinusiame maestro veide gilius kančios ir senėjimo pėdsakus. Ėmė ryškėti liguistas apkūnumas, atsirandantis silpniems žmonėms dėl neveiklumo ir dvasinio nuobodulio. Akyse dar ruseno pirmykštė gyvumo joms teikusi ugnelė, bet papurtusio veido raudonis bylojo apie pražūtingas pastangas rasti vyne arba užsimiršimą nuo kentėjimų, arba ankstesnį įkvėpimą, išblėsusį nuo senatvės ir nusivylimų. Nelaimingas kompozitorius, vykdamas į Vieną, svajojo apie naujus laimėjimus ir sėkmes, o jį sutiko šaltas pagarbumas. Jis pamatė, kad laimingesni jo varžovai naudojosi monarcho malone ir publikos prielankumu. Metastazijus rašė dramas ir oratorijas Kaldarai, Predijeriui, Fuksui, Reiteriui ir Hasei. Bet Metastazijus, rūmų poetas (poeta cesareo), madingas rašytojas, naujasis Albanis, mūzų ir damų numylėtinis, žavus, skoningas, saldžiabalsis, melodingas, dieviškasis Metastazijus, žodžiu, tas iš dramaturgijos virėjų, kurio valgiai buvo laikomi pačiais skaniausiais ir lengviausiai virškinamais, nieko neparašė Porporai ir netgi nieko jam nepažadėjo. O tarp kitko maestro dar galėjo kilti naujų idėjų, jis, galų gale, turėjo daug žinių, nuostabų sugebėjimą suderinti balsus, geras neapolietiškas tradicijas, griežtą skonį, platų užmojį, drąsius, skambius rečitatyvus, kurių didingas grožis liko nepralenktas. Bet jis neturėjo jam palankios publikos, ir bergždžiai stengėsi gauti libretą. Jis nemokėjo nei meilikauti, nei regzti intrigas. Per savo rūstų teisingumą jis įsigydavo priešų, o jo sunkus charakteris visus nuo jo atbaidydavo.

Jis suteikė dirglumo netgi švelniam tėviškam susitikimui su Konsuela.

— O kodėl tu taip paskubėjai palikti Čekiją? — pasiteiravo jis, jausmingai ją išbučiavęs.— Kodėl atsiradai čionai, nelaimingas vaike? Čia nėra nė ausų, galinčių tavęs klausytis, nė širdžių, galinčių tave suprasti. Čia nėra tau vietos, mano dukra! Publika niekina tavo seną mokytoją, ir jeigu tu nori turėti pasisekimą,

tai pasek kitų pavyzdžiu ir apsimesk tartum visai jo nepažįstanti arba besibjaurinti juo, kaip visi tie, kurie skolingi jam už savo talentą, savo turtą, savo šlovę.

— Kaip? Jūs ir manimi netikite? — sušuko Konsuela, ir jos akys pasruvo ašaromis.— Jūs, vadinasi, netikite nė mano meile jums, nė mano ištikimybe ir norite išlieti ant manęs savo įtarumą ir panieką, kuriais kiti užkrėtė jūsų sielą? O brangus mokytojau! Jūs pamatysite, kad aš nenusipelniau tokio įžeidimo. Pamatysite tai! Štai viskas, ką galiu jums pasakyti.

Porpora suraukė antakius, atsuko jai nugarą, keletą kartų perėjo kambarį, po to grįžo prie Konsuelos, ir matydamas, kad ji verkia, bet nežinodamas, kaip ir ką meiliau ir švelniau pasakyti, paėmė iš jos rankų nosinaitę ir su tėvišku familiarumu ėmė šluostyti jai akis, kalbėdamas:

— Na pakaks! Pakaks!

Senukas buvo išbalęs, ir Konsuela pastebėjo, kaip sunkiai jis sulaikė savo plačioje krūtinėje sunkų atodūsį. Bet jis įveikė susijaudinimą ir, pristūmęs kėdę, atsisėdo šalia jos.

— Na,— pradėjo jis,— papasakok man, kaip gyvenai Čekijoje, ir paaiškink, ko taip skubiai iš ten išvykai. Kalbėk! — pridūrė jis šiek tiek sudirgusiu tonu.— Tu tikriausiai turi daugybę naujienų? Sakyk, tu ten nuobodžiavai? Arba Rudolštadtai blogai elgėsi su tavimi? Taip, taip, jie taip pat galėjo tave įžeisti ir iškankinti. Dievas žino, kad tai vieninteliai žmonės visoje planetoje, kuriais aš dar tikėjau, bet Dievas žino ir tai, kad visi žmonės linkę į visokiausią blogį.

— Nekalbėkite taip, mano drauge,— sustabdė jį Konsuela.— Rudolštadtai — angelai, ir jų vardus privalėčiau tarti ne kaip kitaip, o atsiklaupusi, bet buvau priversta palikti juos, buvau priversta bėgti, net neperspėjusi jų, neatsisveikinusi su jais.

— Ką tai reiškia? Ar tu kuo nors nusikaltai jiems? Nejaugi man teks raudonuoti už tave ir gailėtis, kad pasiunčiau tave pas šiuos kilnius žmones?

— O ne! Ne! Ačiū Dievui, maestro, aš niekuo nesu kalta, ir jums neteks už mane raudonuoti.

— Tad kas nutiko?

Konsuela žinojo, kad reikia greitai ir trumpai atsakinėti Porporai, kai jis nori sužinoti apie kokį nors faktą arba mintį, ir todėl keliais žodžiais papasakojo jam, kad grafas Albertas panoro ją vesti, o ji negalėjo nieko jam pažadėti, nepasitarusi prieš tai su savo patėviu.

Pikta, ironiška grimasa iškreipė Porporos veidą.

— Grafas Albertas! — sušuko jis.— Rudolštadtų paveldėtojas, čekų karalių palikuonis, Milžinų pilies savininkas! Ir jis norėjo padaryti tave savo žmona, tave, čigoniukę? Tave, kvailiukę iš mūsų mokyklos, nežinomo tėvo dukterį, komediantę be pinigų ir be padėties? Tave, kuri Venecijos skersgatviuose basa prašė išmaldos?

— Mane, jūsų mokinę! Mane, jūsų įdukrą! Taip, mane, Porporiną! — atsakė Konsuela su ramiu ir tauriu išdidumu.

— Pamanykite, kokia įžymybė, kokia puiki partija! Taip,— su širdgėla pridūrė maestro,— tarp kitų aš pamiršau dar šiuos tavo nuopelnus: paskutinė ir vienintelė mokytojo be mokyklos mokinė, būsima skudurų ir jo gėdos paveldėtoja. Vardo, žmonių jau pamiršto, savininkė! Yra kuo pasigirti ir sukti galvas garbingiausių šeimų sūnums!

— Matyt, mokytojau,— tarė su liūdna ir švelnia šypsena Konsuela,— gerų žmonių akyse mes dar nesame taip žemai puolę, kaip jums norėtųsi manyti, nes nėra abejonių, kad grafas nori mane vesti, ir aš atvykau čionai, kad jums leidus duočiau jam savo sutikimą arba jūsų palaikoma jam atsakyčiau.

— Konsuela,— atsakė Porpora šaltai ir griežtai,— aš nemėgstu tokių kvailysčių. Tu turėtum puikiai žinoti, kad aš nemėgstu pensionatų auklėtinių romanų arba kokečių nuotykių. Niekada nepatikėčiau, kad tu galėtum įsikalti sau į galvą tokią nesąmonę, ir man paprasčiausiai gėda dėl tavęs. Gali būti, kad jaunasis grafas Rudolštadtas šiek tiek tavimi susižavėjo ir kamuojamas kaimo nuobodulio, tavo dainavimo apkerėtas, ėmė šiek tiek apie tave suktis, bet kaip tau užteko įžūlumo paimti tai už gryną pinigą, įtarti šitokią nesąmonę ir pasijusti princese iš romano? Tu man keli gailestį, o jeigu senasis grafas, jeigu kanauninkė, jeigu baronienė Amalija žino apie jūsų pretenzijas, tai man gėda dėl jūsų, kartoju: aš raustu už jus!

Konsuela žinojo, kad nereikia nei prieštarauti Porporai, kai jis ima daugiažodžiauti, nei pertraukinėti jį pamokymų metu. Ji leido jam išlieti savo nepasitenkinimą, o kai jis išsakė jai pačius skaudžiausius ir pačius neteisingiausius žodžius, kokius tik galėjo sugalvoti, ji nemeluodama ir su skrupulingu tikslumu papasakojo apie tai, kas įvyko Milžinų pilyje tarp jos ir grafo Alberto, grafo Kristiano, Amalijos, kanauninkės ir Andzoleto. Porpora, kuris, duodamas valią savo sudirgimui ir pasipiktinimui, taip pat mokėjo klausytis ir suprasti, kuo dėmesingiausiai išklausė jos pasakojimo. Kai Konsuela baigė, jis uždavė jai dar keletą klausimų, kad išsiaiškintų kai kurias smulkmenas ir geriau suvoktų visos šeimynos intymų gyvenimą ir jausmus.

— Jeigu taip,— ištarė jis pagaliau,— tu gerai pasielgei, Konsuela. Tu elgeisi protingai, oriai, narsiai, kaip aš ir tikėjausi. Tai gerai. Dangus tave saugojo, ir jis tau atsilygins, kartą visiems laikams išvaduodamas iš to niekšo Andzoleto. O kas dėl jaunojo grafo, tai draudžiu tau net galvoti apie jį. Tokia lemtis ne tau. Niekados grafas Kristianas neleis tau grįžti į sceną, būk tuo tikra. Aš geriau už tave pažįstu nesutramdomą aristokratų puikybę. Jeigu tu dėl to nekuri sau iliuzijų, kas būtų ir vaikiška, ir kvaila, tai nemanau, kad nors minutę svyruotum rinkdamasi šio pasaulio didžiūnų gyvenimą ar meno žmonių gyvenimą. Ką tu apie

tai galvoji? Na atsakyk! Bet, tu juk nė nesiklausai manęs, prisiekiu Bachusu!

— Puikiai girdžiu, mokytojau, bet matau, kad jūs visiškai nieko nesupratote iš to, ką jums pasakojau.

— Kaip tai nieko nesupratau? Tavo manymu, aš jau nieko nebesuprantu?

Ir siauros juodos maestro akys vėl piktai sužibo. Konsuela, pažinojusi Porporą kaip savo penkis pirštus, matė, kad nereikia pasiduoti, jeigu nori, kad ją išklausytų.

— Taip, jūs manęs nesupratote,— paprieštaravo ji įsitikinusi,— jūs, matyt, įtariate manyje garbėtrošką, kurios neturiu. Aš visai nepavydžiu šio pasaulio didžiūnų turtų, patikėkite tuo, ir niekada nesakykite man, brangusis mokytojau, kad pavydas bent kiek veikia mano abejones. Aš niekinu pranašumus, įgytus ne asmeniniais žmogaus nuopelnais. Jūs patys mane taip išauklėjote, ir negalėčiau paniekinti jūsų taisyklių. Bet gyvenime visgi yra kažkas, be pinigų ir garbėtroškos, ir tas kažkas toks brangus, kad gali atstoti ir šlovės svaigulį, ir artistinio gyvenimo džiaugsmus. Tai meilė tokio žmogaus kaip Albertas, tai šeimyninė laimė, šeimyniniai džiaugsmai. Publika — tironiškas, kaprizingas ir nedėkingas valdovas. Kilnus vyras — draugas, parama, antrasis „aš". Jei pamilčiau Albertą taip, kaip jis mane myli, nustočiau galvojusi apie šlovę ir tikriausiai būčiau kur kas laimingesnė.

— Kas per kvailos šnekos! — sušuko maestro.— Iš proto išsikraustei, ar ką? Bet tu paprasčiausiai puolei į vokišką sentimentalumą! Dieve mano, kaip jūs ėmėte niekinti meną, grafiene! Pati ką tik sakėte, kad jūsų Albertas, kaip leidžiate sau jį vadinti, kelia jums daugiau baimės negu meilės, ir jūs stingstate iš siaubo šalia jo; be to, papasakojote man dar daug ko, ką aš, jums leidus, puikiai girdėjau ir supratau. O dabar, kai išsivadavote iš jo persekiojimų, kai vėl atradote laisvę — vienintelį artisto gėrį, vienintelę jo tobulėjimo sąlygą, ateinate pas mane ir klausiate, ar nereikia jums pasikabinti akmenį ant kaklo, kad nušoktumėt į šulinio dugną, kur gyvena jūsų mylimasis aiškiaregys? Na ir puiku! Elkitės kaip tinkama, aš daugiau nesikišu į jūsų reikalus ir neturiu daugiau jums ką pasakyti. Negaišiu laiko su persona, kuri nežino ką šnekanti ir ko norinti! Jūs neturit sveiko proto. Štai ir viskas. Nuolankus tarnas.

Tai susakęs, Porpora atsisėdo prie klavesino ir ėmė improvizuoti, stipria, meistriška ranka rinkdamas sudėtingiausias moduliacijas. Konsuela, netekusi vilties šį kartą pasikalbėti su juo rimtai, mąstė, kaip nors kiek atvesti jį į dvasinę pusiausvyrą. Jai tas pavyko, ėmus dainuoti liaudies dainas, išmoktas Čekijoje. Melodijų originalumas sužavėjo senąjį maestro. Paskui ji pamažu įkalbėjo Porporą parodyti jai savo paskutinius kūrinius. Ji padainavo juos iš natų taip tobulai, kad maestro vėl ėmė ja žavėtis, vėl pajuto jai švelnumą. Vargšas, neturėdamas šalia savęs gabių mokinių ir nepasitikėdamas kiekvienu nauju žmogumi, se-

niai bebuvo patyręs tokį džiaugsmą, kaip girdėti savo kūrinius, dainuojamus nuostabiu balsu ir suprastus nuostabios sielos!

Jis buvo taip sujaudintas išgirdęs, kaip jo talentingoji ir visada nuolanki Porporina atlieka jo sukurtus kūrinius būtent taip, kaip jo sumanyta, kad akyse pasirodė džiaugsmo ašaros, ir jis, glausdamas Konsuelą prie širdies, sušuko:

— O, tu pirmoji pasaulio dainininkė! Tavo balsas dvigubai sustiprėjo ir tu tiek pasiekei, tarsi aš kasdien visus metus būčiau tave mokęs. Dar, dar kartą, dukrele, pakartok man šitą temą. Pirmą kartą po daugelio mėnesių tu teiki man laimės minutes!

Jie šykščiai papietavo prie mažo stalelio prie langelio. Porporos butas buvo labai prastas. Jo kambarys, niūrus, tamsus, visada nesutvarkytas, išėjo į siauros ir tuščios gatvės kampą. Konsuela, matydama, kad jam grįžo gera nuotaika, ryžosi pasikalbėti su juo apie Jozefą Haidną. Viena, ką ji nuslėpė nuo mokytojo,— tai savo ilgą kelionę pėsčiomis su jaunuoliu ir keistus nuotykius, užmezgusius tarp jų tokią švelnią, skaisčią draugystę. Ji žinojo, kad Porpora, savo papratimu, nepalankiai pažiūrės į kiekvieną panorėjusį pas jį mokytis, jei bus palankiai apie jį atsiliepta. Ir todėl kuo abejingiausiai papasakojo, kad netoli Vienos įsišnekėjo karietoje su vienu neturtingu jaunuoliu, ir jis su tokia pagarba ir susižavėjimu kalbėjo apie Porporos mokyklą, kad ji beveik pažadėjo jam užtarti už jį žodelį prieš patį maestro.

— O kas tas jaunuolis? — paklausė Porpora.— Kam jis rengiasi? Jau, žinoma, jis nori tapti artistu, jei yra neturtingas? Dėkui už tokius klientus! Daugiau nesirengiu mokyti nieko, išskyrus turtingų tėvų sūnelius. Tie bent jau užmoka, ir nors nieko neišmoksta, užtat didžiuojasi mūsų pamokomis, įsivaizduodami, kad iš mūsų rankų išeina kažką mokėdami. Bet artistai! Visi jie nedėkingi, visi niekšai, visi išdavikai ir melagiai... Ir neužsimink man apie juos. Nenoriu, kad kas nors iš jų peržengtų šio kambario slenkstį. O jei taip atsitiktų, tučtuojau išmesiu jį pro langą!

Konsuela buvo bemėginanti išsklaidyti jo išankstinę nuomonę, bet senis taip atkakliai laikėsi savo, kad ji šito atsisakė ir truputį išlindusi pro langą tuo momentu, kai mokytojas atsuko jai nugarą, parodė pirštais iš pradžių vieną, o paskui ir kitą ženklą. Jozefas, vaikščiojęs gatve laukdamas sutarto signalo, iš pirmo ženklo suprato, kad reikia atsisakyti bet kokios vilties patekti mokiniu pas Porporą; antrasis ženklas perspėjo, kad jam nereikia ateiti anksčiau kaip po pusvalandžio.

Norėdama, kad Porpora užmirštų jos žodžius, Konsuela prašneko apie kitką.

Praėjus pusvalandžiui, Jozefas pasibeldė į duris. Konsuela nuėjo atidaryti ir, apsimetusi nepažįstanti Jozefo, sugrįžo pranešti maestro, kad pas jį nori parsisamdyti tarnas.

— Na pasirodyk! — sušuko Porpora drebančiam jaunuoliui.—

Eikš čia. Kas tau pasakė, kad man reikia tarno? Jokio tarno man nereikia.

— Jeigu jums nereikia tarno,— atsakė Jozefas visai sutrikęs, bet stengdamasis, Konsuelos patartas, laikytis šauniai,— tai man be galo liūdna, pone, nes man labai reikia šeimininko.

— Galima pamanyti, kad aš vienas tegaliu duoti tau uždarbį — paprieštaravo Porpora.— Pažvelk į mano butą ir baldus — argi, tavo manymu, man reikalingas liokajus?

— Taip, žinoma, pone, jis jums būtų labai reikalingas,— atsakė Haidnas, vaidindamas patiklų naivuolį,— juk čia baisi netvarka!

Sulig tais žodžiais jis čia pat ėmėsi darbo ir puolė tvarkyti kambarį taip stropiai ir šaltakraujiškai, kad Porpora vos nenusikvatojo. Jozefas viską pastatė ant kortos, nes jei nebūtų savo uolumu prajuokinęs šeimininko, šis, ko gero, būtų jam užmokėjęs lazdos smūgiais.

— Tai keistuolis, nori man tarnauti prieš mano valią! — ištarė Porpora, žiūrėdamas į jo pastangas.— Tau sako, kvaily, aš neturiu iš ko mokėti tarnui. Na ką? Ir toliau stengsies?

— Tai, pone, ne kliūtis. Kad tik duotumėt man savo senus drabužius ir kasdien po gabalą duonos — daugiau man nieko nereikia. Aš toks neturtingas, kad būsiu laimingas, jei neteks prašyti išmaldos.

— Bet kodėl tau neparsisamdžius turtinguose namuose?

— Neįmanoma, pone: visiems atrodo, kad aš per mažo ūgio ir per daug negražus. Be to, nieko nenutuokiu muzikoje, o dabar visi didikai nori, kad jų liokajai mokėtų nors kiek groti smuiku arba fleita namų reikalams. O aš niekuomet negalėjau įsidėti galvon nė vienos melodijos.

— Ak, štai kaip! Vadinasi, tu nieko nenutuoki muzikoje? Na tai man būtent toks žmogus ir reikalingas. Jeigu tu tenkinsies maistu ir mano senais drabužiais, aš tave imu. Štai ir mano dukrai taipogi prireiks stropaus berniuko pavedimams. Pažiūrėsim, kam tu tinki. Ar moki valyti drabužius ir batus, šluoti grindis, sutikti ir išlydėti lankytojus?

— Taip, pone, visa tai aš moku.

— Na tai pradėk. Paruošk man štai šį kostiumą, kuris guli ant lovos, nes po valandos vyksiu pas pasiuntinį. Tu eisi su manimi, Konsuela. Noriu tave pristatyti sinjorui Kornerui — tu jį žinai. Jis ką tik sugrįžo iš gydomųjų vandenų kartu su savo sinjora. Pas mane čia yra dar vienas mažas kambarėlis, aš tau jį užleidžiu; eik ten, apsirenk, kol aš susiruošiu.

Konsuela pakluso, perėjo per prieškambarį į jai užleistą tamsų kambarį ir apsivilko savo amžiną juodą suknelę su įprasta balta apykaklaite, kurie parkeliavo ant Jozefo pečių.

„Nelabai puošnus tualetas lankyti pasiuntinybę,— pagalvojo ji,— bet juk su juo debiutavau Venecijoje ir tai visgi nesutrukdė man gerai dainuoti ir turėti pasisekimą".

Persirengusi ji išėjo į prieškambarį, kur rado Haidną, oriai garbanojantį Porporos peruką, pamautą ant lazdos. Pažvelgę vienas į kitą, abu vos nenusikvatojo.

— Kaip tu susidoroji su tokiu nuostabiu peruku? — paklausė ji tyliai, kad neišgirstų Porpora, rengęsis gretimame kambaryje.

— Žinai,— atsakė Jozefas,— tai išeina savaime. Man dažnai tekdavo matyti, kaip tą daro Keleris. O be to, šiandien jis mane pamokė ir žadėjo dar pamokyti, kad pasiekčiau tobulumo ir garbanodamas, ir lygiai šukuodamas.

— Laikykis, mano vargše berniuk,— tarė Konsuela, spausdama jam ranką,— mokytojas galų gale sušvelnės. Meno keliai pilni erškėčių, bet juose pavyksta nuskinti ir puikių gėlių.

— Dėkui už metaforą, brangioji sesute Konsuela. Būk tikra, aš nenusiminsiu, ir jeigu tu, eidama pro mane ant laiptų ar virtuvėje, mestelsi man retsykiais draugišką ir padrąsinantį žodelį, viską su džiaugsmu iškęsiu.

— O aš padėsiu atlikti tau tavo pareigas,— šypsodamasi tarė Konsuela.— Ką gi, manai, aš ne taip pradėjau kaip tu? Mergaitė būdama, dažnai patarnaudavau Porporai. Ne sykį vykdžiau jo pavedimus, plakiau jam šokoladą, lyginau žabo. Pradžiai tau parodysiu, kaip reikia valyti drabužius,— matau, kad čia nieko neišmanai: laužai sagas ir maigai atvartus.

Čia ji paėmė iš jo rankų šepetį ir, greitai ir mikliai juo braukydama, parodė, kaip reikia valyti. Bet išgirdusi einant Porporą, greitai atidavė šepetį Jozefui ir šeimininko akivaizdoje oriai ištarė:

— Na, berniuk, paskubėk!

LXXXIIII

Porpora nusivedė Konsuelą ne į Venecijos pasiuntinybę, o pas pasiuntinį, tiksliau — į jo mylimosios namus. Vilhelmina buvo graži moteris, besidominti muzika, ir didžiausią pasitenkinimą jai teikdavo bei tenkindavo jos savimeilę kviestis pas save intymų artistų ir meno gerbėjų ratelį, bet nekompromituojant per dideliu prašmatnumu sinjoro Kornero diplomatinio orumo. Konsuelos pasirodymas pirmąją minutę sukėlė nusistebėjimą, netgi abejonę, bet tuoj pat pavirto džiaugsmingais šūkčiojimais ir draugiškais sveikinimais, vos tik susirinkusieji įsitikino, kad čia iš tiesų Zingarella, praėjusių metų San Samuelio teatro stebuklas. Vilhelmina, pažinojusi Konsuelą dar vaiką, kai ši ateidavo pas ją su Porpora, paskui kurį sekiojo, nelyginant mažas šunelis, nešdama jo natas, vėliau labai atšalo jaunajai dainininkei, matydama, kaip ja žavimasi aristokratų svetainėse ir kaip apipila ją scenoje gėlėmis. Ir ne todėl, kad mūsų gražuolė buvo pikta iš prigimties arba nusižemino iki pavydo mergaitei, taip ilgai buvusiai laikoma baidykle. Bet Vilhelmina, kaip visi prasisiekėliai, mėgo dėtis kil-

minga dama. Ji dainavo pas Porporą pačias madingiausias arijas, nes mokytojas, laikydamas ją tik gabia mėgėja, leido jai dainuoti ką tik nori, kai tuo tarpu vargšė Konsuela plušo prie žymiojo maestro metodu sudarytų garsiųjų pratimų puslapių, prie kurių jis po penketą šešetą metų išlaikydavo mokinius, teikiančius rimtų vilčių. Taigi Vilhelmina neįsivaizdavo, kad Konsuelai galima jausti ką kita, be maloningos užuojautos. Dėl to, kad kažkada ji pavaišino mergaitę saldainiais arba davė jai pavartyti knygelę su paveiksliukais, kad nenuobodžiautų prieškambaryje, ji laikė save viena didžiausių jaunojo talento globėjų ir todėl jai atrodė gana keista ir nepadoru, kad Konsuela, akimirksniu pakilusi į šlovės viršūnę, nerodė jai nuolankumo, įtaikavimo ir didelio dėkingumo. Ji tikėjosi, kad Konsuela maloniai ir veltui taps jos mažų vakarų papuošalu išrinktiesiems, dainuodama jai ir kartu su ja taip dažnai ir taip ilgai, kiek ji užsimanys, ir norėjo pati pristatyti merginą savo bičiuliams, duodama suprasti, kad tai ji padėjo jai žengti pirmus žingsnius ir vos neišmokė teisingai suprasti muziką. Bet viskas susiklostė kitaip: Porpora, kuriam kur kas labiau rūpėjo sukurti savo mokinei Konsuelai tinkamą padėtį artistiniame pasaulyje, nenorėjo įtaikauti savo globėjai Vilhelminai, tyliai šaipėsi sau į barzdą iš šios personos pretenzijų. Jis uždraudė Konsuelai priimti fiktyvios ponios pasiuntinienės pakvietimus, iš pradžių per daug familiarius, vėliau per daug įsakmius. Maestro mokėjo rasti tūkstančius priežasčių, kad nenuvestų jos pas Vilhelminą, o ši, baisiausiai supykusi ant jaunosios dainininkės, puolė visur tvirtinti, jog Konsuela nepakankamai graži, kad kada nors pasiektų neginčijamos sėkmės, kad jos balsas, malonus svetainėje, nepakankamai skambus scenoje, ir kaip operos dainininkė ji nepateisino vilčių, sudėtų į ją vaikystėje, o taipogi daugybę kitų kandžių pastabų, paplitusių visais laikais ir visose tautose.

Bet greitai publikos susižavėjimo šūksmai užgožė visus tuos kuždesius, ir Vilhelmina, troškusi pagarsėti kaip subtili muzikos vertintoja, išprususi Porporos mokinė ir kilniaširdė moteris, neišdrįso tęsti slaptos kovos prieš pačią puikiausią maestro mokinę ir publikos kumyrą. Ji prisidėjo prie tikrų gerbėjų, susižavėjusių Konsuelos dainavimu, ir jeigu kartais ir smerkė ją už išdidumą ir pasipūtimą, pasireiškusius nenoru atiduoti savo balsą „ponios pasiuntinienės" žinion, tai „ponia pasiuntinienė" leido sau apie tai šnipštelti į ausį tik labai nedaugeliui.

Dabar, kai ji išvydo Konsuelą su kuklia praėjusių laikų suknute ir Porpora oficialiai pristatė jai savo mokinę, ko anksčiau padaryti nenorėjo, išpuikusi ir tuščiagarbė Vilhelmina viską atleido ir ėmė vaidinti kilniadvasę globėją. Bučiuodama čigoniukę į abu skruostus, ji pagalvojo: „Turbūt ją ištiko nesėkmė, ji padarė kokią nors beprotybę arba galbūt prarado balsą — labai jau seniai apie ją nieko nebuvo girdėti. Dabar ji mūsų valdžioje. Štai tinkamas momentas jos pasigailėti, paremti, patikrinti jos talentą arba gauti iš jo naudos".

Konsuela atrodė tokia romi ir taikinga, kad Vilhelmina, nebematydama joje pasisekimo pagimdyto išdidumo, kurį jai priskyrė Venecijoje, pasijuto su ja lengvai ir apibėrė komplimentais. Keletas svetainėje buvusių italų, pasiuntinio draugų, prisidėjo prie šeimininkės, žerdami Konsuelai komplimentus ir klausimus, nuo kurių ji sugebėjo mikliai ir sąmojingai išsisukti. Bet staiga jos veidas surimtėjo ir jame atsispindėjo lengvas susijaudinimas, nes kitame svetainės gale, tarp grupės vokiečių, su dėmesiu ją apžiūrinėjusių, ji pamatė žmogų, sykį jau sutrikdžiusį ją kitoje vietoje. Tai buvo nepažįstamasis, kanauninko draugas, kuris taip įdėmiai ją tyrinėjo ir klausinėjo prieš tris dienas kaime pas kleboną, kur ji kartu su Jozefu Haidnu giedojo mišias. Nepažįstamasis ir dabar žvelgė į ją nepaprastai susidomėjęs ir nesunkiai buvo galima numanyti, kad jis teiraujasi apie ją savo kaimynų. Konsuelos susirūpinimas neprasprūdo pro Vilhelminos akis.

— Jūs žiūrite į poną Holcbauerį,— tarė ji.— Jūs jį pažįstate?

— Aš jo nepažįstu ir neįtariau, kad žiūriu į jį,— atsakė Konsuela.

— Jis stovi dešinėje nuo stalo,— tarė „pasiuntinienė".— Dabar jis rūmų teatro direktorius, o jo žmona — to paties teatro primadona. Jis piktnaudžiauja savo padėtimi, vaišindamas rūmus ir vieniečius savo operomis, kurios, tarp mūsų kalbant, niekam tikusios,— pridūrė Vilhelmina pusbalsiu.— Norite, supažindinsiu jus su juo? Jis labai malonus ponas.

— Tūkstantį kartų dėkoju jums, sinjora,— atsakė Konsuela,— bet aš per daug menka, kad būčiau pristatyta tokiam asmeniui, ir iš anksto esu įsitikinusi, kad jis manęs nepakvies į savo teatrą.

— Kodėl gi, mano brangioji? Argi jūsų nuostabus balsas, neturintis sau lygių Italijoje, nukentėjo būnant Čekijoje? Sako, kad jūs visą tą laiką gyvenote Čekijoje, pačioje šalčiausioje ir pačioje liūdniausioje pasaulio šalyje. Tai labai nesveika plaučiams, ir aš nenustebsiu, jeigu jūs savo kailiu patyrėte tenykščio klimato poveikį. Bet nieko baisaus, balsas jums sugrįš šviečiant mūsų nuostabiai Venecijos saulei.

Konsuela, matydama, kad Vilhelmina per daug jau skuba pranešti, kad ji prarado balsą, visgi nepuolė prieštarauti, tuo labiau kad „pasiuntinienė" paklaususi pati ir atsakė. Konsuelą sutrikdė ne šis užjaučiantis spėjimas, o tai, kad ji galėjo užsitraukti Holcbauerio nemalonę už pernelyg aštrų ir pernelyg atvirą jo kūrinių įvertinimą, ištrūkusį jai per pusryčius pas kleboną. Rūmų maestro, be abejo, nepraleis progos jai atkeršyti, papasakojęs, kaip atrodančią ir kokioje draugijoje jis ją sutiko, ir Konsuela bijojo, kad šis pasakojimas, pasiekęs Porporos ausis, nenuteiktų mokytojo prieš ją, o svarbiausia — prieš vargšą Jozefą.

Bet viskas įvyko kitaip: Holcbaueris neužsiminė apie nuotykį dėl priežasties, kuri bus pasakyta vėliau, ir ne tik nerodė Konsuelai kokio nors priešiškumo, bet priėjęs prie jos pažvelgė vy-

lingu ir žaismingu žvilgsniu, kuriame švietė vien tik geranoriškumas. Konsuela apsimetė nesuprantanti to žvilgsnio. Ji bijojo, kad jis nepamanytų, jog ji prašo išsaugoti jos paslaptį, ir buvo tokia išdidi, kad ramiai buvo pasirengusi sutikti visas jų pažinties pasekmes, kokios jos bebūtų.

Nuo šio įvykio jos dėmesį atitraukė senio veidas — rūstus ir išdidus; jis primygtinai stengėsi užmegzti pokalbį su Porpora; bet šis, ištikimas savo bjauriam charakteriui, nenoromis atsakinėjo, kas minutę veržđamasis kokia nors dingstimi nusikratyti pašnekovu.

— Tai garsusis maestro Buonončinis,— paaiškino Vilhelmina, kuri neturėjo nieko prieš išvardinti Konsuelai visas įžymybes, puošusias jos svetainę.— Jis ką tik sugrįžo iš Paryžiaus, kur dalyvaujant karaliui atliko violončelės partiją savo kūrybos motete. Kaip žinote, jis ilgai garsėjo Londone ir po atkaklios kovos su Hendeliu, vienam teatrui kovojant prieš kitą, galų gale nugalėjo jį operoje.

— Nekalbėkite taip, sinjora,— gyvai sušuko Porpora, kuris ką tik nusikratė Buonončinio ir, priėjęs prie dviejų moterų, girdėjo paskutiniuosius Vilhelminos žodžius.— Šitaip nepiktžodžiaukite! Niekas nenugalėjo Hendelio, niekas jo nenugalės! Aš pažįstu savo Hendelį, o jūs jo dar nepažįstate. Jis pirmasis tarp mūsų, ir aš tai pripažįstu, nors neprotingos jaunystės metais irgi turėjau įžūlumo rungtis su juo. Aš patyriau pralaimėjimą, bet taip ir turi būti, tai buvo teisinga. Buonončinis laimingesnis už mane, bet ne toks kuklus ir ne toks talentingas, triumfuoja kvailių akyse ir barbarų ausų dėka. Netikėkite tais, kurie kalba apie jo triumfą. Jis amžiams mano kolegą Buonončinį pavers pajuokų objektu, ir Anglijai kada nors teks rausti dėl to, kad ji pasirinko jo operas vietoj operų tokio genijaus, tokio giganto kaip Hendelis. Mada, fashion, kaip ten sakoma, prastas skonis, dėkinga teatro vieta, ryšiai, intrigos, o labiausiai talentingi, nuostabūs dainininkai, atlikę jo kūrinius,— štai kas sukūrė jam sėkmės regimybę. Užtat religinės muzikos srityje Hendelis kolosaliai jį nugalėjo... O dėl paties pono Buonončinio, aš jį nelabai tevertinu. Nemėgstu perėjūnų ir atvirai sakau, kad savo operos sėkmę jis pasivogė lygiai taip pat „teisėtai" kaip ir savo kantatos sėkmę.

Porpora padarė užuominą apie skandalingą plagiatą, sujaudinusį visą muzikinį pasaulį. Buonončinis, būdamas Anglijoje, pasisavino šlovę kūrinio, kurį prieš trisdešimt metų parašė kompozitorius Lotis; pastarajam kuo puikiausiai pavyko tai įrodyti po ilgų ginčų su įžūliuoju maestro. Vilhelmina buvo bepradedanti ginti Buonončinį, bet jos užsistojimas tik supykdė Porporą.

— Aš jums sakau ir tvirtinu,— sušuko jis, negalvodamas, kad gali išgirsti pats Buonončinis,— kad Hendelis netgi savo operiniais kūriniais lenkia visus praeities ir dabarties kompozitorius. Tuojau jums tai įrodysiu. Konsuela, eik prie klavesino ir padainuok ariją, kurią tau parodysiu.

— Mirštu iš noro išgirsti nuostabiąją Porporiną,— tarė „pasiuntinienė",— bet maldauju jūsų, tegu ji nedainuoja prie Buonončinio ir pono Holcbauerio Hendelio kūrinių — jiems nepatiks toks pasirinkimas...

— Kur ten,— nutraukė ją Porpora,— tai negailestingas jų pasmerkimas, jų mirties nuosprendis!

— Tokiu atveju, maestro,— tęsė ji,— pasiūlykite jai sudainuoti ką nors iš jūsų kūrinių.

— Taip, jie, suprantama, niekam nesužadins pavydo! Bet aš noriu, kad ji padainuotų būtent Hendelį! Aš to noriu!

— Mokytojau, neverskite manęs šiandien dainuoti,— tarė Konsuela.— Aš ką tik iš tolimos kelionės...

— Žinoma, tai būtų piktnaudžiavimas jos gerumu,— pareiškė Vilhelmina,— ir aš atsiimu savo prašymą. Dalyvaujant čia susirinkusiems žinovams, ypač ponui Holcbaueriui, imperatoriškojo teatro direktoriui, geriau nerizikuoti jūsų mokinės reputacija. Būkite atsargus!

— Rizikuoti! Ką jūs čia kalbate! — aštriai nutraukė ją Porpora gūžteldamas pečiais.— Aš girdėjau ją šį rytą ir žinau, ar ji rizikuoja savo reputacija, dainuodama jūsų vokiečiams.

Šį ginčą, laimė, nutraukė naujo svečio pasirodymas. Visi nuskubėjo jo pasveikinti, taip pat ir Konsuela, vaikystėje jau mačiusi ir Venecijoje girdėjusi šitą iškaršusį, išpuikusį ir pagyrūniška moteriško veido žmogų; nors jai ir pasirodė jis pasenęs, nuvytęs, suprastėjęs, juokingai susigarbanojęs ir apsirengęs neskoningai kaip pasenęs mergišius, tačiau tuoj pat pažino — taip giliai įstrigo jis jos atmintin — neprilygstamąjį, nepakartojamąjį sopraną Majoraną, žinomą Kafarelio vardu, arba, greičiau, Kafarielo, kaip jį vadino visur, išskyrus Prancūziją.

Nebuvo pasaulyje įžūlesnio dabitos kaip šis mielasis Kafarielas. Moterys išlepino jį savo garbstymais, o publikos ovacijos susuko jam galvą. Jaunystėje jis buvo toks gražus, tiksliau toks patrauklus, kad Italijoje debiutavo kaip moteriškų vaidmenų atlikėjas. Dabar, kai jam buvo apie penkiasdešimt (o iš pažiūros jis atrodė smarkiai vyresnis kaip dauguma sopranų), sunku buvo nesijuokiant įsivaizduoti jį Didona arba Galatėja. Tarsi norėdamas kompensuoti savo išorės keistumą, jis nešėsi drąsuoliu ir bet kokia proga kėlė balsą, ploną ir švelnų, bet jo prigimties niekaip negalėjo pakeisti. Tačiau jo pamaiviškumas ir begalinis tuščiagarbiškumas turėjo ir gero. Jis per daug vertino savo talento pranašumą, kad kam nors žarstytų komplimentus, ir pernelyg brangino artisto orumą, kad prieš ką nors keliaklupsčiautų. Neišmintingai drąsiai jis bendravo su kilmingiausiomis personomis, netgi su monarchais, ir todėl jo nemėgo niekingi padlaižiai, įžvelgdami jo įžūlume priekaištą sau. Tikrieji meno bičiuliai atleisdavo jam viską kaip genialiam virtuozui, ir nors priekaištavo jam kaip žmogui dėl daugelio šunybių, tačiau buvo priversti pripažinti, kad kaip artistas jis kartais pasielgdavo ir vyriškai, ir kilniai. Ne dėl piktų

kėslų ir ne specialiai rodė jis savo atsainumą ir tam tikrą nedėkingumą Porporos atžvilgiu. Jis gerai atsiminė, kad aštuonerius metus mokėsi pas jį ir buvo skolingas jam už visas savo žinias, bet dar geriau atsiminė tą dieną, kai maestro jam pasakė: „Dabar aš nebeturiu ko tavęs mokyti! Va, figlio mio, tu sei il primo musico del mondo" [1]. Ir nuo tos dienos Kafarielas, kuris iš tiesų buvo pirmasis (po Farinelio) pasaulio dainininkas, nustojo domėtis viskuo, kas nebuvo jis pats. „Jeigu aš pirmasis,— tarė jis sau,— vadinasi, ir vienintelis. Pasaulis sutvertas man. Dangus dovanojo talentus poetams ir kompozitoriams tik tam, kad dainuotų Kafarielas. Porpora — garsiausias dainavimo mokytojas pasaulyje tik todėl, kad jam buvo lemta sukurti Kafarielą. Dabar Porporos darbas baigtas, jo misija užbaigta, ir Porporos šlovei, laimei, nemirtingumui gana, kad gyventų ir dainuotų Kafarielas". Kafarielas gyveno ir dainavo, jis buvo turtingas ir garsus, o Porpora — neturtingas ir apleistas, bet Kafarielas dėl to nė kiek nesijaudino, jis sau kalbėjo, kad užtektinai prisirinko aukso ir šlovės ir tai pakankamas atpildas jo mokytojui, davusiam pasauliui tokį stebuklą.

LXXXIV

Kafarielas, įeidamas į svetainę, nežymiai visiems bendrai nusilenkė, bet švelniai ir pagarbiai pabučiavo ranką Vilhelminai, po to globėjiškai maloniai pasikalbėjo su savo direktoriumi Holcbaueriu ir su atsainiu familiarumu pakratė savo mokytojo Porporos ranką. Svyruodamas tarp apmaudo, kurį sukėlė jo buvęs mokinys, ir būtinybės paisyti jo (nes jei Kafarielas pareikalautų, kad statytų jo mokytojo operą ir pasiimtų pagrindinį vaidmenį, galėtų pataisyti maestro reikalus), Porpora ėmė berti jam pagyras ir klausinėti apie jo nesenas pergales Prancūzijoje, sykiu taip subtiliai ironizuodamas, kad savimi patenkintas dainininkas negalėjo nepasiduoti apgaulei:

— Prancūzija! — sušuko Kafarielas.— Nekalbėkite man apie Prancūziją! Tai menkos muzikos šalis, menkų muzikantų, menkų muzikos gerbėjų ir menkų didikų. Įsivaizduokite, kad tas akiplėša Liudvikas Penkioliktasis, paklausęs manęs keliuose religinės muzikos koncertuose, staiga perduoda man per vieną iš savo kilmingiausių favoritų... atspėkite ką... kažkokią bjaurią tabokinę!

— Bet, žinoma, auksinę ir nusagstytą deimantais? — pastebėjo Porpora, tyčia išsitraukdamas savo figmedžio tabokinę.

— Na, žinoma,— atsakė dainininkas.— Bet pagalvokite, koks įžūlumas: be portreto! Padovanoti man paprastą tabokinę, tarytum man reikalinga dėžutė uostomajam tabakui. Fu! Tikras karališkas miesčioniškumas! Aš buvau tiesiog pasipiktinęs!

— Ir tikiuosi,— tarė Porpora, kimšdamas tabaką į savo gudrią nosį,— tu puikiai pamokei tą niekingą karalių?

[1] Eik, sūnau mano, tu pirmasis pasaulio muzikantas! *(it.)*

— Nepraleidau progos, velnias griebtų! „Pone,— tariau oriam dvariškiui ir prieš jo apspangusias akis atidariau dėžę,— štai trisdešimt tabokinių. Pati blogiausia iš jų kainuoja trisdešimt kartų brangiau už tą, kurią jūs man dovanojate, ir be to dar, kaip matote, kiti monarchai nepasibodėjo pagerbti mane savo miniatiūromis. Pasakykite karaliui, jūsų valdovui, kad Kafarielui, dėkui Dievui, netrūksta tabokinių".

— Prisiekiu Bachusu! Tai bent sugėdintas buvo karalius! — sušuko Porpora.

— Palaukite, dar ne viskas! Didikas turėjo įžūlumo man pareikšti, kad kai reikalas liečia užsieniečius, tai jo didenybė savo portretą dovanoja tik pasiuntiniams.

— Koks akiplėša! Ką tu jam į tai atsakei?

— „Paklausykite, pone,— tariau aš,— žinokite, kad iš viso pasaulio pasiuntinių nepadarysi vieno Kafarielo..."

— Puiku! Nuostabus atsakymas! O! Kaip aš pažįstu mano Kafarielą! Ir tu taip ir nepriėmei nuo jo tabokinės?

— Ne, velniai rautų! — atsakė Kafarielas, išsiblaškęs traukdamas iš kišenės auksinę, deimantais nusagstytą tabokinę.

— Ar tik ne ji kartais? — paklausė Porpora, abejingai žvelgdamas į tabokinę.— O pasakyk, ar matei ten mūsų jaunąją Saksonijos princesę? Tą, kurios pirštelius aš pirmą kartą uždėjau ant klavesino Drezdene, dar tais laikais, kai jos motina, Lenkijos karalienė, teikė man garbę savo globa. Tai buvo miela maža princesė.

— Marija Žozefina?

— Taip, Prancūzijos dofinė.

— Ar aš ją mačiau? Netgi intymioje aplinkoje. Tai geriausia būtybė. Ach! Kokia nuostabi moteris! Mes su ja geriausi draugai pasaulyje, garbės žodis! Štai ką ji man padovanojo.— Ir jis parodė ant piršto žiedą su didžiuliu deimantu.

— Kalba, kad ji nuoširdžiai juokėsi iš to, kaip tu atsakei karaliui dėl jo dovanos.

— Žinoma, jai pasirodė, kad aš puikiai atsakiau ir kad karalius, jos uošvis, pasielgė kaip paskutinis storžievis.

— Iš tiesų? Ji tau tai pasakė?

— Ji apie tai užsiminė, perduodama man pasą, kurį pasirašyti privertė patį karalių.

Visi besiklausantieji šito dialogo, paslapčia šaipydamiesi, nusisuko. Tik prieš valandą Buononcinis, vaizduodamas Kafarielo nuotykius Prancūzijoje, papasakojo, kaip dofinė, perduodama jam pasą, papuoštą paties monarcho parašu, pastebėjo, kad jis galioja tik dešimt dienų, o tai buvo tolygu įsakymui kuo greičiausiai apleisti Prancūziją.

Čia Kafarielas, matyt, bijodamas tolesnių klausinėjimų apie šį įvykį, pakeitė pokalbio temą.

— Na kaip, maestro,— kreipėsi jis į Porporą,— ar daug pas-

taruoju metu turėjai mokinių Venecijoje, ar pasitaikė tarp jų teikiančių vilčių?

— Ir nekalbėk! — atsakė Porpora.— Po tavęs dangus buvo šykštus, ir mano mokykla bevaisė. Dievas, sutvėręs žmogų, užmigo po savo darbų. O Porpora, sutvėręs Kafarielą, sudėjo rankas ir kankinasi nieko neveikdamas.

— Brangusis mokytojau,— tęsė Kafarielas, susižavėjęs komplimentu ir priimdamas jį už gryną pinigą.— Tu pernelyg man nuolaidus. Tačiau turėjai keletą daug žadančių mokinių, kai buvau susitikęs su tavimi Mendikančio mokykloje. Tu jau tada išleidai Korilą, kuri labai patiko publikai. Graži mergina, dievaž!

— Graži ir nieko daugiau.

— Tiesa? Nieko daugiau? — paklausė Holcbaueris, klausęsis pokalbio.

— Sakau jums, nieko daugiau,— autoritetingai pakartojo Porpora.

— Tai pravartu žinoti,— sušnibždėjo jam į ausį Holcbaueris.— Ji vakar čia atvyko negaluojanti, kaip man perdavė, ir visgi jau šį rytą gavau jos prašymą priimti ją į imperatoriškąją sceną.

— Tai ne tas, ko jums reikia,— ištarė Porpora.— Jūsų žmona dainuoja... dešimt kartų geriau už ją.— Jis norėjo pasakyti „ne taip blogai", bet laiku susigriebė.

— Dėkoju jums už aukštą nuomonę,— atsakė direktorius.

— Nejaugi neturėjote kitų mokinių, be storosios Korilos — vėl prašneko Kafarielas.— Venecija, vadinasi, išseko? Aš norėčiau pabuvoti ten ateinantį pavasarį su Tezi.

— Kas trukdo?

— Tezi susižavėjusi Drezdenu. Bet nejaugi nerasiu Venecijoje nė vienos miaukiančios katės? Aš nelabai reiklus, o ir publika būna atlaidi, kai pagrindiniame vaidmenyje toks dainininkas kaip aš, galintis „ištraukti" visą operą ant savo pečių. Malonus balsas, paklusnumas ir nuovokumas — tai viskas, ko man reikia duetams. O, beje, mokytojau, ką tu padarei iš mažosios juodbruvės, kurią mačiau pas tave?

— Ar mažai mokiau juodbruvių?

— O! Šitos balsas buvo nepaprastas ir, prisimenu, jos išklausęs, aš tau pasakiau: „Ši maža negraži mergaitė toli nueis". Aš tada netgi, pramogos dėlei, kažką jai padainavau. Vargšė mergaitė apsiverkė iš susižavėjimo.

— Taip, taip,— ištarė Porpora, žiūrėdamas į Konsuelą, kuri paraudo kaip maestro nosis.

— Koks jos vardas, velniai rautų? — tęsė Kafarielas.— Keistas vardas... Na tu turi atsiminti, maestro: ji buvo negraži kaip mirtina nuodėmė.

— Tai buvau aš,— atsiliepė Konsuela. Teisumas ir geraširdiškumas padėjo jai įveikti sumišimą, ir ji su linksmu pagarbumu priėjo pasveikinti Kafarielą.

Bet šitokia smulkmena negalėjo jo išmušti iš vėžių.

— Jūs! — žaismingai sušuko jis, imdamas ją už rankos.— Jūs meluojate, nes esate gražutė mergina, o ta, apie kurią kalbu...

— Ne, iš tiesų tai buvau aš,— pakartojo Konsuela.— Pažiūrėkite atidžiai į mane. Jūs turite mane pažinti — tai ta pati Konsuela.

— Konsuela! Taip! Taip! Velniškai sunkus vardas. Bet aš jūsų visai nepažįstu ir labai bijau, kad jus sumainė. Mano vaike, jeigu, įgydama grožį, jūs praradote balsą ir talentą, teikusius tiek daug vilčių, tai geriau būtumėt likusi negražutė.

— Aš noriu, kad tu ją išgirstum,— tarė Porpora, troškęs parodyti savo mokinę Holcbaueriui.

Ir jis nutempė Konsuelą prie klavesino truputį prieš jos valią, nes ji jau seniai nedainavo žinovams ir visai nesiruošė tą vakarą dainuoti.

— Jūs mane kvailinate,— pareiškė Kafarielas.— Tai ne ta mergina, kurią mačiau Venecijoje.

— Tuojau tu pats įsitikinsi,— atsakė jam Porpora.

— Išties, mokytojau, tai žiauru: jūs verčiate mane dainuoti, kai mano gerklėje dar guli penkiasdešimties ljė kelio dulkės,— droviai tarė Konsuela.

— Vis tiek dainuok! — pareikalavo maestro.

— Nebijokite manęs, mano vaike,— kreipėsi į ją Kafarielas,— aš moku būti atlaidus, ir, kad nesidrovėtumėt, sudainuosiu kartu su jumis, jei norite.

— Tokiu atveju paklūstu,— atsakė ji,— ir laimė, kurią patirsiu klausydamasi jūsų, neleis man galvoti apie save.

— Ką mes galime kartu padainuoti? — paklausė Kafarielas Porporos.— Išrink mums duetą.

— Išrink pats,— atsakė šis,— nėra nieko, ko ji negalėtų su tavimi padainuoti.

— Na tuomet ką nors tavo, maestro, aš noriu dabar tave pradžiuginti. Ir be to žinau, kad sinjora Vilhelmina turi visus tavo kūrinius, įrištus ir papuoštus paauksavimais su tikra rytietiška prabanga.

— Taip,— pro dantis iškošė Porpora.— Mano kūriniai aprengti turtingiau už mane.

Kafarielas paėmė natas, pervertė jas ir išrinko duetą iš „Eumenos" — operos, kurią maestro parašė Romoje Farineliui. Jis sudainavo pirmąjį solo taip tauriai, tobulai ir meistriškai, kad iškart privertė užmiršti visas juokingąsias dainininko savybes ir kėlė vien susižavėjimą bei nuostabą. Galingas šio nepaprasto žmogaus talentas taip sužadino ir įkvėpė Konsuelą, kad ji savo nuožtu sudainavo moterišką solo taip, kaip, ko gero, niekada gyvenime nedainavo. Kafarielas, nesulaukdamas kol ji baigs, keletą kartų pertraukė ją audringais plojimais.

— Ach, cara! [1] — šūkčiojo jis.— Dabar tai pažįstu tave! Tai iš tiesų tas nuostabus vaikas, į kurį atkreipiau dėmesį tuomet

[1] Brangioji! *(it.)*

Venecijoje. Bet dabar, figlia mia[2], tu stebuklas (un portento)! Tai sako tau pats Kafarielas!

Vilhelmina buvo šiek tiek nustebinta ir šiek tiek nusivylusi, išvydusi Konsuelą dar didesnėje aukštumoje negu Venecijoje. Nors tokio talento pasirodymas jos Vienos salone jai buvo labai malonus, ji ne be tam tikros baimės ir kartėlio matė, kad po tokio virtuoziško dainavimo pati jau nebeišdrįs dainuoti savo nuolatiniams svečiams. Bet vis tiek ji triukšmingai reiškė savo susižavėjimą. Holcbaueris, vis tebesišypsodamas sau į barzdą, bet baimindamasis, kad jo kasoje neužteks pinigų apmokėti tokiam dideliam talentui, tarp visų tų pagyrų rodė diplomatišką santūrumą. Buonončinis pareiškė, kad Konsuela lenkia ir ponią Hasę, ir ponią Kuconi. Pasiuntinys taip susižavėjo, kad Vilhelmina netgi išsigando, ypač pamačiusi, kad jis nusimauna žiedą su didžiuliu safyru ir mauna jį ant Konsuelos, kuri nesiryžo nei jį priimti, nei atsisakyti, piršto. Klausytojai primygtinai ėmė reikalauti pakartoti duetą, bet durys atsidarė, ir liokajus su pagarbiu iškilmingumu pranešė apie grafo Godico atvykimą. Visi atsistojo paveikti instinktyvios pagarbos, kurią sukelia ne pats žymiausias, ne labiausiai nusipelnęs, o pats turtingiausias žmogus.

„Tai nesėkmė! — pagalvojo Konsuela.— Ir sutik tu man iškart, ir netgi nespėjus perspėti jų, du asmenis, mačiusius mane keliaujant su Jozefu! Jie, be abejonės, susidarė klaidingą nuomonę ir apie mano moralę, ir apie mano santykius su juo. Bet vis tiek, mano gerasis ir sąžiningasis Jozefai, kad ir kaip šmeiš mūsų draugystę, aš niekuomet jos neatsisakysiu nei širdyje, nei žodžiais".

Grafas Godicas, nuo galvos iki kojų pasipuošęs auksiniu galionu ir aukso siuvinėjimais, priėjo prie Vilhelminos, ir iš to, kaip jis pabučiavo meilužės ranką, Konsuela suprato skirtumą tarp tokios namų šeimininkės ir išdidžių patricijų, kurias matė Venecijoje. Su Vilhelmina elgėsi ir meiliau, ir paslaugiau, ir linksmiau, bet kalbėjo greičiau, žengė ne taip tyliai, koją ant kojos kėlė aukščiau, nesivaržydami šildėsi nugarą prie židinio — žodžiu, laikėsi kitaip negu aukštuomenėje. Galbūt svečiams toks laisvumas buvo netgi malonus, bet sykiu jame buvo justi kažkas įžeidžiančio, iškart kritusio į akis Konsuelai, nors tas kažkas, užmaskuotas aukštuomenės manieromis ir pasiuntiniui pritinkančia pagarba, buvo beveik neapčiuopiamas.

Grafas Godicas, skyrėsi savo mokėjimu subtiliai pabrėžti tą laisvumą, kuris ne tik nežeidė Vilhelminos, bet atrodė jai ypatingo pagarbumo ženklas. Konsuela kentėjo už tą vargšę moterį: patenkinusi savo menką tuštybę, ji atrodė pasigailėtina. Bet savęs Konsuela nelaikė pažeminta. Zingarella į nieką nepretendavo, ir jai buvo visiškai tas pats, ar jai skirtas nusilenkimas bus keliomis dešimtosiomis colio aukštesnis ar žemesnis. „Aš čia tam, kad dainuočiau, tai mano amatas,— kalbėjo ji sau.— Kad tik liktų

[2] Mano dukra *(it.)*.

patenkinti mano dainavimu: o kai pabaigsiu, tai norėčiau sėdėti nepastebima savo kamputyje; bet šita moteris, atmiešianti savo meilę tuštybe (jeigu tik toje tuštybėje yra nors kiek meilės), kaip ji paraustų, jeigu matytų, kiek paniekos ir ironijos slypi po visais tais mandagumais ir komplimentais".

Konsuelą vėl privertė dainuoti, kėlė ją į padanges, ir ji tą vakarą tiesiog dalijosi laurais su Kafarielu. Kas minutę ji laukė, kad ją prakalbins grafas Godicas ir jai teks atlaikyti jo pašaipių pagyrų ugnį. Bet keistas dalykas: grafas Godicas nepriėjo prie klavesino, prie kurio ji nusisukusi stovėjo, kad jis nepamatytų jos veido. Ir kai jis teiravosi jos vardo ir amžiaus, atrodė, kad pirmą kartą apie ją girdi. Reikalas tas, kad jis negavo neatsargaus raštelio, kurį Konsuela, padrąsėjusi per savo kelionę, pasiuntė jam su dezertyro žmona. Be to, jis buvo labai trumparegis, ir kadangi tuomet dar nebuvo priimta nesidrovint svetainėse žvalgytis pro lornetą, tai jis neaiškiai tematė išblyškusį dainininkės veidą. Galbūt pasirodys keista, kad dėdamasis aistringu melomanu, grafas nepanoro iš arčiau pažvelgti į nuostabią atlikėją. Bet nereikia užmiršti, kad Moravijos didikas mėgo tik savo paties muziką, savo paties metodą ir savo paties dainininkus. Dideli talentai nekėlė jam jokio susidomėjimo ir jokios simpatijos; jų pretenzijas ir pomėgius jis laikė su niekuo nesulyginamais, ir kai jam sakė, kad Faustina Bordoni gauna Londone penkiasdešimt tūkstančių frankų per metus, o Farinelis — šimtą penkiasdešimt tūkstančių, jis gūžčiojo pečiais ir tikino, kad už penkių šimtų frankų algą jis Moravijoje savo Rosvaldo teatre turi jo paties apmokytų dainininkų, kurie tokie pat talentingi kaip Farinelis, Faustina ir netgi pats sinjoras Kafarielas.

Pastarojo pasipūtimas jam buvo itin bjaurus ir nepakenčiamas būtent dėl to, kad savo rate grafas Godicas pasižymėjo lygiai tokiais pat keistais ir juokingais įpročiais. Jeigu pagyrūnai nepatinka kukliems ir išmintingiems žmonėms, jie tuo labiau nemalonūs ir bjaurūs tokiems pat pagyrūnams kaip jie patys. Kiekvienas savimyla neapkenčia panašių į save ir šaiposi iš jų ydos, kurią turi pats. Kol klausėsi Kafarielo dainavimo, niekas negalvojo nei apie turtus, nei apie grafo Godico meilę muzikai. Kol gyrėsi Kafarielas, nebuvo vietos grafo Godico pagyroms,— žodžiu, jie vienas kitam trukdė. Nė vienas salonas nebuvo toks erdvus ir nė viena draugija tokia atidi, kad sutalpintų ir patenkintų du žmones, kankinamus tokio „aprobacijos troškulio", kaip sako mūsų dienų frenologai.

Buvo ir trečia priežastis, sutrukdžiusi grafui Godicui įžiūrėti ir prisiminti savąjį Bertonį iš Pasau: reikalas tas, kad ten jis į jį beveik nežiūrėjo, ir dabar vargu ar būtų galėjęs atpažinti jį naujame, pasikeitusiame pavidale. Prieš jį tuomet buvo mergaitė „gana maloni", kaip tuomet buvo priimta sakyti apie pakenčiamą išvaizdą; jis išgirdo jos gražų, gaivų, paslankų balsą ir nutarė, kad ji protinga ir lengvai pasiduos apmokoma. Daugiau jis nieko

nepajutę, nenuspėjo, bet nieko daugiau ir nereikėjo jo teatrui Rosvalde. Jis buvo turtingas ir pripratęs labai nesirinkdamas ir nesiderėdamas pirkti viską, kas jam tiko. Jis panoro nupirkti Konsuelos talentą ir ją pačią, kaip kad mes perkame peiliuką Šatelro arba stiklo dirbinius Venecijoje. Prekybinė sutartis neįvyko, bet kadangi grafas nė minutės nebuvo Konsuelos įsimylėjęs, tai nė minutės šito ir nesigailėjo. Tiesa, nubudęs Pasau, jis buvo truputį nusivylęs, bet žmonės, geros nuomonės apie save, neilgai teliūdi dėl tokios nesėkmės. Jie greitai ją užmiršta: argi jiems nepriklauso visas pasaulis, ypač jei jie turtingi? „Na ką gi,— tarė sau kilnusis grafas,— viena nesėkmė, o po jos ateis šimtas sėkmių".

Tuo metu, kai Konsuela dainavo savo paskutinę ariją, jis susišnibždėjo su Vilhelmina ir pastebėjęs, kad Porpora svaido į jį piktus žvilgsnius, greitai išėjo, nepatyręs jokio malonumo tų pedantiškų ir netašytų muzikantų draugijoje.

LXXXV

Sugrįžusi į savo kambarį, Konsuela pirmiausia panūdo parašyti Albertui, bet greitai suprato, kad tą padaryti ne taip lengva, kaip atrodė. Pirmajame juodraštyje buvo bepradedanti pasakoti jam apie visus savo kelionės nuotykius, bet tuoj pat išsigando, kad patirtų pavojų ir išbandymų aprašymas per daug jį sujaudins. Ji prisiminė, kaip jis pašėlo, kai ji papasakojo jam požemyje apie tuos baisumus, kuriuos patyrė eidama pas jį. Ir ji suplėšė laišką. Kad apsaugotų gilią ir jausmingą Alberto prigimtį nuo jaudinančių tikrovės smulkmenų, ji nutarė išsakyti jam vieną, pagrindinę mintį, vieną vienintelį jausmą — keliais žodžiais išreikšti prieraišumą, kurį jam žadėjo, ir ištikimybę, kurią jam prisiekė. Bet tie keli žodžiai turėjo būti visiškai aiškūs; menkiausias netikslumas sužadintų jam neapsakomas baimes ir kančias. O kaip ji galėjo tvirtinti, kad pagaliau pajuto savyje tikrą meilę ir nepajudinamą ryžtą, kurie Albertui buvo būtini, kad galėtų gyventi, laukdamas jos. Konsuelos nuoširdumas ir sąžinė nepripažino dalinės tiesos. Griežtai klausdama savo širdies ir sąžinės, ji rado ten stiprybę ir ramybę, kurias teikė pergalė prieš Andzoleto meilę. Ji taip pat pamatė, kad yra visiškai abejinga bet kokiam vyriškiui, išskyrus Albertą; jam vienam jautė švelnumą ir nuoširdų potraukį. Bet tokią pat meilę, tokį pat potraukį ji jautė jam ir tuomet, kai buvo šalia jo. Neužteko nugalėti prisiminimus apie Andzoletą, nebūti šalia jo, kad merginos sieloje įsiliepsnotų ugninga meilė jaunajam grafui! Ji nepajėgė be pasibaisėjimo prisiminti vargšo Alberto dvasinės ligos, Milžinų pilies slegiančios didybės, aristokratinių kanauninkės prietarų, Zdenko nužudymo, niūraus Šrekenšteino požemio — žodžiu, viso liūdno ir keisto Čekijos gyvenimo, kuris jai dabar atrodė kaip sapnas. Pa-

kvėpavusi laisvu klajonių oru Bohemijos Miško kalnuose ir vėl panirusi muzikos stichijon šalia savo mokytojo, Konsuela Čekiją prisiminė ne kitaip kaip baisų košmarą. Nors ji ir nepritarė griežtiems Porporos aforizmams apie meną, bet kai vėl sugrįžo į gyvenimą, taip atitinkantį jos auklėjimą, talentą ir įprastą galvoseną, tai nebeįsivaizdavo, kad galėtų tapti Milžinų pilies šeimininke.

Ką ji galėjo pranešti Albertui? Ką ji vėl galėjo jam pažadėti? Argi ji nebuvo apimta tokio pat neryžtingumo, tokios pat baimės, kaip ir bėgant iš pilies? Jeigu ji ieškojo priebėgos Vienoje, o ne kur kitur, tai tik todėl, kad čia jos laukė globa vienintelio žmogaus, kurio teisėtą autoritetą ji privalėjo pripažinti. Porpora buvo jos geradaris, tėvas, jos atrama ir mokytojas pačia švenčiausia to žodžio prasme. Šalia jo ji nebesijautė našlaite ir nemanė turinti teisę elgtis tik pagal savo širdies ar proto polinkius. O Porpora smerkė, šaipėsi ir griežtai atmetė mintį apie vedybas, manydamas, kad tai pražudo talentą, aukoja jos didelę ateitį vardan romantiško pasiaukojimo kaprizo. Milžinų pilyje irgi buvo senis, didžiadvasis, kilnus ir švelnus, pasirengęs tapti Konsuelos tėvu. Bet argi tėvai kaitaliojami pagal aplinkybes? Ir jeigu Porpora sakė „ne", tai nejaugi Konsuela galėjo priimti grafo Kristiano „taip"?

Šito negalėjo, neturėjo būti, ir reikėjo laukti, ką pasakys Porpora, kai geriau išsiaiškins faktus ir jausmus. Bet ką atsakyti nelaimingam Albertui dabar, kaip palaikyti jam viltį, paprašyti kantrybės, kol mokytojas patvirtins arba pakeis savo sprendimą? Prisipažinti, kad pirmasis Porporos atsakymas buvo apmaudo protrūkis, reiškė atimti iš Alberto ramybę; nuslėpti — reiškė jį apgauti, o Konsuela nenorėjo apsimetinėti. Net jei kilniojo jaunuolio gyvybė priklausytų nuo melo, tai ir tuomet Konsuela nesumeluotų. Yra žmonių, kurie per daug gerbiami, kad būtų apgaudinėjami, netgi jų išgelbėjimo vardan.

Ir štai ji vėl pradėjo rašyti, bet suplėšė dvidešimt pradėtų laiškų, nė vieno neužbaigdama. Kad ir kaip stengėsi, bet jau po trečio žodžio arba davė pernelyg drąsius pažadus, arba, priešingai, reiškė abejones, o tai galėjo sukelti pačias pražūtingiausias pasekmes. Ji atsigulė į lovą, prislėgtą nuovargio, liūdesio, nerimo, ir ilgai kankinosi dėl šalčio ir nemigos, nepajėgdama ką nors nuspręsti nė įsivaizduoti aiškiai savo ateities, savo likimo. Galų gale ji visgi užsnūdo ir atsibudo taip vėlai, kad Porpora, visada kėlęsis anksti, jau buvo išėjęs su reikalais. Kaip ir vakar, ji užtiko Haidną valantį savo naujojo šeimininko drabužius ir tvarkantį kambarį.

— Pagaliau, mano miegančioji gražuole! — sušuko jaunuolis, pamatęs savo bičiulę.— Aš mirštu iš nuobodulio, liūdesio ir, ko gero, labiausiai iš baimės, kad tarp savęs ir šito įniršusio profesoriaus nematau jūsų, mano angelo sargo. Man vis rodosi, kad mokytojas, įžvelgęs mano ketinimus, atskleis mūsų suokalbį ir įkiš

mane į savo seną klavesiną, kad užtrokščiau ten nuo harmoningo dusulio. Man plaukai stojasi piestu nuo tavo Porporos, ir niekaip negaliu nusikratyti minties, kad tai senas itališkas šėtonas: juk, kalba, velnias tuose kraštuose daug piktesnis ir gudresnis už mūsiškį.

— Nusiramink, mano drauge,— atsakė Konsuela,— mūsų maestro paprasčiausiai nelaimingas. Jis nepiktas žmogus. Pasistengsime suteikti jam bent kiek laimės, ir jis beregint sušvelnės ir taps, koks buvęs. Prisimenu, koks nuoširdus ir gyvybingas jis buvo mano vaikystėje. Visi kartojo jo subtilius ir šmaikščius juokus, bet tada jis turėjo pasisekimą, draugų, vilčių. Jeigu būtum pažinojęs jį tuo metu, kai San Mozės teatre ėjo jo opera „Polifemas"! Jis vesdavosi mane kartu ir pastatydavo kur nors už kulisų, iš kur galėjau matyti tik statistų nugaras ir milžino galvą! Kaip baisu ir gražu visa tai man atrodė iš mano kampelio! Tupėdama už kartoninės uolos arba pasilypėjusi ant laiptų, nuo kurių uždega kenketus, aš vos kvėpavau ir instinktyviai, mėgdžiodama aktorius, galva ir rankomis kartojau visus jų gestus, visus jų judesius. O kai kviesdavo maestro ir jis, atsakydamas į parterio aplodismentus, po septynis kartus išeidavo prieš uždangą palei rampą, atrodydavo man kaip dievas, toks puikus, išdidus ir džiaugsmingas buvo jis tuomet. Deja! Jis dar ne toks senas, o kaip pasikeitė, koks prislėgtas! Imkis, Bepai, darbo; tegu sugrįžęs ras savo skurdų butą patrauklesnį. Pirmiausia apžiūrėsiu jo dėvimus drabužius, kad sužinočiau, ko jam trūksta.

— Ilgai tektų vardinti, ko jam trūksta, o ką turi — akimirksniu pamatysi,— atsakė Jozefas.— Galbūt tik mano drabužiai skurdesni ir labiau sudėvėti už jo.

— Tokiu atveju pasirūpinsiu ir tavimi — juk esu tavo skolininkė, visą kelią tu ir rengei, ir maitinai mane. Bet pirma pagalvokime apie Porporą. Atidaryk šią spintą. Kaip! Vienas vienintelis kostiumas — tas, kuriuo jis vakar vilkėjo pas pasiuntinį?

— Deja, taip! Rudas kostiumas su raižytinėmis plieno sagomis, be to, ir nelabai naujas. Kitas kostiumas toks senas ir aptriušęs, kad graudu į jį žiūrėti. Šeimininkas išeidamas jį apsivilko. O dėl chalato, tai abejoju, kad apskritai, jo kada nors būta: aš jo bergždžiai ieškau jau visą valandą.

Konsuela ir Jozefas po uolių ieškojimų pagaliau įsitikino, kad chalatas egzistuoja tik jų vaizduotėje, taip pat kaip ir paltas bei mufta. Marškiniai tebuvo treji, o ir tie suplyšę, su nusitrynusiais rankogaliais, taip pat atrodė ir visa kita.

— Jozefai,— tarė Konsuela,— štai brangus žiedas, man vakar jį padovanojo už dainavimą. Aš nenoriu jo parduoti, kad neatkreipčiau į save dėmesio; žmonės, jį padovanoję, ko gero, tame įžvelgtų gobšumą. Bet galiu jį užstatyti ir gauti už jį mums reikalingų pinigų. Keleris doras ir protingas, jis mokės įkainoti

žiedą ir tikriausiai pažįsta palūkininką, kuris paims jį užstatu ir duos už jį padorią sumą. Eik greičiau ir sugrįžk.

— Dėl to kliūčių nebus,— atsakė Jozefas.— Kuklus žydas juvelyras gyvena tame pačiame name kaip ir Keleris, o kadangi pastarasis daugeliui puikių damų tarpininkauja slaptuose tokios rūšies reikaluose, tai po kokios valandos jis atskaičiuos jums pinigėlius. Bet man pačiam nieko nereikia, girdite, Konsuela! Štai jums reiktų gražiau apsirengti. Juk visas mūsų garderobas keliavo ant mano pečių. Rytoj, o galbūt dar šį vakarą, jūs turėsite pasirodyti aukštuomenėje ir, žinoma, su mažiau apsitrynusia suknele negu ši.

— Mūsų sąskaitas mes suvesime vėliau ir taip, kaip panorėsiu aš, Bepai. Priimdama tavo paslaugas, turiu teisę reikalauti, kad ir tu neatsisakytum manųjų. Na o dabar greičiau bėk pas Kelerį!

Po valandos Haidnas iš tiesų sugrįžo su Keleriu ir su tūkstančiu penkiais šimtais florinų. Konsuela paaiškino Keleriui, ko jai reikia; šis išėjo ir greitai atsivedė savo bičiulį siuvėją, sąžiningą ir mitrų jaunuolį, kuris, pamatavęs Porporos kostiumą ir kitus jo dėvimus drabužius, pažadėjo artimiausiomis dienomis pristatyti du naujus kostiumus, gerą, vata dygsniuotą chalatą ir netgi baltinius bei kitus būtinus tualeto reikmenis, kuriuos jis apsiėmė užsakyti pas sąžiningas siuvėjas.

— Dabar,— tarė Konsuela Keleriui, kai siuvėjas išėjo,— reikalauju visiškos paslapties. Mano mokytojas toks pat išdidus kaip ir neturtingas, ir, be abejo, išmestų pro langą visas mano menkas dovanas, jei tik įtartų, kad jos nuo manęs.

— Kaipgi jūs įsigudrinsite, sinjora,— pastebėjo Jozefas,— priversti jį apsirengti naująjį kostiumą ir pamesti senąjį taip, kad jis to nepastebėtų?

— O! Aš jį puikiai pažįstu ir garantuoju, kad jis nieko nepastebės. Apsiimu tai padaryti.

— O dabar, sinjora, ar nepagalvotumėt apie save? — tęsė Jozefas, kuriam užtekdavo takto kalbėtis su Konsuela labai ceremoningai, kad nesudarytų klaidingos nuomonės apie jų draugystę, išskyrus tas minutes, kai jie likdavo dviese.— Jūs beveik nieko neatsivežėte iš Čekijos, be to, jūsų apdaras pasiūtas ne pagal čionykštę madą.

— Aš visai užmiršau šį svarbų dalyką. Mielasis pone Keleri, būkite mano patarėju ir vadovu.

— Noriai! — atsakė Keleris.— Aš šį tą apie tai išmanau ir, jeigu nepristatysiu jums pačio dailiausio tualeto, galėsite pasakyti, kad esu stuobrys ir pagyrūnas.

— Visiškai jumis pasitikiu, mielasis Keleri. Tik noriu jus perspėti, kad mėgstu paprastumą, o daiktai, krintantys į akis ir rėkiančios spalvos netinka nei mano įprastiniam blyškumui, nei mano kukliam skoniui.

— Jūs mane užgauliojate, sinjora, manydama, kad man reikalingi tokie nurodymai. Nejaugi mano amatas manęs neišmokė, kokias spalvas reikia parinkti veidui, ir argi jūsiškiame nematau jūsų charakterio atspindžio? Būkite rami, liksite patenkinta manimi ir greitai galėsite, jeigu panorėsite, pasirodyti rūmuose, kaip ir anksčiau išlikdama ir kukli, ir paprasta. Papuošti žmogų, o ne jį pakeisti — štai kur kirpėjo ir siuvėjo menas.

— Dar vieną žodelį į ausį, brangusis pone Keleri,— ištarė Konsuela, pasitraukdama su juo toliau nuo Jozefo.— Prašau jūsų, aprenkite naujai nuo galvos iki kojų ir poną Haidną, o už likusius pinigus padovanokite nuo manęs savo dukrai gražią šilkinę vestuvinę suknelę. Tikiuosi, kad jos vestuvės su Jozefu ne už kalnų, nes jei turėsiu čia pasisekimą, tai galėsiu būti naudinga jūsų draugui ir padėsiu jam išgarsėti. Jis turi talentą, ir didelį talentą, būkite tuo tikras.

— Tai jis iš tiesų talentingas, sinjore? Esu laimingas, girdėdamas tai iš jūsų. Aš visuomet tai įtariau. Bet ką aš sakau? Aš buvau tuo įsitikinęs nuo pat pirmosios dienos, kai pastebėjau jį dar vaiką, giedotojų mokykloje.

— Jis kilnus jaunuolis,— tęsė Konsuela,— ir savo dėkingumu bei ištikimybe atsilygins už viską, ką jūs dėl jo padarėte. Juk žinau, Keleri, jūs taip pat gerbiamas žmogus, jūsų širdis kilni... O dabar pasakykite mums,— pridūrė ji, vėl kartu su Keleriu prieidama prie Jozefo,— ar padarėte tai, ką mes susitarėme dėl Jozefo globėjų? Tai buvo jūsų sumanymas, ar jūs jį įvykdėte?

— Na, žinoma, sinjora! — atsakė Keleris.— Jūsų nuolankiam tarnui pasakyti — reiškia padaryti. Šį rytą išėjęs aptarnauti savo klientų, iš pradžių perspėjau poną Venecijos pasiuntinį (aš neturiu garbės pats jo šukuoti, bet garbanoju jo sekretorių), po to poną abatą Metastazijų, kurį skutu kas rytą, ir jo auklėtinę Marianą Martinec, kurios galva irgi mano rankose. Ji, kaip ir jis, gyvena mano name... tai yra aš gyvenu jų name, na bet tai, beje, nesvarbu! Galiausiai prasmukau dar pas dvi tris personas, kurios pažįsta Jozefą iš veido ir rizikuoja susitikti jį pas maestro Porporą. Pas kitus asmenis, ne mano klientus, atėjau prasimanęs kokį nors pretekstą, pavyzdžiui, kalbėjau taip: „Girdėjau, kad ponia baronienė siuntė pas mano kolegas tikrų lokio taukų plaukams, ir atskubėjau atnešti jums puikių taukų, aš už juos laiduoju. Kilmingiems asmenims siūlau juos veltui, kaip pavyzdį, ir teprašau jų tapti mano klientais, jeigu patiks mano tepalas". Arba šitaip: „Štai maldaknygė — ji rasta praėjusį sekmadienį švento Stepono katedroje, o kadangi aš šukuoju katedrą (tai yra, tiesą sakant, katedros giedotojų chorą), tai man pavedė paklausti jūsų šviesybės, ar tai ne jūsų knyga". Tai buvo sena nieko neverta knygelė paauksuotais odos viršeliais su herbu. Aš ją radau ant kažkokio kanauninko suolo, puikiai žinodamas, kad jos niekas neims ieškoti... Pagaliau, kai man pavykdavo viena ar kita dingstimi atkreipti į save dėmesį, imdavau laisvai ir šmaikščiai plepėti,

kas atleidžiama mūsų profesijos žmonėms. „Man,— pavyzdžiui, kalbėdavau aš,— teko daug girdėti apie jūsų šviesybę iš vieno savo bičiulio, talentingo muzikanto Jozefo Haidno, štai kodėl išdrįsau ateiti į didžiai gerbiamus jūsų šviesybės namus".— „Kaip, nuo mažojo Jozefo?" — klausinėjo manęs.— Tai žavus talentas, daug žadantis jaunuolis".— Taip? iš tiesų? — atsiliepdavau patenkintas, kad iškart perėjome prie reikalo.— Tuomet jus, jūsų šviesybe, turėtų labai pralinksminti tai, kas dabar jam atsitiko,— kažkas nuostabaus ir gana svarbaus jo karjerai".— O kas gi jam nutiko? Aš nieko nežinau".— „Taip, sunku sugalvoti ką nors komiškesnio ir sykiu įdomaus: jis tapo liokajumi".— „Kaip! Liokajumi! Fu! Koks pažeminimas! Kokia nelaimė tokiam talentui! Vadinasi, jis baisioje padėtyje? Reikia jam padėti".— „Ne tai svarbu, jūsų šviesybe,— atsakydavau,— tai meilė muzikai privertė jį padaryti tokį keistą sprendimą. Jis norėjo žūt būt mokytis pas garsųjį maestro Porporą..." — „O taip! Suprantu, o Porpora atsisakė išklausyti ir priimti jį. Tai genialus žmogus, bet labai įnoringas ir niūrus".— „Tai didis žmogus, kilnios širdies,— atsakydavau, kaip kad pageidavo sinjora Konsuela, kuri nenori, kad visoje toje istorijoje jos mokytojas būtų pajuokos ir pasmerkimo objektu.— Būkite tikras,— pridurdavau,— jis greitai pamatys didelius mažojo Haidno gabumus ir juo pasirūpins; bet kad neužrūstintų senojo bambeklio ir prasmuktų į jo namus, nesukeldamas įtarimo, Jozefas nesugalvojo nieko šmaikštesnio, kaip parsisamdyti jam liokajumi ir apsimesti nieko neišmanančiu muzikoje".— „Jaudinanti, žavi idėja,— atsakydavo man visiškai susigraudinę,— tai tikro artisto heroizmas. Tačiau jis turi paskubėti ir užsitarnauti Porporos palankumą, kol dar jo neatpažino ir nepasakė maestro, kad jis jau žinomas kaip geras muzikantas, nes jaunąjį Haidną mėgsta ir jį globoja keletas asmenų, kaip tik besilankančių pas Porporą".— „Tie asmenys,— sakydavau įtaikiu tonu,— per daug geri, per daug kilnūs, kad neišlaikytų mažos Jozefo paslapties, kol tai būtina; jie apsimeta jo nepažįstantys, kad nesukeltų Porporos įtarimų".— „O! — kiekvienas sušukdavo į tai.— Žinoma, ne aš išduosiu šaunųjį talentingąjį smuikininką Jozefą! Mano vardu galite jį patikinti, o aš griežtai savo tarnams įsakysiu neprasitarti maestro akivaizdoje". Čia mane išleisdavo arba su nedidele dovana, arba su lokio taukų užsakymu. O pasiuntinybės ponas sekretorius be galo susidomėjo tuo nuotykiu ir pažadėjo pavaišinti juo per pusryčius poną Kornerą, kad šis, ypač palankus Jozefui, visų pirma pats būtų atsargus su Porpora. Mano diplomatinė misija baigta. Jūs patenkintas, sinjora?

— Jei būčiau karalienė, tučtuojau paskirčiau jus patį pasiuntiniu,— atsakė Konsuela.— Bet pro langą matau, kad grįžta maestro. Bėkite, mielas Keleri, jis neturi jūsų matyti.

— O kam bėgti, sinjora? Aš pradėsiu jus šukuoti; ir jis pamanys, kad jūs pasiuntėte savo liokajų Jozefą pirmo sutikto kirpėjo.

— Jis šimtą kartų už mus protingesnis,— tarė Konsuela Jozefui ir atidavė savo plonas garbanas į miklias Kelerio rankas, o Jozefas tuo metu, užsirišęs prijuostę, vėl apsiginklavo šluotele, o Porpora, sunkiai žengdamas, lipo laiptais, niūniuodamas savo būsimos operos muzikinę frazę.

LXXXVI

Porpora iš prigimties buvo labai išsiblaškęs: bučiuodamas į kaktą savo įdukrą, jis netgi nepastebėjo ją šukuojančio Kelerio ir ėmė savo natose ieškoti jo užrašytos muzikinės frazės ištraukos, klaidžiojusios galvoje. Tik pamatęs popierius, paprastai neįsivaizduojamai netvarkingai išmėtytus ant klavesino, o dabar sudėtus dailiomis krūvelėmis, jis atsitokėjo iš susimąstymo ir ėmė šaukti:

— Nelaimingas kvailys! Jis išdrįso liesti mano rankraščius. Štai jie, liokajai! Verčia viską krūvon ir maišo, kad daro tvarką. Labai čia man reikėjo to liokajaus, garbės žodis! Prasidėjo mano kančios!

— Atleiskite jam, maestro,— įsiterpė Konsuela,— jūsų natos buvo taip chaotiškai išbarstytos...

— Aš puikiausiai orientavausi šitame chaose. Galėjau atsikelti vidury nakties ir patamsyje apčiuopomis surasti bet kurią savo operos ištrauką. O dabar aš nieko nežinau, aš žuvęs žmogus. Praeis mėnuo, kol nors ką sugebėsiu rasti!

— Ne, maestro, jūs viską tučtuojau rasite. Tai, beje, mano kaltė, ir nors puslapiai nebuvo sunumeruoti, man atrodo, kad aš kiekvieną lapelį padėjau į savo vietą. Tik pažiūrėkite! Aš esu tikra, kad jums bus patogiau skaityti iš sąsiuvinio, kurį iš jų susiuvau, negu iš išsisklaidžiusių lapelių,— bet koks vėjo gūsis galėjo išnešti juos pro langą.

— Vėjo gūsis! Ar nelaikai tu mano kambario Fuzinų lagūnomis?

— Na, jei ne vėjo gūsis, tai šluotelės ar vantos mostelėjimas.

— O kam reikėjo tvarkyti ir šluoti kambarį? Aš jame gyvenu dvi savaites ir niekam neleidau čionai užeiti.

„Aš tai puikiai pastebėjau" — pagalvojo sau Jozefas.

— Na, maestro, jums teks leisti man pakeisti šį įprotį. Nesveika miegoti kambaryje, kuris kasdien nevėdinamas ir netvarkomas. Aš imuosi kasdien rūpestingai atkurti jums mielą netvarką, po to kai Bepas iššluos ir sutvarkys kambarį.

— Bepas! Bepas! Čia dar kas? Aš nepažįstu jokio Bepo!

— Bepas — tai jis,— tarė Konsuela, rodydama į Jozefą.— Jo toks neskambus vardas, kad jis kas minutę rėžtų jums ausį. Aš daviau jam pirmą pasitaikiusį venecijietišką vardą. Bepas — tai geras, trumpas vardas, ir jį galima netgi išdainuoti.

— Kaip nori,— jau švelniau atsakė Porpora, sklaidydamas savo operą, susiūtą į vieną sąsiuvinį ir matydamas ją visai tvarkingą.

— Sutikite, maestro,— tarė Konsuela, pamačiusi jį besišypsantį,— juk taip patogiau?

— A! Tu visada nori likti teisi,— atsikirto maestro.— Visą gyvenimą spyriosies.

— Ar jūs, maestro, pusryčiavote? — paklausė Konsuela, kurią Keleris pagaliau paleido.

— O tu pati ar pusryčiavai? — savo ruožtu paklausė Porpora, nekantriai ir kartu rūpestingai.

— Jis pusryčiavo. O jūs, maestro?

— O tas berniukas, tas... Bepas, jis ar valgė ką nors?

— Jis pusryčiavo. O jūs, maestro?

— Jūs, vadinasi, radote čia ko užkąsti. Aš jau nepamenu, ar turėjau kokių nors atsargų.

— Mes puikiai papusryčiavome. O jūs, maestro?

— „O jūs, maestro!" „O jūs, maestro!" Eik tu po velnių su savo klausimais! Koks tavo reikalas?

— Maestro, tu nepusryčiavai,— ištarė Konsuela, kartais leidžianti sau su venecijietišku familiarumu sakyti Porporai „tu".

— Ach, matau, kad mano namuose įsikūrė velnias. Ji nepaliks manęs ramybėje! Na ateik čia ir sudainuok man šią frazę: pasistenk, prašau tavęs.

Konsuela priėjo prie klavesino ir sudainavo reikalaujamą frazę; Keleris, karštas muzikos mėgėjas, taip ir sustingo kitame kambario gale, prasižiojęs ir su šukomis rankose. Maestro, nepatenkintas savo fraze, privertė Konsuelą pakartoti ją gal trisdešimt kartų, reikalaudamas, kad ji akcentuotų tai vienas, tai kitas natas, ir vis siekdamas trokštamo niuanso su atkaklumu, kuris galėtų prilygti tik pačios Konsuelos kantrybei ir nuolankumui. Tuo metu Jozefas, jai davus ženklą, nuėjo šokolado, kurį ji paruošė, kol Keleris vaikščiojo jos pavedimais. Bepas atnešė šokoladą ir, nuspėjęs Konsuelos ketinimus, pastatė jį tyliai ant piupitro, nematant mokytojui, Porpora tuojau mašinaliai paėmė jį, prisipylė puodelį ir išgėrė su nemažu apetitu. Antrasis puodelis buvo atneštas ir išgertas visai taip pat, tik dar su sviestu aptepta duonos rieke. Konsuela, mėgstanti kartais paerzinti mokytoją, pamačiusi, su kokiu pasitenkinimu jis valgo, tarė jam:

— Aš gerai žinojau, maestro, kad tu nepusryčiavai.

— Teisybė,— ramiai atsakė jis.— Rodos, paprasčiausiai būsiu pamiršęs. Man taip dažnai atsitinka, kai kuriu, ir pastebiu tai tik dieną, pajutęs skrandyje raižymą ir spazmas.

— Ir tada tu geri degtinę, maestro?

— Kas tau sakė, kvailiuke?

— Aš radau butelį.

— O kas tau darbo? Ar tik neuždrausi man gerti degtinę?

— Taip, uždrausiu! Tu Venecijoje negėrei ir gerai jauteisi.

— Tu teisi,— liūdnai ištarė Porpora,— ten man atrodė, kad viskas klostėsi blogai, kad čia seksis geriau. Tuo tarpu čia viskas eina blogyn ir blogyn — ir mano padėtis, ir sveikata, ir kūryba... viskas...— Ir jis nuleido galvą ant rankų.

— Nori, aš pasakysiu, kodėl tau taip sunku čia dirbti? — tęsė Konsuela, norėdama kokiomis nors smulkmenomis atitraukti mokytoją nuo jį apėmusių liūdnų minčių.— Tu neturi čia savo puikios venecijietiškos kavos, suteikiančios tiek jėgų ir žvalumo. Tu žadini save kaip vokietis, alumi ir užpiltinėmis, o tau tai kenkia.

— Taip, tu ir vėl teisi. Stebuklinga venecijietiška mano kava! O, tai buvo neišsenkamas sąmojaus ir didžių idėjų šaltinis! Žadindama genijų ir įkvėpimą, ji gaivinančia šiluma pasklisdavo mano venomis. O viskas, ką geri čia, arba sukelia ilgesį, arba veda iš proto.

— Na ką gi, maestro, gerk kavą!

— Čia? Kavą! Nenoriu: su ja per daug terlionės. Reikalinga ugnis, tarnaitė, indai, kuriuos plauna, tarškina, garsiai daužo, kai tu visas esi harmonijos užvaldytas. Ne, nereikia. Butelys ant grindų, prie kojų — tai ir patogiau, ir greičiau.

— Bet butelys taip pat dūžta. Štai aš šįryt sukūliau tavąjį, ketindama pastatyti jį į spintą.

— Ką! Tu sudaužei mano butelį? Ach, tu maža bjaurybė! Nesuprantu, kodėl iki šiol nesulaužiau savo lazdelės ant tavo nugaros!

— Na jau! Jūs tai sakote jau visus penkiolika metų, nors nė karto nedavėte man nė sprigto — labai aš jūsų bijau!

— Plepute, ar dainuosi? Išlaisvinsi tu mane nuo tos prakeiktos frazės? Einu lažybų, kad iki šiol dar nemoki jos, tu šiandien tokia išsiblaškiusi.

— Tuojau įsitikinsite, moku aš ją atmintinai ar ne,— tarė Konsuela, skubiai užversdama natas.

Ir ji išdainavo frazę taip, kaip pati ją suprato, tai yra visai kitaip, negu Porporos buvo užrašyta. Ji iš pirmo karto atspėjo, kad jis susipainiojo savo sumanymuose ir, plėtodamas temą, iškraipė pagrindinę mintį, bet, pažindama savo mokytojo charakterį, susilaikė nuo patarimo jam: vien dėl noro prieštarauti jis būtų jį atmetęs. Tačiau Konsuela buvo įsitikinusi, kad jeigu išdainuos frazę savaip, tarytum klysdama, tai palies jo vaizduotę.

Nebaigęs jos iškląusyti iki galo, jis pašoko nuo kėdės, plodamas delnais, ir sušuko:

— Štai! Štai! Štai ko aš norėjau ir niekaip negalėjau pasiekti! Kaip, velniai rautų, tai atėjo tau į galvą?

— Argi ne tai jūs pats parašėte? Argi aš atsitiktinai... Bet ne, juk tai jūsų frazė.

— Ne! Tavo, šelme! — sušuko Porpora: jis buvo toks atviraširdis, kad, nepaisant savo liguisto, nežaboto šlovės troškulio, nie-

kados neatsisakytų tiesos vardan garbės troškimo.— Tai tu ją suradai! Na pakartok. Ji nuostabi, ir aš ja pasinaudosiu.

Konsuela sudainavo frazę dar keletą kartų, ir Porpora užrašė jos diktuojamas. Po to jis priglaudė savo mokinę prie krūtinės ir sušuko:

— Tu velnias! Aš visados sakiau, kad tu velnias!

— Geras velnias, patikėkite manimi, maestro! — šypsodamasi atsakė Konsuela.

Porpora, žavėdamasis tuo, kad po bevaisio jaudinimosi ir kūrybinių kančių ryto frazė pagaliau pavyko, ėmė mašinaliai naršyti ant grindų prie savo kojų, stengdamasis užčiuopti butelio kakliuką. Jo nerasdamas, puolė ieškoti ant piupitro ir išsiblaškęs gurkštelėjo iš ten stovėjusio puodelio. Tai buvo nuostabi kava, meistriškai ir kantriai Konsuelos jam išvirta kartu su šokoladu; Jozefas, savo draugės iš naujo paragintas, ką tik atnešė ją visai karštą.

— O, dievų nektaras! O, muzikantų draugas! — sušuko Porpora, skanaudamas kavą.— Koks angelas, kokia fėja po savo sparnu atnešė tave iš Venecijos?

— Velnias! — atsakė Konsuela.

— Tu angelas ir fėja, mano mielas vaike,— švelniai prašneko Porpora, grįždamas prie savo piupitro.— Aš puikiai matau, kad tu myli mane, rūpiniesi manimi, nori padaryti mane laimingą. Net šis vargšas berniukas ir tas rūpinasi manp likimu,— pridūrė jis, pastebėjęs Jozefą, kuris, stovėdamas ant prieškambario slenksčio, žiūrėjo į jį drėgnomis, švytinčiomis akimis.— Ach, vargšai mano vaikai, jūs norite pagražinti mano varganą gyvenimą! Bepročiai! Jūs patys nežinote, ką darote! Aš pasmerktas nevilčiai, ir keletas meilės ir gerovės dienų privers mane dar aštriau pajusti mano dalios baisumą, kai pralėks tos nuostabios dienos.

— Aš niekados nepaliksiu tavęs, visada būsiu tavo dukra, tavo tarnaitė! — sušuko Konsuela, rankomis apkabindama jo kaklą.

Porpora pridengė savo pliką galvą natų sąsiuviniu ir ėmė raudoti. Konsuela ir Jozefas taip pat apsiverkė, o Keleris — iš meilės muzikai jis vis dar stovėjo prieškambaryje ir, kad pateisintų savo būvimą, tvarkė Porporos peruką,— pro praviras duris pamatęs tokią pagarbią ir jaudinančią sceną, kaip maestro sielvartą, dukterišką Konsuelos atsidavimą ir Jozefo susigraudinimą, kurio širdis taip pat ėmė plakti meile įžymiajam senoliui, išmetė iš rankų šukas ir, palaikęs Porporos peruką savo nosinaite, iš pagarbaus išsiblaškymo pakėlė jį prie akių.

Keletą dienų Konsuela dėl persišaldymo buvo priversta sėdėti namuose. Savo ilgos ir pilnos nuotykių kelionės metu ji ištvermingai pakėlė visas oro permainas, visus rudens kaprizus, tai kaitraus, tai lietingo ir šalto, priklausomai nuo vietovės, kuria jie keliavo. Lengvai apsirengusi, šiaudine skrybėle, neturėdama, jei pradėtų lyti, nei apsiausto, nei drabužių pamainos, ji, nežiūrint nieko, nė karto nebuvo netgi lengvai užkimusi. Bet vos tik atsi-

dūrė uždaryta tamsiame, drėgname, blogai vėdinamame Porporos bute, ir šaltis, ir persišaldymas atėmė iš jos ir energiją, ir balsą. Ši kliūtis labai suerzino Porporą. Jis žinojo, kad jo mokinei reikėjo skubėti, kad gautų kvietimą į Italų operą, kadangi ponia Tezi, anksčiau siekusi išvažiuoti į Drezdeną, dabar, atrodo, pradėjo svyruoti, viliojama atkaklių Kafarielo prašymų ir puikių Holcbauerio, panorusio privilioti į imperatoriškąją sceną tokią garsią dainininkę, pasiūlymų. Iš kitos pusės, Korila, dar tebegulinti po gimdymo, stengėsi draugų, atsiradusių pas ją Vienoje, padedama palenkti į savo pusę direktorių ir garantavo, kad, esant reikalui, pajėgs debiutuoti jau po savaitės. Porpora be galo norėjo, kad Konsuela gautų pakvietimą, tiek dėl jos pačios, tiek ir dėl savo operos, kurią jis tikėjosi prastumti į sceną kartu su savo mokine.

O pati Konsuela nežinojo, kam ryžtis. Sudaryti angažementą — reikštų atitolinti pasimatymo su Albertu minutę, sukelti baimę ir sąmyšį Rudolštadtų šeimoje, kurie, suprantama, nelaukė, kad ji vėl pasirodys ant pakylos. Jų požiūriu, ji tuo pačiu atmestų garbę tapti jų šeimos nare ir duotų jaunajam grafui suprasti, kad pirmenybę atiduoda šlovei ir laisvei, o ne jam. Iš kitos pusės, nepriimti angažemento — reikštų pražudyti paskutines Porporos viltis, savo ruožtu parodyti tą patį nedėkingumą, kuris jau pripildė jo gyvenimą kartėlio ir nusivylimo — žodžiu, suduoti jam paskutinį smūgį. Konsuela, išgąsdinta pasirinkimo neišvengiamybės ir matydama, kad bet kuris jos sprendimas turės ką nors mirtinai sužeisti, neapsakomai nuliūdo. Sveikas organizmas išgelbėjo ją nuo rimtos ligos. Bet šiomis nerimo ir baimės dienomis Konsuela, apimta karštligės ir varginančio silpnumo, tai pritūpusi prie menkos ugnies, tai ūkio reikalais slankiodama iš vieno kambario į kitą, netgi norėjo sunkiai susirgti, liūdnai tikėdamasi, kad liga išvaduos ją iš žiaurios pareigos.

Porpora, laikinai pralinksmėjęs, vėl tapo niūrus, priekabus ir neteisus, vos tik pamatė, kad Konsuela — jo vilčių šaltinis, jo narsumo ramstis — paniro į nusiminimą ir neryžtingumą. Užuot palaikęs, įkvėpęs ją savo žvalumu ir švelnumu, dabar jis elgėsi su ja liguistai dirgliai, ir tai galutinai ją nugąsdino. Senis — tai bevalis, tai griežtas, tai švelnus, tai rūstus, kamuojamas tos pačios hipochondrijos, kuriai netrukus buvo skirta pražudyti Žaną Žaką Ruso,— visur matė priešus, persekiotojus, nedėkinguosius, nepastebėdamas, kad jo paties įtarumas, staigumas ir neteisingumas sukelia ir iš dalies paaiškina tuos blogus ketinimus ir poelgius, kuriais jis kaltino kitus. Jo įžeisti žmonės iš pradžių laikydavo jį pamišėliu, po to — pagiežingu, o pagaliau nuspręsdavo, kad geriau nuo jo pasitraukti, apsisaugoti arba netgi atkeršyti jam. Tarp žemo keliaklupsčiavimo ir niūrios mizantropijos yra kažkas tarpinio, ko Porpora taip niekados ir nesuprato.

Konsuela, po kelių bevaisių pastangų įsitikinusi, kad maestro mažiau negu bet kada yra linkęs palaiminti ją meilei ir vedy-

boms, nuolankiai pasidavė ir jau daugiau nekvietė savo nelaimingo mokytojo atviriems pokalbiams, kurie tik sustiprindavo jo nusistatymą. Ji nustojo minėti net Alberto vardą ir buvo pasiruošusi pasirašyti bet kokį angažementą, kokį palieps jai Porpora. Likusi viena su Jozefu, ji atverdavo jam savo sielą, ir tai atnešdavo jai palengvėjimą.

— Keistas mano likimas,— dažnai kalbėjo ji jam,— dangus apdovanojo mane gabumais ir meile menui, laisvės, išdidžios, tyros nepriklausomybės siekimu, bet sykiu vietoj šalto ir žiauraus egoizmo, kuris užtikrina artistams stiprybę, būtiną, kad prasiskintų kelią pro pavojus ir gyvenimo pagundas, dangaus valia įdėjo mano krūtinėn švelnią, jausmingą širdį, plakančią tik dėl kitų, gyvenančių vien prieraišumu ir ištikimybe. Ir štai, plėšomas dviejų priešiškų jėgų, mano gyvenimas eina tuščiai, ir niekaip negaliu pasiekti tikslo. Jeigu esu gimusi ištikimybei, tegu Dievas atima iš manęs meilę menui, poezijai ir laisvės troškulį, ištikimybę paverčiančius kančia, kankyne. O jeigu esu gimusi menui ir laisvei, tegu jis išplėšia iš mano širdies gailestį, draugiškumą, rūpestingumą, baimę suteikti kančių — žodžiu, visa tai, kas visuomet nuodys mano sėkmę ir trukdys mano karjerai.

— Jeigu man būtų leista duoti tau patarimą, mano vargše Konsuela,— atsakė Haidnas,— pasakyčiau: „Klausyk savo talento balso ir nuslopink širdies balsą". Bet dabar aš tave gerai pažinau ir matau, kad negali šito padaryti.

— Taip, negaliu. Ir, atrodo, niekuomet negalėsiu! Bet pagalvok, kokia aš nelaiminga! Pagalvok, koks sudėtingas, keistas ir liūdnas mano likimas. Netgi ištikimybės kelyje mane supa kliūtys, drasko prieštaravimai, ir negaliu eiti ten, kur traukia mane širdis, nesudaužiusi šitos širdies, trokštančios abiem rankomis kurti gėrį. Jei pasišvęsčiau vienam, pasmerkčiau pražūčiai kitą. Turiu sužadėtinį, bet negaliu tapti jo žmona, nes tuo užmušiu savo įtėvį. Iš kitos pusės, vykdydama dukters pareigą, aš užmušiu savo vyrą! Šventame Rašte pasakyta: „Palik savo tėvą ir motiną savo ir eik paskui vyrą savo..." Bet iš tiesų aš ir ne žmona, ir ne duktė. Įstatyme nieko nepasakyta apie mane, ir visuomenė nepasirūpino mano likimu. Mano širdis pati turi pasirinkti, bet ją valdo ne aistringa meilė, ir man nereikia rinktis pareigą arba aistrą. Albertas ir Porpora lygiai nelaimingi, abiems lygiai gresia netekti proto arba mirtis. Aš lygiai reikalinga ir vienam, ir kitam... Reikia aukoti kurį nors iš dviejų.

— O kam? Jei ištekėtumėt už grafo, kodėl Porpora negalėtų prie jūsų gyventi? Tuomet jūs ištrauktumėt jį iš skurdo, prikeltumėt savo rūpinimusi ir sykiu išpildytumėt abi savo pareigas.

— O! Jeigu tai būtų įmanoma, prisiekiu tau, Jozefai, atsisakyčiau ir meno, ir laisvės! Bet tu nepažįsti Porporos — jis trokšta šlovės, o ne turto ir gerovės. Jis gyvena skurde, jo nepastebėdamas, jis nuo jo kenčia, nesuprasdamas tų kančių priežasties. Be to, nuolat svajodamas apie šlovę ir garbinimą, negalėtų nusi-

leisti iki to, kad susitaikytų su žmonių užuojauta. Patikėk manimi, jo baisi padėtis didele dalimi yra jo paties abejingumo ir išdidumo pasekmė. Jei jis tik ištartų žodį, atsirastų bičiulių ir su džiaugsmu ateitų pagalbon. Bet, niekada nepastebėdamas, pilna ar tuščia jo kišenė (matei, kad tai liečia ir jo skrandį), jis, užsirakinęs savo kambaryje, geriau mirtų iš bado, negu nueitų papietauti pas savo geriausią draugą. Jis laikytų muzikos pažeminimu, jeigu kas nors galėtų įtarti, kad jam, Porporai, reikia ko nors be savo genialumo, klavesino ir plunksnos. Štai kodėl pasiuntinys ir jo draugė, kurie taip myli ir garbina maestro, netgi neįtaria jo skurdo. Jie žino, kad senis gyvena ankštame ir blogame kambaryje, bet mano, kad jam patinka tamsa ir netvarka. Juk jis pats jiems sako, kad negalėtų kurti kitoje aplinkoje. O aš žinau, kad yra visiškai ne taip. Aš mačiau, kaip jis Venecijoje kopėsi ant stogų, ieškodamas įkvėpimo dangaus ramybėje ir jūros šniokštime. Jeigu jį priima su nutrintu kostiumu, nušiurusiu peruku ir kiaurais batais, tai mano, kad daro jam malonę. „Jis mėgsta nevalyvumą,— kalba žmonės,— tai senių ir artistų silpnybė. Jo skudurai jam mieli, o su naujais batais, ko gero, jis vaikščioti nemokėtų". Jis pats tai patvirtina. O aš vaikystėje mačiau jį tvarkingą, dailiai apsirengusį, visada pasikvėpinusį, švariai nusiskutusį, koketiškai pakratantį virš vargonų ar klavesino nėriniuotais rankogaliais — tuomet jis galėjo toks būti, niekam neįsipareigodamas. Niekada Porpora nesutiks gyventi dykinėdamas ir niekam nežinomas kažkur Čekijos gilumoje, savo draugų išlaikomas. Nepraeitų nė trijų mėnesių, kai imtų keikti ir plūsti visus, įsivaizduodamas, kad priešai sumanė jį pražudyti ir uždarė užkampyje, norėdami sutrukdyti jam spausdinti ir statyti savo kūrinius. Ir jis, nusipurtęs dulkes nuo savo kojų, pabėgtų vieną gražų rytą į savo mansardą, pas savo žiurkių apgraužtą klavesiną, pas savo pražūtingą butelį ir neįkainojamus rankraščius.

— O argi negalima įkalbėti jūsų grafą Albertą persikelti į Vieną, į Veneciją, į Drezdeną arba Prahą, žodžiu, į kokį nors miestą, kur klesti muzika? Juk jūs būsite pakankamai turtingi, kad apsigyventumėt kur panorėsit, apsuptumėt save muzikantais, užsiimtumėt menu ir suteiktumėt Porporos garbėtroškai veiksmų laisvę, nenustodami juo rūpintis.

— Kaip tu gali užduoti man tokį klausimą po to, ką tau papasakojau apie Alberto charakterį ir sveikatą? Jam sunku matyti abejingą veidą,— tai kaip jis galės gyventi piktų ir kvailų žmonių minioje, vadinamoje aukštuomene? O su kokia ironija, su kokiu šaltumu ir panieka žiūrėtų aukštuomenė į šitą šventąjį, šitą fanatiką, nesuprantantį nei jos įstatymų, nei jos moralės, nei jos įpročių. Albertą pastatyti į tokius išbandymus taip pat pavojinga, kaip ir stengtis, kad jis pamirštų mane, nors dabar ir mėginau tą padaryti.

— Tačiau bet kokia nelaimė nebus jam baisesnė už išsiskyrimą su jumis, užtikrinu jus. Jeigu Albertas iš tiesų jus myli, vis-

ką ištvers. O jeigu nemyli taip, kad viską ištvertų ir su viskuo sutiktų, užmirš jus.

— Štai kodėl laukiu ir nieko nesprendžiu. Padėk man, Bepai, ir nepalik manęs,— tebūnie nors viena siela, kuriai galėčiau išsakyti savo skausmą ir kuri palaikytų man viltį.

— O mano sese, būk rami! — sušuko Jozefas.— Jeigu man skirta bent kiek tau palengvinti naštą, nuolankiai kentėsiu visus Porporos priepuolius; pasirengęs ištverti netgi jo smūgius, jeigu tai gali atimti jam norą kankinti ir skaudinti tave.

Šitaip kalbėdamasi su Jozefu, Konsuela nenustojo dirbusi — tai virė kartu su juo visiems trims, tai lopė Porporos baltinius. Ji pastatė maestro būtinus baldus, nepastebimai įnešdama daiktą po daikto. Puikus fotelis, platus, kimštas ašutais, pakeitė šiaudinę kėdę, ant kurios jis ilsino savo seniokiškus, išgverusius sąnarius. Saldžiai po pietų jame nusnūdęs, jis nustebo ir, suraukęs antakius, paklausė, iš kur atsirado toks puikus fotelis.

— Jį čia atsiuntė šeimininkė — tas senas fotelis trukdė jai, ir aš sutikau pastatyti jį kampe, kol jai neprireiks.

Konsuela atnaujino ir mokytojo čiužinį, bet jis nieko nepasakė dėl savo lovos minkštumo, tik pastebėjo, kad pastarąsias naktis nustojo kamavusi nemiga. Konsuela atsakė, kad čia padėjo kava ir susilaikymas nuo degtinės. Kartą rytą Porpora, apsivilkęs puikų chalatą, susirūpinęs paklausė Jozefo, kur šis jį rado. Jozefas, kaip buvo susitarta, atsakė, kad, tvarkydamas seną skrynią, rado ant dugno šitą chalatą.

— O aš maniau, kad jo čia neatsivežiau,— pastebėjo Porpora.— Tačiau tai tas pats chalatas,— kurį turėjau Venecijoje, bent jau tokios pat spalvos.

— O koks gi dar? — atsakė Konsuela, pasirūpinusi, kad naujojo chalato spalva būtų panaši į seniai savo amžių pabaigusį venecijietiškąjį.

— O man jis atrodė labiau nudėvėtas,— tarė maestro, apžiūrinėdamas savo alkūnes.

— Kurgi ne,— tarė Konsuela,— aš įsiuvau naujas rankoves.

— Iš ko.

— Iš pamušalo.

— A! Moterys nuostabios, jos moka iš visko gauti naudos...

Kai atnešė naują kostiumą ir Porpora panešiojo jį dvi dienas, tai nors kostiumas ir buvo tokios pat spalvos kaip senasis, maestro juo nusistebėjo; ypač sagos, labai gražios, sukėlė jam apmąstymus.

— Tai ne mano kostiumas,— suniurnėjo senis.

— Aš liepiau Bepui nunešti jį išvalyti: tu vakar vakare jį sutepei. Jį išlygino, štai ir atrodo kur kas naujesnis.

— Sakau tau, tai ne mano kostiumas! — sušuko Porpora, netekdamas kantrybės.— Jį valykloje pakeitė. Tavo Bepas kvailys!

— Jo negalėjo pakeisti, aš jį paženklinau.

— O sagos? Manai, nematau, kad tai ne tos sagos?

— Aš jas pati pakeičiau naujomis. Senos niekam nebetikusios.

— Vis tavo pramanai, jos dar buvo labai geros. Tai kvailystė! Kas aš, koks nors dabita, kad taip puoščiausi ir mokėčiau už sagas, tikriausiai, nemažiau dvylikos cechinų.

— Jos ir dvylikos florinų nekainuoja,— paprieštaravo Konsuela,— aš jas atsitiktinai nupirkau.

— Ir tai per brangu,— suburbėjo maestro.

Visos tualeto dalys jam buvo pakištos tokiu būdu, griebiantis nedidelių apgaulių, o Konsuela ir Jozefas kvatojo kaip vaikai. Keletas daiktų nepastebimai praslydo dėl didelio Porporos užimtumo; nėriniai ir baltiniai įslysdavo slapčia į jo spintą nedidelėmis porcijomis, o kai jis bent kiek suglumęs apžiūrinėdavo juos ant savęs, Konsuela paprastai sakydavo, kad tai ji taip tobulai viską suadė. Kad atrodytų įtikinamiau, ji jam matant lopydavo kokias nors senienas, o paskui sudėdavo kartu su kitais.

— Tai štai! — sušuko kartą Porpora, išplėšdamas jai iš rankų žabo, kurį ji adė.— Baik šituos niekus! Artistė neturi būti tarnaite, ir nenoriu matyti, kaip tu, trilinka susilenkusi, sėdi su adata rankose. Tučtuojau išmesk tai, arba aš viską sugrūsiu į krosnį. Taip pat nenoriu matyti, kaip prie krosnies verdi ir kvėpuoji dūmais. O gal nori netekti balso? Nori tapti indų plovėja? Nori visai mane pribaigti?

— Nesikankinkite daugiau,— atsakė Konsuela,— jūsų drabužiai dabar sutvarkyti, o mano balsas sugrįžo.

— Laimingai! — atsakė maestro.— Tokiu atveju rytoj dainuosi pas grafienę Godic, Baireito markgrafo našlę.

LXXXVII

Baireito markgrafienė, markgrafo Georgo Vilhelmo našlė, Sakseno Vesenfeldo kunigaikštienė, antrojoje santuokoje grafienė Godic, „buvo kažkada, kalbama, graži kaip angelas. Bet nuo to laiko ji labai pasikeitė, ir reikėjo labai įdėmiai įsižiūrėti į jos bruožus, kad pamatytum buvusio žavesio pėdsakus. Ji buvo didelio ūgio ir, matyt, kažkada turėjo ploną taliją. Kad išsaugotų šitą taliją, ji užmušė, sukeldama persileidimą, keletą savo vaikų. Jos veidas buvo pailgas, nosis ilga, kuri ją labai bjaurojo, nes buvo nušalusi ir įgavusi gana nemalonią burokėlio spalvą. Akys, įpratusios įsakinėti, didelės, rudos, dailios formos, kartu su spindesiu neteko ankstesnio gyvumo. Kadangi neturėjo antakių, tai nešiojo pridėtinius, labai tankius ir juodus kaip rašalas. Burna didelė, bet daili, malonios išraiškos; dantys lygūs, balti, tartum dramblio kaulas; veido oda, nors ir lygi, bet jau pavytusi, turėjo gelsvai šviesinį atspalvį. Markgrafienės išvaizda buvo geraširdiš-

ka, bet šiek tiek pamaiviška. Tai buvo savo amžiaus Laisa. Ji žavėjo vien savo išore, o proto nebuvo nė užuominos".

Jeigu, brangusis skaitytojau, jums pasirodys šis portretas bent kiek žiaurus ir ciniškas, nekaltinkite manęs. Jis žodis žodin parašytas ranka pačios princesės, garsios savo nelaimėmis, savo šeimos dorybėmis, savo išdidumu ir savo piktumu,— Prūsijos princesės Vilhelminos, Frydricho Didžiojo sesers ir Baireito paveldėtinio princo žmonos, mūsų grafienės Godic sūnėno. Princesė turėjo pikčiausią liežuvį iš visų, kokius kada nors turėjo karališko kraujo asmenys, bet visi jos literatūriniai portretai parašyti meistriškai, ir, juos skaitant, sunku suabejoti jų teisingumu.

Kai Konsuela, Kelerio sušukuota ir jo uolumo bei rūpesčių dėka aprengta elegantiškai kukliai, kartu su Porpora įžengė į markgrafienės svetainę, abu įsitaisė prie klavesino, nustumto į kampą, kad nevaržytų aukštuomenės. Porpora buvo toks punktualus, kad dar nieko iš svečių nebuvo, ir liokajai uždeginėjo paskutiniąsias žvakes. Maestro ėmė bandyti klavesiną, bet nespėjo sugroti nė kelių akordų, kai svetainėje pasirodė nepaprastai graži dama ir priėjo prie jo su lipšniu gracingumu. Kadangi Porpora jai nusilenkė labai pagarbiai ir pavadino princese, tai Konsuela ją palaikė markgrafiene ir, pagal paprotį, pabučiavo jai ranką. Šalta, blyški princesės ranka paspaudė merginos ranką taip širdingai, kaip retai pasitaiko tarp šio pasaulio didžiūnų, ir iškart pavergė Konsuelos širdį. Iš pažiūros princesė atrodė apie trisdešimt metų. Jos figūra buvo grakšti, bet nevisai taisyklinga; galima buvo netgi pastebėti nedidelį sukrypimą — matyt, sunkių fizinių kančių pasekmę. Jos veidas buvo žavus, bet baisiai išblyškęs, o gilaus liūdesio išraiška pirma laiko jį išblukino ir išsekino. Jos tualetas buvo labai dailus, bet paprastas ir griežtai padorus. Visa jos nuostabi esybė alsavo gerumu, liūdesiu ir nedrąsiu kuklumu, o balse girdėjosi romumas ir švelnumas, sujaudinę Konsuelą. Kol pastaroji susiprato apsirikusi, atėjo tikroji markgrafienė. Tuomet jai buvo per penkiasdešimt, ir jeigu portretas, pateiktas šio skyriaus pradžioje ir nupieštas prieš dešimt metų, atrodė bent kiek retušuotas, tai jis visai tiko tam metui, kai ją pamatė Konsuela. Net palankiausiai nusiteikus, sunku buvo patikėti, kad grafienė Godic kažkada garsėjo kaip viena pirmųjų Vokietijos gražuolių, nors rausvinosi skruostus ir rengėsi su išmoningu, gana subtiliu koketiškumu. Pasiekus brandaus amžiaus, jos formos išsiplėtė, bet ji atkakliai šito nepastebėjo ir tebedemonstravo apnuogintą krūtinę ir pečius su išdidumu, pritinkančiu nebent antikinei statulai. Jos galva buvo papuošta gėlėmis, deimantais ir plunksnomis, kaip jaunos moters, o apdaras švytėjo brangakmeniais.

— Motinėle,— prašneko princesė, suklaidinusi Konsuelą,— štai jauna persona, apie kurią mums kalbėjo Porpora. Ji suteiks jums malonumo ir galimybę pasiklausyti nuostabios jo naujosios operos muzikos.

— Bet tai dar neduoda pagrindo laikyti jums ją už rankos,— atsakė markgrafienė, apžiūrinėdama Konsuelą nuo galvos iki kojų.— Eikite, panele, ir sėskitės prie klavesino, džiaugiuosi jus matydama, jūs mums padainuosite, kai susirinks visa draugija. Maestro Porpora, sveikinu jus! Prašau man atleisti, jeigu neužimsiu jūsų: tik dabar pastebėjau, kad mano tualetui kažko trūksta. Dukra mano, pasikalbėkite truputį su maestro Porpora; tai didelio talento žmogus, aš jį gerbiu.

Pasakiusi tai užkimusiu, nelyginant kareivio, balsu, storoji markgrafienė sunkiai pasisuko ir nuėjo į savo kambarius.

Nespėjo ji išeiti, kai princesė, jos duktė, priėjo prie Konsuelos ir vėl su delikačiu, jaudinančiu meilumu paėmė už rankos, tarsi norėdama parodyti, kad nepritaria savo motinos grubumui. Po to ji ėmė šnekučiuotis su Konsuela ir Porpora, maloniai ir paprastai išsakydama savo nuomonę. Konsuela juo labiau įvertino tą meilų elgesį, kad, atėjus kai kuriems asmenims, princesės manierose pastebėjo kuklų ir išdidų šaltumą ir santūrumą, kurio ji, matyt, atsisakė vien dėl maestro ir jo mokinės.

Kai jau beveik visi buvo susirinkę, įėjo svečiuose pietavęs paradiškai apsirengęs grafas Godicas; jis, tartum pašalinis, priėjo prie savo kilniosios žmonos, pasiteiravo apie jos sveikatą ir pabučiavo ranką. Markgrafienė turėjo silpnybę vaizduotis švelnaus sudėjimo persona. Ji tysojo pusiaugula ant kušetės, kas minutę uostydama flakoną su druskomis ir priiminėjo svečius su išraiška, kuri jai atrodė kupina nuovargio, bet iš tiesų buvo tik atsaini; trumpai tariant, ji atrodė taip juokingai, kad Konsuelai, iš pradžių suerzintai ir papiktintai jos grubumo, galiausiai ji ėmė atrodyti itin įdomi ir rengėsi iki valiai pasišaipyti iš jos namuose, pavaizduodama ją savo bičiuliui Bepui.

Princesė priėjo prie klavesino ir kiekvienu patogiu momentu, kai motina į ją nežiūrėjo, kreipdavosi į Konsuelą tai ką nors pasakydama, tai šypsodamasi. Tai leido Konsuelai pastebėti scenelę, atskleidusią jai užslėptų šeimyninių santykių paslaptį. Grafas Godicas priėjo prie podukros, paėmė jos ranką, pakėlė ją prie lūpų ir taip išlaikė keletą sekundžių, palydėdamas šį gestą gana išraiškingu žvilgsniu. Princesė atitraukė ranką, ištarusi keletą šaltų, pagarbių žodžių. Grafas praleido juos negirdomis, bet neatitraukė akių nuo podukros.

— Na ką, mano nuostabusis angele,— prabilo jis,— vis tokia pat liūdna, tokia pat rūsti, taip pat apsikūtojusi iki pat smakro? Galima pamanyti, kad ruošiatės tapti vienuole!

— Labai galimas daiktas, kad tuo aš ir baigsiu,— pusbalsiu atsakė princesė.— Aukštuomenė su manimi pasielgė taip, kad neįkvėpė man didelio potraukio jos malonumams.

— Aukštuomenė jus dievintų, būtų prie jūsų kojų, jeigu jūs savo rūstumu nesiektumėt laikyti jos per atstumą. O dėl vienuolyno — nejaugi jūsų metuose ir su jūsų grožiu galėtumėt pakelti jo baisumus?

— Tais metais, kai aš buvau linksmesnė ir gražesnė negu dabar,— atsakė ji,— pakėliau dar žiauresnio įkalinimo siaubą, nejaugi užmiršote? Tačiau, grafe, užbaikite pokalbį su manimi: motutė žiūri į mus.

Grafas tučtuojau, tarsi kas būtų stumtelėjęs, nuėjo nuo podukros, priėjo prie Konsuelos ir oriai jai nusilenkė. Paskui, ištaręs jai keletą bendrų žodžių apie muziką, atvertė natas, Porporos padėtas ant klavesino ir, tarytum ieškodamas kažko, ką reikėjo specialiai paaiškinti, pasilenkė virš piupitro ir tyliai ištarė:

— Vakar rytą aš mačiau dezertyrą, ir jo žmona perdavė man jūsų raštelį. Aš prašau nuostabiąją Konsuelą pamiršti tam tikrą susitikimą, o už jos tylėjimą užmiršiu kažkokį Jozefą, kurį ką tik pastebėjau prieškambaryje.

— Kažkoks Jozefas — talentingas artistas, ir jam nebeilgai reikės likti prieškambaryje,— atsakė Konsuela. Pastebėjusi markgrafienės pavydą ir grafo vedybinį nuolankumą, ji visiškai nusiramino dėl savo nuotykio Pasau pasekmių.— Jozefas — mano brolis,— tęsė ji,— mano bičiulis, mano draugas. Man nėra ko rausti dėl savo jausmų jam ir nėra ko slėpti. Viena, ko galiu prašyti jūsų šviesybės,— tai tam tikro atlaidumo mano balsui ir nedidelės globos Jozefui jo būsimuosiuose muzikiniuose debiutuose.

— Mano parama Jozefui garantuota, o jūsų nuostabus balsas mane jau sužavėjo. Bet aš glostau savo savimeilę viltimi, kad į tam tikrą mano pokštą jūs nepažiūrėjote rimtai.

— Aš niekuomet nebuvau tokia pasitikinti, pone grafe, o be to, žinau, kad moteriai nedera girtis, kai ji tampa šitokio pokšto objektu.

— Palikime tai, sinjora,— tarė grafas; našlaujanti markgrafienė nenuleido nuo jo akių, ir jis nekantravo pakeisti pašnekovę, kad nesužadintų žmonos įtarinėjimų.— Tikiuosi, kad įžymioji Konsuela mokės atleisti už linksmą pokštą, kurį leidau sau iškrėsti kelionėje, o ateityje ji gali tikėtis grafo Godico pagarbos ir atsidavimo.

Jis padėjo natas atgal ant klavesino ir vergiškai šypsodamasis nuėjo pasitikti svečio, apie kurį buvo labai iškilmingai pranešta. Tai buvo mažas žmogelis, kurį buvo galima palaikyti persirengusia moterimi, toks jis buvo nurausvintas, sugarbanotas, išpuoštas, švelnus, mielas ir prikvipintas. Tai apie jį Marija Teresė sakė, kad norėtų jį įsistatyti į žiedą; taip pat apie jį ji pasakė, kad padarė iš jo diplomatą, negalėdama padaryti ką nors geresnio. Tai buvo linksmas pirmasis Austrijos ministras, imperatorienės numylėtinis ir netgi, kaip tvirtino, mylimasis,— žodžiu, ne kas kitas kaip garsusis Kaunicas, valstybės vyras, savo baltoje rankoje, papuoštoje margaspalviais žiedais, laikęs visas Europos politikos pinkles.

Atrodė, jis rimtu veidu klausėsi vadinamųjų rimtų žmonių, priėjusių prie jo pasišnekėti apie rimtus reikalus. Bet staiga pertraukė savo kalbą pusiau žodžio.

— Kas ten prie klavesino? — paklausė jis grafo Godico.— Ar ne ta mergaitė, apie kurią man kalbėjo,— Porporos numylėtinė? Vargšelis Porpora! Aš taip norėčiau ką nors dėl jo padaryti, bet jis toks reiklus, toks bjaurus, kad visi artistai arba jo bijo, arba neapkenčia. Kai apie jį prakalbi, tai tarytum Medūzos galvą parodai. Vienam jis pareiškia, kad šis dainuojąs neteisingai, kitam — kad jo kūriniai niekam tikę, trečiam — kad sėkmė jį lydi tik intrigų dėka. Ir dar nori, kad po tokių žodžių, pritinkančių Hurono burnai, jo klausytų ir būtų teisingi jo talentui! Velnias griebtų! Juk ne miško gūdumoje gyvename! Atvirumas nebemadingas, ir tiesa nieko nepasieksi. O ta mergaitė nebjauri, man tokie veidai patinka. Ji visai jauna, ar ne tiesa? Kalbama, ji turėjo didelį pasisekimą Venecijoje. Tegu Porpora atsiveda ją rytoj pas mane.

— Jis nori, kad ją išgirstų imperatorė,— tarė princesė,— jūs galite tuo pasirūpinti, ir, tikiuosi, neatsakysite jam tokios malonės. Aš irgi šito jūsų prašau.

— Pasirūpinti, kad ją išgirstų imperatorė — nėra nieko lengviau, ir užtenka jūsų didenybės noro, kad paskubėčiau jį įvykdyti. Bet teatre yra kažkas galingesnis už imperatorę. Tai ponia Tezi! Ir net jeigu imperatorė pasiimtų tą merginą savo globon, abejoju, kad angažementas būtų pasirašytas be aukščiausiojo Tezi palaiminimo.

— Kalbama, jūs baisiai lepinate tas damas, pone grafe, ir jeigu nebūtumėt toks nuolaidus, jos nesinaudotų tokia valdžia.

— Ką padarysi, princese! Kiekvienas — savo namuose šeimininkas. Jos didenybė puikiai supranta, kad jeigu ji kištųsi į operos reikalus savo karališkais potvarkiais, ten viskas nueitų kreivai ir šleivai. O jos didenybė nori, kad opera būtų gera ir visiems teiktų malonumą. Bet argi tai įmanoma, jeigu debiuto dieną primadona gaus slogą, o tenoras, užuot puolęs susitaikymo scenoje į boso glėbį, skels jam antausį! Gana mums ir to, kad pataikaujame ponui Kafarielui. Mes laimingi nuo to laiko, kai ponia Tezi ir ponia Holcbauer ėmė sutarti. Jeigu mums ant teatro pakylos numes nesantaikos obuolį, tai vėl sumaišys visas mūsų kortas.

— Bet trečias moteriškas balsas labai reikalingas,— pastebėjo Venecijos pasiuntinys, karštai globojęs Porporą ir jo mokinę,— ir štai atsiranda žvaigždė...

— Jeigu ji žvaigždė, tuo blogiau jai. Ji sužadins pavydą poniai Tezi, kuri irgi žvaigždė ir trokšta būti vienintele. Ji įsiutins ir ponią Holcbauer, taipogi trokštančią būti žvaigžde...

— Na, jai toli iki jos,— įsiterpė pasiuntinys.

— Bet ji labai geros kilmės. Ši persona iš kilmingos šeimos,— vylingai pastebėjo ponas Kaunicas.

— Bet ji nepajėgia atlikti iš karto dviejų vaidmenų, ir jai nori nenori teks užleisti kam nors mecosoprano partiją.

— Pas mus yra tokia Korila, siūlanti savo paslaugas, gražiausia moteris pasaulyje.

— Jūsų šviesybė jau ją matė?

— Pirmąją jos atvykimo dieną. Bet aš jos negirdėjau: ji sirgo.

— Jūs dabar išgirsite Porporos mokinę ir nesusimąstydamas atiduosite jai pirmenybę.

— Labai gali būti. Ir netgi jos veidas, prisipažinsiu, ne toks gražus kaip anos, man atrodo malonesnis. Ji atrodo labai romi ir kukli. Bet mano pasirinkimas vargšelei nieko neduos! Reikia, kad ji patiktų poniai Tezi ir neerzintų ponios Holcbauer, o iki šiol, nepaisant švelniausios šių damų draugystės, viską, kam pritarė viena, energingai neigė kita.

— Taip, sunkus atvejis! Sunkus uždavinys! — ne be vyliaus ištarė princesė, matydama, kiek reikšmės du valstybės vyrai teikia užkulisių intrigoms.— Mūsų miela proteže pasirodo besanti ponios Korilos varžovė. Lažinuosi, kad nusvers ta svarstyklių lėkštė, ant kurios savo špagą padės ponas Kafarielas.

Kai Konsuela padainavo, visi vienu balsu pareiškė, kad nuo ponios Hasės laikų nieko panašaus negirdėję, o ponas fon Kaunicas, eidamas prie jos, iškilmingai pasakė:

— Panele, jūs dainuojate geriau už ponią Tezi. Tačiau tegu tai bus jums mūsų visų pasakyta kaip paslaptis, nes jeigu tokia nuomonė išeis iš šio namo sienų, jūs prapuolusi, ir šį sezoną jums nedebiutuoti Vienoje. Būkite atsargi, labai atsargi,— pridūrė jis, pritildęs balsą ir sėsdamasis šalia jos.— Jums teks įveikti dideles kliūtis, ir laimėsite tik parodžiusi didelį miklumą.

Čia didysis Kaunicas, įsijausdamas į visas teatro intrigų smulkmenas ir atskleisdamas Konsuelai visas smulkias trupės aistreles, perskaitė jai visą traktatą apie diplomatijos mokslą, pritaikytą užkulisų pasauliui.

Konsuela jo klausėsi išplėtusi iš nuostabos akis, ir kadangi kalbėdamas jis kokį dvidešimt kartų pakartojo „mano paskutinioji opera", „opera, kurią pastačiau prieš mėnesį", tai nusprendė, kad nenugirdo, kai jį pristatinėjo, ir asmuo, taip giliai išmanantis teatro pasaulio paslaptis, galėjo būti tik operos teatro direktoriumi arba madingu kompozitoriumi. Todėl ji nusimetė bet kokį varžymąsi ir ėmė su juo kalbėtis kaip su savo profesijos žmogumi. Laisvumas suteikė jai dar daugiau paprastumo ir gyvumo, negu būtų leidusi pagarba, pritinkanti kalbantis su visagalio pirmojo ministro persona. Ponui fon Kaunicui ji pasirodė žavi. Visą valandą jis bendravo tik su ja. Markgrafienė be galo pasipiktino šitokiu padorumo nepaisymu. Ji neapkentė didelių rūmų laisvumo, pripratusi prie mažųjų ceremoningo iškilmingumo. Bet apsimesti markgrafiene ji jau nebegalėjo, nes nustojo buvusi markgrafienė. Ji naudojosi imperatorės nuolaidumu ir netgi palankumu, nes atsižadėjo liuteronų tikybos ir perėjo į katalikybę. Už tokį veidmainišką poelgį Austrijos dvare buvo pasirengę atleisti bet kokią nelygią santuoką, netgi bet kokį nusikaltimą. Šiuo požiūriu Marija Teresė sekė savo tėvų pavyzdžiu ir priėmė visus, kas, norėdamas išvengti persekiojimų ir patyčių protestantiškoje Vokietijoje, ieškojo priebėgos katalikiškosios Romos bažnyčios

glėbyje. Bet, būdama ir princesė, ir katalikė, markgrafienė nieko nereiškė Vienoje, o ponas fon Kaunicas ten buvo visagalis.

Po to kai Konsuela padainavo savo trečiąją ariją, Porpora, gerai pažįstantis etiketą, davė jai ženklą, susuko natas ir išėjo kartu su ja pro mažas šonines duris, nesutrukdęs savo išėjimu kilnių personų, malonėjusių išklausyti jos dievišką dainavimą.

— Viskas eina kaip patepta,— ištarė maestro, trindamas rankas, kai jie atsidūrė gatvėje, lydimi Jozefo, nešusio prieš juos fakelą.— Kaunicas, senas kvailys, išmano muziką. Jo dėka tu toli nueisi!

— O kas jis toks, tas Kaunicas? Aš jo nemačiau,— tarė Konsuela.

— Nematei, kvailute! Juk jis su tavimi kalbėjosi ilgiau kaip valandą.

— Kaip? Mažas žmogelis rausvu švarku, papuoštu sidabru? Man atrodė tarsi klausyčiausi senos kasininkės — tiek paskalų jis man pripliauškė.

— Tas pats. Kas čia keisto?

— O man tai atrodo labai keista,— atsakė Konsuela,— aš visai kitaip įsivaizdavau valstybės vyrus.

— Todėl, kad nematai, kaip veikia valstybės mašina, o jeigu matytum, tai nesistebėtum, kad valstybės žmonės — ne kas kita, kaip senos kūmutės. Na gana apie tai, geriau užsiimkime savo amatu šitame aukštuomenės maskarade.

— Deja, maestro,— susimąsčiusi prabilo jauna mergina, kai jie ėjo per didelę aikštę prie miesto pylimo sukdami į priemiestį, kur buvo jų kuklus būstas,— aš kaip tik klausiu tavęs: kuo pavirsta mūsų amatas tarp tų abejingų ir apgaulingų kaukių?

— O į ką tu nori kad jos pavirstų? — tęsė Porpora savo šaižiu, trūkčiojančiu balsu.— Jis negali pavirsti kuo nors kitu: laimingas ar nelaimingas, triumfuojantis ar niekinamas, jis visada lieka tuo, kuo yra — pačiu nuostabiausiu, pačiu kilniausiu amatu pasaulyje!

— O taip! — tarė Konsuela, imdama mokytoją po ranka ir lėtindama jo įprastą spartų žingsnį.— Aš suprantu, kad mūsų meno didybė ir vertė negali būti nei nužeminta, nei išaukštinta pagal pasaulį valdančių tuščių kaprizų arba prasto skonio užgaidą; bet kodėl mes leidžiame žeminti savo asmenybę, kodėl atsiduodame nemokšų paniekai arba jų paskatinimui, kartais dar labiau žeminančiam? Jeigu menas šventas, argi ne šventi ir mes, jo žyniai ir kūrėjai? Kodėl gyvename savo mansardose, laimingi tuo, kad suprantame ir mokame jausti muziką, kodėl mes turime buvoti jų svetainėse, kur mūsų klausosi pasišnibždėdami, kur mums ploja, galvodami apie kitką, ir kur gėdijasi bent minutę pripažinti mus žmonėmis, kai nustojame būti komediantais?

— Ech! Ech! — suburbėjo Porpora sustodamas ir stuksendamas lazda į grindinį.— Kas per kvaila garbėtroška, kas per apgaulingos idėjos klaidžioja dabar tavo galvoje! O kas gi mes tokie, jei

ne komediantai, ir kodėl turėtumėm būti kuo nors kitu? Jie mus taip vadina niekindami. O ar ne vis tiek? Juk mes komediantai iš potraukio, iš pašaukimo, dangaus valia, lygiai kaip kad jie didikai atsitiktinumo užgaidos dėka, iš būtinybės arba kvailių pasirinkti! Taip, mes komediantai! O tai ne kiekvienam duota! Na ką gi, tegu pamėgina: pažiūrėsime, kaip jie imsis mūsų darbo, tie pigmėjai, besinešantys milžinais! Tegu Baireito grafienė užsisiaučia tragiškos artistės togą, apsiauna savo bjaurias storas kojas koturnais ir nužengia du tris žingsnius per sceną — įsivaizduoju, kokią nepaprastą princesę išvysime prieš save! O ką, tu manai, ji veikė savo mažame dvare Erlangene tais laikais, kai įsivaizdavo ten karaliaujanti? Ji dėjosi karaliene ir nėrėsi iš kailio, kad suvaidintų vaidmenį, kuris buvo ne jos jėgoms. Ji gimusi būti markitante, o dėl keisto neapdairumo likimas padarė iš jos didenybę. Štai ir tapo ji tūkstantį kartų nušvilpta, būdama išvirkščia didenybe. O tave, kvailas vaike, Dievas sutvėrė karaliene! Jis ant tavo galvos sudėjo grožio, proto ir jėgos vainiką. Jei atsidurtum tarp laisvų, išmintingų, pagaulių žmonių (tarkim, kad tokių esama),— ir tu karalienė, nes užtenka tau ateiti ir sudainuoti, kad įrodytum esanti karalienė iš Dievo malonės. Bet viskas ne taip. Pasaulis kitaip sutvarkytas. Jis toks, koks yra; ką čia padarysi? Jį valdo atsitiktinumas, kaprizas, paklydimai ir beprotybė. Argi mes galime tai pakeisti? Dauguma tų, kurie turi valdžią, bjaurūs, nesąžiningi, kvaili ir nemokšos. Štai ir tenka mums arba nusižudyti, arba prisitaikyti prie bendro gyvenimo tėkmės. Neturėdami galimybės būti monarchais, mes tampame aktoriais ir visgi valdome! Mes perteikiame dangaus kalbą, nepasiekiamą paprastiems mirtingiesiems, mes apsivelkame karalių ir didvyrių drabužiais, pasilipame ant pakylos, atsisėdame į butaforinį sostą, vaidiname komediją. Mes komediantai! Prisiekiu, žemiškieji valdovai visa tai regi ir nieko nesupranta. Jie nepastebi, kad mes tikrieji žemės valdovai ir tik mūsų karalystė tikra, kai tuo tarpu jų karalystė, jų galybė, jų darbai, jų didybė — parodija, iš kurios juokiasi angelai danguje, o tautos neapkenčia jų ir patyliukais keikia. Patys galingiausi valdovai ateina mūsų žiūrėti, mokytis— mūsų mokykloje ir, širdyje mumis žavėdamiesi, kaip tikrosios didybės pavyzdžiais, stengiasi mus pamėgdžioti, kai pasirodo prieš savo pavaldinius. Taip, pasaulis išvirkščias; tą puikiai jaučia jo valdovai, ir jeigu jie nevisiškai tai įsisąmonina, jeigu jie to neprisipažįsta, tai iš jų paniekos mums ir mūsų amatui nesunku pastebėti, kad jie prieš savo valią pavydi tikro mūsų pranašumo. O! Kai būnu teatre, man viskas tampa aišku! Muzika atveria akis, ir už rampos matau tikrus karaliaus rūmus, tikrus didvyrius, didingus polėkius, kai tuo tarpu tikrieji pajacai ir pasigailėtini komediantai oriai sėdi ložėse aksominiuose foteliuose. Aukštuomenė — komedija, štai kas neabejotina; ir štai kodėl aš ką tik tau sakiau: kilnioji mano dukra, oriai praeikime pro šitą apgailėtiną maskaradą, vadinamą aukštuomene... Kad jį perkūnas, šitą kvai-

lį! — sušuko maestro, atstumdamas Jozefą, kuris, godžiai klausydamasis pakilios mokytojo kalbos, nejučia priėjo prie pat jo ir stumtelėjo alkūne.— Jis mina man ant kojų, pila ant manęs dervą iš fakelo! Gali pamanyti, kad supranta, apie ką mes kalbam, ir nori mus pagerbti savo pritarimu!

— Eik man iš dešinės, Bepai,— tarė mergina, duodama Haidnui ženklą.— Tu savo nevikrumu erzini maestro.— Ir, kreipdamamasi į Porporą, tęsė: — Viskas, ką jūs kalbate, mano drauge, kilnus svaičiojimas. Man tai nieko nepaaiškina, o žavėjimasis savo išdidumu nenumaldo man net menkiausios dvasinės žaizdos. Mane mažai tejaudina, kad, gimusi karaliene, aš nekaraliauju. Kuo daugiau matau šio pasaulio didžiūnų, tuo labiau jie man kelia pasigailėjimą.

— Na, ar ne tą patį aš tau ir kalbėjau?

— Taip, bet aš ne to klausiau. Jie trokšta kažką vaizduoti ir viešpatauti. Čia jų beprotybė ir menkystė. Bet jeigu mes viršesni, geresni ir protingesni už juos, kodėl tuomet priešpastatome savo išdidumą jų išdidumui, savo karaliavimą jų karaliavimui? Jeigu turime kur kas reikšmingesnių vertybių, jeigu valdome kur kas puikesnius ir brangesnius lobius, tai kodėl su jais kovojame tą niekingą kovą, kodėl savo talentą ir savo jėgas padarome priklausomus nuo jų užgaidų ir nusileidžiame iki jų lygio?

— Šito reikalauja savigarba, meno šventumas,— sušuko maestro.— Sceną, vadinamą pasauliu, jie pavertė mūšio lauku, o mūsų gyvenimą — kančia. Ir štai privalome kautis, privalome kraujuoti visomis poromis, kad jiems įrodytume, mirdami nuo nepakeliamo darbo, alpėdami nuo jų švilpesio ir paniekos, jog esame dievai arba bent jau teisėti karaliai, o jie niekingi mirtingieji, įžūlūs ir žemi uzurpatoriai!

— O maestro, kaip jūs jų neapkenčiate! — sušuko Konsuela, drebėdama iš nuostabos ir siaubo.— O tuo tarpu lenkiatės prieš juos, jiems meilikaujate, gerinatės ir išeinate pro mažas šonines duris, pagarbiai pavaišinęs juos dviem ar trimis jūsų genijaus patiekalais.

— Taip, taip,— atsakė maestro, trindamas rankas karčiai juokdamasis,— aš iš jų tyčiojuos, lankstydamasis prieš jų briliantus, ordinus, pritrenkiu juos dviem ar trimis galingais akordais ir atsuku jiems nugarą, džiūgaudamas, kad galiu išeiti, skubėdamas atsikratyti jų kvailų fizionomijų.

— Vadinasi,— toliau kalbėjo Konsuela,— meno apaštališkoji misija — kova?

— Taip, kova: šlovė drąsuoliui!

— Pasityčiojimas iš kvailių?

— Taip, pasityčiojimas: šlovė protingam žmogui, kurio ironija gali kruvinai sužeisti.

— Paslėpta neapykanta, nuolatinis įtūžis?

— Taip, neapykanta ir įtūžis: šlovė energingam žmogui, kuris nepavargsta neapkęsti ir niekada neatleidžia!

— Ir nieko daugiau?

— Nieko daugiau šiame gyvenime! Šlovė tikram genijui ateina tik po mirties.

— Nieko daugiau šiame gyvenime? Ar tu tuo tikras, maestro?

— Aš jau tau pasakiau!

— Tokiu atveju tai labai maža,— atsidususi ištarė Konsuela ir pakėlė akis į žvaigždes, spindėjusias giedrame giliame danguje.

— Maža? Tu drįsti sakyti, niekinga siela, kad šito maža? — sušuko Porpora, vėl sustodamas ir smarkiai kratydamas savo mokinės ranką, o Jozefas iš baimės išmetė fakelą.

— Taip, aš sakau, kad šito labai maža,— ramiai ir tvirtai atsakė Konsuela,— jau tą patį sakiau jums Venecijoje labai man sunkią ir lemtingą minutę. Nuo tada nepakeičiau nuomonės. Mano širdis nesutverta kovai; ji negali pakelti neapykantos ir pagiežos naštos. Mano širdyje nėra kampelio, kur galėtų prisiglausti pagieža ir kerštas. Šalin, piktos aistros! Karštligiškas nerime, šalin nuo manęs! Jeigu talentą ir šlovę galiu įgyti tik įsileidusi jus savo sielon, tai likit sveiki amžinai, talente ir šlove! Vainikuokite laurais kitas galvas, liepsnokite kitos širdys! Aš net neapgailestausiu dėl jūsų!

Jozefas laukė, kad Porpora pratrūks baisiu ir sykiu komišku įniršiu, kaip visuomet, kai jam ilgai prieštaraudavo, ir jau sugriebė Konsuelą už rankos, kad nustumtų ją nuo mokytojo ir apsaugotų nuo vieno iš tų įniršusių gestų, kuriais jis dažnai grasino, bet kurie, tiesa, niekada nesibaigdavo kuo kitu... kaip šypsena arba ašaromis. Tačiau ir šitas uraganas praūžė kaip kiti: Porpora treptelėjo koja, dusliai suurzgė, kaip senas liūtas narve, ir, sugniaužęs kumštį, įsikarščiavęs pakėlė jį dangun, bet tučtuojau nuleido ranką, sunkiai atsiduso, panarino galvą ir atkakliai ištylėjo visą kelią iki namų. Narsus Konsuelos ramumas, jos atkaklus atvirumas nenoromis įkvėpė jam pagarbą. Jis galbūt su kartėliu apgailestavo dėl savo žodžių, bet nenorėjo šito prisipažinti: buvo per daug senas, per daug įskaudintas ir atšiaurus su savo artisto išdidumu, kad pripažintų esąs neteisus. Ir tik kai Konsuela jį pabučiavo, palinkėjusi labos nakties, jis su giliu liūdesiu pažvelgė į ją ir pratarė nupuolusiu balsu:

— Taigi viskas baigta! Tu nebe artistė, nes Baireito markgrafienė — sena nevidonė, o ministras Kaunicas — sena liežuvautoja.

— Ne, maestro, aš šito visai nesakiau,— juokdamasi atsakė Konsuela,— aš mokėsiu žvaliai pakelti ir šiurkščias, ir juokingas aukštuomenės puses. Tam man nereikalingas nei įtūžis, nei neapykanta, pakaks švarios sąžinės ir geros nuotaikos. Aš artistė ir visuomet artiste liksiu. Matau kitą tikslą, kitą meno paskirtį — ne varžybas, kas išdidesnis, ir ne kerštą už pažeminimą. Mane įkvepia kita priežastis — ir ji mane palaiko.

— Bet kokia gi, kokia? — ėmė šaukti Porpora, statydamas prieškambaryje ant stalo žvakidę, kurią padavė Jozefas.— Aš noriu žinoti: kokia?

— Mano tikslas — priversti žmones suprasti meną, pamilti jį, nesužadinant baimės ir neapykantos artisto asmenybei.

Porpora gūžtelėjo pečiais.

— Jaunatviškos svajonės, pažinojau jas ir aš! — ištarė senis.

— Na, jeigu tai svajonė,— paprieštaravo Konsuela,— tai išdidumo triumfas taip pat svajonė, ir iš dviejų pirmenybę atiduodu savajai. Be to, turiu dar antrą tikslą — trokštu paklusti ir įtikti tau, maestro.

— Niekuo, niekuo netikiu! — sušuko Porpora, piktai griebdamas žvakidę ir atsukdamas merginai nugarą. Bet, jau paėmęs už savo durų rankenos, sugrįžo ir pabučiavo Konsuelą, kuri šypsodamasi laukė šios nuotaikos permainos.

Virtuvėje, esančioje šalia Konsuelos kambario, buvo maži laiptai, vedantys ant stogo, į mažytę šešių kvadratinių pėdų terasą. Čia Konsuela, išskalbusi Porporos žabo ir rankogalius, paprastai juos džiovindavo. Čia ji kartais užlipdavo vakare paplepėti su Jozefu, kai mokytojas anksti užmigdavo, o jai dar nesinorėdavo gultis. Neturėdama galimybės mokytis savo kambaryje, tokiame žemame ir ankštame, kad jame nebuvo kur pastatyti stalo, ir bijodama įsitaisyti prieškambaryje, kad neišbudintų savo senojo draugo, ji užlipdavo į terasą pasvajoti vienatvėje, žiūrėdama į žvaigždes, arba papasakoti savo bičiuliui, tokiam pat atstumtam ir ištikimam kaip ji pati, apie smulkius dienos įvykius. Tą vakarą jie turėjo vienas kitam papasakoti tūkstantį dalykų. Konsuela įsisupo į apsiaustą, užsimovė ant galvos kapišoną, kad nepersišaldytų gerklės, ir palipo pas Bepą, nekantriai jos laukusio. Tie naktiniai pokalbiai ant stogo priminė jai vaikystę ir laiką, praleistą su Andzoletu. Tiesa, mėnulis buvo ne toks kaip Venecijoje, nebuvo ir vaizdingų venecijietiškų stogų, nei naktų, liepsnojančių meile ir viltimi. Čia buvo vokiška naktis, svajinga ir šalta, vokiškas mėnulis, aptrauktas šydu ir griežtas,— žodžiu, čia buvo švelni ir gaivi draugystė, be pavojų ir aistros virpulio.

Kai Konsuela papasakojo viską, kas ją sudomino, įžeidė arba pralinksmino pas markgrafienę, atėjo Jozefo eilė.

— Tu matei,— tarė jis,— tik vokus su antspaudais ir herbais, slepiančiais rūmų paslaptis, bet kadangi liokajai turi įprotį skaityti savo ponų laiškus, tai prieškambaryje aš sužinojau, kuo gyvena šio pasaulio didžiūnai. Nepersakysiu tau nė pusės burnojimų, išlietų ant našlaujančios markgrafienės. Tu sudrebėtum iš siaubo ir pasibjaurėjimo. Ach! Jeigu aukštuomenės žmonės žinotų, ką apie juos šneka liokajai! Jeigu tose nuostabiose svetainėse, kur jie oriai sėdinėja, galėtų išgirsti, kas kalbama už sienos apie jų moralę ir charakterį! Kai Porpora ką tik ant miesto pylimo dėstė mums savo kovos su šio pasaulio didžiūnais ir

neapykantos jiems teoriją, jis ne visai buvo teisus. Ach! Kokia teisi tu buvai sakydama jam, kad jis žeidžia savo savigarbą prilygindamas save didikams ir įsivaizduodamas, kad gniuždo juos savo panieka! Taip, maestro negirdėjo liokajų burnojimo prieškambaryje, antraip suprastų, kad asmeniškas išdidumas ir panieka kitiems, pridengti dirbtine pagarba ir nuolankumu, būdingi niekingoms ir ištvirkusioms sieloms! Užtat koks puikus buvo Porpora, koks originalus, koks didis, kai, stuksendamas lazda į grindinį, šaukė: „Narsumas! Neapykanta! Gelianti ironija! Amžinas kerštas!" Bet tavo išmintis buvo nuostabesnė už jo svaičiojimą, ir ji tuo labiau mane priblokė, nes prieš tai girdėjau, kaip liokajai — užguiti, bailūs, ištvirkę vergai — irgi šnypštė man į ausį su aklu ir baisiu įtūžiu: „Kerštas, suktybės, klasta, amžinas priešiškumas, amžina neapykanta! Mūsų šeimininkai kelia save aukščiau už mus, bet mes atskleidžiame jų šlykštybes!" Niekada nebuvau liokajumi, Konsuela, bet jeigu jau juo tapau (kaip kad tu tapai berniūkščiu per mūsų kelionę), aš, kaip matai, susimąsčiau apie pareigas, kurių reikalauja mano dabartinė padėtis.

— Ir gerai padarei, Bepai,— atsakė Porporina.— Gyvenimas didelė mįslė, ir nereikia praleisti nė vieno, patiės menkiausio fakto, neišsiaiškinus ir nesupratus jo. Taip pažįstamas gyvenimas. O pasakyk, ar girdėjai ten, prieškambaryje, ką nors apie princesę, markgrafienės dukterį? Ji viena tarp visų tų pamaiviškų, išsidažiusių ir lengvabūdžių personų man pasirodė natūrali, gera ir rimta?

— Ar girdėjai apie ją? Žinoma! Ir ne tik šį vakarą, bet ir anksčiau, daug kartų iš Kelerio: jis šukuoja princesės ekonomę ir daug ką žino. Tai, ką tau papasakosiu, ne prieškambario paskalos, ne liokajų liežuviai — tai tikra, visiems žinoma, bet baisi istorija — ar turėsi ištvermės ją išklausyti?

— Taip, mane sujaudino ta moteris, paženklinta kančios. Iš jos lūpų išgirdau keletą žodžių, iš kurių supratau, kad ji žmonių neteisybės auka.

— Geriau sakyk: niekšybės ir pasibaisėtino ištvirkimo auka! Kulmbacho princesę (tai jos titulas) išauklėjo Drezdene jos teta, Lenkijos karalienė. Ten Porpora su ja susipažino ir, atrodo, ją mokė, kaip ir jos pusseserę, Prancūzijos dofinę. Jaunoji Kulmbacho princesė buvo graži ir protinga. Griežtos karalienės išauklėta toli nuo pasileidusios motinos, ji, atrodė, visą gyvenimą turėjo nugyventi kaip linksma, gerbiama moteris. Bet našlaujanti markgrafienė, dabar grafienė Godic, šito nepanorėjo. Ji parsikvietė dukterį pas save ir dėl akių ėmė ją piršti tai vienam giminaičiui, taip pat Baireito markgrafui, tai kitam — Kulmbacho princui, nes šioje kunigaikštystėje — Baireitas-Kulmbachas — princų ir markgrafų yra daugiau negu valdomų kaimų ir pilių. Bet princesės grožis ir išmintis jos motinai sukėlė mirtiną pavydą. Jai norėjosi dukterį pažeminti, atimti iš jos tėvo, Georgo Vilhelmo (trečiojo

markgrafo) — ne mano kaltė, kad jų tiek daug šioje istorijoje, meilę ir pagarbą. Tačiau tarp visų tų markgrafų Kulmbacho princesei neatsirado nė vieno. Tada motina pažadėjo vienam savo vyro dvariškiui, Vobserui, keturis tūkstančius dukatų kaip atpildą už tai, kad jis nuplėštų garbę jos dukrai, ir pati įvedė tą niekšą naktį į princesės kambarį. Tarnai buvo įspėti ir papirkti, rūmai buvo kurti merginos riksmams, motina laikė duris. Konsuela, tu drebi, o čia dar ne viskas. Kulmbacho princesė pagimdė dvynukus. Markgrafienė paėmė juos ant rankų, parodė savo vyrui ir pranešė per visus rūmus, šaukdama savo pakalikams: „Žiūrėkit, žiūrėkit, štai vaikai, kuriuos pagimdė ta ištvirkėlė!" Tos baisios scenos metu dvynukai mirė beveik ant markgrafienės rankų. Vobseras pasielgė neatsargiai parašęs markgrafui, reikalaudamas iš jo keturių tūkstančių dukatų, kuriuos jam buvo pažadėjusi markgrafienė. Juk jis juos uždirbo, nuplėšė garbę princesei! Nelaimingas tėvas, jau ir taip beveik išprotėjęs, galutinai neteko proto ir greitai po šios katastrofos numirė iš siaubo ir kančios... Vobserą įbaugino kiti šeimos nariai, ir jis pabėgo. Lenkijos karalienė įsakė įkalinti Kulmbacho princesę Plasenburgo tvirtovėje. Ją ten nuvežė, vos sustiprėjusią po gimdymo. Griežtai kalinama ji ten praleido keletą metų ir iki šiol ten tebebūtų, jeigu katalikų šventikai, prasmukę į kalėjimą, nebūtų pažadėję jai imperatorės Amalijos globos su sąlyga, jei atsižadės liuteronų tikėjimo. Noras išeiti laisvėn privertė princesę nusileisti jų įkalbinėjimams. Bet išlaisvinta ji buvo tik po Lenkijos karalienės mirties. Savo laisvę ji pirmiausia paskyrė tam, kad sugrįžtų į savo tėvų tikėjimą. Jaunoji Baireito markgrafienė, Prūsijos Vilhelmina, širdingai ją sutiko savo nedideliame dvare. Čia princesė savo geradarių romumo ir proto dėka pelnė visuotinę meilę. Jos siela sugniuždyta, bet vis dar nuostabi, ir nors princesė, kaip liuteronė, neturi Vienos dvaro palankumo, niekas nedrįsta tyčiotis iš jos nelaimės. Niekas, net liokajai, nesiryžta apie ją piktžodžiauti. Čia ji yra pakeliui su kažkokiu reikalu, o nuolatinė jos rezidencija — Baireitas.

— Štai kodėl,— pastebėjo Konsuela,— ji man tiek kalbėjo apie šį miestą ir taip įkalbinėjo ten važiuoti. O! Kokia istorija, Jozefai! Ir kas per moteris grafienė Godic! Niekada, niekada daugiau Porpora neprivers manęs pas ją nueiti, niekada jai daugiau nedainuosiu!

— Ir visgi ten galima sutikti pačias doriausias, pačias gerbtiniausiąs rūmų damas. Taip jau, sakoma, sutvarkytas pasaulis: vardas ir turtas viską paslepia. Kad tik lankytumėt bažnyčią — ir į jus čia žiūrės su didžiausiu pakantumu.

— Vadinasi, Vienos dvaras didžiai veidmainiškas? — ištarė Konsuela.

— Bijau, tarp mūsų šnekant,— pritildęs balsą atsakė Jozefas kad truputį veidmainiška netgi mūsų didžioji Marija Teresė.

Praėjus kelioms dienoms po to, kai Porpora daug rūpinosi, daug saviškai stengėsi, tai yra grasino, barėsi arba į kairę ir dešinę laidė pašaipas, maestro Reiteris (buvęs mokytojas ir senas jaunojo Haidno priešas) įvedė Konsuelą į imperatoriškąją kapelą, kur, dalyvaujant Marijai Teresei, ji padainavo Juditos partiją iš oratorijos „Išvaduotoji Betulija" (eilės Metastazijaus, o muzika to paties Reiterio). Konsuela buvo žavi, ir Marija Teresė malonėjo būti ja patenkinta. Pasibaigus religinės muzikos koncertui, Konsuela buvo pakviesta kartu su kitais dainininkais (tarp jų ir Kafarielas) į vieną rūmų salę prie vaišių stalo, kuriam pirmininkavo Reiteris. Vos ji atsisėdo tarp jo ir Porporos, kai netikėtas ir sykiu iškilmingas triukšmas gretimoje galerijoje privertė krūptelti visus svečius, išskyrus Konsuelą ir Kafarielą, įsitraukusius į karštą ginčą apie choro dainavimo tempą: vienam jis atrodė per lėtas, o kitai — pernelyg greitas.

— Išspręsti šį ginčą galės tik pats maestro,— tarė Konsuela, kreipdamasi į Reiterį.

Bet ji nerado nė Reiterio iš dešinės, nė Porporos — iš kairės: visi pakilo nuo stalo ir tvarkingai išsirikiavo eilėn. Konsuela kaktomuša susidūrė su žavinga moterimi apie trisdešimt metų, apsirengusia juodai, kaip reikalavo etiketas, einant į bažnyčią, ir apsuptą septynių vaikų, kurių vieną ji laikė už rankos. Tai buvo sosto įpėdinis, būsimasis imperatorius Juozapas II, o grakščiai žengianti gaivaus ir energingo veido moteris su malonia ir protinga išraiška — Marija Teresė.

— Ecco là Giuditta? [1] — paklausė imperatorė, kreipdamasi į Reiterį.— Aš labai jumis patenkinta, mano vaike,— pridūrė ji, apžiūrinėdama Konsuelą nuo galvos iki kojų.— Jūs man suteikėte tikrą malonumą, ir niekuomet taip ryškiai nejutau, kokios pakilios mūsų nuostabaus poeto eilės, kaip dabar, kai išgirdau jas taip puikiai padainuotas. Jūsų nuostabi tartis, o aš tai vertinu labiausiai. Kiek jums metų? Juk jūs venecijietė, ar ne tiesa? Mokinė garsiojo Porporos, kurį čia matydama džiaugiuosi. Jūs norite dirbti imperatoriškojoje scenoje? Jūs sukurta joje švytėti, ir ponas fon Kaunicas jus užtaria.

Apibėrusi Konsuelą visais tais klausimais ir nelaukdama atsakymo, Marija Teresė paeiliui žvelgdama tai į Metastazijų, tai į Kaunicą, kurie ją lydėjo, davė ženklą vienam iš savo kamerdinerių, ir šis įteikė Konsuelai gana vertingą apyrankę. Kol ši susiprato padėkoti, imperatorė jau nuėjo per salę, ir jos valdoviško veido spindesys dingo iš Konsuelos akių. Marija Teresė nutolo su savo karališku princų ir erhercogų pulku, apdovanodama palankiais ir maloningais žodžiais kiekvieną sutiktą artistą ir įkandin savęs visų žvilgsniuose, apakintuose jos šlovės ir galios, palikdama tarytum spinduliuojantį pėdsaką.

[1] Tai Judita? *(it.)*.

Tik vienas Kafarielas išliko, arba apsimetė išlikęs, šaltakraujiškas. Jis atnaujino ginčą toje vietoje, kurioje buvo jį nutraukęs. O Konsuela įsidėjo apyrankę į kišenę, net nepamaniusi į ją pažiūrėti, ir toliau lyg niekur nieko gynė savo nuomonę didelei nuostabai ir pasipiktinimui kitų muzikantų, priblokštų karališko reginio apžavų ir neįsivaizdavusių, kaip buvo galima tą dieną galvoti apie ką nors kita. Nėra reikalo sakyti, kad tik vienas Porpora buvo išimtis, ir siela, ir protu besipriešinančiu tokiam pašėlusiam keliaklupsčiavimui. Jis mokėjo, neprarasdamas savigarbos, nusilenkti monarchams, bet paslapčia šaipėsi iš vergų ir juos niekino. Kai Kafarielas paklausė Reiterio, koks turėtų būti choro tempas, dėl kurio jie ginčijosi su Konsuela, šis veidmainiškai sučiaupė lūpas ir tik pakartotinai paklaustas šaltai atsakė:

— Prisipažįstu, pone, aš negirdėjau jūsų pokalbio. Kai matau Mariją Teresę, užmirštu visą pasaulį ir dar ilgai, jai išėjus, būnu toks susijaudinęs, kad nepajėgiu apie save galvoti.

— Matyt, ta išskirtinė garbė, kurią sinjora ką tik mums pelnė, nesusuko jai galvos,— įterpė čia buvęs ponas Holcbaueris, kurio vengiškumas pasireiškė šiek tiek santūriau negu Reiterio.— Jūs, sinjora, turbūt pripratusi kalbėtis su karūnuotomis personomis. Galima pamanyti, kad nieko kito ir neveikėt visą savo gyvenimą.

— Aš niekuomet nesu kalbėjusis nė su viena karūnuota persona,— ramiai atsakė Konsuela, nepajutusi Holcbauerio užuominose geluonies,— ir jos didenybė neparodė man palankumo, nes manęs klausinėdama, išlaisvino mane nuo garbės ir vargo jai atsakyti.

— O tau, matyt, norėjosi paplepėti su imperatore? — pašaipiai pastebėjo Porpora.

— Ne, man to nesinorėjo,— naiviai atsakė Konsuela.

— Matyt, sinjora daugiau nerūpestinga, negu savimyla,— pastebėjo Reiteris su ledine panieka.

— Maestro Reiteri,— patikliai ir nuoširdžiai kreipėsi į jį Konsuela,— galbūt jums nepatiko, kaip padainavau jūsų oratoriją?

Reiteris prisipažino, kad niekada niekas jos geriau neatliko, netgi valdant „šviesiausiajam ir nepamirštamajam Karoliui Šeštajam".

— Tokiu atveju,— tarė Konsuela,— nekaltinkite manęs nerūpestingumu. Mano savimeilė reikalauja įtikti savo mokytojams, gerai atlikti savo darbą. Kokią dar kitą savimeilę galėčiau turėti? Bet kokia kita būtų ir juokinga, ir neprideranti.

— Jūs pernelyg kukli, sinjora,— paprieštaravo Holcbaueris,— turint tokį talentą, jokia savimeilė nebūtų per didelė.

— Laikau jūsų žodžius komplimentu,— atsakė Konsuela.— Bet nors kiek jums įtikus patikėsiu tik tuomet, kai pakviesite mane į imperatoriškąją sceną.

Holcbaueris, kad ir koks buvo atsargus, pagautas ant žodžio, užsikosėjo, kad galėtų neatsakyti, ir iš padėties išsisuko, mandagiai ir pagarbiai nulenkęs galvą. Paskui, grįždamas prie ankstesnio pokalbio, tarė:

— Jūs iš tiesų esate neregėtai rami ir nesavanaudė. Netgi nepažvelgėte į apyrankę, kurią jums padovanojo jos didenybė!

— Ach, tiesa! — atsakė Konsuela, išsitraukdama apyrankę iš kišenės ir perduodama ją kaimynams, kuriems buvo smalsu ją apžiūrėti ir įvertinti.

„Bus už ką nupirkti mokytojui malkų, jeigu šiai žiemai negausiu angažemento,— pamanė Konsuela.— Pati menkiausia parama būtų mums kur kas reikalingesnė už visokius papuošalus ir niekučius".

— Jos didenybė dieviškai gražil — ištarė Reiteris, susigraudinęs ir iš padilbų griežtai žvilgčiodamas į Konsuelą.

— Taip, ji man pasirodė labai graži,— atsakė mergina, visiškai nesuprasdama, kodėl Porpora ją kumščioja.

— Pasirodė! — pakartojo Reiteris.— Ir sunku gi jums įtikti!

— Bet aš vos spėjau ją pamatyti. Ji taip greitai praėjo.

— O jos akinantis protas, o genialumas, trykštantis iš kiekvieno žodžio, kuris išlekia iš jos lūpų!

— Bet aš vos spėjau ją išgirsti: ji taip mažai tekalbėjo.

— Na, sinjora, vadinasi, jūs sutverta iš plieno ir deimanto! Jau nežinau, kas galėtų jus sujaudinti.

— Aš buvau labai susijaudinusi, dainuodama jūsų Juditos partiją,— atsakė Konsuela, mokėjusi pasitaikius progai būti vylinga ir pradėjusi suprasti, kaip nepalankiai į ją žiūri Vienos muzikantai.

— Ši mergina, kad ir kokia naivi, visai nekvaila,— pašnibždėjo Holcbaueris maestro Reiteriui.

— Porporos mokykla,— atsakė šis,— panieka ir ironija.

— Jeigu nesiimsime priemonių, tai senovinis rečitatyvas ir osservato[1] stilius užvaldys mus dar labiau negu pirma,— tęsė Holcbaueris,— bet būkit ramus, aš turiu būdą sutrukdyti tam „porporiniškumui" kelti balsą.

Kai visi pakilo nuo stalo, Kafarielas Konsuelai į ausį pasakė:

— Matai, mano vaike, visi tie žmonės — tikri niekšai. Tau sunku bus čia ko nors pasiekti. Jie visi nusistatę prieš tave, o jei išdrįstų, tai būtų ir prieš mane.

— Ką mes jiems padarėme? — nustebusi paklausė Konsuela.

— Mes didžiausio pasaulyje dainavimo mokytojo mokiniai. Jie ir jų statytiniai — natūralūs mūsų priešai. Jie nuteiks prieš tave Mariją Teresę, ir viskas, ką kalbėjai, bus jai perduota su tūžmingais priedais. Jai bus pasakyta, kad nelaikai jos gražuole, o jos dovana tau pasirodė nieko verta. Aš puikiai žinau visas jų intrigas. Tačiau būk tvirta! Aš ginsiu tave nuo visų ir nieko

[1] Susimąstęs *(it.)*.

nepaisydamas ir, manau, Kafarielo nuomonė muzikiniame pasaulyje yra verta, be abejo, Marijos Teresės nuomonės.

„Aš patekau į gana bjaurią situaciją: iš vienos pusės — įtūžis, iš kitos — beprotybė,— išeidama pagalvojo Konsuela.— O Porpora! — sušuko ji mintyse,— padarysiu visa, kas įmanoma, kad sugrįžčiau į sceną. O Albertai, tikiuosi, kad man tai nepavyks!"

Kitą rytą maestro, ketindamas visą dieną tvarkyti mieste reikalus ir manydamas, kad jo mokinė blyškoka, patarė jai paiškylauti užmiestyje prie Spinnerin am Kreutz [1] kartu su Kelerio žmona, pasirengusia lydėti Konsuelą, kada tik ji pageidaus.

Nespėjo maestro išeiti, kai jaunoji mergina kreipėsi į Jozefą:

— Bepai, eik greičiau, pasisamdyk kuklią karietą — važiuojame aplankyti Andželos ir padėkoti kanauninkui. Mes žadėjome tai padaryti anksčiau, bet pasiteisinsime mano persišaldymu.

— O su kuriuo kostiumu pasirodysite kanauninkui? — paklausė Bepas.

— Štai su tuo pačiu,— atsakė ji,— juk reikia, kad jis žinotų, kas aš, ir susitaikytų su tuo, kad esu moteris.

— Nuostabus kanauninkas! Aš taip džiaugiuosi, kad vėl jį pamatysiu.

— Aš irgi.

— Vargšas, šaunus kanauninkas! Man liūdna pagalvoti...

— Apie ką?

— Apie tai, kad jis visai neteks galvos.

— Kodėl? Argi aš tokia dieviškai graži? O aš ir nežinojau.

— Prisiminkite, Konsuela, juk jis jau tris ketvirtadalius buvo išsikraustęs dėl jūsų iš galvos, kai su juo išsiskyrėme.

— O aš tau sakau: vos tik jis sužinos, kad esu moteris, ir pamatys mane tokią, kokia esu, iškart atsipeikės ir vėl taps tuo, kuo Viešpats jį sukūrė,— išmintingu žmogumi.

— Tai tiesa, drabužiai šį tą reiškia. Kai jūs čia vėl pavirtote panele, kai aš per dvi savaites pripratau elgtis su tavimi kaip su berniūkščiu... pajutau kažkokią baimę, kažkokį nejaukumą, kurio pats nesuvokiu. O per kelionę... jeigu man būtų buvę leista jus įsimylėti... Bet tu pasakysi, kad plepu niekus...

— Žinoma, Jozefai, tu plepi niekus ir dar gaišti laiką plepalams. Juk mums reikia nuvažiuoti dešimt ljė, kad pasiektume vienuolyno sodybą ir grįžtumėm atgal. Dabar aštunta ryto, o namuose turime būti septintą, suspėti pas mokytoją vakarienei.

Po trijų valandų Bepas ir jo palydovė išlipo prie abatijos vartų. Diena buvo nuostabi. Kanauninkas, melancholiškai nusiteikęs, stebėjo savo gėles. Pamatęs Jozefą, jis džiugiai šūktelėjo ir puolė jo pasitikti, bet staiga suakmenėjo, pažinęs savo brangųjį Bertonį su moteriška suknele.

[1] Verpėja prie kryžiaus *(vok.)*.

— Bertoni, mano mielas vaike,— sušuko jis su nekaltu naivumu,— ką reiškia šis persirengimas? Ir kodėl atvažiuoji pas mane su tokiais drabužiais? Juk dabar ne karnavalas.

— Gerbiamasis mano drauge,— atsakė Konsuela, bučiuodama jam ranką,— dvasiškasis tėvas turėsite man atleisti, kad jus apgavau. Niekuomet nebuvau berniukas. Bertonis niekada neegzistavo, o kai turėjau laimės su jumis susipažinti, tuomet iš tiesų buvau persirengusi.

— Mes manėme,— prašneko Jozefas, bijojęs, kad kanauninko nustebimas nevirstų pasipiktinimu,— kad jūs, dvasiškasis tėve, numanėte mūsų nekaltą apsimetinėjimą. Ši gudrybė buvo sumanyta visai ne dėl to, kad jus apgautume, tai buvo būtina; ir mes visada manėme, kad jūs, pone kanauninke, didžiadvasiškai ir delikačiai užmerkėte prieš tai akis.

— Jūs taip manėte? — sutrikęs ir išsigandęs paklausė kanauninkas.— O jūs, Bertoni... tai yra, aš noriu pasakyti — panele, jūs irgi taip manėte?..

— Ne, pone kanauninke,— atsakė Konsuela,— nė minutės taip nemaniau. Aš puikiai mačiau, kad dvasiškasis tėvas visai neįtaria tiesos.

— Ir jūs deramai mane įvertinote,— tarė kanauninkas šiek tiek griežtu, bet sykiu labai liūdnu balsu.— Aš nemoku eiti į sandėrius su savo sąžine, ir, jeigu būčiau atspėjęs, kad esate moteris, niekada nebūčiau prašęs, kad pasiliktumėt pas mane. Tiesa, gretimame kaime ir netgi tarp mano tarnų sklido neaiškūs gandai, buvo šiokių tokių įtarimų, bet jie man kėlė tik šypseną, taip atkakliai dėl jūsų klydau. Kalbėjo, esą vienas iš mažųjų muzikantų, giedojusių mišias per bažnytinę šventę,— persirengusi moteris. O paskui ėmė tikinti, kad tai paprasčiausiai pikta išmonė kurpiaus Gotlybo, norėjusio išgąsdinti ir nuliūdinti kleboną. O galiausiai aš pats atkakliai neigiau šį gandą. Kaip matote, visiškai pasidaviau apgaunamas, sunku būti labiau apkvailintam už mane.

— Įvyko didelis nesusipratimas, pone kanauninke,— tvirtai ir oriai atsakė Konsuela,— bet niekas nebuvo apkvailintas. Aš nė minutės nepamečiau jums privalomos pagarbos ir sąžiningai paisiau papročių, kurių reikalauja padorumas. Po ilgos kelionės pėsčiomis atsidūriau naktį kelyje, be pastogės, alpstanti iš troškulio ir nuovargio. Jūs nebūtumėt atsakęs elgetai pastogės. Jūs man ją suteikėte vardan muzikos, ir aš muzika apmokėjau savo sąskaitą. Jeigu prieš jūsų norą neišėjau iš jūsų kitą dieną, tai tik dėl nenumatyto atsitikimo, privertusio mane atlikti pareigą, kurią laikiau aukščiau už visas kitas. Mano priešas, mano varžovė, mano persekiotoja tarsi iš dangaus nukrito prie jūsų durų. Netekusi bet kokios globos ir pagalbos, ji turėjo teisę į mano pagalbą ir mano globą. Jūs atsimenate, kas buvo paskui, dvasiškasis tėve, ir puikiai žinote, jei pasinaudojau jūsų gerumu, tai ne dėl savęs. Ir jūs taipogi žinote, kad dingau iškart, vos tik atlikau savo pareigą.

O jeigu šiandien sugrįžau, kad pati padėkočiau jums už malones, kuriomis mane apibėrėte, tai todėl, kad garbingumas įpareigojo mane atverti jums akis ir pateikti jums paaiškinimą, kurio reikalauja ir jūsų, ir mano savigarba.

— Visa tai labai paslaptinga ir neapsakomai keista,— ištarė pusiau nugalėtas kanauninkas,— jūs sakote, kad nelaimingoji, kurios vaiką aš įsisūnijau, buvo jūsų priešas, jūsų varžovė... O kas esate jūs pats, Bertoni? Atleiskite, šis vardas vis man ant liežuvio. Sakykite, kaip nuo šiol turiu jus vadinti?

— Mano vardas Porporina,— atsakė Konsuela,— esu Porporos mokinė, operos dainininkė.

— A! Puiku! — giliai atsidusęs tarė kanauninkas.— Turėjau pats susiprotėti iš to, kaip jūs suvaidinote savo vaidmenį. Na o dėl jūsų nepaprasto muzikinio talento, man nereikia daugiau stebėtis. Jūs turėjote gerą mokyklą. Ar galiu jūsų paklausti: ponas Bepas — jūsų brolis... ar jūsų vyras?

— Nei viena, nei kita. Jis mano sielos brolis, ir tik brolis, pone kanauninke. Patikėkite, jei nebūčiau tokia pat skaisti kaip dvasiškasis tėvas, nesutepčiau savo buvimu jūsų švento būsto.

Konsuelos balse skambėjo toks įsitikinimas, kad kanauninkas pasidavė jos žavesiui, kaip visada nuoširdumui pasiduoda skaisčios, teisingos širdys. Jis pajuto, kaip nuo širdies nukrito didžiulis sunkumas ir, lėtai vaikštinėdamas su savo jaunaisiais draugais, ėmė klausinėti Konsuelą su pirmykščiu švelnumu ir simpatija, kurie pamažėle vėl užvaldė jo širdį. Ji trumpai papasakojo, neminėdama vardų, svarbiausius savo gyvenimo įvykius: susižadėjimą su Andzoletu prie mirštančios motinos lovos, apie jaunikio išdavystę, apie Korilos neapykantą, apie įžeidžiančias Dzustinjanio užmačias, apie Porporos patarimus, apie išvykimą iš Venecijos, apie Alberto meilę jai, apie Rudolštadtų šeimos pasiūlymą, apie savo pačios neryžtingumą ir abejones, apie pabėgimą iš Milžinų pilies, apie susitikimą su Jozefu Haidnu, apie jų kelionę, apie siaubą ir užuojautą prie kenčiančios Korilos patalo, apie savo dėkingumą kanauninkui už globą, suteiktą Andzoleto kūdikiui, pagaliau — apie atvykimą į Vieną ir netgi apie vakarykštį susitikimą su Marija Terese. Jozefas iki tol nežinojo visos Konsuelos istorijos. Ji niekada jam nekalbėjo apie Andzoletą, ir tas truputis, kurį ji dabar papasakojo apie savo buvusią meilę tam niekšui, nelabai jį apstulbino, bet jos didžiadvasiškumas Korilos atžvilgiu ir rūpinimasis kūdikiu padarė jam tokį didelį įspūdį, kad jis nusisuko norėdamas paslėpti ašaras, o kanauninkas savųjų nė netramdė. Konsuelos pasakojimas, glaustas, gyvas ir nuoširdus, jį taip paveikė, tarytum būtų perskaitęs nuostabų romaną, o kadangi iki tol jis nebuvo perskaitęs nė vieno, tai šis jam tapo pirmuoju, padariusiu jį audringų svetimo gyvenimo nuotykių bendrininku. Kad galėtų atidžiau klausytis Konsuelos, kanauninkas atsisėdo ant suolelio ir, jai baigus, sušuko:

— Jei viskas, ką papasakojote,— tiesa, o aš manau ir, kaip man atrodo, Aukščiausiojo valia jaučiu visa savo širdimi, tai jūs šventoji... šventoji Cecilija, sugrįžusi žemėn! Atvirai jums prisipažinsiu: aš niekuomet nebuvau nusistatęs prieš teatrą,— pridūrė jis minutę patylėjęs ir pamąstęs,— ir jūs man įrodėte, kad ir ten galima išgelbėti sielą, kaip ir bet kurioje kitoje vietoje. Be abejonės, jeigu jūs liksite tokia pat skaisti ir kilni, kokia buvote iki šiol, mano brangus Bertoni, tai nusipelnysite dangaus karalystę! Sakau jums, ką galvoju, brangioji mano Porporiña!

— O dabar, pone kanauninke,— stodamasi tarė Konsuela,— prieš išsiskiriant, papasakokite man apie mažąją Andželą.

— Andžela sveika ir puikiai jaučiasi,— atsakė kanauninkas.— Mano sodininkė nuolat ja rūpinasi, ir aš vis matau, kaip ji vaikšto su ja po gėlyną. Mergytė užaugs tarp gėlių, pati kaip gėlelė, mano akyse, o kai ateis laikas pasirūpinti išsilavinimu ir jos krikščionišku auklėjimu, pats to imsiuos. Pasikliaukite čia manimi, mano vaikai. Tai, ką pasižadėjau prieš Aukščiausiąjį, bus šventai išpildyta. Matyt, jos motina neatims iš manęs šitų rūpesčių, gyvendama Vienoje, ji nė karto netgi nepasidomėjo apie savo dukrą.

— Ji galėjo tai padaryti ir aplinkiniu keliu, jums nežinant,— pastebėjo Konsuela.— Netikiu, kad motina būtų tokia abejinga. Bet Korila siekia pakvietimo į imperatoriškąją sceną. Ji žino, kad jos didenybė labai griežta ir negloboja suteptos reputacijos asmenų. Korilai svarbu nuslėpti savo nuodėmes bent iki kontrakto pasirašymo. Tad saugokime paslaptį!

— Bet juk Korila — jūsų varžovė! — sušuko Jozefas.— Kalbama, kad ji nugalės jus savo intrigomis ir jau liežuvauja po visą miestą esą jūs Dzustinjanio meilužė. Apie tai buvo šnekama pasiuntinybėje, kaip man pasakojo Keleris... Ten piktinosi šiuo šmeižtu, bet bijojo, kad Korila mokės įtikinti Kaunicą, kuris noriai klausosi šitokios rūšies paskalų ir tebesižavi Korilos grožiu.

— Ji kalbėjo tokius dalykus? — išsprūdo Konsuelai, paraudusiai iš pasipiktinimo; paskui, nusiraminusi, ji pridūrė: — Beje, taip turėjo būti, šito reikėjo laukti...

— Bet juk užtenka tarti vieną žodį, kad išsklaidytumėt šį šmeižtą,— papriešta ravo Jozefas.— Ir aš jį tarsiu, šitą žodį! Aš pasakysiu, kad...

— Tu nieko nepasakysi, Bepai: tai būtų žema ir žiauru. Jūs taip pat nieko nepasakysite, pone kanauninke, o jeigu aš pati panorėsiu ką nors pasakyti, juk jūs mane sulaikysite, ar ne tiesa?

— O, tikra krikščioniška siela! — sušuko kanauninkas.— Bet pagalvokite pati, tokia paslaptis neilgai galės likti paslaptimi. Gana kam nors iš tarnų arba valstiečių, žinančių tą istoriją, išsiplepėti, ir po kokių dviejų savaičių taps žinoma, kad skaisčioji Korila paleido čia į pasaulį nesantuokinį kūdikį ir, negana to, dar jį pametė.

— Ne vėliau kaip po dviejų savaičių arba aš, arba Korila, pasirašysime kontraktą. Aš nenorėčiau laimėti keršto padedama. Iki to laiko, Bepai, nė žodžio, arba tu neteksi mano pagarbos ir draugystės. O dabar likite sveikas, pone kanauninke. Pasakykite, kad man atleidote, ištieskite man dar sykį tėviškai ranką, ir aš išvažiuosiu, kol jūsų tarnai nepamatė manęs su šia suknele.

— Tegu mano tarnai kalba, ką nori, o beneficija teprasmenga, jeigu dangui taip patinka! Aš neseniai gavau palikimą, ir tai man teikia jėgų nepaisyti savo vyskupo rūstybės. Mano vaikai, nelaikykite manęs šventuoju! Aš pavargau paklusti ir save varžyti. Noriu gyventi dorai, be jokių absurdiškų baimių. Nuo to laiko, kai šalia manęs nėra tos pabaisos Brigitos, o ypač nuo tada, kai turiu nepriklausomą turtą, jaučiuosi drąsus kaip liūtas. Tad eime su manimi pusryčiauti; o paskui pakrikštysiu Andželą ir iki pietų muzikuosim.

Ir jis nusitempė juos pas save.

— Ei, Andreasai, Josifai! — šūktelėjo jis įeidamas į namą.— Eikite, pažvelkite į sinjorą Bertonį, pavirtusį dama. Ką, nesitikėjote, ar ne tiesa? Ir aš. Na greičiau stebėkitės sykiu su manimi ir mikliai denkite stalą!

Pusryčiai buvo puikūs, ir mūsų jaunuoliai įsitikino, kad jeigu kanauninko mąstysenoje ir įvyko didelių pokyčių, tas visai nepalietė jo įpročio gerai pavalgyti. Po to į vienuolyno koplyčią atnešė kūdikį. Kanauninkas nusimetė savo vata dygsniuotą chalatą, apsivilko sutaną ir kamžą ir atliko krikštymo apeigą. Konsuela ir Jozefas buvo krikštatėviais ir mergaitę pavadino Andžela. Likusią dienos dalį paskyrė muzikai, o paskui atėjo metas atsisveikinti. Kanauninkas labai nusiminė, sužinojęs, kad jo draugai negali su juo papietauti, bet galų gale sutiko su jų motyvais ir pasiguodė viltimi greitai pamatyti juos Vienoje, kur jis rengėsi įsikurti žiemai.

Kol kinkė, jis nusivedė jaunuolius į oranžeriją pasigrožėti naujais augalais, kuriais praturtino savo kolekciją. Artėjo prieblanda, kanauninkas, kuris turėjo jautrią uoslę, nenužengęs nė kelių žingsnių po stiklo stogu savo skaidraus rūmo, šušuko:

— Jaučiu kažkokį nepaprastą aromatą! Ar tik jau nepražydo vanilinis kardelis? Ne, tai ne jo aromatas. O strelicija visai nekvepia... Ciklamenų kvapas ne toks švarus, ne toks jaudinantis. Kas čia vyksta? Nebūtų žuvusi, deja, mano volkamerija, sakyčiau, kad uodžiu jos aromatą. Vargšas augalas! Geriau jo neprisiminti.

Staiga kanauninkas sušuko iš nuostabos ir susižavėjimo: prieš jį dėžėje stovėjo pati nuostabiausia volkamerija, kokią jis kada nors buvo regėjęs, visa aplipusi kekėmis baltų su rausvomis širdelėmis rožyčių, kurių saldus aromatas pripildė visą oranžeriją, nustelbdamas visus kitus, įprastus ore pasklidusius kvapus.

— Kas per stebuklas? Iš kur šitas rojaus džiaugsmas, ši gėle-

lė iš Beatričės sodo? — sušuko kanauninkas, poetiškai susižavėjęs.

— Mes su didžiausiu atsargumu atsivežėme šią volkamerią karietoje,— atsakė Konsuela,— leiskite padovanoti ją jums kaip atpildą už baisų prakeiksmą, ištrūkusį kartą iš mano lūpų, dėl ko aš gailėsiuos visą gyvenimą.

— O brangioji mano dukra! Kokia dovana! Ir kaip delikačiai įteikta! — ištarė sujaudintas kanauninkas.— O neįkainojama volkamerija, aš tau duosiu ypatingą vardą, kaip kad duodu paprastai nuostabiausiems mano kolekcijos egzemplioriams: tu vadinsies Bertoniu, kad nušviestum atminimą būtybės, jau nebeegzistuojančios, bet kurią mylėjau tikra tėviška meile.

— Brangusis mano tėve,— tarė Konsuela, spausdama jam ranką,— jūs turite priprasti mylėti savo dukteris taip pat kaip sūnus. Andžela ne berniukas...

— Ir Porporina taip pat mano duktė,— atsakė kanauninkas,— taip, mano duktė! Taip! Taip! Mano duktė! — pakartojo jis, pakaitomis žvelgdamas tai į Konsuelą, tai į volkamerią Bertonį pilnomis ašarų akimis.

Šeštą valandą Jozefas ir Konsuela jau buvo namuose. Karietą jie paliko prie įvažiavimo į priemiestį ir niekas neišdavė jų nekaltos išdaigos. Porpora tik nusistebėjo, kodėl Konsuela neišalko po pasivaikščiojimo nuostabiose pievose, supančiose imperijos sostinę. Kanauninko pusryčiai privertė Konsuelą pasmaguriauti tą dieną galbūt truputį virš normos. Užtat grynas oras ir judėjimas suteikė jai nuostabų miegą, ir kitą dieną ji pasijuto balsinga ir tokia žvali, kokia dar nė karto Vienoje nebuvo.

LXXXIX

Netikrumas dėl ateities, o galbūt noras pateisinti arba paaiškinti tai, kas dedasi jos širdyje, paskatino Konsuelą pagaliau parašyti grafui Kristianui, papasakoti jam apie savo santykius su Porpora, apie jo pastangas sugrąžinti ją į sceną ir apie tai, kaip ji viliasi, kad tos pastangos bus bergždžios. Ji grafui atvirai papasakojo, kiek daug skolinga savo mokytojui, kaip privalo būti jam ištikima ir nuolanki, kaip ją neramina Alberto savijauta ir meldė pamokyti, ką parašyti jaunajam grafui, kad palaikytų jo ramybę ir tikėjimą. Užbaigė taip: „Jūsų malonybe, aš prašiau jūsų duoti man laiko susivokti ir apsispręsti. Ir savo žodį išlaikiau: prisiekiu prieš Dievą, kad jaučiu turinti stiprybės apsaugoti savo širdį ir protą nuo bet kokios kenksmingos fantazijos arba naujo susižavėjimo. O tuo tarpu, grįždama į sceną, aš sykiu tarytum laužau savo pažadą, atsisakau vilties jį įvykdyti. Teiskite mane arba, greičiau, likimą, mane valdantį, ir pareigą, man vadovaujančią. Aš nematau galimybės jų nepaisyti, nepadariusi nusikaltimo. Laukiu jūsų malonybės patarimo, išmintingesnio negu

mano pačios išmanymas, ir tikiu, kad jis nesiskirs su mano sąžinės balsu".

Užklijavusi laišką ir pavedusi Jozefui jį išsiųsti, Konsuela pasijuto ramesnė, kaip kad visuomet būna, kai žmogus, atsidūręs sunkioje padėtyje, suranda būdą išlošti laiko ir atitolinti lemtingąją minutę. Todėl ji sutiko kartu su Porpora aplankyti gana įžymų ir gana liaupsinamą rūmų poetą, poną abatą Metastazijų, šiam vizitui jos mokytojas teikė didžiulę reikšmę.

Garsiajam abatui tuomet buvo apie penkiasdešimt metų. Jis buvo labai gražus, žavių manierų, nuostabus pašnekovas, ir Konsuela tikriausiai būtų pajutusi jam didelę simpatiją, jeigu prieš jiems išsiruošiant į namą, kur skirtinguose aukštuose gyveno rūmų poetas ir kirpėjas Keleris, tarp jos ir Porporos nebūtų įvykęs toks pokalbis.

— Konsuela,— pradėjo maestro,— dabar tu pamatysi iš pažiūros visiškai sveiką žmogų su gyvomis juodomis akimis, rausvu veidu ir gaiviomis, besišypsančiomis lūpomis, kuris nori žūt būt vaizduotis sekinančios, sunkios ir pavojingos ligos auka; jis valgo, miega, dirba ir stoveja kaip ir kiekvienas, o tvirtina, kad jam esą nemiga, prislėgta nuotaika, išsekimas, kad jam reikalinga laikytis dietos. Žiūrėk neapsižioplink ir, kai jis prie tavęs ims skųstis savo negalia, nesumanyk jam sakyti, kad jis nepanašus į ligonį, puikiai atrodo ar ką nors panašaus, nes jis trokšta, kad jo gailėtųsi, rūpintųsi juo ir iš anksto apraudotų. Apsaugok Viešpatie, taip pat prašnekti su juo apie mirtį arba apie ką nors numirusį: jis bijo mirties ir nenori mirti. Bet sykiu nepadaryk kvailystės, atsisveikinant pasakiusi: „Tikiuosi, kad jūsų brangi sveikata greitai pagerės", kadangi jis trokšta, kad jį laikytų mirštančiu, ir jeigu galėtų visus įtikinti, jog jau numirė, būtų labai patenkintas, žinoma, pats tuo netikėtų.

— Kokia kvaila didžio žmogaus manija,— pastebėjo Konsuela.— Bet apie ką gi su juo kalbėti, jei negalima ne užsiminti nei apie pasveikimą, nei apie mirtį?

— Kalbėti reikia apie jo ligą, užduoti jam tūkstantį klausimų, išklausyti visas jo negalavimų ir kančių smulkmenas, o pabaigoje pasakyti, kad jis nepakankamai rūpinasi savo persona, negalvoja apie save, netausoja savęs, per daug dirba. Šitaip mes įgysime jo palankumą.

— Tačiau pas jį einame su prašymu parašyti poemą, kuriai jūs sukurtumėt muziką, o aš galėčiau sudainuoti. Kaip mes galime patarti jam nerašyti ir tuo pat metu įkalbinėti kuo greičiau mums kažką sukurti?

— Viskas besišnekant susitvarkys savaime. Reikia tik pataikyti įterpti žodelį.

Maestro norėjo, kad jo mokinė patiktų poetui, bet dėl jam būdingo kandumo negalėjo neišjuokti savo artimo ir šitaip pats padarė klaidą, pažadinęs Konsuelai tą kritišką požiūrį ir vidinę panieką, kurie nemalonūs asmenims, trokštantiems begalinių pa-

gyrų ir žavėjimosi. Nemokanti pataikauti ir apsimetinėti, Konsuela tiesiog kentėjo matydama, kaip Porpora pataikauja poeto silpnybėms ir sykiu žiauriai iš jo tyčiojasi, apsimesdamas pagarbiai užjaučiantis jo įsivaizduojamas negalias. Ne kartą ji raudo ir tylėjo, nepaisydama mokytojo ženklų, kviečiančių jam pritarti.

Konsuela jau buvo pradėjusi garsėti Vienoje. Ji dainavo daugelyje salonų, ir galimybė, kad ji bus pakviesta į imperatoriškąją sceną, šiek tiek jaudino muzikinį pasaulį. Metastazijus buvo visagalis. Užteko Konsuelai užkariauti poeto palankumą, paglostyti jo savimeilę, ir jis galėtų pavesti Porporai sukurti muziką savo libretui „Attilio Regole" [1], jau keleri metai gulėjusiam jo portfelyje. Taigi buvo itin svarbu, kad mokinė užsistotų savo mokytoją, nes pats mokytojas buvo visai ne rūmų poeto skonio.

Ne veltui Metastazijus buvo italas, o italai retai teklysta dėl vienas kito. Jis buvo pakankamai jautrus ir įžvalgus, puikiai žinojo, kad Porpora — gana rezervuotas jo draminio talento gerbėjas ir ne sykį aštriai atsiliepė (teisingai ar ne — kitas klausimas) apie jo bailumą, egoizmą ir apsimestinį jausmingumą. Konsuelos ledinį santūrumą ir tą tariamą nesidomėjimą liga poetas išsiaiškino savaip, neatspėjęs, kad tai tiesiog drovumas, sukeltas pagarbaus gailesčio. Jis tame įžvelgė kažką beveik įžeidžiančio sau ir, jei nebūtų mandagumo ir paslaugumo vergas, kategoriškai būtų atsisakęs klausytis jos dainavimo. Tačiau pasimaivęs, teisindamasis sudirgusiais nervais ir baime pernelyg susijaudinti, visgi sutiko. Metastazijus jau buvo girdėjęs Konsuelą, kai ši dainavo „Juditos" oratoriją, bet reikėjo jam parodyti ją kaip operos dainininkę, ko Porpora ypač siekė.

— Bet kaip pasielgti, kaip dainuoti,— sušnibždėjo jam Konsuela,— jeigu jo negalima jaudinti?

— Priešingai, jį reikia sujaudinti,— taipogi pašnibždom atsakė maestro.— Jis labai džiaugiasi, kai jam išblaško apatiją, nes po stiprių išgyvenimų jį apima poetinis įkvėpimas.

Konsuela padainavo ariją iš „Achilo Skyre", geriausio Metastazijaus draminio kūrinio, kuriam muziką sukūrė kompozitorius Kaldara 1736 metais ir kuris buvo scenoje parodytas per Marijos Teresės vedybų iškilmes. Metastazijus taip pat buvo priblokštas Konsuelos balso ir meistriškumo, kaip ir pirmąjį kartą, bet nutarė nenuoširdžiai ir šaltai tylėti, kaip ir ji, jam pasakojant apie savo negalavimus. Tačiau tai nepavyko, kadangi, nepaisant nieko, garbusis poetas buvo tikras menininkas, ir jeigu nuostabus dainavimas jaudina poeto širdį, prikeldamas jo mūzos balsą ir savo triumfo prisiminimus, tai priešiškumui nebelieka vietos.

Abatas Metastazijus mėgino priešintis visagaliams meno kerams. Jis kosėjo, muistėsi fotelyje kaip žmogus, kamuojamas skausmo, bet staiga, pagautas prisiminimų, dar labiau jaudinančių negu šlovės prisiminimai, užsidengė veidą skepetaite ir ėmė rau-

[1] „Atilijus Regulas" *(it.)*.

doti. Porpora, sėdėdamas už Metastazijaus fotelio, rodė Konsuelai ženklus negailėti jo jausmingumo šelmiškai trynė rankas.

Tos ašaros, gausios ir nuoširdžios, iškart sutaikė merginą su silpnaveliu abatu. Vos užbaigusi ariją, ji priėjo prie jo, pabučiavo ranką ir prašneko šį sykį nuoširdžiai:

— Ach, pone, kokia būčiau išdidi ir laiminga, taip jus sujaudinusi, jeigu manęs negraužtų sąžinė. Baimė, kad jums pakenkiau, nuodija mano džiaugsmą.

— O! Brangusis mano vaike! — sušuko visiškai nugalėtas abatas.— Jūs nežinote, negalite žinoti, kokį gėrį man suteikėte ir kiek padarėte blogo! Iki šiol niekada dar negirdėjau moters balso, tokio panašaus į mano brangiosios Marianos balsą. O jūs man taip priminėte jos dainavimo manierą, jos išraiškingumą, kad atrodė tarsi vėl ją girdžiu. Ach! Jūs sudaužėte mano širdį!

Ir jis vėl ėmė raudoti.

— Jo malonybė kalba apie garsiąją dainininkę, kuri visada privalo būti tau pavyzdžiu,— apie įžymiąją neprilygstamąją Marianą Bulgarini,— paaiškino savo mokinei Porpora.

— Ach, Romanina! [1] — sušuko Konsuela.— Aš ją girdėjau būdama vaikas, Venecijoje. Tai mano gyvenime buvo pirmasis stiprus įspūdis, niekada jo nepamiršiu!

— Taip, matau, kad jūs ją girdėjote ir išsaugojote neišdildomą įspūdį,— prabilo Metastazijus.— Ach, vaike! Viskuo ją mėgdžiokite — mėgdžiokite jos vaidybą, jos gerumą, jos kilnumą, jos dvasios stiprybę, jos ištikimybę! O, kokia nuostabi ji buvo dieviškosios Veneros vaidmenyje pirmojoje mano operoje, parašytoje Romoje! Aš jai skolingas už savo pirmąjį triumfą.

— O ji dėkinga jūsų malonybei už savo pačią nuostabiausią sėkmę,— pastebėjo Porpora.

— Tai tiesa, mes padėjome vienas kito sėkmei. Bet aš niekada negalėjau atsidėkoti jai už viską. Niekada tiek meilės, tiek didvyriško atsidavimo ir švelnaus rūpestingumo nebuvo mirtingoje sieloje! Mano gyvenimo angele, aš amžinai apraudosiu tave ir svajoju vien apie tai, kad susijungčiau su tavimi!

Čia abatas vėl paplūdo ašaromis. Konsuela buvo nepaprastai sujaudinta. Porpora apsimetė, kad ir jis susijaudinęs, bet, nors ir kaip stengėsi, jo veidas rodė ironiją ir panieką. Konsuela tai pastebėjo ir nusprendė vėliau jam papriekaištauti dėl nepasitikėjimo ir nejautrumo. O Metastazijus matė tik tą efektą, kurį stengėsi sukelti — jaudinantį susižavėjimą gerąja Konsuela. Jis buvo iš tikrų poetų padermės, tai yra noriau liejo ašaras tarp žmonių, o ne vienas savo kambaryje, ir niekuomet taip stipriai nejuto savo potraukių ir kančių, kaip tomis minutėmis, kai apie jas gražbyliaudavo. Pagautas prisiminmų, jis papasakojo Konsuelai apie tą savo jaunystės laikotarpį, kai Romanina vaidino tokį reikšmingą vaidmenį jo gyvenime, papasakojo, kiek daug padėjo jam kilnioji bičiulė, kokiu išties dukterišku rūpestingumu ap-

[1] Romietė! *(it.)*

gaubė ji jo nusenusius tėvus, kaip grynai motiniškai pasiaukojo, su juo išsiskirdama ir išsiųsdama jį į Vieną ieškoti laimės. O kai priėjo prie atsisveikinimo scenos, kai pačiais jausmingiausiais žodžiais pavaizdavo, kaip jo Mariana, sužeista širdimi slopindama raudą, įtikinėjo jį palikti ją ir galvoti tik apie save patį, jis sušuko:

— O! Jeigu Mariana būtų galėjusi atspėti, kokia ateitis manęs laukė toli nuo jos, jeigu ji būtų galėjusi numatyti visas kančias, visą kovą, visas baimes, visus pavojus, visus likimo smūgius, galiausiai baisią ligą — viską, kas buvo man skirta, ji būtų atsisakiusi tokio baisaus pasiaukojimo. Deja! Aš nė minutės nemaniau, kad išsiskiriame amžinai ir mums nelemta daugiau susitikti žemėje!

— Kaip? Jūs daugiau nebesusitikote? — paklausė Konsuela pilnomis ašarų akimis, nes Metastazijaus kalba nepaprastai graudino klausytojus.— Ji taip ir neatvažiavo į Vieną?

— Taip niekada ir neatvažiavo! — atsakė prislėgtas Metastazijus.

— Kaip, būdama taip atsidavusi, nesurado stiprybės atvažiuoti čia pas jus? — vėl sušuko Konsuela, kuriai Porpora bergždžiai laidė nuožmius žvilgsnius.

Metastazijus nieko neatsakė, atrodė, buvo paskendęs savo apmąstymuose.

— Bet juk ji dar gali atvažiuoti? — toliau naiviai klausinėjo Konsuela.— Ir ji, žinoma, atvažiuos. Šis laimingas įvykis sugrąžins jums sveikatą.

Abatas išblyško, ir jo veide pasirodė siaubas. Maestro iš visų jėgų pradėjo kosėti, ir Konsuela staiga prisiminė, kad Romanina numirė daugiau kaip prieš dešimtį metų, ir suprato, kad be galo apsižioplino, priminusi jos mirtį draugui, trokštančiam, anot jo, tik vieno — susijungti su savo mylimąja kape. Ji prikando lūpą ir beveik tučtuojau išėjo kartu su savo mokytoju, kuris, kaip paprastai, nieko nepešė iš šio apsilankymo, be neapibrėžtų pažadų ir daugybės komplimentų.

— Ką tu padarei, kvailute! — užsipuolė jis Konsuelą, vos tik išėjus.

— Didelę kvailystę, pati matau. Visai užmiršau, kad Romaninos seniai nebėra tarp gyvųjų. Bet nejaugi manote, mokytojau, kad abatas, toks mylintis ir toks nepaguodžiamas, taip brangina gyvenimą, kaip kad jūs tvirtinate? Man labiau atrodo, kad liūdesys dėl draugės netekties — vienintelė jo ligos priežastis, ir jeigu tam tikra prietaringa baimė ir verčia jį nerimauti dėl mirties valandos, jis visgi nuoširdžiai bodisi gyvenimu.

— Vaike,— tarė Porpora,— gyvenimu niekada nesibodi tas, kuris yra turtingas, gerbiamas, pamalonintas ir sveikas. O jeigu žmogus niekada neturėjo kitų rūpesčių ir kitos aistros, kaip tik naudotis tomis gėrybėmis, tai, keikdamas savo gyvenimą, jis meluoja ir vaidina komediją.

— Nesakykite, kad jis neturėjo kitų aistrų. Jis mylėjo Marianą, ir aš suprantu, kodėl jis tuo brangiu vardu pavadino savo krikšto dukrą ir dukterėčią Marianą Martinec.

Konsuelą vos nepridėjo: „Jozefo mokinę", bet laiku susigriebė.

— Pabaik,— tarė Porpora,— savo krikštadukrą, dukterėčią arba savo dukterį.

— Taip šneka, bet kas man darbo?

— Mažų mažiausia tai įrodytų, kad mielas abatas, išsiskyręs su savo mylimąja, gana greitai nusiramino. Bet kai tu jį paklausei (teatleidžia tau Dievas tavo kvailumą!), kodėl jo brangioji Mariana neatvažiavo paskui jį čionai, jis tau nieko neatsakė. Tai štai aš už jį atsakysiu. Romanina išties jam be galo pasitarnavo, kiek tik moteris gali pasitarnauti vyrui. Ji priglobė jį, gerai maitino, rengė, gelbėjo iš bėdos, visame kame rėmė. Jos padedamas, gavo poeta cesareo vardą. Ji tapo tarnaite, draugu, slauge, jo nusenusių tėvų geradare. Visa tai tiesa. Marianos širdis buvo kilni. Aš ją gerai pažinojau. Bet tiesa ir tai, kad ji aistringai troško susijungti su abatu, patekusi į imperatoriškąją sceną. O dar teisingiau, kad ponas abatas ne tik nenorėjo, bet ir neleido šito. Tiesa, jie kuo meiliausiai susirašinėjo. Neabejoju, kad poeto laiškai buvo šedevrai. Jie bus išspausdinti, ir jis tą puikiai žinojo. Bet, įtikinėdamas savo dilettissima amica [1], kad trokšta su ja susijungti ir nenuilsdamas rūpinasi priartinti laimingą jų susitikimo dieną, gudrus lapinas taip tvarkė reikalus, kad nelemtoji dainininkė neužkluptų netikėtai pačiame įkarštyje jo garsaus ir gana naudingo ryšio su trečiąja Mariana (nes šitas vardas buvo laiminga jo gyvenimo žvaigždė) — aukštos kilmės ir visagale grafiene Althan, paskutiniojo imperatoriaus favorite. Netgi kalbama, kad šitas ryšys baigėsi slapta santuoka. Štai kodėl man atrodo visai nepritinkant rautis jam plaukus, priminus nelaimingąją Romaniną, kuriai jis suteikė galimybę numirti iš sielvarto, kai pats tuo metu kūrė madrigalus rūmų damos glėbyje.

— Jūs viską aiškinate ir apie viską sprendžiate su žiauriu cinizmu, brangusis mokytojau,— nuliūdusi tarė Konsuela.

— Kalbu tą patį, ką ir visi, nieko neprasimanau. Tokia visų nuomonė. Patikėk, ne visi komediantai patenka į sceną. Tai sena patarlė.

— Visuotinė nuomonė ne visuomet pati teisingiausia ir niekuomet nebūna pati prielankiausia. Taip, maestro, negaliu patikėti, kad žmogus su tokiu vardu ir talentu buvo tik komediantas. Aš mačiau jo tikras ašaras, ir jeigu jis gali sau prikišti, kad per greitai pamiršo savo pirmąją Marianą, tai jo atgaila tik patvirtina dabartinių apgailestavimų nuoširdumą. Visame tame aš linkusi matyti greičiau silpnumą negu niekingumą. Jį padarė abatu. Jį apibėrė malonėmis. Rūmai buvo dievobaimingi. Jo ryšys su aktore būtų sukėlęs didelį skandalą. Jis nenorėjo sąmoningai būti

[1] Mylimiausiąją draugę *(it.)*.

neištikimas Bulgarini, apgauti ją, jis bijojo, svyravo, norėjo išlošti laiko... O ji numirė.

— Ir jis padėkojo apvaizdai; — pridūrė negailestingas maestro.— O dabar mūsų imperatorė siuntinėja jam dėžutes ir žiedus su deimantine jo monograma, rašymo plunksnas iš lazurito, papuoštas deimantiniais laurais, masyvias aukso vazas su ispanišku tabaku, antspaudėlius iš didelio vientiso deimanto, ir visa tai taip ryškiai žiba, kad poeto akys nuolat ašaroja...

— Bet argi tai gali jį paguosti, sudaužius Romaninos širdį?

— Visai galimas daiktas, kad ne. Bet troškimas visa tai gauti paskatino taip pasielgti. Apgailėtinas garbėtroška! Man sunku buvo susilaikyti nesijuokus, kai jis rodė mums savo auksinę žvakidę su auksiniu gesintuvo gaubteliu, ant kurio imperatorės paliepimu buvo išgraviruotas šmaikštus posakis: „Perchè possa risparmiare i suoi occhi" [1].

Iš tiesų tai buvo taip jaudinama, kad privertė jį pakiliai sušukti: „Affettuosa espressione valutabile più assai dell'oro!" [2] O, niekingas žmogus!

— O, vargšas žmogus! — atsidususi ištarė Konsuela.

Namo ji sugrįžo labai liūdna, nes instinktyviai nusigandusi gretino Metastazijaus elgesį Marianos atžvilgiu su savo pačios Alberto atžvilgiu.

„Laukti ir nesulaukus numirti,— nejaugi tai likimas visų, mokančių aistringai mylėti? Priversti laukti, priversti numirti iš kančios — nejaugi tai likimas visų, kurie vaikosi šlovės viziją?" — kalbėjo ji sau.

— Apie ką susimąstei? — paklausė jos meistras.— Man atrodo, viskas klostosi gerai ir, nepaisant tavo neapdairumo, pavergei Metastazijų.

— Nedidelė pergalė prieš silpną sielą,— atsakė ji,— ir man atrodo, kad tas, kam neužteko jėgų įtaisyti į imperatoriškąją sceną Marianą, vargu ar jų atras dėl manęs.

— Metastazijus meno klausimais dabar vadovauja imperatorei.

— Metastazijus meno klausimais imperatorei patars tik tai, ko ji pati norės, ir kiek bekalbėtų apie jos didenybės favoritus ir patarėjus... aš mačiau Marijos Teresės veidą ir užtikrinu jus, kad Marija Teresė per daug didelė politikė, kad turėtų meilužių, ir per daug valdinga monarchė, kad turėtų draugų.

— Na, tuomet reikia užkariauti pačios imperatorės palankumą,— susirūpinęs tarė Porpora.— Reikia, kad tu kaip nors rytą padainuotum jos apartamentuose ir ji su tavimi pasišnekėtų. Sako, ji mėgsta tik dorus žmones. Jeigu ji išties turi tą erelišką žvilgsnį, kurį jai priskiria, tai supras, kokia tu ir suteiks tau pirmenybę. Aš viską padarysiu, kad imperatorė pamatytų tave akis į akį.

---

[1] „Kad jis galėtų išsaugoti savo akis" *(it.)*.

[2] „Draugiški jausmai brangesni už auksą!" *(it.)*

XC

Kartą rytą Jozefas, šveisdamas grindis Porporos prieškambaryje, visai užmiršo, kad pertvara plona, o maestro miega jautriai, ir mašinaliai ėmė pusbalsiu niūniuoti kažkokią muzikinę frazę, atėjusią jam galvon, palydėdamas dainavimą ritmingais šepečio judesiais. Porpora, nepatenkintas, kad jį prieš laiką pažadino, pasimuistė lovoje, pamėgino vėl užmigti, tačiau persekiojamas gražaus, skambaus balso, lengvai ir tiksliai pakartojančio gana subtilią, puikiai nušlifuotą muzikinę frazę, maestro apsisiautė chalatą ir sužavėtas melodijos, nors sykiu truputį pykdamas ant artisto, kuris, nesulaukęs jo nubundant, nesivaržydamas atsidangino pas jį kurti savo arijų, atsikėlė ir pažiūrėjo pro rakto skylutę. Kaip jis nustebo: dainavo Bepas, dainavo ir svajojo, plėtodamas savo muzikinę idėją, ir susirūpinęs valė kambarį.

— Ką tu ten dainuoji? — griausmingu balsu sušuko maestro, netikėtai atidaręs duris.

Jozefas, apdujęs, kaip žmogus, netikėtai pažadintas iš miego, vos nepametė šepečio ir šluotos ir vos nenukūrė kiek įkabindamas iš namų. Tačiau, jau seniai praradęs viltį tapti Porporos mokiniu, jis visgi buvo laimingas klausydamasis, kaip Konsuela muzikuoja su maestro, ir kaip paslapčiomis, kai nebūdavo mokytojo, jį moko kilnioji bičiulė. Todėl jis užvis bijojo, kad jo neišvarytų, ir paskubėjo sumeluoti, kad išsklaidytų įtarinėjimus.

— Ką dainuoju? — pakartojo jis, visiškai sutrikęs.— Ir pats nežinau, maestro.

— Argi dainuoja, ko nežino? Meluoji!

— Užtikrinu, maestro, tikrai nežinau! Jūs mane taip išgąsdinote, kad viską užmiršau. Žinoma, esu labai kaltas, kad dainavau šalia jūsų kambario. Aš toks išsiblaškęs; man pasirodė, kad esu toli nuo čia, visai vienas, ir pamaniau: „Dabar gali dainuoti, nieko nėra, niekas nepasakys: „Nutilk, nemokša, tu klaidingai dainuoji. Nutilk, gyvuly, tu taip ir neišmokai muzikos".

— Kas tau sakė, kad blogai dainuoji?

— Visi sakė.

— O aš tau sakau,— griežtai sušuko maestro,— kad tu dainuoji ne blogai. Kas bandė mokyti tave muzikos?

— Na... pavyzdžiui, maestro Reiteris — jį skuta mano draugas Keleris. Ir Reiteris išvijo mane iš pamokos, sakydamas, kad kaip buvau asilas, taip juo ir liksiu.

Jozefas jau gerai žinojo maestro antipatijas, žinojo, kokios prastos nuomonės jis buvo apie Reiterį, ir vylėsi įgyti Porporos malonę, jei Reiteris prie jo blogai atsilieps apie savo buvusį mokinį. Bet Reiteris per retus apsilankymus šiame name, sutikdamas Jozefą prieškambaryje, nesiteikė jo netgi pažinti.

— Maestro Reiteris pats asilas,— pro dantis sumurmėjo Porpora.— Bet ne tai svarbu,— pridūrė jis jau garsiai,— noriu žinoti, iš kur ištraukei savo muzikinę frazę.

Jis sudainavo tą frazę, kurią per išsiblaškymą Jozefas privertė jį išklausyti dešimt kartų.

— Ach, šitą! — tarė Haidnas: jam pasirodė, kad maestro jau truputį geriau nusiteikęs, nors ir bijojo dar tuo patikėti.— Girdėjau, kaip ją dainavo sinjora.

— Konsuela? Mano duktė? O aš ir nežinojau. Ach! Tai tu, vadinasi, klausaisi prie durų?

— O ne, pone! Bet muzika sklinda iš kambario į kambarį ir pasiekia virtuvę — nenorom girdi...

— Man nepatinka tarnai su tokia atmintimi, tarnai, kurie dainuos gatvėje mūsų dar neišleistus kūrinius. Tu šiandien pat susidėsi savo daiktus ir vakare iškeliausi ieškotis kitos vietos.

Maestro nuosprendis nelyginant perkūnas trenkė vargšą Jozefą, ir jis nuėjo verkti į virtuvę, kur pas jį greitai atėjo Konsuela ir, išklausiusi pasakojimą apie jo nuotykius, nuramino jį, pažadėjusi viską sutvarkyti.

— Kaip, maestro? — kreipėsi ji į Porporą, paduodama jam kavą.— Tu nori išvyti vargšą berniuką, darbštų ir sąžiningą, vien už tai, kad jam pirmą kartą gyvenime pasisekė nesuklydus padainuoti?

— Sakau tau, kad tas mažylis intrigantas ir melagis. Jį man atsiuntė kas nors iš priešų, kad išgautų mano dar neišleistus kūrinius ir juos prisiskirtų sau anksčiau, negu jie pamatys šviesą. Užtikrinu, kad tas šelmis jau atmintinai moka mano naują operą ir už mano nugaros perrašinėja mano rankraščius. Kiek kartų mane šitaip išdavinėjo! Kiek savo sumanymų atrasdavau jų gražiose operose, žavėjusiose visą Veneciją, o žiūrėdama manąsias, publika žiovaudavo, sakydama: „Tas senas plepys Porpora vaišina mus naujienomis, nuvalkiotomis visuose kampuose". Ir štai kvailys išsidavė: šįryt sudainavo ištrauką, kuri gali būti sukurta tik pono Hasės ir kurią gerai įsiminiau. Aš ją užrašysiu ir atsikeršydamas įdėsiu į savo naująją operą, kad atsilyginčiau Hasei už išdaigas, kurias jis ne kartą man iškrėtė.

— Saugokitės, maestro, ta frazė galbūt jau išspausdinta. Juk jūs nemokate atmintinai visų šiuolaikinių kūrinių.

— Bet aš juos esu girdėjęs ir sakau tau, kad ta frazė pernelyg reikšminga, aš nebūčiau galėjęs neatkreipti į ją dėmesio.

— Tokiu atveju, maestro, dėkoju jums. Aš didžiuojuos ta fraze, nes ji mano!

Konsuela melavo: muzikinė frazė, apie kurią buvo kalbama, tik šį rytą buvo gimusi Haidno galvoje, bet Konsuela su juo susitarė ir jau suspėjo išmokti melodiją atmintinai, kad nebūtų užklupta iš netyčių nepatiklaus, smalsaus mokytojo. Porpora nepraleido progos pareikalauti iš jos tos nelaimingos frazės, Konsuela tuojau ją sudainavo ir pareiškė, kad vakar, norėdama įtikti Metastazijui, pabandė sukurti muziką pirmiesiems jo gražios pastoralės posmams:

Cià riede la primavera
Col suo fiorito aspetto:
Già il grato zaffiretto
Scherza fra l'erbe e i fior.

Tornan le frondi algi alberi,
L'herbette al prato tornano,
Sol non ritorna a me
La pace del mio cor [1].

— Daug kartų kartojau savo pirmąją frazę,— pridūrė ji,— o paskui išgirdau, kaip maestro Bepas, nelyginant tikra kanarėlė, dainuoja prieškambaryje tą pačią frazę nei į tvorą, nei į mietą. Tai išvedė mane iš kantrybės, ir aš pasistengiau jį nutildyti. Bet po valandos jis ėmė kartoti mano melodiją tokią iškraipytą, kad išmušė man bet kokį norą toliau kurti.

— O kodėl jis šiandien taip puikiai ją dainuojà? Kas jam miegant atsitiko?

— Tuojau paaiškinsiu, mokytojau: pastebėjau, kad mažylis turi gerą balsą, o blogai dainuoja dėl prastos klausos, prasto išsilavinimo ir atminties: priverčiau tavo metodu dainuoti jį gamas, kad įsitikinčiau, ar išeis kas iš jo, nors ir turi menkus gabumus muzikai.

— Kas nors išeiti privalo, esant bet kokiems gabumams! — sušuko Porpora.— Nėra blogų balsų, ir niekuomet klausa, lavinama...

— Ir aš taip maniau,— nutraukė jį Konsuela, norėjusi kuo greičiau pasiekti užsibrėžtą tikslą,— taip ir atsitiko. Aš daviau jam pirmą pamoką pagal savo sistemą, ir man pasisekė išaiškinti tam neišmanėliui tai, ką jis, mokydamasis pas Reiterį ir visus tuos vokiečius visą gyvenimą, taip niekada ir nesuprastų. Po to sudainavau jam savo frazę, ir ji pirmą kartą pasiekė jo klausą. Jis čia pat sugebėjo ją pakartoti ir taip nustebo, taip susižavėjo, kad, ko gero, visą naktį nesumerkė akių. Jam tai buvo tikras atradimas. „O, sinjora! — sakė jis man.— Jeigu mane taip mokytų, aš, ko gero, galėčiau išmokti kaip ir kiekvienas kitas. Bet prisipažįstu, niekada ir nieko nepajėgiau suprasti to, ko mane mokė švento Stepono giedojimo mokykloje".

— Tai jis iš tikrųjų buvo giedojimo mokykloje?

— Jį iš ten gėdingai išvijo. Paklausk apie jį maestro Reiterio, ir šis tau pasakys, kad tai plevėsa, neturintis jokių muzikinių gabumų, iš kurio visiškai nieko negalima padaryti.

— Na, tu, eik šen! — sušuko Porpora Jozefui, už durų liejusiam karčias ašaras.— Stok čia, šalia manęs: noriu įsitikinti, ar supratai vakarykštę pamoką.

[1] Pavasaris atėjo vėl, Medžiai žaliuoja,
Visa gamta pražydo, Ir pieva žaliuoja,
Ir švelnus vėjelis pučia, Vien mano liūdna širdis
Ir šlama miškas. Neranda ramybės *(it.)*.

Čia vylingasis maestro ėmė aiškinti Jozefui muzikos pagrindus išsamiai, pedantiškai ir painiai — žodžiu, tokiu metodu, kurį Porpora ironiškai priskyrė vokiečių pedagogams.

Jeigu Jozefas, mokėjęs pernelyg daug, kad nesuprastų tų pradmenų, nepaisant visų maestro pastangų padaryti juos nesuprantamus, būtų parodęs savo nuovokumą, viskas būtų prapuolę. Bet jaunuolis buvo užtektinai gudrus, kad nepakliūtų į pinkles, ir, ilgai atkakliai bandomas, rodė visišką bukumą, kuris nuramino mokytoją.

— Matau, tu labai negudrus,— tarė jis, stodamasis ir dėdamasis abejingas, kas visgi neapgavo nei Konsuelos, nei Jozefo.— Imk savo šluotą ir stenkis daugiau nebedainuoti, jeigu nori pasilikti pas mane tarnauti.

Bet praėjo dvi valandos, ir Porpora neišlaikė: jį vėl apėmė meilė darbui, kurį jis tiek metų dirbo, neturėdamas sau lygių, jame vėl prabilo dainavimo mokytojas, ir jis pasišaukė Jozefą dar kartą jį išmėginti. Senis išdėstė jam tuos pačius pagrindus, bet šį kartą taip aiškiai, su tokia galinga ir gilia logika, kuri viską paaiškina, viską pastato į savo vietą,— žodžiu, taip paprastai, kaip tegali genijus.

Šį kartą Haidnas suprato, kad dabar jis gali „suprasti", ir Porpora buvo sužavėtas savo sėkmės. Nors maestro Jozefui išdėstė tai, ką jis jau buvo ilgai studijavęs ir tobulai mokėjo, tačiau pamoka pasirodė jam be galo įdomi ir davė gana apčiuopiamos naudos: jis išmoko mokyti. O kadangi tuo metu, kai Porporai nereikėjo jo paslaugų, Jozefas, kad neprarastų savo skurdžios klientūros, turėjo keletą pamokų mieste, jis nutarė tuoj pat pasinaudoti tokiais puikiais nurodymais.

— Tai ir puiku, pone profesoriau,— tarė jis Porporai pamokos pabaigoje, tebeapsimesdamas naivuoliu,— ši muzika kur kas geresnė už tą, kitą, ir aš, ko gero, pajėgsiu ją išmokti. Na, o ta, apie kurią jūs kalbėjote šįryt, tokia nesuprantama, kad sutinku geriau sugrįžti į giedojimo mokyklą, negu sukti galvą.

— O tarp kitko tave būtent šito ir mokė giedojimo mokykloje. Argi esama dviejų muzikų, kvaily? Muzika viena, kaip vienas Viešpats Dievas!

— Och! Prašau atleisti, pone! Yra maestro Reiterio muzika — nuobodi, o štai jūsų — nenuobodi.

— Man didelė garbė, pone Bepai,— juokdamasis tarė Porpora, nes komplimentas jam patiko.

Nuo tos dienos Haidnas ėmė mokytis pas Porporą, ir greitai jie ėmė studijuoti itališkąją mokyklą ir muzikinės kompozicijos pagrindus, tai yra kaip tik tą, ko troško jaunuolis ir ko taip atkakliai siekė. Jis rodė tokią greitą pažangą, kad maestro buvo sužavėtas, nustebintas, o kartu netgi nusigandęs. Kai Konsuela pastebėdavo, kad Porporai gali kilti ankstesnieji įtarimai, ji mokė savo jaunąjį draugą, kaip elgtis, kad to išvengtų. Truputis nenuovokumo ir apsimestinis išsiblaškymas kartais buvo būtini,

kad mokytojo širdyje prabustų aistringa dėstymo dvasia, kas visuomet atsitinka labai talentingiems žmonėms, nes kliūtys ir kova teikia jiems dar daugiau energijos ir stiprybės. Dažnai Jozefui tekdavo apsimesti vangiam, nepatenkintam ir tarsi be ūpo eiti į brangias pamokas, kurias prarasti jis taip bijojo. Troškimas prieštarauti ir poreikis pasiekti savo skatino vaidingą ir karingą senojo profesoriaus dvasią, ir niekada Bepas negavo vertingesnio muzikos supratimo, kaip tomis minutėmis, kai jis beveik plėšte plėšė jį iš suirzusio ir ironiškai nusiteikusio maestro. Kartu su jo aiškiais, išraiškingais ir aistringais paaiškinimais.

Tuo metu, kai Porporos namai buvo tokių, atrodė, menkų įvykių arena, betgi jų rezultatai turėjo didžiulės reikšmės meno istorijai, nes vienas iš produktyviausių ir garsiausių praėjusio amžiaus kompozitorių čia gavo išsilavinimą ir pripažinimą, už Porporos namų vyko reiškiniai, turėję apčiuopiamesnės įtakos Konsuelos gyvenimui. Korila, energingiau kovojusi už savo interesus ir apsukriau siekusi tikslo, kas diena užkariaudavo naujas pozicijas ir, jau visai pasitaisiusi po gimdymo, vedė derybas dėl savo įstojimo ir imperatoriškąją sceną. Talentinga dainininkė, bet muzikiniu požiūriu vidutiniška artistė, ji kur kas labiau už Konsuelą patiko direktoriui ir jo žmonai. Visi puikiai suprato, kad išsimokslinusi Porporina pažiūrės iš aukšto, nors ir nedemonstruos šito, ir į maestro Holcbauerio operas, ir į jo žmonos talentą. Visi taipogi žinojo, kad garsūs artistai, vaidindami su prastais partneriais menkuose kūriniuose ir priversti prievartauti savo skonį ir sąžinę, ne visuomet patogūs tam banaliam pakilumui ir naiviam įkarščiui, kurio vidutinybės nesivaržydami griebiasi vaidindami pačiose prasčiausiose operose, kupinose atlikėjų blogai išmoktos ir blogai suvoktos kankinančios kakofonijos.

Ir netgi tuomet, kai, parodę valios ir atkaklumo stebuklus, talentingi artistai aukštai pakyla ir virš savo vaidmens, ir virš savo aplinkos, ta pavydi aplinka toli gražu nejaučia jiems dėkingumo. Kompozitorius, numanydamas jų dvasios kančias, dreba ir bijo, kad tas dirbtinis įkvėpimas staiga nenuslūgtų ir nepakenktų sėkmei. Netgi nustebinta publika patiria instinktyvų nesmagumą, nujaučia begalinį neatitikimą, užjaučia genialų aktorių, esantį vulgarios idėjos nelaisvėje, besiveržiantį iš ankštų grandinių, kuriomis leidosi surakinamas, ir vos ne dūsaudami ploja jo didvyriškoms pastangoms. Ponas Holcbaueris puikiai suprato, kaip menkai Konsuela tevertino jo muzikinius kūrinius. Nelaimė, ji kartą pati jam tai pareiškė. Persirengusi berniuku, manydama, kad turi reikalą su vienu iš tų asmenų, kuriuos keliaudamas sutinki pirmą ir paskutinį kartą, ji buvo atvira, visai neįtardama, kad greitai jos, kaip artistės, likimas, atsiduris nepažįstamojo, kanauninko draugo, rankose. Holcbaueris to neužmiršo ir, įžeistas iki širdies gelmių, bet pažiūrėti ramus, santūrus, pagarbus, prisiekė užkirsti jai kelią į artistės karjerą. Bet kadangi jis nenorėjo, kad Porpora, jo mokinė, ir tie, kuriuos jis vadino jų šalininkais, ga-

lėtų apkaltinti jį smulkmenišku kerštingumu ir niekingu įsižeidimu, jis tik savo žmonai tepapasakojo apie susitikimą su Konsuela ir apie pokalbį, pusryčiaujant pas kleboną. Tas pokalbis, regis, nepaliko jokio pėdsako pono direktoriaus atmintyje, matyt, jis pamiršo mažojo Bertonio bruožus ir visiškai neįtarė, kad tas keliaujantis dainininkas ir Porporina galėtų būti vienas ir tas pats asmuo. Konsuela spėliojo, mąstydama apie Holcbauerio požiūrį į ją.

— Matyt, buvau labai vykusiai persirengusi mums keliaujant,— kalbėjo ji Bepui, likusi su juo viena,— ir šukuosena labai mane pakeitė, jeigu tas žmogus, taip įdėmiai žiūrėjęs į mane savo aiškiomis, skvarbiomis akimis, visai manęs čia nepažįsta.

— Grafas Godicas taip pat nepažino jūsų, pirmą kartą pamatęs pas pasiuntinį,— pastebėjo Jozefas,— ir galbūt, jei nebūtų gavęs jūsų raštelio, taip niekuomet ir nebūtų atpažinęs.

— Taip, tiesa! Bet grafas Godicas turi įprotį žiūrėti į žmones kažkokiu paviršutinišku, atsainiai išdidžiu žvilgsniu, todėl jis, tiesą sakant, nieko nemato. Aš įsitikinusi, kad Pasau jis taip ir nebūtų susiprotėjęs, kad aš moteris, jei nebūtų jam pasakęs baronas fon Trenkas. O Holcbaueris, vos tik mane čia pamatė, ir kaskart, kai su juo susitinkame, žvelgia į mane taip pat įdėmiai ir smalsiai kaip tuomet, pas kleboną. Dėl kokios priežasties jis didžiadvasiškai laiko paslaptyje mano nutrūktgalvišką nuotykį, kuris, jo pakreiptas blogon pusėn, galėtų pakenkti mano reputacijai ir netgi supykdyti mane su mokytoju, manančiu, kad į Vieną atvykau be jokių rūpesčių, kliūčių ir romantiškų nuotykių. O tuo pat metu tas pats Holcbaueris patyliukais plūsta ir mano balsą, ir mano dainavimo manierą, ir visaip mane dergia, kad tik nereiktų kviesti mane į imperatoriškąją sceną. Jis manęs neapkenčia ir nori mane nušalinti, bet turėdamas rankose patį galingiausią ginklą prieš mane, kažkodėl jo nepanaudoja. Aš tiesiog nežinau, ką ir galvoti!

Šią mįslę Konsuela greitai įminė. Bet prieš skaitant apie tolesnius jos nuotykius, reikia priminti, kad prieš ją veikė gausi ir stipri grupė asmenų, kad Korila buvo graži ir prieinama, ir galingasis ministras Kaunicas dažnai ją lankė, kad jis mėgo kištis į užkulisų reikalus, o Marija Teresė, ilsėdamasi po valstybės rūpesčių, vertė jį liežuvauti, širdyje šaipydamasi iš mažų didžio žmogaus silpnybių, pati mėgo teatro paskalas: jos jai miniatiūriškai, bet su atviru begėdiškumu demonstravo tai, kas tuomet buvo trys patys įtakingiausi Europos dvarai, valdomi moterų intrigų: jos pačios dvaras, rusiškasis carienės dvaras ir ponios Pompadur dvaras.

XCI

Yra žinoma, kad Marija Teresė suteikdavo kartą per savaitę audienciją kiekvienam, norėjusiam su ja pasikalbėti. Šis veidmai-

niškai tėviškas paprotys, kurio vėliau šventai laikėsi ir jos sūnus Juozapas II, dar ir dabar išlikęs Austrijos dvare. Be to, Marija Teresė labai lengvai suteikdavo audiencijas asmenims, norintiems stoti pas ją tarnybon, ir apskritai nebuvo pasaulyje valdovės, prieinamesnės už ją savo pavaldiniams.

Porpora pagaliau gavo audienciją, kurios siekė. Jis tikėjosi, kam imperatorė, iš arti pamačiusi atvirą, dorą Konsuelos veidą, galbūt pajus jai ypatingą palankumą. Žinodamas, kokia reikli Marija Teresė moralės ir padorumo dalykams, jis sakė sau, kad ji, be abejonės, bus sužavėta kuklumo ir skaistumo, kuriais dvelkė visa jo mokinės esybė. Juos įvedė į vieną iš mažųjų rūmų svetainių, kur buvo atneštas klavesinas ir kur po pusvalandžio atėjo imperatorė. Ji ką tik priiminėjo aukštus asmenis ir tebebuvo su paradiniu tualetu, tokia, kokia pavaizduota ant auksinių cechinų: su brokato suknia, su imperatoriškąja mantija, su karūna ant galvos ir su mažu vengrišku kardu prie šono. Imperatorė išties gražiai atrodė šitaip apsirengusi, bet toli gražu ne didinga ir ne karališkai kilni, kaip tvirtino jos dvariškiai, o gaivi, linksma, atviro, laimingo veido ir patiklių, drąsių akių. Tai išties buvo „karalius" Marija Teresė, kurią vengrų magnatai, entuziazmo pagauti, užkėlė į sostą su kardu rankose. Bet iš pirmo žvilgsnio tai buvo greičiau geras negu didis karalius. Jis neapsimetinėjo, ir jos elgesio paprastumas kalbėjo apie tyrą sielą, neturinčią moteriškos klastos. Kai ji įdėmiai į ką nors žiūrėdavo, ypač kai primygtinai klausinėjo, tame besijuokiančiame, maloniame veide buvo galima nujausti vylingumą ir netgi šaltą gudrumą. Bet vyrišką gudrumą, jei norite — karališką, jokiu būdu ne koketišką.

— Aš išklausysiu jūsų mokinę kiek vėliau,— tarė ji Porporai,— man jau žinoma, kad ji labai išsimokslinusi, turi nuostabų balsą, ir nepamiršau, kokį malonumą ji man suteikė atlikdama oratoriją „Išvaduotoji Betulija". Bet pirma noriu su ja pasikalbėti. Man reikia užduoti jai keletą klausimų, ir kadangi tikiuosi jos atvirumo, tai manau, kad galėsiu suteikti jai globą, kurios ji manęs prašo.

Porpora paskubėjo išeiti, išskaitęs jos didenybės akyse norą pasilikti su Konsuela dviese. Jis išėjo į gretimą galeriją, kur baisiai sušalo, nes karo nuskurdintame dvare labai taupė, kam Marija Teresė pagal savo charakterį labai pritarė.

Atsidūrusi akis į akį su imperatorių dukra ir motina, Vokietijos didvyre ir pačia didingiausia to meto Europos moterimi, Konsuela nei išsigando, nei sutriko. Ar artistės nerūpestingumas darė ją abejingą karingam pompastiškumui, tviskėjusiam aplink Mariją Teresę ir atsispindėjusiam jos tualete, ar, būdama kilnios ir skaisčios sielos, Konsuela suvokė savo pačios moralės vertę, tik ji ramiai, be jokio jaudulio laukė, kada jos didenybė teiksis kreiptis į ją su klausimais.

Imperatorė atsisėdo ant sofos, truputį pataisė brangakmeniais

nusagstytą juostą, kuri ją varžė ir braižė baltą, apvalų petį, ir taip pradėjo:

— Kartoju, mano vaike, aš labai vertinu tavo talentą ir neabejoju, kad stropiai mokeisi ir puikiai išmanai savo amatą, bet, kaip tau tikriausiai sakė, talentas mano akyse — niekas be nepriekaištingo elgesio, ir aš skaisčią, dorą sielą vertinu labiau už nuostabų talentą.

Konsuela stovėdama išklausė šią įžangą, bet nesuprato, kad atsakydama turėjo pati save girti, o kadangi nemėgo demonstruoti savo dorybių, kurios jai atrodė visiškai natūralios, tai tylėdama laukė, kad imperatorė imtų smulkiau klausinėti apie jos pažiūras ir planus. O tuo tarpu atsirado patogi proga kreiptis į monarchę su vykusiai sugalvotu komplimentu apie jos didenybės angelišką dorumą, aukštą moralę ir apie tai, kad neįmanoma blogai elgtis, turint prieš akis pačios imperatorės pavyzdį. Vargšei Konsuelai nė minties nekilo išnaudoti tokią galimybę. Jautrios sielos bijo įžeisti didį žmogų banaliomis pagyromis. O monarchai, jeigu ir supranta, kad jiems grubiai meilikaujama, bet vis tiek taip pripratę prie tų liaupsių, kad jos jiems reikalingos kaip paprasčiausias pagarbos pasireiškimas, kaip etiketas. Mariją Teresę nustebino jaunos merginos tylėjimas, ir ji vėl prašneko, jau nebe taip meiliai ir ne taip palankiai:

— Tačiau man žinoma, mano meilute, kad esate gana lengvabūdiška ir, būdama neištekėjusi, gyvenate neleistinai arti jūsų profesijos jaunuolio — jo vardo neprisimenu.

— Jūsų didenybei galiu atsakyti tik vieną,— ištarė pagaliau Konsuela, sujaudinta to šiurkštaus neteisingo kaltinimo,— nesu padariusi savo gyvenime nieko, kas man dabar sutrukdytų atlaikyti jūsų didenybės žvilgsnį su nuolankia savigarba ir kilniu džiugesiu.

Mariją Teresę nustebino kilnumo ir jėgos išraiška, tuo momentu atsiradusi Konsuelos veide. Prieš penketą šešetą metų imperatorė, be abejo, būtų parodžiusi pasitenkinimą ir užuojautą, bet dabar Marija Teresė jau buvo karalienė iki gyvo kaulo ir įprotis įsakinėti pripratino ją sąmoningai svaigintis valdžia, troškti viską palenkti sau, viską palaužti — Marija Teresė ir kaip valdovė, ir kaip moteris troško būti vienintelė stipri asmenybė savo valstybėje. Todėl jai pasirodė įžeidžiantys ir išdidi šypsena, ir drąsus jaunos merginos — niekingiausios kirmėlės prie jos kojų — žvilgsnis; ji tenorėjo Konsuela pažaisti, kaip verge, dėl trumpo smalsumo privertusi ją atvirai išsisakyti.

— Aš jūsų paklausiau, panele, kuo vardu jaunuolis, gyvenantis su jumis pas maestro Porporą, o jūs man neatsakėte,— tarė imperatorė lediniu balsu.

— Jo vardas Jozefas Haidnas,— nesutrikusi tarė Konsuela.

— Taigi, iš simpatijos jums jis pasisamdė pas maestro Porporą liokajumi, o maestro Porpora neįtaria tikrųjų jaunuolio motyvų, kai tuo tarpu jūs, juos žinodama, jį skatinate.

— Mane apšmeižė prieš jūsų didenybę: šis jaunuolis niekad nejautė man jokios simpatijos (Konsuela buvo įsitikinusi, kad sako tiesą), aš netgi žinau, kad jis myli kitą. O jeigu mes truputį ir apgaudinėjame mūsų gerbiamąjį mokytoją, tai dėl nekaltos ir galbūt labai svarbios priežasties. Tik meilė menui privertė Jozefą Haidną stoti tarnauti pas Porporą, ir kadangi jūsų didenybė teikiasi teisti savo pačią niekingiausių pavaldinių elgesį, o aš manau, kad neįmanoma ką nors nuslėpti nuo jūsų visareginčio teisingumo, tad tikiu, kad jūsų didenybė patikės mano nuoširdumu, jeigu malonės išklausyti mano paaiškinimų.

Marija Teresė buvo per daug įžvalgi, kad nepajustų tiesos. Ji dar nebuvo visai praradusi savo jaunystės idealų, nors jau slydo lemtingu patvaldystės keliu, pamažu užmušančiu pasitikėjimą netgi pačiose kilniausiose širdyse.

— Mano vaike, jūs man atrodote teisinga ir išmintinga, bet jumyse pastebiu didelį išdidumą ir nepasitikėjimą mano motinišku gerumu ir todėl bijau, kad negalėsiu dėl jūsų nieko padaryti.

— Jeigu aš kreipiuosi į Marijos Teresės motinišką gerumą,— atsakė Konsuela, sujaudinta tų žodžių (jų banalumo vargšelė, deja, nesuprato),— tai pasirengusi prieš ją atsiklaupti ir melsti jos, bet jeigu...

— Tęskite, mano vaike,— tarė Marija Teresė, kuriai kažkodėl norėjosi parklupdyti tą keistą merginą,— kalbėkite viską, ką galvojate.

— O jeigu aš kreipiuosi į teisingą jūsų imperatoriškosios didenybės teismą, tai kaip tyras kvėpavimas negali užnuodyti oro, kuriuo kvėpuoja patys dievai, taip ir aš, nenumanydama savo kaltės, jaučiuosi verta jūsų globos.

— Porporina,— pratarė imperatorė,— jūs protinga mergina, ir jūsų originalumas, galintis įžeisti bet kurią kitą moterį, man patinka. Aš jau sakiau, kad laikau jus nuoširdžia ir visgi žinau, kad jums yra ką man išpažinti. Kodėl abejojate? Juk mylite Jozefą Haidną. Jūsų santykiai skaistūs — nenoriu tuo abejoti, bet jūs jį mylite, nes vien tik dėl malonumo dažniau matytis su juo, tarkim — netgi rūpindamasi jo muzikine sėkme pas Porporą, jūs beatodairiškai rizikuojate savo reputacija, tai yra tuo, kas švenčiausia ir svarbiausia moteriai. Bet galbūt bijote, kad jūsų mokytojas, jūsų įtėvis neduos sutikimo jūsų santuokai su neturtingu, nežinomu muzikantu? Taipogi galbūt jaunuolis myli kitą, nes noriu tikėti viskuo, ką sakėte, o jūs, kaip matau, esate išdidi mergina ir slepiate savo meilę, didžiadvasiškai aukodama savo gerą vardą ir iš tos ištikimybės pati neturėdama jokios naudos? Tad štai, mano mieloji, jei būčiau jūsų vietoje ir man pasitaikytų proga, kaip dabar jums,— proga, kuri galbūt niekada nebepasikartos,— aš atverčiau širdį savo valdovei ir jai pasakyčiau: „Jūs viską galite ir norite vien gero, jums patikiu savo likimą — panaikinkite visas kliūtis. Vienu žodžiu jūs galite pakeisti ir mano globėjo, ir mano mylimojo planus. Galite padaryti mane laimingą,

grąžinti man visuotinę pagarbą ir suteikti padėtį, pakankamai garbingą, kad galėčiau tikėtis patekti į imperatoriškąją sceną". Štai kaip turėtumėt pasitikėti Marijos Teresės motiniška rūpestingumu, ir man liūdna, kad šito nesupratote.

„Aš puikiai suprantu,— galvojo Konsuela,— kad dėl kažkokio keisto kaprizo, dėl despotiškos išlepinto vaiko užgaidos tau norisi, didžioji valdove, kad Zingarella apkabintų tavo kelius, nes tau atrodo, kad jos keliai nenori prieš tave sulinkti, o tai tau nebūtas dalykas. Bet tu nesulauksi šito malonumo, nebent įrodysi, kad pati nusipelnai mano pagarbos duoklės".

Visa tai ir dar daug kas šmėkštelėjo jos galvoje, kol Marija Teresė skaitė jai pamokslus. Konsuela suprato, kad šią minutę ji statė ant kortos Porporos likimą, daro jį priklausomą nuo imperatorės fantazijų, o dėl maestro ateities verta truputį nusižeminti. Bet ji nenorėjo žemintis tuščiai. Ji nenorėjo vaidinti komedijos su karūnuota persona, kuri, žinoma, mokėjo vaidinti ne prasčiau už ją. Ji laukė, kad Marija Teresė pasirodytų ištiesdidi, ir tuomet buvo pasirengusi nuoširdžiai prieš ją nusilenkti.

Kai imperatorė baigė savo pamokymą, Konsuela tarė:

— Aš atsakysiu į viską, ką jūsų didenybė malonės man pareikšti, jeigu jūsų didenybė teiksis man įsakyti.

— Taip, kalbėkite, kalbėkite,— tarė imperatorė, apmaudinga dėl nesutrikdomos merginos ramybės.

— Tuomet jūsų didenybei pasakysiu: pirmą kartą gyvenime girdžiu iš jūsų karališkų lūpų, kad mano reputacijai kenkia Jozefo Haidno buvimas mano mokytojo namuose. Aš jaučiausi pernelyg menka, kad atkreipčiau į save visuomenės dėmesį ir būčiau jos pasmerkta, ir jeigu man būtų pasakę, prieš einant į rūmus, kad pati imperatorė teisia ir smerkia mano elgesį, būčiau pamaniusi sapnuojanti.

Marija Teresė ją nutraukė. Konsuelos žodžiuose ji pajuto ironiją.

— Kas gi čia nuostabaus,— tarė ji bent kiek pasipūtusi,— kad domiuosi žmonių, už kuriuos atsakau prieš Dievą, mažiausiomis gyvenimo smulkmenomis.

— Kaip nesistebėti tuo, kas kelia susižavėjimą! — gudriai atsakė Konsuela.— Ir jeigu prakilnūs poelgiai didūs savo paprastumu, jie tokie reti, kad pirmąją minutę neįučia apstulbina.

— Be to,— tęsė imperatorė,— turite žinoti, kad jums skiriu ypatingą dėmesį, kaip ir visiems artistams, kuriais mėgstu papuošti savo dvarą. Kitose šalyse teatras — pagundų mokykla, visokių šlykštybių bedugnė. Aš turiu polinkį, be abejo, pagirtiną, nors galbūt ir neįgyvendinamą,— nuvalyti prieš žmones ir patelsinti prieš Dievą komediantų sluoksnį — daugelyje tautų aklos paniekos ir netgi religinių persekiojimų objektą. Tuo metu, kai Prancūzijoje bažnyčia užveria aktoriams duris, aš noriu, kad čia bažnyčia priimtų juos į savo glėbį. Į savo Itališkąją operą, į savo Prancūziškąją komediją, į savo Nacionalinį teatrą aš priėmiau

tik patikrintos moralės žmones arba tuos, kurie tvirtai nusprendė pakeisti savo elgesį. Jūs privalote žinoti, kad aš suorganizuoju santuokas tarp savo artistų ir netgi būnu jų vaikų krikštamote, siekdama visomis įmanomomis malonėmis skatinti teisėtus palikuonis ir vedybinę ištikimybę.

„Jeigu būtume tai žinoję,— pagalvojo Konsuela,— tai būtume paprašę jos didenybės būti Andželos krikštamote vietoj manęs".

— Jūsų didenybė sėja, kad nuimtų derlių,— tarė ji garsiai.— Jeigu turėčiau ant savo sąžinės nuodėmę, tai palaikyčiau garbe įgyti jūsų didenybės asmenyje nuodėmklausį tokį pat mielaširdingą kaip pats Viešpats. Bet...

— Užbaikite sakyti tai, ką rengėtės,— išdidžiai tarė Marija Teresė.

— Aš norėjau pasakyti,— tęsė Konsuela,— kad neparodžiau jokio užsimiršimo Jozefo Haidno atžvilgiu, nes neturėjau supratimo apie kaltinimus, keliamus man dėl jo buvimo tuose namuose, kur gyvenu.

— Suprantu,— tarė imperatorė,— jūs viską neigiate!

— Kaip galiu prisipažinti tai, ko nėra,— atsakė Konsuela,— aš nejaučiu potraukio maestro Porporos mokiniui ir neturiu nė menkiausio noro už jo ištekėti.

„O jei būtų kitaip,— pagalvojo,— nenorėčiau gauti jo širdį pagal imperatorės įsakymą".

— Tai jūs norite likti netekėjusi? — paklausė imperatorė stodamasi.— Tuomet jums pareiškiu, kad šitokia padėtis mano akyse negarantuoja pageidaujamos moralės. Be to, jaunai personai nepritinka vaidinti kai kuriuos vaidmenis ir vaizduoti aistrą, jeigu yra netekėjusi ir nėra vyro globojama. Nuo jūsų priklausė nugalėti jūsų varžovę — ponią Korilą. Man apie ją kalbėjo daug gero, bet jos itališka tartis už jūsų daug blogesnė. Tačiau ponia Korila ištekėjusi, ji motina, o tai suteikia jai gerbtinesnę padėtį, mano akimis, už tą, kurioje jūs atkakliai norite pasilikti.

— Ištekėjusi? — nejučia sušnibždėjo vargšė Konsuela; ji buvo sukrėsta, sužinojusi, kokiai dorybingai personai geriausioji ir įžvalgiausioji iš imperatorių atidavė pirmenybę.

— Taip, ištekėjusi,— atsakė Marija Teresė tonu, neleidžiančiu prieštarauti ir jau susierzinusi, kad Konsuela suabejojo jos išrinktąja.— Ji neseniai pagimdė vaiką, kurį patikėjo garbingam ir uoliam bažnyčios tarnui, ponui kanauninkui, kad jis išauklėtų vaiką krikščioniškai. Ir be jokios abejonės, dorasis abatas nebūtų prisiėmęs tokios sunkios pareigos, jeigu nežinotų, kad motina nusipelno visiškos jo pagarbos.

— Aš taip pat nė kiek tuo neabejoju,— atsakė jaunoji mergina, širdyje pasipiktinusi, bet guosdamasi tuo, kad kanauninkas nusipelnė pagyrimo, o ne pasmerkimo už vaiko įsisūnijimą — poelgį, kuriam ji pati pastūmėjo.

„Štai kaip rašoma istorija ir kaip viskas pateikiama karaliams! — tarė ji sau, kai imperatorė didingai išėjo iš svetainės,

nežymiai linktelėjusi atsisveikindama.— Na ką gi, netgi pačiame blogiausiame yra kažkas gero, ir žmonių paklydimai kartais turi geras pasekmes. Iš kanauninko neatims jo puikiosios beneficijos, iš Andželos neatims jos gerojo kanauninko, Korila pasitaisys, jeigu jau reikalo imasi pati imperatorė, o aš visgi neatsiklaupiau prieš moterį, kuri visai ne geresnė už mane!"

— Na kaip? — prislėgtu balsu sušuko Porpora, kuris laukė galerijoje, drebėdamas iš šalčio ir iš susijaudinimo nervingai trindamas rankas.— Tikiuosi, laimėjome?

— Priešingai, brangusis mokytojau, mes patyrėme pralaimėjimą,— atsakė Konsuela.

— Kaip ramiai tu tą sakai, velnias tave griebtų!

— Čia nereikia tarti tokių žodžių, maestro. Velnio dvare nemėgsta! Kai peržengsim paskutinių rūmų durų slenkstį, viską jums papasakosiu.

— Na, tai kas nutiko? — nekantriai paklausė Porpora, kai jie atsidūrė ant pylimo.

— Atsimenate, mokytojau, ką mes pasakėme apie didįjį ministrą Kaunicą, išeidami iš markgrafienės?

— Mes sakėme, kad jis sena liežuvautoja. O kas? Jis mums pakenkė?

— Be jokios abejonės. O dabar pridursiu: jos didenybė Austrijos imperatorė ir Vengrijos karalienė — lygiai tokia pat liežuvautoja.

XCII

Konsuela papasakojo Porporai tik tai, kas jam derėjo žinoti apie priežastis, užtraukusias mūsų herojei Marijos Teresės nemalonę. Visa kita būtų nuliūdinę maestro, suneraminę ir, ko gero, nuteikę prieš Haidną ir vis tiek nieko nepakeitę. Konsuela taipogi nenorėjo ir savo jaunajam bičiuliui pasakoti to, ką nutylėjo Porporai. Ji teisingai padarė, kad nepaisė tų nekonkrečių kaltinimų, kuriuos, matyt, perdavė imperatorei du trys priešai, bet toli gražu neatspindėjo visuomenės požiūrio. Pasiuntinys Korneras, kuriam Konsuela manė esant reikalinga viską papasakoti, į reikalą pažiūrėjo taip pat kaip ji ir, kad pikti liežuviai negalėtų pasigauti tų šmeižto sėklų, ėmėsi labai protingų ir kilnių priemonių: jis įkalbėjo Porporą pervažiuoti kartu su Konsuela į jo rūmus, o Haidną įtaisė į pasiuntinybę vienu iš sekretorių. Tokiu būdu senasis maestro buvo išgelbėtas nuo skurdo, Jozefas toliau jam šiuo bei tuo patarnavo, kas jam duodavo galimybę dažnai matytis su mokytoju ir pas jį mokytis, o Konsuela buvo apsaugota nuo piktų kaltinimų.

Nepaisant šių atsargumo priemonių, ne Konsuela, o Korila buvo pakviesta į imperatoriškąją sceną. Konsuela nemokėjo patikti Marijai Teresei. Didžioji karalienė, mėgaudamasi užkulisinėmis intrigomis, apie kurias jai su nutylėjimais ir mielu šmaikštumu

pasakodavo Kaunicas ir Metastazijus, tuo pat metu troško prieš savo aktorius vaidinti karūnuotosios apvaizdos įsikūnijimą, o šie vaizdavo atgailaujančius nusidėjėlius ir demonus, atvestus į tiesos kelią. Savaime aišku, kad tarp tų veidmainių, gaunančių už savo tariamą dorybingumą menkas pašalpas ir menkas dovanas, nebuvo nei Kafarielo, nei Farinelio, nei ponios Tezi, nei ponios Hasės ir nieko iš tų didžių virtuozų, kurie paeiliui lankė Vieną ir kuriems daug kas buvo atleidžiama už jų talentą ir populiarumą. O antraeilių vaidmenų siekė asmenys, nusprendę pataikauti sielos gelbėtojos jos didenybės užgaidoms, ir jos didenybė, viskam suteikianti politinės intrigos atspalvį, sukeldavo diplomatinę maišatį dėl kurio nors iš savo komediantų vedybų arba atvertimo į dorybę. Skaitydami Favaro „Memuarus" (šis įdomus romanas iš tiesų įvyko už kulisų), matome, kaip sunkiai jis vykdė pavedimus pristatyti į Vieną aktores ir operos dainininkes. Jas norėjo gauti pigiai ir, be to, dar skaisčias, kaip vestales. Atrodo, šis gudrus rūmų tiekėjas po uolių paieškų taip ir negalėjo surasti Paryžiuje nė vienos tinkamos personos, kas labiau daro garbę mūsų „operos mergelių", kaip jas tuomet vadino, atvirumui negu dorybingumui.

Taigi, Marija Teresė siekė savo pramogoms suteikti pamokantį pobūdį, vertą jos labdaringos didybės. Monarchai visada vaidina, o didūs monarchai gal būt daugiau už visus kitus. Porpora visuomet tą tvirtino, ir jis neklydo. Didžioji imperatorė, uoli katalikė, pavyzdinga motina nelaikė sau pažeminimu šnekėtis su prostitute, ją mokyti, priversti prisipažinti ir visa tai dėl to, kad atgailaujančią Magdaleną atvestų prie Išganytojo kojų. Asmeninė jos didenybės skrynutė — tarpininkė tarp nuodėmės ir atgailos — imperatorės rankose buvo tikra ir stebuklinga priemonė išgelbėti daugelį paklydusių sielų. Ir Korila, verkianti ir parblokšta prie jos kojų, jeigu ne pati (aš abejoju, kad ji galėjo palaužti savo nežabotą prigimtį dėl tokios komedijos), tai tarpininkaujant ponui Kaunicui, laidavusiam už jos atgautą dorybingumą, turėjo neišvengiamai nugalėti tokią ryžtingą, išdidžią ir narsią merginą kaip skaisčioji Konsuela. Marija Teresė vertino vien tą savo teatro numylėtinių dorybingumą, kurios sutvėrėja laikė save vieną, o dorybingumas, kurį merginos sugebėjo išsaugoti pačios, ją menkai tedomino. Ji jomis netikėjo, nors jos pačios didelis moralumas ir turėjo tokį tikėjimą jai pažadinti. Pagaliau imperatorę įžeidė Konsuelos elgesio maniera, jai mergina pasirodė laisvamanė ir rezonierė. Pernelyg daug išdidumo ir pasitikėjimo parodė čigoniukė, norėdama būti gerbiama be jos didenybės pagalbos. Kai ponas fon Kaunicas, apsimetęs visiškai abejingas, bet sykiu juodinęs Konsuelą Korilos naudai, paklausė Marijos Teresės, ar malonėjo ji patenkinti „tos mergaitės" prašymą, ši atsakė: „Man nepatiko jos įsitikinimai. Daugiau man apie ją nekalbėkite". Ir tuo viskas buvo pasakyta. Balsas, veidas, pats Porporinos vardas buvo visiškai užmiršti.

Užteko vieno žodžio, kad Porpora suprastų nemalonės, į kurią jis pateko, priežastį. Konsuela buvo priversta jam pasakyti, kad imperatorė laiko neįmanomu leisti ją į imperatoriškąją sceną dėl to, kad ji neištekėjusi.

— O Korila? — sušuko Porpora, sužinojęs, kad ji pakviesta.— Argi imperatorė jau suspėjo ją ištekinti?

— Kiek aš galėjau suprasti arba atspėti iš jos didenybės žodžių, Korila čia garsėja kaip našlė.

— O taip, žinoma, triskart našlė! Dešimt kartų! Šimtą kartų našlė! — kartojo Porpora karčiai juokdamasis.— Bet ką pasakys, sužinoję tiesą ir tapę naujų nesuskaičiuojamų jos našlystės atvejų liudininkais? O kūdikis, kurį, kaip girdėjau, ji paliko netoli Vienos pas vieną kanauninką? Kūdikis, kurį ji norėjo užkrauti grafui Dzustinjaniui, o šis patarė jai patikėti jį tėviškoms Andzoleto glamonėms. Na ir pasišaipys ji su savo bičiuliais, pasakodama apie tai su jai būdingu cinizmu, ir pasijuoks savo alkovo tyloje iš to, kaip miklias apmovė imperatorę!

— Bet jeigu imperatorė sužinos tiesą?

— Imperatorė jos nesužinos. Monarchai, man atrodo, apsupti ausimis, kurios atstoja tarytum jų pačių ausų prieangį. Daug kas nepasiekia imperatoriškos klausos, į tą šventovę prasprūsta tik tai, ką panorės praleisti sargai. Be to,— pridūrė Porpora,— Korila atsargoje visada turi išpažintį ir atgailą, o ponui Kaunicui bus pavesta sekti, kad būtų įvykdyta jai uždėta atgaila.

Vargšas maestro liejo savo tulžį tais kandžiais sąmojais, bet buvo labai nuliūdęs. Jis neteko vilties pastatyti naują užbaigtą operą, tuo labiau kad libretą jai parašė ne Metastazijus, o rūmų poezijos monopolija priklausė būtent jam. Porpora, matyt, numanė, kad Konsuela neparodė pakankamo miklumo, nemokėjo pelnyti imperatorės malonės, ir nepajėgė susilaikyti neišsakęs jai ta proga savo nepasitenkinimo. Negana to, Venecijos pasiuntinys, pastebėjęs kartą, kaip Porpora žavisi ir didžiuojasi jo vadovaujamo Jozefo Haidno greita pažanga ir rezultatais, buvo neatsargus atskleisti maestro visą tiesą apie jaunuolį ir parodyti jam pirmuosius jo muzikinės kūrybos talentingus bandymus, jau ėmusius eiti per rankas ir atkreipusius mėgėjų dėmesį. Maestro sušuko, kad jį apgavo, ir neregėtai pašėlo. Laimė, jis neįtarė Konsuelą dalyvavus šioje gudrybėje, o ponas Korneras, matydamas, kokią audrą jis sukėlė, paskubėjo meistrišku melu užkirsti bet kokį įtarimą. Bet jis negalėjo sukliudyti išvyti Jozefą keletui dienų iš mokytojo kambario, ir prireikė visos Kornero įtakos, sąlygotos jo globos ir paslaugų, kad maestro pasigailėtų jaunuolio. Tačiau Porpora ilgai negalėjo užmiršti apgaulės ir, kalbama, jautė malonumą versdamas Jozefą apsimokėti už pamokas žeminančia liokajaus tarnyba, uolesne ir ilgesne, negu reikėjo, nes dabar maestro žinioje buvo pasiuntinybės liokajai. Tačiau Haidnas nenusiminė ir romus, kantrus ir ištikimas, nuolat palaikomas ir paskatinamas gerosios Konsuelos, visada stropus ir atidus per pa-

mokas, galų gale nuginklavo savo rūstųjį mokytoją ir gavo iš jo viską, ką norėjo ir pajėgė suvokti.

Bet Haidno genijus vertė jį svajoti apie kitus, dar nepatirtus kelius, ir būsimasis simfoninės muzikos kūrėjas patikėdavo Konsuelai savo mintis apie gigantiškos apimties instrumentinius ansamblius. Tie gigantiški ansambliai, dabar mums atrodantys tokie įprasti, nesudėtingi ir kuklūs, prieš šimtą metų galėjo būti palaikyti bepročio utopija arba genijaus apreikšta naujos eros pradžia. Jozefas dar abejojo savimi ir ne be baimės patylomis atskleidinėjo Konsuelai jo savimeilę kankinusius sumanymus. Iš pradžių jie šiek tiek gąsdino Konsuelą. Iki šiol instrumentuotė muzikoje turėjo antraeilį vaidmenį ir, atsiribodama nuo žmogaus balso, išsiversdavo pačiomis paprasčiausiomis priemonėmis. Ţačiau jos jaunasis kolega buvo toks ramus, toks švelniai atkaklus, jo elgesyje, jo įsitikinimuose buvo justi toks kuklumas, toks objektyvus, sąžiningas tiesos ieškojimas, kad jis negalėjo pasirodyti Konsuelai pernelyg pasitikintis, ji patikėjo jo teisumu ir nusprendė paremti jo užmojus. Kaip tik tuo metu Haidnas parašė serenadą trims instrumentams ir nusprendė sugroti ją su dviem draugais po muzikos mylėtojų langais, norėdamas atkreipti dėmesį į savo kūrybą. Pradėjo nuo Porporos, kuris, nežinodamas nė autoriaus vardo, nė atlikėjų, priėjo prie lango, su pasitenkinimu klausėsi ir garsiai plojo. Šį sykį pasiuntinys, žinodamas paslaptį ir taipogi klausęsis serenados, buvo atsargesnis ir neišdavė jaunojo kompozitoriaus. Porpora nenorėjo, kad asmenys, mokęsi pas jį dainavimo, dar užsiimtų kuo nors kitu.

Maždaug tuo pat metu Porpora gavo laišką nuo savo buvusio mokinio, nuostabaus kontralto Uberčio, praminto Porporinu ir tarnavusio pas Frydrichą Didįjį. Šis garsus dainininkas nebuvo, kaip kiti maestro mokiniai, tiek apakęs nuo savo pergalių, kad užmirštų, už ką yra skolingas savo mokytojui. Porporinas niekuomet nesistengė pakeisti to, ką buvo pas jį įgijęs — dainuoti laisvai ir švariai, be fioritūrų, laikydamasis išmintingų taisyklių,— ir tas jam sekdavosi. Ypač puikiai jam pavykdavo adadžio. Porpora jautė jam silpnybę, kurią sunkiai slėpė nuo fanatiškų Farinelio ir Kafarielo gerbėjų. Maestro sutiko, kad menas, spindesys ir virtuoziškas atlikimo lankstumas duoda didelį efektą ir sukelia didelį publikos susižavėjimą, dievinančios visokias vingrybes. Bet patyliukais jis kalbėjo, kad jo Porporinas niekuomet nesutiks pataikauti prastam skoniui, ir nors visuomet dainuoja ta pačia maniera, jos niekuomet nenusibos klausytis. Ir, matyt, Prūsijoje Porporino dainavimas iš tiesų nepabodo, nes jis ten švytėjo per visą savo artistinę karjerą ir numirė senyvo amžiaus, išgyvenęs toje šalyje virš keturiasdešimt metų.

Savo laiške Ubertis rašė, kad Porporos muziką labai vertina Berlyne ir kad jeigu mokytojas panorėtų pas jį atvažiuoti, yra tikras galėsiąs išsirūpinti jo naujų operų pastatymus. Jis karštai įtikinėjo Porporą palikti Vieną, kur artistai buvo įvairių partijų

amžinų intrigų aukos; tuo pat metu jis prašė „užverbuoti" Prūsijos dvarui garsią dainininkę, kuri galėtų kartu su juo dainuoti maestro operose. Porporinas labai gyrė savo karaliaus išlavintą skonį ir pagarbią globą, kurią šis rodo muzikantams. „Jeigu šitas planas jums patinka,— rašė jis laiško pabaigoje,— greičiau parašykite savo sąlygas. Laiduoju, kad po trijų mėnesių išsirūpinsiu jums padėtį, kuri pagaliau užtikrins ramų gyvenimą. O dėl šlovės, mielasis mokytojau, tai pakaks jums parašyti, o mums sudainuoti, kas jūsų sukurta, kad jus įvertintų, ir tikiuosi, kad gandas pasieks patį Drezdeną".

Paskutinioji frazė privertė Porporą suklusti kaip seną karo žirgą: tai buvo užuomina apie Hasės ir jo dainininkų sėkmę Saksonijos dvare. Mintis susilyginti šlove su savo varžovu Vokietijos šiaurėje taip patiko maestro, be to, šią minutę jis buvo taip įsižeidęs Viena, vieniečiais ir jų dvaru, kad be jokių svyravimų atsakė Porporinui, pavesdamas pasirūpinti juo Berlyne. Jis pranešė jam savo reikalavimus, stengdamasis būti kuo kuklesnis, kad nepatirtų nesėkmės. Porporiną jis labai išgyrė, sakydamas, kad ji ne tik vardu, bet ir išsilavinimu, ir talentu, ir širdimi gali būti tikra Porporino seserimi ir prašė parūpinti jai angažementą kuo geriausiomis sąlygomis. Viskas buvo padaryta Konsuelai nežinant — ji apie naują maestro sprendimą sužinojo jau išsiuntus laišką.

Vargšė mergina baisiai išsigando paties žodžio „Prūsija", o didžiojo Frydricho vardas sukėlė jai drebulį. Nuo atsitikimo su dezertyru Konsuela šį šlovingąjį monarchą įsivaizdavo ne kitaip kaip žmogėdrą ir vampyrą. Porpora labai peikė ją, kad per mažai nudžiugo, sužinojusi apie naujo angažemento galimybę, o kadangi Konsuela negalėjo jam papasakoti apie nelaimingus Karlo nuotykius ir apie pono Mejerio išsišokimus, tai, nulenkusi galvą, leidosi mokytojo barama.

Tačiau pamąsčiusi ji suprato, kad naujasis projektas netgi palengvins jos padėtį: tai atitolintų jos sugrįžimą į sceną, nes sumanymas galėjo ir neišdegti, o ir Porporinas prašė mažiausiai trijų mėnesių reikalams tvarkyti. Iki tol ji galėjo svajoti apie grafo Alberto meilę ir surasti savyje tvirto ryžto atsiliepti į ją, galėjo sąžiningai ir nuoširdžiai įvykdyti prisiimtą įsipareigojimą — apgalvoti nuodugniai ir neverčiama, ar gali ji susieti savo likimą su juo ar jaučia negalinti to padaryti.

Konsuela norėjo, prieš ką nors pranešdama Milžinų pilies valdytojams, sulaukti grafo Kristiano atsakymo į savo pirmąjį laišką. Bet atsakymo vis nebuvo, ir Konsuela buvo bepradedanti manyti, kad senasis Rudolštadtas atsiėmė savo sutikimą dėl šių nelygių vedybų ir mokėjo įkalbėti Albertą atsisakyti jo, kai staiga Keleris paslapčia jai perdavė trumpą tokio turinio laiškelį:

„Jūs žadėjote man parašyti ir padarėte tai netiesiogiai, pranešdama mano tėvui apie sunkią savo dabartinę padėtį. Matau, kad jus slegia jungas, nuo kurio jus išvaduoti laikyčiau nusikal-

timu. Matau, kad mano gerasis tėvas baiminasi dėl pasekmių man, pasidavus jums Porporai. Bet aš, Konsuela, nieko nebijau, jeigu parašėte mano tėvui, su kokiu apgailestavimu ir baime paklūstate savo mokytojo valiai. Man tai pakankamas įrodymas, kad jums nelengva ištarti nuosprendį, kuris pasmerktų mane amžinam nusivylimui. Ne! Jūs neišduosite savo žodžio, jūs pamėginsite mane pamilti! Argi man ne vis tiek, kur jūs ir ką veikiate, kokią padėtį visuomenėje sudarys jums šlovė arba prietarai, kiek laiko ir kokios priežastys laikys jus toli nuo manęs, jeigu mano širdyje gyvena viltis ir leidžiate man tikėtis! Tiesa, aš labai kenčiu, bet galiu kentėti dar labiau ir nenusivilti, kol jūs neužgesinsite mano vilties.

Aš laukiu, aš moku laukti! Nebijokite mane nugasdinti, ilgai neatsakydama. Nerašykite man iš baimės ar iš gailesčio — aš nenoriu jokios malonės. Apgalvokite širdyje mano likimą, pajuskite mano sielą savojoje,— ar tai bus vienuolės celėje ar teatro scenoje,— liepkite man niekad jūsų nebetrukdyti arba atvykti pas jus... ir jūsų valia aš būsiu prie jūsų kojų arba amžinai nutolsiu.

Albertas"

— O mano kilnusis Albertas! — bučiuodama laišką sušuko Konsuela.— Jaučiu, kad myliu tave! Neįmanoma būtų nemylėti! Noriu tuoj pat, nesvyruodama, tau tai pasakyti. Savo atsakymu aš atsilyginsiu už tavo meilės pastovumą ir pasiaukojimą.

Ji čia pat pradėjo rašyti, bet, išgirdusi Porporos balsą, skubiai paslėpė ant krūtinės Alberto laišką ir pradėtąjį atsakymą. Per visą dieną ji negalėjo ištaikyti nė vienos laisvos minutės, nė vienos nuošalios vietelės. Atrodė, gudrus senis atspėjo jos norą pasilikti vienai ir nusprendė sutrukdyti. Atėjus nakčiai, Konsuela, šiek tiek nusiraminusi, suprato, kad toks svarbus sprendimas reikalavo ilgiau patikrinti savo jausmus. Nederėjo duoti Albertui vilties, kuri galėjo ir neišsipildyti. Šimtą kartų ji perskaitė jaunojo grafo laišką ir pamatė, kad jis bijo ir skaudaus atsakymo, ir pernelyg greito pažado. Konsuela nutarė keletą dienų pagalvoti, ką atsakyti. Atrodė, pats Albertas to prašo.

Jos tuometinis gyvenimas pasiuntinybėje slinko ramiai ir vienodai. Kad neduotų preteksto piktiems šmeižtams, Korneras buvo toks delikatus, kad niekuomet neužeidavo į jai skirtą patalpą ir niekuomet nesikviesdavo jos pas save, netgi kartu su Porpora. Su ja jis susitikdavo tik pas ponią Vilhelminą, kur Konsuela noriai dainavo intymiame ratelyje ir kur pasiuntinys Vilhelminos salone buvo priimtas kaip muzikantas. Kafarielas ten lankydavosi dažnai, grafas Godicas — kartais, o abatas Metastazijus — retkarčiais. Visi trys labai apgailestavo dėl Konsuelą ištikusios nesėkmės, bet nė vienas neturėjo nei stiprybės, nei atkaklumo ją užstoti. Porpora piktinosi ir sunkiai tai slėpė. Konsuela mėgino jį suminkštinti ir įtikinėjo pakančiai žiūrėti į žmonių trūkumus ir

silpnybes. Ji skatino jį dirbti, ir jos dėka maestro širdyje protarpiais sušvisdavo viltis ir įkvėpimas. Ji palaikė vien jo pasibjaurėjimą aukštuomene, nes tuomet jis neversdavo ten jos dainuoti. Džiaugdamasi, kad ją pamiršo šio pasaulio didieji, kėlę jai siaubą ir pasidygėjimą, ji rimtai mokėsi, atsiduodavo saldžioms svajonėms, draugavo su geruoju Haidnu, kurio prieraišumas dabar tapo ramus ir nusistovėjęs, ir rūpinosi savo senuoju mokytoju, kas dieną sau sakydama, kad jeigu gamta nesutvėrė jos ramiam ir pastoviam gyvenimui, tai dar mažiau — jauduliams, kylantiems iš garbėtroškos, ir veiklai, paremtai savimeile. Tiesa, ji anksčiau ir dabar prieš savo valią svajojo apie audringesnį gyvenimą, apie ugningesnius meilės džiaugsmus, apie platesnius ir gyvesnius protinius interesus. Bet meno pasaulis, jos vaizduotėje rodęsis toks tyras, puikus ir kilnus, prieš jos akis iškilo tokiu baisiu pavidalu, kad ji pasirinko nuošalų ir uždarą gyvenimą, šiltus draugiškus santykius ir vienatvę, užpildytą darbu.

Konsuelai neteko iš naujo apmąstyti Rudolštadtų pasiūlymo. Jų kilnumas, neįveikiama, pakylėta sūnaus meilė, atlaidus tėvo švelnumas nekėlė jai abejonių. Jai nereikėjo klausti nei savo proto, nei savo sąžinės — jie kalbėjo Alberto naudai. Šį kartą ji be jokių pastangų įveikė prisiminimus apie Andzoletą. Nugalėjus meilę, įgauni jėgos nugalėti visas kitas aistras, ir Konsuela nebebijojo pagundos, nuo šiol jai nebebuvo pavojingi jokie kerai. Ir visgi aistra Albertui neįsižiebė jos širdyje pakankamai karštai. Ji vėl ir vėl klausė savo širdies, kurios gilumoje paslaptingoje ramybėje gyveno tobulos meilės lūkestis. Sėdėdama prie lango, mergina dažnai žvelgdavo į praeinančius jaunuolius — įžūlius studentus, kilnius didikus, melancholiškus artistus, išdidžius bajorus — ir visus naiviai ir vaikiškai rimtai tyrinėjo. „Pažiūrėsim,— sakė ji sau,— kiek įnoringa ir lengvabūdiška mano širdis. Ar galiu įsimylėti staiga, beprotiškai ir beatodairiškai, iš pirmo žvilgsnio, kaip daugelis mano mokyklinių draugių, kurios man gyrėsi savo susižavėjimais arba atgailavo? Nejaugi teisybė, kad meilė — stebuklingas žaibas, sužeidžiantis mus, šiurkščiai atplėšiantis nuo teisėtų simpatijų ir suardantis mūsų romų nežinojimą? Ar gali nors vieno vyriškio, kartais pakeliančio į mano langą akis, žvilgsnis sujaudinti ir pakerėti mane? Štai tas aukštas, išdidžiai žingsniuojantis žmogus, nejaugi jis kilnesnis ir gražesnis už Albertą? O tas, kitas, su vešlia ševeliūra, dabitišku kostiumu, argi jis užtemdo mano sužadėtinio paveikslą? Pagaliau, ar aš norėčiau atsidurti štai tos išsipusčiusios damos vietoje, važiuojančios kartu su pasipūtusiu ponu, kuris laiko jos vėduoklę ir paduoda jai pirštines? Argi visa tai verčia mane virpėti, rausti, jaudintis, svajoti? Ne!... Iš tiesų ne! Kalbėk, mano širdie, išsisakyk,— aš klausiu tavęs ir duodu tau valią. Bet deja! Aš visai tavęs nepažįstu. Nuo pat gimimo taip mažai teturėjau laiko tavimi rūpintis. Aš tavęs niekuo nevaržiau. Savo gyvenimą patikėjau tavo valdžiai, nesiaiškindama, ar išmintingi tavo polėkiai. Tave sudaužė, mano varg-

še širdie, o dabar, kai protas tave sutramdė, tu nedrįsti gyventi, tu nemoki atsakyti. Kalbėk, prabusk ir rinkis! Ach, tai tu lieki rami ir nieko nenori, kas tau siūloma? Ne, nieko! Tau daugiau nereikia Andzoleto? Vėl ne! Vadinasi, tu šaukiesi Alberto? Man rodos, sakai „taip!" Ir Konsuela kasdien pasitraukdavo nuo lango, žvaliai šypsodamasi, su romiu ir švelniu spindesiu akyse.

Po mėnesio, jausdamasi visiškai rami, ji atsakė Albertui neskubėdama ir patikrindama vos ne kiekvieną raidę, kurią brėžė jos plunksna:

„Aš nemyliu nieko, išskyrus jus, ir beveik esu tikra, kad jus myliu. Leiskite man pasvajoti apie mūsų santuokos galimybę. Ir jūs apie ją svajokite. Kartu suraskime būdą, neliūdindami nei jūsų tėvo, nei mano mokytojo, būti laimingi, netapdami egoistais".

Prie to raštelio ji pridėjo trumputį laišką grafui Kristianui, kur papasakojo apie savo ramų gyvenimą ir pranešė apie sprendimo atidėjimą dėl naujų Porporos planų. Ji prašė grafo pagalvoti apie tai, kaip priversti pasiduoti maestro, ir pranešti jai po mėnesio. Tokiu būdu, kol paaiškės Berlyne sumanytas reikalas, jai dar buvo visas mėnuo, kad parengtų Porporą.

Konsuela, užklijavusi abu laiškus, padėjo juos ant stalo ir užmigo. Nuostabi ramybė apėmė jos sielą, seniai buvo miegojusi taip stipriai ir ramiai. Atsibudo vėlai ir paskubėjo atsikelti, kad pasimatytų su Keleriu, žadėjusiu ateiti laiško aštuntą valandą. Jau buvo devynios. Konsuela ėmė rengtis ir staiga pasibaisėjusi pamatė, kad laiško, kur jis buvo padėtas, nėra. Ji visur jo ieškojo, bet taip ir nerado; pagaliau išėjo pažiūrėti, ar nelaukia jos Keleris prieškambaryje, bet nei Kelerio, nei Jozefo ten nebuvo. Grįždama į savo kambarį dar paieškoti laiško, ji pamatė Porporą, kuris griežtai į ją žiūrėjo.

— Ko ieškai? — paklausė jis.

— Pamečiau natas.

— Meluoji: tu ieškai laiško.

— Maestro...

— Nutilk, Konsuela! Tu dar nemoki meluoti, nesimokyk šito.

— Maestro, ką padarei su laišku?

— Atidaviau jį Keleriui.

— O kodėl?.. Kodėl atidavei jį Keleriui?

— Todėl, kad jis jo atėjo, kaip tu vakar jam liepei. Nemoki apsimetinėti, Konsuela, arba mano klausa puikesnė, negu tu manai.

— Pasakyk pagaliau, ką padarei su mano laišku? — ryžtingai paklausė Konsuela.

— Juk pasakiau. Ko dar klausinėji? Man pasirodė nepadoru, kad jauna ir padori mergina, kokia, tikiuosi, tu žadi ir toliau likti, slapta perdavinėja laiškus savo kirpėjui. O kad šis žmogus negalėtų blogai apie tave galvoti, aš ramiai atidaviau jam laišką,

pavedęs tavo vardu jį išsiųsti. Bent jau jis nepagalvos, kad tu nuo savo įtėvio slepi kokią nors nusikalstamą paslaptį.

— Tu teisus, maestro, tu gerai pasielgei... Atleisk man!

— Atleidžiu. Nebekalbėkime apie tai.

— Ir... perskaitei mano laišką? — pridūrė Konsuela meiliai ir bailiai.

— Kuo mane laikai? — rūsčiai sušuko Porpora.

— Atleisk man už viską,— tarė Konsuela, suklupdama prieš jį ant kelių ir veržđamasi paimti jo ranką,— leisk atverti tau savo sielą...

— Nė žodžio daugiau!..— sušuko maestro, atstumdamas ją, ir nuėjo į savo kambarį, triukšmingai trenkęs durimis.

Konsuela vylėsi, kad, praėjus pirmajam įniršio pliūpsniui, jai pasiseks jį nuraminti ir iki galo su juo išsiaiškinti. Ji jautėsi galinti papasakoti jam viską, ką galvojo, ir tikėjosi tuo pagreitinti savo sumanymų įgyvendinimą. Bet Porpora atsisakė bet kokių paaiškinimų, ir jo rūstybė šiuo atžvilgiu liko nepajudinama ir tvirta. Visur kitur jis elgėsi su Konsuela kaip anksčiau draugiškai ir nuo tos dienos netgi tapo kažkaip linksmesnis ir geresnis. Konsuela tame įžvelgė gerą ženklą ir patikliai laukė atsakymo iš Milžinų pilies.

Porpora nesumelavo: jis sudegino Konsuelos laiškus, neperskaitęs jų, bet išsaugojo voką ir įdėjo į jį savo paties laišką grafui Kristianui. Jis manė tuo drąsiu poelgiu išgelbėti savo mokinę ir išvaduoti senį Rudolštadtą nuo aukos, viršijančios jo jėgas. Jis manė, kad jo atžvilgiu atliko ištikimo draugo pareigą, o Konsuelos atžvilgiu — energingo ir įšmintingo tėvo pareigą. Maestro nenumatė, kad galėjo suduoti mirtiną smūgį grafui Albertui. Menkai jį pažindamas, jis manė, kad Konsuela perdeda ir jaunuolis ne taip jau įsimylėjęs ir ne toks sergantis, kaip jai atrodė. Pagaliau, kaip visi seniai, jis manė, kad meilė ne amžina, o kančia nieko nenužudo.

XCIII

Laukdama atsakymo, kurio nebuvo lemta sulaukti, kadangi Porpora sudegino jos laiškus, Konsuela gyveno ramų, darbingą gyvenimą. Jos pasirodymas Vilhelminos namuose pritraukė ten keletą žymių žmonių, ir susitikimai su jais suteikė jai didelį pasitenkinimą. Tarp jų buvo baronas Frydrichas fon Trenkas, sukėlęs jai tikrą simpatiją. Jis buvo toks kuklus, kad pirmo susitikimo metu bendravo su ja ne kaip su gera pažįstama, o jai padainavus, prašė jį pristatyti kaip gerbėją, didžiai sujaudintą jos dainavimo. Kai Konsuela išvydo gražų, kilniadvasį jaunuolį, taip vyriškai išgelbėjusį juos nuo pono Mejerio ir jo gaujos, pirmiausia panoro ištiesti jam ranką. Baronas, apsaugodamas ją nuo to, kad iš dėkingumo ji nepasielgtų neapdairiai, paskubėjo pagarbiai paduoti jai savąją, tarytum norėdamas palydėti ją į vietą, ir čia

dėkingumo ženklan lengvai spustelėjo ranką. Vėliau ji sužinojo iš Jozefo, pas kurį baronas mokėsi muzikos, kad šis visados susidomėjęs klausinėdavo ir susižavėjęs kalbėjo apie ją, bet dėl nepaprasto delikatumo niekada neklausinėjo, kokiu tikslu ji buvo persirengusi, kodėl jie su Jozefu leidosi į tokią drąsią kelionę, kokie buvo tada ir kokie išlieka dabar jų santykiai.

— Nežinau, ką jis apie tai galvoja,— pridūrė Jozefas,— bet užtikrinu, nė apie vieną moterį jis nekalba taip palankiai ir pagarbiai kaip apie tave.

— Tokiu atveju, drauguži, leidžiu tau, jei nori, papasakoti jam visą mūsų istoriją, taip pat ir mano, tačiau neminint Rudolštadtų pavardės. Aš noriu būti verta pasitikėjimo žmogaus, kuriam esame dėkingi už gyvybę ir kuris visada taip kilniai elgėsi su manimi.

Po kelių savaičių, vos suspėjęs atlikti savo misiją Vienoje, ponas fon Trenkas buvo netikėtai Frydricho atšauktas ir vieną rytą pasirodė pasiuntinybėje, norėdamas skubiai atsisveikinti su ponu Korneriu. Konsuela, lipdama laiptais žemyn, susitiko jį galerijoje. Kadangi jie buvo vieni, jis priėjo prie jos, paėmė ranką ir švelniai pabučiavo.

— Leiskite man,— tarė jis,— pirmą, o galbūt ir paskutinį kartą atverti jums savo širdį. Man nereikėjo išgirsti iš Bepo jūsų istorijos, kad imčiau jus gerbti. Yra žmonių, kuriais neapsirinki, ir man pakako vieno žvilgsnio, kad pajusčiau ir atspėčiau jūsų gilų protą ir didelę širdį. Jei būčiau žinojęs tada, Pasau, kad mūsų mielas Jozefas toks bejėgis, būčiau apgynęs jus nuo lengvabūdiškų grafo Godico užmačių. Aš juos numačiau ir iš visų jėgų stengiausi įteigti jam, kad prašaus pro šalį ir tik apsijuoks. Beje, gerasis Godicas pats papasakojo man, kaip jūs pasijuokėte iš jo; jis jums be galo dėkingas už tai, kad išlaikėte visa tai paslaptyje. Aš taip pat niekada nepamiršiu romantiško nuotykio, suteikusio man laimę pažinti jus, ir jeigu man net tektų užmokėti už tai savo turtu ir savo ateitimi, visgi tą dieną laikysiu viena geriausių savo gyvenimo dienų.

— Nejaugi jūs, pone barone, manote, kad šis nuotykis gali turėti tokių pasekmių?

— Tikiuosi, kad ne, bet Prūsijos rūmuose viskas įmanoma.

— Jūs verčiate mane labai bijoti Prūsijos, o, tarp kitko, pone barone, galimas dalykas, kad netrukus mes su jumis ten susitiksime. Vyksta derybos dėl mano iškvietimo į Berlyną.

— Iš tikrųjų? — sušuko Trenkas, ir jo veidas staiga nušvito.— Na, duok Dieve, kad tai įvyktų. Berlyne galėsiu būti naudingas jums, jūs turite tikėtis mano broliškos paramos. Taip, aš myliu jus kaip brolis, Konsuela, ir, jeigu būčiau laisvas, galbūt negalėčiau įveikti savyje liepsningesnio jausmo... jūs taip pat nesate laisva, ir ryšiai šventi, amžini... neleidžia man pavydėti laimingajam, siekiančiam jūsų rankos. Kas jis bebūtų, panele, žinokite, kad jis ras manyje draugą, jei panorės, o jeigu prireiks, tai ir

bendražygį, kovojant su visuomenės prietarais. Deja! Ir prieš mane, Konsuela, stovi baisi užtvara, atskirianti mano meilės objektą nuo manęs. Bet tas, kas myli jus,— vyras, ir jis gali sugriauti šią užtvarą, o mano mylima moteris — ji savo padėtimi yra aukščiau manęs — neturi nei valdžios, nei teisės, nei galios, nei laisvės, kad padėtų man įveikti kliūtį.

— Ar tai reiškia, kad nieko negaliu padėti nei jai, nei jums? — tarė Konsuela.— Aš pirmąsyk gailiuosi dėl savo kuklios padėties.

— Kas žino! — su įkarščiu sušuko baronas.— Galimas dalykas, jūs galėsite padaryti daugiau, negu galvojate, jeigu ne dėl mūsų sąjungos, tai nors dėl to, kad palengvintumėte kartais mūsų išsiskyrimo sunkumą. Tačiau ar užteks jums stiprybės vardan mūsų nepaisyti kai kurių pavojų?

— O! Aš padarysiu tai su džiaugsmu! Juk ir jūs statėte savo gyvybę į pavojų, kad išgelbėtumėte mane!

— Gerai! Aš dėsiu į jus viltis! Nepamirškit savo pažado, Konsuela! Gali būti, netikėtai priminsiu jums apie jį...

— Kokią mano gyvenimo akimirką tai beatsitiktų, niekados nepamiršiu savo pažado,— pasakė Konsuela, ištiesdama jam ranką.

— Tuomet duokite man įkaitu kokį nors nebrangų daiktelį, kurį galėčiau pasiųsti jums, reikalui esant, kadangi manęs laukia rimta kova — aš tai jaučiu — ir gali taip susiklostyti aplinkybės, kad mano parašas ir netgi antspaudas galės sukompromituoti ir ją, ir jus.

— Norite paimti natas, kurias aš kaip tik nešu vienam žmogui savo mokytojo pavedimu? Jam aš gausiu kitas, o šitas pažymėsiu, kad būtų galima atpažinti, kai prireiks.

— Kodėl gi ne? Natas iš tiesų galima greičiausiai pasiųsti, nesukeliant įtarimų. Ir tam atvejui, jeigu prireiktų jomis pasinaudoti keletą kartų, aš suplėšysiu jas atskirais lapais. O jūs ant kiekvieno pažymėkite ženkliuką.

Konsuela, prisiglaudusi prie laiptinės turėklų, užrašė ant kiekvieno lapelio Bertonio vardą. Baronas susuko natas ir nusinešė, prisiekęs mūsų herojei amžiną draugystę.

Kaip tik tuo metu ponia Tezi sunegalavo, ir tai grėsė atšaukti spektaklį imperatoriškojoje scenoje, nes ji vaidino pagrindinius vaidmenis. Kraštutiniu atveju ją galėjo pakeisti Korila. Ji turėjo didelį pasisekimą dvare ir mieste. Jos drąsa ir iššaukiantis koketiškumas suko galvas naiviems vokiečių didikams, ir niekas nemanė kelti didelių reikalavimų jos šiek tiek prikimusiam balsui ir truputį isteriškai vaidybai. Tokios gražuolės viskas atrodė nuostabu — jos balti kaip sniegas pečiai skambėjo puikiai, jos apvalios, žavingos rankos visada dainavo teisingai, jos nuostabios pozos įveikdavo pačius drąsiausius pasažus.

Nepaisant muzikinio purizmo, kuriuo čia taip puikuojasi, daugelis, kaip ir Venecijoje, patekdavo į apsiblaususių akių kerus, ir

ponia Korila savo buduare susuko ne vieną stiprią galvą, ruošdama susižavėjusius gerbėjus savo būsimiems pasirodymams.

Taigi ji drąsiai apsiėmė laikinai pavaduoti ponią Tezi, bet keblu buvo tai, kad reikėjo rasti, kas pakeistų ją pačią. Apie silpną ponios Holcbauer balsą nebuvo ko ir galvoti. Teko išleisti į sceną Konsuelą arba tenkintis bet kuo. Porpora dėjo šėtoniškas pastangas. Metastazijus, baisiai nepatenkintas Korilos lombardiška tartimi ir pasipiktinęs tuo, kad ji, nepaisydama operos prasmės ir veiksmo, iš visų jėgų stengėsi užtemdyti kitus atlikėjus, neslėpė savo atšalimo jai ir simpatijos nuoširdžiai ir protingai Porporinai. Kafarielas, asistuojantis poniai Tezi (kuri iš visos širdies nekentė Korilos už tai, kad ši išdrįso varžytis su ja dėl „efektingų išėjimų" ir dėl grožio pirmenybės), garsiai pasisakė už Konsuelą. Holcbaueris, stropiai saugojęs savo teatro garbę, bet kartu bijojęs įtakos, kurią įgytų Porpora, nors vieną koją įkėlęs už kulisų, tiesiog nebeišmanė, ką daryti. Kukli Konsuelos laikysena traukė tiek bičiulių, kad sunku buvo ilgai klaidinti imperatorę. Tad Konsuela gavo pakvietimą. Tačiau jai buvo pasiūlytos varganos sąlygos — tikintis, kad ji jas atmes. Porpora iškart su viskuo sutiko, kaip visada nepaklausęs savo mokinės nuomonės. Vieną gražų rytą Konsuela sužinojo, kad gavo angažementą šešiems spektakliams. Neturėdama galimybės atsisakyti ir tuo pat metu nesuprasdama, kodėl po pusantro mėnesio ji neturi jokių žinių nuo Rudolštadtų, Konsuela, Porporos verčiama, buvo priversta nuvykti į Metastazijaus operos „Antigonas" (Hasės muzika) repeticiją.

Konsuela jau buvo studijavusi tą vaidmenį su Porpora. Maestro buvo kančia nagrinėti su ja kūrinį savo varžovo, patiesnedėkingiausio iš mokinių, priešo, kurio jis dabar ypač nekentė. Bet, nekalbėdamas, kad visa tai būtina praeiti, jei nori atverti kelią savo paties operoms, Porpora buvo per daug sąžiningas dėstytojas, turėjo per daug dorą artisto sielą, kad šitam darbui neatiduotų visų savo žinių ir įkarščio. Konsuela irgi stengėsi iš visų jėgų, kas tuo pat metu jį ir žavėjo, ir kėlė nevilty. Prieš jos norą, vargšei merginai Hasė atrodė nuostabus, ir jos siela patyrė didesnį pakilimą nuo švelnių ir aistringų Sassone melodijų negu nuo didingų ir kartais šiek tiek šaltų ir sausų savo mokytojo kūrinių. Ji priprato, studijuodama su juo kitus kompozitorius, laisvai atsiduoti savo susižavėjimui ir šį kartą buvo priversta susilaikyti, matydama, koks liūdnas būna jo veidas ir prislėgta siela po tų pamokų.

Kai Konsuela išėjo į sceną repetuoti su Kafarielu ir Korila, ji buvo taip susijaudinusi, nors ir puikiai mokėjo savo partiją, kad jai reikėjo daug pastangų pradėti Ismenės su Berenike sceną, prasidedančią žodžiais:

No, tutto, o Berenike,
Tu non apri il tuo cor...[1]

[1] Ne, Berenike, tu neatveri visos savo sielos... *(it.)*

Korila atsakė tokia fraze:

E ti par poco,
Quel che sai de'miei casi? [1]

Toje vietoje Korilą nutraukė garsus Kafarielo juokas, ir ji, atsisukusi į jį žybčiojančiomis iš įniršio akimis paklausė:

— Kas jums čia juokinga?

— Tu taip nuostabiai tą pasakei, mano storoji Berenike! — dar garsiau juokdamasis atsakė Kafarielas.— Sunku buvo atviriau pasisakyti.

— Tie žodžiai jus taip linksmina? — paklausė Holcbaueris, kuris neturėjo nieko prieš persakyti Metastazijui, kaip sopranas šaiposi iš jo žodžių.

— Žodžiai puikūs,— sausai atsakė Kafarielas, gerai žinojęs, su kuo turi reikalą,— bet jie čia buvo pasakyti taip vietoje, kad negalėjau susilaikyti nesusijuokęs.

Ir jis, plyšdamas iš juoko, pakartojo, kreipdamasis į Porporą:

E ti par poco,
Quel che sai tanti casi? [2]

Korila, suprasdama, kokia žiauri nuoskauda glūdi užuominose dėl jos elgesio, ir drebėdama iš įtūžio, neapykantos ir baimės, vos nepuolė draskyti Konsuelai veido, bet ši buvo tokia romi, kad ji neišdrįso to padaryti. Be to, silpna šviesa, prasiskverbusi į sceną, nušvietė jos varžovės veidą, ir Korila sustojo, pritrenkta kažkokių miglotų prisiminimų ir apimta nesuprantamo siaubo. Venecijoje Konsuelos ji niekada nematė nei iš arti, nei dienos šviesoje. Gimdymo kančiose ji vos galėjo įžiūrėti čigoniuko Bertonio, besisukinėjusio apie ją, bruožus ir taip ir nesuprato, kodėl jis taip jautriai ja rūpinasi. Dabar ji stengėsi prisiminti visą įvykį, bet nesisekė, ir per visą repeticiją ji negalėjo nusikratyti nerimo ir nesmagumo jausmo. Tobulai Konsuelos padainuota partija nemažai prisidėjo prie blogos Korilos nuotaikos, o Porpora, jos buvęs mokytojas, klausęsis jos kaip griežtas teisėjas, tylėdamas ir beveik paniekinamai, repeticiją jai pavertė tikra kankyne. Ponas Holcbaueris buvo ne mažiau įžeistas, kai maestro pareiškė, jog visi tempai neteisingi, o juo tikėti nori nenori reikėjo, kadangi jis dalyvavo repeticijose, kurias vedė pats Hasė, pirmą kartą statant jo operą Drezdene. Maestro patarimai buvo tokie vertingi, kad Holcbaueriui teko susitaikyti ir paslėpti apmaudą. Porpora šitaip pravedė visą repeticiją, kiekvienam davinėjo nurodymus ir netgi darė pastabas pačiam Kafarielui, o šis, norėdamas sustiprinti Porporos autoritetą, apsimetė pagarbiai jo besiklausąs. Kafarielas tą dieną siekė pažeminti įžūlią ponios Tezi varžovę ir

[1] ...O tau negana, kad žinai mano nuotykius? *(it.)*
[2] ...O tau negana, kad žinai tiek daug nuotykių? *(it.)*

buvo viskam pasirengęs, netgi apsimesti nuolankiu ir kukliu mokiniu. Juk aktorius, taipogi kaip ir diplomatus, scenoje, kaip ir monarchų kabinete, patiems puikiausiems ir patiems negražiausiems poelgiams pastūmėja paslėptos, be galo menkos ir nereikšmingos priežastys.

Sugrįžusi namo, Konsuela rado Jozefą labai linksmą, bet jis stengėsi šito neparodyti. Kai jiems pavyko pasišnekėti vieniems, ji sužinojo, kad gerasis kanauninkas persikėlė į Vieną ir kad pirmoji jo mintis buvo pasikviesti mieląjį Bepą ir pavaišinti jį puikiais pusryčiais, per kuriuos jis nenustojo švelniai klausinėjęs apie brangų jo širdžiai Bertonį. Jie jau susitarė, kaip užmegzti pažintį su Porpora, kad turėtų galimybę matytis šeimyniškoje aplinkoje, dorai ir nesislapstant. Kitą dieną kanauninkas prisistatė Porporai kaip Jozefo Haidno globėjas ir didelis paties maestro gerbėjas, atėjęs padėkoti už pamokas, kurias šis malonėjo duoti jo jaunajam draugui. Konsuela apsimetė matanti kanauninką pirmą kartą, o vakare maestro su abiem mokiniais jau draugiškai pietavo pas jo šventenybę. Nepaisant Porporos stoicizmo, o tais laikais net patys didžiausi muzikantai negalėjo tuo pasigirti,— jis negalėjo nepajusti šimpatijos šauniajam kanauninkui, vaišinusiam tokiais puikiais pietumis ir taip aukštai vertinusiam maestro kūrinius. Po pietų ėmė muzikuoti. Paskui matydavosi beveik kasdien.

Tai ramino Konsuelą, jau pradėjusią jaudintis dėl ilgo Alberto tylėjimo. Kanauninkas buvo linksmo būdo žmogus, išmintingas ir sykiu laisvos mąstysenos, žavingas daugeliu požiūrių, teisingas ir gana išsilavinęs įvairiose srityse. Žodžiu, tai buvo puikus draugas ir nepaprastai mielas pašnekovas. Jo draugija maestro nuteikdavo gyvai ir žvaliai, jo nuotaika pastebimai pagerėjo, o dėl to palengvėjo ir Konsuelos gyvenimas namuose.

Kartą, kai nebuvo repeticijų (prieš dvi dienas iki pirmojo „Antigono" spektaklio), Porpora išvyko už miesto su vienu iš savo kolegų, o kanauninkas pasiūlė Jozefui ir Konsuelai visiems kartu užgriūti abatiją ir netikėtai užklupti ten paliktus tarnus ir, tarsi nukritus iš dangaus, patiems įsitikinti, ar gerai sodininkė prižiūri Andželą, o sodininkas — volkameriją. Jaunuoliai noriai sutiko. Kanauninko karietą prikrovė pyragaičių ir butelių, nes neįmanoma nukeliauti keturių ljė, nesužadinus apetito. Artėdami prie sodybos, keliauninkai padarė nedidelį lanką ir, palikę ekipažą tolėliau nuo vartų, nuėjo pėsti, nes norėjo pasirodyti visiškai netikėtai.

Volkamerija jautėsi puikiai: ją gaubė šiluma, o šaknis gaivino vanduo. Atėjus šalčiams, ji nustojo žydėti, bet gražūs lapai, nė kiek neapvytę, dailiai glaudėsi apie jos grakštų kamieną. Oranžerija buvo užlaikoma labai tvarkingai, mėlynos chrizantemos, nebijodamos žiemos, atrodė, juokėsi už stiklo pertvarų. Andžela, prigludusi prie žindyvės krūtinės, jau pradėjo juoktis, kai su ja žaisdavo, ir kanauninkas gana protingai pastebėjo, kad nereikia

tuo piktnaudžiauti, nes per dažnai sukeliamas priverstinis juokas ugdo mažyliams per didelį nervingumą.

Taip jie sėdėjo, ramiai šnekučiuodamiesi gražučiame sodininko namelyje. Kanauninkas, susisupęs į kailinę liemenę, šildėsi kojas prie židinio, kur liepsnojo sausos šaknys ir pušų kankorėžiai. Jozefas žaidė su gražiosios sodininkės žavingais vaikučiais, o Konsuela, sėdėdama vidury kambario su mažąja Andžela ant rankų, žiūrėjo į ją su meile ir liūdesiu: jai atrodė, kad šis kūdikis jai priklauso labiau negu kam nors kitam, ir paslaptinga lemtis surišo jo likimą su josios. Staiga atsidarė durys, ir prieš ją, nelyginant reginys, prišauktas jos liūdnų minčių, pasirodė Korila.

Pirmą kartą po gimdymo Korila pajuto jei ne motiniškos meilės antplūdį, tai kažką panašaus į sąžinės priekaištus ir paslapčia atvyko aplankyti savo vaiko. Ji žinojo, kad kanauninkas gyvena Vienoje. Atvažiavusi pusvalandžiu vėliau ir nematydama prie vartų jo vežimo pėdsakų, kadangi jis išlipo anksčiau, ji slapčia, nieko nesutikusi, sodais atėjo prie namelio, kur, jos žiniomis, gyveno pas savo žindyvę Andžela; Korila visgi šį bei tą apie tai susižinojo. Ji labai šaipėsi iš kanauninko sutrikimo ir krikščioniško susitaikymo, bet visai nežinojo, koks Konsuelos vaidmuo šiame nuotykyje, todėl nustebusi, išsigandusi ir sumišusi pamatė čia savo varžovę. Nežinodama ir nedrįsdama spėlioti, kieno vaiką ši supa, ji vos nepuolė bėgti. Bet Konsuela, instinktyviai priglaudusi kūdikį prie krūtinės, nelyginant kurapka, slepianti po sparnu jauniklį, pasirodžius vanagui, Konsuela, to paties teatro artistė, galinti kitą dieną atskleisti visiems žinomą Korilos paslaptį visai ne tokią, kaip ji pati pasakojo, pagaliau — Konsuela, žvelgusi į ją su baime ir pasipiktinimu, sukrėtė ją savo buvimu taip smarkiai, kad Korila, tarsi prikalta ar užkerėta, sustojo kambario viduryje.

Tačiau ji buvo pernelyg patyrusi aktorė ir todėl greitai atsipeikėjo ir atgavo žadą. Jos taktika buvo tokia, kad įžeidinėdama kitus, pati išvengtų pažeminimo. Ir tuoj pat, įsijausdama į vaidmenį, ji įžūliai, piktai kreipėsi į Konsuelą venecijietiška tarme:

— Velniai griebtų! Mano vargšė čigoniukė! Ką gi, šie namai — pamestinukų prieglauda, ar ką? Tu irgi čia atvykai pasiimti arba palikti savo vaikelio? Matyt, mudviejų laimė vienoda, vienodas likimas. Be abejonės, mūsų vaikų ir tėvas tas pats: juk mudviejų nuotykiai prasidėjo tuo pačiu metu Venecijoje. Ir aš įsitikinau, sielvartaudama dėl tavęs, kad gražuolis Andzoletas paspruko nuo mūsų praėjusį sezoną, nutraukęs savo angažementą, visai ne dėl to, kad pasivytų tave, kaip visi manė.

— Ponia,— atsakė Konsuela, išblyškusi, bet rami,— jeigu būčiau turėjusi nelaimę sueiti į tokius artimus santykius su Andzoletu kaip jūs, ir būčiau turėjusi laimę tapti motina (nes moteriai, mokančiai jausti, tai visuomet laimė), mano vaiko čia nebūtų.

— A! Suprantu! — tęsė ši su niūriai degančiomis akimis.— Jį auklėtų Dzustinjanio viloje. Tau būtų užtekę proto, kurio aš neturėjau, įtikinti mieląjį grafą, kad jo garbė reikalauja pripažinti vaiką. Bet tu neturėjai nelaimės, kaip tikini, būti Andzoleto meiluže, o Dzustinjanis buvo toks laimingas, kad nepaliko tau savo meilės įrodymų. Kalba, Jozefas Haidnas, tavo mokytojo mokinys, paguodė tave visuose tavo nuotykiuose ir, be abejo, vaikas, kurį tu supi...

— Jūsų, ponia! — sušuko Jozefas, kuris dabar puikiai suprato venecijietišką tarmę, ir atsistojo tarp Konsuelos ir Korilos toks rūstus, kad privertė pastarąją atsitraukti.— Jums tai liudija Jozefas Haidnas, nes jis dalyvavo, kai jūs gimdėte tą kūdikį.

Jozefo vardas, kurio Korila nematė nuo tos nelaimingos dienos, tuoj pat prikėlė jos atmintyje visas smulkmenas, kurias ji bergždžiai stengėsi prisiminti, o čigoniukėje Konsueloje ji pagaliau atpažino čigoniuko Bertonio bruožus. Korilai nejučia ištrūko nuostabus šūksnis, ir minutę jos sieloje grūmėsi gėda ir apmaudas. Bet greitai cinizmas vėl jai sugrįžo, ir iš jos lūpų vėl pasipylė įžeidinėjimai.

— Tiesą sakant, mano vaikai, aš iš karto ir nepažinau jūsų! — sušuko ji neįmanomai saldžiai.— Jūs abu buvote labai mieli, kai sutikau jus kelionės metu, o persirengusi Konsuela išties buvo gražus berniukas. Tai, vadinasi, čia, šitoje šventoje vietoje, ji ir praleido pamaldžiai storojo kanauninko ir jaunučio Jozefo draugijoje visus metus, pabėgusi iš Venecijos? Na, čigoniuke, nesijaudink, mano vaike! Dabar mudvi žinome viena kitos paslaptį, o imperatorė, trokštanti viską žinoti, nieko nesužinos apie mus!

— Tarkim, kad aš netgi turiu paslaptį, Korila,— šaltai tarė Konsuela,— bet ji jūsų rankose atsidūrė tik šiandien, o jūsiškę žinojau jau tada, kai visą valandą kalbėjausi su imperatore trys dienos prieš jums pasirašant angažementą.

— Ir tu pripliauškei apie mane visokių šlykštybių? — sušuko Korila, paraudusi iš pykčio.

— Jeigu būčiau papasakojusi tai, ką apie jus žinau, nebūtumėt gavusi angažemento, o jeigu gavote jį, vadinasi, aš nenorėjau pasinaudoti proga.

— Kodėl to nepadarei? Labai jau esi kvaila turbūt! — sušuko Korila, nejučia pamačiusi visą savo sugedimą.

Konsuela ir Jozefas susižvalgę negalėjo vienas kitam nenusišypsoti. Jozefo šypsena buvo kupina paniekos Korilai, bet angeliška Konsuelos šypsena tarsi kilo į dangų.

— Taip, ponia,— atsakė ji su pritrenkiančiu romumu,— aš būtent tokia, kaip sakėte, ir laikau tai savo laime.

— Ne tokia jau čia laimė, vargšele, jeigu angažementas mano, o ne tavo! — paprieštaravo susirūpinusi ir šiek tiek sunerimusi Korila.— Man dar Venecijoje sakė, kad tau neužtenka proto ir tu niekuomet nemokėsi tvarkyti savo reikalų! Tai vienintelė teisybė iš to, ką apie tave pasakojo Andzoletas. Bet ką padarysi!

Ne mano kaltė, kad esi tokia... Tavo vietoje aš būčiau papasakojusi viską, ką žinojau apie Korilą, o save būčiau parodžiusi skaisčią, šventą... Imperatorė būtų viskuo patikėjusi: ją nesunku įtikinti... ir aš išstumčiau visas savo varžoves. Bet tu nieko nepasakei!... Tai keista, ir man tavęs gaila: tu nemoki įsitaisyti.

Šį kartą panieka pasirodė stipresnė už pasipiktinimą. Konsuela ir Jozefas įsikvatojo, o Korila, pajutusi, kad jos varžovė ne tokia bejėgė, neteko savo šmaikštaus kandumo, kuriuo buvo iš pradžių apsiginklavusi, nusimetė bėt kokį varžymąsi, prisitraukė kėdę prie židinio ir rengėsi ramiai tęsti pokalbį, kad geriau pažintų stipriąsias ir silpnąsias savo priešininkės puses. Bet tuo momentu ji susidūrė akis į akį su kanauninku, kurio iki šiol nepastebėjo, nes, vadovaudamasis instinktyviu dvasiškio atsargumu, jis davė ženklą apkūniai žindyvei ir dviems jos vaikams užstoti jį, kol jis neišsiaiškins situacijos.

XCIV

Po ką tik sviestos bjaurios užuominos dėl Konsuelos ir storojo kanauninko santykių, šio pasirodymas pritrenkė Korilą, tarsi būtų išvydusi Medūzos galvą. Bet ji nusiramino, prisiminusi, kad šnekėjo venecijietiška tarme, ir pasisveikino su kanauninku vokiškai sumišusi ir įžūli, kas būdinga laisvo elgesio moters žvilgsniui ir veidui. Kanauninkas, paprastai toks mandagus ir paslaugus, čia visgi ne tik neatsistojo, bet netgi neatsakė į jos nusilenkimą. Korila, daug klausinėjusi apie jį Vienoje ir iš visų girdėjusi, kad jis be galo gerai išauklėtas, didelis muzikos mėgėjas, žmogus, nemokantis skaityti griežtų pamokslų moteriai, ypač dainininkei, vis rengėsi su juo susitikti ir paleisti savo kerus, kad sutrukdytų jam blogai apie ją atsiliepti. Bet jeigu tokiuose reikaluose ji buvo sumani, ko trūko Konsuelai, tai kartu jai buvo būdinga nerūpestingumas ir apsileidimas, kylantys iš pasileidimo, tingulio ir netgi, nors tai gali pasirodyti čia ne vietoje, nevalyvumo. Šiurkščiose prigimtyse visos tos silpnybės kabinasi viena už kitos. Sielos ir kūno išlepimas paralyžuoja sumanymų įvykdymą, ir Korilai, iš prigimties linkusiai į bet kokią klastą, retai pakakdavo energijos užbaigti intrigą iki galo. Diena po dienos ji atidėliojo vizitą pas kanauninką, ir dabar, kai pasirodė toks šaltas ir griežtas, ji, matyt, sumišo.

Ir štai, stengdamasi drąsiu poelgiu pataisyti reikalą, ji kreipėsi į Konsuelą, tebelaikančią ant rankų Andželą:

— Paklausyk, kodėl tu neleidi man pabučiuoti mano dukrelę ir padėti ją prie kanauninko kojų, kad...

— Ponia Korila,— nutraukė ją kanauninkas tuo sausu, pašaipiai šaltu balsu, kokiu anksčiau jis sakė „ponia Brigita",— būkite gera, palikite tą vaiką ramybėje!

Ir labai dailiai itališkai, nors ir lėtokai, jis kalbėjo toliau, nenusiimdamas kepurėlės, užsmauktos ant ausų:

— Štai ketvirtis valandos, kai jūsų klausausi, ir nors nelabai gerai moku jūsų tarmę, visgi ganėtinai supratau, ir pasakysiu jums, kad esate įžūliausia niekšė, kokią esu sutikęs savo gyvenime. Bet visgi manau, kad jūs greičiau kvaila negu pikta, greičiau verta paniekos, negu esate pavojinga. Jūs nieko nenuvokiate apie puikius poelgius ir tuščiai stengtumėmės juos paaiškinti jums. Viena galiu pasakyti: kalbėdama su šita mergina, šita skaistuole, šita šventąja, kaip dabar šaipydamasi ją pavadinote, jūs ją įžeidžiate! Nekalbėkite su ja! Kas dėl jūsų pagimdyto vaiko, tai, prie jo prisilietusi, jūs suteptumėt jį. Nelieskite jo! Kūdikis — šventa būtybė. Konsuela tai pasakė, ir aš ją supratau. Tik tos pačios Konsuelos prašomas ir įkalbinėjamas aš surizikavau paimti savo globon jūsų dukterį, nepabijojęs, kad vieną gražią dieną blogi polinkiai, kuriuos ji gali paveldėti iš jūsų, privers mane šito pasigailėti. Mes pasakėme sau, kad Dievo malonė kiekvienai būtybei suteikia galimybę pažinti ir kurti gėrį, ir pasižadėjome parodyti jai gėrį ir padėti kurti gėrį lengvai ir džiaugsmingai. Jei kūdikis būtų likęs pas jus, viskas susiklostytų kitaip. Malonėkite nuo šios dienos nebelaikyti Andželos savo dukra. Jūs ją pametėte, užleidote, atidavėte — ji jums nebepriklauso. Jūs perdavėte mums tam tikrą pinigų sumą — kaip užmokestį už jos auklėjimą...

Jis davė ženklą žindyvei, ir ši, prieš keletą minučių jo įspėta, išėmė iš spintos surištą ir užantspauduotą maišelį, tą patį, kurį Korila atsiuntė kanauninkui kartu su dukterimi ir kuris taip ir nebuvo atidarytas. Kanauninkas paėmė jį ir, numetęs prie Korilos kojų, pridūrė:

— Mums nereikia jūsų pinigų ir jų nenorime. O dabar prašau jūsų apleisti mano namus ir niekuomet, jokiu pretekstu daugiau čia nepasirodyti. Tomis sąlygomis, taipogi jei prižadate, kad niekada neištarsite nė vieno žodžio apie tas aplinkybes, kurios privertė mus turėti su jumis reikalų, mes, iš savo pusės, pažadame jums tylėti apie viską, kas liečia jus. Priešingu atveju perspėju: turiu daugiau priemonių, negu jūs manote, papasakoti visą tiesą jos imperatoriškajai didenybei, ir tuomet labai galimas dalykas, kad laurų vainikai ir entuziastingos jūsų teatro gerbėjų ovacijos pavirs keleriais metais vienuolyno atgailaujančioms nusidėjėlėms.

Tai pasakęs, kanauninkas atsistojo, davė ženklą žindyvei paimti ant rankų vaiką, o Konsuelai su Jozefu — pasitraukti kambario gilumon. Paskui jis pirštu parodė Korilai duris, ir ši pasibaisėjusi, išblyškusi, virpanti išėjo tarsi pamišėlė, nežinodama, kur eina, ir nesuvokdama, kas vyksta aplink.

Sakydamas šitą savotišką užkeikimą, kanauninkas buvo apimtas kilnaus pasipiktinimo, pamažu suteikusio jam nepaprastos jėgos. Konsuela ir Jozefas nė sykio jo tokio nematė. Niekuomet dvasininko neapleidžiantis įprotis laikyti save turinčiu valdžią ir karališka maniera įsakinėti, glūdėjusi jo kraujyje ir išdavusi tą minutę nesantuokinį Augusto II sūnų, kanauninkui suteikė, galbūt

jam nežinant, kažkokio nepaprasto didingumo. Korila, kuriai nė vienas vyras nebuvo sakęs taip ramiai tokios rūsčios tiesos, pajuto tokį siaubą ir nerimą, kokio nekėlė jai nė vienas pašėlęs meilužis, iš keršto ar paniekos apipylęs ją šiurkščiais žodžiais. Būdama italė, ir dar prietaringa, ji iš tiesų nusigando šito abato ir jo anatemos ir kaip išprotėjusi pasileido per sodą, o kanauninkas, priveiktas įtampos, taip nebūdingos jo linksmai ir gerai prigimčiai, susmuko ant kėdės, išblyškęs, beveik be sąmonės.

Pripuolusi jam padėti, Konsuela nesąmoningai sekė žvilgsniu nelaimingąją Korilą, tolusią skubiu, netvirtu žingsniu. Ji matė, kaip ši alėjos gale paslydo ir pargriuvo ant žolės, ar tai susvyravusi iš susijaudinimo, ar nebeturėdama jėgų stovėti. Konsuela, gera iš prigimties, manė, kad aktorė gavo pernelyg rūsčią pamoką,— ji pati nebūtų pajėgusi taip ją pamokyti,— ir, palikusi kanauninką Jozefo globai, nubėgo pas savo varžovę, besidaužančią baisiame nervų priepuolyje. Nežinodama, kaip nuraminti Korilą ir nedrįsdama parvesti ją atgal į abatiją, ji stengėsi neleisti jai voliotis ant žemės ir draskytis rankas smėlyje. Keletą minučių Korila elgėsi kaip beprotė. Bet kai pamatė, kas jai padeda ir stengėsi ją nuraminti, ji staiga atsipeikėjo, tik mirtinai išblyško. Sučiaupusi lūpas, įsmeigusi žemėn apsiblaususį žvilgsnį, ji atkakliai tylėjo. Tačiau leidosi palydima iki karietos, laukusios jos prie vartų, ir, neištarusi nė žodžio, atsisėdo į ją, prilaikoma savo varžovės.

— Ar jums labai blogai? — paklausė Konsuela, išsigandusi jos iškreiptų bruožų.— Leiskite jus truputį palydėti, o sugrįšiu pėsčia.

Užuot atsakiusi, Korila šiurkščiai atstūmė merginą, paskui sekundę kažkaip mįslingai į ją žiūrėjo ir, staiga užraudojusi, užsidengė viena ranka veidą, o kita pamojo vežikui, kad jis važiuotų, ir, nuleido karietos užuolaidėlę tarp savęs ir savo kilnios varžovės.

Kitą dieną, prasidedant paskutiniajai „Antigono" repeticijai, Konsuela buvo savo poste ir laukė Korilos. Bet ši įsakė per tarną perduoti, kad pusvalandį pavėluos. Kafarielas pasiuntė ją po šimts velnių ir paskelbęs, kad nežada paklusti tokios kvailės kaprizams ir nelauks jos, apsimetė ketinąs išeiti. Ponia Tezi, išblyškusi ir serganti, iš anksto pareiškė norą dalyvauti repeticijoje, kad pasišaipytų iš Korilos. Ji liepė atnešti sofą ir atsigulė ant jos už pirmųjų kulisų, išpieštų kaip suraukta uždanga, kas teatro žargonu vadinama „arlekino apsiaustu". Tezi ėmė raminti savo draugą, o pati nusprendė atkakliai laukti Korilos, įsitikinusi, kad ši delsia, norėdama išvengti jos kritikos. Pagaliau atsirado Korila, išblyškusi ir nusikamavusi labiau už pačią Tezi, o ši, išvydusi ją tokią apgailėtiną, parausvėjo ir pažvalėjo. Užuot kaip visada peleriną ir skrybėlę nusimetusi didingai nesivaržydama, Korila be jėgų susmuko ant paauksuoto sosto, nukišto scenos gilumon, ir gęstančiu balsu kreipėsi į Holcbauerį:

— Pone direktoriau, pareiškiu jums, kad labai sergu, visai neturiu balso ir praleidau baisią naktį...

— Su kuo? — ilgesingai paklausė Tezi Kafarielo.

— Todėl,— tęsė Korila,— visiškai nepajėgiu šiandien repetuoti ir ryt dainuoti, nebent paimčiau Ismenės vaidmenį, o Berenikę atiduokite kitai.

— Ką jūs, ponia! — sušuko Holcbaueris, nelyginant perkūno trenktas.— Argi galima spektaklio išvakarėse, kurio laiką paskyrė pats dvaras, atsikalbinėti? Tai neįmanoma, ir aš jokiu būdu negaliu sutikti:

— O visgi jums teks sutikti,— paprieštaravo Korila jau savo įprastu, toli gražu ne nuolankiu balsu.— Aš pakviesta antraeiliams vaidmenims, ir niekas mano kontrakte neįpareigoja manęs dainuoti pagrindinius. Aš tik iš malonės sutikau pakeisti sinjorą Tezi, kad nenutrūktų dvaro pramogos. Dabar susirgau ir negaliu tesėti savo pažado, o jėga dainuoti manęs nepriversite.

— Na, mano mieloji, tau tiesiog *įsakys* dainuoti,— pareiškė Kafarielas,— ir tu sudainuosi blogai, kaip mes ir numatėme. Prie visų nelaimių, kurias užsitraukei ant savo galvos, prisidės dar vienas nedidelis nemalonumas. Bet atgailauti dabar vėlu. Apie viską reikėjo galvoti anksčiau. Pernelyg pasitikėjai savo jėgomis. Tu sudegsi, bet kas mums darbo! Aš padainuosiu taip, kad visi apskritai užmirš Berenikę. Porporina irgi su savo mažu Ismenės vaidmeniu apdovanos publiką, ir bus patenkinti visi, išskyrus publiką. Tai bus tau pamoka, o ar mokėsi ja pasinaudoti kitą kartą, šito jau nežinau.

— Jūs labai klystate, aš atsisakau visai dėl kitos priežasties,— pasitikinčiu balsu atsakė Korila.— Jei nesirgčiau, savo partiją tikriausiai padainuočiau ne prasčiau už bet kokią primadoną. Bet kadangi negaliu dainuoti, tai ją padainuos kita, ir taip gerai, kaip dar niekas jos Vienoje nedainavo, ir, be to, ne vėliau kaip rytoj. Tokiu būdu, spektaklis įvyks, kada reikia, o aš su malonumu vėl padainuosiu Ismenės partiją: ji manęs nevargina.

— Jūs, matyt, tikitės,— nustebęs tarė Holcbaueris,— kad ponia Tezi taip iki rytojaus pasitaisys, kad pajėgs dainuoti savo partiją?

— Aš puikiai žinau, kad ponia Tezi dar ilgai negalės dainuoti,— tarė Korila taip garsiai, kad nuo sosto, kuriame ji sėdėjo, ją galėjo girdėti Tezi, gulėjusi sofoje per dešimt žingsnių nuo jos.— Pažiūrėkite, kaip ji pasikeitė: į ją tiesiog baisu žiūrėti! Bet aš sakiau, kad pas jus yra nuostabi Berenikė, neprilygstama, visus mus pralenkianti. Štai ji! — pridūrė stodamasi Korila ir, paėmusi už rankos Konsuelą, atvedė ją ir pastatė viduryje susijaudinusių ir sunerimusių aktorių.

— Aš? — sušuko Konsuela, kuriai atrodė, kad sapnuoja.

— Tu! — sušuko Korila, mėšlungiškai stumdama ją prie sosto.— Štai tu ir karalienė, Porporina! Štai tu ir pirmoji! Ir tai aš tave atvedžiau į ją. Tokia buvo mano pareiga tau. Prisimink tai!

Visai nusiminęs, bijodamas, kad jei neįvykdys savo pareigų, gali netekti direktoriaus posto, Holcbaueris negalėjo atstumti tos netikėtos pagalbos. Jis puikiai matė iš to, kaip Konsuela atliko Ismenės vaidmenį, kad ji įveiks ir Berenikės partiją. Nepaisydamas savo nepalankumo Konsuelai ir Porporai, dabar jis tebijojo vieno: kad ji nesutiks.

Ir ji iš tiesų ėmė ryžtingai atsisakinėti. Draugiškai spausdama Korilos ranką, ji šnibždėdama maldavo nesiaukoti, nes to visai nereikėjo Konsuelos savimeilei, o jos varžovei tai buvo baisiausia atgaila, baisiausias nusižeminimas, kuriam ji galėjo palenkti save. Bet Korila liko neperkalbama.

Ponia Tezi, išsigandusi jai grėsiančios rimtos varžovės, labai norėjo išbandyti balsą ir vėl imtis savo vaidmens, nors ir rizikuodama gyvybe, nes sirgo ne juokais, bet nesiryžo: tuomet imperatoriškojoje scenoje nebuvo leidžiami kaprizai, su kuriais taip kantriai taikstosi atlaidus ir geraširdis mūsų laikų valdovas — publika. Dvaras laukė pamatyti naują Berenikės atlikėją: tai buvo pažadėta, šito laukė imperatorė.

— Na, sutik! — tarė Kafarielas Porporinai, — štai pirmas protingas Korilos poelgis per visą jos gyvenimą; pasinaudokime juo!

— Bet aš nemoku vaidmens, aš jo nestudijavau,— atsakė Konsuela,— nepajėgsiu jo išmokti rytdienai.

— Tu jį girdėjai, vadinasi, moki ir rytoj padainuosi,— pareiškė pagaliau griausmingu balsu Porpora.— Užteks maivytis, baikit ginčus! Daugiau kaip valandą sugaišome plepalams. Pone dirigente, įsakykite smuikams pradėti. O tu, Berenike, marš į sceną! Nereikia natų, šalin natas! Kas dalyvavo trijose repeticijose, privalo visus vaidmenis mokėti atmintinai. Sakau tau — vaidmenį tu moki.

No, tutto, o Berenice,

uždainavo Korila, vėl tapusi Ismene,—

Tu non april il tuo cor...

„O dabar,— pagalvojo moteris, sprendusi apie Konsuelos garbėtrošką pagal save,— ji užmirš viską, ką žino apie mano darbelius".

Konsuela, kurios nepaprastą atmintį ir begalinį imlumą Porpora puikiai žinojo, iš tiesų padainavo visą partiją — ir muziką ir žodžius — be sukliuvimo. Ponia Tezi buvo taip pritrenkta jos vaidybos ir dainavimo, kad pasijuto visai blogai ir po pirmojo veiksmo įsakė nuvežti namo. Kitą dieną Konsuelai reikėjo penktai valandai pasiruošti kostiumą, pakartoti muzikinius pasažus ir dar sykį — atidžiai visą partiją. Jos sėkmė buvo tokia neginčytina, kad imperatorė, išeidama iš teatro, pasakė:

— Kokia žavi mergina! Reikia būtinai išleisti ją už vyro — aš tuo pasirūpinsiu.

Nuo rytojaus pradėjo repetuoti „Zenobiją" — Metastazijaus žodžiai, Predijerio muzika. Korila vėl pasiekė, kad užleis Konsuelai pagrindinį vaidmenį. Antrąjį vaidmenį šį kartą pasiėmė ponia Holcbauer, o kadangi ji buvo už Korilą muzikalesnė, tai operą išmoko daug geriau negu pirmąją. Metastazijus buvo sužavėtas, matydamas, kad jo lyra, užmesta ir užmiršta per karą, vėl imama pamėgti dvare ir turi triukšmingą pasisekimą Vienoje. Jis beveik nustojo galvojęs apie savo ligas ir, akinamas Marijos Teresės palankumo ir savo rašytojiškos pareigos kurti vis naujus libretus operoms, ruošėsi, studijuodamas graikų tragedijas ir lotynų klasikus, sukurti vieną iš trijų šedevrų, kuriuos italai Vienoje, o vokiečiai Italijoje nesivaržydami vertino labiau už Kornelio, Rasino, Šekspyro, Kalderono tragedijas, žodžiu, kalbant atvirai ir be apsimestos gėdos,— labiau už viską.

Bet mūsų pasakojime, ir be to jau pakankamai ilgame ir pilname smulkmenų, mes neimsime piktnaudžiauti galbūt seniai išsekusia skaitytojo kantrybe ir dalintis su juo savo mintimis apie Metastazijaus genialumą. Skaitytojui tai nelabai įdomu. Mes jam tepasakysime, kad Konsuela patyliukais apie tai Jozefui kalbėjo:

— Mano mielas Bepai, tu neįsivaizduoji, kaip man sunku vaidinti tuos vaidmenis, o jie dar laikomi tokie pakilūs, tokie jaudinantys! Tiesa, rimai parinkti gerai, juos dainuoti lengva, bet užtat personažai... Kur jau ten rasti įkvėpimą! Vos išsilaikai rimta, juos vaizduodama. Koks nevykęs sąlygotumas — bandymas antikos pasaulį perteikti mūsų laikų priemonėmis! Visos tos intrigos, aistros, pamokymai, ko gero, tiko Bairеito markgrafienės, barono fon Trenko arba Kulmbacho princesės memuaruose, bet Radamesto, Berenikės arba Arsinojos lūpose jie visiška beprasmybė. Kai aš taisiausi po ligos Milžinų pilyje, grafas Albertas dažnai man garsiai skaitė, kad mane užmigdytų, bet aš nemiegojau ir klausiausi, užkandusi žadą. Jis skaitė Sofoklio, Eschilo ir Euripido graikų tragedijas, skaitė ispaniškai, lėtai, bet aiškiai, nesusimąstydamas, nors prieš akis turėjo graikišką tekstą. Jis taip gerai moka senąsias ir naująsias kalbas, kad atrodė, jog skaito puikų vertimą. Anot jo, jis stengėsi versti kaip galint tiksliau, kad galėčiau pajusti genialių graikų kūrinių paprastumą! Dieve! Kokia didybė! Kokie paveikslai! Kiek poezijos! Koks saikas! Kokio milžiniško užmojo žmonės! Kokie charakteriai, turintys tikslą ir galingi! Kokios tragiškos situacijos! Kokios gilios, tikros kančios! Širdį draskantys ir baisūs paveikslai slinko prieš mano akis! Ir aš, dar silpna, sudirginta baisių išgyvenimų, sukėlusių mano ligą, buvau taip sujaudinta jo skaitymo, kad vaizdavausi tai Antigone, tai Klitemnestra, tai Medėja, tai Elektra, įsivaizdavau, kad tas kruvinas, kerštingas dramas matau ne scenoje, rampų šviesoje, o baisiose dykumose, priešais atsivėrusias olas arba po antikos šventyklų kolonomis, kur silpnoje šviesoje žmonės apraudodavo mirusiuosius, regzdami suokalbius prieš gyvuosius. Aš girdėjau gailius trojiečių ir dardanų belaisvių chorus. Eumenidės šoko apie

mane... bet kokiu laukiniu ritmu, kokioms pragariškoms melodijoms skambant! Jų prisiminimas dar ir dabar kelia man malonumo ir siaubo drebulį. Niekuomet scenoje, įkūnydama savo svajones, aš nepatirsiu to jaudulio, nepajusiu tos jėgos, kuri tuomet siautė mano širdyje ir mano sąmonėje. Būtent tada pirmą kartą pasijutau esanti tragiška aktorė, ir mano sieloje susiformavo vaizdai, kurių man nepasufleravo nė vienas menininkas. Būtent tada supratau, kas yra drama, tragiškas veiksmas, teatro poezija. Tuo metu, kai Albertas skaitė, aš mintyse improvizavau melodiją ir įsivaizdavau tarsi pati kartoju viską, ką girdžiu. Ne kartą susivokdavau, kad mėgdžioju pozas tų herojų, kurių žodžius tarė Albertas, kad mano veide atsiranda jų išraiška, ir būdavo jis dažnai išsigandęs sustodavo, manydamas, kad mato prieš save Andromachę arba Ariadnę. O, patikėk, aš daugiau išmokau ir supratau per mėnesį to skaitymo, negu patirsiu per visą gyvenimą, jeigu man teks mokytis pono Metastazijaus eilės. Ir jeigu kompozitoriai savo muzikon neįdėtų tos tiesos pojūčio, kurio nėra veiksme, man rodos, aš nusibaigčiau iš pasibjaurėjimo, versdama didingą hercogienę Zenobiją šnekučiuotis su landgrafiene Aglaja ir klausydamasi, kaip feldmaršalas Radamistas barasi su pandurų vėliavnešiu Zeporu. O, kaip visa tai melaginga, neįtikėtinai melaginga, mano mielas Bepai! Melaginga, kaip mūsų kostiumai, melaginga, kaip baltas Kafarielo perukas, vaidinant Tiridatą, melaginga, kaip Pompadur stiliaus peniuaras ant ponios Holcbauer armėnų piemenaitės vaidmenyje, kaip į rausvą triko įspraustos karalaičio Demetrijaus blauzdos, kaip dekoracijos, kurias mes dabar iš arti matome ir kurios panašios į Aziją ne daugiau, kaip abatas Metastazijus — į senį Homerą.

— Na ką tu kalbi,— atsakė Haidnas,— paaiškink man, kodėl jausdamas poreikį rašyti operas teatrui (žinoma, jeigu kada nors aš pajėgsiu tai padaryti), aš juntu didesnį įkvėpimą ir daugiau sėkmės vilčių, mąstydamas apie oratorijų kūrimą. Ten, kur pasigailėtini sceniniai efektai netrukdo jausmų teisingumui, tai yra simfonijoje, kur viskas — muzika, kur siela kalbasi su siela garsais, o ne regimaisiais vaizdais, ten, man atrodo, kompozitorius gali išskleisti savo įkvėpimą ir nuvilioti klausytojo vaizduotę į ištiesas aukštas sferas.

Taip kalbėdamiesi laukdami, kol visi susirinks į repeticiją, Konsuela ir Jozefas vaikštinėjo palei užpakalinio plano didelę dekoraciją — vakare jai reikės vaizduoti Arakso upę, o dabar teatro prieblandoje ji tebuvo ilga mėlynos spalvos juosta, ištempta tarp kitų drobių, nudažytų ochra ir turinčių vaizduoti Kaukazo kalnus. Žinoma, kad užpakalinio plano dekoracijos, paruoštos spektakliui, viena už kitos sudedamos taip, kad prireikus jas būtų galima pakelti su bloku. Tarp jų spektaklio metu šmirinėja aktoriai, snaudžia arba vaišinasi tabaku statistai, sėdėdami ar gulėdami dulkėse po lėtai lašančia alyva iš blogai sutvirtintų kenketų. Dieną tais tamsiais, siaurais praėjimais vaikštinėja aktoriai, kar-

todami vaidmenis ar kalbėdamiesi vienas su kitu apie savo reikalus. Kartais jie pasiklauso svetimų paslapčių, atskleidžia sudėtingas intrigas kitų, kurie jų nematydami šnekasi už kokios nors jūros įlankos ar miesto aikštės.

Laimė, Metastazijus nestovėjo kitame Arakso upės krante, kai nepatyrusi Konsuela liejo Haidnui savo nepasitenkinimą. Repeticija prasidėjo. Tai buvo antroji „Zenobijos" repeticija, ir ji vyko taip gerai, kad orkestrantai net paplojo mušdami, kaip paprastai, smičiais per smuikus. Predijerio muzika buvo nuostabi, o Porpora ją dirigavo daug pakiliau negu Hasės operą. Tiridato vaidmuo buvo vienas geriausių Kafarielo vaidmenų, ir aktorius nematė nieko smerktino, kad aprengtas rūstaus Partų kario drabužiais, jis verčiamas burkuoti nelyginant Seladonas ir kalbėti kaip Klitandras. Konsuela nors ir jautė, kad jos vaidmens žodžiai skamba dirbtinai ir pompastiškai antikos herojės lūpose, bet bent jau pats Zenobijos paveikslas jai buvo artimas. Ji netgi įžvelgė jame tam tikrą panašumą su ta sielos būsena, kurią jautė, atsidūrusi tarp Alberto ir Andzoleto. Ir visiškai užmiršusi tai, ką mes dabar vadiname „vietos koloritu", ir gyvendama vien žmogiškais jausmais, ji suprato, kad pasiekė aukščiausio pakilimo arijoje, tokioje artimoje jos širdžiai:

Voi leggete in ogni core;
Voi sapete, o giusti Dei,
Se son puri i voti miei,
Se innocente è la pietà [1].

Tuo momentu ją apėmė tikras sielos virpulys, ir ji suvokė, kad užsitarnavo triumfą. Jai nereikėjo, kad Kafarielas, šį kartą nevaržomas Tezi dalyvavimo ir nuoširdžiai susižavėjęs, žvilgsniu patvirtintų tai, ką ji pati jautė — tikėjimą nenugalimu poveikiu, kurį ši puiki arija turės bet kuriai publikai bet kuriomis aplinkybėmis. Tą akimirksnį Konsuela visiškai susitaikė su savo vaidmeniu, su šia opera, su savo partneriais, su pačia savimi, žodžiu — su teatru. Ir kad ir kaip keikė ji savo padėtį vos prieš valandą, dabar jautė tokį gilų, tokį staigų ir galingą vidinį polėkį, kurį gali patirti tik tikras menininkas — bet kurios srities. Tik jis gali suprasti, kiek darbo, nusivylimų ir kančių metų gali atpirkti šis vienas mirksnis.

XCV

Kaip mokinys, ir dar pusiau Porporos tarnas, Haidnas, visada godžiai klausęsis muzikos ir studijavęs operų struktūrą iki pat jų pastatymo scenoje, gavo leidimą būti už kulisų kiekvieną kar-

[1] Jums atvertos širdies paslaptys,
Ir jūs žinote, o dievai,
Kokie tyri mano troškimai
Ir nekalta užuojauta *(it.)*.

tą, kai dainavo Konsuela. Ir štai jau dvi dienas jis pastebėjo, kad Porpora, iš pradžių nenoriai leidęs jį teatro gilumon, dabar tą leisdavo labai mielai, net nelaukdamas, kol jaunuolis išdrįs paprašyti jo leidimo. Reikalas tas, kad profesoriaus galvoje kilo nauja idėja. Marija Teresė, kalbėdamasi apie muziką su Venecijos pasiuntiniu, vėl grįžo prie savo matrimonialinės manijos, kaip sakė Konsuela. Jos didenybė pasakė, kad jai būtų labai malonu, jeigu talentinga dainininkė įsikurtų Vienoje, ištekėdama už jauno muzikanto, Porporos mokinio. Apie Haidną ji susižinojo iš to paties pasiuntinio, ir kadangi Korneras labai jaunuolį gyrė, sakydamas, kad labai gabus muzikai, o svarbiausia — kad uolus katalikas, jos didenybė pavedė savo pašnekovams suorganizuoti šias vedybas, žadėdama pasirūpinti jaunosios poros likimu. Ši mintis Kornerui patiko: jis švelniai mylėjo Jozefą, paskyrė jam mėnesinę septyniasdešimt dviejų frankų pašalpą, kad šis galėtų ramiai tęsti mokslą, ir labai užtarė jį prieš Porporą. Bijodamas, kad Konsuela nepasielgtų savaip ir nepaliktų scenos, ištekėdama už kilmingo didiko, Porpora po ilgų abejonių ir atkaklaus prieštaravimo pagaliau leidosi įtikinamas, nors, žinoma, būtų labiau norėjęs, kad jo mokinė gyventų, nepatyrusi nei moterystės, nei meilės. Dėl svarumo pasiuntinys nutarė parodyti Porporai Haidno kūrinius ir atskleidė jam, kad trio serenada, labai patikusi maestro, sukurta Bepo. Porpora pripažino, kad joje esama didelio talento užuomazgos, kad jis pats galėtų vadovauti jaunuoliui ir padėti jam savo patarimais, kuriant pjeses balsui, ir kad dainininkės, ištekėjusios už kompozitoriaus, likimas gali susiklostyti gana sėkmingai: nepaprastas jaunosios poros jaunumas ir menkos pajamos abu vers dirbti, neturint jokių garbėtroškiškų vilčių, ir, tokiu būdu, Konsuela bus pririšta prie teatro. Žodžiu, maestro pasidavė. Jis, kaip ir Konsuela, negavo atsakymo iš Milžinų pilies. Jis bijojo, kad tas tylėjimas nesutrukdytų jo planų, ir baiminosi kokio nors jaunojo grafo išsišokimo. „Jeigu man pasisektų kad ir neištekinti jos, o nors sužadėti su kitu,— galvojo jis,— tuomet nebūtų ko bijotis".

Svarbiausia buvo gauti pačios Konsuelos sutikimą. Imti ją įtikinėti — reiškė įteigti jai mintį priešintis. Neapolietiškas gudrumas seniui patarė, kad aplinkybės turi nepastebimai pakeisti jaunos merginos mąstyseną. Ji jautė draugiškumą Bepui, o Bepas, nors ir įveikė meilę savo širdyje, Konsuelai rodė tiek dėmesio, susižavėjimo ir atsidavimo, kad Porpora galėjo visiškai numatyti, jog jis aistringai įsimylės. Maestro nutarė nesikišti į Jozefo ir Konsuelos santykius, o duoti jaunuoliui galimybę pasiekti atsakomojo jausmo ir tinkamu momentu atskleidus jam imperatorės planus ir savo sutikimą, suteikti jo gražbylystei drąsos ir ugnies jo įsitikinimams. Žodžiu, jis staiga nustojo su juo šiurkščiai elgtis, žeminti jį ir suteikė jauniesiems bičiuliams visišką laisvę rodyti savo brolišką prieraišumą, guosdamasis viltimi, kad šitaip reikalai klostysis sparčiau, negu jam atvirai kišantis.

Beveik neabejodamas savo sėkme, Porpora irgi padarė didelę klaidą: jis Konsuelos reputaciją pastatė į pavojų. Užteko tik du kartus iš eilės už kulisų pamatyti šalia jos Jozefą, kad visi teatro žmonės prašnektų apie meilius santykius su jaunuoliu, vargšė Konsuela, patikli ir neatsargi, kaip visos teisingos ir skaisčios sielos, nenumatė pavojaus ir nepagalvojo saugotis. Ir štai nuo „Zenobijos" repeticijos dienos žvilgsniai tapo būdrūs ir visi liežuviai atsirišo. Už kiekvienų kulisų, už kiekvienos dekoracijos aktoriai, choristai ir kiti teatro tarnautojai svaidėsi piktomis arba žaismingomis, smerkiančiomis arba palankiomis pastabomis apie atsiradusio ryšio nepadorumą arba apie laimingų sužadėtuvių naivumą.

Konsuela visa pasinėrė į savo vaidmenį, į savo artistinius išgyvenimus ir nieko nematė, negirdėjo, nenujautė. Svajingas Jozefas, visiškai atsidavęs operai, kuri buvo repetuojama scenoje, ir tai, kurią jis brandino širdyje, kartais, tiesa, nugirsdavo kažkokius probėgšmais mesteltus žodžius, bet jų nesuprato, taip toli buvo nuo bet kokių vilčių. Kai iki jo atsklisdavo dviprasmiškos užuominos arba kandi pastaba, jis pakeldavo galvą ir apsidairydavo, ieškodamas, kam jie skirti, ir, nieko nepamatęs, visai abejingas tokioms paskaloms, vėl panirdavo į savo mintis.

Per operos pertraukas dažnai būdavo vaidinama kokia nors intermedija buf, ir tą dieną repetavo „Impresarijus iš Kanarų salų" — Metastazijaus sceneles, labai linksmas ir žaismingas. Korila, vaidindama jose primadoną, reiklią, valdingą ir išlepintą, buvo nuostabiai natūrali, ir sėkmė, kurią ji patirdavo tame šmaikščiame niekniekyje, šiek tiek ją guodė, kad paaukojo didelį Zenobijos vaidmenį. Kol repetavo paskutinę intermedijos dalį, Konsuela, laukdama trečiojo akto, šiek tiek nuvarginta savo vaidmens, užėjo į scenos gilumą ir atsidūrė tarp dviejų dekoracijų — „baisaus slėnio, išraižyto kalnais ir bedugnėmis", iš pirmojo akto ir puikios Arakso upės, įrėmintos „akį džiuginančiomis kalvomis", kuri turėjo atsirasti trečiajame akte, kad pailsintų „jautraus" žiūrovo akis. Konsuela greitai vaikštinėjo pirmyn ir atgal, kai prie jos priėjo Jozefas ir padavė paliktą ant suflerio būdelės vėduoklę, kuria ji tuoj pat ėmė su malonumu vėduotis. Širdies potraukis, kaip ir sumanytas Porporos skatinimas, nejučia vertė Jozefą ieškoti savo draugės; o Konsuela, pripratusi juo pasitikėti ir atverti savo sielą, visuomet džiaugsmingai jį sutikdavo. Ir štai tą abipusę simpatiją, kurios nepasigėdytų nė angelai danguje, likimas nusprendė paversti neįtikėtinų nelaimių šaltiniu ir priežastimi. Mes žinome, kad romanų skaitytojos skuba greičiau sužinoti, kas labiausiai jaudina, ir reikalauja iš mūsų vien muštynių ir barnių,— maldaujame truputį pakentėti.

— Na, mano drauge,— tarė Jozefas šypsodamasis ir tiesdamas Konsuelai ranką,— man atrodo, tu jau nebe tokia nepatenkinta mūsų garsiojo abato drama ir maldos melodijoje atradai tą atvertą

langą, pro kurį genialus tave valdantis įkvėpimas pagaliau išsiveržė laisvėn!

— Vadinasi, tau atrodo, kad gerai sudainavau maldą?

— Argi nematai, kaip man paraudo akys?

— O taip! Tu verkei! Na ką gi! Puiku! Labai džiaugiuosi, kad priverčiau tave verkti.

— Tarsi pirmą kartą! Bet mieloji Konsuela, tu tampi būtent tokia aktore, kokia Porpora nori tave matyti. Tave apėmė sėkmės kartšligė. Kai tu dainuodavai žingsniuodama Bohemijos Miško takeliais, matei mano ašaras ir pati verkei, susigraudinusi savo dainavimo grožiu. Dabar kas kita: tu juokiesi iš laimės ir virpi iš pasididžiavimo, regėdama kitus verkiant. Tad pirmyn, Konsuela! Tu dabar prima dona [1] pilna to žodžio reikšme.

— Nesakyk man to, mano drauge, aš niekuomet nebūsiu tokia kaip ji...— Ir Konsuela gestu parodė į Korilą, dainavusią scenoje anapus dekoracijos.

— Nesuprask manęs blogai,— paprieštaravo Jozefas,— noriu pasakyti, kad tave užvaldė įkvėpimo dievas. Veltui tavo šaltas protas, tavo rūsti filosofija ir prisiminimai apie Milžinų pilį grūmėsi su pitijų dvasia. Ji įsiskverbė į tave ir veržiasi per kraštus. Prisipažink, tu dūsti iš laimės. Tavo ranka virpa manojoje, tavo veidas susijaudinęs, ir aš dar niekada nemačiau tokio tavo žvilgsnio kaip šią minutę. Ne! Kai grafas Albertas skaitė tau graikų tragedijas, tu nebuvai tokia susijaudinusi, tokia įkvėpta kaip dabar!

— Dieve, kaip tu mane įskaudinai! — sušuko Konsuela, staiga blykšdama ir traukdama iš Jozefo savo ranką.— Kodėl tari čia jo vardą? Tas vardas šventas ir neturi skambėti šioje beprotybės šventovėje. Šis rūstus vardas baisus kaip perkūno griausmas. Jis nakties tamsoń nusineša visas iliuzijas ir visas auksinių sapnų vizijas!

— Jeigu taip, Konsuela, ar pasakyti tau tiesą? — vėl tarė Jozefas, minutę patylėjęs.— Tu niekada nesiryši ištekėti už to žmogaus.

— Nutilk! Nutilk! Aš jam pažadėjau!..

— Jeigu ištesėsi pažadą, tai niekuomet su juo nebūsi laiminga. Palikti teatrą? Atsisakyti artistės karjeros? Dabar jau vėlu! Tu ką tik patyrei tokį džiaugsmą, kad jo prisiminimas apnuodys visą tavo gyvenimą.

— Tu mane gąsdini, Bepai. Kodėl kaip tik šiandien man tai kalbi?

— Nežinau, kalbu tarsi prieš savo valią. Tavo susijaudinimas persidavė mano smegenims, ir man atrodo, kad, sugrįžęs namo, aš parašysiu kažką didingo. Tai galbūt bus kokia nors beskonybė, bet vis tiek! Šią minutę jaučiuosi genialus...

— Koks tu linksmas, koks ramus, o aš, apsvaigusi, anot tavęs,

[1] Primadona *(it.)*.

iš išdidumo ir laimės, baisiai kenčiu ir man norisi ir juoktis, ir verkti kartu.

— Tu kenti, aš matau, tu negali nekentėti. Štai momentas, kai pasireiškia tavo jėga, niūrios mintys apima ir stingdo tave.

— Taip, tiesa, ką tai reiškia?

— Tai reiškia, kad esi artistė, o kaip pareigą prisiėmei žiaurų įsipareigojimą, nemielą Dievui ir tau pačiai,— atsisakyti meno!

— Dar vakar man atrodė, kad ne, o šiandien atrodo, kad taip. Todėl kad mano nervai pakrikę, todėl kad tokie išgyvenimai baisūs ir pražūtingi. Aš visada neigiau jų poveikį ir galią, visada ėjau į sceną rami, atidi ir kukli. Šiandien nebesusivaldau, ir jeigu šią minutę reiktų vaidinti, būčiau ir genialiai pamišusi ir niekingai kvaila. Mano valios vairas sprūsta man iš rankų. Tikiuosi, rytoj būsiu kitokia — juk šiame nerime ir susižavėjimas, ir kankinantis ilgesys.

— Nelaimingas drauge, bijau, kad nuo šiol visada taip bus, arba, teisingiau, tikiuosi šito, nes tu tikrai tapsi didi tik degdama šitokiu nerimu. Aš girdėjau iš visų muzikantų, iš visų aktorių, su kuriais teko susitikti, kad be šios pakilios būsenos, be šio nerimo jie nieko negali ir užuot einant metams nusiraminę, pripratę, jie kas kartą, kai apima įkvėpimas, tampa vis labiau ir labiau jautresni.

— Tai didi paslaptis,— atsidususi tarė Konsuela.— Nemanau, kad garbėtroška, pavydas, žemas sėkmės troškulys galėtų mane užvaldyti taip staiga ir per dieną pakeisti visą mano esmę. Ne, tikinu tave, kai dainavau Zenobijos maldą ir duetą su Tiridatu, kur Kafarielo aistra ir jėga pagavo mane nelyginant viesulas, aš negalvojau nei apie publiką, nei apie savo varžovus, nei apie save — aš buvau Zenobija ir galvojau apie nemirtingus Olimpo dievus vien su krikščionišku įkarščiu ir degiau meile tam gerajam Kafarielui, į kurį po baigiamojo akordo negaliu nesijuokdama žiūrėti. Visa tai labai keista, ir man ima rodytis, kad dramos menas — amžinas melas ir Dievas kaip bausmę užleidžia ant mūsų beprotybę, verčiančią tikėti menu ir manyti, kad dirbame didį darbą, sukeldami iliuzijas ir kitiems. Ne, neleistina žmogui piktnaudžiauti realaus gyvenimo aistromis ir išgyvenimais, paverčiant jas spektakliu! Dievas nori, kad mes išsaugotume savo sielą sveiką ir stiprią tikrajai meilei, naudingiems darbams, o kai neteisingai suprantame Jo valią, baudžia mus ir atima mums protą.

— Dievas! Taip, Dievas! Dievo valia! Štai kur paslaptis, Konsuela! Kas gali suvokti jo norus? Argi jis jau lopšyje apdovanotų mus neįveikiamu potraukiu menui, jeigu uždraustų tarnauti tam, kam esame pašaukti? Kodėl aš nuo vaikystės nemėgau žaisti su savo bendraamžiais? Kodėl, kai tik buvau paliktas pats sau, ėmiau domėtis muzika taip aistringai, kad niekas negalėjo nuo jos atplėšti, taip kantriai, kad to nebūtų atlaikęs joks mano amžiaus vaikas? Poilsis mane vargino, darbas suteikdavo jėgos gyventi. Tas pats buvo ir tau, Konsuela. Tu man šimtą kartų apie tai kal-

bėjai, kai vienas iš mūsų pasakodavo kitam savo istoriją, atrodė, kad girdi istoriją apie save patį. Patikėk, visame kame Dievo ranka, ir bet kokie gabumai, bet koks polinkis kam nors yra Viešpaties valia, netgi jei mums nesuprantamas Jo tikslas. Tu gimei artiste, vadinasi, taip ir turi būti, ir tas, kas tau sutrukdys, nužudys tave arba tavo gyvenimą pavers blogesniu už mirtį.

— Ach, Bepai! — be galo sukrėsta sušuko Konsuela:— Žinau, ką tu padarytum, jei iš tikro būtum mano draugas!

— Būtent ką, brangioji Konsuela? Argi tau nepriklauso mano gyvenimas?

— Tu mane rytoj nužudytum, vos tik nusileistų uždanga ir aš pirmą ir paskutinį kartą pasirodyčiau tikra artiste!

— Ach! Aš geriau nužudyčiau tavo gražuolį Albertą arba pats nusižudyčiau,— karčiai šypsodamasis ištarė Jozefas.

Tą minutę Konsuela pakėlė akis į prieš ją atsivėrusį praėjimą tarp kulisų ir įsmeigė ten neramų ir liūdną žvilgsnį. Teatro vidus dieną toks nepanašus į tą, koks atrodo iš toli vakaro apšvietime, kad tas, kuris nėra jo matęs, net negali įsivaizduoti. Nėra nieko nuobodesnio, niūresnio ir baisesnio negu tuščia salė, pritemusi ir tyli. Jei kurioje nors ložėje, uždaroje lyg karste, pasirodytų kokia nors žmogaus figūra, palaikytum ją vaiduokliu, ir pats drąsiausias aktorius pastirtų iš siaubo. Silpna, blanki, šviesa, krintanti iš viršaus pro stoglangius scenos gilumoje, įstrižai driekiasi pastoliais, pilkšvais skudurais, dulkėtomis pakylomis. Pačioje scenoje akis negali priprasti prie ankštos, perspektyvos netekusios erdvės, kur turi veikti tiek žmonių, vaizduojančių didingus poelgius, ugningas aistras, masinius susibūrimus, nevaldomus polėkius; tokie jie atrodys žiūrovams, o iš tiesų jie išmokyti, tiksliai atmatuoti, kad aktoriai nesusipainiotų, nesusimaišytų, neužliptų ant dekoracijų. Bet jeigu scena atrodo maža ir vargana, tai patalpos aukštis, kur prigrūsta tiek dekoracijų ir juda tiek mašinų, priešingai, atrodo didžiulė, ypač kai iš scenos išnešti audeklai, vaizduojantys debesis, architektūriniai karnizai arba žalios šakos, slepiantys nuo žiūrovo jos tikrąjį aukštį. Tas aukštis, iš tiesų neproporcingas, slepia išties kažką rūstaus, ir jeigu apačioje mums atrodo, kad esame kalėjime, tai, žvelgdami viršun, galime pamanyti, kad esame gotikinėje bažnyčioje, bet sugriautoje arba nebaigtoje statyti — taip ten viskas blausu, beformiška, keista, nesklandu... Laiptai, reikalingi darbininkams, kabo be jokios tvarkos, atsitiktinai susipainiojęs ir be prasmės užmesti ant kitų laiptų, vos įžvelgiamų tarp visokiausio bespalvio šlamšto. Keistų formų lentų krūvos, neaiškios paskirties dekoracijų gabalai, kurie iš blogosios pusės atrodo išpaišyti be jokios prasmės, sumazgytos tarsi hieroglifai virvės, nuolaužos, neturinčios pavadinimo, blokai ir tekiniai, tarsi skirti nežinomiems kankinimams,— viskas kartu primena sapnus, kurie sapnuojasi prieš nubundant, kai matai kažkokias beprasmybes ir bergždžiai stengiesi susivokti, kur esąs. Viskas miglota, viskas neapibrėžta, viskas tarsi tuoj

subyrės. Žmogus, ramiai besidarbuojantis ant rąstų, atrodo kabantis voratinklyje. Jį galima palaikyti ir jūrininku, besikabarojančiu laivo trosais, ir gigantiška žiurke, kapojančia ir graužiančia papuvusias sąrantas. Girdisi žodžiai, nežinia iš kur atsklindantys. Jie tariami aštuoniasdešimties pėdų aukštyje virš jūsų, ir nepaprastai skardus aidas, glūdintis visose šio fantastiško kupolo kertėse, atneša juos iki jūsų ausų aiškiai arba ne, priklausomai nuo to, ar žengsite žingsnį priekin ar į šoną, dėl ko keičiasi akustika.

Baisingas triukšmas, po kurio seka ilgas švilpesys, netikėtai supurto pakylas. Kas tai? Griūna skliautai? Traška ir krenta gležnas balkonas, savo nuolaužomis užversdamas vargšus darbininkus? Ne, tai nusičiaudėjo ugniagesys arba katė puolė vytis savo grobio per kabančio labirinto prarajas. Kol nepriprasite prie visų tų daiktų ir viso to triukšmo, jums baisu: jūs nežinote, kas vyksta, nežinote, prieš kokius neįmanomus vaiduoklius reikia semtis šaltakraujiškumo. Nieko nesuprantate, o tai, ko negalima įžiūrėti akimi arba suvokti protu, tai, kas neaišku ir nepažįstama, griauna suvokimo logiką. Pirmą kartą atsidūrę tokiame chaose, nežinote, ką galvoti, ir greičiausiai laukiate, kad tuoj pat prieš jus prasidės beprotiška raganų puota paslaptingoje alchemiko laboratorijoje [1].

Konsuelos žvilgsnis išsiblaškęs klaidžiojo po keistą patalpą, ir pirmą kartą toje netvarkoje ji pamatė poeziją. Abipus praėjimo, padaryto iš užpakalinių dekoracijų, atsivėrė gilūs juodi kulisai, kur retkarčiais nelyginant šešėliai šmėkščiojo žmonių figūros. Staiga ji pamatė, kad viena tų figūrų sustojo tarsi ko laukdama, ir, kaip jai pasirodė, pašaukė ją.

— Tai Porpora? — paklausė ji Jozefo.

---

[1] Tačiau kadangi akims, mokančioms matyti, viskas turi savo grožį, tai ir ta teatro skaistykla turi grožio, veikiančio vaizduotę daug stipriau negu pagarsėję efektai scenoje, apšviestoje per spektaklį. Aš dažnai klausdavau savęs: kur glūdi tas grožis ir ar pavyks man jį aprašyti, jei panorėsiu perteikti tą paslaptį svetimai sielai? „Kaip? — pasakys man.— Argi gali daiktai be spalvų, formos, tvarkos ir aiškumo ką nors pasakyti akims ir protui?" Tik menininkas gali į tai atsakyti: „Taip, gali". Ir jis prisimins Rembranto paveikslą „Mąstytojas": didžiulis kambarys, prieblanda, begaliniai sukti laiptai, kylantys nežinia kur, silpni šviesos atspindžiai, tai blykstelintys, tai išblėstantys nežinia kodėl įvairiose vietose paveikslo, neaiškaus ir sykiu ryškaus, tirštas rudas koloritas, tai tamsesnis, tai šviesesnis, šviesšešėlių stebuklas, žaismas spindulių, krentančių ant pačių nereikšmingiausių daiktų — ant kėdės, antąsočio, ant varinės vazos. Ir staiga visi tie daiktai, neverti dėmesio, o juo labiau būti piešiami, tampa tokie įdomūs, netgi savotiškai gražūs, kad jūs nepajėgiate atplėšti nuo jų akių. Jie kupini gyvybės, jie yra, jie verti būti, nes menininkas palietė juos savo stebuklinga lazdele, įžiebė juose saulės spindulio žariją, mokėjo nutiesti tarp jų ir savęs tą skaidrią, paslaptingą skraistę — tą orą, kurį mes matome ir įkvepiame ir į kurį tarsi įeiname, vaizduotėje panirdami į piešinio gilumą. Ir kai gyvenime pasitaiko susidurti su tokiu paveikslu, nors ir sudarytu iš dar niekingesnių daiktų — sulaužytų lentų, sumaigytų skudurų, aprūkusių sienų,— ir jeigu blausi šviesa atsargiai meta ant jų savo atspindį, jei šviesšešėlis teikia jiems meninio efekto, glūdinčio susiliejime ir harmonijoje viso, kas egzistuoja be žmogaus,— žmogus pats mokės surasti ir suvokti tą harmoniją, žavėtis ir mėgautis ja, tarsi didžia pergale prieš save.

— Ne,— atsakė šis,— tai tikriausiai kas nors atėjo perspėti tave, kad pradeda repetuoti trečiąjį aktą.

Konsuela skubiai nuėjo prie žmogaus, kurio veido negalėjo įžiūrėti, nes jis pasitraukė prie sienos. Bet kai ji buvo per tris žingsnius nuo jo ir jau norėjo paklausti, jis greitai prasmuko pro gretimus kulisus scenos gilumon, už užpakalinių dekoracijų.

— Matyt, mus kažkas sekė,— tarė Jozefas.

— Ir kažkas, matyt, pabėgo,— pridūrė Konsuela, nustebinta, kaip greitai žmogus pasislėpė.— Nežinau kodėl, bet jis mane nugąsdino.

Konsuela sugrįžo į sceną ir surepetavo paskutinįjį aktą, kurio pabaigoje ją vėl apėmė pirmykštė pakili būsena. Kai išeidama ji ėmė ieškoti savo pelerinos, tai staiga sustojo, apakinta ryškios šviesos: virš jos galvos atsidarė stoglangis ir įstrižas besileidžiančios saulės spindulys švystelėjo tiesiai priešais ją. Staigus perėjimas iš ją supusios prieblandos į šviesą akimirką ją apakino, du tris žingsnius žengtelėjo apgraibom, kai staiga atsidūrė šalia to paties žmogaus su juodu apsiaustu, kuris buvo išgąsdinęs ją už kulisų. Nors matė jį neaiškiai, bet pasirodė, kad pažįsta jį. Šaukdama puolė prie jo, bet jis jau pradingo ir ji veltui ieškojo jo akimis.

— Kas tau? — paklausė Jozefas, paduodamas jai peleriną.— Atsitrenkei į dekoraciją? Užsigavai?

— Ne,— atsakė ji,— aš mačiau grafą Albertą.

— Grafą Albertą? Čia? Tu tikra? Argi gali būti?

— Tai įmanoma. Tai neabejotina! — sušuko Konsuela, tempdamasi jį paskui save.

Ir ji apibėgo visus kulisus, apžiūrinėdama juos ir nepraleisdama nė vieno kampelio. Jozefas padėjo jai ieškoti, tačiau buvo įsi-

---

Beveik neįmanoma žodžiais perduoti tą paslaptį, kurią didžio meistro teptukas atskleidžia prieš mūsų akis. Stebint Rembranto, Tenirso, Gerardo Dou interjerus, pats paprasčiausias žiūrovas prisimins kokią nors sceną iš gyvenimo, niekada nesukėlusią jam poetinio įspūdžio. Tam, kad poetiškai suvoktum šią realybę ir mintyse paverstum ją Rembranto paveikslu, pakanka turėti tą dailės pojūtį, kuris būdingas daugeliui. Bet kad žodžiais atkurtum tą paveikslą kito vaizduotėje, reikia turėti tokį talentą, kad, turiu prisipažinti, aš pasiduodu šiuo atveju savo fantazijai be jokios vilties patirti sėkmę. Net genijui, turinčiam tokį talentą ir kalbančiam eilėmis (dar nuostabesnis bandymas), tas ne visada pavykdavo. Ir visgi nemanau, kad mūsų amžiuje kitas menininkas rašytojas galėtų pasiekti nors panašių rezultatų. Perskaitykite eilėraštį „Indijos šaltiniai" — jums jis pasirodys arba šedevras, arba kaip šėlstančios vaizduotės siautulys — tai priklauso nuo to, ar jus sieja su poetu dvasinis ryšys ar ne. Mane, pirmą kartą skaitant, jis suglumino. Padrika ir palaida fantazija man nepatiko. Bet paskui, kai užverčiau knygą, mano smegenyse atkakliai glūdėjo vaizdas tų šaltinių, požemių, laiptų ir prarajų, kuriais mane privertė poetas praeiti. Aš juos mačiau realybėje; neturėjau jėgų iš ten išsiveržti, buvau tarsi gyvas palaidotas. Buvau toks prislėgtas, kad baisu buvo iš naujo perskaityti tas eiles, bijojau pamatyti, kad toks didis menininkas ir poetas — rašytojas su trūkumais. Bet mano atmintyje ilgai išliko paskutinės aštuonios eilutės, kurios visais laikais ir bet kokiam skoniui išliks gilia, kilnia ir nepriekaištinga kūryba, nepriklausomai nuo to, kaip mes jas suvoksime — širdimi, klausa ar protu. *(Aut. pastaba)*

tikinęs, kad ji apsiriko. O tuo metu Porpora nekantraudamas kvietė Konsuelą važiuoti namo. Konsuela nerado nieko, kas bent kiek būtų panašus į Albertą. Pagaliau, priversta išeiti su mokytoju iš teatro, ji pamatė visus, kurie kartu su ja buvo scenoje, ir pastebėjo keletą apsiaustų, panašių į tą, kuris ją taip priblokšė.

— Vis tiek,— pašnibždėjo ji Jozefui, parodžiusiam jai tuos apsiaustus,— aš jį mačiau, jis čia buvo.

— Tau tiesiog haliucinacija,— prieštaravo Jozefas.— Jei tai būtų buvęs iš tiesų grafas Albertas, jis būtų tave prašnekinęs, o tu tikini, kad tas žmogus du kartus pabėgo, tau artinantis.

— Nesakau, kad tai tikrai jis, bet aš jį mačiau ir dabar galvoju kaip tu, Jozefai,— tai buvo vizija. Turbūt jam atsitiko kokia nors nelaimė. O! Kaip aš norėčiau dabar pat išvažiuoti, pabėgti į Čekiją! Esu įsitikinusi, kad jis pavojuje, jis šaukiasi manęs, jis manęs laukia!

— Matau, mano vargše Konsuela, kad, be kitų blogų paslaugų, jis dar ir protą tau atėmė. Susijaudinimas, kurį patyrei dainuodama, tave nuteikė tokioms haliucinacijoms. Atsipeikėk, maldauju, ir būk rami: jeigu grafas Albertas Vienoje, jis dar šiandien, gyvutėlis, atlėks pas tave.

Ši viltis atgaivino Konsuelą. Ji paspartino žingsnį, vesdamasi paskui save Bepą ir palikdama senąjį Porporą, kuris šį kartą buvo netgi patenkintas, kad, įsitraukusi į pokalbį su jaunuoliu, visai pamiršo jį. Tačiau Konsuela mažai tegalvojo ir apie Jozefą, ir apie maestro. Ji skubėjo, uždususi parbėgo namo, užlipo į savo kambarį — ir nieko nerado. Jozefas paklausė tarnų, ar jos niekas nesiteiravo. Bet niekas nebuvo atėjęs, niekas taip ir neatėjo. Konsuela tuščiai išlaukė visą dieną. Vakare, beveik iki gilios nakties, ji dairėsi į visus vėlyvus praeivius. Jai vis rodėsi, kad kažkas eina link jos namo ir sustoja prie durų. Bet visi ėjo pro šalį — vienas dainuodamas, kitas seniokiškai kosėdamas — ir pradingdavo prieblandoje. Konsuela atsigulė įsitikinusi, kad jai tiesiog kažkas pasivaideno, o kitą rytą, kai keistas jausmas išsisklaidė, ji Jozefui prisipažino, kad iš esmės neįžvelgė nė vieno nežinomojo bruožo. Bendras figūros įspūdis, apsiausto fasonas ir jo nešiojimo maniera, blyškumas, tamsi pasmakrė, kuri galėjo būti ir barzda ir nuo skrybėlės krintančiu šešėliu, ypač ryškiu dėl keisto teatro apšvietimo,— visa tai miglotai priminė Albertą ir taip priblokšė Konsuelos vaizduotę, kad ji patikėjo pamačiusi jaunąjį grafą.

— Jeigu grafas, kokį tu man ne kartą vaizdavai, būtų pasirodęs teatre,— tarė Jozefas,— jo nerūpestinga apranga, ilga barzda, juodi plaukai nebūtų galėję neatkreipti visų dėmesio. O aš visų klausinėjau, taip pat ir teatro šveicorių, kurie nepraleidžia už kulisų nieko, ko asmeniškai nepažįsta arba kas neturi leidimo. Bet tą vakarą už kulisų niekas nematė pašalinio žmogaus.

— Ne, vadinasi, visa tai man pasivaideno. Buvau susijaudinusi, kaip nesava, galvojau apie Albertą ir aiškiai jį įsivaizdavau. Kažkas pasirodė priešais mane, ir pamaniau, kad tai Albertas.

Nejaugi mano galva taip nusilpo? Tik žinau, kad surikau iš širdies gelmių, ir man atsitiko kažkas labai keisto ir nesuprantamo.

— Užmiršk tai,— patarė jai Jozefas,— nesivargink dėl tuščių svajonių. Kartok savo vaidmenį ir galvok apie šį vakarą.

XCVI

Dieną Konsuela pro savo langus pamatė gana neįprastą žmonių minią, ėjusią link aikštės. Tai buvo augaloti, stiprūs, įdegę vaikinai su ilgais ūsais, basomis kojomis, apautomis kažkuo panašiu į antikinius koturnus sukryžiuotais diržais, su smailomis kepurėmis, su keturiais pistoletais už juostos, nuogomis rankomis ir kaklu, su ilgu albanišku karabinu rankose; ir visa tai efektingai ryškino platūs raudoni apsiaustai.

— Kas tai, maskaradas? — paklausė Konsuela kanauninko, atėjusio jos aplankyti.— Bet juk dabar ne karnavalas, kiek žinau.

— Įsižiūrėkite į juos gerai,— atsakė kanauninkas,— nes mudu negreit juos vėl pamatysime, jeigu Dievas panorės pratęsti Marijos Teresės karaliavimą. Pažiūrėkite, kaip smalsiai, nors ir ne be pasibjaurėjimo ir baimės, apžiūrinėja juos žmonės. Viena matė, kaip jie plaukė čionai sunkiomis ir vargingomis dienomis, ir tada ji pasitikdavo juos džiaugsmingiau negu šiandien; dabar ji sutrikusi ir susigėdusi dėl to, kad jiems turi būti dėkinga už išgelbėjimą.

— Ar tik tai ne tie slavonų plėšikai, apie kuriuos man daug pasakojo Čekijoje, kur jie pridarė daug nelaimių? — paklausė Konsuela.

— Taip, tie patys,— atsakė kanauninkas,— tai tie vergų ir kroatų plėšikų gaujų likučiai, kuriuos garsusis baronas Francas fon Trenkas, jūsų bičiulio, barono Frydricho fon Trenko pusbrolis, išlaisvino arba, greičiau, pavergė neregėtai drąsiai ir mikliai, kad iš jų suburtų kažką panašaus į Marijos Teresės reguliariąją kariuomenę. Žiūrėkite, štai jis, siaubą keliantis didvyris, tas Trenkas — Apsvilę Nasrai, kaip jį praminė mūsų kareiviai, garsus partizanas, gudriausias, išradingiausias, reikalingiausias tais liūdnais, neseniai praėjusiais karo metais, didžiausias savo amžiaus pagyrūnas ir didžiausias grobuonis, bet ir pats drąsiausias, stipriausias, energingiausias, pasakiškai narsus naujausiųjų laikų žmogus! Tai jis, Trenkas panduras, laukinis kraujo ištroškusios alkanų vilkų gaujos ganytojas.

Frankas fon Trenkas, beveik šešių pėdų ūgio, buvo dar aukštesnis negu jo prūsiškasis pusbrolis. Pro ryškiai raudoną, prasiskleidusį ant krūtinės apsiaustą, prie kaklo susegtą puošnia rubino sagtimi, už juostos matėsi visas turkiškų ginklų, papuoštų brangakmeniais arsenalas. Pistoletai, lenkti kardai, durklai — viskas čia buvo, kad suteiktų jam mikliausio ir ryžtingiausio galvažudžio

išvaizdą. Vietoj sultono ant jo kepurės puikavosi kažkas panašus į nedidelį kotą su keturiomis išgaląstomis geležtėmis, siekiančiomis kaktą. Jo veidas buvo baisus. Sprogus statinei su paraku [1], veidas buvo baisiai subjaurotas, jame atsirado kažkas šėtoniško. „Neįmanoma žiūrėti į jį be drebulio",— rašoma visuose to meto memuaruose.

— Tai štai ta pabaisa, tas žmonijos priešas! — tarė Konsuela ir pasibaisėjusi nusisuko.— Čekija ilgai prisimins jo žygį: sudeginti, sugriauti miestai, nukankinti seniai ir vaikai, išniekintos moterys, rinkliavų nualinti kaimai, dyki laukai, nusigintos arba sunaikintos bandos, visur skurdas, neviltis, žudynės, gaisrai... Vargšė Čekija! Amžinas mūšio laukas, šitiekos tragedijų veiksmo vieta.

— Taip, vargšė Čekija! Visokiausių siautėjimų auka, visokių karų arena,— pridūrė kanauninkas.— Francas fon Trenkas atgaivino joje baisius Jano Žižkos laikų žiaurumus. Nenugalimas kaip ir Žižka, jis nieko nesigailėjo, ir jo vardas kėlė tokį siaubą, kad jo avangardai šturmu ėmė miestus, kai jis pats tebebuvo už keturių lįė nuo jų, kaudamasis su kitais priešais. Apie jį galima pasakyti kaip apie Atilą: „Žolė jau niekuomet nebeaugs ten, kur žengė jo žirgas". Nugalėtieji prakeiks jį iki ketvirtos kartos.

Francas fon Trenkas dingo tolumoje, bet Konsuela ir kanauninkas dar ilgai žiūrėjo, kaip žygiavo kroatų milžinai husarai, vesdamiesi už žąslų nuostabius žirgus, apklotus brangiomis gūniomis.

— Tai, ką jūs matote, tik menkas visų jo turtų atspindys,— pastebėjo kanauninkas.— Mulai, vežimai, prikrauti ginklų, paveikslų brangenybių, aukso ir sidabro lydinių, nenutrūkstamai driekiasi keliais, vedančiais į jo žemes Slavonijoje. Ten jis slepia lobius, kurių pakaktų išpirkti trims karaliams. Jis valgo iš aukso indų, pagrobtų nuo Prūsijos karaliaus Zore, kai jis vos nepagrobė ir paties karaliaus. Vieni tikina, kad jis pavėlavo ketvirtį valandos, o kiti — kad karalius buvo jo rankose ir brangiai sumokėjo už savo laisvę. Palauksime! Galbūt Trenkas panduras jau neilgai besinaudos tokia šlove ir tokiais turtais. Kalbama, kad jam gresia kriminalinis teismas, sunkiausi kaltinimai susikaupė virš jo galvos, o imperatorė mirtinai jo bijo; ir taip pat kalbama, kad tie jo kroatai, kurie nesusiprato, kaip paprastai, laiku išsivaikščioti į namus, bus įtraukti į reguliariąją kariuomenę ir paimti į nagą prūsiška maniera. O dėl jo paties... Aš gana prastos nuomonės apie jo laukiantį priėmimą dvare ir apdovanojimus.

— Bet pandurai, kalbama, išgelbėjo Austrijos karūną!

— Be abejo. Nuo Turkijos iki Prancūzijos sienų jie pasėjo

[1] Plėšiant vieną Čekijos miestą, nusileidęs į rūsį, tikėdamasis pirmas aptikti statines su auksu, apie kurias buvo girdėjęs, Trenkas skubiai prinešė ugnį prie vienos iš tų brangių statinių, bet joje buvo parakas. Sprogimas užvertė ant jo dalį perdangų, ir jį iš nuolaužų ištraukė vos gyvą; kūnas buvo baisiai apdegęs, o veidas — baisiai žaizdotas. *(Aut. pastaba).*

siaubą, šturmu paėmė geriausiai įsitvirtinusius miestus, laimėjo smarkiausius mūšius. Visada pirmieji atakose, pirmieji prie įtvirtintų tiltų, pirmieji, šturmuojant tvirtoves, jie kėlė susižavėjimą geriausiems mūsų generolams, o priešus vertė bėgti. Prancūzai visur jiems pasiduodavo, o ir pats didysis Frydrichas, kalbama, išblyško kaip paprastas mirtingasis, išgirdęs jų karo šūkį. Nėra tokių greitų upių, gūdžių miškų, klampių pelkių, kabančių uolų, tokios kulkų krušos ir ugnies jūros, kurių neįveiktų jie bet kurią nakties valandą, pačiais rūsčiausiais metų laikais. Taip! Iš tiesų greičiau jie gelbėjo Marijos Teresės karūną, o ne sena visų mūsų generolų karo taktika ir mūsų diplomatų gudrybės.

— Tokiu atveju jų nusikaltimai liks nenubausti ir plėšikavimai pateisinti.

— Priešingai, galbūt jie bus per daug nubausti.

— Bet juk negalima atsižadėti žmonių, tiek daug padėjusių.

— Atleiskite,— kandžiai pastebėjo kanauninkas,— kai jų nebereikia...

— Bet argi jiems nebuvo leista bet kokia prievarta ir imperijoje, ir jos sąjungininkų žemėse?

— Žinoma, jiems buvo viskas leista, nes jie buvo reikalingi.

— O dabar?

— O dabar, kai jų nebereikia, juos kaltina viskuo, kas anksčiau buvo leista.

— O Marijos Teresės sielos kilnumas?

— Jie išniekindavo šventyklas!

— Suprantu, pone kanauninke: Trenkas pražuvo!

— Tss. Apie tai kalbėti galima tik pašnibždom.

— Ar matei padurus? — sušuko uždusęs Jozefas, įeidamas į kambarį.

— Be ypatingo malonumo,— atsakė Konsuela.

— Na o tu jų nepažinai?

— Juk matau juos pirmą kartą.

— Ne, Konsuela, tu juos matai ne pirmą kartą. Mes jau buvome juos sutikę Bohemijos Miške.

— Garbė Dievui, kiek prisimenu, nė vieno iš jų nesu sutikusi.

— Vadinasi, tu užmiršai daržinę, kur mes praleidome naktį ant šieno ir staiga pamatėme dešimt — dvylika žmonių, miegojusių aplink mus?

Čia Konsuela prisiminė naktį, praleistą daržinėje, ir susitikimą su tais iniršusiais žmonėmis, kuriuos ji tuomet kaip ir Jozefas palaikė kontrabandininkais. Bet kitos rūšies susijaudinimas, kuriam ji nepritarė ir kurio netgi nenumanė, Jozefo atmintyje įspaudė visas tos audringos nakties aplinkybes.

— Tai štai,— tarė jis,— tie tariami kontrabandininkai, mūsų nepastebėję ir išėję prieš aušrą su savo maišais ir sunkiais ryšuliais, tai ir buvo pandurai. Jie turėjo tokius pat ginklus, tokius pat veidus, ūsus ir apsiaustus, kokius ką tik mačiau; mums neži-

nant, apvaizda mus išgelbėjo nuo paties baisiausio susitikimo, koks tik galėjo nutikti keliaujant.

— Be jokios abejonės,— tarė kanauninkas, kuriam Jozefas ne kartą pasakojo jų kelionės smulkmenas,— tie žaliūkai, prisikimšę kišenes, savavališkai pasitraukė iš tarnybos, kaip jiems įprasta, ir iškeliavo į tėvynę, nutarę padaryti lanką, negu su grobiu eiti imperijos valdomis, kur visada rizikuoji pakliūti. Bet būkite tikri, kad jiems ne visiems pasiseka sėkmingai pasiekti sieną. Eidami jie apiplėšinėja ir žudo vienas kitą, ir tik pats stipriausias iš jų, pasiėmęs savo draugų dalį, pasiekia savo miškus ir olas.

Artėjo spektaklio pradžia. Tai atitraukė Konsuelą nuo niūrių prisiminimų apie Trenko pandurus, ir ji išvyko į teatrą. Ji neturėjo savo persirengimo kambario — iki šiol ponia Tezi užleisdavo jai savąjį. Bet šį kartą, įsiutinta Konsuelos sėkmės ir tapusi mirtina jos priešė, Tezi išsinešė raktą, ir šio vakaro primadona atsidūrė keblioje padėtyje, nežinodama, kur prisiglausti. Tokios smulkios intrigos teatre labai populiarios, jos suerzina ir sutrikdo varžovę, kurią norima išmušti iš vėžių. Ji gaišta laiką, ieškodama kambario, baiminasi, kad nesuras, o laikas eina, ir bičiuliai praeidami klausinėja: „Kaip? Tu dar neapsirengusi? Tuoj prasidės!" Pagaliau po ilgų prašinėjimų ir begalinių pastangų, nervinimosi ir grasinimų, ji prisiprašo, kad atidarytų kokį nors kambarį, kur nėra pačių būtiniausių daiktų. Nors kostiumininkėms ir užmokėta, bet drabužis arba nepasiūtas, arba blogai guli. Kambarinės, padedančios apsirengti,— bet kurios kitos paslaugoms, tik ne aukos, pasmerktos toms mažoms kankynėms. Varpelis skamba, butaforas spigiu balsu šaukia koridoriuje: „Signore e signori, si va cominciar!" [1] — baisūs žodžiai, kurių debiutantė negali klausytis nedrebėdama. Ji nepasiruošusi, ji skuba, ji nutraukia raištelius, plėšia rankoves, kreivai užsimeta mantiją, o diadema nukris, žengus vos kelis žingsnius scenoje. Visa virpanti, pasipiktinusi, susinervinusi, pilnomis ašarų akimis, ji turi pasirodyti dangiškai šypsodamasi. Jos balsas turi skambėti švariai, garsiai, tvirtai, o gerklė gniaužiasi ir širdis, atrodo, sprogs... O! Visos tos puokštės, kaip lietus plūstantis į sceną triumfo minutę! Jose slypi tūkstančiai spyglių.

Laimė, Konsuela sutiko Korilą, ir ši, paėmusi ją už rankos, tarė:

— Eime į mano kambarį. Tezi tikėjosi tau iškrėsti tą patį pokštą, kokį pradžioje padarė man. Bet aš padėsiu tau kad ir dėl to, kad ją įsiutinčiau. Bent jau atkeršysiu jai. O tu, Porporina, taip kyli viršun, kad aš rizikuoju būti nugalėta visur, kur turėsiu nelaimę susidurti su tavimi. Tuomet tu, žinoma, pamirši, kaip aš dabar su tavimi elgiuosi, ir prisiminsi tik blogį, tau padarytą.

— Blogį? Bet ką blogo jūs man padarėte, Korila? — paklausė Konsuela, eidama į savo varžovės persirengimo kambarį persi-

[1] Sinjorai ir sinjoros, tuoj pradedame! *(it.)*.

rengti už širmos, o tuo tarpu vokiečių kambarinės triūsė apie abi artistes, kurios nesibaimindamos galėjo kalbėtis venecijietiškai.— Tikrai nežinau, ką blogo man padarėte — nieko neprisimenu.

— Jau vien tai, kad tu man sakai „jūs", nelyginant mane niekinanti hercogienė, įrodo, kad pyksti ant manęs.

— Bet aš tikrai neprisimenu, kokių nemalonumų esi man padariusi,— tarė Konsuela, pergalėdama pasibjaurėjimą, kad turi draugiškai kreiptis į moterį, taip mažai teturinčią su ja bendro.

— Ir tu sakai tiesą? — paklausė Korila.— Nejaugi visai pamiršai vargšą Dzotą?

— Aš buvau laisva ir turėjau teisę jį pamiršti,— atsakė Konsuela, rišdama prie kojos karališkąjį koturną ryžtingai ir pakiliai, nes tai buvo jos mėgstamas darbas; po to, bandydama balsą, ji išraitė nuostabią ruliadą.

Korila, nenorėdama nuo jos atstoti, atsakė kita ruliada, bet, staiga ją nutraukusi, metė kambarinei:

— Neveržkite manęs taip, velniai rautų! Ar tik nemanote, kad rengiate Niurnbergo lėlę? Tos vokietės,— tęsė ji venecijietiškai,— visai nežino, kas yra pečiai. Tik leisk joms, ir jos padarys tave nevikrią, kaip jų našlaujančios hercogienės. Porporina, nesileisk suvyniojama iki ausų kaip aną kartą, tai buvo tiesiog kvaila.

— Ach, mano mieloji, taip įsakė imperatorė. Tai žino tos merginos, ir dėl tokių niekų aš nenoriu priešgyniauti.

— Niekai! Mūsų pečiai? Geri niekai!

— Aš nekalbu apie tave, tu sudėta nuostabiausiai iš visų pasaulio moterų, o aš...

— Veidmainė! — atsidusdama tarė Korila.— Tu dešimčia metų jaunesnė už mane, ir greitai mano pečiai laikysis tik buvusia šlove.

— Tai tu veidmainė,— papriešt aravo Konsuela, jai baisiai įgriso šis pokalbis ir, kad jį nutrauktų, šukuodamasi pradėjo dainuoti gamas ir raityti ruliadas.

— Nutilk,— tarė jai staiga Korila, nejučia jos klausydamasi.— Tu smeigi man gerklėn tūkstančius durklų... Ach! Aš noriai užleisčiau tau visus savo meilužius, nes tikiu, kad susirasčiau kitų, bet su tavo balsu, su tavo meistriškumu niekuomet nepajėgsiu varžytis. Nutilk, nes norisi tave pasmaugti!

Konsuela, puikiai matydama, kad Korila tik pusiau juokauja ir jos pašaipūniškas meilikavimas slepia tikrą kančią, nutilo, bet po minutės Korila vėl prakalbo:

— Kaip tu dainuoji tą ruliadą?

— Tu nori ją padainuoti? Aš ją perleidžiu tau,— atsakė Konsuela, juokdamasi su jai būdingu pritrenkiančiu nuoširdumu,— nori, išmokysiu tave. Įtrauk ją į savo partiją, o sau aš susirasiu kokią nors kitą.

— Ir ta bus dar puikesnė. Nieko aš tuo nelaimėsiu.

— Na tai aš jokios ruliados nedainuosiu, tuo labiau kad Porpora nenori, ir šiandien gausiu vienu priekaištu mažiau. Imk!

Štai ji! — Ir, ištraukusi iš kišenės sulankstytą popieriaus skiautę su užrašyta muzikine fraze, ji padavė ją virš širmos Korilai, kuri tuoj pat ėmėsi mokytis ruliadą. Konsuela padainavo ją keletą kartų, kad padėtų Korilai, ir ši galų gale ją įsiminė. Tuo pat metu ji rengėsi.

Bet dar neapsivilkus Konsuelai suknelės, Korila greitai nustūmė širmą ir puolė ją bučiuoti už tai, kad paaukojo savo ruliadą. Šis dėkingumo protrūkis nebuvo visai nuoširdus. Jis buvo sumišęs su šventvagišku troškimu pamatyti savo varžovės figūrą su korsetu, kad aptiktų kokį nors paslėptą trūkumą. Bet Konsuela nedėvėjo korseto. Jos liemuo, liaunas kaip nendrė, ir mergiškos kilnios formos neprašė dirbtinių priemonių. Ji suprato Korilos ketinimus ir nusišypsojo.

„Gali kiek tinkama apžiūrinėti mane, gali lįsti į mano širdį,— pagalvojo ji,— jokios apgaulės ten nerasi".

— Vadinasi, Čigoniuke, tu visai nebemyli Andzoleto? — paklausė Korila, nejučiomis vėl nusiteikdama priešiškai ir griežtu balsu.

— Visai nemyliu,— juokdamasi atsakė Konsuela.

— O jis ar labai tave mylėjo?

— Visai nemylėjo,— vėl tarė Konsuela, taip pat tvirtai ir taip pat sąmoningai ir nuoširdžiai abejinga.

— Jis man taip ir sakė! — sušuko Korila, žiūrėdama į ją savo mėlynomis akimis, aiškiomis ir liepsningomis, ir vildamasi varžovės balse pajusti apgailestavimą ir apnuodyti jos seną žaizdą.

Konsuela nemokėjo gudrauti, bet jos doroje sieloje kartais prabusdavo vylius, teikiantis jėgų grumtis su klasta. Ji pajuto smūgį ir ramiai jį atlaikė. Andzoleto ji nebemylėjo, o savimeilės kančių nepažinojo ir ji leido triumfuoti tuščiagarbei Korilai.

— Andzoletas tau pasakė teisybę,— atsakė ji,— jis manęs nemylėjo.

— O tu turbūt irgi niekada jo nemylėjai? — klausinėjo Korila, greičiau nustebusi, negu nudžiugusi tokiu prisipažinimu.

Konsuela pajuto, kad jai nedera būti pusiau atvira. Korila norėjo ją nugalėti, reikėjo jai tą leisti, ir Konsuela atsakė:

— Aš jį labai mylėjau.

— Ir taip paprastai prisipažįsti? Vadinasi, tu neturi išdidumo, vargšele!

— Man jo užteko, kad išsigydyčiau.

— Tai yra tu nori pasakyti, kad tau užteko išminties, kad nusiramintum su kitu. Pasakyk man, su kuo, Porporina! Juk ne Haidnas, kuris nė skatiko neturi!

— Tai nebūtų sutrukdę. Bet taip, kaip tu įsivaizduoji, aš su niekuo nenusiraminau.

— Ach, žinau. Aš ir užmiršau, kad tu pretenduoji... Tik nesakyk šito čia, mano mieloji, nes tapsi visų pajuoka!

— Bet aš nieko ir nepasakosiu, jeigu manęs nepaklaus, o klau-

sinėti ne kiekvienam leisiu. Aš tai leidau tau, Korila, bet jeigu tu man ne priešas, nepanaudosi to piktam.

— Jūs apsimetėlė! — sušuko Korila.— Jūs labai protinga, nors ir vaidinate naivuolę. Tokia protinga, kad aš beveik pasiruošusi patikėti, kad jūs tokia pat nekalta kaip aš, būdama dvylikos metų. Tačiau juk tai neįmanoma! Ach, kokia tu mikli, Čigoniuke! Tu galėsi vyrus įtikinti kuo tik panorėsi.

— Aš niekuo jų neįtikinėsiu, nes neleisiu jiems kištis į mano reikalus ir klausinėti mane.

— Tai užvis protingiausia: vyrai visuomet piktnaudžiauja mūsų atvirumu ir, vos išplėšę iš mūsų prisipažinimą, žemina mus savo priekaištais. Matau, kad žinai, kaip elgtis. Tu gerai darai, nenorėdama žadinti aistrų,— šitaip išvengsi ir rūpesčių, ir audrų, elgsies laisvai, nieko neapgaudinėdama. Žaisdama atvirai, greičiau susirasi meilužių, greičiau praturtėsi. Bet tam reikia daugiau stiprybės, negu turiu aš. Reikia, kad niekas nepatiktų ir kad nenorėtum būti mylima, nes ragauti meilės džiaugsmų galima tik būnant atsargiai ir meluojant. Aš žaviuosi tavimi, Čigoniuke, ir imu tave gerbti, matydama, kaip tu, nors ir jauna, nugali meilę, nes nėra nieko pražūtingesnio mūsų ramybei, mūsų balsui, mūsų grožiui, mūsų turtui, mūsų sėkmei negu meilė, ar ne tiesa? O taip, žinau tai iš patirties! Jeigu visada būčiau galėjusi pasitenkinti šaltu merginimu, tai nebūčiau patyrusi tiek kančių, nepraradusi dviejų tūkstančių cechinų ir dviejų viršutinių natų. Nuolankiai tau prisipažįstu: aš vargšė būtybė, nelaiminga nuo gimimo. Kiekvieną kartą, kai mano reikalai klostėsi kuo puikiausiai, aš padarydavau kokią nors kvailystę ir viską sugadindavau. Aš atsiduodavau beprotiškai aistrai su kokiu nors neturtėliu — ir likit sveikos, visos gėrybės! Buvo metas, kai galėjau ištekėti už Dzustinjanio, taip, galėjau. Jis dievino mane, o aš jo neapkenčiau. Jo likimas buvo mano rankose. Bet man patiko tas niekšas Andzoletas ir aš praradau savo padėtį. Paklausyk, tu patarinėsi man, būsi mano draugė, ar ne? Sulaikyk mane nuo susižavėjimų, nuo lengvabūdiškų poelgių! Ir pradžiai... reikia tau prisipažinti, kad štai jau savaitė, kai aš įsimylėjusi žmogų, kuris aiškiai netenka dvaro palankumo ir artimiausiu metu bus kur kas pavojingesnis negu naudingas. Šis žmogus valdo milijonus, bet gali būti nuskurdintas rankos mostelėjimu. Taip, aš noriu su juo išsiskirti, kol jis dar nenusitempė manęs į prarają. Bet aš jau girdžiu, kad jis ateina: matyt, šėtonas nori pagauti mane prasitarus, aš jaučiu, kaip pavydo liepsna jau uždega mano skruostus. Gerai užtrauk širmą, Porporina, ir nėjudėk: nenoriu, kad jis tave matytų.

Konsuela paskubėjo stropiai užtraukti širmą. Jai nereikėjo Korilos prašymo, ji ir taip nenorėjo pakliūti Korilos meilužiams į akis. Vyriškas balsas, gana skambus, nors ir be gaivumo, gana teisingai niūniavo koridoriuje. Dėl akių pabeldė, bet įėjo, nelaukdamas leidimo.

„Bjaurus amatas! — pagalvojo Konsuela.— Ne, aš nesiduosiu scenos apsvaiginama: pernelyg šlykštūs jos užkulisiai".

Ji įlindo į savo kampą, pasipiktinusi ir pritrenkta, kad taip klaidingai ją suprato Korila, ir pirmą kartą suvokusi, į kokią ištvirkimo bedugnę ją gali nutempti.

XCVII

Skubiai baigdama rengtis, kad nebūtų netikėtai užklupta, Konsuela išgirdo tokį dialogą itališkai:

— Ko jums čia reikia? Juk aš neleidau jums įeiti į mano persirengimo kambarį. Imperatorė kuo griežčiausiai uždraudė lankytis mūsų kambariuose vyriškiams, išskyrus scenos kolegas ir tik esant būtinam reikalui. Matote, į kokį pavojų mane statote! Nesuprantu, kodėl tokia bloga sargyba prie persirengimo kambarių!

— Uždraudimai neegzistuoja tiems, kas dosniai užmoka, mano gražuole. Tik bailiai randa savo kelyje atkirtį arba skundus. Na, sutikite mane meiliau arba, velnias rautų, daugiau manęs nebepamatysite.

— Tai didžiausias malonumas, kokį galite man suteikti. Išeikit! Na, kodėl neišeinate?

— Tu, matyt, taip nuoširdžiai to trokšti, kad aš pasiliksiu, kad tave įsiutinčiau.

— Įspėju, kad tuoj pakviesiu režisierių, ir jis išvaduos mane nuo jūsų.

— Tegu ateina, jeigu nusibodo gyventi. Aš nieko prieš.

— Ar proto netekote? Jums sako, kad mane kompromituojate, verčiate laužyti taisykles, neseniai įvestas jos didenybės įsakymu, verčiate rizikuoti didele bauda, galiu būti net atleista.

— Baudą apsiimu sumokėti tavo direktoriui lazdos smūgiais. O dėl atleidimo, nieko geresnio nė netrokštu — tuoj pat išsivešiu tave į savo dvarą, ir mes ten kuo smagiausiai gyvensime.

— Važiuoti su tokiu nepraustaburniu? Niekada! Na, išeikime kartu, jeigu jau atkakliai nenorite palikti manęs vienos.

— Vienos? Ar vienos, žavingoji mano? Tuo ir noriu įsitikinti, prieš išeidamas. Štai širma, kuri, manau, per daug vietos užima tokiame kambarėlyje. Man atrodo, jei nuspirčiau ją prie sienos, tai pasitarnaučiau jums.

— Palaukite, pone, palaukite: ten rengiasi dama. Jūs norite užmušti arba sužeisti moterį, toks plėšikas!

Širma susiūbavo.

Konsuela, jau visai apsirengusi, užsimetė ant pečių apsiaustą ir tuo momentu, kai atidarė pirmąją širmos dalį, norėjo atstumti kitą ir išsprukti pro duris, kurios buvo už poros žingsnių. Bet Korila, atspėjusi merginos mintį, sustabdė ją, pasakiusi:

— Pasilik, Porporina: jei neras čia tavęs, įsivaizduos, kad čia buvo vyras, ir užmuš mane.

Persigandusi Konsuela jau norėjo pasirodyti, bet Korila, įsikibusi į širmą, jai sutrukdė. Galbūt ji tikėjosi, sukėlusi savo mylimojo pavydą, taip uždegti jo aistrą, kad šis neatkreiptų dėmesio į jaudinantį jos varžovės žavesį.

— Jeigu tai dama,— pareiškė jis juokdamasis, tegu ji man atsako. Ponia, jūs apsirengusi? Ar galiu pareikšti jums savo pagarbą?

— Pone,— atsakė Konsuela, pastebėjusi Korilos jai rodomus ženklus,— teikitės pasilaikyti savo pagarbos pareiškimus kitai, o mane išvaduokite nuo jų. Aš negaliu jums pasirodyti.

— Vadinasi, tai tinkamiausias momentas į jus pasižiūrėti.

— Pagalvokite, prieš taip darydamas! — priverstinai juokdamasi sustabdė jį Korila.— Kad vietoj pusnuogės piemenaitės neišvystumėt garbingos duenjos!

— A, velnias rautų!.. Bet ne! Jos balsas per gaivus, jai jokiu būdu ne daugiau dvidešimties, o jeigu būtų negraži, tai parodytum man ją!

Širma buvo labai aukšta, ir, nors labai aukštas, Korilos mylimasis negalėjo pažvelgti per viršų, nebent numetęs nuo kėdžių aktorės tualetus. Be to, kai jis nustojo nerimavęs dėl to, kad už širmos gali būti vyras, šis žaidimas ėmė jį linksminti.

— Panele,— sušuko jis.— Jeigu esate sena ir bjauri, tylėkite, ir aš pasigailėsiu jūsų slėptuvės, o jeigu, perkūnas trenktų, jūs jauna ir graži, nesiduokite Korilos apšmeižiama. Tarkite tik žodį, ir aš įeisiu, nepaisydamas draudimo.

Konsuela nieko neatsakė.

— Ne, dievaž, aš neleisiu vedžioti savęs už nosies! — minutę lūktelėjęs, sušuko smalsusis lankytojas.— Jei būtumėt sena ir bjauriai sudėta, taip ramiai šito neprisipažintumėt; bet, matyt, esate puiki kaip angelas, todėl ir juokiatės iš mano abejonių. Taip ar ne, bet turiu jus pamatyti, nes arba jūs grožio stebuklas, galintis įvaryti baimės pačiai gražuolei Korilai, arba tokia protinga, kad pripažįstate savo bjaurumą, ir džiaugsiuos pirmą kartą sutikęs negražią moterį be pretenzijų.

Jis sugriebė Korilos ranką tik dviem pirštais ir sulenkė ją kaip šiaudelį. Ji garsiai sušuko apsimesdama, kad nežmoniškai skauda. Bet jis neatkreipė į tai nė mažiausio dėmesio ir, kai širma atsidarė, prieš Konsuelos akis išdygo baisi barono Franco fon Trenko fizionomija. Prabangiausias ir dailiausias vakarinis kostiumas pakeitė kario drabužį, bet iš milžiniško ūgio ir didelių juodai raudonų dėmių, išpylusių jo tamsų veidą, sunku buvo beregint nepažinti bebaimio ir negailestingojo pandurų vadeivos.

Konsuela nejučia šūktelėjo iš siaubo ir išblyškusi susmuko ant kėdės.

— Nebijokite manęs, panele,— tarė baronas, suklupdamas ant kelio,— atleiskite mano drąsą, dėl kurios turėčiau atgailauti, bet,

pamatęs jus, neturiu jėgų tai padaryti. Leiskite man tikėti, kad tik iš gailesčio nenorėjote man pasirodyti, puikiai žinodama, kad jus pamatęs, negalėsiu neįsimylėti. Neliūdinkite manęs, kad atrodau jums baisus. Aš pakankamai bjaurus ir pats tai žinau. Bet jeigu karas gana gražų jauną vyrą pavertė pabaisa, patikėkite, tai dar nereiškia, kad jis tapo piktesnis.

— Piktesnis? Taip, tai, žinoma, būtų neįmanoma! — atsakė Konsuela, atsukdama jam nugarą.

— Matosi,— atsakė baronas,— jūs tikra laukinė, o jūsų auklė turbūt pavaizdavo mane savo paistaluose tikru vampyru, kaip visos senės. Bet jaunos moterys man teisingesnės: jos žino, kad nors ir rūstus esu tėvynės priešams, damoms nesunku mane prijaukinti, jeigu jau užsikrauna šią naštą.

Ir pasilenkęs prie Konsuelos, kuri apsimetė žiūrinti į veidrodį, jis metė į ją tą aistringą ir sykiu nuožmų žvilgsnį, kurio šiurkščiam žavesiui ir pasidavė Korila. Konsuela pamatė, kad tik supykusi atsikratys juo.

— Pone barone,— tarė ji,— jūs ne siaubą man keliate, o pasibjaurėjimą, pasišlykštėjimą. Jūs mėgstate žudyti — aš nebijau mirties, bet neapkenčiu kraujo ištroškusių žmonių, o jus pažįstu. Aš ką tik atvykau iš Čekijos, kur mačiau jūsų buvimo pėdsakus...

Baronas išėjo iš veido ir, gūžtelėjęs pečiais ir pasisukęs į Korilą, tarė:

— Kas čia per velniūkštė? Baronienė Lestok, šovusi man į kaktą iš pistoleto, ir ta neatrodė tokia įniršusi. Ar galopu šuoliuodamas per neatsargumą neužmušiau jos meilužio kokioje nors pakrūmėje? Na, mano grožuole, nusiraminkite — aš pajuokavau. Jei esate tokia nesukalbama, atsisveikinu. Beje, aš to nusipelniau, minutei pamiršęs savo dieviškąją Korilą.

— Jūsų dieviškoji Korila,— atsakė ši,— labai mažai tesirūpina, ar jūs dėmesingas ar ne, ir prašo jūsų išeiti: tuojau ateis direktorius, ir jeigu nenorite sukelti skandalo...

— Išeinu,— tarė baronas,— nenoriu tavęs liūdinti ir atimti iš publikos malonumą, nes prarasi balso švarumą, jei pradėsi verkti. Po spektaklio lauksiu tavęs savo karietoje prie išėjimo. Nuspręsta, ar ne?

Ir jis, per prievartą pabučiavęs ją prie Konsuelos, išėjo. Korila tuoj puolė ant kaklo bičiulei ir ėmė dėkoti, kad ji taip ryžtingai atstūmė bjaurius barono meilikavimus. Konsuela nusisuko — gražuolė Korila, sutepta to žmogaus bučinių, kėlė jai beveik tokį pat šleikštulį kaip ir jis.

— Kaip jūs galite pavyduliauti tokios atstumiančios būtybės? — tarė ji jai.

— Tu nieko apie tai nenutuoki, Zingarella,— šypsodamasi atsakė Korila.— Baronas patinka aukštesnės padėties ir atseit doresnėms moterims negu mudvi. Jis nuostabiai sudėtas, o jo veide, nors ir subjaurotame randų, yra kažko patrauklaus, prieš ką tu neatsispirtum, jei jis sumanytų įtikinti tave esąs gražuolis.

— Ach, Korila! Ne Trenko veidas labiausiai mane atstumia. Jo siela dar bjauresnė! Tu turbūt nežinai, kad jis turi tigro širdį...

— Tai ir susuko man galvą! — nesidrovėdama atsakė Korila.— Klausytis visokių išpuoselėtų menkystų komplimentų — pamanyk tik, koks džiaugsmas! O štai sutramdyti tigrą, pavergti liūtą, laikyti jį savo rankose, versti dūsauti, verkti, urgzti ir drebėti tą, kurio žvilgsnis priverčia bėgti karius ir kurio kalavijo smūgis nukerta buliaus galvą taip lengvai nelyginant aguonos žiedą,— štai aštriausias malonumas už visus, iki šiol mano patirtus! Andzoletas turėjo kažką panašaus: aš mylėjau jį už pyktį, bet baronas piktesnis. Tas galėjo primušti savo meilužę, o šis gali ją užmušti. O! Aš renkuosi antrąjį!

— Vargšė Korila! — pratarė Konsuela, su užuojauta žvelgdama į ją.

— Tu gailiesi manęs dėl to, kad myliu jį, ir esi teisi, bet turėtum daugiau pavydėti tos meilės. O beje, geriau manęs gailėtis, negu paveržti iš manęs Trenką.

— O, būk rami! — sušuko Konsuela.

— Signora, si va cominciar! [1] — sušuko butaforas prie durų.

— Pradedam! — pakartojo kitas, niūrus ir duslus balsas apačioje laiptų, vedančių į teatro gilumą. Ir paskutinieji skiemenys, atsimušdami silpnu aidu nuo kulisų, tildami pasiekė suflerį, kuris tris kartus stuktelėjo į grindis perspėdamas dirigentą; tas savo ruožtu trinktelėjo smičiumi per pultą ir po minutės tylos ir susikaupimo prieš uvertiūrą pasigirdo galingi orkestro garsai, privertę nutilti ir ložes, ir parterį.

Nuo pat pirmojo „Zenobijos" akto Konsuela padarė tą nuostabų, nepakartojamą įspūdį, kurį jai išvakarėse pranašavo Haidnas. Patys didžiausi talentai ne kasdien pasirodė scenoje vienodai sėkmingai. Netgi tariant, kad jų jėgos nenusilpsta nė minutei, ne visi vaidmenys, ne visos situacijos vienodai padeda pasireikšti jų puikiems gabumams. Pirmą kartą Konsuela susidūrė su paveikslu, kai galėjo būti pačia savimi, galėjo atskleisti visą savo skaistumą, visą stiprybę, švelnumą ir nuoširdumą, neeikvodama jėgų studijuoti vaidmenį, kad susitapatintų su svetima asmenybe. Ji galėjo užmiršti tas baisias pastangas, panirti į momento išgyvenimus, pajusti gilius sielos virpesius, ne išmoktus iš anksto, o pasiųstus jai dabar, magnetiškai bendraujant su tapačiai nusiteikusia publika. Ir ji patyrė tą nepaaiškinamą pasitenkinimą, kurį jau pažino, tiesa, ne taip stipriai, kaip per repeticiją, ką nuoširdžiai tuomet prisipažino Jozefai. Ir dabar ne žiūrovų plojimai apsvaigino ją, o laimė, kad mokėjo atskleisti save, triumfuojantis įsitikinimas, kad savo mene pasiekė tobulybės. Iki šiol Konsuela visada neramiai savęs klausinėjo, ar negalėjo ji su savo talentu dar geriau suvaidinti vieną ar kitą vaidmenį. Šį sykį ji suprato, kad parodė visą savo galią, ir, beveik negirdedama susižavėjusios minios šūksmų, sieloje plojo pati sau.

[1] Sinjora, tuojau pradedame! *(it.)*

Po pirmojo akto ji pasiliko už kulisų, kad pasiklausytų intermedijos ir nuoširdžiomis pagyromis padrąsintų Korilą, kuri šiame vaidmenyje išties buvo žavi. Bet po antrojo akto Konsuela pajuto, kad jai reikia minutę pailsėti, ir nuėjo į persirengimo kambarį. Porpora buvo užsiėmęs kitur ir nenuėjo paskui ją, o Jozefas, netikėtai pakviestas slapto imperatorės užtarimo dėka sugroti smuiko partiją orkestre, suprantama, pasiliko savo vietoje.

Taigi Konsuela viena įėjo į Korilos persirengimo kambarį, kurio raktą ši buvo davusi, išgėrė stiklinę vandens ir minutei išsitiesė ant sofos. Bet staiga panduro Trenko prisiminimas kažkodėl sukėlė jai nerimą ir, nubėgusi prie durų, užsirakino. Tačiau, atrodo, nebuvo jokio pagrindo jaudintis, kad jis čia ateis. Prieš pakeliant uždangą, jis nuėjo į žiūrovų salę, ir Konsuela netgi matė jį balkone tarp pačių karščiausių savo gerbėjų. Trenkas aistringai mėgo muziką. Jis gimė ir išsilavinimą gavo Italijoje, itališkai kalbėjo taip pat melodingai kaip tikras italas, neprastai dainavo ir, „jei būtų gimęs kitokiose sąlygose, būtų galėjęs padaryti karjerą scenoje", anot jo biografų.

Koks buvo Konsuelos siaubas, kai grįždama prie sofos pamatė, kad nelemtoji širma sujudėjo, prasivėrė ir iš jos išlindo prakeiktasis panduras!

— Nusiraminkite, mano gražuole! Jeigu naudojatės persirengimo kambariu kartu su Korila, reikia priprasti prie susitikimų su tos gražuolės meilužiu — juk negalėjote nežinoti, kad antrasis raktas yra jo kišenėje. Jūs įlindote į pačią liūto irštvą... O! Tik nesumanykite rėkti! Niekas neateis. Visi žino, kad Trenkas — šaltakraujis, kad jo kumštis stiprus ir jis menkai tevertina kvailių gyvybę. Jeigu jau be kliūčių, nepaisant imperatorės draudimo, leidžiama čia įeiti, tai aišku, kad tarp visų jūsų komediantų nėra nė vieno drąsuolio, kuris išdrįstų pažvelgti man tiesiai į akis. Na, ko blykštate ir drebate? Nejaugi taip mažai tepasitikite savimi, kad negalite išklausyti trijų žodžių, nepametusi galvos? Ar jūs laikote mane žmogumi, galinčiu griebtis prievartos, įžeisti jus? Jūs prisiklausėte bobų plepalų, mano vaike! Trenkas ne toks piktas, kaip apie jį šneka, ir kad jus tuo įtikintų, nori minutėlę su jumis pasišnekėti.

— Pone, aš jūsų nesiklausysiu, kol neatidarysite durų,— ryžtingai tarė Konsuela.— Tik tuomet leisiu jums su manimi kalbėtis.— Jeigu laikysite mane užrakinęs, pamanysiu, kad šis narsus ir stiprus žmogus nepasitiki savimi ir bijo susitikti su mano draugais komediantais.

— A, jūs teisi,— tarė Trenkas, plačiai atidarydamas duris.— Jeigu nebijote persišaldyti, aš mėgstu kvėpuoti grynu oru, o ne dusti muskuse, kuriuo Korila prikvipino visą kambarėlį. Jūs netgi padedate man.

Tai pasakęs, jis sugrįžo prie Konsuelos ir, sugriebęs ją už rankų, privertė atsisėsti ant sofos, o pats atsiklaupė prieš ją ant kelių, nepaleisdamas jos rankų, kurių ji negalėjo ištraukti be

kovos, ko gero, pavojingos jos garbei. Baronas, atrodė, laukė ir tarsi provokavo priešinimąsi, kuris pažadintų jo nevaldomus instinktus ir priverstų pamiršti bet kokį delikatumą, bet kokį pagarbumą. Konsuela tai suprato ir nesipriešindama nusileido. Jos tamsiu, išblyškusiu skruostu nusirito ašara, kurios ji nepajėgė sulaikyti. Baronas ją pamatė, bet tai nesuminkštino, nenuginklavo jo — priešingai, deginantis džiaugsmas blykstelėjo iš po jo krauju pasruvusių vokų, nudegintų ugnies.

— Jūs labai neteisi man,— prašneko jis glostančiu, švelniu balsu, kuriame girdėjosi veidmainiškas džiaugsmas.— Jūs neapkenčiate manęs ir nenorite išklausyti mano pasiteisinimų, nors visai manęs nepažįstate. O aš nesitaikstysiu kaip koks kvailys su jūsų pasibjaurėjimu. Prieš valandą man buvo vis tiek, bet nuo tada, kai išgirdau dieviškąją Porpóriną, nuo tada, kai pradėjau ją dievinti, jaučiu, kad reikia gyventi dėl jos arba mirti nuo jos rankos!

— Baikite tą juokingą komediją...— pasipiktinusi tarė Konsuela.

— Komediją? — nutraukė ją baronas.— Palaukite,— tarė jis, išsitraukdamas iš kišenės pistoletą, kurį tuoj pat užtaisė ir padavė jai,— jūs laikysite tą ginklą savo žavioje rankelėje, ir jeigu nejučia įžeisiu jus bent žodžiu, jei kaip anksčiau būsiu jums nepakenčiamas,— nušaukite mane, jei patiks. O kitos rankelės nepaleisiu tol, kol neleisite man jos pabučiuoti. Bet šios malonės laukiu tik iš jūsų gerumo, melsiu jūsų ir kantriai lauksiu prieš mirtino ginklo vamzdį, kurį jūs galite nukreipti į mane, kai mano atkaklumas taps jums nebepakeliamas.

Čia Trenkas iš tiesų įdėjo į dešinę Konsuelos ranką pistoletą, o kairiąją laikė jėga, tebeklūpėdamas prieš ją su nepakartojamu dabitišku pasitikėjimu. Šią akimirką Konsuela pasijuto labai stipri ir laikydama pistoletą taip, kad būtų galima iššauti, esant menkiausiam pavojui, šypsodamasi jam tarė:

— Galite kalbėti, klausau jūsų.

Tariant šiuos žodžius, jai pasirodė, kad koridoriuje pasigirdo žingsniai ir netgi kažkieno šešėlis šmėkštelėjo duryse. Bet šešėlis tuoj pat pranyko, ar todėl, kad praeivis nuėjo, ar todėl, kad visa tai tebuvo vaizduotės padarinys. Dabar, kai Konsuelai grėsė vien tai, kad šis įvykis gali iškilti viešumon, bet kokio asmens pasirodymas, ir abejingo, ir galinčio pagelbėti, buvo, ko gero, baisesnis negu pageidautinas. Jeigu ji tylės, baronas, užtiktas ant kelių prieš ją kambaryje prie atidarytų durų, bus palaikytas laimingu gerbėju, o jeigu ji ims šaukti, kviestis pagalbos, baronas, be abejo, užmuš pirmą pasirodžiusį. Apie pusšimtis panašių atvejų puošė jo asmeninį gyvenimą, ir jo aistrų aukos dėl to netapo nuolankesnės. Šią baisią akimirką Konsuela tetroško vieno — kad pasiaiškinimas greičiau pasibaigtų, vildamasi savo pačios ryžtu atvesti Trenką į protą, nesikreipdama pagalbos į liudininkus, kurie galėtų šią keistą sceną suprasti ir pakomentuoti savaip.

Trenkas kaip ir atspėjo jos mintį ir šiek tiek privėrė duris.

— Išties, panele,— tarė jis grįždamas prie jos,— beprotybė būtų išstatyti jus praeivių liežuviams, mūsų ginčas turi baigtis akis į akį. Išklausykite mane. Jūs bijote, ir jums trukdo jūsų draugystė su Korila, suprantu tai. Jūsų garbė, jūsų nesutepta reputacija man brangesnė netgi už šias neįkainojamas minutes, kai be liudininkų grožiuosi jumis. Aš puikiai žinau, kad ta pantera, kurią buvau įsimylėjęs dar prieš valandą, apkaltintų jus išdavyste, jei užtiktų mane čia prie jūsų kojų. Bet ji negaus to malonumo. Aš apskaičiavau laiką. Jai dar apie dešimt minučių teks linksminti publiką savo maivymusi, ir aš suspėsiu jums pasakyti, kad jeigu ją mylėjau, tai jau užmiršau kaip pirmą nuskintą obuolį. Nebijokite atimti iš jos širdį, kuri jai nebepriklauso ir iš kurios nuo šiol niekas nepajėgs išplėšti jūsų paveikslo. Jūs viena, panele, valdote mane, jūsų vienos rankose mano gyvybė. Kodėl abejojate? Sako, jūs turite meilužį,— vienu sprigtu išvaduosiu jus nuo jo! Jus nuolat sergsti senas globėjas, piktas ir pavydus,— aš išsivešiu jus iš po pat jo nosies! Jums rezgama teatre tūkstančiai intrigų. Tiesa, publika jus dievina, bet publika nedėkinga ir nusisuks nuo jūsų, vos tik užkimsite. Esu neapsakomai turtingas ir galiu padaryti jus princese, vos ne karaliene — laukinėje šalyje, bet kur aš akimirksniu galiu pastatyti jums rūmus ir teatrus, didingesnius ir puikesnius už Vienos dvaro rūmus. Jeigu jums reikia publikos, vienu mostelėjimu iškasiu ją iš po žemės, be to dar ištikimą, nuolankią, atsidavusią, nepalyginti su Vienos. Esu negražus — žinau, bet randai, puošiantys mano veidą, garbingesni ir šlovingesni už baltylus ir skaistalus, dengiančius blyškius jūsų pajacų veidus. Aš rūstus savo vergams, negailestingas priešams, bet geras savo ištikimiems tarnams, ir tie, kuriuos myliu, mėgaujasi laime, šlove, turtais. Pagaliau kartais būnu įniršęs, jums sakė tiesą: negali toks narsus ir stiprus žmogus nesinaudoti savo galia, kai šaukia kerštas ir išdidumas. Bet tyra, drovi, romi ir žavi moteris kaip jūs gali pažaboti mano jėgą, sukaustyti mano valią ir laikyti mane prie savo kojų nelyginant kūdikį. Pamėginkite: atsiduokite man kuriam laikui paslapčia nuo visų, o kai pažinsite mane, pamatysite, kad galite patikėti man rūpintis jūsų ateitimi ir išvykti su manimi į Slavoniją. Jūs šypsotės, to krašto pavadinimas primena žodį vergas [1]. Tai štai, dieviškoji Porporina, aš būsiu tavo vergas! Pažvelk į mane ir priprask prie mano bjaurumo, kurį galėtų papuošti tavo meilė! Tark tik žodį, ir pamatysi, kad raudonos austro Trenko akys gali lieti džiaugsmo ašaras, palaimos ašaras lygiai kaip ir gražios prūso Trenko akys, mano brangiojo pusbrolio, kurį aš myliu, nors mes ir kovėmės su juo priešiškose stovyklose, ir nors tu, kaip tvirtina, buvai jam neabejinga. Bet anas Trenkas — berniukas, o aš, kad ir jaunas (man tik trisdešimt ketveri, nors veidas, parako apdegintas, ir atrodo dvi-

[1] Esclavonie (Slavonie) — Slavonija, esclave — vergas *(pr.)*.

gubai senesnis), tačiau jau pergyvenau užgaidų amžių ir galiu suteikti tau ilgus laimės metus. Kalbėk, kalbėk gi, pasakyk „taip", ir pamatysi, kad meilė gali mane pakeisti ir Trenką Apsvilusius Nasrus paversti spinduliuojančiu Jupiteriu! Tu neatsakai man, jaudinantis skaistumas tave tramdo, ar ne? Na gerai! Nesakyk nė žodžio, leisk tik pabučiuoti tavo ranką, ir išeisiu pilnas tikėjimo ir laimės. Matai, aš ne toks grubus, ne toks tigras, kokį mane tau pavaizdavo. Aš teprašau tavęs nekaltos malonės ir meldžiu jos atsiklaupęs, o juk galėčiau — vienu pūstelėjimu sugniuždyti tave ir, nepaisydamas tavo neapykantos, patirti laimę, kurios pavydėtų patys dievai!

Konsuela nustebusi tyrinėjo šį baisų žmogų, suviliojusį tiek moterų. Ji stengėsi suprasti kerus, kurie iš tiesų, nepaisant jo bjaurumo, galėtų būti neįveikiami, jei tai būtų gero žmogaus veidas, nušviestas širdies polėkio; bet tai buvo beatodairiško gašlūno bjaurumas, o jo aistra — tik įžūlaus, pasitikinčio fanfarono užgaida.

— Jūs viską pasakėte, pone barone? — ramiai paklausė Konsuela.

Bet ji tuoj paraudo ir išblyško, kai Slavonijos despotas metė jai ant kelių visą saują stambių deimantų, perlų ir brangiausių rubinų. Ji greitai atsistojo, numetusi žemėn visas tas brangenybes, kurios turėjo atitekti Korilai.

— Trenkai! — sušuko ji, apimta begalinio pasipiktinimo ir paniekos.— Kad ir koks drąsus, esi paskutinis bailys: tu koveisi tik su ėriukais ir stirnomis, kuriuos negailestingai žudei. Jei susikautų su tavimi tikras vyras, pabėgtum kaip piktas, bet bailus vilkas. Tavo šlovingieji randai, žinau, gauti rūsyje, kur tarp lavonų ieškojai nugalėtųjų aukso. Tavo rūmai ir tavo niekinga karalystė — kilnios tautos kraujas, ir tik despotizmo dėka tu tapai jiems tėvynainiu. Tai skatikai, išplėšti iš našlių ir našlaičių, išdavystės auksas, apiplėštos bažnyčios, kur tu apsimetinėdamas puoli kniūbsčias ir meldiesi (prie visų tavo didžių dorybių dar prisideda ir šventeiviškumas!). Savo pusbrolį prūsą Trenką, taip švelniai mylimą, tu išdavei ir rengeisi nužudyti. Moteris, kurias išgarbinai ir padarei laimingas, tu išprievartavai, prieš tai nužudęs jų vyrus ir tėvus. Tavo ką tik suvaidintas švelnumas ne kas kita kaip persisotinusio ištvirkėlio kaprizas. Riteriškas nuolankumo pareiškimas, kurį tu parodei atiduodamas savo gyvybę į mano rankas,— tai kvailio garbėtroška, o ta tuščia malonė, kurios prašai, man būtų dėmė, kurią nuplauti galėčiau tik nusižudydama. Štai mano paskutinis žodis, pandure Apsvilę Nasrai! Šalin iš mano akių! Bėk, nes jei nepaleisi mano rankos, kurią jau ketvirtį valandos stingdai savojoje, aš išvaduosiu žemę nuo niekšo, suknežindama tau galvą!

— Ir tai tavo paskutinis žodis, pragaro išpera,— sušuko Trenkas.— Na gerai! Vargas tau! Pistoletas, kurį mėginu išmušti iš tavo drebančios rankos, užtaisytas tik paraku. Vienu nedideliu nu-

degimu daugiau ar mažiau — nesvarbu! Tuo nepagąsdinsi žmogaus, užgrūdinto ugnyje. Šauk, sukelk triukšmą! Man to ir tereikia. Aš džiaugsiuos suradęs savo pergalės liudininkų, nes dabar jau niekas nesutrukdys man tave apkabinti: savo beprotybe įžiebei manyje aistros liepsną, kurią būtum galėjusi sulaikyti, jei būtum buvusi truputį atsargesnė.

Taip kalbėdamas, Trenkas sugriebė savo glėbin Konsuelą, bet tą akimirksnį durys atsidarė, ir žmogus, kurio veidą dengė kaukė, nuleido ranką ant panduro,— tas išsyk sulinko ir susvyravo kaip nendrė audroje,— ir smarkiai bloškė jį ant grindų. Tai truko kelias sekundes. Iš pradžių apstulbęs Trenkas atsistojo ir baisiai vartydamas akis, su putomis burnoje, išsitraukė špagą ir puolė ant savo priešo, kuris atsitraukė prie durų, matyt, norėdamas dingti. Konsuela irgi puolė prie išėjimo — jai pasirodė, kad iš ūgio ir rankų stiprumo šis užsimaskavęs žmogus ne kas kitas kaip grafas Albertas. Ji pamatė jį koridoriaus gale, kur labai statūs sukti laiptai vedė į lauką. Čia jis sustojo, palaukė Trenko, greitai pasilenkė — taip, kad barono špaga įdrėskė sieną, ir, sugriebęs jį glėbin, sviedė per petį laiptais žemyn galva. Konsuela girdėjo, kaip nudardėjo milžinas, ir šaukdama: „Albertai!" — norėjo bėgti paskui savo gelbėtoją. Bet jis pradingo, kol ji suspėjo žengti tris žingsnius. Baisi tyla įsiviešpatavo aplink.

— Signora, cinque minuti [1],— tėviškai kreipėsi į ją butaforas, išniręs iš teatro liuko, išeinančio į tą pačią aikštelę.— Kodėl šitos durys atidarytos? — pridūrė jis, žiūrėdamas į laiptų, kuriais buvo numestas Trenkas, duris.— Išties jūsų malonybė rizikavo persišaldyti šiame koridoriuje.

Jis uždarė ir užrakino duris kaip ir derėjo, o Konsuela nei gyva, nei mirusi sugrįžo į persirengimo kambarį, išmetė pro langą pistoletą, besimėtantį po sofa, paspyrė koja po baldais Trenko brangenybes, spindėjusias ant kilimo, ir nuėjo į sceną, kur susidūrė su Korila, dar įkaitusia ir uždususia nuo begalinio lankstymosi publikai už aplodismentus, ką tik gautus po intermedijos.

XCVIII

Kad ir baisiai susijaudinusi, Konsuela trečiajame akte pranoko pati save. Ji ir pati to nesitikėjo, nieko nelaukė ir išėjo į sceną su beviltišku ryžtu garbingai pralaimėti manydama, kad per savo didvyrišką kovą staiga neteko ir balso, ir išmanymo. Tai jos negąsdino: ką reiškė netgi būti nušvilptai palyginti su pavojumi ir gėda, kurių ji ką tik išvengė, kažkam stebuklingai įsikišus. Paskui šitą stebuklą sekė kitas. Gerasis Konsuelos genijus, atrodė, globoja ją: balsas skambėjo puikiai, ji dainavo dar meistriškiau ir vaidino dar pakiliau ir aistringiau negu kada nors anksčiau.

[1] Sinjora, po penkių minučių prasideda *(it.)*.

Visa jos esybė buvo nepaprastai sudirgusi; jai atrodė, kad tuoj tuoj kažkas joje nutrūks nelyginant pertempta styga. Ir šis karštligiškas dirgulys nešė ją į stebuklų pasaulį: ji vaidino tarytum sapne ir pati stebėjosi, kad turi jėgų veikti realybėje.

Be to, dar viena džiugi mintis palaikė ją kas kartą, kai ji nusigąsdavo neišlaikysianti. Dabar ji neabejojo, kad Albertas čia. Jis Vienoje. Bent jau nuo vakar. Jis ją stebi, seka kiekvieną jos žingsnį, saugo ją,— kam kitam priskirti nelauktą pagalbą, ką tik jai suteiktą, ir tą beveik antgamtišką jėgą, kurią privalėjo turėti žmogus, kad nugalėtų Francą fon Trenką, Slavonijos Heraklį? Ir jeigu dėl vienos iš tų keistenybių, kurių taip daug turi jaunasis grafas, jis nenori su ja kalbėtis ir tarsi trokšta likti nepastebėtas, visgi jis kaip anksčiau aistringai ją myli, jeigu taip rūpestingai sergsti ir taip energingai gina.

„Na ką gi,— pagalvojo Konsuela,— jeigu Viešpats nori, kad manęs neapleistų jėgos, tegu Albertas mato mane mano vaidmens viršūnėje ir iš to salės kampo, iš kur jis, be abejo, šią minutę seka mane, tegu pasidžiaugia mano triumfu — juk aš jo pasiekiau ne intrigomis ir gudrybėmis".

Vaidindama Zenobiją, ji ieškojo akimis Alberto, bet niekur nematė; ji ieškojo jo ir eidama už kulisų, bet vėl nesėkmingai. „Kur jis galėtų būti? — klausė ji savęs.— Kur slapstosi? Galbūt jis užmušė pandurą, mesdamas jį nuo laiptų, ir dabar priverstas slėptis nuo persekiojimo? Ar nepaprašys jis prieglobsčio pas Porporą? Ar šį kartą sutiksiu jį, sugrįžusi į pasiuntinybę? Bet visi nerimai išsisklaidydavo, vos ji pasirodydavo scenoje: tarsi mostelėjus burtų lazdele, ji pamiršdavo savo realaus gyvenimo aplinkybes, ir ją apimdavo vien kažkokio migloto lūkesčio, susižavėjimo, dėkingumo, vilties jausmas... Ir visa tai buvo jos vaidmenyje ir liejosi stebuklingais garsais, švelniais ir nuoširdžiais.

Pasibaigus spektakliui, ją daugybę kartų kvietė pasirodyti. Imperatorė pirmoji metė jai iš savo ložės puokštę, prie kurios buvo pritvirtinta brangi dovana. Dvaras ir Vienos gyventojai pasekė savo valdove, apiberdami dainininkę gėlėmis. Konsuela pamatė, kaip tarp visų tų kvepiančių puokščių prie jos kojų nukrito žalia šakelė, nejučia patraukusi jos dėmesį. Vos tik paskutinį kartą nusileido uždanga, ji ją pakėlė. Tai buvo kipariso šakelė. Čia ji iškart pamiršo visus sėkmės įrodymus ir ėmė ieškoti tos gedulo ir siaubo emblemos paaiškinimo, to laidotuvių simbolio, galbūt reiškusio paskutinįjį „atleisk". Mirties šaltis išstūmė jos karštligišką susijaudinimą, neįveikiamas siaubas užtraukė, nelyginant debesis, akis. Konsuelos kojos sulinko, ir ją beveik be sąmonės nunešė į Venecijos pasiuntinio karietą, kur Porpora tuščiai mėgino išgauti iš jos nors vieną žodį. Jos lūpos atšalo, o negyva ranka laikė po apsiaustu kipariso šakelę, tarytum atneštą jai mirties vėjo.

Lipdama žemyn teatro laiptais, ji nepastebėjo kraujo pėdsakų, ir mažai kas atkreipė į juos dėmesį, skirstydamiesi į namus. Bet

tuo metu, kai Konsuela važiavo į pasiuntinybę, nugrimzdusi į savo niūrius apmąstymus, gana liūdna scena vyko artistų kambaryje prie uždarų durų. Prieš baigiantis spektakliui, teatro tarnautojai, atidarinėdami visas duris, užtiko sukruvintą baroną fon Trenką, gulėjusį be sąmonės po laiptais. Jį nunešė į artistams skirtą kambarį ir, vengdami viešumo ir sumaišties, tyliai perspėjo direktorių, teatro gydytoją ir policiją, kad šie atvyktų patvirtinti įvykio. Tokiu būdu, ir trupė, ir publika išėjo iš salės ir iš teatro, nesužinoję apie įvykį, ir tik kai kas iš meno tarnų, valstybės valdininkai ir keletas užjaučiančių liudininkų pasistengė sutelkti pandurui pagalbą ir gauti iš jo paaiškinimą. Korila, laukusi meilužio prie karietos ir jau keletą kartų siuntusi jo ieškoti savo kambarinę, pagaliau neteko kantrybės ir nutarė pati nulipti žemyn, rizikuodama keliauti į namus pėsčiomis. Ji sutiko poną Holcbauerį, ir šis, žinodamas apie jos santykius su Trenku, pasivėdėjo ją į fojė, kur ji pamatė savo mylimąjį perskeltu kiaušu ir su daugybe mėlynių ant kūno, kad negalėjo net pakrutėti. Korila visu balsu ėmė dejuoti ir aimanuoti. Holcbaueris išprašė nereikalingus liudininkus ir liepė uždaryti duris. Primadona į visus klausimus negalėjo nei ką nors atsakyti, nei ką nors paaiškinti. Pagaliau Trenkas, bent kiek atsipeikėjęs pareiškė, kad be leidimo prasmukęs už teatro kulisų, norėdamas iš arčiau pasižiūrėti į šokėjas, skubėjo išeiti iš ten kol pasibaigs spektaklis, bet nežinodamas visų to labirinto praėjimų, paslydo ant pačio pirmojo prakeiktų laiptų laiptelio, netikėtai nukrito ir nusirideno iki pat apačios. Tuo pasiaiškinimu pasitenkino ir nunešė Trenką namo, kur Korila taip stropiai jį slaugė, kad netgi neteko grafo Kaunico palankumo, o vėliau ir jos didenybės maloningumo. Bet ji didvyriškai visa tai paaukojo, ir Trenkas, kurio geležinis organizmas pakeldavo ir žiauresnius išbandymus, atsipirko savaitę pasirgęs ir dar vienu randu galvoje. Jis niekam neprasitarė apie savo nuotykį, tik davė žodį, kad Konsuela brangiai už tai sumokės. Jis tai būtų ir padaręs, žinoma, kuo žiauriausiai, jeigu įsakymas areštuoti nebūtų išplėšęs jo iš Korilos glėbio ir vos pasveikusio ir dar tebekrečiamo karštinės nenubloškęs į karo kalėjimą [1]. Tie migloti gandai, kuriuos žmonių šnekos atnešė iki kanauninko ausų, pradėjo pasitvirtinti. Panduro turtai sužadino įtakingų žmonių ir įvairaus plauko apsukruolių deginantį, nenumaldomą godulį, ir jis tapo to godulio auka. Apkaltintas įvairiausiais nusikaltimais, ir jo padarytais ir jam prirašytais asmenų, suinteresuotų po pražūtimi, jis ėmė jausti visokiausius vilkinimus, priekabes, įžūlų įstatymo nepaisymą, subtilias ilgo ir skandalingo teismo proceso neteisybes. Sykštus, nors ir garbėtroška, ir išdidus, nepaisant savo ydų, jis

[1] Vardan istorinės tiesos, turime priminti įžūlius Trenko išpuolius, sąlygojusius tokį nežmonišką elgesį su juo. Nuo pirmos savo atvykimo į Vieną dienos jam imperatorės įsakymu buvo paskirtas namų areštas. Bet tą patį vakarą jis pasirodė operoje ir per pertrauką norėjo numesti į parterį grafą Hosau. *(Aut. pastaba.)*

nepanorėjo nei mokėti už savo gynėjų pastangas, nei papirkinėti savo teisėjų sąžinę. Paliksime baroną kurį laiką vienutėje, kur po kažkokio smarkus išpuolio jis, dideliam savo apmaudui, buvo prirakintas už kojos. Begėdiškas ir negarbingas poelgis! Būtent už tos pačios kojos, į kurią pateko bombos, sprogusios per vieną pačių šauniausių jo karo žygių, nuolauža. Jam tuomet iškirto gangrenos pažeistą kaulą ir, vos pasveikęs, jis vėl sėdo ant žirgo, kad su didvyriška ištverme tęstų tarnybą. Ir štai dabar ant to baisaus rando užmovė geležinį žiedą su sunkia grandine. Atsivėrė žaizda, ir jis kentė naujas kančias jau nebe tarnaudamas imperatorei, o už tai, kad kažkada per stropiai jai tarnavo. Didžioji valdovė noriai taikstėsi su Trenku, slopinusiu ir plėšusiu nelemtąją ir pavojingą Čekiją, vos pajėgiančią dėl senos nacionalinės nesantaikos duoti atkirtį priešui; bet „karalius" Marija Teresė, kuriai nebebuvo reikalingi nei Trenko nusikaltimai, nei žiaurūs pandurai, kad galėtų tvirtai sėdėti soste, ėmė laikyti jų poelgius nežmoniškais, neatleistinais ir netgi dėjosi niekada nežinojusi apie jų barbariškumą,— visai kaip didysis Frydrichas, apsimetęs neturįs supratimo apie išradingus žiaurumus, grandines, sveriančias šešiasdešimt aštuonis svarus, ir badą, kuriuo kiek vėliau kankino kitą baroną fon Trenką, jo gražuolį pažą, nuostabų ordonansą, mūsų Konsuelos gelbėtoją ir draugą. Meilikautojai, atnešę iki mūsų gandą apie tuos pasipiktinimą keliančius įvykius, visą jų šlykštumą priskyrė smulkiems valdininkams ir nežinomiems tarnautojams, kad nuplautų dėmę nuo monarchų. Bet tie monarchai, atseit taip blogai informuoti apie piktnaudžiavimus savo kalėjimuose, iš tiesų taip puikiai žinojo visa, kas ten dedasi, kad, pavyzdžiui, Frydrichas Didysis savo ranka nupiešė grandines, kurias prūsas Trenkas visus devynerius metus tampė savo Magdeburgo rūsyje. Ir nors Marija Teresė tiesiogiai ir neįsakė surakinti sužeistąją austro Trenko, savo šauniojo panduro, koją, tačiau ji visuomet likdavo kurčia ir jo skundams, ir jo pareiškimams. Be to, begėdiškai dalijantis jos favoritams Trenko turtus, ji mokėjo pasiimti liūto dalį ir nušalinti teisėtus paveldėtojus.

Dabar sugrįšime prie Konsuelos, nes romanisto pareiga liepia tik probėgomis paliesti detales, priklausančias istorijai. Tačiau mums atrodo neįmanoma visiškai atskirti mūsų herojės nuotykius nuo įvykių, kurie dėjosi jos laikais ir jos akyse. Sužinojusi apie panduro nelaimę, Konsuela pamiršo jo įžeidinėjimus ir, giliai pasipiktinusi jam rodoma neteisybe, padėjo Korilai aprūpinti jį pinigais tuo metu, kai buvo atsisakyta duoti lėšų, kurios būtų galėjusios sušvelninti jo įkalinimo sąlygas. Korila, mokėjusi išleisti pinigus greičiau, negu jų gauti, kaip tik buvo be skatiko tą dieną, kai jos meilužio pasiuntinys slapta atėjo paprašyti jos reikalingos sumos. Konsuela buvo vienintelis asmuo, kurios paramos ši moteris, instinktyviai pasitikėdama, ryžosi prašyti. Konsuela tuoj pat pardavė dovaną, imperatorės numestą jai ant scenos po „Zenobijos" spektaklio, ir perdavė Korilai pinigus, pagyrusi ją už tai,

kad nepalieka varge nelaimingojo Trenko. Korila savo meilužiui tarnavo taip uoliai ir didvyriškai, kol tas buvo įmanoma, netgi susidraugavo su baroniene, jo pripažinta meiluže, kuriai mirtinai pavyduliavo, kad Konsuela pajuto kažkokią pagarbą tam ištvirkusiam, bet ne iki galo sugedusiam padarui, išsaugojusiam kilnią širdį ir nesavanaudiško kilniadvasiškumo protrūkius. Pulkim ant kelių prieš Dievo apvaizdą,— sakė ji Jozefui, kartais priekaištavusiam jai už bendravimą su Korila.— Žmogaus siela net klysdama išsaugo kažką gero ir didingo, kam jauti pagarbą ir kame su džiaugsmu randi tuos šventus pėdsakus, kurie yra tarsi Dievo rankos antspaudas. Ten, kur galima pasigailėti, atsiras ir ką atleisti, o kur yra ką atleisti, būk tikras, mano gerasis Jozefai, ten yra ir ką pamilti. Ta vargšė Korila, gyvenanti kaip gyvulys, kartais pasielgia kaip angelas. Matai, aš jaučiu, kad jei liksiu artistė, tai turiu priprasti be siaubo ir įniršio žiūrėti į visas tas šlykštybes, kuriose slenka puolusių moterų gyvenimas. Juk ir jos, tos pražuvėlės, svyruoja tarp gėrio troškulio ir blogio traukos, tarp svaigulio ir atgailos. Ir netgi, prisipažįstu, man atrodo, kad gailestingosios sesers vaidmuo man būtų naudingesnis negu dar skaistesnis ir džiugesnis gyvenimas, negu puikūs ryšiai ir ramus egzistavimas tarp stiprių, laimingų, gerbiamų žmonių. Jaučiu, kad mano širdis sutverta kaip gerojo Jėzaus rojus, kur džiaugsmingiau, palankiau pasitiks vieną atgailaujantį nusidėjėlį negu šimtą triumfuojančių teisuolių. Mano širdis pašaukta užjausti, gailėtis, padėti ir guosti. Man atrodo, kad vardas, kurį man davė motina, uždeda man tą pareigą ir nurodo mano likimą. Aš, Bepai, neturiu kito vardo. Visuomenė man nedavė teisės išdidžiai nešioti tėvo vardą, ir jeigu, visuomenės nuomone, aš žeminuosi, ieškodama gryno aukso grūdelių svetimų blogų įpročių bjaurastyje, tai juk neprivalau duoti ataskaitos tai visuomenei. Aš tik Konsuela — nieko daugiau. Ir to gana Rozamundos dukteriai, nes Rozamunda buvo neturtinga ir apie ją šnekėjo dar blogiau negu apie Korilą, o aš privalėjau ir galėjau ją mylėti tokią, kokia ji buvo. Jos negarbino kaip Mariją Teresę, bet ji nebūtų įsakiusi prirakinti už kojos Trenką, kad jį negyvai nukankintų, o pati pasiglemžtų jo pinigus. Korila irgi to nepadarytų, o juk užuot dėl jos kovęsis, tas pats Trenkas, kuriam ji padeda nelaimėje, dažnokai ją lupo. Jozefai! Jozefai! Viešpats savo didybe pralenkia visus monarchus: ir jeigu Marija Magdalena sėdi pas jį garbingoje vietoje, greta skaisčios mergelės, tai, ko gero, ir Korila tame dvare turės pirmenybę prieš Mariją Teresę. O apie save pasakysiu: jeigu man tektų per tas dienas, kurios man dar skirtos nugyventi, apleisti kaltuosius ir kenčiančius, kad sedėčiau teisuolių puotoje tarp laimingos dorybės, tai nemanyčiau, kad tas kelias mane išgelbės. O, kilnusis Albertas galvojo taip pat kaip aš ir, žinoma, nesmerktų manęs už mano gerą elgesį su Korila.

Visa tai Konsuela šnekėjo savo bičiuliui Bepui praėjus dviems savaitėms po pirmojo „Zenobijos" spektaklio ir įvykio su baronu

fon Trenku. Šeši spektakliai, kuriems ji buvo pakviesta, jau įvyko. Ponia Tezi vėl pasirodė teatre. Imperatorė, tarpininkaujant pasiuntiniui Kornerui, patyliukais paveikė Porporą ir toliau kėlė Konsuelos ir Haidno vedybas kaip sąlygą jai patekti į imperatoriškąją sceną, pasibaigus Tezi angažementui. Jozefas apie tai nieko nežinojo. Konsuela nieko neįtarė. Ji galvojo tik apie Albertą, kuris daugiau nebepasirodė ir nedavė žinios. Jos galvoje knibždėjo tūkstančiai prielaidų, ji darė tūkstančius prieštaringų sprendimų ir netgi sunegalavo nuo patirto nervinio sukrėtimo ir nerimo. Ji neišėjo iš savo kambario nuo tada, kai pabaigė teatro reikalus, ir nuolat žiūrėjo į kipariso šakelę, nuskintą, kaip jai atrodė, nuo vieno iš kapų Šrekenšteino oloje.

Bepas, vienintelis draugas, kuriam ji galėjo atverti savo širdį, iš pradžių norėjo ją įtikinti, kad Albertas nebuvo atvažiavęs į Vieną. Bet kai ji parodė jam kipariso šakelę, jis labai susimąstė apie šią paslaptį ir galų gale pats patikėjo, kad jaunasis grafas dalyvavo istorijoje su Trenku.

— Paklausyk,— tarė jis,— man atrodo, aš supratau, kas vyksta. Albertas iš tiesų buvo atvažiavęs į Vieną. Jis tave matė, girdėjo, stebėjo visus tavo poelgius, ėjo tavo pėdsakais. Tą dieną, kai mudu šnekėjomės scenoje prie dekoracijų, vaizduojančių Arakso upę, jis galėjo būti kitoje dekoracijos pusėje ir girdėti, kaip aš apgailestavau, kad tave nori pagrobti nuo scenos ant šlovės slenksčio. Tau pačiai tuomet ištrūko kažkokie šūksmai, iš kurių jis galėjo nuspręsti, kad tu renkiesi teatro karjeros spindesį, o ne jo meilės liūdną iškilmingumą. Kitą dieną jis matė, kaip tu įėjai į Korilos persirengimo kambarį, ir jeigu visą laiką tave stebėjo, tai galėjo pamatyti, kaip ten prieš keletą minučių buvo įėjęs panduras. Albertas taip ilgai nėjo tau pagalbon todėl, kad manė, jog tu atėjai savo noru, ir tik pasidavęs pagundai pasiklausyti prie durų, suprato, kaip reikia jo pagalbos.

— Puiku! Bet kam veikti taip paslaptingai, kam slėpti veidą po kauke? — pratarė Konsuela.

— Tu žinai, kokia įtari Vienos policija. Galbūt jį dvare apšmeižė arba turėjo savo slaptų priežasčių. Galbūt jo veidas buvo Trenkui pažįstamas. Kas žino, ar grafas Albertas nebuvo susidūręs su Trenku Čekijoje per paskutiniuosius karus, ar negrasino jam, neprivertė paleisti kokią nors nekaltą auką? Grafas Albertas galėjo savo šalyje slapta atlikti didžius žygdarbius tuo metu, kai manė jį miegant Šrekenšteino oloje. Ir jeigu jis atliko tuos žygdarbius, tai, žinoma, nebūtų pradėjęs pasakotis apie save. Juk tu pati ne kartą atsiliepei apie jį kaip apie patį nuolankiausią, patį kukliausią žmogų. Ir jis pasielgė išmintingai, užsidengęs veidą susidorodamas su panduru, nes jeigu imperatorė šiandien baudžia pandurą už tai, kad jis nuniokojo jos brangiąją Čekiją, tai, patikėk, tai visai nereiškia, kad ji panorės palikti nenubaustą atvirą čeko pasipriešinimą jos pandurui.

— Tu visiškai teisus, Jozefai, ir tavo žodžiai verčia mane susimąstyti. Daug kas pradeda mane labai neraminti. Albertą galėjo pažinti, areštuoti, ir tai taipogi būtų neiškilę viešumon kaip Trenko nukritimas nuo laiptų. Deja! Galbūt Albertas šiuo metu kankinasi Arsenalo kalėjime, greta Trenko vienutės. Ir kenčia per mane!

— Nusiramink, aš taip nemanau. Grafas Albertas turbūt tuoj pat išvyko iš Vienos, ir tu greitai gausi nuo jo laišką iš Milžinų pilies.

— Tu nujauti, Jozefai?

— Taip, aš tai nujaučiu. Bet jeigu nori žinoti viską, ką manau, tai, man atrodo, tas laiškas bus visiškai kitoks, negu tikiesi. Esu įsitikinęs, kad jis nebereikalaus tavęs pasiaukoti ir atsisakyti artistės karjeros, manau, jis atsižadėjo minties vesti tave ir greitai grąžins tau laisvę. Jeigu jis toks protingas, kilnus, teisingas, kaip tu sakai, tai turi pasigėdyti išplėšti tave iš teatro, kurį tu aistringai myli. Neneik, aš tuo įsitikinau, ir jis, klausydamasis „Zenobijos", turėjo suprasti tai ne blogiau už mane. Taigi jis atsisakys aukos, viršijančios tavo jėgas,— nustočiau jį gerbti, jei pasielgtų kitaip.

— Bet perskaityk jo paskutinį raštelį! Štai jis, Jozefai. Juk jis čia rašo, kad taip pat mylės mane scenoje kaip ir visuomenėje arba vienuolyne. Argi jis negalėjo pagalvoti — vedus duoti man laisvę?

— Kalbėti ir daryti, galvoti ir gyventi — ne vienas ir tas pats. Aistringose svajonėse viskas atrodo įmanoma, bet kai tikrovė staiga iškyla prieš akis, mes pasibaisėję sugrįžtame prie ankstesnių pažiūrų. Niekada nepatikėsiu, kad koks nors kilmingas žmogus galėtų be pasibjaurėjimo žiūrėti, kaip jo žmona kenčia publikos kaprizus ir įžeidinėjimus. Patekęs — žinoma, pirmą kartą — už kulisų, grafas pamatė Trenko elgesyje su tavimi liūdną pavyzdį nelaimių ir pavojų, tykančių tavęs teatre. Ir jis, matyt, išėjo — tiesa, nusivylęs, bet užtat pasveikęs nuo savo aistros ir atsižadėjęs tuščių svajonių. Atleisk, kad taip kalbu su tavimi, sesute Konsuela. Tai mano pareiga, nes išsiskyrimas su grafu Albertu — tavo laimė. Tu pajusi tai vėliau, nors dabar tavo akys pilnos ašarų. Būk teisinga savo sužadėtiniui ir neįsižeisk dėl jame įvykusios permainos. Kai jis tau kalbėjo, kad nejaučia pasibjaurėjimo teatru, jis jį idealizavo, ir visa tai subyrėjo per pirmąjį išbandymą. Jis tuomet suprato, kad arba padarys tave nelaimingą, išplėšęs iš teatro, arba, sekdamas paskui tave, apnuodys savo paties gyvenimą.

— Tu teisus, Jozefai. Tavo žodžiuose — tiesa, jaučiu tai, bet leisk man paverkti. Mano širdis gniaužiasi visai ne iš nuoskaudos, kad esu palikta, o dėl prarasto tikėjimo meile, jos galia, kurią idealizavau taip pat, kaip grafas Albertas idealizavo mano gyvenimą scenoje. Dabar jis suprato, kad, pasirinkusi tokį kelią, aš negaliu būti verta jo, bent jau visuomenės akyse. O aš turiu pri-

pažinti, jog meilė nėra tokia stipri, kad įveiktų visas kliūtis, visus prietarus.

— Būk teisinga, Konsuela, ir nereikalauk daugiau, negu pati gali duoti. Tu nemylėjai jo tiek, kad nesvyruodama ir neliūdėdama atsisakytum savo meno,— tad nekaltink grafo Alberto, kad jis nepajėgė nutraukti ryšių su aukštuomene be baimės ir dvasinių kančių.

— Bet kad ir kaip slapta kentėjau (dabar galiu tai prisipažinti), aš ryžausi viską jam paaukoti, o jis, priešingai...

— Pagalvok, juk aistra degė jis, o ne tu. Jis meldė, o tu nesutikai, prievartaudama save. Jis puikiai matė tavo auką ir pajuto, kad ne tik turi teisę, bet privalo išvaduoti tave nuo meilės, kurią tu slopinai ir kurios netroško tavo širdis.

Protinga Jozefo išvada įtikino Konsuelą Alberto išmintingumu ir kilnumu. Apimta kartėlio, ji bijojo pasiduoti įžeistos savimeilės jausmui, o dabar, pritarusi Haidno paaiškinimams, susitaikė ir nusiramino. Tačiau dėl žmogaus širdžiai taip būdingos savybės, vos tik gavusi laisvę atsiduoti savo potraukiui visiškai ir be sąžinės graužimo, išsigando vienatvės, aplinkinio ištvirkimo ir pasibaisėjo dėl ateities, reikalaujančios sunkaus darbo ir kovos. Scena — tai liepsnojanti arena. Aktorius scenoje patiria tokį susijaudinimą, kad visos gyvenimo nerimastys palyginti su juo atrodo šaltos ir blankios. Bet kai pervargęs jis nulipa nuo scenos, tai su baime galvoja, kaip jis praėjo pro tą ugnį, ir noras vėl sugrįžti į sceną susipina su siaubu. Man atrodo, kad akrobatas — ryškiausias to sunkaus, alinančio ir pavojų kupino gyvenimo pavyzdys. Jis patiria nervinį, šiurpulingą malonumą ant lynų ir kopėčių, kur daro stebuklus, viršijančius žmogaus jėgas. Bet nusileidęs nuo jų kaip nugalėtojas, jis vos netenka sąmonės, vien pagalvojęs, kad vėl reikia ant jų lipti, vėl regėti prieš akis mirtį ir triumfą — tą dviveidę šmėklą, nuolat sklandančią virš jo galvos.

Milžinų pilis ir netgi Šrekenšteinas, tas daugelio jos naktų košmaras, Konsuelai pro įvykusio atsižadėjimo skraistę pasirodė prarastu rojumi, ramybės ir tyrumo buveine, kuri iki gyvenimo pabaigos gyvens jos atmintyje kaip kažkas didinga ir verta pagarbos. Ji pritvirtino kipariso šakelę — paskutinį prisiminimą, paskutinę husitų olos dovaną — prie Nukryžiuotojo, palikto jos motinos, ir šitaip sujungusi dvi emblemas — katalikybės ir erezijos, mintimis pakilo prie vientisos, amžinos ir absoliučios religijos. Joje pasisėmė nuolankumo ir tikėjimo Dievo apvaizda, vedančia Albertą ir visus žmones, gerus ir piktus, tarp kurių nuo šiol jai lemta eiti vienišai ir be gyvenimo vadovo.

XCIX

Kartą rytą Porpora pasikvietė Konsuelą į savo kambarį anksčiau nei įprasta. Jis tiesiog švytėjo, vienoje rankoje laikė didelį laišką, o kitoje — akinius. Konsuela suvirpėjo, sudrebėjo visu

kūnu pamaniusi, kad pagaliau atėjo laiškas iš Milžinų pilies. Bet greitai suprato apsirikusi. Laiškas buvo nuo Uberčio Porporino. Žymusis dainininkas rašė savo mokytojui, kad visos Konsuelos angažemento sąlygos priimtos ir jis siunčia jam barono fon Pelnico, Berlyno karališkojo teatro direktoriaus, pasirašytą kontraktą, kuriame tetrūksta tik Konsuelos ir paties maestro parašų. Prie dokumentų buvo pridėtas gana draugiškas ir pagarbus barono laiškas, kuriame jis pranešė, kad Porpora galės užimti Prūsijos karaliaus kapelos dirigento pareigas, kartu pateikdamas peržiūrai ir atlikimui visas naujas operas ir fugas, kurias panorės atsivežti. Porporinas džiaugėsi, kad greitai dainuos su savo „sesute iš mokytojo pusės", ir karštai prašė mokytoją mesti Vieną ir atvažiuoti į žavųjį San Susi, Frydricho Didžiojo rezidenciją.

Šis laiškas nepaprastai pradžiugino Porporą, bet sukėlė ir abejonių. Jam atrodė, kad likimas, taip ilgai raukęsis, pagaliau pradeda šypsotis jam ir abiejų monarchų malonė (tais laikais tokia būtina artisto karjerai) žada jam palankias perspektyvas. Frydrichas kvietė jį į Berlyną. Marija Teresė atvėrė jam viliojančias perspektyvas Vienoje. Abiem atvejais Konsuelai teks būti jo šlovės įrankiu: Berlyne — prastumiant į sceną jo kūrinius, Vienoje — ištekant už Jozefo Haidno.

Taigi atėjo momentas atiduoti savo likimą į įdukros rankas. Jis pasiūlė jai pasirinktinai — ištekėti arba išvykti. Aplinkybės pasikeitė, ir jis nebe taip karštai besiūlė jai Bepo ranką ir širdį, negu būtų daręs anksčiau. Jam įgriso Viena, o mintis, kad jį vertins ir garbins priešiškoje stovykloje, masino jį kaip mažas kerštas, be to dar jis šiek tiek sustiprino įspūdį, kokį visa tai galėjo padaryti Austrijos dvarui. O ir Konsuela nustojo kalbėtis su juo apie Albertą, tarytum atsisakiusi jo, o Porpora norėjo, kad ji visai netekėtų.

Konsuela tuoj pat nutraukė visas jo abejones pareikšdama, kad niekuomet netekės už Jozefo Haidno dėl daugelio priežasčių ir pirmiausia dėl to, kad jis pats niekuomet neketino jos vesti, nes yra susižadėjęs su savo geradario dukra Ana Keler.

— Štai tavo kontraktas dainuoti Berlyne. Pasirašyk jį ir rengsimės kelionėn, nes čia mums nėra ko tikėtis, jeigu nepaklusi imperatorės matrimoniomanijai. Juk jos globą buvo galima gauti tik tokia kaina, o ryžtingai atsisakius, mes tapsim jai blogesni už velnius.

— Brangusis mokytojau,— atsakė Konsuela tvirtai kaip niekada,— aš pasiruošusi jums paklusti, kai tik mano sąžinė nusiramins dėl vieno svarbaus klausimo. Mano širdies įsipareigojimai ir gili pagarba saisto mane su grafu Rudolštadtu. Neslėpsiu, kad nepaisydama jūsų nepasitikėjimo, priekaištų ir pajuokos, visus tris mėnesius, kuriuos mes čia praleidome, aš atkakliai nesisaisčiau su jokiais kontraktais, galinčiais sukliudyti tai santuokai. Bet po ryžtingo laiško, kurį parašiau prieš pusantro mėnesio — jis buvo patekęs į jūsų rankas,— kažkas atsitiko ir, kaip man

atrodo, Rudolštadtų šeimą paskatino manęs atsisakyti. Kiekviena diena mane įtikina, kad mano duotasis žodis yra man sugrąžintas ir esu laisva visiškai paskirti jums ir savo rūpesčius, ir savo darbą. Kaip matote, renkuosi tai nesvyruodama ir nesigailėdama. Tačiau po parašytojo laiško mano sąžinė negali nurimti, kol negausiu atsakymo. Aš laukiu jo kasdien, ir artimiausiu metu jis turi ateiti. Leiskite man angažementą su Berlynu pasirašyti tik gavus šitą...

— Ech! Vargšas mano vaike,— nutraukė ją Porpora, nuo pat pirmųjų savo mokinės žodžių pasirengęs paleisti iš anksto sugalvotą gudrybę,— ilgai tau tektų jo laukti. Atsakymas atsiųstas jau prieš mėnesį...

— Ir jūs man jo neparodėte! — sušuko Konsuela.— Laikėte mane tokioje nežinioje! Mokytojau! Tu baisus žmogus! Kaip galiu tavimi pasitikėti, jeigu taip mane apgaudinėji?

— Kaip aš tave apgavau? Laiškas adresuotas man, ir jame buvo prisakyta parodyti jį tau tik tuomet, kai pamatysiu, kad išsigydei nuo savo beprotiškos meilės ir gali paklusti išminties ir padorumo balsui.

— Būtent tokiais žodžiais ir parašyta?— rausdama paklausė Konsuela.— Negali būti, kad grafas Kristianas arba grafas Albertas galėtų taip pavadinti mano draugystę, tokią ramią, kuklią ir išdidžią!

— Žodžiai neturi reikšmės,— tarė Porpora,— aukštuomenės žmonės visada kalba subtiliai, o jau mes privalome juos suprasti. Senasis grafas jokiu būdu nenorėjo turėti marčią aktorę ir sužinojęs, kad tu čia pasirodei scenoje, privertė sūnų atsisakyti tokios žeminančios santuokos. Albertas atėjo į protą ir tau grąžina žodį. Su pasitenkinimu matau, kad tavęs tai neliūdina. Turbūt viskas į gera. Važiuojame į Prūsiją.

— Maestro, parodykite man laišką, ir aš tučtuojau pasirašysiu kontraktą.

— Ach, taip! Laišką, laišką! Bet kam jis tau? Tik nuliūsi. Yra beprotybių, kurias reikia mokėti atleisti ir kitiems, ir sau. Užmiršk visa tai.

— Negalima užmiršti vien valios pastangomis,— paprieštaravo Konsuela,— apmąstymai mums padeda, priežastys daug ką paaiškina. Jeigu Rudolštadtai atstumia mane su panieka, aš greitai nusiraminsiu. Jeigu man grąžino laišką, gerbdami mane ir mylėdami, aš nusiraminsiu kitaip, ir man bus lengviau. Parodykite laišką. Ko jums baimintis, jeigu ir vienu ir kitu atveju pasirengusi jums paklusti.

— Na gerai! Aš tau jį parodysiu,— tarė gudrus profesorius, atidarydamas savo rašomąjį pultą ir apsimesdamas ieškąs laiško.

Jis atitraukė visus stalčiukus, išrausė visus savo popierius ir, žinoma, nerado jokio laiško, nes nė nebuvo jo gavęs. Jis netgi dėjosi suirzęs, kad neranda. Konsuela iš tiesų neteko kantrybės ir ėmė ieškoti; maestro jai netrukdė. Ji pervertė visus stalčiu-

kus aukštyn kojomis, peržiūrėjo visus popierius, bet laiško nerado. Porpora apsimetė atsimenąs laiško turinį ir čia pat sukūrė versiją, labai mandagią ir ryžtingą. Konsuela niekaip negalėjo įtarti savo mokytoją taip meistriškai apsimetant. Manykime, senojo profesoriaus garbei, kad šiuo atveju jis nebuvo labai išradingas, bet nedaug ir tereikėjo įtikinti tokią nuoširdžią būtybę kaip Konsuela. Galiausiai ji nusprendė, kad Porpora per išsiblaškymą prisidegė tuo laišku pypkę. Paskui, išeidama į savo kambarį pasimelsti ir prisiekti prie kipariso šakelės, „nepaisant nieko", grafui Albertui amžiną draugystę, ji ramiai sugrįžo ir pasirašė dviems mėnesiams su Berlyno teatru kontraktą, kuris įsigaliojo mėnesio pabaigoje. Laiko buvo daugiau, negu reikia pasiruošti kelionei. Kai Porpora dokumente pamatė dar nenudžiūvusius parašus, išbučiavo savo mokinę ir iškilmingai paskelbė ją artiste.

— Tai tavo konfirmacijos diena,— tarė jis,— ir jeigu turėčiau galios priversti tave duoti įžadus, įteigčiau tau visiems laikams atsisakyti meilės ir vedybų, nes dabar tu harmonijos dievo vaidilutė. Mūzos — nekaltos mergelės ir ta, kuri pasišvenčia Apolonui, turėtų laikytis vestalių įžado...

— Man nedera duoti netekėjimo įžadą,— atsakė Konsuela,— nors šią minutę, man atrodo, nieko nebūtų lengviau, kaip duoti šį įžadą ir ištesėti jį. Tačiau mano pažiūros gali pasikeisti, ir tada tektų pasigailėti šito pažado, kurio nebegalėčiau sulaužyti.

— Tu turbūt savo žodžio vergė? Taip, tu, atrodo, skiriesi šituo požiūriu nuo kitų žmonių giminės atstovų, ir jeigu tau tektų duoti iškilmingą priesaiką, tu ją ištesėtum.

— Mokytojau, man atrodo, kad jau tai įrodžiau: juk nuo pat gimimo esu kokio nors įžado galioje. Motulė išmokė mane šios religijos ir rodė man pavyzdį, kartais net fanatišką. Kai mes keliaudamos artėdavome prie didelio miesto, ji kalbėdavo: „Konsuelita, imu tave liudininke: jeigu čia man seksis, pasižadu basa nueiti į koplyčią, garsėjusią kaip pačią švenčiausią apskrityje, ir melsiuos ten dvi valandas be pertraukos". Ir štai kai mano vargšės motinos reikalai, jos nuomone, klojosi gerai, tai yra pasisekdavo uždirbti dainavimu keletą talerių, mes visada keliaudavom melstis bet kokiu oru ir kaip toli būtų buvusi toji koplyčia. Tai nebuvo labai mokytas, labai pakilus pamaldumas, bet į tuos įžadus žiūrėjau kaip į kažką šventa. Ir kai motina mirdama paėmė iš manęs žodį, kad nepriklausysiu Andzoletui kitaip, kaip tik susituokusi su juo, ji žinojo, kad gali numirti rami, tikėdama mano pasižadėjimu. Vėliau pasižadėjau grafui Albertui negalvoti apie nieką kitą, tik apie jį ir visa savo siela stengtis pamilti jį taip, kaip jis norėjo. Aš nesulaužiau savo žodžio ir, jeigu jis dabar manęs nuo jo neatleistų, galėčiau likti ištikima jam visą gyvenimą.

— Palik savo grafą Albertą, nebėra ko apie jį galvoti, ir jeigu tau reikia visuomet būti kokio nors įžado valdžioje, pasakyk, kokį duosi man?

— O mokytojau! Pasitikėk mano išmintingumu, mano dorumu ir mano atsidavimu tau. Nereikalauk iš manęs priesaikų, nes jie uždeda baisų jungą. Baimė sulaužyti įžadą nuodija kilnių polėkių ir gerų darbų džiaugsmą.

— Nesuprantu tokių atsikalbinėjimų,— paprieštaravo Porpora griežtokai, bet juokaudamas,— tu davei įžadus visiems, išskyrus mane. Nelieskime to, kurio pareikalavo tavo motina. Jis atnešė tau laimę, vargšas mano vaike. Be jo tu, ko gero, būtum pakliuvusi į to niekšo Andzoleto pinklės. Bet kadangi tu galėjai nemylėdama, o tik dėl širdies gerumo duoti tokius rimtus pasižadėjimus tam Rudolštadtui, visiškai tau svetimam, būtų labai negražu iš tavo pusės, jeigu tokią dieną kaip ši — laimingą ir įsimintiną dieną, kai tau grąžinta laisvė ir susižadėjai su meno dievu,— nepanorėtum duoti patį menkiausią įžadą savo senam mokytojui ir geriausiam draugui.

— O taip! Geriausias mano drauge, geradėjau, mano ramsti, tėve! — sušuko Konsuela, puldama prie Porporos, kuris buvo toks šykštus švelnių žodžių, kad tik du tris kartus per gyvenimą atvirai išsakė savo tėviškę meilę.— Galiu be baimės ir abejonių pasižadėti jums paskirti save jūsų laimei ir šlovei iki paskutinio savo atodūsio!

— Mano laimė — tai šlovė, Konsuela, juk žinai,— pratarė Porpora, glausdamas ją prie širdies.— Kitokios neįsivaizduoju. Juk nesu panašus į tuos senus vokiečių miesčionis, kurių laimė — turėti šalia anūkę, kuri prikimštų pypkę ir paduotų jiems saldžių pyragaičių. Man, ačiū Dievui, nereikia nei batų, nei gydomųjų nuovirų. O kai bereikės tik šito, neleisiu tau gaišti laiko su manimi, ir dabar per uoliai manimi rūpiniesi. Ne, tu puikiai žinai, ne tokia ištikimybė man reikalinga: reikalauju, kad būtum tikra, didi artistė. Ar pažadi man tai? Ar pažadi įveikti tingulį, neryžtingumą, tam tikrą pasibjaurėjimą, kurį jautei iš pradžių? Ar pažadi atstumti meilinimąsi ir asistavimą didikų, kurie vaikosi artistes — vieni dėl to, kad guodžiasi viltimi paversti jas geromis šeimininkėmis, o pastebėję jose kitą pašaukimą, be ceremonijų pameta; kiti — todėl, kad nusigyvenę ir dėl malonumo turėti karietą bei gerai maitintis brangiosios pusės pajamų sąskaita ryžtasi netekti garbės, tai yra nelygioms vedyboms? Ir dar: ar pažadi, kad neleisi susukti galvos kokiam nors sodraus balso tenorėliui garbanotais plaukais, kaip niekšas Anzdoletas, kuris gali didžiuotis tik savo blauzdomis ir kurio sėkmę garantuoja vien įžūlumas?

— Pažadu, iškilmingai jums prisiekiu! — atsakė Konsuela, geraširdiškai juokdamasi iš Porporos pamokymų, visada, prieš jo valią, truputį kandžių, bet prie kurių ji jau seniai buvo pripratusi.— Ir netgi daugiau,— pridūrė ji, vėl surimtėjusi,— prisiekiu, kol aš gyva, niekuomet jums neteks skųstis mano nedėkingumu!

— O, tiek daug nereikalauju,— karčiai atsakė maestro,— tai ne žmogaus prigimties jėgoms. Kai tapsi dainininke, garsia vi-

soje Europoje, tavyje prabus garbėtroška, savimeilė, širdies už gaidos — viskas, nuo ko negali apsisaugoti nė vienas didis ar tistas. Tu panorėsi patirti sėkmę bet kokia kaina. Nesieksi jo kantriai ir nerizikuosi ja dėl draugystės ar dėl tikrojo grožio. Tu paklusi, kaip visi, mados jungui. Kiekviename mieste dai nuosi tai, kas labiausiai patinka, nekreipdama dėmesio į prastą publikos ir dvaro skonį. Trumpai tariant, eisi savo keliu ir, niek nepaisydama, būsi didi, nes nėra kito būdo daugumos akyse būt didžia. Kad tik nepamirštum pasirinkti gerus kūrinius ir gerai dainuoti, stodama prieš nedidelį senių, tokių kaip aš, teismą. Kad tik prieš didįjį Hendelį ir senąjį Bachą tu parodytum garbę ir Porporos metodui, ir pačiai sau — štai viskas, ko tavęs pra šau, štai viskas, ko tikiuosi! Matai, nesu toks egoistas tėvas, kokiu, be abejonės, kai kas iš tavo gerbėjų laiko mane. Nereikalauju iš tavęs nieko, kas nepadėtų tavo sėkmei ir tavo šlovei.

— O aš nė kiek nesirūpinu savo nauda,— susijaudinusi ir nuliūdusi atsakė Konsuela.— Sėkmė gali nejučia mane apsvaiginti, bet aš negaliu šaltakraujiškai galvoti apie tai, kad visą gyvenimą sieksiu triumfo ir savo rankomis pinsiu sau laurus. A noriu šlovės dėl jūsų, maestro! Nors ir nepasitikite, noriu jum parodyti, kad tik dėl jūsų Konsuela keliauja ir dirba. Ir kad tuoj pat jus įtikinčiau, kad ją apšmeižėte, ji prisiekia jums, jeig tikite jos priesaikomis, įrodyti viską, ką dabar kalbėjo!

— O kuo gi tu man prisieksi?— paklausė Porpora su švelnia šypsena, kurioje vis dar glūdėjo įtarumas.

— Žilais plaukais, šventa Porporos galva! — atsakė Konsuela, apkabindama ir pakiliai bučiuodama mokytoją į kaktą.

Jų pašnekesį nutraukė atėjęs grafas Godicas, apie kurį pranešė milžiniškas haidukas. Prašydamas savo ponui leisti pareikšti pagarbą maestro Porporai ir jos auklėtinei, šis liokajus pažvelgė į Konsuelą taip įdėmiai, sutrikęs ir nustebęs, kad jai pasirodė keista, tačiau niekaip nepajėgė prisiminti, kur matė šią geraširdę, keistoką fizionomiją. Grafą priėmė, ir jis kuo subtiliausiai išdėstė savo prašymą. Jis važiuojąs į savo Rosvaldo dvarą Moravijoje ir norėdamas padaryti malonumą savo žmonai markgrafienei, rengia jos sutiktuvėms siurprizą — nuostabią šventę. Todėl siūlo Konsuelai tris vakarus paeiliui dainuoti Rosvalde ir prašo, kad Porpora sutiktų ją lydėti ir padėtų surengti koncertus, spektaklius ir serenadas, kuriomis jis ketina vaišinti markgrafienę.

Maestro pasiteisino ką tik pasirašytu kontraktu ir pasižadėjimu būti paskirtą dieną Berlyne. Grafas panorėjo pažvelgti į kontraktą, o kadangi visuomet buvo Porporai palankus, tai senis noriai suteikė jam tą mažą malonumą ir atskleidė visas smulkmenas, leisdamas Godicui aptarinėti kontrakto sąlygas, vaidinti žinovą, duoti patarimus. Po to grafas vėl ėmė prašyti, įtikinėdamas, kad laiko jie turį daugiau, negu reikia, kad laiku suspėtų į Berlyną.

— Jūs galite susiruošti per tris dienas,— pareiškė jis,— ir nuvykti į Berlyną per Moraviją.

Tiesa, tai buvo ne visai pakeliui, bet užuot lėtai slinkę per Čekiją, neturtingą ir nualintą neseniai pasibaigusio karo šalį, maestro su savo mokine galėjo labai greitai ir patogiai nuvažiuoti iki Rosvaldo geroje karietoje, kurią grafas atidavė jų žiniai, žadėdamas pasirūpinti ir arklių pakaita, be to, užsikrovė sau visus kelionės rūpesčius ir išlaidas. Grafas pasiūlė jiems šitokiu pat būdu nuvežti juos iš Rosvaldo į Pardubicą, jeigu jie panorėtų Elbe nuplaukti iki Drezdeno, arba į Chrudimą — jeigu nuspręstų keliauti per Prachą. Viskas, ką jis siūlė, iš tiesų trumpino jų kelionę, o gana apvali suma, kurią jis prie viso to pridėjo, teikė jiems galimybę likusią dalį nuvažiuoti geriausiomis sąlygomis. Ir Porpora sutiko, nepaisydamas truputį nepatenkintos Konsuelos, kuri norėjo, kad jis atmestų pasiūlymą. Sandėris įvyko, ir išvykti nutarta paskutiniąją savaitės dieną.

Kai Godicas, pagarbiai pabučiavęs Konsuelos ranką, paliko juos dviese, ji ėmė priekaištauti maestro, kam jis leidosi taip greitai įkalbamas. Nors jai nebuvo ko baimintis įžūlių grafo išpuolių, ji tebejautė jam antipatiją ir į jo dvarą vyko nenoriai. Ji nenorėjo pasakyti Porporai apie nuotykius Pasau, bet priminė jo paties šaipymąsi iš grafo muzikinės kūrybos.

— Nejaugi nematote,— tarė ji,— kad man teks dainuoti jo muzikinius kūrinius, o jums — rimtu veidu diriguoti kantatas ir, ko gero, netgi jo gamybos operas? Tai šitaip verčiate mane laikytis grožio kulto ištikimybės įžado!

— Gana! — juokdamasis atsakė Porpora.— Aš nedarysiu viso to taip rimtai, kaip tu manai. Priešingai, turėsiu malonumą neblogai pasijuokti ir dar taip, kad kilmingasis maestro ničnieko neįtars. Šitaip elgtis rimtai ir prieš publiką, vertą pagarbos, iš tiesų būtų šventvagiška ir gėdingą, bet truputį pasilinksminti leistina; ir artistas būtų labai nelaimingas, jeigu užsidirbdamas sau duoną, neturėtų teisės patyliukais pasijuokti iš tų, kas duoda jam uždirbti. Be to, tu ten pamatysi savo maloniąją Kulmbacho princesę, kuri išties žavi. Ji kartu su mumis pasijuoks iš savo patėvio muzikos, nors jai visai ne juokai galvoje.

Teko nusileisti, imti ruoštis, nusipirkti, kas būtina, lankytis su atsisveikinimo vizitais. Haidnas buvo apimtas nevilties. Bet uo metu jį aplankė netikėta laimė, didelis džiaugsmas ir dalinai atlygino arba, tiksliau, privertė jį užmiršti būsimo išsiskyrimo kartėlį. Grodamas savo sukurtą serenadą po puikiojo garsaus teatro prie Karinto vartų mimo Bernadonio langais, jis sužavėjo tą mielą ir protingą aktorių, užkariavo jo simpatiją. Joefą pasikvietė vidun ir paklausė, kas autorius ką tik atlikto puikaus, originalaus trio. Sužinojęs nusistebėjo jo jaunumu ir talentu ir tuoj pat įteikė jam baleto „Šlubas velnias" libretą. Haidnas nieko nelaukęs ėmė kurti jam muziką, pareikalavusią tiek pastangų, kad būdamas jau beveik aštuoniasdešimtmečiu

seniu, negalėjo to' prisiminti nesijuokdamas. Konsuela stengėsi išblaškyti jo liūdesį, vis prašnekdavo su juo apie „audrą", kuri, Bernadonio reikalavimu, turėjo sukelti klausytojams siaubą, kai tuo tarpu jūros neregėjęs Bepas niekaip negalėjo įsivaizduoti, kokia ji yra. Konsuela vaizdavo jam šėlstančią Adrijos jūrą, imitavo gailias bangų aimanas ir kartu su juo juokėsi iš tos mėgdžiojančios muzikos, kuriai skambant, teatre rankomis siūbuoja žydras drobes, ištemptas ant kulisų.

— Paklausyk,— guosdamas savo mokinį tarė Porpora,— dirbk nors šimtą metų su geriausiais pasaulio instrumentais, puikiai pažindamas jūros ir vėjo gausmą, vis tiek nepasiseks perteikti dievišką gamtos harmoniją. Muzika nepajėgi to padaryti. Kompozitorius naiviai klysta, griebdamasis garsų fokusų ir efektų. Muzika yra aukščiau, jos sritis — sielos virpesiai. Muzikos tikslas — sužadinti tuos virpesius ir pačiam būti jų įkvepiamam. Įsivaizduok žmogaus išgyvenimus per audrą. Įsivaizduok baisų, didingą paveikslą ir grėsmingą neišvengiamą pavojų. Ir tu, muzikantas, tai yra žmogaus balsas, žmogaus dejonė, gyva, virpanti siela, blaškaisi, sukrėstas tos nelaimės, to sąmyšio, iškrikimo, to siaubo... Perteik garsais savo mirties kančias — ir klausytojai, kokie jie nebūtų, jaudinsis kartu su tavimi. Jiems atrodys, kad mato jūrą, girdi laivo girgždesį, jūreivių šūksmus, beviltiškus keleivių klyksmus... Ką pasakytum apie poetą, kuris norėdamas pavaizduoti mūšį, eiliuota forma tau praneštų, kad patranka daro „bum bum", o būgnas „tam tam"? Tai būtų mėgdžiojanti harmonija, artesnė vyksmui negu didingų gamtos paveikslų pavaizdavimas, bet tai nebūtų poezija. Netgi tapyba, charakteringiausias vaizduojamasis menas, vergiškai nemėgdžioja. Bergždžiai dailininkas mėgintų nutapyti tamsžalią jūrą, juodą audros dangų, sudaužytą laivo karkasą! Jeigu jis nemokės tam siaubo pojūčiui suteikti viso reginio poezijos, paveikslas bus bespalvis, nors ir toks ryškus kaip aludės iškaba. Taigi, jaunuoli, įsijausk į didelę katastrofą — tuomet ir kitus priversi tai pajusti.

Maestro tebeaiškino jam tėviškus pamokymus, o tuo tarpu į pasiuntinybės kieme stovinčią pakinkytą karietą jau krovė daiktus. Jozefas atidžiai klausėsi mokytojo patarimų, semdamasis jų, taip sakant, iš paties šaltinio. Bet kai Konsuela su skraiste ir kailine kepuraite, puolė jam ant kaklo, jis išblyško, užgniaužė beišsprūstantį riksmą, ir negalėdamas matyti, kaip ji sės karieton, nubėgo ir užsidarė užpakaliniame Kelerio kirpyklos kambarėlyje, kad paslėptų savo ašaras. Metastazijus pamilo Jozefą, padėjo jam tobulinti italų kalbą ir savo gerais patarimais bei didžiadvasiškai rūpindamasis truputį palengvino jaunuoliui išsiskyrimą su Porpora. Bet Jozefas dar ilgai liūdėjo ir kankinosi, kol susitaikė su Konsuelos išvykimu.

Ji irgi buvo nuliūdusi ir gailėjosi tokio mielo, tokio ištikimo bičiulio, bet tolstant į Moravijos kalnų gilumą, jai vėl sugrįžo narsa, įkarštis ir poetiškas jausmingumas. Nauja saulė tekėjo virš

jos. Įšsivadavusi iš visų pančių, nuo bet kokios įtakos, svetimos jos menui, ji manė, kad dabar privalo atsiduoti jam visiškai. Porpora, kuriam sugrįžo ankstesnės viltys ir linksma jaunystės nuotaika, žavėjo ją savo iškalba, ir kilni mergina, nenustodama mylėjusi Alberto ir Jozefo, kaip du brolius, kuriuos ji tikėjosi vėl atrasti Dievo karalystėje, pasijuto lengva nelyginant vieversėlis, auštant kylantis į dangų.

C

Jau antroje tarpstotėje Konsuela atpažino tarną, kuris ją lydėjo ir, sėdėdamas ant pasostės, atsiskaitinėjo su palydovais arba plūdo foreiterius už lėtumą; tai buvo tas pats haidukas, kuris pranešė jiems apie grafo Godico atvykimą, Rosvaldo valdytojui atvažiavus pasiūlyti jai linksmos kelionės į savo dvarą. Tas aukštas, stiprus vaikinas, vis paslapčia į ją žvilgčiojęs ir, matyt, norėjęs, bet nedrįsęs jos prašnekinti, galų gale atkreipė į save jos dėmesį. Kartą rytą Konsuela pusryčiavo nuošaliame užvažiuojamame kieme kalnų papėdėje, o Porpora, kol arkliai ilsėjosi, nuėjo pasivaikščioti, tikėdamasis sugalvoti kokią nors muzikinę frazę. Netikėtai ji atsisuko į juos lydintį tarną, kai šis atnešė jai kavą, griežtai ir piktai pažiūrėjo tiesiai į jį. Bet haidukas pažvelgė į ją taip gailiai, kad ji negalėjo susilaikyti nenusijuokusi. Balandžio saulė žibėjo ant sniego, dar apklojusio kalnus, ir mūsų jaunoji keliauninkė buvo puikios nuotaikos.

— Tai nelaimė! Jūsų malonybė turbūt nesiteikia manęs pažinti,— prašneko galiausiai paslaptingasis haidukas.— O aš visada pažinčiau jūsų malonybę, nors ir turku ar prūsų jefreiteriu persirengtumėt, kad ir temačiau jūsų malonybę tik kokią minutę, bet užtat kokią savo gyvenimo minutę!

Tardamas šiuos žodžius, jis pastatė ant stalo atneštą padėklą, priėjo prie Konsuelos, stropiai persižegnojo, o paskui suklupo ant kelių ir pabučiavo grindis prie jos kojų.

— Ach! — sušuko Konsuela.— Dezertyras Karlas, ar ne?

— Taip, sinjora,— atsakė Karlas, bučiuodamas jam ištiestą ranką.— Bent jau man taip liepė jus vadinti, nors aš vis dar negaliu gerai suprasti, kas jūs — vyras ar dama?

— Tiesa? Kodėl taip abejoji?

— O todėl, kad mačiau jus būnant berniuku, o nuo to laiko — nors ir iškart jus pažinau — tapotė tokia panaši į jaunutę merginą, kaip kad anksčiau į berniuką. Bet tai nieko nereiškia: būkite kuo norit! Jūs man taip padėjote, kad niekada neužmiršiu. Ir jei įsakytumėt šokti žemyn štai nuo tos viršūnės, nušokčiau, jeigu tai suteiktų jums malonumą.

— Man nieko nereikia, mielasis mano Karlai, vien tai, kad būtum laimingas ir džiaugtumeis savo laisve. Juk tu laisvas ir, manau, vėl pamilai gyvenimą?

— Laisvas, taip, tai tiesa,— tarė Karlas, linguodamas galva,— bet ar laimingas?.. Aš palaidojau savo vargšę žmoną.

Jautrios Konsuelos akys sudrėko matant, kaip nelaimingojo Karlo šiurkščiais skruostais pasruvo ašaros.

— Ach! — tarė jis, krutindamas rudus ūsus, nuo kurių lašėjo ašaros kaip lietus nuo krūmo.— Per daug ji prisikentėjo, vargšelė! Vargas, kurį ji patyrė, kai mane antrą kartą išsivežė prūsai, ilga kelionė pėsčiomis, kai jau labai sirgo, paskui susitikimo džiaugsmas — visa tai pakirto jos jėgas, ir ji numirė po savaitės atvykus į Vieną, kur aš jos ieškojau, o ji jūsų raštelio dėka surado mane, padedama grafo Godico. Šis kilniaširdis didikas atsiuntė jai savo gydytoją ir davė pinigų, bet niekas nepadėjo: suprantate, ji pavargo gyventi ir iškeliavo ilsėtis dangun, pas mielaširdingąjį Viešpatį.

— O tavo dukrelė?— paklausė Konsuela, manydama nukreipsianti jį prie linksmesnių minčių.

— Dukrelė?— perklausė jis niūriai, bent kiek sutrikęs.— Prūsijos karalius ją užmušė.

— Kaip užmušė? Ką tu kalbi?

— O argi ne Prūsijos karalius užmušė jos motiną? Juk tai jis suteikė jai tiek skausmo. Tai štai dukrelė ir iškeliavo paskui motiną. Nuo to vakaro, kai verbuotojai jų akyse iki kraujo mane sumušė, surišo ir nusivežė, o motina su dukra pusgyvės pasiliko ant kelio, mažylės nenustojo krėtusi karštinė. Nuovargis ir nepriteklius kelyje pribaigė jas abi. Kai jūs sutikote jas ant tilto įvažiuojant į kažkokį Austrijos kaimelį, jos jau dvi dienas nebuvo turėjusios burnoje nė trupinio. Jūs davėte joms pinigų, papasakojote apie mano išlaisvinimą, padarėte viską, kad nuramintumėt ir pagydytumėt jas,— jos man papasakojo,— bet buvo per vėlu. Kai mes susitikome, jos ėjo vis blogyn ir blogyn, ir kaip tik tuomet, kai galėjome būti laimingi, jas abi nunešė į kapus. Nesuslūgo dar žemė ant mano žmonos kapo, kai teko ją atkasti ir nuleisti ten mano vaiką. Ir štai dabar iš Prūsijos karaliaus malonės Karlas pasaulyje vienas kaip pirštas!

— Ne, mano vargšas Karlai, ne visi tave apleido, tu tebeturi draugus, kurie visada atjaus tavo nelaimes ir tavo gerą širdį.

— Taip, žinau. Yra gerų žmonių pasaulyje, ir jūs iš jų tarpo. Bet ko man bereikia, kai nebeturiu nė žmonos, nė vaiko, nė tėvynės! Juk niekuomet nesijausiu saugus savo tėvynėje. Tie plėšikai, kurie du kartus buvo atėję manęs, per daug gerai pažįsta mano kalnus. Likęs vienas pasaulyje, iškart ėmiau klausinėti, ar nevyksta dabar pas mus karas, ar nežada jis kilti netrukus. Man į galvą giliai įstrigo mintis kautis prieš Prūsiją, kad užmuščiau kuo daugiau prūsų. O! Šventasis Venceslavas, Čekijos globėjas, jau nukreiptų mano ranką, ir esu tikras, kad nė viena mano iššauta kulka nepradingtų tuščiai! Sakiau sau: o gal Dievas padės man sutikti kokiame nors tarpeklyje Prūsijos karalių, ir tuomet... tebūnie jis sukaustytas šarvais kaip pats archangelas Mykolas... tegu reiktų man netgi jį vytis kaip šuniui vilko pėdomis... Bet sužinojau, kad taika nusistovėjo ilgam. Ir tada man viskas pabodo

ir nuvykau pas jo šviesybę grafą Godicą padėkoti jam ir pasakyti, kad neprašytų už mane imperatorės, kaip kad rengėsi. Norėjau nusižudyti, bet grafas man buvo toks geras, o Kulmbacho princesė, jo podukra — jis kaip paslaptį papasakojo visą jos istoriją,— prišnekėjo man tiek daug gražių žodžių apie krikščionio pareigą, kad likau gyventi ir stojau pas juos tarnauti, kur, tiesą sakant, mane per gerai maitina ir per gerai su manimi elgiasi už tuos nedidelius darbus, kuriuos privalau atlikti.

— O dabar pasakyk man, mielasis Karlai, kaip tu mane pažinai?— paklausė Konsuela, šluostydamasi akis.

— Juk jūs kartą buvote atvažiavusi dainuoti pas mano naująją šeimininkę, markgrafienę. Mačiau, kaip jūs praėjote, baltai apsirengusi, ir tuoj pat pažinau, nors ir pavirtote panele. Matote, aš nelabai gerai prisimenu vietas, kuriomis kažkada keliavau, sutiktų žmonių vardus, o štai veidų niekada nepamirštu. Aš tik norėjau persižegnoti pamatęs, kad paskui jus eina jaunas berniukas — atpažinau Jozefą,— bet užuot buvęs jūsų šeimininku, kokiu mačiau mano išgelbėjimo momentu (juk tuomet mažylis buvo apsirengęs geriau už jus), jis pavirto jūsų tarnu ir pasiliko prieškambaryje. Jis manęs nepažino, o kadangi ponas grafas uždraudė man bent žodžiu prasitarti kam nors, kas man nutiko (aš taip niekada ir nesužinojau ir neklausinėjau kodėl), tai ir neužkalbinau gerojo Jozefo, nors ir labai norėjau pulti jam ant kaklo. Greit jis išėjo į kitą kambarį. Man buvo įsakyta pasilikti ten, kur buvau,— o geras tarnas vykdo, kas liepta. Bet kai visi išsivažinėjo, jo šviesybės kamerdineris — o grafas juo visur pasitiki — man pasakė: „Karlai, tu nesišnekėjai su tuo mažu Porporos liokajumi, nors ir pažinai jį, ir gerai pasielgei. Ponas grafas bus patenkintas tavimi. O dėl panelės, kuri šiandien dainavo..."—„Oi, ją aš irgi pažinau! — sušukau.— Ir taipogi nieko nepasakiau."— „Na ir vėl gerai padarei,— pridūrė kamerdineris.— Ponas grafas nenori, kad žinotų, jog ji važiavo su juo į Pasau!"—„Tai manęs neliečia,— papriešta ravau aš,— bet tavęs galiu paklausti, kaip ji mane išvadavo iš prūsų rankų?" Tada Henrikas (o juk jis ten buvo) papasakojo man, kaip viskas įvyko, kaip jūs bėgote paskui pono grafo karietą, ir kaip, kai jums jau nebebuvo ko bijoti, jūs prašėte, kad išvaduotų mane. Jūs taip pat kai ką papasakojote mano vargšei žmonai, o ji persakė man. Mirdama žmona jus palaimino, pavedė jus Dievui. „Tie vargšai vaikai,— pasakė ji,— pažiūrėti tokie pat nelaimingi kaip ir mes, atidavė man viską, ką turėjo, ir verkė, tarytum mes būtume jiems giminės." Na ir štai, pamatęs, kad Jozefas tarnauja pas jus, ir man buvo pavesta nunešti jam pinigus nuo jo šviesybės, pas kurį jis kartą vakare grojo smuiku, įdėjau į voką dar keletą dukatų — pirmuosius, kuriuos uždirbau tuose namuose. Jis to nesužinojo, ir manęs nepažino. Bet jeigu sugrįšime į Vieną, padarysiu taip, kad jis niekuomet nejustų nepritekliaus, kol aš uždirbsiu.

— Jozefas pas mane nebetarnauja, mielasis Karlai, jis mano

draugas ir jau nebeskursta; jis muzikantas ir nesunkiai užsidirbs pragyvenimui. Neskriausk savęs dėl jo.

— O dėl jūsų, sinjora, tai aš taip mažai tegaliu padaryti, kad įrodyčiau savo dėkingumą,— juk, kalba, jūs didelė artistė; bet žinokite, jei jums kada nors prireiks tarno, o neturėsite kuo susimokėti, kreipkitės į Karlą ir pasikliaukite juo Jis tarnaus jums veltui ir bus laimingas dirbti pas jus.

— Tu jau pakankamai užmokėjai man savo atsidavimu, ir man daugiau nieko nereikia.

— Štai pareina ponas Porpora. Atsiminkite, sinjora: aš turiu garbę pažinti jus tik kaip tarnas, kurį jums paskyrė mano šeimininkas.

Kitą dieną mūsų keliautojai, anksti atsikėlę, nelengvai pusiaudienyje pasiekė Rosvaldo pilį. Ji buvo aukštai, gražiausių Moravijos kalnų slėnyje, ir taip gerai apsaugota nuo šaltų vėjų, kad čia jau buvo jaučiamas pavasaris, kai aplink už pusės mylios nuo pilies dar karaliavo žiema. Nors tuo metu oras buvo puikus, keliai dar nelabai tiko važiuoti. Bet grafo Godico niekas negalėjo sulaikyti, ir neįmanoma jam buvo juokai; jis jau buvo atvykęs ir patvarkė, kad šimtas žemkasių išlygintų kelią, kuriuo kitą dieną turėjo pravažiuoti didinga jo kilniosios žmonos vilkstinė. Galbūt jis būtų pasirodęs atidesniu ir rūpestingesniu vyru, važiavęs kartu su ja, bet esmė visai ne ta, kad kelyje ji nesusilaužytų kojų ir rankų, o ta, kad surengtų jos garbei šventę. Gyva ar mirusi, bet įžengdama į Rosvaldo rūmų valdas, ji turėjo rasti prašmatnų sutikimą ir ne mažiau prašmatnų pasilinksminimą.

Vos suspėjo mūsų keliauninkai persirengti, kai grafas įsakė patiekti prabangius pietus kailiu ir kriauklėmis išklotoje oloje, kur didelė krosnis, paslėpta tarp dirbtinių uolų, skleidė malonią šilumą. Iš pirmo žvilgsnio ši vieta Konsuelai pasirodė nuostabi. Reginys, atsiveriantis iš olos, iš tiesų buvo puikus. Gamta nieko nepašykštėjo Rosvaldui. Statūs vaizdingi kalnai, amžinai žaliuojantys miškai, gausūs šaltiniai, nuostabus peizažas, neužmatomos lankos — viso to kartu su komfortiška pilimi užteko įkurti idealią užmiesčio rezidenciją. Bet greitai Konsuela pastebėjo, kokiais keistais sumanymais grafas sugebėjo sudarkyti dievišką gamtą. Ola būtų buvusi puiki, jeigu jos nebūtų gadinę langai, darę ją panašią į kažkokį nevykusį valgomąjį; kadangi sausmedžiai ir vijokliai dar tik skleidėsi, durys ir langų rėmai buvo apipinti dirbtiniais žalumynais ir gėlėmis — tai atrodė pretenzingai ir neskoningai; tarp kriauklių ir stalaktitų, šiek tiek nukentėjusių nuo žiemos šalčių, kyšojo juos laikantys tinkas ir glaistas, nuo krosnies šilumos drėgmės perteklius kaupėsi ant skliautų ir kapsėjo ant svečių galvų nelyginant nešvarus lietus, ko grafas, matyt, visai nepastebėjo. Porporą tai erzino, ir jis keletą kartų ėmė skrybėlę, bet vis nesiryžo, kad ir kaip norėjo, užsimaukšlinti ją ant galvos. Jis ypač bijojo, kad nepersišaldytų Konsuela, ir sku-

bėjo pavalgyti teisindamasis, kad nekantrauja susipažinti su kūriniais, kuriuos jam teks diriguoti kitą dieną.

— Ko jūs taip jaudinatės, brangusis maestro?— tarė jam grafas, didelis mėgėjas pavalgyti ir be galo pasakoti, kaip jis įsigijo tuos ar kitus prabangius ir retus savo serviruotės daiktus.— Tokiems talentingiems ir patyrusiems muzikantams kaip jūs, užteks pusvalandžio, kad įeitumėt į vėžes. Mano muzika paprasta ir natūrali. Aš nepriklausau tiems pedantiškiems muzikantams, kurie stengiasi nustebinti sudėtingais ir keistais harmonijos deriniais. Kaime reikia paprastos muzikos, pastoralinės. Aš mėgstu tik neįmantrias ir lengvas dainas: jas mėgsta ir markgrafienė. Pamatysite, viskas eis kaip per sviestą. Be to, laiko mes negaištame. Kol pusryčiaujame, mano mažordomas viską tvarko kaip nurodyta: choristai bus savo vietose ir visi muzikantai — savo postuose.

Jo šviesybei kalbant, jam pranešė, kad du svetimšaliai karininkai, keliaujantys po Čionykštės apylinkes, prašo leidimo užeiti ir pasveikinti grafą, norėdami, jam leidus, apžiūrėti Rosvaldo rūmus ir sodus.

Grafas buvo pripratęs prie tokių atsilankymų, ir niekas negalėjo suteikti jam didesnio malonumo, kaip pačiam būti smalsių lankytojų cicerone [1] ir rodyti jiems savo rezidencijos grožybes.

— Teįeina! Maloniai prašome! — sušuko jis— Padėkite įrankius ir atveskite juos čia!

Po kelių minučių įėjo du karininkai. Jie vilkėjo prūsiška uniforma. Pirmasis — einantysis paskui jį, atrodė, norėjo visiškai su juo susilīeti — buvo neaukštas ir gana niūraus veido. Jo ilga, masyvi, visai ne aristokratiška nosis dar labiau ryškino įkritusią burną ir beveik visišką smakro nebuvimą. Nežymus kūprinimasis teikė jo figūrai, įspraustai į negrabų uniforminį Frydricho sumodeliuotą mundurą, seniokišką išvaizdą. O tuo tarpu jam buvo ne daugiau keturiasdešimties. Eisena pasitikinti, o kai nusimovė bjaurią skrybėlę, dengusią veidą iki pat nosies, pasirodė didelė, protinga mąstytojo kakta, paslankūs antakiai ir nuostabiai ryškios ir gyvos akys. Tų akių žvilgsnis jį pakeitė kaip saulės spinduliai, nuspalvinantys ir suteikiantys grožio patiems niūriausiems proziškiems landšaftams. Atrodė, jis išaugo visa galva, kai jo bekraujame, išsekusiame ir neramiame veide sužibo akys.

Grafas Godicas svečius priėmė nuoširdžiai, be nereikalingų ceremonijų ir ilgų meilikavimų, liepė padėti jiems įrankius ir pradėjo su tikru patriarchaliniu nuoširdumu vaišinti juos pačiais skaniausias patiekalas. Nes Godicas buvo geriausias žmogus, ir garbėtroška ne tik neištvirkino jo širdies, bet netgi ugdė jam patiklumą ir kilnumą. Rosvaldo valdose dar viešpatavo vergovė, ir visi jo stebuklai buvo sukurti be didelių išlaidų — duokliniu darbu ir lažu,— bet jis savo vergų jungą puošė gėlėmis ir gardumynais. Jis priversdavo juos užmiršti būtinus poreikius, su kaupu apdovanodamas nenaudingais dalykais, ir įsitikinęs, kad

[1] Palydovu (it.).

laimė — tik linksmybės, taip juos linksmino, kad jie nė negalvojo apie laisvę.

Prūsų karininkas (tiesą sakant, jis buvo vienas, nes antrasis atrodė tik jo šešėliu) iš pradžių buvo lyg ir nustebęs, netgi bent kiek šokiruotas grafo elgesio paprastumu ir nutaisė santūriai pagarbią išraišką, bet grafas pasakė:

— Pone kapitone, prašau visai nesivaržyti ir jaustis kaip namie. Žinau, Frydricho Didžiojo armijoje jūs pripratinti prie žiaurios disciplinos ir laikau ją nuostabia jai skirtoje vietoje, bet čia jūs kaime, o jeigu kaime nesilinksminti, tai ko čia važiuoti! Matau, esate išauklėti žmonės, kaip Prūsijos karaliaus karininkai jūs, be abejo, esate labai patyrę karo moksluose ir parodę beatodairišką narsą. Ir manau, kad savo apsilankymu darote garbę mano namams. Prašau be ceremonijų naudotis jais ir pasilikti pas mane kiek panorėsite.

Karininkas, žmogus protingas, tučtuojau jį suprato ir tokiu pačiu tonu padėkojęs šeimininkui, išgėrė šampano, kuris nė per nago juodymą neprivertė prarasti šaltakraujiškumo ir nesutrukdė įvertinti puikų paštetą, įkvėpusį jį gastronominiams samprotavimams, kas Konsuelai, gana saikingai valgančiai, nesukėlė didelio susižavėjimo. Bet ją nustebino, nors ir nesužavėjo, jo ugningas žvilgsnis. Ji jame pajuto kažką išdidaus, tiriančio, nepatiklaus, kas jai nepatiko.

Valgant karininkas grafui pasisakė esąs baronas fon Kreicas ir kilęs iš Silezijos, kur yra pasiųstas užpirkti kavalerijai arklių. Pakliuvęs į Heisą, pridūrė jis, negalėjo atsispirti apžiūrėti taip liaupsinamus Rosvaldo sodus ir rūmus,— štai kodėl jis rytą perėjo sieną, be to ir čia, pasitaikius progai, užpirko šiek tiek arklių. Jis netgi pareiškė norįs apžiūrėti arklides, jeigu grafas turi arklių pardavimui. Keliauja jis raitas ir vakare grįžta atgal.

— Aš to neleisiu,— tarė grafas.— Šiuo metu neturiu atliekamų arklių. Man pačiam neužtenka jų mano sumanytiems sodo darbams. Bet aš norėčiau kuo ilgiau pabūti jūsų draugijoje.

— Čia atvykę, mes sužinojome, kad jūs kiekvieną minutę laukiate atvykstant grafienės Godic. Nenorėtume jūsų apsunkinti ir išgirdę ją atvažiuojant, tučtuojau pranyksime.

— Markgrafienės laukiu tik rytoj,— atsakė grafas,— ji atvyks čia su savo dukra, Kulmbacho princese. Jums tikriausiai žinoma, ponai, kad aš turėjau garbę sudaryti kilnią sąjungą...

— Su našlaujančia Baireito markgrafiene,— bent kiek aštriai pertraukė jį baronas fon Kreicas, atrodo, kur kas mažiau apakintas to titulo, negu tikėjosi grafas.

— Ji Prūsijos karaliaus teta,— šiek tiek pasipūtęs tarė Godicas.

— Taip, taip, žinau! — atsakė prūsų karininkas, imdamas didelį tabako šniūkį.

— Ir kadangi grafienė — nuostabiai miela ir maloni dama,— tęsė grafas,— tai neabejoju, kad ji be galo džiaugsis, galėdama

priimti pas save narsius karaliaus, savo kilmingo sūnėno, karius.

— Mes būtume labai sujaudinti tokios didelės garbės,— šypsodamasis tarė baronas,— bet neturime tam laiko. Pareiga atkakliai kviečia mus tarnybon, ir mes šį pat vakarą atsisveikinsime su jūsų šviesybe. O kol kas mes džiaugtumės galėdami pasigrožėti jūsų nuostabiu dvaru: mūsų valdovas karalius neturi nė vienos rezidencijos, kuri galėtų susilyginti su jūsų.

Šis komplimentas sugrąžino prūsui Moravijos didiko palankumą.

Kai pakilo nuo stalo, Porpora, labiau suinteresuotas repeticija negu pasivaikščiojimu, norėjo nuo jo išsisukti.

— Ne! Ne! — atkakliai prieštaravo grafas.— Ir pasivaikščiojimas, ir repeticija — viskas vyks kartu, pamatysite, maestro!

Grafas pasiūlė Konsuelai ranką ir, eidamas su ja priekin, tarė:

— Atleiskite, ponai, kad aš pagrobiau vienintelę čia esančią damą — tai jau šeimininko teisė! Malonėkite sekti paskui mane: būsiu jūsų palydovas.

— Drįstu jūsų paklausti, pone,— tarė baronas Kreicas, pirmą kartą kreipdamasis į Porporą,— kas ši miela dama?

— Pone, aš italas,— atsakė Porpora be ūpo,— ir blogai suprantu vokiškai, o dar mažiau prancūziškai.

Baronas, iki šiol su grafu kalbėjęsis prancūziškai, kaip tais laikais paprastai tarp savęs kalbėdavosi aukštuomenės žmonės, pakartojo savo klausimą itališkai.

— Ta miela dama, neištarusi prie jūsų nė vieno žodžio, ne markgrafienė, ne našlaujanti grafienė, ne princesė ir ne baronienė,— sausai atsakė Porpora.— Ji talentinga italų dainininkė.

— Tuo įdomiau su ja susipažinti ir sužinoti jos vardą,— prieštaravo baronas, šypsodamasis dėl maestro šiurkštumo.

— Tai Porporina, mano mokinė,— atsakė Porpora.

— Girdėjau, kad ji labai talentinga,— pastebėjo prūsas,— jos nekantriai laukia Berlyne. Jeigu ji jūsų mokinė, vadinasi, turiu garbės kalbėtis su garsiuoju Porpora.

— Jūsų paslaugoms,— trumpai atsakė Porpora, maukšlindamasis ant galvos skrybėlę, kurią nusiėmė atsakydamas į barono fon Kreico nusilenkimą.

Baronas, matydamas, kad senis nelinkęs bendrauti, praleido jį priekin, o pats nuėjo įkandin jo, lydimas leitenanto. Porpora, kuris tarytum ir pakaušyje turėjo akis, kažkokiu būdu pamatė, kad abu į jį žvilgčiodami ir kalbėdamiesi savo kalba juokiasi. Tai dar labiau nuteikė maestro prieš juos ir jis nė sykio nė nežvilgtelėjo į juos per visą pasivaikščiojimą.

CI

Visa draugija nusileido nedidele, bet gana stačia atšlaite prie upelio, anksčiau švaraus ir greito; bet prireikė padaryti upelį tinkamą plaukti laivu, ir štai tėkmę išlygino, stropiai nukasė

krantus, ir skaidrus vanduo susidrumstė. Darbininkai ir dabar valė iš upės didelius akmenis, nuriedėjusius per žiemos darganas ir teikusius šiek tiek vaizdingumo. Svečių čia laukė gondola — tikra gondola, grafo parsisiųsdinta iš Venecijos ir privertusi suspurdėti Konsuelos širdį, prikeldama tiek daug mielų ir karčių prisiminimų. Visi sulipo į gondolą ir nuplaukė... Gondolininkai irgi buvo tikri venecijiečiai, šnekėjęsi savo gimtąja tarme;— juos parsisiųsdino su gondola, kaip mūsų dienomis parsisiųsdina negrus kartu su žirafa. Daug keliavęs grafas Godicas įsivaizdavo, kad moka visas kalbas, tačiau kad ir kaip pasitikinčiai, garsiai ir išraiškingai įsakinėjo savo gondolininkams, jie sunkiai būtų ką nors supratę, jeigu Konsuela nebūtų vertėjavusi. Jiems buvo paliepta sudainuoti Taso eiles, bet vargšai, užkimę nuo šiaurės sniegų, atplėšti nuo savo tėvynės ir iš drovumo viską pamiršę, demonstravo prūsams gana apgailėtiną savo meną. Konsuelai teko sufleruoti jiems kiekvieną strofą, ir ji pažadėjo savo žemiečiams su jais surepetuoti tas ištraukas, kurias kitą dieną jie turės padainuoti markgrafienei.

Po penkiolikos minučių, nuplaukę nuotolį, kurį buvo galima įveikti per tris minutes, jeigu vargšė, iš vagos išmušta srovė nebūtų buvusi išraityta tūkstančiais išdavikiškų vingių, keliautojai pasiekė „atvirą jūrą". Tai buvo gana didelis baseinas, į kurį gondola įplaukė pro kiparisų ir eglių tankmę ir kur, priešingai, negu tikėtasi, išties buvo gana gražu. Tačiau pasigrožėti šituo vaizdu neteko. Reikėjo perlipti į mažytį laivelį, aprūpintą viskuo — stiebais, burėmis, takelažais. Tai buvo puikus pagal visas taisykles įrengto laivo modelis, bet jis vos nenuskendo, nes buvo per daug jūreivių ir keleivių. Porpora labai sušalo. Kilimai buvo drėgni, nors iš vakaro atvykęs grafas nuodugniai apžiūrėjo „laivyną", laiviūkštis, matyt, praleido vandenį. Visi buvo kaip nesavi, išskyrus Konsuelą, kurią pradėjo linksminti šeimininko beprotybė, ir grafą, kuris dėl gero savo būdo niekada nekreipė dėmesio į mažus nemalonumus, lydėjusius jo linksmybes. Įgula, atitinkanti admirolo laivą, pagal jo komandą atsistojo ir pradėjo manevrus, kuriems kuo rimčiausiai laivo priekyje vadovavo garsiakalbiu apsiginklavęs grafas; jis netgi nervinosi, jeigu manevrai vyko ne pagal jo norą, ir vertė viską kartoti iš naujo. Po to visi laivai pajudėjo priekin, baisiai nevykusiai grojant pučiamiesiems instrumentams, ir tai galutinai įsiutino Porporą.

— Na dar pusė bėdos versti mus šalti,— burbėjo jis pro dantis,— bet šitaip kankinti mūsų ausis — jau per daug!

— Kursas į Peloponesą! — sukomandavo grafas, ir visas laivynas nuplaukė prie kranto, nubarstyto mažyčiais statiniais, imituojančiais graikų šventyklas ir senovinius mauzoliejus.

Laivai įplaukė į mažą įlankėlę, pasislėpusią tarp uolų ir dešimt žingsnių nuo kranto buvo sutikti šautuvų salve. Du jūreiviai tuo metu krito „negyvi", o mažas, labai vikrus junga, sėdėjęs aukštai ant stiebo, garsiai sušuko, nulipo žemyn arba, tiks-

liau, mikliai nusliuogė ant denio ir ėmė raitytis, dejuodamas, kad yra sužeistas, ir susiėmęs rankomis galvą, į kurią atseit pataikė kulka.

— Dabar,— tarė grafas Konsuelai,— jūs man būsite reikalinga nedidelei repeticijai su mano ekipažu. Būkite gera suvaidinti markgrafienę ir įsakykite tam mirštančiam jaunuoliui, taipogi ir tiems dviem užmuštiesiems, kurie, beje, nugriuvo tiesiog kvailai, atsistoti, tučtuojau pasveikti, pasiimti ginklus ir ginti jos didenybę nuo įžūlių piratų, įsitaisiusių štai ten.

Konsuela tuoj sutiko vaidinti markgrafienę ir suvaidino dar kilniau ir grakščiau, nėgu tai būtų padariusi pati ponia Godic. Užmuštieji ir mirštantieji šiek tiek pasikėlė ir klūpėdami pabučiavo jai ranką. Jiems tuoj buvo grafo įsakyta neliesti savo baudžiauninko lūpomis kilnios jos didenybės rankos, o tik apsimesti, kad bučiuoja, ir bučiuoti savo ranką. Po to užmuštieji ir mirštantieji entuziastingai puolė prie ginklų. Mažas neūžauga, vaizdavęs jungą, kaip katė užsikabarojo atgal ant stiebo ir iššovė į lengvo karabino į piratų įlanką. Laivynas apsupo naująją Kleopatrą ir mažos patrankos sukėlė siaubingą triukšmą. Grafas, bijodamas išgąsdinti Konsuelą, ją perspėjo, ir ji nesutriko, prasidėjus tai kvailai komedijai. Bet prūsų karininkai, kurių perspėti jis nematė reikalo, matydami, kaip po pirmųjų šūvių krito du žmonės, išblyškę prisiglaudė vienas prie kito. Tas, kuris visą laiką tylėjo, atrodė, labai nusigando dėl savo kapitono, kurio sutrikimas taipogi neprasprūdo pro ramų, įdėmų Konsuelos žvilgsnį. Tačiau kapitono veide pasirodė ne išgąstis, o priešingai, pasipiktinimas, netgi įniršis,— tarytum šis pokštas įžeidė jį asmeniškai, įžeidė jo kaip prūso ir karininko orumą. Godicas į tai neatkreipė jokio dėmesio, o kai prasidėjo mūšis, abu karininkai jau garsiai kvatojo ir kuo geriausiai įvertino pramogą. Jie netgi patys išsitraukė špagas ir fechtuodamiesi tarytum dalyvavo toje scenoje.

Graikais aprengti piratai, apginkluoti didelėmis muškietomis ir pistoletais, užtaisytais tik paraku, plaukdami savo lengvomis valtimis iš už gražių mažų rifų, kovėsi kaip liūtai. Jiems davė progą pulti abordažu, ir čia juos visus nukovė, kad geroji markgrafienė turėtų malonumą juos prikelti! Vienintelis čia parodytas žiaurumas — keletas piratų buvo numesti į jūrą. Vanduo buvo labai šaltas, ir Konsuela jau buvo jų besigailinti, bet tuoj pamatė, kad jiems netgi patinka pasigirti prieš draugus kalniečius mokėjimu plaukti.

Kai laivynas, vadovaujamas „Kleopatros" (nes laivas, į kurį turėjo įlipti markgrafienė, iš tiesų vadinosi tuo garsiu vardu), patyrė pergalę, jis, žinoma, paėmė į nelaisvę piratų laivyną ir, skambant triumfo muzikai (Porporos nuomone, tinkančiai tik šėtono laidotuvėms), nuplaukė apžiūrėti Graikijos krantų. Paskui priplaukė prie nežinomos salos, kur matėsi žeminės ir egzotiški medžiai, puikiai prisitaikę prie čionykščio klimato arba dirbtiniai,— sunku buvo suprasti, nes tikra ir dirbtina maišėsi kiek-

viename žingsnyje. Salos pakrantėje buvo pririštos dvi pirogos. Čiabuviai puolė prie jų nežmoniškai šūkaudami ir nuplaukė pasitikti laivyno: jie turėjo gėlių ir vaisių, ką tik nuskintų grafo rezidencijos šiltnamiuose. Laukiniai buvo susivėlę, tatuiruoti, garbanoti, labiau panašūs į velnius negu į žmones. Jų kostiumai nebuvo labai vykę. Vieni iš laukinių buvo pasipuošę plunksnomis kaip peruiečiai, kiti susisupę kailiais kaip eskimai. Bet tam neteikė reikšmės, kad tik jie atrodytų kuo bjauriau ir kuo labiau nuskurę, kad būtų galima palaikyti juos mažų mažiausia žmogėdromis.

Visi tie mieli žmonės baisiai maivėsi, o jų vadeiva, milžinas su priklijuota barzda iki juosmens, pasakė kalbą, kurią laukinių kalba sukurti teikėsi pats grafas Godicas. Tai buvo kažkokių džeržgiančių ir šnypščiančių bet kaip sudėliotų garsų derinys, kad pavaizduotų keistą barbarų šneką. Grafas privertė vadeivą iki galo pasakyti visą tiradą ir apsiėmė išversti tą nuostabią kalbą Konsuelai, vis dar vaidinusiai markgrafienę, belaukiant tikrosios grafo žmonos.

— Štai ką reiškia tie žodžiai, panele,— pradėjo jis žemai lankstydamasis, mėgdžiodamas laukinių karalių,— žmogėdrų gentis, turinti paprotį suėsti visus svetimšalius, išlipusius jų saloje, taip sužavėta ir pavergta jūsų stebuklingo grožio, kad deda prie jūsų kojų savo žiaurumą ir siūlo jums tapti tų nežinomų žemių karaliene. Teikitės žengti be baimės ir nors jos bevaisės ir neišdirbtos, visgi civilizacijos gėlės greitai pražys po jūsų pėdomis.

Laivai prisišvartavo prie kranto, dainuojant ir šokant jaunoms laukinukėms. Šiaudų prikimštos baidyklės, vaizdavusios neregėtus piktus žvėris, netikėtai (jose buvo įtaisytos spyruoklės) atsiklaupė, sveikindamos Konsuelos pasirodymą saloje. Po to neseniai pasodinti medžiai ir krūmai išsivartė — juos patraukė virvėmis,— kartoninės uolos nugriuvo, ir pasirodė gėlėmis ir lapais išpuošti nameliai. Piemenaitės, ganiusios tikras bandas (Godicui jų netrūko), naujakuriai, nors ir aprengti pagal paskutinę operos teatro madą, bet iš arti gana nevalyvi, netgi prijaukinti danieliai ir stirnos atbėgo pareikšti ištikimybės naujajai valdovei ir pasveikinti ją.

— Rytoj mums teks vaidinti jos didenybei,— kreipėsi grafas į Konsuelą.— Jūs gausite pagonių deivės kostiumą, papuoštą gėlėmis ir kaspinais, ir būsite štai toje oloje. Markgrafienė įeis čia, ir jūs padainuosite jai kantatą (ji mano kišenėje), kurioje sakoma, kad jūs užleidžiate markgrafienei savo dieviškąsias teises, nes ten, kur ji teikiasi pasirodyti, gal būti tik viena deivė.

— Pažiūrėkime kantatą,— tarė Konsuela, imdama iš rankų jo kūrinį.

Jai nebuvo sunku perskaityti ir sudainuoti iš lapo naivią, banalią melodiją, kur ir žodžiai, ir muzika visiškai atitiko vienas kitą. Beliko išmokti atmintinai. Du smuikai, arfa ir fleita, paslėpti giliai oloje, jai akompanavo nei į tvorą, nei į mietą.

Porpora privertė pakartoti. Maždaug po ketvirčio valandos viskas susitvarkė. Konsuela per šventę turėjo vaidinti ne vien šį vaidmenį, ir ši kantata — ne vienintelė grafo Godico kišenėje. Laimė, jo kūriniai buvo trumpi: nederėjo markgrafienės varginti pernelyg didele muzikos doze.

Laivai, stovėję prie laukinių salos, vėl pakėlė bures ir dabar prisišvartavo prie Kinijos kranto: porcelianiniais atrodantys bokštai, pavėsinės, žemaūgių medžių sodai, tilteliai, džonkos ir arbatos plantacijos — viskas buvo prieš akis. Mokslininkai ir mandarinai, gana neblogai aprengti, atėjo pasveikinti markgrafienės kinų kalba, o Konsuela, suspėjusi viename iš laivų triumo persirengti mandarino žmona, kiniškai padainavo kupletus, taipogi sukurtus grafo Godico jam būdingu stiliumi:

Ping pang tiong,
Chi chan chong.

Šio priedainio sutrumpinti žodžiai, kas būdinga šiai nuostabiai kalbai — turėjo reikšti štai ką:

„Puikioji markgrafiene, didingoji princesė, visų širdžių kumyre, amžinai valdykite savo laimingąjį vyrą ir Moravijoje džiūgaujančią Rosvaldo imperiją".

Išvykdami iš „Kinijos", svečiai susėdo į prabangius palankinus ir ant kinų vergų ir laukinių pečių pakilo į neaukšto kalno viršūnę, kur išvydo liliputų miestą. Namai, miškai, ežerai, kalnai — viskas tesiekė žmogaus kelius arba kulkšnis, ir reikėjo pasilenkti, norint namų viduje pamatyti baldus ir ūkiškus rakandus, taip pat atitinkamai mažus. Miesto aikštėje, grojant dūdelėms ir tamburinams, šoko marionetės. Jas valdantys ir liliputų muziką grojantys žmonės buvo paslėpti po žeme, specialiai iškastuose rūsiuose.

Nusileidę nuo liliputų kalno, grafas Godicas ir jo svečiai atsidūrė nedidelėje dykynėje, apie šimto žingsnių dydžio, pilnoje didžiulių uolų ir milžiniškų natūralaus dydžio medžių. Tai buvo vienintelė vieta, kurios grafas nesugadino ir nesudarkė. Pasitenkino palikdamas ją tokią, kokią rado.

— Ilgai sukau galvą, kaip panaudoti tą gilų tarpeklį,— pasakojo jis savo svečiams,— ir vis negalėjau sugalvoti, kaip pašalinti didžiules uolas ir kokią formą suteikti tiems puikiems, bet netvarkingai augantiems medžiams. Staiga man kilo mintis pakrikštyti tą vietą dykvietė, chaosu. Įsivaizdavau, koks bus kontrastas, kai išėjęs iš tų gamtos baisybių, patenki į prašmatnų, puikiai prižiūrimą gėlyną. Kad sustiprinčiau iliuziją, tuoj parodysiu jums kažką labai įdomaus.

Tardamas šiuos žodžius, grafas užlindo už didžiulės uolos, stūksojusios šalia takelio (juk išties nebuvo galima baisioje dykvietėje nenutiesti nors vieno lygutėlio, smėliu pabarstyto takelio), ir Konsuela atsidūrė prie atsiskyrėlio būsto angos, iškirstos uoloje, virš kurios stovėjo grubiai nutašytas medinis kryžius.

Iš olos išėjo atsiskyrėlis. Tai buvo geraširdis valstietis, kurio dirbtinė žila barzda nederėjo prie jo jauno rausvo veido. Jis pasakė puikų pamokslą (neteisingus posakius čia pat ištaisydavo grafas), palaimino ir padavė Konsuelai šaknelių ir pieno medinėje taurėje.

— Man atsiskyrėlis atrodo per jaunas,— pastebėjo baronas fon Kreicas,— jūs galėtumėt čia įkurdinti, ko gero, tikrą senį.

— Tai nepatiktų markgrafienei,— naiviai paaiškino grafas Godicas.— Ji visai teisingai mano, kad „senatvė nedžiugina akies", ir per šventes reikia žiūrėti tik į jaunus aktorius.

Nebevarginsiu skaitytojų tolesne kelione. Niekada nebaigčiau, jei aprašinėčiau įvairias šalis, druidų žynius, indų pagodas, dengtus kelius ir kanalus, laukinius miškus, požemius, kur buvo galima pamatyti uolose išskaptuotas Dievo kančių scenas; dirbtines olas su pokylių salėmis, Eliziejaus laukus, mauzoliejus, krioklius, serenadas, najadžių chorus ir šešis tūkstančius fontanų, kuriuos, kaip vėliau pasakojo Porpora, jis turėjo „suviršinti". Čia buvo dar tūkstančiai kitų grožybių, apie kurias su susižavėjimu ir detaliai pasakoja mums tų laikų memuarai: pavyzdžiui, pritemęs grotas, į kurį įbėgdavote ir užlėkdavote ant veidrodžio, kuris prieblandoje jus atspindėdamas, būtinai turėjo baisiai išgąsdinti; vienuolynas, kur, grasinant įkalinimu iki gyvos galvos, jus priversdavo prisiekti amžinai paklusti markgrafienei ir amžinai ją dievinti; medis, nuo kurio ant jūsų liejosi iš tarp šakų paslėpto siurblio rašalo, kraujo arba rožių vanduo,— nelygu ar iš jūsų norėjo pasišaipyti, ar pagerbti; žodžiu, aibė žavaus, paslaptingo, šmaikštaus, nesuprantamo, o svarbiausia — kainuojančio pasiutusius pinigus; visko, ką Porpora turėjo įžūlumo laikyti nepakenčiama, idiotiška, kvaila. Tik naktis užbaigė tą kelionę aplink pasaulį, kurios metu svečiai tai raiti, tai dengtuose neštuvuose, tai ant asilų, tai karietose arba valtyse sukorė geras tris mylias.

Prie šalčio ir nuovargio pripratę prūsų karininkai nors ir juokėsi iš Rosvaldo vaikiškų išdaigų ir „siurprizų", tačiau nebuvo taip nustebinti tos puikios rezidencijos juokingąja puse kaip Konsuela. Gamtos vaikas, ji gimė tarp laukų ir vos praregėjusi priprato į Dievo kūrybą žiūrėti ne pro lornetą ir ne pro gazinį šydą; o baronas fon Kreicas, ne naujokas aristokratų visuomenėje, kur buvo įprasta prabanga ir madingi papuošalai, visgi buvo savo meto ir savo aplinkos žmogus. Jam nekėlė pasibjaurėjimo nei grotas, nei nuošalios pavėsinės parke, nei statulos. Apskritai baronas linksminosi kuo nuoširdžiausiai, juokėsi ir laidė sąmojus, ir kai jo palydovas, eidamas į valgomąjį, pagarbiai pareiškė jam užuojautą, kad teko nuobodžiauti per nevykusį pasivaikščiojimą, paprieštaravo:

— Nuobodžiauti! Nė kiek. Aš judėjau, sužadinau apetitą, prisižiūrėjau į galybę beprotybių, pailsėjau nuo rimtų darbų,— ne, ne, laikas neprapuolė tuščiai.

Visi buvo labai nustebę, valgykloje pamatę tik kėdes. Grafas įsakė svečiams sėstis, o liokajams patarnauti.

— Deja! Jūsų šviesybe,— pareiškė tas, kuriam derėjo atsakyti,— mes neturėjome nieko gero pasiūlyti tokiai rinktinei draugijai ir netgi nepadengėme stalo.

— Tai bent! — sušuko šeimininkas, apsimesdamas supykęs, ir truputį patylėjęs, pridūrė:— Na gerai! Jeigu žmonės mums neduoda vakarienės, kreipiuosi į pragarą ir reikalauju, kad Plutonas atsiųstų vakarienę, vertą mano svečių!

Tai pasakęs, jis tris kartus stuktelėjo į grindis, ir grindys tučtuojau, slystelėjusios grioveliais, prasiskyrė, o atsiradusioje angoje pasirodė aromatinga liepsna; po to, grojant linksmai ir keistai muzikai, po svečių alkūnėmis atsirado prabangiai serviruotas stalas.

— Neprastai! — tarė grafas, pakėlęs staltiesę ir į kažką kreipdamasis.— Mane tik viena stebina: juk ponas Plutonas žino, kad mano namuose nėra net vandens, o jis neatsiuntė nė vieno grafino.

— Grafe Godicai,— iš gilumos atsakė kimus balsas, visiškai vertas pragaro karalystės,— vanduo — retenybė pragare, nes visos mūsų upės išdžiūvo nuo to laiko, kai jos didenybės markgrafienės akys įžiebė aistrą pačioms žemės gelmėms; vis dėlto, jeigu reikalaujate vandens, mes nusiųsime vieną iš danaidžių į Stikso krantą, galbūt ji ten ras vandens.

— Tegu paskuba, bet svarbiausia — duokite jai statinę be skylių.

Ir tučtuojau iš nuostabios jaspio taurės, stovėjusios stalo viduryje, ištryško šaltinis, per visą vakarienę barstęs briliantus, kurie švytėjo atspindėdami daugybę žvakių. Stalo serviruotė buvo prabangos ir neskoningumo šedevras, o Stikso vanduo ir „pragariška" vakarienė davė grafui pretekstą begaliniam ir nesąmojingam žodžių žaismui, visokiausioms užuominoms ir plepalams, bet jam viskas buvo atleidžiama dėl jo naivaus vaikiškumo. Skani soti vakarienė, kurią atnešė jauni satyrai ir daugiau ar mažiau gražios nimfos, sukėlė linksmą nuotaiką baronui fon Kreicui. Tačiau jis vos teatkreipė dėmesį į gražias Amfitriono verges; vargšės valstietės buvo savo ponui ir tarnaitės, ir meilužės, ir choristės, ir aktorės. Jis pats mokė jas manierų, šokti, dainuoti ir deklamuoti. Konsuela jau Pasau matė, kaip jis su jomis elgiasi, ir atsimindama, kokią puikią dalią jis tada jai siūlė, stebėjosi, kaip pagarbiai ir laisvai jis elgiasi su ja dabar, nerodydamas nei nusistebėjimo, nei drovėjimosi dėl savo pralaimėjimo. Konsuela puikiai žinojo, kad kitą dieną, atsiradus markgrafienei, viskas pasikeis: ji pietaus savo kambaryje su mokytoju ir neturės garbės sėdėti prie jos didenybės stalo. Tai nė kiek jos netrikdė. Bet ji neįtarė,— o tai būtų ją labai pralinksminę,— kad vakarieniauja su nepalyginti aukštesniu asmeniu, ir šis asmuo nė už ką nepanorės kitą dieną vakarieniauti su markgrafiene.

Baronas fon Kreicas, gana šaltai šypsojęsis, žiūrėdamas į namuose užaugintas fėjas, parodė šiek tiek daugiau dėmesio Konsuelai, kai privertė ją prašnekti apie muziką. Jis buvo išsilavinęs, beveik aistringas to nuostabaus meno mėgėjas, bent jau kalbėjo apie jį labai supratingai — tai kartu su vakariene, skaniais patiekalais ir šiltais kambariais suminkštino niūrią Porporos nuotaiką.

— Norėčiau,— tarė maestro baronui, prieš tai pagarbiai pagyrusiam jo kūrinius, nesikreipdamas į jį vardu,— kad valdovas, kurį pasistengsime pralinksminti, taip pat gerai suprastų muziką kaip ir jūs.

— Visi tikina,— atsakė baronas,— kad mano valdovas gana išprusęs šioje srityje ir tikras meno gerbėjas.

— Ar taip, pone barone?— paklausė maestro, kuris apskritai negalėjo nepriešgyniauti visiems ir visur.— Aš nelabai guodžiuosi šia viltimi. Karaliai — pirmieji visose srityse, savo pavaldinių manymu, bet dažnai atsitinka, kad pavaldiniai išmano kur kas daugiau negu jie.

— Karo dalykuose, taip pat inžinerijoje ir moksle, Prūsijos karalius supranta daugiau už bet kurį iš mūsų,— karštai pastebėjo leitenantas,— o dėl muzikos, be abejo...

— Kad jūs visiškai nieko apie tai nežinote kaip ir aš,— sausai pertraukė jį kapitonas Kreicas.— Maestro Porpora čia gali kliautis tik savimi.

— O man muzikos srityje karališkas titulas niekada nekėlė ypatingos pagarbos,— tęsė maestro,— ir kai turėjau garbės mokyti Saksonijos princesę, jai, kaip ir kiekvienam kitam, neatleidau nė vienos klaidingos vietos.

— Kaip!— tarė baronas, ironiškai žvelgdamas į savo palydovą.— Nejaugi ir karūnuotieji kada nors klysta?

— Kaip ir paprasti mirtingieji, pone,— atsakė Porpora.— Tačiau turiu pripažinti, kad princesė parodė didelius gabumus ir mano vadovaujama labai greitai nustojo klysti.

— Vadinasi, jūs atleistumėt vieną kitą neteisingą natą mūsų Fricui, jeigu jis išdrįstų dainuoti prie jūsų?

— Su sąlyga, kad jis pasitaisys.

— Bet pylos jam neduotumėt?— juokdamasis į pokalbį įsikišo grafas Godicas.

— Duočiau, net jeigu jis už tai nuimtų man galvą nuo pečių,— didžiuodamasis atsakė senasis profesorius, kurį sužadino išgertas šampanas.

Konsuela buvo kanauninko įspėta, kad Prūsija — tai didelė policijos nuovada, kad menkiausias žodis, pašnibždėtas pasienyje, per keletą minučių kažkokio paslaptingo ir neklystančio aido dėka atsiduria paties Frydricho kabinete, ir niekuomet nereikia kreiptis į prūsą, ypač karišką arba valdininką, netgi su klausimu „kaip gyvenate?", nepasvėrus kiekvieno skiemens ir nepamatavus septynis kartus prieš nukerpant, anot patarlės. Štai kodėl

jai nelabai patiko, kad jos mokytojas vėl pasirinko savo įprastą pašaipų toną ir pasistengė diplomatiškai užlyginti tą neatsargumą.

— Net jei Prūsijos karalius ir nebūtų pirmasis šių laikų muzikantas,— tarė ji,— jam leistina nepaisyti meno, žinoma, niekingo palyginti su jo išprusimu kitose srityse.

Bet ji neįtarė, kad Frydrichas troško būti didžiu fleitininku ne mažiau negu didžiu karvedžiu ir filosofu. Baronas fon Kreicas pastebėjo, kad jeigu jo didenybė muziką laiko menu, vertu studijuoti, tai tikriausiai jis ir mokėsi jos dėmesingai ir stropiai.

— E! — tarė vis guvesnis ir guvesnis Porpora.— Dėmesys ir stropumas nieko neduoda muzikoje tam, kurio dangus neapdovanojo įgimtu talentu. Muzikalumas duotas ne visiems žmonėms, ir lengviau laimėti mūšį ir paskirti pašalpą literatams, negu pavogti iš mūzų šventąją ugnį. Juk baronas Frydrichas fon Trenkas kalbėjo mums, kad kai jo Prūsijos didenybė iškrypsta iš takto, kalti būna jo dvariškiai. Bet, tarkim, man taip neatsitiks!

— Tai baronas Frydrichas fon Trenkas taip sakė?— paklausė baronas fon Kreicas, ir jo akys staiga piktai sužibo.— Na gerai,— sumurmėjo jis, prisivertęs susivaldyti ir vėl kalbėti ramiai,— dabar vargšelis turbūt neteko noro juokauti, nes iki gyvos galvos uždarytas Glacko tvirtovėje.

— Nejaugi! — sušuko Porpora.— O ką jis padarė?

— Tai valstybinė paslaptis,— atsakė baronas,— bet galima numanyti, kad jis apvylė savo valdovo pasitikėjimą.

— Taip,— pridėjo leitenantas,— jis austrams pardavė Prūsijos, savo tėvynės, įtvirtinimų planą.

— O! Tai neįmanoma,— ištrūko išblyškusiai Konsuelai. Ji kuo dėmesingiausiai kontroliavo kiekvieną savo judesį, kiekvieną žodį, bet čia nesusilaikė.

— Tai ir neįmanoma, ir netiesa! — pasipiktinęs sušuko Porpora.— Kas tuo įtikino karalių, šlykščiai pamelavo!

— Tikiuosi, kad jūs nenorite ir mūsų netiesiogiai apkaltinti meluojant,— tarė leitenantas, taipogi blykšdamas.

— Reikia būti absurdiškai smulkmenišku, kad taip suprastum,— atkirto baronas fon Kreicas, rūsčiai ir įsakmiai pažvelgdamas į savo palydovą.— Argi tai mus liečia? Ir kas mums darbo, kad maestro Porpora taip karštai gina savo jaunąjį draugą?

— Ir taip pat karštai ginsiu netgi prie paties karaliaus,— pareiškė Porpora.— Pasakysiu karaliui, kad jį apgavo ir dar negerai buvo tuo patikėti, o Frydrichas fon Trenkas — garbingas, kilnus jaunuolis, negalintis pasielgti niekšiškai.

— O aš manau, mokytojau,— pertraukė jį Konsuela, kurią vis labiau neramino kapitono veidas,— kad jūs būsite santūresnis, kai turėsite garbę pasirodyti Prūsijos karaliui. Per daug gerai jus pažįstu ir todėl esu tikra, kad su juo kalbėsitės tik apie muziką.

— Sinjora, atrodo, be galo atsargi,— vėl prašneko baronas,—

o Vienoje ji, atrodo, labai draugavo su jaunuoju baronu fon Trenku.

— Aš, pone? Aš to beveik nepažįstu,— atsakė Konsuela, puikiai apsimesdama abejinga.

— Bet jeigu atsitiktinai pats karalius paklaustų jūsų, ką manote apie to Trenko išdavystę?..— tiriamai į ją žvelgdamas, paklausė baronas.

— Aš atsakyčiau, pone barone, kad netikiu niekieno išdavyste, nes apskritai negaliu suprasti, kaip galima išduoti,— pasakė Konsuela, ramiai ir kukliai atlaikydama jo inkvizitorišką žvilgsnį.

— Štai puikūs žodžiai, sinjora! Ir juose — puiki siela! — ištrūko baronui, kurio veidas iškart nušvito.

Čia jis prašneko apie kitką ir sužavėjo pašnekovus savo proto subtilumu ir jėga. Ir per visą vakarienę, kai jis kreipdavosi į Konsuelą, jo veide atsirasdavo miela, patikli išraiška, kurios ji anksčiau nebuvo pastebėjusi.

CII

Pabaigus desertą, vaiduoklis baltu apdaru, su skraiste uždengtu veidu, atėjo pas svečius ir pasakė: „Eikite paskui mane". Konsuela, repetuojant šią naują sceną priversta dar kartą suvaidinti markgrafienę, pirmoji atsistojo ir kitų svečių lydima užlipo didžiaisiais pilies laiptais. Vaiduoklis, ėjęs priekyje, atidarė laiptų viršuje dideles duris, ir visi atsidūrė tamsioje senoviškoje galerijoje, kurios gale mirgėjo blausi šviesa. Ta galerija teko eiti grojant lėtai, iškilmingai ir paslaptingai muzikai, atrodė, tarytum groja mirties karalystės gyventojai.

— Ponas grafas, kaip Dievą myliu, nieko mums negaili! — sušuko Porpora su paslėpta ironija.— Šiandien mes girdėjome turkų, jūreivių, laukinių, kinų, liliputų ir apskritai visokios keistos muzikos, bet ši taip visas pralenkė, kad ją išties galima pavadinti ano pasaulio muzika!

— Ir jūs dar ne viską girdėjote! — sušuko grafas, susižavėjęs komplimentu.

— Iš jūsų šviesybės visko galima laukti! — tarė baronas taipogi ironiškai kaip ir profesorius.— Bet po šito, tiesą sakant, nežinau, ką jūs galite mums parodyti.

Galerijos gale vaiduoklis sudavė į instrumentą, panašų į rytietišką tamtamą, pasigirdo kažkoks nykus garsas, po to pakilo didelė uždanga ir pasimatė žiūrovų salė, išpuošta ir iliuminuota, kokia turėjo atrodyti kitą dieną. Neaprašinėsiu jos, nors čia ir derėtų tarti:

Visur blizgučiai, festonai, papuošalai!

Uždanga pakilo. Scena vaizdavo nei daugiau, nei mažiau — Olimpą. Deivės varžėsi dėl Pario širdies, ir rungtynės tarp trijų

pagrindinių deivių sudarė visą pjesės turinį. Ji buvo parašyta itališkai, kas Porporą privertė sušnibždėti Konsuelai:

— Laukinių, kinų, liliputų kalbos — niekas neprilygs šioms nesąmonėms.

Ir eilės, ir muzika buvo sukurpta grafo. Aktoriai ir aktorės buvo verti savo vaidmenų. Po pusvalandžio metaforų ir žodžių žaismo dėl to, kad nėra vienos deivės, pačios žavingiausios ir galingiausios, bet nepakviestos dalyvauti grožio varžybose, Paris pagaliau pasiryžta pirmenybę atiduoti Venerai, o ši, paėmusi obuolį ir laipteliais nulipusi nuo scenos, padeda jį prie markgrafienės kojų, pripažindama esanti jo neverta ir atsiprašydama, kad dalyvaujant jos šviesybei, išdrįso siekti pergalės. Venerą turėjo vaizduoti Konsuela, ir kadangi tai buvo pagrindinis vaidmuo ir pabaigoje reikėjo sudainuoti labai efektingą kavatiną, tai grafas Godicas, neturėdamas galimybės per repeticiją paskirti ją kuriai nors iš savo korifėjų, nusprendė pats ją suvaidinti — dalinai dėl to, kad nesužlugtų repeticiją, o dalinai, kad Konsuela įsijaustų į vaidmenį. Jis buvo toks komiškas, rimtai vaizduodamas Venerą ir taip pompastiškai dainuodamas banalybes, prisigraibytas prastose madingose operose ir blogai pritaikytas; jas pretenzingai jis vadino savo partitūra, kas visiems kėlė juoką. Bet jis buvo per daug susijaudinęs, be perstojo muštruodamas savo aktorius, ir per daug įsitraukęs į savo vaidybą, kad pastebėtų linksmą klausytojų nuotaiką.

Jam audringai plojo, o Porpora, dirigavęs orkestrui, retsykiais paslapčia užsikimšdavo ausis, o paskui pareiškė, kad viskas nuostabu — ir libretas, ir partitūra, ir balsai, ir muzikantai, o užvis geriausias — asmuo, laikinai vaidinęs Venerą.

Nusprendė, kad Konsuela šį vakarą ir kitą rytą kartu su mokytoju išstudijuos šį šedevrą. Jis buvo neilgas ir nesunkus mokytis, ir abu neabejojo, kad kitą vakarą pasirodys taip pat puikiai, kaip puiki pati pjesė ir trupė. Po to visi nuėjo į pokylių salę, kuri dar nebuvo paruošta, nes šokiai buvo paskirti tik poryt, o šventė turėjo trukti dvi dienas.

Išmušė devynias vakaro. Buvo giedra, ryškiai švietė mėnulis. Prūsų karininkai norėjo tą pačią naktį vėl pereiti sieną, remdamiesi įsakymu, neleidžiančiu jiems nakvoti svetimoje šalyje. Ir grafui teko nusileisti; liepęs pabalnoti arklius, jis nusivedė savo svečius išgerti atsisveikinimo taurės — tai yra kavos ir paragauti nuostabių užpiltinių dailiame buduare, kur Konsuela manė netinkant jai eiti. Ji su visais atsisveikino ir tyliai patarusi Porporai būti atsargesniam negu per vakarienę, nuėjo į savo kambarį kitoje pilies pusėje.

Bet greitai ji paklydo tame praėjimų labirinte ir atsidūrė kažkokioje dengtoje galerijoje, kur skersvėjis užpūtė jos žvakę. Bijodama dar labiau paklysti ir prasmegti į kokius nors spąstus su „siurprizais", kurių buvo pilna pilis, ji nusprendė apgraibomis eiti atgal, kol pasieks apšviestąją pilies dalį. Dėl maišaties, ki-

lusios ruošiantis daugybei renginių, tuose turtinguose namuose labai mažai tesirūpino būtinais patogumais. Čia buvo laukinių, vaiduoklių, dangaus gyventojų, atsiskyrėlių, nimfų, linksmybės ir žaidimų dievų, bet nė vieno tarno, kuris paduotų žvakę, nė vienos blaiviai mąstančios būtybės, kurios būtų galima pasiklausti.

Staiga jai pasigirdo, kad kažkas atsargiai sėlina tamsoje, tarsi norėtų prasmukti nepastebėtas. Tai jai pasirodė įtartina, ir ji nesiryžo nei šūktelti einančiajam, nei pati pasisakyti, tuo labiau kad sprendžiant iš sunkių žingsnių ir alsavimo, tai buvo vyras. Ji pajudėjo tolyn, slinkdama palei sieną, bent kiek sunerimusi, kai staiga išgirdo netoli nuo savęs daromų durų garsą, ir mėnulio šviesa, patekusi galerijon, krito ant aukštos Karlo figūros ir blizgančio kostiumo.

Ji tuojau jį pašaukė.

— Tai jūs, sinjora?— tarė jis pasikeitusiu balsu.— Štai jau kelios valandos ieškau progos pasikalbėti su jumis, o dabar, ko gero, jau vėlu!

— Ką turi man pasakyti, mielas Karlai, ir kodėl toks susijaudinęs?

— Išeikite iš koridoriaus, sinjora, aš pasišnekėsiu su jumis tokioje nuošalioje vietoje, kur, tikiuosi, niekas mūsų neišgirs.

Konsuela nuėjo paskui Karlą ir atsidūrė atviroje terasoje, kuri užbaigė bokštelį, prilipusį prie pilies sienos.

— Sinjora,— atsargiai dairydamasis prašneko dezertyras (pirmą kartą šį rytą atvažiavęs į Rosvaldą, jis ne geriau už Konsielą pažinojo pilies gyventojus),— jūs šiandien nieko tokio nekalbėjote, kas galėtų užtraukti jums Prūsijos karaliaus nemalonę arba sukelti jo nepasitikėjimą? Ar jums netektų Berlyne atgailauti, jeigu karaliui tiksliai perduotų jūsų žodžius?

— Ne, Karlai, nieko tokio nekalbėjau. Žinau, kad kiekvienas nepažįstamas prūsas — pavojingas pašnekovas, ir todėl svėriau kiekvieną savo žodį.

— Ach! Kaip jūs mane nudžiuginote — aš taip jaudinausi! Du tris kartus ėjau prie jūsų laive, kai plaukiojote po ežerą,— aš vaidinau vieną iš piratų, kurie apsimetė puolą jus abordažu,— bet jūs manęs nepažinote, juk buvau persirengęs. Kiek į jus bežiūrėjau, kiek berodžiau ženklų, jūs į nieką nekreipėte dėmesio, ir man nepavyko persimesti su jumis nė žodeliu. Tas karininkas nuolat buvo šalia jūsų. Visą laiką, kol plaukiojote po ežerą, jis nė žingsnio neatstojo nuo jūsų. Tarytum numanė, kad esate jam nelyginant priedanga, ir slėpėsi už jūsų, jei kokia nors kulka paklydėlė būtų pasislėpusi viename iš mūsų nepavojingų šautuvų.

— Ką nori tuo pasakyti, Karlai? Nesuprantu! Kas tas karininkas? Aš jo nepažįstu.

— Nėra ko man sakyti jums: greitai sužinosite, jeigu vykstate į Berlyną.

— Bet kam dabar daryti iš to paslaptį?

— Todėl, kad tai baisi paslaptis, ir man dar valandą reikia ją išlaikyti.

— Tu kažkoks ypatingai susijaudinęs, Karlai. Kas tau?

— O! Kažkas baisaus! Mano širdyje pragaras!

— Pragaras? Galima pamanyti, kad esi sumanęs kažką pikto.

— Galbūt!

— Tokiu atveju noriu, kad atvirai man viską prisipažintum, Karlai. Tu neturi teisės slėpti ką nors nuo manęs! Juk žadėjai man būti ištikimas ir nuolankus.

— Ech, sinjora! Ką jūs pasakėt! Tiesa, esu skolingas jums daugiau negu gyvybę, nes jūs padarėte viską, kad išgelbėtumėt mano žmoną ir dukrelę. Bet jos buvo pasmerktos, jos žuvo... Ir reikia atkeršyti už jų mirtį!

— Karlai! Tavo žmonos ir vaiko vardu įsakau tau kalbėti. Sumanei kažkokią beprotybę. Nori atkeršyti? Tu kaip nesavas, matydamas tuos prūsus.

— Jie mane veda iš proto, kelia niršulį... Bet ne! Aš ramus! Aš tikras teisuolis! Matote, sinjora, Dievas, o ne pragaras stumia mane į tai! Na, arti valanda! Likite sveika, sinjora! Galbūt niekuomet nebepasimatysime, tad prašau, jei važiuosite į Prahą, užsakykite mišias už mane švento Jono Nepomuko koplyčioje — tai vienas didžiausių Čekijos globėjų.

— Karlai, jūs pasakysite, jūs prisipažinsite man nusikalstamas mintis, kurios jus kankina, arba niekuomet už jus nesimelsiu ir, priešingai, prišauksiu jums žmonos ir dukros prakeiksmą — tų angelų, kurie dabar pas mielaširdingąjį Jėzų Kristų. Kaip jūs galite laukti atleidimo danguje, jeigu pats neatleidžiate žemėje? Po apsiaustu turite karabiną, Karlai, ir čia jūs tykote tų prūsų...

— Ne, ne čia,— tarė drebėdamas ir jau truputį abejodamas Karlas.— Nenoriu pralieti kraujo nei mano šeimininko namuose, nei jūsų akyse, mano geroji, šventoji teisuole, bet ten... Suprantate, kalnuose, įklonyje, yra kelias, kurį aš gerai ištyrinėjau, nes buvau ten, kai važiavau juo šįryt... Bet įklonyje aš atsidūriau atsitiktinai, neturėjau ginklo, o ir jo iškart nepažinau. Bet dabar jis vėl važiuos šiuo keliu, ten būsiu ir aš. Akimirksniu nusigausiu ten per parką ir jį aplenksiu, nors ir eiklus jo žirgas... Ir jūs teikiatės teisingai pasakyti, sinjora,— karabinas su manimi, mano puikusis karabinas, ir jame puiki kulka jo širdžiai! Karabinas užtaisytas,— juk aš nejuokavau, jį sekdamas, persirengęs piratu. Proga man atrodė tinkama, ir aš kokius dešimt kartų į jį taikiausi, bet jūs buvote šalia jo, visą laiką šalia, ir todėl neiššoviau. O štai dabar jūsų nebus, ir jis negalės slėptis už jūsų nugaros kaip bailys... Juk jis bailys! Aš juk gerai jį pažįstu! Mačiau, kaip kartą per mūšį jis išbalo ir parodė nugarą, o iš mūsų niršiai reikalavo, kad eitume prieš savo tėvynainius, prieš savo brolius čekus. Koks siaubas! Juk aš čekas iki gyvo kaulo, o tai neatleidžiama! Ir nors aš neturtingas čekų valstietis ir savo miškuose išmokau valdyti tik kirvį, jis iš manęs

padarė Prūsijos kareivį, ir jo kapralų dėka dabar moku taikliai šaudyti!

— Karlai! Karlai! Nutilkite! Jūs kliedite. Jūs nepažįstate to žmogaus, aš tuo tikra. Jo vardas baronas fon Kreicas. Lažinuosi, kad jūs nežinote jo vardo ir laikote kažkuo kitu. Jis ne verbuotojas ir nepadarė jums nieko blogo.

— Tai ne baronas fon Kreicas, ne, sinjora, ir aš puikiai jį pažįstu. Daugiau kaip šimtą kartų mačiau jį paraduose. Tai pagrindinis verbuotojas, svarbiausias ponas tų, kurie grobia žmones ir griauna šeimos židinį, tai pagrindinis Čekijos rimbas, mano asmeninis priešas!.. Jis mūsų bažnyčios, mūsų religijos ir visų mūsų šventųjų priešas! Jis savo nešvariomis pašaipomis išniekino švento Jono Nepomuko statulą ant Prahos tilto! Jis išvogė iš Prahos pilies būgną, padarytą iš garsaus praeities kario Jano Žižkos odos. Tas būgnas mus saugojo, baidė priešą, tai buvo mūsų šalies garbė. O ne! Aš neapsiriksiu, gerai pažįstu tą žmogų! Be to, šventasis Venceslavas ką tik apsireiškė man koplyčioje, kai aš ten meldžiausi. Mačiau jį kaip jus dabar, sinjora, ir jis man pasakė: „Tai jis, sužeisk jį į širdį". Aš prisiekiau Švenčiausiajai Mergelei prie savo žmonos kapo ir turiu ištesėti priesaiką... A! Žiūrėkite, sinjora, jam atveda žirgą. Šito ir laukiau! Einu... Melskitės už mane, nes kada nors atsakysiu už tai savo galva; bet tai nieko, kad tik Dievas išgelbėtų mano sielą.

— Karlai! — sušuko Konsuela, jausdama nepaprastos jėgos antplūdį.— Laikiau tave kilniu, geru ir dievobaimingu žmogumi, o dabar matau, kad tu bedievis, išgama ir niekšas. Kad ir kas būtų žmogus, kurį tu žadi užmušti, aš draudžiu tau sekti paskui jį ir padaryti jam ką nors blogo. Šėtonas pasivertė šventuoju, kad sumaišytų tau protą, ir Viešpats, bausdamas tave už šventvagišką priesaiką prie tavo žmonos kapo, leido, kad šėtonas įsiviliotų tave į savo pinkles. Tu niekingas, nedėkingas žmogus! Tu negalvoji apie tai, kad tavo šeimininkas grafas Godicas, apipylęs tave malonėmis, toks sąžiningas, toks geras, toks tau švelnus, bus apkaltintas už tavo nusikaltimą ir užmokės gyvybe. Eik, pasislėpk kokiame nors požemyje, nes tu nevertas žiūrėti į Dievo pasaulį, Karlai. Atgailauk už tokias mintis! Žinai, regiu šią minutę šalia tavęs tavo žmoną. Ji verkia ir bando sulaikyti tavo angelą sargą, pasirengusi perleisti tave blogio dvasiai...

— Žmona! Žmona! — sušuko sutrikęs, nugalėtas Karlas.— Aš jos nematau! Žmona! Jeigu tu čia, tark man žodį, padaryk taip, kad aš dar kartą galėčiau tave pamatyti, o paskui — numirti!..

— Jos pamatyti tu negali: tavo širdyje — nusikaltimas, o akyse — migla. Atsiklaupk, Karlai! Dar gali išpirkti savo nuodėmę! Duok man ginklą, tepantį tavo rankas, ir melskis!

Tardama šiuos žodžius, Konsuela paėmė karabiną — jis atidavė jį be jokio pasipriešinimo — ir paskubėjo numesti jį toliau nuo Karlo, kol jis ašarodamas suklupo ant kelių. Paskui ji nulipo nuo terasos, kad greičiau paslėptų kur nors ginklą. Jautėsi visai

sudaužyta: jai prireikė daug jėgų užvaldyti to fanatiko vaizduotę, iššaukus vaiduoklius, turinčius jam įtakos. Buvo brangi kiekviena minutė: čia jau nebebuvo kada įteiginėti jam humaniškesnę ir moksliškesnę filosofiją. Ji kalbėjo, kas tik šovė jai į galvą, įkvėpta kažkokios simpatijos nelaimingajam Karlui, kurį ji norėjo žūtbūt išgelbėti nuo beprotiško poelgio. Apsimesdama jį baranti, ji sykiu ir gailėjosi jo, matydama jo paklydimą, kurio jis nepajėgė įveikti.

Konsuela skubėjo paslėpti nelemtąjį ginklą ir tuoj pat sugrįžti pas Karlą, kad suturėtų jį terasoje, kol prūsai nenujos bent kiek toliau. Atidarydama mažas duris, vedančias iš terasos į koridorių, ji staiga susidūrė akis į akį su baronu fon Kreicu. Jis atėjo į savo kambarį apsiausto ir pistoletų. Konsuela vos suspėjo pastatyti karabiną už savęs į kampą prie durų ir puolė į koridorių, uždarydama duris, skiriančias ją nuo Karlo. Ji išsigando, kad pamatęs priešą, jis vėl nepasiustų.

Staigūs judesiai ir susijaudinimas, privertę ją atsišlieti į duris, kad neapalptų, neprasprūdo pro įžvalgias barono fon Kreico akis. Laikydamas žvakę ir šypsodamasis, jis sustojo priešais Konsuelą. Jo veidas buvo visiškai ramus, tačiau Konsuelai pasirodė, kad jo ranka dreba. Už jo stovėjo mirtinai išblyškęs leitenantas su špaga rankoje. Visa tai, o taip pat ir tai, kad langas kambario, į kurį baronas atėjo savo daiktų, išėjo, kaip ji vėliau įsitikino, į bokštelio terasą, leido Konsuelai įtarti, kad nuo abiejų prūsų nepraslydo nė vienas jos pokalbio su Karlu žodis. Visgi baronas nusilenkė jai nepaprastai maloniai ir ramiai, tačiau ji buvo taip sukrėsta, kad pamiršo jam atsakyti į nusilenkimą ir netgi neteko žado; Kreicas pažvelgė į ją greičiau su užuojauta negu nustebęs.

— Mano vaike,— švelniai tarė jis, imdamas ją už rankos,— jūs labai susijaudinusi. Matyt, mes išgąsdinome jus, netikėtai pasirodę prie durų, kai jūs jas darėte. Bet žinokite, kad mes jūsų nuolankūs tarnai ir bičiuliai. Tikiuosi, mes dar susitiksime Berlyne ir galbūt galėsime jums būti naudingi.

Baronas truputį truktelėjo į save Konsuelos ranką, tarytum norėdamas pakelti ją prie lūpų, bet pasitenkino lengvai ją spustelėjęs. Jis dar sykį nusilenkė ir išėjo lydimas leitenanto, kuris, atrodė, netgi nepastebėjo Konsuelos, toks buvo sutrikęs ir kaip nesavas. Jo būsena patvirtino jaunos merginos įsitikinimą, kad leitenantas žinojo pavojų, ką tik grėsusį jo viršininkui.

Bet kas galėjo būti tas žmogus, jeigu atsakomybė už jo gyvybę tokia sunkia našta slėgė kitą, ir ką Karlas norėjo užmušti, laikydamas tai pačiu teisingiausiu kerštu? Konsuela sugrįžo į terasą, kad toliau stebėdama Karlą, išgautų jo paslaptį. Bet ji rado jį apalpusį ir, negalėdama pakelti tokio milžino, nuėjo pasišaukti pagalbon tarnų.

— Na tai nieko! — tarė jis, eidami į jos nurodytą vietą.—

Matyt, jis šiek tiek padaugino šį vakarą medaus putojančio gėrimo; tuojau nunešime jį į lovą.

Konsuela buvo benorinti eiti viršun kartu su jais: ji bijojo, kad Karlas atsipeikėjęs neišsiduotų, bet jai sutrukdė grafas Godicas, ėjęs pro šalį. Jis paėmė ją po ranka, apsidžiaugęs, kad ji dar neatsigulė ir jis gali parodyti jai naują reginį. Teko eiti su juo į verandą, ir čia ji pamatė virš vienos iš parko kalvų, toje pusėje, kurią Karlas nurodė kaip savo ketinimų tikslą, didelę švytinčią arką, tarsi sklendančią oru, ant kurios neaiškiai matėsi spalvoto stiklo raidės.

— Kokia puiki iliuminacija! — išsiblaškiusi pratarė ji.

— Tai subtilus palankumo ženklas, kuklus atsisveikinimas su ką tik išvykusiais svečiais,— paaiškino Godicas.— Jie po ketvirčio valandos bus kalvos papėdėje, įklonyje, kurio iš čia nematyti, ir ten stebuklingai virš jo galvos užsidegs triumfo arka.

— Pone grafe! — sušuko Konsuela atsipeikėdama ir susimąstydama.— Kas tas žmogus, ką tik iš čia išvykęs?

— Sužinosite vėliau, mano vaike.

— Jei neprivalau klausinėti, tyliu, pone grafe. Tačiau įtariu, kad iš tikro tai ne baronas fon Kreicas.

— Aš nė minutės neklydau,— tęsė Godicas, truputį girdamasis.— Tuo labiau aš pagarbiai pažiūrėjau į jo inkognito. Žinau, kad tai jo manija ir jis laiko įžūlumu, jeigu nelaikomas tuo, kuo apsimeta. Jūs pastebėjote, kad aš elgiausi su juo kaip su paprastu karininku, o tuo tarpu...

Grafas beprotiškai troško viską išplepėti, bet aukštuomenės papročiai neleido jam ištarti vardą, matyt, be galo šventą. Jis pasirinko kažką tarpinio ir, paduodamas Konsuelai savo žiūronus, tarė:

— Pažiūrėkite, kaip vykusiai padaryta ta improvizuota arka. Iki jos nuo čia ne mažiau mylios, o aš įsitikinęs, kad pro mano puikius žiūronus jūs galėsite perskaityti, kas ant jos užrašyta. Kiekviena raidė dvidešimties pėdų, nors jos ir atrodo mažytės. Bet visgi gerai įsižiūrėkite...

Konsuela pažiūrėjo ir nesunkiai perskaitė užrašą, atskleidusį visą tos komedijos paslaptį.

„Tegyvuoja Frydrichas Didysis!"

— Ach! pone grafe! — sušuko ji baisiai sunerimusi.— Tokiam asmeniui pavojinga šitaip keliauti, o dar pavojingiau, ko gero, priiminėti jį savo dvare!

— Nesuprantu jūsų,— tarė grafas,— mes gyvename taikiu metu. Dabar niekam imperijos žemėse nekiltų minties padaryti jam ką nors blogo, ir niekas nepalaikytų patriotinės pareigos nepaisymu malonų sutikimą, parodytą tokiam svečiui.

Konsuela susimąstė. Godicas sutrukdė, pasakęs, kad turi į ją prašymą. Jis, tiesa, bijo piktnaudžiauti jos gerumu, bet tai taip svarbu, kad jis visgi ryžtasi ją apsunkinti. Po ilgų išvedžiojimų pagaliau paslaptingai ir rimtai pasakė:

— Reikalas štai koks: ar nesutiktumėt suvaidinti vaiduoklį?

— Kokį vaiduoklį?— paklausė Konsuela, kurios galvoje vis tebebuvo Frydrichas ir šio vakaro įvykiai.

— Vaiduoklį, kuris per desertą ateina pas markgrafienę ir jos svečius, kad palydėtų juos per pragaro galeriją, per numirėlių karalystę į teatro salę, kur juos turi pasitikti Olimpo dievai. Venera scenoje pasirodo ne iškart, ir jūs turėtumėt laiko nusimesti už kulisų vaiduoklio skraistę, po kuria vilkėsite nuostabų amūrų motinos apdarą — iš rožinio atlaso su neplačiu sijonu, sidabro kaspinais ir auksiniu galionu. Plaukai nepudruoti, papuošti perlais, plunksnomis ir rožėmis — labai kuklus tualetas ir nepakartojamo subtilumo. Pati pamatysite! Na, ar sutinkate pabūti vaiduokliu? Juk čia reikia pasirodyti labai oriai, o nė viena iš mano drovių aktorių neišdrįstų jos didenybei įsakmiai ir sykiu pagarbiai ištarti: „Eikite paskui mane". Nelengva ištarti šiuos žodžius, ir aš pamaniau, kad tik labai talentinga aktorė gali gerai suvaidinti. Ką apie tai manote?

— Žodžiai nuostabūs, ir aš su malonumu apsiimu suvaidinti vaiduoklį,— juokdamasi atsakė Konsuela.

— Jūs tiesiog angelas! Tikras angelas! — sušuko grafas, bučiuodamas jai ranką.

Bet deja! Taip ilgai lauktoji diena, šventė, nuostabi šventė, svajonė, kurią grafas puoselėjo visą žiemą ir kuriai rengdamasis jis daugiau kaip tris kartus turėjo nuvykti į Moraviją,— visa tai turėjo išnykti kaip dūmas, kaip ir rūstus, kraupus Karlo kerštas... Kitą dieną vidurdienį viskas buvo paruošta. Rosvaldo gyventojai buvo pasirengę: nimfos, genijai, laukiniai, neūžaugos, milžinai, mandarinai, vaiduokliai, drebantys nuo šalčio, kiekvienas laukė savo poste reikalingo momento pradėti veikti. Kalnų kelias buvo nuvalytas ir pabarstytas samanomis ir našlaitėmis. Daugybė svečių, suvažiavusių iš aplinkinių pilių ir netgi iš tolimų miestų, sudarė tinkamą pilies šeimininko svitą, kai staiga, deja, nelaukta, nelyginant žaibas, žinia iškart viską apvertė aukštyn kojom! Šuoliais atlėkęs pasiuntinys pranešė, kad markgrafienės karieta nusirito į griovį, jos didenybė susilaužė du šonkaulius ir turėjo pasilikti Olmiuce, kur prašo atvykti grafą. Minia išsiskirstė. Grafas, lydimas Karlo, kuris jau buvo atsigavęs, užšoko ant geriausio savo žirgo ir nudūmė, prieš tai taręs keletą žodžių ūkvedžiui.

„Pramogos", „upeliai", „laikrodžiai", „upės" vėl apsiavė savo kailinius batus ir milo kaptonus ir nuėjo dirbti savo darbų kartu su „kinais", „piratais", „druidais" ir „žmogėdromis". Svečiai susėdo į karietas, ir karieta, su kuria atvyko Porpora su savo mokine, vėl buvo atiduota jų žinion. Ūkvedys, kaip buvo įsakyta, įteikė jiems sutartą sumą ir liepė ją paimti, nors ir nebuvo visa uždirbta. Tą pačią dieną jie išvyko Prahos keliu. Profesorius buvo susižavėjęs, kad nebeteks klausytis įvairių genčių muzikos ir daugiakalbių grafo kantatų, o Konsuela, žvelgdama Silezijos pusėn,

liūdėjo, kad vykdama tolyn nuo Glacko kalinio, neturi nė menkiausios vilties palengvinti sunkią jo dalią.

Tą pačią dieną baronas fon Kreicas, pernakvojęs kaime netoli nuo Moravijos sienos, išvyko iš ten rytą su didele kelionine karieta, lydimas savo raitų pažų ir svitos ekipažo, kuriame buvo jo iždininkas ir „dėžutė" [1]. Artėdamas prie Neiso, jis užvedė kalbą su savo karininku arba, tiksliau, adjutantu, baronu fon Budenbroku. Reikia pastebėti, kad nepatenkintas jo vakarykščiu netaktu, baronas pirmą kartą, išvykus iš Rosvaldo, su juo prašneko:

— O kas per iliuminacija ten buvo?— pradėjo jis.— Aš iš tolo pastebėjau ją virš kalvos, kurios papėde turėjome pravažiuoti, apsukdami to grafo Godico parką.

— Valdove,— drebėdamas atsakė Budenbrokas,— aš nepastebėjau iliuminacijos.

— Be reikalo! Mane lydintis žmogus turi viską pastebėti.

— Jūsų didenybė turi man atleisti, atsižvelgdamas į sąmyšį, kurį man sukėlė to piktadario užmačios.

— Jūs nieko nesupratote! Tas žmogus — fanatikas, nelaimingas katalikų šventeiva, įsiutintas pamokslų, kuriuose čekų šventikai keikė mane per karą. O galutinai jį pribaigė kažkokia nelaimė, matyt, asmeninė. Turbūt tai valstietis, pagrobtas mano armijai, vienas iš tų dezertyrų, kuriuos mes kartais gaudome, kad ir kokie jie atsargūs.

— Jūsų didenybė gali būti tikras, kad ryt pat tas piktadarys bus sučiuptas.

— Jūs jau įsakėte, kad jį pagrobtų iš grafo Godico namų?

— Kol kas ne, valdove, bet vos atvykęs į Neisą, tučtuojau pasiųsiu keturis žmones, labai vikrius ir ryžtingus.

— Draudžiu tai. Priešingai, surinkite apie jį žinias, ir jeigu iš tiesų jo šeima tapo karo auka, kaip buvo galima suprasti iš jo nerišlios šnekos, tai pasirūpinkite išduoti jam tūkstantį talerių ir praneškite Silezijos verbuotojams, kad tie visiems laikams paliktų jį ramybėje. Girdite? Jį vadina Karlu, jis labai aukštas, čekas, tarnauja pas grafą Godicą. Viso to gana, kad lengvai jį surastų, sužinotų jo pavardę ir padėtį.

— Jūsų didenybės įsakymas bus įvykdytas.

— Tikiuosi! O ką jūs manote apie tą muzikos profesorių?

— Maestro Porporą? Man jis pasirodė kvailas, ribotas, labai sunkaus charakterio žmogus.

— O aš jums sakau, kad tai žymus meno žmogus, be galo protingas ir turintis puikią ironijos dovaną. Kai jis su savo mokine pasieks Prūsijos sieną, nusiųskite jam gerą karietą.

— Klausau, jūsų didenybė.

— Ir tegu sėda jon vienas. Girdite? Vienas! Ir tas jam turi būti pasiūlyta labai pagarbiai.

— Klausau, jūsų didenybe.

[1] Kelioninis iždas. (Aut. pastaba)

— O toliau...

— O toliau jūsų didenybė pageidauja, kad jį pristatytų į Berlyną?

— Šiandien jūs nieko nenutuokiate! Aš pageidauju, kad jį pristatytų į Drezdeną, o iš ten į Prahą, jeigu jis to norės, ir netgi į Vieną, jei turi tokių ketinimų, ir visa tai mano sąskaita. Jeigu aš atitraukiau tokį gerbiamą žmogų nuo darbo, turiu pristatyti jį ten, iš kur paėmiau, nesuteikdamas jokių išlaidų. Bet aš pageidauju, kad jo nė kojos nebūtų mano valdose: jis man per protingas.

— O ką įsakysite dėl dainininkės?

— Ją su sargyba nuveš į San Susi, nori ji to ar ne, ir paskirs jai patalpą pilyje.

— Pilyje, valdove?

— Kas jums? Apkurtote ar ką? Barberini kambariuose.

— O ką darysime, valdove, su Barberini?

— Barberini Berlyne jau nebėra. Ji išvažiavo. Argi nežinojote?

— Nežinojau, valdove.

— Ką jūs žinote galų gale? Ir vos tik ta panelė atvažiuos, tučtuojau man praneškite. Supratote? Štai pirmieji įsakymai, kuriuos liepsite įrašyti pirmu numeriu į rejestrą mano dėžutės sargybiniui: pašalpa Karlui, Porporos sugrąžinimas atgal, visų Barberini privilegijų ir pajamų perdavimas Porporinai. Na štai mes ir prie miesto vartų! Pralinksmėk, Budenbrokai, ir pasistenk būti ne toks kvailas, kai vėl sumanysiu pakeliauti su tavimi inkognito!

CIII

Porpora ir Konsuela į Prahą atvyko temstant. Buvo gana šalta. Mėnuo apšvietė senovinį miestą, išsaugojusį religinę ir karingą savos praeities dvasią. Mūsų keliauninkai įvažiavo pro vadinamus Rostorsko vartus ir, pravažiavę miesto dalį, esančią dešiniajame Vltavos krante, laimingai pasiekė tilto vidurį. Čia karietą smarkiai krestelėjo ir ji iškart sustojo.

— Viešpatie Jėzau Kristau! — sušuko vežikas.— Ir reikėjo nugriūti arkliui kaip tik prieš statulą! Blogas ženklas! Tepadeda mums šventas Jonas Nepomukas!

Konsuela, matydama, kad šalinis arklys susipainiojo diržuose, ir vežikui teks ilgokai pavargti, kol jis pakels arklį ir sutvarkys pakinktus — griūvant nutrūko keletas diržų,— pasiūlė savo mokytojui išlipti iš karietos pamankštinti kojų ir sušilti. Porpora sutiko, ir Konsuela priėjo prie tilto turėklų, norėdama apžiūrėti aplinką. Iš čia du skirtingi miestai, sudarantys Prahą: vienas — vadinamas naujas, pastatytas 1348 metais Karolio IV, ir kitas — senasis, įkurtas gilioje senovėje, abu pastatyti amfiteatru, atrodė lyg dvi juodos akmenų krūvos, virš kurių šen bei ten, aukščiausiose vietose, stiebėsi grakštūs senovinių pastatų bokštai ir niū-

rūs įtvirtinimų dantys. Vltava, tamsi ir greita, lėkė po griežtos architektūros tiltu — daugelio tragiškų įvykių Čekijos istorijoje veiksmo vieta,— o mėnuo, atsispindėdamas Vltavos vandenyse, blyškiais atšvaitais pražildė pamaldžiai garbinamos statulos galvą. Konsuela ėmė tyrinėti šventojo išminčiaus veidą, rodos, liūdnai žvelgiančio į bangas. Legenda apie šventą Nepomuką nuostabi, o jo vardą gerbia kiekvienas, kuris brangina nepriklausomybę ir ištikimybę. Imperatorienės Johanos nuodėmklausys, jis atsisakė išduoti jos išpažinties paslaptį, ir girtuoklis Venceslavas, panorėjęs sužinoti savo žmonos ketinimus, negalėdamas ką nors sužinoti iš garsiojo mokslininko, įsakė nuskandinti jį po Prahos tiltu. Padavime sakoma, kad tuo momentu, kai Nepomukas dingo po vandeniu, puikios žvaigždės įsižiebė virš vos užsivėrusio akivaro, tarsi kankinio vainikas dar apie minutę plaukiojo ant bangų. To stebuklo atminimui į metalinius tilto turėklus buvo įrėžtos penkios metalinės žvaigždės toje pačioje vietoje, nuo kurios buvo numestas Nepomukas.

Konsuelos motina Rozamunda, labai dievobaiminga moteris, visada pamaldžiai prisimindavo legendą apie Joną Nepomuką ir tarp šventųjų, kurių vardus ji kas vakarą vertė ištarti savo skaisčiomis lūpomis vaiką, niekuomet nepamiršdavo šio didžiausio keliauninko, visų tų, kuriems grėsė pavojus, užtarėjo ir gero vardo globėjo. Kaip vargšai svajoja apie turtus, čigonės idealu senovėje tapo geras vardas — brangenybė, apie kurią ji negalvojo jaunystėje. Dėl tokios permainos Konsuela buvo išauklėta nepaprastai dorybingai. Šią minutę ji prisiminė maldą, su kuria kažkada kreipdavosi į šį teisybės apaštalą: sujaudinta vietos — jo tragiškos žūties liudininkės — vaizdo, ji nejučia suklupo tarp maldininkų, kurie tais laikais dieną ir naktį lenkėsi prieš šventojo atvaizdą. Čia buvo vargšės moterys, maldininkai, seniai, elgetos, galbūt ir čigonai — mandolinos gerbėjai ir vieškelių šeimininkai. Tačiau pamaldumas jų nebuvo tiek apėmęs, kad sutrukdytų ištiesti ranką Konsuelai. Ji dosniai padalijo jiems išmaldą, su džiaugsmu prisimindama tuos laikus, kai pati buvo ne geriau apsirengusi ir ne labiau gerbiama kaip visi tie žmonės. Jos dosnumas sujaudino maldininkus, ir jie, tyliai pasitarę, vienam iš savo tarpo pavedė pasakyti Konsuelai, kad dabar jai sugiedos senovinį bažnytinį himną palaimintajam Nepomukui, kad šventasis panaikintų blogą perspėjimą, dėl kurio jai teko sustoti ant tilto. Jie tikino, kad muzika ir lotyniški himno žodžiai esą sukurti girtuoklio Venceslavo laikais.

Suscipe quas dedimus, Johannes beate,
Tibi preces supplices, noster advocate:
Fieri, dum vivimus, ne sinas infames
Et nostros post obitum coelis infer manes [1].

[1] Išgirsk mūsų maldas, švenčiausiasis Johanai,
Tu mūsų šventasis užtarėjas, ir mes kreipiamės į tave:
Kad neįpultumėm į nuodėmę, gyvendami žemėje,
Prie teisiųjų priskirk mus po ramios mirties (lot.).

Porpora susidomėjęs išklausė ir nutarė, kad himnui ne daugiau šimto metų; bet kitas himnas, kurį sugiedojo maldininkai, jam pasirodė amžininkų prakeiksmu Venceslavui, jis prasidėjo šitaip:

Salvus, piger imperator,
Malorum clarus patrator... etc [1].

Nors Venceslavo nusikaltimai ir buvo padaryti seniai praėjusiais laikais, matyt, vargšai čekai patirdavo neblėstantį malonumą šio tirono asmenyje keikdami neapkenčiamą imperatoriaus titulą, tapusį jiems svetimšalio valdovo simboliu. Austrų sargybiniai saugojo vartus, esančius abiejuose tilto galuose. Jiems buvo įsakyta nesustojant žingsniuoti nuo vartų iki tilto vidurio. Čia jie susitikdavo prie šventojo statulos, apsisukdavo ir toliau žingsniuodavo. Jie girdėjo himnus, bet nemokėdami taip gerai bažnytinės lotynų kalbos kaip Prahos maldininkai, manė, žinoma, kad šloviną Francą Lotaringietį, Marijos Teresės vyrą.

Naivios giesmės mėnulio šviesoje, gražiausiame pasaulio landšafte, sukėlė Konsuelai liūdesį. Iki šiol jos kelionė buvo sėkminga, linksma, ir šis netikėtas liūdesys buvo tarytum natūrali reakcija. Vežikas, tvarkęs ekipažą grynai vokiškai lėtai, kas kartą, kai kas nors nepasisekdavo, kartojo: „Tai blogas ženklas!"— ir tai galų gale negalėjo nepaveikti Konsuelos vaizduotės. O kiekvienas sunkus išgyvenimas, ilgas susimąstymas nukreipdavo jos mintis į Albertą. Ji prisiminė vieną vakarą, kai jis, išgirdęs, kaip kanonisė savo maldoje garsiai šaukiasi švento Nepomuko, gero vardo globėjo, pastebėjo: „Gera jums, tetulė, jam melstis, kai jūs su jums būdingu atsargumu pavyzdingu gyvenimu užsitikrinote sau gerą vardą, bet man ne kartą teko girdėti, kai ydomis susitepusios sielos šaukėsi stebuklingos to šventojo pagalbos tik tam, kad paslėptų nuo žmonių savo nusikaltimus. Taip jūsų religinės apeigos labai dažnai slepia veidmainiškumą, kaip ir gina nekaltybę". Šią akimirką Konsuelai pasirodė, kad vakaro vėjelyje ir niūriame Vltavos bangų šnarėjime ji girdi Alberto balsą. Konsuela pagalvojo, ką apie ją pasakytų Albertas, jeigu pamatytų dabar klūpinčią prieš šitą katalikų statulą; ko gero, palaikytų ją jau pražuvusia. Ir ji lyg išsigandusi atsistojo. Kaip tik šią minutę Porpora jai tarė:

— Na sėsk į karietą, viskas sutvarkyta.

Ji nuėjo paskui jį ir jau norėjo sėstis į karietą, kai gremėzdiškas raitelis, sėdėjęs ant dar gremėzdiškesnio arklio, staiga sustojo, nusėdo nuo arklio ir eidamas prie Konsuelos ėmė ją smalsiai apžiūrinėti, kas jai pasirodė įžūlu.

— Ko jums reikia, pone?— tarė Porpora, pastumdamas jį.— Į damas taip nežiūrima. Galbūt Prahoje taip įprasta, bet aš neketinu paklusti jūsų papročiams.

[1] Piktas, tinginy imperatoriau,
Visų nusikaltimų diktatoriau... ir t. t. (lot.).

Storulis, ištraukęs smakrą iš kailinės apykaklės ir tebelaikydamas už žąslų arklį, čekiškai atsakė Porporai, nepastebėdamas, kad šis visiškai jo nesupranta. Bet Konsuela, nustebinta raitelio balso, pasilenkė, kad mėnulio šviesoje pamatytų jo veidą, ir staiga, puldama tarp jo ir Porporos, sušuko:

— Ar čia jūs, pone barone fon Rudolštadtai?!

— Taip, tai aš, sinjora,— atsakė baronas Frydrichas,— aš, Kristiano brolis ir Alberto dėdė. Aš pats. O čia tikrai jūs! — tarė jis, sunkiai atsidusdamas.

Konsuela buvo priblokšta jo liūdnos išvaizdos ir šalto pasisveikinimo su ja. Jis, visuomet taip riteriškai paslaugiai elgęsis su ja, nepabučiavo rankos ir netgi nepagalvojo paliesti savo kailinės kepurės, ją sveikindamas, o pasitenkino vien kartodamas:

— Taip, tai jūs, tikrai jūs!

— Papasakokite, kas vyksta Milžinų pilyje?— jaudindamasi paklausė Konsuela.

— Papasakosiu, sinjora, pats nekantrauju apie viską jums papasakoti.

— Tai kalbėkite, pone barone! Papasakokite man apie grafą Kristianą, apie ponią kanauninkę apie...

— Taip, taip, tuoj papasakosiu,— atsakė Frydrichas, vis labiau sutrikdamas ir tarsi visiškai apdujęs.

— O grafas Albertas?— vėl paklausė Konsuela, išsigandusi jo elgesio ir sutrikusios išvaizdos.

— Taip! Taip! Albertas... deja! Taip! — sumurmėjo baronas.— Tuoj papasakosiu apie jį...

Bet jis taip nieko ir nepasakė ir, nepaisant jaunos merginos klausimų, pasiliko beveik toks pat nebylus kaip Nepomuko statula.

Porporai baigėsi kantrybė: maestro sušalo ir troško greičiau pasiekti gerą pastogę, be to, buvo bent kiek nepatenkintas šituo susitikimu, kuris galėjo smarkiai paveikti Konsuelą.

— Pone barone,— kreipėsi jis į jį,— ryt mes pareikšime jums savo pagarbą, o dabar leiskite mums keliauti pavakarieniauti ir sušilti... Mums šito reikia labiau negu sveikinimų,— pridūrė senis pro dantis, lįsdamas į karietą, kur jau buvo įstūmęs Konsuelą prieš jos valią.

— Bet, mano drauge,— tarė ji susijaudinusi,— leiskite man sužinoti...

— Duokit man ramybę! — šiurkščiai nutraukė jis ją.— Tas žmogus — idiotas, jei nėra mirtinai girtas, ir, nors mes visą naktį praleistume ant tilto, jis nepajėgtų ištarti nė vieno protingo žodžio.

Konsuela buvo baisiai sunerimusi.

— Jūs negailestingas,— tarė ji maestro, kai karieta nuo tilto pasuko į senamiestį.— Dar truputis, ir aš būčiau sužinojusi tai, kas užvis labiausiai man rūpi...

— Štai kaip! Vadinasi, viskas kaip anksčiau?— piktai pratarė

Porpora.— Tas Albertas taip ir lindės amžinai tavo galvoje? Gerą, nieko nepasakysi, šeimynėlę tu įsigijai — tokią linksmą, tokią išauklėtą, sprendžiant pagal tą avigalvį, kurio kepurė, matyt, priklijuota prie galvos, nes tave susitikęs, jis netgi nesiteikė jos nukelti prieš tave.

— Tai ta pati šeima, apie kurią jūs neseniai buvote tokios puikios nuomonės, kad nusiuntėte mane ten kaip į gelbėjimo uostą, prisakydamas gerbti ir mylėti visus jos narius.

— Paskutiniąją mano prisakymo dalį tu, kaip matau, per daug stropiai įvykdei...

Konsuela norėjo paprieštarauti, bet nusiramino, pastebėjusi baroną Frydrichą, jojusį šalia karietos: jis, matyt, nusprendė juos lydėti. Kai ji lipo iš karietos, senasis baronas stovėjo prie pakojo; tiesdamas jai ranką, baronas maloniai prašė priimti jo svetingumą, nes jau įsakė vežikui vežti juos ne į užvažiuojamąjį kiemą, o į savo namus. Veltui Porpora bandė atsisakyti tos garbės,— baronas buvo atkaklus, o Konsuela, degdama nekantrumu greičiau išsklaidyti savo baimes, paskubėjo sutikti ir įeiti su šeimininku į salę, kur jų laukė karštai iškūrentas židinys ir puiki vakarienė.

— Kaip matote, sinjora,— kreipėsi į ją baronas, rodydamas į tris įrankių komplektus,— aš tikėjausi jus sutikti.

— Tai mane labai stebina,— atsakė Konsuela,— mes niekam nepranešėme apie savo atvykimą, o ir patys prieš dvi dienas manėme čia būti ne anksčiau kaip poryt.

— Visa tai mane ne mažiau stebina kaip ir jus,— niūriai tarė baronas.

— O baronienė Amalija,— paklausė Konsuela: jai buvo nesmagu, kad iki šiol ji neprisiminė savo buvusios mokinės.

Barono veidas apsiniaukė, ir jo rausvi skruostai, pamėlynavę nuo šalčio, staiga taip išblyško, kad Konsuela pasibaisėjo. Bet jis gana ramiai atsakė:

— Mano duktė Saksonijoje, pas mūsų giminaitę. Ji labai apgailestaus, kad nepamatys jūsų.

— O kiti jūsų šeimos nariai, pone barone,— toliau klausinėjo Konsuela,— ar negalėčiau sužinoti...

— Taip, taip, viską sužinosite,— pertraukė ją Frydrichas.— Viską sužinosite... Valgykite, sinjora, jūs turbūt alkana.

— Aš negaliu valgyti, kol manęs nenuraminsite. Pone barone, dėl Dievo, pasakykite, ar neapverkiate kurio nors iš artimųjų netekties?

— Niekas nemirė,— taip niūriai atsakė baronas, tarytum praneštų, kad išmirė visa jų giminė.

Ir jis pradėjo pjaustyti mėsą taip iškilmingai lėtai, kaip tą darydavo Milžinų pilyje. Konsuela nebesiryžo daugiau jo klausinėti. Vakarienė pasirodė jai mirtinai ilga. Porpora, kuris buvo labiau išalkęs negu susijaudinęs, stengėsi palaikyti kalbą su šeimininku, o šis stengėsi jam atsakinėti taipogi maloniai ir netgi

teiravosi apie jo reikalus ir planus. Bet tokia įtampa, matyt, buvo ne barono jėgoms. Jis vis nepataikydavo atsakyti arba vėl klausdavo, į ką jau buvo atsakyta. Jis prisipjaustė didelių gabalų, su kaupu prisikrovė lėkštę ir prisipylė stiklinę, bet darė tai iš įpratimo. Jis nevalgė ir negėrė; numetęs šakutę ant žemės ir įsistebeilijęs į staltiesę, jis aiškiai buvo be galo apverktinoje būsenoje. Jį stebėjusi Konsuela puikiai matė, kad jis negirtas. Ji klausė savęs, kas sukėlė šį staigų suglebimą — nelaimė, liga ar senatvė? Pagaliau po dviejų tokios kankynės valandų, baronas, matydamas, kad vakarienė baigta, liepė tarnams išeiti, o pats, sutrikęs pasirausęs kišenėse, po ilgų ieškojimų ištraukė atklijuotą laišką ir padavė jį Konsuelai. Ji buvo kanauninkės, ji rašė:

„Mes pražuvę, broli! Nebėra jokios vilties. Daktaras Siupervilis pagaliau atvyko iš Bairеito. Keletą dienų jis mūsų gailėjosi, o paskui man pareiškė, kad reikia sutvarkyti šeimos reikalus, nes galbūt po savaitės Alberto nebebus gyvo. Kristianas, kuriam aš nesiryžau pranešti šio nuosprendžio, turi viltį, bet menką, jis visai nusiminė, ir tai man kelia neviltį, nes aš nesu tikra, kad sūnėno mirtis — vienintelis man gresiantis smūgis. Frydrichai, mes pražuvę? Ar išgyvensime šias abi negandas? Ar aš jas pakelsiu — nežinau. Tebūnie Dievo valia, štai viskas, ką galiu pasakyti, bet nesijaučiu stipri atlaikyti tokį smūgį. Atvažiuokite, broli, ir pasistenkite atvežti mums truputį žvalumo, jeigu beturite bent kiek jo po savo paties skausmo — skausmo, kurį mes laikome savu ir kuris perpildo mūsų sakytum prakeiktos šeimos nelaimes. Kuo mes nusikaltome, kuo nusipelnėme tokios bausmės? Neleisk man, Dieve, prarasti tikėjimą ir nuolankumą tavo valiai, bet išties būna minučių, kai sakau sau: „To jau per daug!"

Atvažiuokite, broli, mes laukiame jūsų, jūs mums reikalingas. Bet vis dėlto neišvykite iš Prahos iki vienuoliktos. Turiu jums keistą pavedimą. Man atrodo, kad jį perduodama aš kraustausi iš proto. Bet aš jau nebesuprantu, kas pas mus dedasi, ir aklai paklūstu Alberto reikalavimams. Vienuoliktą dieną, septintą valandą vakaro būkite ant Prahos tilto, prie statulos. Sustabdykite pirmą pravažiuojančią karietą ir asmenį, kurį joje pamatysite, vežkitės pas save, ir jeigu tas asmuo galės tą patį vakarą išvykti į Milžinų pilį, Albertas galbūt bus išgelbėtas. Bent jau jis tvirtina, kad tuomet jam atsivers amžinasis gyvenimas. Aš nežinau, ką jis turi galvoje. Bet jo numatymas per šią savaitę pačių mums netikėčiausių įvykių taip keistai pildėsi, kad nebegaliu abejoti: ar jis turi pranašystės dovaną, arba yra aiškiaregys. Šį vakarą Albertas pasišaukė mane ir silpstančiu balsu, kurį galima greičiau nuspėti, negu girdėti, pavedė man jums tai perduoti, ką čia tiksliai išdėsčiau. Tad vienuoliktą dieną, septintą valandą, būkite prie statulos, ir kas bebūtų tas asmuo, kurį rasite karietoje, kuo greičiau vežkite jį čionai."

Perskaičiusi laišką, Konsuela, tokia pat išblyškusi kaip ir baronas, staiga pašoko, bet tuoj ir vėl susmuko ant kėdės ir ke-

letą minučių sėdėjo nejudėdama, bejėgiškai nuleidusi rankas ir sukandusi dantis. Tačiau greitai jai grįžo jėgos, ir ji baronui, vėl įpuolusiam į kažkokį stingulį, tarė:

— Tai ką, pone barone, ar jūsų karieta paruošta? Aš pasirengusi, važiuojame!

Baronas mašinaliai atsistojo ir išėjo. Jam užteko jėgų iš anksto apie viską pagalvoti: karieta buvo paruošta, arkliai laukė kieme, bet jis veikė kaip automatas, ir jeigu ne Konsuela, būtų pamiršęs išvažiuoti.

Vos baronas išėjo iš kambario, Porpora pagriebė laišką ir greitai permetė jį akimis. Jis savo ruožtu irgi išblyško, negalėjo ištarti nė žodžio ir prislėgtas ėmė žingsniuoti prieš židinį. Maestro turėjo pagrindo priekaištauti sau dėl to, kas atsitiko. Tiesa, jis to nenumatė, bet dabar sau sakė, kad turėjo numatyti. Ir graužiamas sąžinės priekaištų, apimtas siaubo, priblokštas nuostabios aiškiaregystės, parodžiusios ligoniui būdą, kaip vėl pamatyti Konsuelą, jis galvojo, kad sapnuoja keistą ir baisų sapną.

Bet kadangi kai kuriais atžvilgiais jis buvo nepaprastai apdairus ir atkaklus, tai greitai ėmė galvoti, ar įmanoma realizuoti staigų Konsuelos apsisprendimą ir kokios bus pasekmės. Jis labai susijaudino. Ėmė duoti sau per kaktą, stuksėti kulnais, girgždėti visais sąnariais, skaičiuoti pirštais, svarstyti ir galiausiai, pasisėmęs stiprybės ir rizikuodamas sukelti Konsuelos įniršį, pasakė, supurtęs ją, kad ji atsipeikėtų:

— Tu nori ten važiuoti — sutinku, bet ir aš važiuosiu kartu. Nori pamatyti Albertą — ką gi! Galbūt suduosi jam paskutinį smūgį, bet trauktis neįmanoma, ir mes važiuosim. Turime dvi dienas. Žadėjome praleisti jas Drezdene, o dabar pailsėti nebeteks. Mums Prūsijos pasienyje reikia būti aštuonioliktą, kitaip pažeisime sutartį. Teatras atsidaro dvidešimt penktą. Jeigu tą dieną nebūsi vietoje, turėsiu sumokėti didžiules netesybas. Aš neturiu nė pusės tos sumos, o Prūsijoje, kas nesumoka skolos, meta kalėjiman. O kai tu ten patenki — tave pamiršta, palieka dešimčiai—dvylikai metų: mirk ten iš skausmo ar iš senatvės, kaip nori. Štai koks likimas manęs laukia, jeigu tu užmirši, kad iš Milžinų pilies reikia išvykti keturioliktą dieną, ne vėliau penktą valandą ryto.

— Būkite ramus, maestro, ryžtingai atsakė Konsuela,— aš jau apie visa tai galvojau. Tik neliūdinkite manęs Milžinų pilyje,— štai viskas, ko prašau. Mes iš ten išvyksime keturioliktą dieną, penktą valandą ryto.

— Prisiek!

— Prisiekiu,— atsakė ji, nekantriai gūžtelėjusi pečiais.— Jeigu kalba eina apie jūsų laisvę ir gyvybę, nesuprantu, kam reikia mano priesaikos.

Tuo metu sugrįžo baronas, lydimas seno, ištikimo ir supratingo tarno, kuris susupo jį į kailinius, nelyginant vaiką, ir nuvedė į karietą. Jie greitai pasiekė Berauną ir auštant jau buvo Pilzene.

CIV

Kelias nuo Pilzeno iki Tustos, kad ir kaip jie skubėjo, pareikalavo daug laiko, nes keliai buvo blogi, ėjo beveik nepravažiuojamais negyvenamais miškais, ir važiuoti jais buvo pavojinga. Pagaliau, per valandą įveikdami vos ne po mylią, vidurnaktį jie pasiekė Milžinų pilį. Konsuelai dar niekada neteko taip sunkiai, taip nykiai keliauti. Baronas fon Rudolštadtas, atrodo, buvo beveik suparaližuotas — toks abejingas ir nejudrus. Nė metų nepraėjo nuo to laiko, kai Konsuela matė jį tikrą atletą, bet tas geležinis organizmas neturėjo valios stiprybės. Baronas visą gyvenimą klausė tik savo instinktų, ir pirmasis netikėtos nelaimės smūgis jį sugniuždė. Gailestis, kurį jis sukėlė Konsuelai, dar labiau ją neramino. „Nejaugi tokioje pat būsenoje rasiu visus Milžinų pilies gyventojus?"— galvojo ji.

Pakeliamasis tiltas buvo nuleistas, vartai atidaryti, tarnai laukė kieme su degančiais fakelais. Niekas iš visų trijų keliautojų neatkreipė į tai nė menkiausio dėmesio. Niekas neturėjo jėgų paklausti ko nors tarnų. Porpora, matydamas, kad baronas vos velka kojas, nuvedė jį už rankos, o Konsuela... puolė į verandą ir ėmė greitai lipti laiptais.

Čia ji susidūrė su kanauninke, ir ši, negaišdama laiko sveikinimams, sugriebė ją už rankos sakydama:

— Eime: laiko turime nedaug! Albertas jūsų laukia. Jis tiksliai apskaičiavo valandas ir minutes, pareiškė, kad jūs jau įvažiuojate į kiemą, ir mes po sekundės išgirdome jūsų karietos ratų bildesį. Jis neabejojo, kad jūs atvažiuosite, bet pasakė, kad jeigu kas nors atsitiktinai sugaišins jus kelyje, bus per vėlu. Eime, sinjora, ir, dėl Dievo, nepriešgyniaukite nė vienai jo fantazijai, nesipriešinkite nė vienam jo jausmui. Prižadėkite jam viską, ko jis jūsų prašys, apsimeskite, kad mylite jį. Meluokite, deja, jeigu prireiks. Albertas pasmerktas, ateina jo paskutinė valanda. Pasistenkite sušvelninti jo agoniją! Štai viskas, ko jūsų prašau.

Tai kalbėdama, Venceslava vedėsi Konsuelą į didžiąją svetainę.

— Vadinasi, jis atsikėlė? Išeina iš savo kambario?— skubėdama klausinėjo Konsuela.

— Jis jau nebeatsikelia, nes nebesigula,— atsakė kanauninkė.— Štai jau mėnuo, kai jis sėdi valgomajame fotelyje ir nenori, kad jį kas trukdytų, pernešant į kitą vietą. Gydytojas sakė, kad nereikia jam prieštarauti dėl to, nes jis gali numirti, jeigu ims jį judinti. Sinjora, būkit stipri: dabar pamatysite baisų reginį!

Ir atidariusi svetainės duris, kanauninkė pridūrė:

— Bėkite prie jo, nebijokite jo išgąsdinti,— jis jūsų laukia ir matė, kaip važiavote, kai buvote daugiau kaip už dviejų mylių nuo čia.

Konsuela puolė prie savo sužadėtinio, išblyškusio kaip mirtis,— jis sėdėjo dideliame fotelyje prie židinio. Tai buvo ne žmogus, o šmėkla. Jo veidas, vis dar puikus, nepaisant sekinančios ligos, sustingęs kaip marmuras. Jo lūpos nenusišypsojo, akys nesužibo iš džiaugsmo. Gydytojas, kuris laikė jo ranką, skaičiuodamas pulsą, tyliai nuleido ją ir pažvelgė į kanauninkę, tarytum sakydamas: „Per vėlai".

Konsuela suklupo prieš Albertą; jis įdėmiai žvelgė į ją ir tylėjo. Pagaliau jam pasisekė silpnu piršto judesiu duoti ženklą kanauninkei, išmokusiai atspėti mažiausius jo norus, ir ji paėmė abi jo rankas — jis nebeturėjo jėgų pakelti jų — ir uždėjo jas ant pečių Konsuelai, paskui nulenkė merginos galvą jam ant krūtinės. Ir kadangi mirštančiojo balsas visai silpo, jis sušnibždėjo jai į ausį tik du žodžius: „Aš laimingas".

Kokias dvi minutes glaudė jis mylimosios galvą prie krūtinės, prigludęs lūpomis prie jos juodų plaukų, paskui pažvelgė į tetą, vos pastebimu judesiu parodė, kad ji ir tėvas taip pat pabučiuotų jo sužadėtinę.

— O! Iš visos širdies! — sušuko kanauninkė, karštai apkabindama Konsuelą.

Paskui ji pakėlė ją ir nuvedė prie grafo Kristiano, kurio Konsuela dar nebuvo pastebėjusi.

Senasis grafas, sėdėjęs fotelyje priešais Albertą kitoje židinio pusėje, atrodė beveik toks pat išsekęs ir nusilpęs, kaip ir jo sūnus. Tačiau jis dar atsikeldavo ir žengdavo keletą žingsnių, bet kas vakarą tekdavo nunešti ir paguldyti jį į lovą, kurią jis liepė pastatyti gretimame kambaryje. Senasis Kristianas tuo momentu vienoje rankoje laikė brolio ranką, o kitoje — Porporos. Jis jas paleido ir karštai keletą kartų pabučiavo Konsuelą. Pilies kapelionas, norėdamas padaryti Albertui malonumą, taipogi priėjo prie jos ir pasisveikino. Jis irgi buvo panašus į vaiduoklį ir, nepaisant apkūnumo, buvo išbalęs kaip mirtis. Jis buvo per daug išlepintas nerūpestingo gyvenimo, ir jo nervai negalėjo pakelti netgi svetimų kančių. Tik kanauninkė tebebuvo energinga. Jos veidas tirštai nuraudo, o akys karštligiškai blizgėjo. Vien tik Albertas atrodė ramus. Jo veide atsispindėjo gražios mirties ramybė. Jo fizinis išsekimas nerodė dvasinių jėgų netekimo. Jis buvo rimtas, bet neprislėgtas, kaip kad jo tėvas ir dėdė.

Tarp visų tų žmonių, sugniuždytų ligos arba kančios, gydytojo ramybė ir sveikata ypač išsiskyrė. Siupervilis buvo prancūzas, kažkada gydytojavęs pas Frydrichą, tuomet dar sosto įpėdinį. Jis vienas pirmųjų nuspėjo princo despotišką ir įtarų būdą, persikėlė į Baireitą ir stojo tarnybon pas Frydricho seserį, Prūsijos markgrafienę Sofiją Vilhelminą. Pavydus ir garbėtroška Siupervilis turėjo visus rūmų didiko bruožus. Vidutiniškas gydytojas, jis, nepaisant populiarumo, įgyto tame mažame dvare, buvo aukštuomenės žmogus ir įžvalgus stebėtojas, gana gerai išmanantis ligų moralines priežastis. Todėl jis smarkiai įtikinėjo ka-

nauninkę pildyti visus sūnėno norus ir dėjo šiek tiek vilčių į sugrįžimą tos, dėl kurios Albertas mirė. Bet kad ir kaip stengėsi jis, atsiradus Konsuelai, išgirsti ligonio pulsą, žvelgdamas į jo veidą, jis vien kartojo, kad laikas praleistas, ir jau ėmė manyti apie išvykimą, nenorėdamas būti liudininku varginančių scenų, kurių išvengti buvo neįmanoma.

Tačiau gydytojas nutarė įsikišti į dalykinius šeimos interesus, ne tai tikėdamasis kokios nors asmeninės naudos, ne tai dėl įgimto intrigų pomėgio. Matydamas, kad šeima sutrikusi ir niekas negalvoja apie būtinybę išnaudoti paskutines minutes, jis pasikvietė Konsuelą į lango ambrazūrą ir prancūziškai jai tarė:

— Madmuazele, gydytojas — tas pats kaip nuodėmklausys. Ir aš labai greitai sužinojau aistros paslaptį, nuo kurios miršta jaunuolis. Kaip gydytojas, pripratęs žvelgti į dalyko esmę ir nelabai tikįs apie galimybę nukrypti nuo gamtos dėsnių, prisipažįstu, aš negaliu tikėti ir jaunojo grafo keistais praregėjimais ir ekstaziškomis aiškiaregystėmis. Bent jau šiuo atveju juos labai lengva paaiškinti tuo, kad jis su jumis slapta susirašinėjo ir žinojo apie jūsų kelionę į Prahą ir kad greitai atvažiuosite čia.

Konsuela neigiamai papurtė galvą, bet jis kalbėjo toliau:

— Aš jūsų nieko neklausinėju, madmuazele, ir mano spėliojimuose nėra nieko įžeidaus jums. Priešingai, jūs turėtumėt manimi pasitikėti ir laikyti mane visiškai atsidavusiu jūsų interesams.

— Nesuprantu jūsų, pone,— nuoširdžiai atsakė Konsuela, bet neįtikino rūmų mediko.

— Jūs tuoj mane suprasite, madmuazele,— šaltakraujiškai prašneko jis.— Jaunojo grafo šeima iki pat šios dienos visomis išgalėmis priešinosi prieš judviejų santuoką. Bet jų priešinimuisi atėjo galas. Albertas miršta ir kadangi jis nori palikti jums savo turtą, jie dabar neprieštaraus, kad bažnytinė apeiga visiems laikams jį jums užtvirtintų.

— Ach! Man nerūpi Alberto palikimas! — sušuko priblokšta Konsuela.— Ką bendro turi tai, apie ką jūs kalbate, ir būsena, kurioje jį radau? Aš, pone, atvažiavau čia ne reikalų tvarkyti,— aš atvažiavau pamėginti jį išgelbėti. Nejaugi nėra jokios vilties.

— Jokios! Jo visa liga smegenyse. Tokios rūšies negalia sužlugdo visas mūsų prielaidas ir nepasiduoda jokiam mokslui. Prieš mėnesį jaunasis grafas, po dviejų savaičių pradingimo, kurio man niekas negalėjo paaiškinti, sugrįžo namo pažeistas staigios neišgydomos ligos. Visos jo gyvybinės funkcijos buvo nusilpusios. Štai jau visas mėnuo, kai jis negali nuryti jokio maisto,— tai tas retas gamtos reiškinys (atsitinkantis tik nerviniams ligoniams), kai žmogus gali taip ilgai išsilaikyti keliais vandens lašais dieną ir keliomis minutėmis miego naktį. Jūs matote jį: visos jo gyvybinės jėgos išsekusios. Daugiausia dar dvi dienos, ir jis nustos kentėti. Būkite tvirta, nepameskite galvos. Aš pasirengęs jus palaikyti ir padėsiu pasiekti tikslą.

Konsuela nustebusi tebežiūrėjo į gydytoją, bet čia kanauninkė, davus ženklą ligoniui, pertraukė jų pokalbį ir privedė Siupervilį prie Alberto.

Pašaukęs Siupervilį, Albertas kažką kalbėjo jam į ausį ilgiau, negu, rodėsi, leido jo silpnumas. Gydytojas tai raudo, tai balo. Kanonisė sunerimusi jį stebėjo, degdama nekantrumu, sužinoti, ko nori Albertas.

— Daktare,— sušnibždėjo Albertas,— viską, ką jūs ką tik pasakėte tai jaunai merginai, aš girdėjau. (Siupervilis, kalbėjęsis su Konsuela kitame svetainės gale ir taip pat tyliai, kaip šią minutę kalbėjosi su juo ligonis, sumišo, ir jo tvirtas įsitikinimas, kad viršgamtinių sugebėjimų neegzistuoja, buvo taip pajudintas, kad jam ėmė rodytis, jog pats kraustosi iš proto.) Daktare,— tęsė mirštantysis,— jūs visai nesuprantate tos sielos ir kenkiate mano norams, įžeisdamas jos delikatumą. Ji nieko nenutuokia apie jūsų piniginius samprotavimus ir visada atsisakinėjo ir mano titulo, ir mano turto. Ji manęs niekuomet nemylėjo: ji gali nusileisti tik vienam jausmui — gailesčiui. Kreipkitės į jos širdį. Mano mirtis arčiau, negu jūs manote. Negaiškite laiko. Aš negalėsiu prisikelti laimingas, jeigu nenusinešiu į atilsio naktį jos vyro vardo.

— Ką norite tuo pasakyti?— paklausė Siupervilis, stengdamasis tą minutę suvokti, kokia beprotybės rūšis apėmusi jo ligonį.

— Jums to nesuprasti,— sunkiai pratarė Albertas,— o ji supras. Pakaks ir to, kad tiksliai persakysite jai mano žodžius.

— Paklausykite, pone grafe,— pasakė bent kiek pakėlęs balsą Siupervilis,— aš matau, kad nemokėsiu aiškiai perduoti jūsų minčių. Jūs dabar kalbate geriau, negu per visą pastarąją savaitę, ir aš čia įžvelgiu gerą ženklą. Pasikalbėkite su madmuazele pats. Vienas jūsų žodis įtikins ją labiau už visas mano kalbas. Štai ji čia, greta. Tegu ji užima mano vietą ir išklauso jus.

Siupervilis išties jau nieko nebesuprato, kas iki šiol jam atrodė aišku; be to, manė, kad pakankamai pasakė Konsuelai ir užsitikrino jos dėkingumą, jeigu ji sieks palikimo, ir jis pasitraukė, kai Albertas jam pasakė:

— Pagalvokite apie tai, ką man žadėjote. Minutė išmušė — pakalbėkite su mano šeima. Padarykite taip, kad jie sutiktų ir daugiau nebeabejotų. Sakau jums — laiko nebedaug...

Albertas taip pavargo besišnekėdamas su Siupervilių, kad Konsuelai priėjus prie jo, jis priglaudė savo kaktą prie mylimosios kaktos ir taip sustingo lyg mirdamas. Jo baltos lūpos pamėlo, ir persigandusiam Porporai pasirodė, kad jis jau numirė. Tuo metu Siupervilis, susikvietęs kitame kambario gale grafą Kristianą, baroną, kanauninkę ir kapelioną, karštai juos įtikinėjo. Tik vienas kapelionas silpnai paprieštaravo, tačiau tai terodė šventiko atkaklumą.

— Jeigu jūsų šviesybės pareikalaus,— tarė jis,— aš palaiminsiu šią santuoką, bet kadangi grafas Albertas nesusitaikė su

Bažnyčia, reikėtų, kad jis prieš tai per atgailą ir per paskutinį patepimą su ja susitaikytų.

— Paskutinį patepimą! Viešpatie, nejaugi jau tam atėjo laikas?— tvardydama aimaną pratarė kanauninkė.

— Taip, atėjo,— atsakė Siupervilis, kuris kaip aukštuomenės žmogus ir filosofas volterininkas niekino patį kapelioną ir jo prieštaravimus,— ir negalima gaišti nė minutės, jeigu ponas kapelionas reikalauja šito ir žada kankinti ligonį niūria priešmirtine apeiga.

— O ar nemanote, daktare, kad kur kas džiaugsmingesnė ir pageidaujama apeiga galėtų sugrąžinti jį į gyvenimą?— paklausė grafas Kristianas, kuriame grūmėsi pamaldumas ir tėviška meilė.

— Aš už nieką negarantuoju,— atsakė Siupervilis,— bet drįstu pasakyti, kad dedu į tai dideles viltis... Buvo laikas, kai jūsų šviesybė buvo davęs sutikimą šiai santuokai.

— Aš visuomet jai pritariau, niekuomet nesipriešinau,— nutraukė jį grafas, specialiai keldamas balsą.— Bet maestro Porpora, tos jaunos merginos globėjas, parašė man, kad jis niekuomet neduos savo sutikimo jos vedyboms su mano sūnumi ir kad jo auklėtinė pati jo atsisako. Deja! Tai ir sudavė mirtiną smūgį jaunajam grafui,— pridūrė jis, nuleidęs balsą.

— Jūs girdite, ką kalba tėvas?— sušnibždėjo Albertas Konsuelai į ausį.— Bet tegu sąžinės priekaištai jūsų nekamuoja. Aš patikėjau tuo, kad jūs paliekate mane, ir pasidaviau nevilčiai, bet prieš savaitę atgavau protą — jie tai vadina beprotybe,— ir galėjau skaityti širdyse, esančiose toli nuo manęs, kaip kiti skaito atplėštus laiškus. Aš vienu metu pamačiau praeitį, dabartį ir ateitį. Pagaliau sužinojau, Konsuela, kad tu buvai ištikima savo priesaikai, stengėsi mane pamilti, ir iš tiesų mylėjai keletą valandų. Bet mus abu apgavo. Atleisk savo mokytojui, kaip ir aš jam atleidžiu.

Konsuela pažvelgė į Porporą. Jis negalėjo girdėti Alberto žodžių, bet sutrikęs dėl to, ką pasakė grafas Kristianas, susijaudinęs žingsniavo priešais židinį. Ji pažiūrėjo į jį su giliu priekaištu, ir maestro taip gerai ją suprato, kad nejučia trenkė sau per kaktą kumščiu. Albertas ženklu Konsuelai parodė, kad ji privestų prie jo maestro ir padėtų ištiesti jam ranką. Porpora pakėlė tą ledinę ranką prie savo lūpų ir ėmė raudoti. Jį kankino sąžinė, kuždėjo, kad jis nužudė žmogų, bet atgaila išpirko jo neprotingą poelgį.

Albertas vėl ženklu parodė, kad nori girdėti, apie ką kalbasi jo giminės su Siuperviliu, ir jis išgirdo, nors jie kalbėjosi taip tyliai, kad Konsuela ir Porpora, klūpėję šalia jo ant kelių, negalėjo pagauti nė vieno žodžio.

Kapelionas atsikirtinėjo nuo kandžios gydytojo ironijos. Kanauninkė stengėsi, derindama prietarus su pakantumu, krikščionišką gailestingumą su motinos meile, sutaikyti pažiūras, nesutaikomas su katalikybės dogmomis. Ginčas lietė tik formaliąją reikalo pusę,

būtent: kapelionui atrodė neįmanoma sutuokti eretiką, kol šis nepasižadės tučtuojau po to priimti katalikybę. Siupervilis nesidrovėdamas melavo, tvirtindamas, kad grafas Albertas tarsi žadėjęs jam po apeigų priimti bet kokią religiją. Kapelionas apgaulei nepasidavė. Pagaliau grafas Kristianas minutei vėl atgavo tą ramų, tvirtą ir paprastą sugebėjimą logiškai mąstyti — jis visuomet po ilgų abejonių ir nuolaidų išspręsdavo visus namų nesutarimus — ir užbaigė ginčą.

— Pone kapelione,— tarė jis,— nėra tokio įstatymo, kuris griežtai jums draustų sutuokti kataliką su eretiku. Bažnyčia leidžia šitokias santuokas. Laikykite Konsuelą tikratike, o mano sūnų — eretiku ir tučtuojau juos sutuokite. Juk žinote, kad sutuoktuvės ir išpažintis — ne kas kita kaip apeigos, su kuriomis ypatingais atvejais galima prasilenkti. Šita santuoka gali pakreipti į gerąją pusę Alberto sveikatą, o kai jis pasveiks, mes pagalvosime apie jo atvertimą.

Kapelionas niekada nesipriešino senojo Kristiano valiai,— sąžinės dalykuose jis buvo jam didesnis autoritetas negu pats Romos popiežius. Beliko įtikinti Konsuelą. Vienas Albertas apie tai pagalvojo ir prisitraukęs mylimąją, jis be pašalinės pagalbos įstengė ją apkabinti už kaklo savo sudžiūvusiomis, lengvomis kaip nendrė rankomis.

— Konsuela,— sušnibždėjo jis,— šią minutę aš skaitau tavo širdyje: tu pasirengusi atiduoti savo gyvenimą, kad prikeltum manąjį. Tai jau nebeįmanoma, bet tu gali vien tik savo gera valia išgelbėti mane amžinajam gyvenimui. Aš neilgam tave paliksiu, vėl sugrįšiu žemėn, naujai atgimęs. Ir jeigu dabar, mano paskutiniąją valandą, tu mane apleisi, aš sugrįšiu prakeiktas, nusivylęs. Tu žinai, Jano Žižkos nusikaltimai dar ne visai išpirkti, ir tu viena, mano sese Vanda, gali nuskaistinti mane šioje mano gyvenimo fazėje. Mes brolis ir sesuo. Kad taptume meilužiais, reikia, kad mirtis dar kartą praeitų tarp mūsų. Bet mus turi surišti santuokos priesaika. Kad galėčiau ramus, stiprus prisikelti ir, kaip kiti žmonės, išsivadavęs nuo savo ankstesnių gyvenimų prisiminimo, kas jau šitiek šimtmečių mane kankina ir baudžia, sutik ištarti šią priesaiką. Tokia priesaika nesuriš tavęs su manimi šiame gyvenime, kurį aš apleisiu po valandos, bet sujungs mus amžinybėje ir bus antspaudas, kuris padės mums pažinti vienas kitą, kai mirties šešėlis užgesins mūsų prisiminimų šviesą. Sutik, Konsuela! Teįvyksta katalikiškos apeigos, aš jas priimu, nes jos gali žmonių akyse įteisinti mūsų priklausomybę vienas kitam. Man būtina nusinešti į kapą šitą aukščiausią sutikimą. Santuoka be tėvų palaiminimo, mano nuomone, netikra. O apeigų forma man neturi didelės reikšmės. Mūsų sąjunga bus tokia pat tvirta mūsų širdyse kaip kad šventos mūsų mintys. Sutik, Konsuela!

— Aš sutinku! — sušuko Konsuela, bučiuodama šaltą, bekrauję savo sužadėtinio kaktą.

Tuos žodžius išgirdo visi.

— Paskubėkime,— tarė Siupervilis ir ėmė raginti kapelioną, kuris tuoj pasišaukė tarnus ir ėmė ruoštis viską, kas reikalinga apeigoms. Grafas, truputį pažvalėjęs, priėjo ir atsisėdo šalia sūnaus ir Konsuelos. Geroji kanauninkė taip karštai dėkojo sužadėtinei už sutikimą, kad net atsiklaupė prieš ją ir pabučiavo jai rankas. Baronas Frydrichas tyliai verkė, atrodė, net nesuprasdamas, kas aplinkui vyksta. Akimirksniu prieš svetainės židinį buvo padarytas altorius. Tarnus paleido. Jie nusprendė, kad bus atliekamas paskutinis patepimas ir kad dėl ligonio būklės reikalaujama, kad kambaryje būtų kuo tyliau ir kuo daugiau gryno oro. Porpora su Siupervilių buvo liudininkai. Albertas staiga pajuto tokį jėgų antplūdį, kad galėjo aiškiu ir tvirtu balsu ištarti ryžtingą „taip" ir visus santuokos apeigų žodžius. Šeima ėmė tikėtis, kad jaunasis grafas pasveiks. Vos kapelionas perskaitė virš jaunavedžių galvų paskutiniąją maldą, Albertas pakilo, puolė tėvui į glėbį; taip pat veržliai ir nepaprastai stipriai jis apkabino tetą, dėdę ir Porporą. Paskui vėl atsisėdo į fotelį, priglaudė prie krūtinės Konsuelą ir sušuko:

— Aš išgelbėtas!

— Tai paskutinis gyvybinių jėgų prasiveržimas, paskutinės priešmirtinės konvulsijos,— tarė kreipdamasis į Porporą Siupervilis, kuris keletą kartų per sutuoktuves tikrino mirštančiojo pulsą ir tyrinėjo jo veidą.

Iš tiesų Alberto rankos išsiskėtė ir nukrito ant kelių. Senasis Cinabras, visą laiką miegojęs prie savo sergančio šeimininko kojų, pakėlė galvą ir ėmė gailiai inkšti. Alberto žvilgsnis buvo įsmeigtas į Konsuelą, jo burna liko pusiau atverta, tarytum rengėsi kažką pasakyti jai, švelnus raudonis pasirodė ant jo skruostų, paskui tas ypatingas atspalvis, tas nenusakomas šešėlis, kuris lėtai slenka nuo kaktos link lūpų, apdengė jį balta skraiste. Per vieną minutę jo veidu nuslinko keletas išraiškų, vis rūstesnių ir vis nuolankesnių, kol nesustingo didingos ramybės išraiška.

Nebylų siaubą, apėmusį susijaudinusią šeimą, sutrikdė gydytojo balsas, kuris su niūriu iškilmingumu ištarė negailestingą nuosprendį:

— Tai mirtis!

CV

Grafas Kristianas susmuko fotelyje, nelyginant perkūno nutrenktas. Kanauninkė isteriškai raudojo ir puolė prie Alberto, lyg vildamasi savo glamonėmis jį atgaivinti. Baronas Frydrichas sumurmėjo keletą neaiškių ir beprasmių žodžių, tarytum apimtas tylaus pamišimo. Siurpervilis priėjo prie Konsuelos, kurios įsitempęs stingulys jį gąsdino labiau negu kitų audringa neviltis.

— Nesirūpinkite manimi, pone,— tarė ji jam.— Ir jūs, mano drauge,— įtikinėjo Porporą, kuris tuoj pat visą dėmesį nukreipė

į ją.— Geriau išveskite nelaimingus giminaičius. Pasirūpinkite jais, galvokite tik apie juos, o aš pasiliksiu čia. Mirusiesiems reikalinga tik pagarba ir malda.

Grafą ir baroną išvedė visai nesipriešinančius. Kanauninkę, šaltą ir sustingusią kaip lavonas, išnešė į jos kambarį, kur iš paskos nuėjo ir Siupervilis, kad pasirūpintų ja. Porpora, pats nežinodamas, kas jam darosi, nuėjo į sodą ir kaip beprotis ėmė ten žingsniuoti. Jis duso. Jo siela tarytum buvo sukaustyta šiurkštumo, greičiau išoriško negu tikro, bet jau tapusio įpročiu. Mirties ir siaubo scenos sukrėtė jo vaizduotę, ir jis ilgai klaidžiojo mėnulio šviesoje, persekiojamas baisių balsų, prie pat jo ausies giedojusių baisią laidotuvių giesmę „Dies irae" [1].

Konsuela pasiliko viena šalia Alberto, nes kapelionas dar nespėjo pradėti melstis už mirusiuosius, kai nugriuvo be sąmonės, ir jį taipogi teko išnešti. Vargšas per visą Alberto ligą atkakliai sėdėjo prie jo visas naktis kartu su kanonise, ir dabar jėgos jį apleido. Grafienė fon Rudolštadt, klūpėdama prie savo vyro kūno, ledines jo rankas laikydama savosiose, padėjusi galvą ant širdies, kuri jau nebeplakė, giliai susimąstė. Tai, ką ji patyrė šią atsisveikinimo minutę, negalima pavadinti tikru skausmu. Bent jau ji nejautė to geliančio ilgesio ir gailesčio, kurie neišvengiami, netekus būtybės, kuri mums reikalinga kiekvieną akimirksnį, kad būtume laimingi. Jos meilė Albertui nebuvo tokia artima, ir jo mirtis neatnešė į jos gyvenimą apčiuopiamos tuštumos. Prie mūsų nevilties, netekus tų, kuriuos mylime, neretai slapta prisideda meilė pačiam sau ir silpnadvasiškumas prieš naujas pareigas, kurias mums uždeda netektis. Dalinai toks jausmas teisėtas, bet tik dalinai, ir su juo reikia kovoti, nors jis ir natūralus. Nė vienas iš tų jausmų negalėjo prisimaišyti prie iškilmingo Konsuelos liūdesio. Alberto gyvenimas buvo svetimas jos gyvenimui visais atžvilgiais, išskyrus viena — jis jai kėlė būtiną jos sielai susižavėjimą, garbinimą ir prieraišumą. Ji susitaikė su mintimi gyventi be jo, atsisakė bet kokio meilės pasireiškimo. Jai reikėjo tik būti ištikimai jo šventam atminimui. Albertas jau anksčiau tarsi buvo numiręs Konsuelai, ir dabar buvo ne daugiau, o galbūt tam tikrą prasmę netgi mažiau jai numiręs, nes ji, seniai pripratusi bendrauti su jo pakylėta prigimtimi, pati suprato sielų persikūnijimo poetinį įvaizdį. Šis įsitikinimas įsitvirtino joje dėl instinktyvaus pasibjaurėjimo Dievo keršytojo idėja, baudžiančio žmogų po jo mirties pragaru, ir krikščionišku tikėjimu sielos nemirtingumu. Albertas, gyvas, bet netikintis jos apgaulingais išoriniais požymiais, draskomas įtarimų, jai atrodė lyg migloje, gyvenantis tokį nepilnavertį gyvenimą palyginti su tuo, kurį jis norėjo paskirti išaukštintai meilei ir nepajudinamam pasitikėjimui. O Albertas, vėl ja pasitikintis, vėl susižavėjęs, paskutinį kartą atsidusęs ant jos krūtinės, jai nebuvo miręs. Argi jis nepatyrė visos gyvenimo pilnatvės, žengdamas po nuostabios

[1] „Rūstybės diena" (lot.).

mirties triumfo arka, kuri veda arba į paslaptingą amžinąjį poilsį, arba į nedelsiamą prabudimą skaistesnėje ir palaimingesnėje aplinkoje? Mirti, kovojant su savo paties silpnumu, kad atgimtum stiprus, numirti, atleidžiant piktiems, kad atgimtum globojamas kilnių širdžių, mirti, draskomam nuoširdžių sąžinės priekaištų, kad atgimtum atleistas ir švarus su visomis prigimtinėmis dorybėmis,— argi tai nėra dieviškas atpildas? Konsuela, Alberto supažindinta su mokymu, kurio ištakos buvo senovės Čekijos husitų idėjos ir paslaptingos praėjusių amžių sektos (o jos susikūrė išsamiai aiškinant paties Kristaus ir jo pirmtakų mintis), Konsuela, jei ne sąmoningai, tai savo širdyje įsitikinusi, kad jos vyro siela ne iškart atsiskyrė nuo jos sielos, kad uždarytų ją nepasiekiamuose pasakiškuose padebesiuose, prie šio jai naujo pasaulio suvokimo primaišė prietaringus savo atsiskyrėliškumo prisiminimus. Ji tikėjo vaiduokliais, kaip jais tiki liaudies vaikai. Ne kartą jai sapne buvo pasirodžiusi motinos šmėkla, globojusi ją ir saugojusi nuo pavojų. Tai buvo savotiškas tikėjimas į amžiną numirusių sielų sąjungą su gyvųjų pasauliu, nes šis naivių tautų prietaras, matyt, egzistavo visada kaip protestas prieš bažnyčios mokymą apie visišką žmogiškosios esmės, arba pakylančios dangun, arba nusileidžiančios į pragarą, išnykimą.

Ir Konsuela, prigludusi prie negyvo kūno krūtinės, neįsivaizdavo, kad Albertas miręs, ir nesuvokė viso to žodžio, to reginio, tos idėjos baisumo. Ji netikėjo, kad sielos gyvenimas galėjo taip greitai pranykti ir šitie smegenys, šita širdis, nustojusi plakti, užgeso visiems laikams.

„Ne,— mąstė ji,— dieviškoji kibirkštis galbūt dar rusena, kol išnyks glėbyje Dievo, kuris priims ją, kad nauju pavidalu nusiųstų į Visatos gyvenimą. Galbūt egzistuoja dar koks nors paslaptingas, nežinomas gyvenimas toje ką tik atšalusioje krūtinėje. Kad ir kur būtų Alberto siela, ji mato, ji supranta, ji žino, kas vyksta tarp jo palaikų. Galbūt mano meilėje jis ieško naujos veiklos šaltinio, mano tikėjime — jėgos, skatinančios Dievuje ieškoti noro prisikelti."

Ir apimta tų neaiškių minčių, ji tebemylėjo Albertą, atvėrė jam savo sielą, žadėjo savo ištikimybę, kartojo ištikimybės priesaiką, ką tik duotą jam prieš Dievą ir jo šeimą; žodžiu, ji mintimis ir širdyje žiūrėjo į jį ne kaip į numirėlį, kurį apraudą, nes skiriasi su juo, o kaip į gyvą, kurio miegą saugo tol, kol su šypsena nepasveikins jo nubudimo.

Atsipeikėjęs Porpora pasibaisėjęs prisiminė, kokioje būsenoje jis paliko savo auklėtinę, ir nuskubėjo pas ją. Jis buvo nustebintas, radęs ją visiškai ramią, tarytum ji sėdėtų prie sergančio draugo lovos. Maestro norėjo įtikinti ją eiti pailsėti.

— Nekalbėkite nereikalingų žodžių šalia šito užmigusio angelo,— atsakė ji.— Eikite pats pailsėti, mano brangusis mokytojau, o aš ilsiuosi čia.

— Tu turbūt nori save nužudyti?— nusiminęs paklausė Porpora.

— Ne, mano drauge, aš gyvensiu,— atsakė Konsuela,— ir atliksiu savo pareigą ir prieš jį, ir prieš jus, bet šią naktį nepaliksiu jo nė minutės.

Kadangi namuose niekas nebuvo daroma be kanauninkės įsakymo, o tarnai jaunajam grafui jautė prietaringą baimę, tai niekas per visą naktį nedrįso prieiti prie svetainės, kur Konsuela buvo viena su Albertu. O Porpora ir gydytojas visą laiką vaikščiojo iš grafo kambarių tai į kanonisės, tai į kapeliono kambarį. Retkarčiais jie užeidavo pas Konsuelą pranešti jai, kaip jaučiasi tie nelaimingieji ir pasiteirauti apie ją pačią. Jie visai nesuprato jos didvyriškumo.

Pagaliau paryčiui viskas nutilo. Sunkus miegas įveikė stipriausią gedulą. Gydytojas, netekęs jėgų, nuėjo prigulti. Porpora užsnūdo fotelyje, galva atsirėmęs į grafo Kristiano lovos kraštą. Viena Konsuela nejautė poreikio užsimiršti. Paskendusi savo mintyse, tai uoliai melsdamasi, tai pakiliai svajodama, ji teturėjo vieną nepakeičiamą bičiulį — nuliūdusį Cinabrą; ištikimas šuo vis žvilgčiojo į savo šeimininką, laižė jam ranką, maišydamas uodega pelenus židinyje, ir jau atpratęs nuo tos sudžiūvusios rankos glamonių, vėl nuolankiai gulėsi, padėdamas galvą ant nejudrių letenų.

Kai saulė, kildama pro sodo medžius, savo purpurine šviesa nušvietė Alberto veidą, kanauninkė pažadino Konsuelą iš susimąstymo. Grafas negalėjo atsikelti iš lovos, bet baronas Frydrichas mašinaliai atėjo pasimelsti prieš altorių kartu su seserimi ir kapelionu; paskui prašneko apie laidotuves, ir kanauninkė, vėl atgavusi jėgas buitiniams rūpesčiams, liepė pašaukti tarnaites ir senąjį Hansą. Čia gydytojas ir Porpora pareikalavo, kad Konsuela eitų pailsėti, ir ji pakluso, aplankiusi grafą Kristianą, kuris pažvelgė į ją tarytum nepastebėdamas. Negalimą buvo numanyti, ar jis miega, ar ne. Jis buvo atsimerkęs, kvėpavo ramiai, bet veidas buvo be jokios išraiškos.

Kai keletą valandų numigusi Konsuela atsibudo ir nulipo žemyn, jos širdis susigniaužė, pamačius ištuštėjusią svetainę. Albertą paguldė ant puošnių neštuvų ir nunešė į koplyčią. Jo tuščias fotelis tebestovėjo toje pačioje vietoje, kur vakar jį matė Konsuela. Tai buvo viskas, kas liko iš Alberto šiame kambaryje, kuris keletą tokių skausmingų dienų atstojo visai šeimai gyvenimą. Netgi jo šuns čia nebebuvo. Pavasario saulė gyvino liūdnas sienas ir įžūliai sode švilpavo strazdai.

Konsuela tyliai nuėjo pro praviras duris į gretimą kambarį. Grafas Kristianas tebegulėjo, iš pažiūros vis toks pat abejingas baisiai netekčiai. Jo sesuo, sutelkusi į jį visą savo rūpestį, kurį prieš tai skyrė Albertui, nenuilsdama jį slaugė. Baronas be jokios minties žiūrėjo į židinyje liepsnojančias pliauskas; tik ne-

valingai skruostais riedėjusios ašaros, kurių jis nė nemanė šluostytis, rodė, kad, deja, jis nėra netekęs atminties.

Konsuela priėjo prie kanauninkės ir norėjo pabučiuoti jai ranką, bet ši atitraukė ranką su nenugalimu pasibjaurėjimu. Vargšė Venceslava matė jaunojoje merginoje lemtingąją savo sūnėno pražūties priežastį. Nuo pat pradžių ji piktinosi jų santuokos projektu ir visomis jėgomis jai priešinosi; paskui pamačiusi, kad nepaisant išsiskyrimo nėra galimybės priversti Albertą jos atsisakyti ir kad nuo to priklauso jo sveikata, protas ir pati gyvybė, ji netgi ėmė trokšti tos santuokos ir skubino ją taip pat karštai, kaip kad pirma baisėjosi ir bjaurėjosi. Porporos atsakymas, aistringas Konsuelos polinkis į teatrą, nes maestro nepasidrovėjo priskirti jai šį jausmą,— žodžiu, Rudolštadtams tinkami pražūtingi pramanai, kurių jis prirašė keletą laiškų grafui Kristianui, nė karto nepaminėjęs tų, kuriuos buvo parašiusi pati Konsuela ir kuriuos jis buvo sunaikinęs,— visa tai senajam grafui atnešė daug skausmo ir baisiai papiktino kanauninkę. Ji ėmė nekęsti ir niekinti Konsuelą, kuriai, anot jos, ji būtų galėjusi atleisti lemtingą meilę, sumaišiusią Albertui protą, bet negalėjo susitaikyti su begėdiška išdavyste. Ji neįtarė, kad tikrasis Alberto žudikas buvo Porpora. Konsuela puikiai viską suprato ir būtų galėjusi pasiteisinti, bet ji prisiėmė visus priekaištus, nenorėdama kaltinti savo mokytojo ir atimti iš jo šios šeimos pagarbą ir draugystę. Be to, ji spėjo, kad jeigu vakar Venceslava ir galėjo iš motiniškos meilės atsižadėti pykčio ir pasibjaurėjimo, tai tie jausmai sugrįžo dabar, kai pasirodė, jog auka buvo beprasmė. Kiekvienas vargšės senės žvilgsnis, atrodo, kalbėjo: „Tu pražudei mūsų vaiką, nesugebėjai sugrąžinti jam gyvybės, o mums liko tik judviejų santuokos gėda".

Tas nebylus karo paskelbimas paskatino Konsuelą kuo greičiau nuraminti, kiek įmanoma, kanauninkę.

— Ar galėčiau paprašyti jūsų šviesybės paskirti man laiką pasikalbėti su jumis akis į akį?— nuolankiai ištarė ji.— Aš turiu išvykti rytoj prieš aušrą ir negaliu apleisti pilies, neišsakiusi jums savo ketinimų.

— Jūsų ketinimų! Beje, aš jau numanau juos,— kandžiai pastebėjo kanauninkė.— Nusiraminkite, sinjora, viskas bus sutvarkyta, ir į jūsų teises bus atsižvelgta.

— Priešingai, ponia, aš matau, kad jūs visiškai manęs nesuprantate,— paprieštaravo Konsuela.— Ir aš noriu kuo greičiau...

— Na gerai! Jeigu jau aš turiu išgerti ir šią taurę,— pertraukė ją kanaunininkė stodamasi,— tegu tai būna dabar, kol dar turiu jėgų. Eikite paskui mane, sinjora. Mano brolis, matyt, snaudžia. Ponas Siupervilis, kuris pažadėjo dar dieną juo pasirūpinti, bus toks malonus, kad pusvalandį mane pakeis.

Ji paskambino ir įsakė pašaukti gydytoją. Paskui, pasisukusi į baroną, tarė:

— Broli, jūs be reikalo rūpinatės, nes Kristianas kol kas dar nesuvokia savo skausmo. Gal ir nesuvoks, jo laimei, o mūsų nelaimei! Galbūt ši būsena, kurioje jis yra,— pabaigos pradžia. Aš neturiu pasaulyje nieko, išskyrus jus, broli: pasirūpinkitė savo sveikata, kurią be viso kito pakirto niūrus neveiklumas, į kurį nugrimzdote. Jūs pripratęs prie gryno oro ir judėjimo — eikite pasivaikščioti, pasiimkite šautuvą; medžioklės prievaizdas jus lydės su šunimis. Žinau, kad tai neišblaškys jūsų liūdesio, bet gal nors padės sveikatai — aš tuo tikra. Padarykite tai dėl manęs, Frydrichai. Taip liepia gydytojas, to prašo jūsų sesuo. Neatsakykite man. Tuo jūs labiausiai mane paguosite, nes jūs — paskutinė mano liūdnos senatvės viltis.

Baronas paabejojo, bet nusileido ir leidosi tarnų nuvedamas kaip vaikas į gryną orą. Gydytojas apžiūrėjo grafą Kristianą, kuris iš skausmo tarytum suakmenėjo, nors atsakinėjo į visus klausimus ir, atrodo, visus pažino.

— Temperatūra nelabai aukšta,— tyliai pasakė Siupervilis kanauninkei,— jeigu vakarop nepakils, tai galbūt viskas bus gerai.

Truputį nusiraminusi, Venceslava pavedė jam stebėti brolį, o pati nusivedė Konsuelą į senoviškai apstatytus erdvius kambarius, kur Konsuela dar nebuvo buvusi... Čia stovėjo didelė paradinė lova, kurios užuolaidos nebuvo užtrauktos daugiau kaip dvidešimt metų. Joje mirė Vanda Prachalic, grafo Alberto motina, tai buvo jos kambariai.

— Čia,— iškilmingai prabilo kanauninkė, prieš tai uždariusi duris,— mes radome Albertą lygiai prieš trisdešimt dvi dienas po jo pradingimo, trukusio dvi savaites. Nuo tos minutės jis daugiau čia nebeįėjo ir nebepakilo iš fotelio, kuriame vakar numirė.

Sausi šito pomirtinio biuletenio žodžiai buvo ištarti skausmingai ir kaip adatos susmigo į vargšės Konsuelos širdį. Po to kanauninkė nusiėmė nuo diržo raktų ryšulį, su kuriuo niekada nesiskirdavo, priėjo prie didelės raižyto ąžuolo spintos ir atidarė abejas duris. Konsuela joje pamatė visą kalną brangenybių, papilkėjusių nuo laiko, keistos formos, daugiausia senoviškų, papuoštų deimantais ir brangakmeniais.

— Štai šeimos brangenybės,— tarė kanauninkė,— priklausiusios mano marčiai iki jos vedybų su grafu Kristianu, štai, giliau, tos, kurios mums atiteko nuo mano senelės ir kurias aš ir broliai padovanojome marčiai, ir štai pagaliau tos, kurias jai nupirko vyras. Visa tai priklausė jos sūnui Albertui, o nuo šiol priklauso jums, kaip jo našlei... Imkite jas ir nebijokite, niekas jums čia jų neužginčys. Mes jų nevertiname. Jos mums nereikalingos. O dėl mano sūnėno motinos palikimo dokumentų, tai po valandos jie bus jūsų rankose. Viskas sutvarkyta, kaip jau jums sakiau, o tėvo palikimo dokumentų jums, deja, galbūt neteks ilgai laukti. Tokia buvo paskutinė Alberto valia. Mano duotas žodis jo akyse prilygo testamentui.

— Ponia,— atsakė Konsuela, pasibjaurėdama užtrenkusi spintos duris,— aš suplėšyčiau tokį testamentą, o jūsų prašau atsiimti savo žodį. Šitos brangenybės man reikalingos ne daugiau negu jums. Jeigu Albertas ir paliko jas man, tai, žinoma, manydamas, kad aš, pagal jo įprotį, išdalinsiu vargšams. Bet aš nemokėčiau vykusiai įvykdyti jo kilnių sumanymų. Neturiu dalykinių sugebėjimų ir būtinų žinių, kad išdalinčiau jas naudingai. Jūs, ponia, be šitų savybių dar turite ir krikščionišką sielą, tokią pat kilnią kaip ir Alberto, jums ir dera panaudoti šitą palikimą mielaširdystei. Perleidžiu jums visas savo teises, jeigu išties tokias turiu, ko aš nežinau ir niekuomet nepanorėsiu sužinoti. Meldžiu jūsų tik vienos malonės — niekada daugiau neįžeidinėkite mano išdidumo tokiomis spėlionėmis.

Kanauninkės veide kažkas pasikeitė. Konsuelos žodžiai nejučia sukėlė pagarbą, bet nesiryždama ja žavėtis, senė mėgino įtikinėti:

— Ką jūs ketinate daryti?— paklausė ji, atidžiai žvelgdama į Konsuelą.— Juk jūs neturtinga?

— Atleiskite, ponia, aš pakankamai turtinga — tenkinuosi mažu ir mėgstu darbą.

— Tai jūs ketinate grįžti... prie to, ką vadinate savo darbu?

— Kad ir kaip esu prislėgta skausmo, ponia, bet turiu tai padaryti. Tam yra rimtų priežasčių, ir sąžinė neleidžia man svyruoti.

— Ir jūs nenorite kitaip palaikyti savo naują padėtį visuomenėje?

— Kokią padėtį, ponia?

— Tą, kuri pritinka Alberto našlei.

— Aš niekuomet neužmiršiu, ponia, kad esu kilniojo Alberto našlė, ir mano elgesys visada bus vertas vyro, kurio netekau.

— Tačiau grafienė fon Rudolštadt vėl pasirodys scenoje!

— Kitos grafienės fon Rudolštadt, be jūsų, ponia kanauninke, nėra ir niekada nebus, jeigu neminėsime, žinoma, jūsų dukterėčios, baronienės Amalijos.

— Ar tik nesišaipote iš manęs, sinjora?— sušuko kanauninkė: Amalijos vardas paveikė ją nelyginant netikėtas nudegimas.

— Ką reiškia šis klausimas, ponia?— nustebusi paklausė Konsuela.— Dėl Dievo, pasakykite, kodėl nematau čia jaunosios baronienės? Dieve! Nejaugi ir ji numirė?

— Ne,— karčiai atsakė kanauninkė,— kad taip būtų! Nebekalbėkime daugiau apie Amaliją, ne apie ją kalba.

— Tačiau, ponia, esu priversta priminti jums tai, apie ką nepagalvojau anksčiau, o būtent — kad ji yra vienintelė ir teisėta jūsų šeimos dvarų ir titulų paveldėtoja. Štai kas turi nuraminti jūsų sąžinę dėl jums Alberto patikėtų brangenybių, jeigu įstatymas neleidžia pasinaudoti jums jomis savo naudai.

— Niekas negali atimti jums teisės į našlės dalį ir į titulą, jie pavesti jums priešmirtine Alberto valia.

— Niekas negali sutrukdyti man atsisakyti tų teisių, ir aš atsisakau. Albertas puikiai žinojo, kad aš nenoriu būti nei turtinga, nei grafiene.

— Bet visuomenė jums neduoda teisės atsisakyti šito.

— Visuomenė, ponia! Štai apie ją ir norėjau su jumis pakalbėti. Visuomenė nesupras nei Alberto meilės, nei jo šeimos atlaidumo tokiai neturtingai merginai kaip aš. Ji palaikys tai jo atminimo įžeidimu ir jūsų gyvenimo dėme. O man tai būtų pašaipų ir galbūt netgi gėdos šaltiniu, nes, kartoju, visuomenė nesupras to, kas čia tarp mūsų įvyko. Vadinasi, visuomenei nedera šito sužinoti, kaip kad nežino ir jūsų tarnai, nes mano mokytojas ir ponas gydytojas — vieninteliai mūsų slaptos santuokos pašaliniai liudininkai — dar jos nepaskelbė ir nepaskelbs. Už mokytoją aš garantuoju, o jūs galite ir privalote garantuoti gydytojo tylėjimą. Būkit dėl to rami, ponia! Nuo jūsų priklausys, ar nusinešite tą paslaptį į kapus, ir baronienė Amalija niekada dėl mano kaltės neįtars, kad aš turiu garbę būti jos pusseserė. Užmirškite paskutiniąją grafo Alberto valandą,— tai man ją reikia prisiminti, laiminti ją ir tylėti. Jūs ir taip turite daug priežasčių ašaroms, kad dar prisimintumėt skausmą ir pažeminimą, primenantį jums apie jūsų sūnėno našlės egzistavimą.

— Konsuela! Mano dukra! — raudodama sušuko kanauninkė.— Pasilikite su mumis! Jūsų didi siela ir protas! Nepalikite mūsų!..

— Šito norėtų ir visiškai jums atsidavusi mano širdis,— atsakė Konsuela, džiugiai priimdama jos glamones,— bet negaliu taip pasielgti, nes tuomet išaiškėtų mūsų paslaptis, o aš žinau, kad šeimos garbė jums brangesnė už gyvybę. Leiskite man, išsiveržus iš jūsų glėbio, padaryti jums tikrą paslaugą, kurią galiu!

Šios scenos pabaigoje kanauninkės išlietos ašaros palengvino baisią ją slėgusią naštą. Tai buvo jos pirmosios ašaros po sūnėno mirties. Ji priėmė Konsuelos auką, ir pasitikėjimas, su kuriuo senė pažiūrėjo į jos sprendimą, parodė, kad ji pagaliau įvertino merginos charakterio kilnumą. Venceslava su ja išsiskyrė, skubėdama apie viską pranešti kapelionui ir pasikalbėti su Porpora ir Superviliu, kad viską laikytų amžinoje paslaptyje.

PABAIGA

Konsuela pasijuto laisva ir visą dieną paskyrė pilies, sodo ir apylinkių apžiūrai, kad dar kartą pamatytų tas vietas, kurios primintų Alberto meilę. Įsijautusi ji pasiekė patį Šrekenšteiną ir prisėdo ant akmens toje baisioje dykvietėje, kur taip ilgai ir varginančiai kentėjo Albertas. Bet greitai drąsa apleido ją, įsiaudrino vaizduotė, ir jai pasivaideno, tarsi iš po uolos sklinda dusli dejonė. Ji netgi neišdrįso sau prisipažinti, kad aiškiai girdi šią dejonę: Alberto ir Zdenko jau nebebuvo, ir tokia klausos apgaulė galėjo būti tik kažkas liguisto, pražūtingo. Konsuela paskubėjo nusikratyti šio įspūdžio ir išeiti iš ten.

Temstant priėjusi prie pilies, ji susitiko baroną Frydrichą, kuris jau tvirčiau statė kojas ir šiek tiek buvo atkutęs taip mėgstamos medžioklės metu. Jį lydintys jėgeriai entuziastingai varė laimikį, siekdami sužadinti jam norą pašauti jį. Jis vis dar šaudė taikliai, o laimikį pakeldavo dūsaudamas.

„Štai jis gyvens ir ras paguodą",— pagalvojo jauna našlė.

Kanauninkė vakarieniavo arba apsimetė vakarieniaujanti brolio miegamajame. Kapelionas, pakilęs iš lovos nueiti į koplytėlę pasimelsti prie velionio kūno, pabandė sėsti už stalo, bet turėjo temperatūros, ir po pirmo kąsnio pasijuto blogai. Tai šiek tiek nuvylė daktarą. Jis buvo alkanas ir priverstas palikti karštą sriubą ir vesti kapelioną į jo kambarį, negalėjo susilaikyti nesušukęs:

— Ir būna tokių silpnų, vyriškumą praradusių žmonių! Čia tik du vyrai — kanauninkė ir sinjora!

Netrukus jis sugrįžo, nusprendęs per daug nesijaudinti dėl vargšo kunigo negalios, ir kartu su baronu prideramai pavakarieniavo. Porpora, baisiai prislėgtas, nors ir slėpė tai, buvo nepajėgus atverti burną nei pašnekesiams, nei maistui. O Konsuela mąstė tik apie paskutinę vakarienę už to paties stalo, kai ji sėdėjo tarp Alberto ir Andzoleto...

Paskui kartu su mokytoju ji ėmė ruoštis išvykti. Arkliai buvo užsakyti ketvirtai valandai ryto. Porpora lyg ir nenorėjo gultis, bet pasidavė prašomas ir įkalbinėjamas savo įdukros, kuri bijojo, kad tik jis nesusirgtų. Kad būtų labiau įtikinama, ji pasisakė, jog ir pati taip pat gulsianti.

Prieš išsiskirstydami į kambarius, jie užsuko pas grafą Kristianą. Jis ramiai miegojo, o Siupervilis, siekęs kuo greičiau palikti šią liūdną buveinę, tvirtino, kad ligonis jau nebekarščiuoja.

— Tai tiesa, pone?— tyliai paklausė jo Konsuela, išgąsdinta tokio skubotumo.

— Prisiekiu jums,— atsakė gydytojas,— šį kartą jis išgelbėtas. Tačiau privalau jus įspėti, kad ilgai jis neišgyvens. Šitokio amžiaus žmonės nejaučia aštraus sielvarto pirmomis minutėmis, bet kiek vėliau ilgesys ir vienatvė pradeda žudyti. Taigi būkite budri; juk nerimtai atsisakėte savo teisių?

— Visiškai rimtai, užtikrinu jus, pone,— atsakė Konsuela.— Ir mane stebina, kad jūs niekaip negalite patikėti tokiu paprastu dalyku.

— Leiskite man, ponia, abejoti tuo iki jūsų šešuro mirties. O kol kas jūs padarėte didelę klaidą, atsisakydama brangenybių ir titulo. Na nieko! Tam jūs turite savas priežastis, kurios man nežinomos, bet manau, kad tokia rimta asmenybė, kaip jūs, negalėtų pasielgti lengvabūdiškai. Aš prisiekiau garbės žodžiu saugoti šeimos paslaptį ir lauksiu, kol jūs išlaisvinsite mane nuo jos. Tam tikru laiku ir tam tikroje vietoje mano parodymai bus jums naudingi. Galite pasikliauti jais. Jūs visada rasite mane Baireite, jei Dievas teiksis pratęsti mano gyvenimą, ir vildamasis tuo, grafiene, bučiuoju jūsų rankeles.

Siupervilis atsisveikino su kanauninke, užtikrino, kad laiduoja už ligonio gyvybę, parašė paskutinį receptą, gavo stambią pinigų sumą, pasirodžiusią jam, beje, menka, palyginus su ta, kurią jis tikėjosi išvilioti iš Konsuelos, pasitarnaudamas jos interesams, ir dešimtą valandą vakaro apleido pilį, nustebindamas ir sukeldamas Konsuelos pasipiktinimą savo gobšumu.

Baronas nuėjo miegoti, jausdamasis daug geriau negu išvakarėse. Kanauninkė paliepė pastatyti jai lovą šalia Kristiano. Dvi kambarinės liko budėti šiame kambaryje, du tarnai — pas kapelioną ir senasis Hansas — pas baroną.

„Laimė, skurdas ir praradimai nepadidina jų sielvarto,— pagalvojo Konsuela.— Bet kas bus šalia Alberto šią niūrią naktį po koplyčios skliautais? Aš — juk tai mano antroji ir paskutinė santuokinė naktis!"

Ji palaukė, kol pilyje viskas nutilo ir ištuštėjo, ir, kai išmušė pusiaunaktį, užsidegė mažą lemputę ir nuėjo į koplyčią. Gale galerijos ji susidūrė su dviem pilies tarnais. Iš pradžių jos pasirodymas labai išgąsdino juos, bet paskui prisipažino jai, kodėl jie čia. Jiems buvo liepta budėti visą naktį prie pono grafo kūno, bet baimė sutrukdė jiems, ir jie bevelijo budėti ir melstis prie durų.

— Kokia baimė?— paklausė Konsuela; ją įžeidė tai, kad toks didžiadvasis šeimininkas jau nesužadina savo tarnams kitokio jausmo, išskyrus baimę.

— Ką padarysi, sinjora,— atsakė vienas iš tarnų; jiems į galvą neatėjo, kad prieš juos grafo Alberto našlė,— mūsų jaunas ponas turėjo nesuvokiamų pažinčių ir santykių su dvasių pasauliu. Jis kalbėjosi su mirusiaisiais, rasdavo paslėptus daiktus, niekada nesilankydavo bažnyčioje, valgydavo kartu su čigonais... žodžiu, sunku pasakyti, kas gali atsitikti su tuo, kas praleis šią naktį koplyčioje. Nors užmuškite, mes nepasiliktume ten. Pažvelkite į Cinabrą! Jo neįleidžia į šventovę, ir jis ištisą dieną pragulėjo prie durų, nevalgydamas, nejudėdamas ir nekaukdamas. Jis puikiai supranta, kad ten jo šeimininkas ir kad jis miręs. Štai todėl šuo nė karto ir nesiprašė pas jį. Bet kai tik išmušė vidurnaktį, čia jis ėmė blaškytis, uostinėti, krapštyti duris ir stūgauti, tarsi jausdamas, kad jo šeimininkas ten ne vienas ir neguli miręs.

— Jūs niekingi kvailiai! — su pasipiktinimu atsakė Konsuela.— Jeigu jūsų širdys būtų bent kiek karštesnės, nebūtų tokios silpnos jūsų galvos! — Ir ji įėjo į koplyčią, didžiam bailių sargų nustebimui ir išgąsčiui.

Dieną Konsuela nenorėjo užeiti pas Albertą. Ji žinojo, kad jis yra apsuptas katalikiškų apeigų prabangos, ir bijojo supykdyti jo sielą, tebegyvenančią jos sieloje, nors ir išoriškai dalyvaudama ceremonijose, kurias jis visados atmesdavo. Konsuela laukė šios minutės. Nusiteikusi niūriai aplinkai, kokią katalikų bažnyčia turėjo būti apgaubusi mirusįjį, ji priėjo prie katafalko ir be baimės žiūrėjo į Albertą. Ji būtų pamaniusi, kad įžeidžia brangius, šventus palaikus, rodydama jausmą, kuris būtų toks sunkus mirusiems, jeigu jie galėtų sužinoti apie jį. O kas gali laiduoti, kad jų siela, atsiskyrusi nuo kūno, nemato mūsų baimės ir neišgyveno dėl to kartaus sielvarto? Bijoti mirusių — tai bjauri silpnybė. Tai pati kasdieniškiausia ir pati žiauriausia šventvagystė. Motinos nepažįsta tokios baimės.

Albertas gulėjo brokato ložėje, papuoštoje keturiuose kampuose giminės herbais. Jo galva ilsėjosi ant juodo aksomo pagalvio, apibarstyto sidabriniais blizgučiais. Iš tokio pat aksomo buvo sumeistruotas baldakimas. Triguba žvakių eilė apšvietė jo blyškų veidą, ramų, švarų, vyrišką; rodėsi, jis tarsi ramiai miega. Paskutinį iš Rudolštadtų, jų šeimos papročiu, aprengė senoviniu jo pirmtakų kostiumu. Ant galvos buvo grafo karūna, prie šono — špaga, prie kojų — skydas su herbu, o ant krūtinės — kryžius su Nukryžiuotuoju. Ilgi plaukai ir juoda barzda užbaigė jo panašumą į senovės riterius, kurių statulos, iškirstos ant jo pirmtakų kapų, ilsėjosi aplink. Grindys buvo nubertos gėlėmis ir aromatinės žolės lėtai degė paauksintose smilkyklėse, stovinčiose keturiuose jo mirties ložės kampuose...

Tris valandas Konsuela meldėsi už savo vyrą, stebėdama jo didingą ramybę. Mirtis, suteikusi jo veidui tam tikro griežtumo, mažai pakeitė jį, ir Konsuela, gėrėdamasi jo grožiu, kartais pamiršdavo, kad jis nebegyvas. Jai vaidenosi, kad ji girdi jo kvė-

pavimą, o kai minutei pasitraukdavo, kad įmestų aromatinių žolių į smilkykles ir pataisytų žvakes, jai rodėsi, tarsi girdi silpną krebždesį ir mato lengvą užuolaidų ir drapiruočių virpėjimą. Tuoj pat ji grįždavo prie jo, bet, žiūrėdama į atšalusias lūpas ir sustingusią krūtinę, nusikratydavo trumpalaikių vilčių.

Kai laikrodis išmušė tris, Konsuela pakilo ir pabučiavo į lūpas savo vyrą; tai buvo jos pirmas ir paskutinis meilės bučinys.

— Sudie, Albertai! — garsiai ištarė ji, pagauta religinės ekstazės.— Tu dabar neturėdamas daugiau abejonių, skaitai mano širdyje. Nėra daugiau debesų tarp mūsų, ir tu žinai, kaip aš myliu tave. Tu žinai, kad nors ir atsisveikinu su tavo šventais palaikais ir palieku juos tavo šeimos rūpesčiui, kuri rytoj, įveikusi savo silpnumą, ateis pažvelgti į tave, tai nereiškia, kad aš atsisakau nuo amžinos tavo atminties ir nustoju galvoti apie tavo meilę. Tu žinai, kad ne užmarši našlė, o ištikima žmona išeina iš tavo namų ir amžiams išsineša tave savo sieloje. Sudie, Albertai! Tu teisingai pasakei: „Mirtis įsiterpia tarp mūsų ir tarsi išskiria mus, bet tik tam, kad sujungtų amžinybėje". Atsidavusi tikėjimui, kurį tu suteikei man, įsitikinusi, kad tu užsitarnavai savo Dievo meilę ir malonę, aš neverkiu dėl tavęs, ir niekados mano mintyse tu nepasirodysi man tariamu ir nuodėmingu numirėlio pavidalu. Nėra mirties, Albertai! Tu buvai teisus, mano širdis tai jaučia, nes myliu tave dabar labiau negu bet kada.

Kai Konsuela ištarė paskutiniuosius žodžius, užuolaidos už baldakimo staiga sujudėjo, prasivėrė, ir pasirodė išbalęs Zdenko veidas. Iš pradžių ji nusigando, pripratusi žiūrėti į jį kaip į savo mirtiną priešą. Bet Zdenko akyse švietė švelnumas, ir, ištiesdamas jai virš mirties lovės savo kietą ranką, kurią ji nesvyruodama paspaudė, jis šypsodamasis tarė:

— Vargšiuke mano! Susitaikykime prie jo miego lovės! Tu geras Dievo sutvėrimas, ir Albertas patenkintas tavimi. Patikėk, jis laimingas šią minutę; jis taip gerai miega, mūsų brangusis Albertas! Aš atleidau jam, tu matai. Aš vėl atėjau pas jį, kai tik sužinojau, kad jis miega. Dabar aš daugiau jo nepaliksiu, išsivesiu jį ryt į olą, ir ten mes vėlei kalbėsimės su juo apie Konsuelą — Consuelo de mi alma! Eik pailsėk, mano dukra! Albertas ne vienas: Zdenkas čia, visados čia. Jam nieko nereikia. Jam taip gera su savo draugu. Nelaimės išvengta, blogis sunaikintas, mirtis nugalėta... Trigubai laiminga diena atėjo... „Įskausdintas tenusilenkia tau!.."

Konsuela nebeturėjo daugiau jėgų pakelti vaikišką nelaimingo pamišėlio džiaugsmą. Ji švelniai atsisveikino su juo, ir, kai ji vėl atvėrė koplyčios duris, Cinabras puolė prie savo senojo draugo, kurį jau anksčiau jautė ir kvietė džiaugsmingu lojimu.

— Vargšas Cinabras, ateik čionai! Aš paslėpsiu tave po tavo šeimininko lova,— kalbėjo Zdenkas, glostydamas šunį taip švelniai, tarsi jis būtų jo kūdikis.— Ateik, ateik, mano Cinabre! Štai mes visi trys ir vėl drauge! Ir neišsiskirsime daugiau!

Konsuela nuėjo žadinti Porporos. Po to pirštų galiukais įėjo į grafo Kristiano kambarį ir atsistojo tarp jo ir kanonisės lovos.

— Tai jūs, dukra mano?— paklausė senukas, dėl to nė kiek nenustebdamas.— Labai džiaugiuosi jus matydamas. Nežadinkit mano sesers,— ji, garbė Dievui, kietai įmigusi. Eikite pailsėti ir jūs. Aš visai ramus. Mano sūnus išgelbėtas; dabar pasitaisysiu ir aš.

Konsuela pabučiavo jo žilus plaukus, jo raukšlėtas rankas ir pasistengė neparodyti ašarų, kurios galėjo galbūt atverti jam akis. Ji nesiryžo pabūčiuoti kanonisės, pagaliau pirmąsyk užmigusios po mėnesio bemiegių naktų.

„Dievas užbrėžė ribą jų kančiai pačioje jos viršūnėje,— pagalvojo Konsuela.— O! Jeigu šie nelaimingieji galėtų ilgiau užsibūti geradario nuovargio valdžioje!"

Po pusvalandžio Milžinų pilies pakeliamojo tilto grotos nusileido už Porporos ir Konsuelos, kurios širdis plyšo dėl to, kad jai teko palikti šiuos kilmingus senukus. Ir ji netgi nepagalvojo, kad rūsti pilis, kur už tiekos griovių ir grotuotų vartų buvo paslėpta tiek turtų ir tiek kentėjimų, tapo dabar grafienės fon Rudolštadt nuosavybe...

„Konsuelos" pabaiga

P a s t a b a. Tie mūsų skaitytojai, kurie per daug pavargo, sekdami begalinius nuotykius ir pavojus, grėsusius Konsuelai, dabar gali atsipūsti. O tie, be jokių abejonių, jų ne tiek daug, kurie dar nepritrūko drąsos, kitame romane sužinos apie tolimesnes Konsuelos keliones ir apie tai, kas nutiko grafui Albertui po mirties.

1842—1843

Paaiškinimai

P. 17. Šventasis Venceslavas (Vaclovas) — čekų hercogas, gyvenęs X a. pradžioje. Skatino krikščionybės plitimą Čekijoje; laikomas Čekijos globėju.

P. 26. Fuksas Johanas Jozefas (1660—1741) — austrų kompozitorius ir muzikos teoretikas. Jo knyga „Žingsnis į Parnasą" (1725) XVIII a. buvo vienas iš pagrindinių muzikos pedagogikos veikalų.

P. 27. Tuojau papasakosiu jums viską.— Žorž Sand pasakojimas apie Haidno vaikystę paremtas jo biografija, išspausdinta Stendalio knygoje „Laiškai, parašyti Austrijos Vienoje, apie žymųjį kompozitorių Jozefą Haidną..." (1814)

P. 28. Švento Stepono katedra — gotikinė Vienos katedra, pastatyta XII a. Jaunasis Haidnas, apie kurį rašoma šiame skyriuje, į katedros berniukų chorą buvo priimtas 1740 m.

Reiteris Georgas (Reiteris sūnus; 1708—1772) — austrų kompozitorius, kūrė operas ir bažnytinę muziką.

Matezonas Johanas (1681—1764) — vokiečių kompozitorius ir dirigentas, veikalų apie muzikos istoriją autorius.

P. 29. ...dėl kažkokios prūsiškos kaselės! — Šukuosena su kasele, kurią įvedė į madą Frydrichas Vilhelmas I Prūsijos armijoje, XVIII a. buvo vyraujanti vyriška šukuosena, o vėliau, pradėjusi eiti iš mados, tapo pajuokos objektu.

P. 30. Emanuelis Bachas (1714—1788) — vokiečių kompozitorius, antrasis Johano Sebastiano Bacho sūnus. Išgarsėjo sonatomis ir koncertais fortepijonui.

Metastazijus Pjetras (tikroji pavardė — Trapasis; 1698—1782) — garsus italų poetas ir dramaturgas: jo tekstams rašė operas daugiau kaip šimtas kompozitorių, tarp jų Hendelis, Gliukas, Haidnas ir Mocartas.

P. 55. „Pasaulio sutvėrimas"— Haidno oratorija, parašyta 1798 m. tekstui, kurį sukūrė Lidlis pagal Miltono poemą „Prarastas rojus".

P. 54. Esterhaziai — austro-vengrų magnatų šeima, kurioje Haidnas tarnavo nuo 1761 m.

P. 57. Karalius Frydrichas — Frydrichas II (1712—1786), Prūsijos karalius. Laikėsi agresyvios užsienio politikos, buvo Europoje kilusių jo valdymo metais karų iniciatorius. Frydricho II reformos (įstatymas apie pakantumą religijoms, spaudos reglamentacija ir kt.), kurių tikslas buvo Prūsijos absoliutizmo stiprinimas, jam sukūrė „apsišvietusio monarcho reputaciją.

P. 60. Amfitrionas — Alkmenės, Heraklio motinos, vyras. Jo vardas tapo bendriniu dėl Moljero komedijos, kur Amfitrionas pavaizduotas vaišingu šeimininku.

P. 61. Ši princesė...— Žr. Žorž. Sand pastabą IX skyriuje (41 p.).

P. 62. Serpentas — medinis pučiamasis muzikos instrumentas, kurio korpusas susirangiusio žalčio pavidalo.

P. 74. Trenkas Frydrichas fon (1726—1794) — prūsų avantiūristas. Buvo Frydricho II karininku-pasiuntiniu; apkaltintas išdavyste, buvo įkalintas tvirtovėje, pabėgo, stojo tarnauti į karo tarnybą Rusijoje, pasitraukė į Austriją, po to atsirado Prūsijoje, buvo areštuotas ir kalėjime išbuvo dešimt metų. Gavęs laisvę, išvyko

į Paryžių ir Londoną, kur atlikinėjo slaptus Vienos dvaro pavedimus. Per Prancūzijos revoliuciją vėl nuvyko į Prancūziją. Ten buvo apkaltintas šnipinėjimu ir giljotinuotas.

P. 75. Godicas Augustas Jozefas fon (1706—1778) — austrų grafas, menų gerbėjas.

P. 76. Tartinis Džuzepė (1692—1770) — italų smuikininkas ir kompozitorius.

P. 79. Vilhelmas Storasis — Prūsijos karalius Frydrichas Vilhelmas I (1688—1740),Frydricho II tėvas.

P. 80. Saksonijos maršalas — Moricas Saksonietis (1696—1750), talentingas karvedys, nesantuokinis Saksonijos kurfiursto Augusto Stipriojo sūnus. 1720 m. ėmė tarnauti Prancūzijoje, per Austrijos įpėdinystės karą iškovojo daugelį puikių pergalių, už tai gavo Prancūzijos maršalo laipsnį. Morico Saksoniečio dukra Aurora de Saks buvo Žorž Sand senelė.

Pandurai — nereguliarūs pėstininkų būriai, formuojami Habsburgų valdomoje Vengrijoje ir Chorsatijoje.

...naująsias sabinietes...— Pagal legendą, senovės romėnai, norėdami padidinti miesto gyventojų skaičių, pagrobė gretimos sabinų genties merginas ir jas vedė.

P. 85. Paeras Ferdinandas (1771—1839) — italų kompozitorius, kūręs operas.

P. 86. Ramo Žanas Filipas (1683—1764) — prancūzų kompozitorius ir muzikos teoretikas.

Meilės violončelė (viola d'amur) — strykinis instrumentas, pagal registrą atitinkantis altą. Jos tembras itin minkštas ir švelnus.

P. 96. „Amžinasis žydas"— Viduramžių padavimų personažas žydas Ahasveras, pasmerktas klajoti iki pasaulio pabaigos už tai, kad prie savo namų slenksčio neleido pailsėti Jėzui Kristui, nešusiam kryžių į bausmės vietą.

P. 100. Holcbaueris Ignacas (1711—1783) — austrų kompozitorius.

P. 103. Ponas kanauninkas buvo apie penkiasdešimties metų žmogus...— Prancūzų tyrinėtojos Terezos Mariks Spir, knygos „Žorž Sand ir muzika" (1955) autorės, spėjimu, kanauninko paveiksle atsispindi Žorž Sand giminaičio abato Bomono ir jo dėdės Fransiuelio bruožai.

Augustas Antrasis (1670—1733) — Lenkijos karalius ir Saksonijos kurfiurstas, pramintas „Augustu Stipriuoju".

Reiteris tėvas — Reiteris Georgas (1656—1738), austrų kompozitorius ir švento Stepono katedros vargonininkas ir kapelmeisteris.

P. 105. Siksto koplyčia — popiežiaus koplyčia Romoje. Pavadinta popiežiaus Siksto IV vardu, prie kurio ji buvo pastatyta.

P. 107. Vikaras — katalikų dvasininko arba vyskupo padėjėjas.

P. 113. Beneficija — Katalikų bažnyčios tarnyba, susijusi su pajamų straipsniais.

P. 114. Kapitula — čia: vyskupo katedros komisija.

P. 118. ...galėjo sau pritaikyti pasakėčią apie kiškį ir varles...— Lafonteno pasakėčioje bailus kiškis, susitikęs varles, įsitikina, kad pasaulyje yra gyvių, kuriems ir jis gali įvaryti baimės.

P. 128. Gravina Džanas Vinčensas (1664—1718) — italų mokslininkas teisininkas, rašytojas ir literatūros kritikas. Pirmasis įžvelgė Metastazijaus talentą ir, įsisūnijęs jaunąjį poetą, visaip padėjo jo kūrybiniam lavinimuisi.

P. 134. Šventas Vinsentas — Vinsentas de Polis (1576—1660), prancūzų vienuolis, labdaringų draugijų ir įstaigų įkūrėjas. Rūpinosi palengvinti nuteistųjų dalią, padėjo našlaičiams ir senjems.

Kaldara Antonijus (apie 1670—1736) — produktyvus kompozitorius, kūręs Vienoje, Romoje ir Madride.

Predijeris Lukas Antonijus (1688—1769) — kompozitorius, kūręs operas, virš dvidešimties metų tarnavo rūmų kapelmeisteriu Vienoje.

...naujasis Albanis...— Matyt, galvoje turimas garsus italų tapytojas Francheskas Albanis (1578—1660), pramintas „dailės Anakreontu".

...nieko neparašė Porporai...— Kalbama apie tą laiką, kai Porpora buvo Vienoje. Ankstesniais metais Metastazijaus tekstams jis buvo sukūręs aštuonias operas.

P. 148. Buonončinis Džovanis Batistas (1670—1747) — kompozitorius ir violončelistas.

Motetas — vokalinės daugiabalsės muzikos žanras, kur susipina keletas savarankiškų melodijų su skirtingais tekstais.

...po atkaklios kovos su Hendeliu...— Rungtyniavimas tarp Buonončinio ir Hendelio, trukęs dešimt metų, įgavo politinio konflikto pobūdį. Buonončinį palaikė įtakingi aristokratai, susitelkę apie hercogo Malboro šeimą, o Hendelį — karalius ir karalienė.

P. 149. ...sunku buvo... įsivaizduoti jį Didona arba Galatėja.— Kalbama apie lyrines Metastazijaus dramas „Apleistoji Didona" (1724) ir „Galatėja" (1722).

P. 152. Tezi (Tezi Tramontini) Viktorija (1700—1775) — garsi italų dainininkė.

P. 155. ...kankinamų tokio „aprobacijos troškulio"...— Kalbama apie asmenis, trokštančius garbės, visuotinio pagyrimo. Terminas „aprobacijos troškulys" („aprobatyvumas") buvo populiarus tarp frenologijos šalininkų — neteisingos teorijos apie ryšį tarp kaukolės formos ir žmogaus dvasinių savybių. Antai garsus kritikas Teofilis Tore, „Frenologijos ir fiziognomikos žodyno menininkams" autorius, tvirtino, kad aprobacijos troškulys būdingas asmenims, turintiems kaukolę, išsitempusią į viršų ir atgal.

P. 158. „Polifemas"— Porporos opera Paolo Antonijaus Rolio siužetu, pirmą kartą pastatyta Londone 1735 m.

P. 162. Fuzinų lagūnos — lagūnos šalia Fuzino miesto, šeši kilometrai nuo Venecijos.

P. 166. Kamuojamas tos pačios hipochondrijos, kuriai netrukus buvo skirta pražudyti Žaną Žaką Ruso...— Paskutiniaisiais gyvenimo metais Ruso apėmė persekiojimo manija.

P. 171. Laisa — kelių graikų heterų vardas.

Prūsijos Vilhelmina — Sofija Frederika Vilhelmina, Baireito markgrafienė (1709—1758), vyriausioji Frydricho Vilhelmo I duktė. Jos prancūzų kalba parašyti memuarai buvo išleisti 1810 m.

P. 173. Kaunicas Vencelis Antonas (1711—1794) — austrų valstybės veikėjas ir diplomatas.

P. 174. Medūza — antikos mitologinė pabaisa, mergina su gyvačių plaukais; nuo jos žvilgsnio žmonės pavirsdavo akmenimis.

Huronas — filosofinės Voltero apysakos „Atviraširdis" (1767 m.) herojus.

Ponia Holcbauer — dainininkė Rozalija Andreides.

P. 181. — Tai, ką tau papasakosiu...— Kulmbacho princesės istoriją Žorž Sand paėmė iš Sofijos Frederikos Vilhelminos, Baireito markgrafienės, memuarų.

P. 182. Imperatorienė Amalija — imperatoriaus Karolio VII žmona.

P. 183. „Išvaduotoji Betulija"— Betulija — miestas, kurį buvo apsupęs asirų karvedys Olofernas ir kurį išgelbėjo gražioji Judita. Sužavėjusi Oloferną, Judita naktį nukirto jam galvą (Biblija).

Juozapas II (1741—1790) — Austrijos imperatorius (nuo 1780 m.), vienas pagrindinių „moksliškojo absoliutizmo" atstovų.

P. 190. Kamža — katalikų kunigo liturginis drabužis.

P. 193. „Atilijus Regulas".— Operos siužeto pagrindą sudaro romėnų karvedžio Atilijaus Regulo (III a. p. m. e.), patekusio į kartaginiečių nelaisvę, istorija. Metastazijaus tekstui operas kūrė Hasė ir Jomelis.

P. 194. ...dieviškosios Veneros vaidmenyje...— Kalbama apie operą „Hesperidžių sodai", kurios tema — Veneros ir Adonio meilė. Muziką Metastazijaus žodžiams sukūrė Porpora.

P. 196. Althan Marija Ana Jozefa (1689—1755) — ispanų markizo Pinjatelio duktė, turėjusi didelę įtaką Vienos dvare; Metastazijaus globėja.

P. 203. Rusijos carienė — imperatorė Jelizaveta Petrovna, valdžiusi nuo 1741 iki 1761 m.

Pompadur (Žana Antuanetė Puason; 1721—1764) — markizė, Liudviko XV favoritė, turėjusi neribotą įtaką karaliui ir faktiškai valdžiusi Prancūziją.

P. 210. Favaras Šarlis Simonas (1710—1792) — prancūzų dramaturgas, rašė pjeses Komiškosios operos teatrui.

P. 220. „Antigonas"— Operos siužeto pagrindą sudaro pasakojimas apie Makedonijos valdovą Antigoną, perleidusį savo mylimą Egipto kunigaikštytę Berenikę sūnui Demetrijui.

...paties nedėkingiausio iš mokinių...— Galvoje turimas Porporos ir Hasės rungtyniavimas, apie kurį užsimenama romano LXX skyriuje.

Ismenė — Antigono duktė, mylinti jo priešą — epyrų karalių Aleksandrą.

P. 230. „Zenobija"— Operos siužetas remiasi Tacito pasakojimu. Armėnijos karaliaus Mitridato-Zenobijo duktė myli Partų princą Tiridatą, bet tėvo verčiama išteka už Radamisto, Iberijos caro sūnaus. Mitridato nužudymas priverčia Radamistą ir Zenobiją bėgti. Užkluptas priešų, Radamistas nuduria žmoną ir įmeta ją į Arakso upę. Piemenys išgelbsti Zenobiją ir atveda pas Tiridatą, bet ji lieka ištikima Radamistui.

...jo lyra, užmesta ir užmiršta per karą...— Kalbama apie Austrijos įpėdinystės karą.

Antigonė — Sofoklo tragedijos „Edipas Kolone" ir „Antigonė" herojė.

Klitemnestra — Eschilo tragedijos „Agamemnonas" herojė (trilogijos „Orestėja" I dalis), taip pat tragedijų: Sofoklo „Elektra" ir Euripido „Elektra".

Medėja — to paties pavadinimo Euripido tragedijos herojė.

...gailius trojiečių... chorus... Kalbama apie Euripido tragediją „Trojietės", kurioje pavaizduotos Trojos moterų, pavergtų graikų nugalėtojų, kančios.

Dardanija — Trojos miestas, pavadintas trojiečių pradininko Dardano vardu.

Eumenidės — kerštos deivės, persekiojančios ir baudžiančios nusikaltėlius. Pavaizduotos Eschilo („Eumenidės"— trilogijos „Orestėja" III dalis), Sofoklo („Edipas Kolone") ir Euripido („Orestas") tragedijose.

P. 231. Andromachė — to paties pavadinimo Euripido tragedijos herojė.

Ariadnė —„Ariadnės laiško Tezėjui" iš Ovidijaus rinktinės „Herojės" herojė ir Katulo eilėraščio „Pelėjo ir Fetidės vestuvės" herojė.

Aglaja — operos „Zenobija" herojė, piemenaitė, kuri pasirodo esanti Zenobijos sesuo.

Zeporas — operos „Zenobija" herojus, tariamas Radamisto draugas, įsimylėjęs Zenobiją.

Demetrijus — operos „Antigonas" herojus, karaliaus Antigono sūnus, mylintis Berenikę.

P. 232. Klitandras — tradicinis herojaus meilužio vardas XVII—XVIII a. prancūzų literatūroje.

„Vietos koloritas"— tam tikros epochos nacionalinio ir istorinio savitumo atkūrimas, tam tikros tautos charakteringų buities, papročių, visos gyvenimo sanklodos bruožų pavaizdavimas. Sampratą „vietos koloritas" vartoti pradėjo rašytojai romantikai, pasisakę prieš žmogaus vaizdavimą už laiko ir erdvės ribų klasicizmo atstovų kūriniuose.

P. 234. „Impresarijus iš Kanarų salų"— dviejų dalių intermedija, kuriai muziką sukūrė Leonardas Leo. Pirmą kartą buvo pastatyta Venecijoje 1741 m.

P. 239. Tenirsas Davidas Jaunesnysis (1610—1690) — garsus flamandų dailininkas. Tapė scenas iš liaudies gyvenimo, peizažus, interjerus.

Dou Gerardas (1613—1675) — olandų dailininkas, Rembranto mokykla. Jo buitinėms scenoms, portretams būdinga kruopšti apdaila, subtilios detalės.

„Indijos šaltiniai"— pirmieji žodžiai vieno Hugo eilėraščio, įėjusio į rinktinę „Spinduliai ir šešėliai" (1840).

P. 241. ...kroatų plėšikų...— Kroatai — chorvatai. XVII—XVIII a. kroatais vadino kariuomenę, sudarytą Habsburgų monarchijos pietinių slavų žemėse.

Francas fon Trenkas (1711—1749) — austrų avantiūristas, Frydricho fon Trenko pusbrolis (žr. p. 321 pastabą). Per Austrijos įpėdinystės karą vadovavo pandurų būriui, veikusiam Čekijoje. 1746 m. buvo apkaltintas plėšikavimu ir nuteistas kalėti iki gyvos galvos.

P. 242. ...iš aukso indų, pagrobtų nuo Prūsijos karaliaus Zore...— Mūšyje tarp Prūsijos kariuomenės ir jungtinės Austrijos—Saksonijos armijos prie Zoro kaimo (Čekija) 1745 m. rugsėjo 30 d. Franco fon Trenko būriui pasisekė užgrobti Frydricho II palapinę. Trenko priešai tvirtino, kad nepasotinamas noras pasipelnyti sutrukdė jam paimti nelaisvėn patį karalių ir smogus į užnugarį laimėti mūšį.

P. 259. ...grandinės... ir badą...— Kalbama apie Frydricho fon Trenko metus, praleistus Magdeburgo kalėjime.

P. 264. Pelnicas Karlas Liudvikas fon (1692—1775) — vokiečių avantiūristas, pabuvojęs daugelyje Europos šalių. Ilgą laiką užėmė vyriausiojo ceremonmeisterio pareigas Frydricho II dvare. Paliko šmaikščius memuarus.

San Susi (pr. sans-souci —„nerūpestingumas")— rūmai Potsdame, pastatyti 1745—1747 m.; mėgstama Frydricho II poilsio vieta.

P. 269. Bernadone (Bernadonas) — populiaraus XVIII a. austrų aktoriaus Felikso fon Kurco (1717—1784), muzikinių komedijų ir farsų autoriaus pavardė.

Teatras prie Karinto vartų — demokratinis Vienos teatras, statęs komedijas, baletus, komiškas ir „stebuklingas" operas.

„Šlubas velnias"— komiška opera. Žorž Sand ją klaidingai vadina baletu. Šitos jaunojo Haidno operos, pastatytos 1752 m. teatro prie Karinto vartų, libretą parašė Bernadonas-Kurcas pagal to paties pavadinimo Lesažo apysaką.

P. 279. Laivynas apsupo naująją Kleopatrą...— Galvoje turimas jūros mūšis prie Akcijaus (31 m. p. m. e. rugsėjo 2 d.), kuriame karalienė Kleopatra vadovavo Egipto laivynui.

P. 282. Eliziejaus laukai — tas pats, kas Eliziumas, palaimintųjų, anas pasaulis. Pirmą kartą paminėtas „Odisėjoje" (IV giesmė, 563 eilutė).

P. 283. ...nusiųsime vieną iš danaidžių į Stikso krantą...— Argoso caro Danajo dukterys, savo tėvo įsakymu nužudžiusios savo vyrus, po mirties buvo pasmerktos amžinai pilti vandenį į statinę be dugno.

P. 290. Jonas Nepomukas (1345—1393) — čekų šventikas, vyriausiasis Prahos arkivyskupo vikaras. Legenda apie jį papasakota CIII romano skyriuje.

Jis išvogė būgną, padarytą iš Jano Žižkos odos...— Pasak legendos, Žižka prieš mirtį paliepė, kad iš jo odos būtų padarytas būgnas. Jis išpranašavo, kad to būgno garsas kels siaubą priešams ir vers juos pabėgti. Žorž Sand nesutiko su Žako Lanfano, knygos apie husitų karus autoriaus, nuomone, laikiusio šį pasakojimą prasimanymu. Apybraižoje „Janas Žižka" ji remiasi Frydricho II laišku Volterui, kuriame karalius rašė radęs Prahoje būgną, padarytą iš Jano Žižkos odos, ir atsivežęs jį į Berlyną.

P. 294. Glacko kalinys — Frydrichas fon Trenkas (žr. pastabą 74 p.).

Budenbrokas Johanas Jobstas Henrikas Vilhelmas fon (1707—1781) — Frydricho II adjutantas, nuo 1765 m. vadovavo Prūsijos karo akademijai.

P. 295. Barberini (teisingai — Barberina) — italų šokėjos Kampanijos (1721—1799) vardas. Nuo 1743 m. šoko Berlyno operos teatro italų trupėje, 1749 m. slapta susituokė su vyriausiuoju Samuelio fon Kocėjaus, Frydricho II kanclerio, sūnumi.

Karolis IV (1316—1378 — Čekijos karalius Karolis I), Šv. Romos imperijos imperatorius, Vokietijos karalius. Jam valdant, buvo pastatyta naujoji Prahos miesto dalis.

P. 303. Siupervilis Danielis fon (1692—1773) — olandų gydytojas. Didelę savo gyvenimo dalį praleido Vokietijoje, iš pradžių Baireito markgrafienės dvare, po to Braunšveigo hercogo dvare.
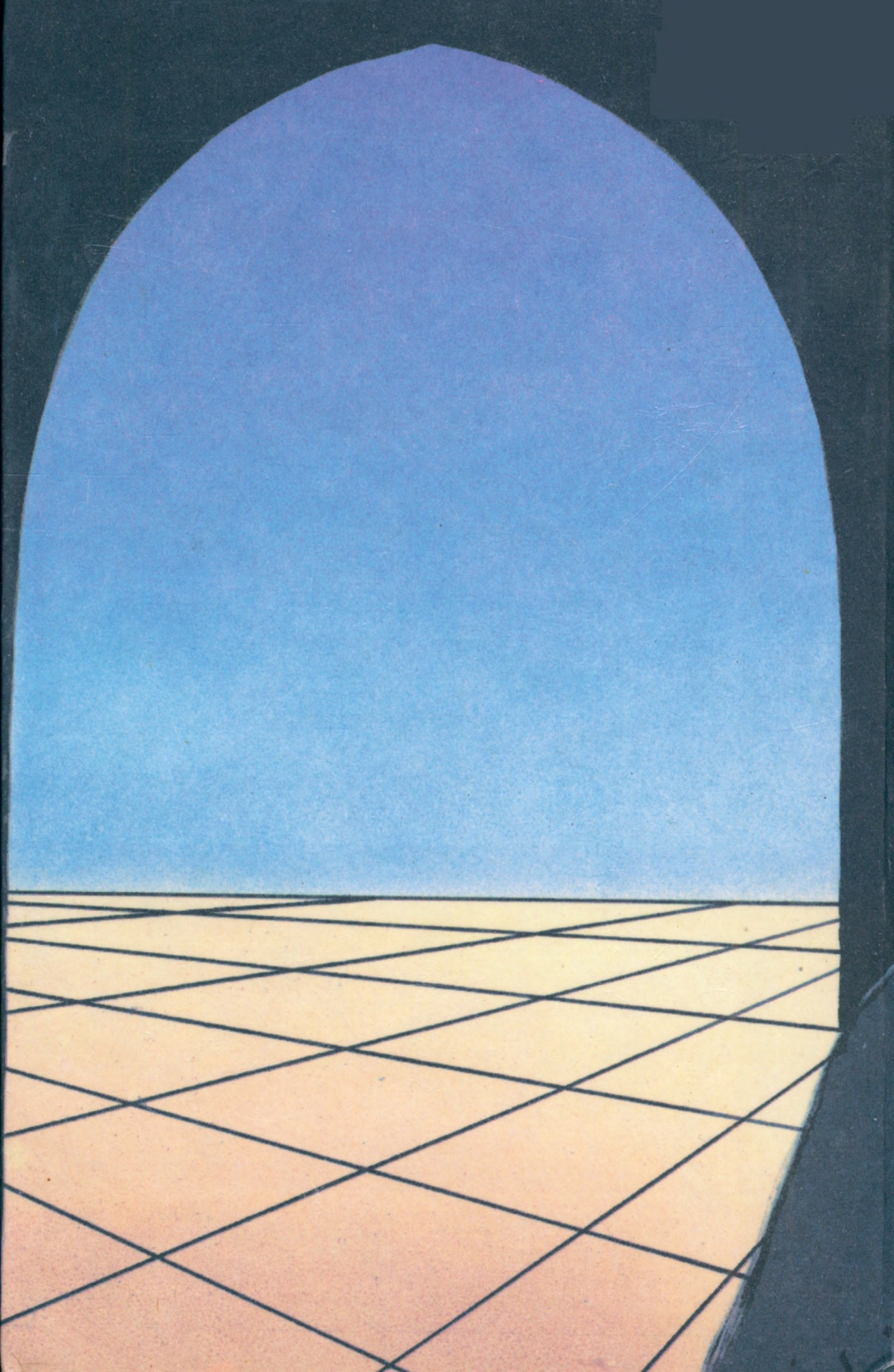
Žorž Sand
KONSUELA. II
Redaktorius Raimondas Kašauskas
Leido ir spausdino "Vilties" spaustuvė.
SL 260. Užs. Nr. 2633. Tiražas 30 000.
Viršuliškių skg. 80, 2600 Vilnius